BEN MACINTYRE

AGENT SONIA

IUBITĂ, MAMĂ, SOLDAT ŞI SPIOANĂ

Traducere de
Alina Loreley Rogojan

Cu o prefaţă de
Florian Banu

BEN MACINTYRE

PUBLISOL

Agent Sonya – Lover, Mother, Soldier, Spy
Ben Macintyre

Copyright © 2020 by Ben Macintyre Books Ltd
Toate drepturile rezervate.

Agent Sonia – Iubită, mamă, soldat şi spioană
Ben Macintyre

Copyright © 2021 Publishing Solutions
Pentru versiunea în limba română. Toate drepturile rezervate.
Este interzisă reproducerea integrală sau parţială a lucrării, sub orice formă, fără permisiunea scrisă a editurii.

Editor:
Hadrian Mateescu

Redactor:
Ligia Keşişian

Corectori:
Dorina Lipan
Cristina Teodorescu

Concept grafic:
Silvia Olteanu

Tehnoredactor:
Mihaela Mănoiu

Publisol

Casa Presei Libere, Corp A3-A4, Etaj 1
Tel.: 070.52.52.52 / 021.336.36.33
E-mail: office@publisol.ro
Găsiţi cărţile noastre pe **www.publisol.com**

ISBN: 978-606-9739-52-5- Ediţie digitală - E-PUB
ISBN: 978-606-9739-53-2 - Ediţie digitală - PDF

Tipărit la ARTPRINT
www.artprint.ro

Gărgăriță riță,
Zboară-n poieniță!
Unde vei zbura,
Acolo m-oi mărita!

(Poezie din folclor)

Cuprins

Prefață | IX
Introducere | 7

1. „Vârtej“ | 9
2. Târfa Orientului | 34
3. Agentul „Ramsay“ | 56
4. Când Sonia dansează | 71
5. Spionii care au iubit-o | 89
6. Rândunica | 108
7. La bordul navei *Conte Verde* | *127*
8. O femeie în Manciuria | 139
9. Viaţă de hoinară | 153
10. Din Peking în Polonia | 165
11. Dacă ai intrat în horă... | 183
12. Molehill | 204
13. O căsătorie de convenienţă | 228
14. Hoaţa de copii | 247
15. Vremuri bune | 264
16. Barbarossa | 277
17. Drumul spre iad | 290
18. Spioni atomici | 307
19. Milicent de la MI5 | 327
20. Operaţiunea „Ciocan“ | 340

21. Foşnetul primăverii | 362
22. Great Rollright | 377
23. Un caz foarte dificil | 398
24. Ruth Werner | 425

Postfaţă: Vieţile celorlalţi | 443
Notă privind sursele | 450
Note | 451
Bibliografie selectivă | 460

Prefață

Secolul XX a intrat deja în istorie de două decenii, dar *Istoria* veacului acesta nu va fi scrisă prea curând. Omenirea nu a înțeles încă ce înălțimi a atins și nici ce a pierdut pe drumul spre autodepășire, în secolul trecut. Istoricii continuă să cerceteze cu nesaț noi și noi fonduri de arhivă, memorii și jurnale, intervievându-i pe protagoniști, reconstituind, cu migală și trudă, dimensiunile nevăzute ale evenimentelor care au marcat pentru decenii destinele a sute de milioane de oameni, schimbându-le viețile pentru totdeauna. Și astfel de evenimente nu au fost deloc puține!

De exemplu, pe 19 august 1943, Winston Churchill, premier al Marii Britanii, și președintele SUA, F.D. Roosevelt, semnau un document de o importanță capitală – *The Quebec Agreement*. Era vorba despre un acord ultrasecret referitor la colaborarea dintre cele două mari puteri în vederea construirii celei mai înspăimântătoare arme pe care o concepuse vreodată omul: bomba atomică.

Acordul de la Quebec era un document extrem de sensibil, întrucât părțile semnatare se angajau că vor colabora pentru a construi o bombă atomică pe care nu o vor folosi niciodată una împotriva celeilalte și nici împotriva vreunei alte țări, fără încuviințarea ambelor părți. De asemenea, se menționa că niciunul dintre semnatari nu va dezvălui vreodată vreo informație despre document unei a treia părți, fără acordul

ambelor părţi semnatare. Uniunea Sovietică, aliatul Marii Britanii şi al SUA în efortul de război împotriva celui de-al Treilea Reich, nu trebuia să afle nimic despre proiectul bombei atomice şi despre colaborarea anglo-americană! Prin urmare, numărul înalţilor demnitari care aveau cunoştinţă despre acordul amintit a fost limitat drastic, atât la Washington, cât şi la Londra.

În pofida măsurilor excepţionale de protejare a acestui acord *top secret*, peste doar 16 zile de la semnarea documentului, în ziua de sâmbătă, 4 septembrie 1943, în mapa specială a lui Stalin era inclus un raport al GRU (serviciul militar de informaţii al Uniunii Sovietice), care cuprindea toate aspectele esenţiale ale *Acordului de la Quebec*, precum şi noi detalii despre progresele înregistrate de proiectul construirii bombei nucleare. Conducerea militară şi politică a URSS afla pentru prima oară că Statele Unite şi Marea Britanie încheiaseră o alianţă militară nucleară pe care o ascundeau aliatului lor! În aceste condiţii, să ne mai mirăm că la prima întâlnire a „celor Trei Mari", cum a fost numită Conferinţa de la Teheran din 28 noiembrie – 1 decembrie 1943, Iosif Visarionovici Stalin le-a părut omologilor american şi britanic ca „având o dispoziţie ursuză, bănuitoare"? Cunoaşterea acestui detaliu ne permite, oare, o mai bună înţelegere a contextului care a dus la instaurarea Războiului Rece?

Dar cum aflaseră sovieticii atât de repede conţinutul unui acord ultrasecret? Cine se afla în spatele acestui extraordinar succes al GRU? Probabil că stupefacţia lui Churchill şi a lui Roosevelt ar fi fost maximă dacă ar fi ştiut că preţioasele informaţii fuseseră obţinute şi transmise la Moscova de o femeie de 36 de ani, „politicoasă, modestă şi discretă", mamă a doi copii şi însărcinată cu al treilea, locatara unei modeste căsuţe de pe George Street nr. 50, din cartierul Summertown, Oxford. Numele său era Ursula Maria Beurton, născută Kuczynski, în Schöneberg,

Germania, singura femeie cu grad de colonel din GRU, purtătoare a numelui de cod „Sonia".

Episodul relatat succint în rândurile de mai sus reprezintă doar unul dintre succesele remarcabile obținute de această femeie excepțională, înscrisă la loc de cinste în analele spionajului, singura femeie decorată de două ori cu Ordinul „Steagul Roșu". Despre importanța excepțională a serviciilor pe care le-a adus Uniunii Sovietice stă mărturie și faptul că, la numai trei luni de la moartea sa, survenită pe 7 iulie 2000, la vârsta de 93 de ani, președintele Federației Ruse, Vladimir Putin, el însuși fost ofițer de informații, îi acorda Ursulei Kuczynski titlul de „Superagent al Serviciilor Secrete Militare"!

În cartea de față, publicată în septembrie 2020 sub titlul *Agent Sonya: Lover, Mother, Soldier, Spy,* istoricul britanic Benedict Richard Pierce Macintyre, cunoscut cititorilor ca Ben Macintyre, ne propune o fascinantă biografie a Ursulei Kuczynski, purtându-ne, pe urmele ei, pe trei continente și devoalând aspecte neștiute ale fascinantei lumi a serviciilor secrete.

Născută într-o familie de evrei germani înstăriți și copilărind într-o vilă spațioasă de pe malul lacului Schlachtensee, din exclusivista suburbie berlineză Zehlendorf, aflată la marginea pădurii Grunewald, adolescenta Ursula a fost șocată să descopere discrepanțele grotești dintre săracii marilor orașe și burghezia înstărită, clasă din care făcea parte și ea. Pornirile vârstei au împins-o spre ideologia de stânga, care promitea o schimbare radicală a omenirii:

„Comunismul îi va face pe oameni mai fericiți și mai buni". Revoluția bolșevică din Rusia tocmai demonstrase că „vechea ordine era putredă și sortită pieirii". Ca urmare, și în Germania fascismul trebuia înfrânt.

În 1924, la numai 16 ani, Ursula s-a alăturat Federației Tineretului Comunist din Berlin, aderând la ceea ce avea să

devină ideologia ei pentru tot restul vieţii. Participarea la o manifestaţie şi contactul cu represiunea, întruchipată de bastonul unui poliţist, au reprezentat declicul. După cum consemnează Ben Macintyre, „vânătaia produsă de bastonul poliţistului a dispărut în cele din urmă; furia ei însă nu s-a stins niciodată". Cu doar câteva săptămâni înainte de a împlini 19 ani, Ursula s-a înscris în KPD, cel mai mare partid comunist din Europa.

Cu entuziasmul specific vârstei, munceşte alături de tovarăşii săi pentru promovarea ideologiei comuniste, lucrează într-o librărie berlineză, apoi pleacă peste Atlantic şi se stabileşte la New York. Aici se înscrie în Partidul Comunist American şi ia contact cu figurile proeminente ale presei comuniste. Revine în Germania, unde pune pe picioare „Biblioteca Marxistă pentru Muncitori" şi se căsătoreşte, în octombrie 1929, cu Rudolf Hamburger, un tânăr arhitect evreu. Criza economică îi determină pe Ursula şi pe Rudolf să-şi încerce norocul în celălalt capăt al lumii, la Shanghai, unde Rudolf găsise de lucru ca arhitect. La plecarea din Berlin, Ursula le-a spus tovarăşilor săi: „Comunismul e internaţional, pot să muncesc şi în China". Într-adevăr, adevărata sa muncă în slujba comunismului avea să înceapă abia la Shanghai, sub îndrumarea legendarului spion Richard Sorge!

În anii '20 şi '30, activităţile spionajului sovietic cădeau în sarcina unor agenţi puternic motivaţi ideologic şi patriotic, nonconformişti şi îndrăzneţi, poligloţi şi inteligenţi, ghidaţi adesea de elanuri romantice, deveniţi mai întâi membri ai Internaţionalei Comuniste şi apoi acceptând să slujească ceea ce ei considerau o cauză sfântă din postura de agenţi secreţi.

Recrutată de fermecătorul Richard Sorge, iniţial doar pentru a fi gazda unei case conspirative, Ursula primeşte în scurt timp numele de cod „Sonia" şi acceptă să lucreze pentru GRU.

De ce a făcut acest pas? Răspunsul autorului relevă complexitatea fiinţei umane, Macintyre disecând atent motivaţiile

psihologice și reliefând conexiunile cu atmosfera social-politică a epocii: „Ursula era o femeie căsătorită (chiar dacă nefericită în căsnicie) și era mamă; era o intelectuală din clasa de mijloc, evreică, pasionată de citit, cu o personalitate caldă și capabilă să se bucure de plăcerile obișnuite: cumpărături, gătit și crescut copii. În vreme ce lumea aluneca spre război, majoritatea celor care proveneau dintr-un context similar cu al ei fugeau înspăimântați, căutând să se adăpostească, însă ea a ales conștient să se îndrepte în direcția opusă, căutând pericolul și savurând riscurile". Or, „spionajul creează dependență. Odată ce ai gustat din drogul puterii secrete, e greu să mai renunți la el".

„Sonia" nu a mai renunțat niciodată la acest „drog", punând în cumpănă toate celelalte valori pe care le prețuia și, mai ales, calitatea sa de mamă! Ca urmare, a acceptat să se despartă de fiul său de numai doi ani, pentru a urma cursurile unei școli de spionaj în Uniunea Sovietică, după care s-a înscris deplin în activitatea de spionaj. Trimisă în misiune în Manciuria, înfruntă *Kempaitai*-ul – temuta poliție secretă japoneză, alături de un „soț" de împrumut oferit de GRU. Existența Ursulei în Manciuria a fost „un amestec bizar de pericol și rutină casnică: avea o viață de familie (...), o viață socială în cadrul căreia fraterniza cu fasciști, și o a treia viață, secretă, de ofițer al Armatei Roșii ce coordona operațiuni paramilitare comuniste".

Din Manciuria, este trimisă „la post" în Polonia, unde dă naștere celui de-al doilea copil și-și continuă incredibila activitate de spion și de mamă: la numai opt ore de la naștere, transmitea „Centralei" de la Moscova un mesaj radio care începea astfel: „Vă rog să îmi scuzați întârzierea, dar tocmai am născut o fiică".

În 1938, a fost trimisă în Elveția, „țara cu cel mai mare număr de spioni pe cap de locuitor din lume și una dintre

ţintele principale ale spionajului sovietic". Aici „Sonia" va activa în cadrul uneia dintre cele mai importante reţele sovietice de spionaj, aşa-numita „Orchestră roşie", care asigura un flux extraordinar de informaţii militare de primă mână, obţinute din cadrul Wehrmacht-ului. Aici se mărită de convenienţă cu englezul Len Beurton, fost combatant în Războiul Civil Spaniol, căsătorie văzută ca mijloc ideal de a obţine paşaportul pentru o nouă misiune în Marea Britanie, dar care s-a transformat într-un mariaj cât se poate de real.

Stabilită în vecinătatea Oxfordului, „Sonia" desfăşoară o iscusită activitate de spionaj, iar din 1943 îl are în legătură pe fizicianul german Klaus Fuchs, savant cu convingeri comuniste angrenat în proiectul de construire a primei bombe atomice. Relaţia cu acesta a fost gestionată cu o delicateţe şi un tact deosebite, reuşindu-se obţinerea de informaţii nepreţuite. În opinia lui Fuchs, URSS-ul trebuia să aibă propria bombă. Pentru informaţiile secrete, savantul nu voia să fie plătit şi cerea doar ca informaţiile să „ajungă pe biroul lui Stalin". Despre activitatea sa de spionaj, Fuchs avea să afirme: „Nu m-am considerat niciodată spion. Pur şi simplu, nu înţelegeam de ce Occidentul nu era dispus să împartă bomba atomică cu Moscova. Eram de părere că o armă cu un asemenea potenţial distructiv imens trebuia pusă la dispoziţie, în mod egal, marilor puteri".

După cum remarca Ben Macintyre, „Fuchs nu ştia nimic despre trecutul şi experienţele Ursulei, iar ea nu înţelegea mare lucru din fizica nucleară, însă aveau în comun istoria ţării lor, ideologia şi secretul ce îi lega".

De altfel, tocmai acest secret a fost cel care a pus capăt activităţii de spionaj a „Soniei", în anul 1950, când, pentru a evita arestarea de către organele britanice de contraspionaj, a fost nevoită să se refugieze în RD Germană. Caz unic în istoria GRU, s-a retras din lumea spionajului „fără reproşuri,

represalii sau regrete". Se încheia astfel o incredibilă activitate de spionaj, derulată pe parcursul a douăzeci de ani, interval de timp în care Ursula reușise să se ferească de poliția secretă chineză și de autoritățile britanice din Shanghai, de *Kempeitai*-ul japonez, de serviciile de securitate elvețiene și poloneze, de MI5 și de Gestapo. Scăpase printre degetele celor mai temute servicii de contraspionaj din lume și repurtase succese de neimaginat în bătălia inteligențelor.

Succesul acestui volum este pe deplin meritat. Scris într-o manieră dinamică, valorificând surse diversificate (de la dosare de arhivă clasificate „Strict Secret" timp de decenii, până la presă, memorialistică și istorie orală) și dezvăluind calitățile literare ale autorului, lucrarea se citește – fără să ne temem că folosim un clișeu – efectiv pe nerăsuflate!

Din paginile acesteia aflăm cum o femeie își poate controla magistral teama de întuneric („...o povară pentru mine fiindcă, în munca noastră, multe lucruri se petrec în timpul nopții"), sentimentele materne („Datoria ei de mamă era să fie alături de Michael; însă cealaltă datorie a ei era mai puternică. Uneori, la ore târzii din noapte, plângea. Însă nu i-a trecut nicio clipă prin minte să renunțe.") și chiar prăbușirea unui univers politic, cum a fost cazul în ziua de 23 august 1939, când ministrul de externe al Germaniei și cel al Uniunii Sovietice au semnat, la Moscova, un acord diplomatic de neconceput pentru orice comunist convins. Peste toate rămâne însă, atotbiruitoare, dragostea! Cu trei mariaje oficiale, Ursula Kuczynski a cunoscut marea sa iubire zburând cu scrâșnet de roți pe străzile din Shanghai, în șaua unei motociclete rapide, lipită de un bărbat fascinant! Ca dovadă, indiferent de periplurile sale, a păstrat tot restul vieții, pe un perete din camera sa, o fotografie înrămată cu Richard Sorge!

De asemenea, lucrarea ne oferă nenumărate prilejuri de reflecție asupra rolului jucat de hazard în activitatea de

spionaj. Evitarea arestării s-a făcut uneori la limită. De exemplu, graţie indiscreţiei soţiei unui oficial nazist, care era nemulţumită că radioul său era bruiat. Sau, în alt caz, de simplul fapt că un funcţionar britanic de la consulatul britanic din Montreux „nu avea deloc timp de irosit" cu o guvernantă germană care făcea un denunţ într-o „germană presărată ici-colo cu engleză"!

Totodată, volumul lui Ben Macintyre ne arată că până şi cele mai experimentate servicii de spionaj pot face greşeli copilăreşti. Pierderea legăturii dintre „Centrală" şi un preţios agent, precum „Sonia", se putea produce (şi) din cauze banale: GRU, „grozava maşinărie de colectat informaţii militare a Uniunii Sovietice", greşise copacul sub care trebuiau ascunse mesajele! La rândul său, „Sonia", o spioană cu vastă experienţă, uită sub care copac ascunsese o preţioasă componentă a unui echipament militar! Semnele de recunoaştere dintre un ofiţer sovietic şi un extraordinar de preţios agent sunt de-a dreptul ridicole: „unul ţinea în mână o minge de tenis, iar celălalt avea patru mănuşi". Cu altă ocazie, „Centrala" stabileşte locul de legătură pentru „Sonia" nicăieri altundeva decât în Shepherd Market, zonă frecventată de prostituate, care nu au întârziat să devină „bănuitoare faţă de femeia îmbrăcată sobru, care părea hotărâtă să zăbovească o vreme, refuzând clienţi buni şi subminând activitatea celorlalte".

Aşadar, lucrarea de faţă reprezintă o descriere captivantă a vieţii şi activităţii extraordinare a unuia dintre cei mai buni agenţi secreţi ai secolului XX, o naraţiune alertă, presărată cu numeroase analize psihologice, în măsură să ţină cititorul cu sufletul la gură. Pe scurt, Editura Publisol ne pune la dispoziţie un *must-read* pentru orice pasionat de istoria spionajului!

Dr. Florian Banu

AGENT SONIA

IUBITĂ, MAMĂ, SOLDAT ŞI SPIOANĂ

Călătoriile Ursulei, 1928-1950
New York 1
Philadelphia
Oxford 9
Londra
Hamburg
Danzig
5
10
Varsovia
Berlin
7
Frankfurt
Zakopane
8 Geneva
Trieste
Madrid
Lisabona
OCEANUL ATLANTIC

Leningrad
Moscova 3 6
Vladivostok
Changchun
Mukden 4
Peking
Dalian
Teheran
Cairo
Shanghai 2
Bombay
Colombo
Singapore
OCEANUL INDIAN
Călătoriile Ursulei:
1 New York, 1928
2 Shanghai, 1930
3 Moscova, 1933
4 Mukden, 1934
5 Varşovia, 1935
6 Moscova, 1937, 1938
7 Londra, 1938
8 Geneva, 1938
9 Oxford, 1941
10 Berlin, 1950

China, în perioada interbelică
URSS
URSS
MANCIURIA
MONGOLIA
Harbin
Vladivostok
Changchun
Calea Ferată Manchuria de Sud
Mukden
Fushun
Anshan
COREEA
JAPONIA
Peking
Tianjin
C H I N A
Marea Galbenă
INDIA
Shanghai
TIBET
Hangzhou
Yangtze
Kuling
Chungking
SOVIETUL JIANGXI
OCEANUL PACIFIC
TAIWAN
zonă invadată și ocupată de japonezi în 1931
zonă controlată de comuniști în 1931
0 400 mile
0 500 km
BURMA
INDOCHINA FRANCEZĂ
Hainan

Uniunea Sovietică, 1941
OCEANUL ARCTIC
Londra
FINLANDA
Leningrad
Operațiunea Barbarossa
Moscova
MUNȚII URAL
U N I U N E A S O V I E T I C Ă
Volga
Odesa
Millerovo
Lagărul Saratova
Calea ferată transsiberiană
Lagărul Karaganda
Poligonul de teste nucleare Semipalatinsk
Vladivostok
Mukden
Peking
C H I N A
Shanghai
0 600 mile
0 1000 km

Introducere

Dacă ai fi vizitat, în 1945, pitorescul sat englez Great Rollright, ai fi dat cu ochii, poate, de o femeie zveltă, brunetă şi neobişnuit de elegantă, ieşind dintr-o casă ţărănească de piatră numită Brazi şi urcându-se pe bicicletă. Avea trei copii şi un soţ, Len, care lucra la fabrica de aluminiu din apropiere. Era prietenoasă, dar rezervată şi vorbea engleza cu un vag accent străin. Făcea nişte prăjituri excelente. Vecinii din Cotswolds nu ştiau mare lucru despre ea.

Nu ştiau că femeia pe care o cunoşteau drept doamna Burton era, în realitate, Ursula Kuczynski, colonel în Armata Roşie, o comunistă înflăcărată, ofiţer sovietic în cadrul serviciilor de spionaj militar, distinsă cu numeroase decoraţii, şi spion cu pregătire de elită care desfăşurase operaţiuni sub acoperire în China, Polonia şi Elveţia înainte de a veni în Marea Britanie, la ordinul Moscovei. Nici nu bănuiau că fiecare dintre cei trei copii avea un tată diferit, nici că Len Burton era, la rândul lui, agent secret. Nu aveau cunoştinţă de faptul că ea era evreică de naţionalitate germană, o contestatară fanatică a nazismului, care desfăşurase misiuni de spionaj împotriva naziştilor în cel de-al Doilea Război Mondial, iar acum făcea acelaşi lucru împotriva Marii Britanii şi Americii, în noul Război Rece. Nu ştiau că în closetul din curte, din spatele Casei Brazi, doamna Burton (Beurton, în realitate) construise un puternic transmiţător radio acordat

la frecvenţa comandamentului de informaţii militare de la Moscova. Locuitorii satului Great Rollright nu ştiau că, în ultima ei misiune din război, doamna Burton infiltrase spioni comunişti într-o operaţiune americană strict secretă în timpul căreia fuseseră paraşutaţi agenţi antinazişti în al Treilea Reich muribund. Teoretic, acei „nemţi cumsecade" erau spioni americani; în realitate, se aflau în subordinea colonelului Kuczynski din Great Rollright.

Însă, cea mai importantă misiune sub acoperire a doamnei Burton era una care avea să modeleze viitorul omenirii: contribuia la eforturile Uniunii Sovietice de a construi bomba atomică.

Ani la rând, Ursula coordonase o reţea de spioni comunişti infiltrată în inima programului britanic de cercetare a armamentului nuclear, transmiţând Moscovei informaţii care, în cele din urmă, aveau să le permită savanţilor sovietici să asambleze propriul dispozitiv atomic. A fost implicată complet în viaţa satului; fursecurile ei erau mândria locuitorilor din Great Rollright. Însă, în viaţa ei paralelă, secretă, a fost parţial responsabilă de menţinerea balanţei de putere dintre Est şi Vest şi (după părerea ei) de prevenire a războiului nuclear, prin preluarea ilicită a cunoştinţelor din domeniul producerii armelor atomice deţinute de una dintre tabere şi plasarea lor către cealaltă. Când se urca pe bicicletă, „înarmată" cu plase de cumpărături şi carneţelul ei de raţii, doamna Burton pornea, de fapt, la vânătoare de secrete letale.

Ursula Kuczynski Burton a fost mamă, gospodină, romancieră, expert-tehnician radio, coordonatoare a unei reţele de spionaj, cărăuş, sabotoare, fabricantă de bombe, agent secret şi soldat în Războiul Rece – toate în acelaşi timp.

Numele ei de cod a fost „Sonia". Aceasta este povestea ei.

1

„Vârtej“

Pe 1 mai 1924, un polițist din Berlin își zdrobea bastonul de spinarea unei fete de 16 ani, contribuind astfel, neintenționat, la nașterea unei revoluționare.

Timp de câteva ore, mii de berlinezi defilaseră pe străzile orașului în cadrul paradei de 1 mai, sărbătoarea anuală a claselor muncitoare. Printre participanți se aflau și numeroși comuniști, inclusiv o delegație a tineretului. Aceștia purtau în mâini garoafe roșii, pancarte pe care scria „Jos labele de pe Rusia sovietică!“ și intonau cântece comuniste: „Suntem făuritorii viitorului roșu!/ Însuflețiți de-un spirit puternic,/ Cu mâinile noastre făurim cheile ce vor deschide ușile fericirii“. Guvernul interzisese manifestațiile politice, iar străzile erau ticsite de polițiști țâfnoși. Câțiva fasciști se adunaseră la un colț de stradă să-i batjocorească pe participanți. Se porniseră mai multe încăierări; o sticlă zbura prin aer. Comuniștii își întețiseră cântarea.

În fruntea grupului de tineri comuniști defila o fată zveltă, purtând pe cap o beretă muncitorească. Mai avea doar vreo două săptămâni până să împlinească 17 ani. Era prima demonstrație la care participa Ursula Kuczynski, iar ochii îi scânteiau de entuziasm în timp ce agita în aer pancarta

şi striga din toţi rărunchii imnul *Auf, Auf zum Kampf!* („Ridicaţi-vă, ridicaţi-vă la luptă!"). I se spunea „Vârtej", iar în timp ce defila şi cânta, Ursula a şi dansat de atâta bucurie.

Manifestanţii tocmai intrau pe Mittelstrasse, când a intervenit poliţia. Ursula avea să-şi amintească mai târziu „un scrâşnet de frâne care a înecat cântecele, ţipetele, fluierele poliţiştilor şi strigătele de protest. Tinerii erau trântiţi la pământ şi târâţi spre camioane". În mijlocul acelui haos, Ursula s-a trezit trântită pe trotuar. Ridicându-şi privirea, a dat cu ochii de un zdrahon de poliţist aplecat ameninţător asupra ei. Avea pete de transpiraţie la subsuori. Bărbatul a rânjit, şi-a ridicat bastonul şi l-a izbit apoi cu toată forţa de şalele ei.

Prima senzaţie a fost una de furie, urmată de cea mai tăioasă durere pe care o încercase vreodată. „A durut atât de tare, încât nu mai puteam respira." Un tânăr prieten comunist, pe nume Gabo Lewin, a tras-o în pragul unei uşi:

– E în regulă, Vârtej, i-a spus el, masându-i uşor spatele, acolo unde o lovise cu bastonul poliţaiul. Ai să treci peste asta.

Grupul Ursulei se dispersase. O parte dintre participanţi fuseseră arestaţi. Însă alte câteva mii de demonstranţi erau pe punctul de a inunda şoseaua. Gabo a ridicat-o pe Ursula în picioare şi i-a dat una dintre pancartele căzute.

„Am continuat să demonstrăm", scria ea mai târziu, „fără să ştiu că avea să se dovedească a fi decizia vieţii mele."

Mama Ursulei s-a înfuriat când fiica ei s-a întors acasă în seara aceea clătinându-se pe picioare, cu hainele rupte şi cu o oribilă vânătaie pe tot spatele.

Berta Kuczynski a vrut să ştie ce a căutat Ursula „să bată străzile umăr la umăr cu o şleahtă de adolescenţi beţi şi răcnind din toţi rărunchii".

– Nu eram beţi şi nici nu ţipam, a replicat Ursula.

– Cine sunt adolescenţii aceia? a vrut Berta să ştie. Ce-ţi veni să-ţi pierzi vremea cu astfel de oameni?

– „Astfel de oameni“ sunt reprezentanţii locali ai tineretului comunist. Iar eu sunt membră.

Berta a trimis-o pe Ursula direct în biroul tatălui ei:

– Respect dreptul la opinie al fiecăruia, i-a spus Robert Kuczynski fiicei sale. Însă o fată de 17 ani nu e încă suficient de matură pentru a se angaja politic. Prin urmare, insist să returnezi carnetul de partid şi să mai aştepţi câţiva ani până să iei o astfel de decizie.

Ursula avea răspunsul pregătit:

– Dacă tinerii de 17 ani sunt suficient de maturi să muncească şi să fie exploataţi, atunci sunt suficient de maturi şi să lupte împotriva exploatării... Din acest motiv am şi devenit comunistă.

Robert Kuczynski era un simpatizant al comuniştilor şi mai degrabă a apreciat îndârjirea fiicei sale, însă îi era clar că Ursula avea să le dea bătăi de cap. Chiar dacă soţii Kuczynski sprijineau lupta claselor muncitoare, nu îşi doreau totuşi ca fiica lor să se amestece printre activişti.

Acest radicalism politic era doar un capriciu, i-a spus Robert Ursulei:

– Peste cinci ani vei râde de toată povestea asta. Ea i-a răspuns rapid:

– Peste cinci ani vreau să fiu o comunistă de două ori mai bună.

Familia Kuczynski era bogată, influentă, ducând un trai confortabil şi, ca toate celelalte familii de evrei din Berlin, nu avea nici cea mai vagă bănuială că lumea avea să le fie spulberată de război, revoluţie şi genocid sistematic. În 1924, în Berlin locuiau 160 000 de evrei, aproximativ o treime din totalul populaţiei evreieşti a Germaniei.

Robert René Kuczynski (un nume greu de scris, dar uşor de pronunţat: *cu-cin-schi*) era cel mai cunoscut expert în statistici demografice al Germaniei, un pionier în utilizarea datelor

numerice pentru conturarea politicilor sociale. Metoda lui de calcul a statisticilor demografice – „Indicele Kuczynski" – se foloseşte şi astăzi. Tatăl lui Robert, bancher de succes şi preşedinte al Bursei din Berlin, i-a inspirat fiului lui marea sa pasiune pentru cărţi, lăsându-i moştenire şi banii necesari pentru a şi-o putea îngădui. Un savant delicat şi pedant, mândru descendent a „şase generaţii de intelectuali", Kuczynski deţinea cea mai mare bibliotecă privată din Germania.

În 1903, Robert s-a căsătorit cu Berta Gradenwitz, un alt produs al intelectualităţii germano-evreieşti din domeniul afacerilor, fiica unui dezvoltator imobiliar. Berta avea o fire artistică, era isteaţă şi neglijentă. Primele amintiri ale Ursulei legate de mama ei se rezumau la câteva culori şi texturi: „Totul scânteia în nuanţe de cafeniu şi auriu. Catifeaua, părul ei, ochii"[1]. Berta nu era o pictoriţă talentată, însă nimeni nu îi spusese acest lucru, prin urmare îşi vedea fericită de mângâlelile ei, fiindu-i devotată soţului, însă delegându-le servitorilor o parte dintre sarcinile cotidiene obositoare legate de îngrijirea copiilor. Cosmopoliţi şi secularizaţi, soţii Kuczynski se considerau în primul rând nemţi şi abia în al doilea rând – şi mult mai puţin important – evrei. Acasă vorbeau adesea în engleză sau în franceză.

Soţii Kuczynski se cunoşteau cu toţi membrii marcanţi ai cercurilor de intelectuali de stânga din Berlin: liderul marxist Karl Liebknecht, artiştii Käthe Kollwitz şi Max Liebermann, precum şi Walther Rathenau, industriaşul german care avea să devină ulterior ministru de externe. Albert Einstein era unul dintre cei mai apropiaţi prieteni ai lui Robert.

În fiecare seară, soţii Kuczynski puteau fi văzuţi cinând în compania unui grup pestriţ de artişti, scriitori, savanţi, politicieni şi intelectuali, fie evrei, fie ne-evrei. Dar unde anume se poziţiona Robert în ameţitorul caleidoscop politic al Germaniei rămânea o întrebare deschisă dezbaterii şi răspunsuri variabile. Opiniile lui variau de la centru-stânga

la extremă stângă, însă Robert era un personaj totuşi mult prea nobil, după propria părere, pentru a se lăsa catalogat sub o simplă etichetă de partid. După cum comenta Rathenau, uşor înţepător: „Kuczynski formează întotdeauna un partid dintr-o singură persoană, apoi se situează în aripa de stânga a acestuia“[2]. Timp de şaisprezece ani, a ocupat postul de director al Biroului de Statistică al cartierului Berlin-Schöneberg, o un loc de muncă ce nu îi dădea bătăi de cap şi-i permitea ca, în restul timpului, să scrie lucrări academice sau articole pentru ziare de stânga şi să participe la campanii progresiste ce aveau scopul de a îmbunătăţi condiţiile de trai din mahalalele Berlinului (pe care nu-i foarte clar dacă le-a vizitat sau nu).

Ursula Maria a fost cea de-a doua născută dintre cei şase copii ai lui Robert şi ai Bertei. Cel mai mare, venit pe lume cu trei ani înaintea ei, în 1904, a fost Jürgen, singurul băiat al familiei. Patru surori aveau să-i urmeze Ursulei: Brigitte (1910), Barbara (1913), Sabine (1919) şi Renate (1923). Brigitte era sora favorită a Ursulei, cea mai apropiată de ea atât ca vârstă, cât şi în privinţa afinităţilor politice. Nu a încăput niciodată nici cea mai mică îndoială că băiatul era preferatul familiei: Jürgen era precoce, inteligent, înverşunat în opiniile sale, teribil de răzgâiat şi mereu condescendent faţă de surorile sale mai mici. Era confidentul Ursulei şi, totodată, rivalul ei nedeclarat. Descriindu-l drept „cel mai bun şi cel mai inteligent om din câţi cunosc“, Ursula îl adora pe Jürgen, dar îi purta şi pică în egală măsură.

În 1913, în ajunul Primului Război Mondial, familia Kuczynski s-a mutat într-o vilă spaţioasă de pe malul lacului Schlachtensee, din exclusivista suburbie berlineză Zehlendorf, aflată la marginea pădurii Grunewald. Clădirea, care e în picioare şi astăzi, a fost construită pe un teren lăsat moştenire de tatăl Bertei. Domeniul generos din jurul vilei se

întindea până la apă, cuprinzând o livadă, un pâlc de pădure şi o fermă de găini. Construcţiei i s-a adăugat ulterior o aripă care să găzduiască biblioteca lui Robert. Soţii Kuczynski aveau un personal format din bucătar, grădinar, alţi doi servitori în casă şi, cel mai important, o doică.

Olga Muth, cunoscută drept „Ollo", a fost mai mult decât un simplu membru al familiei. A fost însăşi temelia acesteia, asigurând stabilitatea cotidiană a căminului, impunând reguli stricte şi tratându-i pe toţi cu o afecţiune nemărginită. Fiica unui marinar din flota Kaizerului, Ollo rămăsese orfană la vârsta de şase ani şi fusese crescută într-un orfelinat militar prusac, un loc de o brutalitate inimaginabilă, din care plecase cu sufletul rănit, o inimă generoasă şi un puternic simţ al disciplinei. O femeie energică, agitată, cu limba ascuţită, Ollo avea 30 de ani în 1911, când a intrat în serviciul familiei Kuczynski ca bonă.

Ollo îi înţelegea pe copii mult mai bine decât Berta şi îşi perfecţionase metodele prin care îi atrăgea atenţia asupra acestui fapt: bona purta un război tăcut împotriva lui *Frau* Kuczynski, conflict punctat de certuri în urma cărora, de regulă, pleca valvârtej, doar pentru a se întoarce de fiecare dată. Ursula era preferata lui Ollo. Fetei îi era frică de întuneric şi, în timp ce la parter erau în toi dineuri somptuoase, ea adormea alinată de caldele cântece de leagăn ale lui Ollo. Ani mai târziu, Ursula avea să înţeleagă că afecţiunea lui Ollo izvora parţial „din sentimentul că îi eram aliată în acea luptă tăcută, alimentată de gelozie, împotriva mamei mele".

Ursula era un copil stângaci, curios, în permanenţă pus pe fapte mari într-un stil pe care mama ei îl găsea cu totul extenuant. Pe cap avea o claie de păr negru şi sârmos. „Aspru ca părul de cal", bombănea Ollo, periindu-l cu îndârjire. A avut parte de o copilărie idilică, înotând în lac, adunând ouă, jucându-se de-a v-aţi ascunselea printre tufele de scoruşe.

În fiecare vară, își petrecea o bucată de timp în Ahrenshoop, pe coasta Mării Baltice, la casa de vacanță a mătușii ei, Alice, sora lui Robert.

Ursula avea 7 ani când a izbucnit Primul Război Mondial. „Azi nu mai există diferențe între noi, azi suntem cu toții germani care își apără patria“, i-a anunțat directorul școlii. Robert s-a înrolat în corpul Gărzilor Prusace, însă, la 37 de ani, era prea în vârstă pentru a fi trimis pe front, prin urmare și-a petrecut anii de război calculând necesarul nutrițional al Germaniei. Ca numeroși alți evrei, soțul lui Alice, unchiul Georg, a luptat vitejește pe Frontul de Vest, întorcându-se cu o rană dobândită patriotic și celebra distincție militară Crucea de Fier. Averea considerabilă a protejat familia Kuczynski de ororile sărăciei cauzate de război, însă mâncarea tot nu era suficientă, iar Ursula a fost trimisă într-o tabără pentru copii subnutriți, amplasată pe țărmul Mării Baltice. Ollo i-a pus în bagaj un pachet de trufe de ciocolată făcute din cartofi, cacao și zaharină și un teanc de cărți. La întoarcere, Ursula devenise o cititoare înrăită și pusese pe ea câteva kilograme bune, datorită unei diete formate din găluște și prune uscate. Războiul se încheiase. „Ia-ți coatele de pe masă“, o mustra mama ei. „Soarbe în liniște“. Ursula fugea din camera în care se servea masa și trântea ușa în urma ei.

Înfrângerea și umilința Germaniei au marcat începutul sfârșitului pentru existența prosperă a familiei Kuczynski. Țara era zgâlțâită de masive curente politice contradictorii și violente. Un val de tulburări civile l-a forțat pe Kaizer să abdice, iar o răzmeriță a stângii a fost înăbușită cu brutalitate de rămășițele armatei imperiale și de milițiile de dreapta, cunoscute ca *Freikorps*. Pe 1 ianuarie 1919, Rosa Luxemburg și Karl Liebknecht au înființat Partidul Comunist German (*Kommunistische Partei Deutschlands,* sau KPD), însă au fost capturați și executați doar câteva zile mai târziu. Astfel

s-a instaurat Republica de la Weimar, o epocă de înflorire culturală, hedonism, şomaj în masă, nesiguranţă pe plan economic şi conflicte politice distructive născute din ciocnirile tot mai încrâncenate dintre extrema dreaptă şi stânga radicală. Orientarea de stânga a lui Robert Kuczynski s-a accentuat. „Uniunea Sovietică reprezintă viitorul", a declarat el după 1922. Deşi nu a aderat niciodată la KPD, Robert a susţinut că partidul comunist era „cea mai tolerabilă" dintre opţiunile existente. În materialele sale de presă pleda pentru o redistribuire radicală a patrimoniului german. Naţionaliştii de extrema dreaptă şi antisemiţii au remarcat preferinţele politice ale lui Robert. „Nu e doar împotriva noastră", a remarcat un industriaş german, în taină. „Este şi extrem de neruşinat".

Tumultuoasa perioadă de paisprezece ani dintre prăbuşirea Kaizerului şi ascensiunea lui Hitler este privită drept o eră a ameninţărilor tot mai grave, fundaţia ororilor ulterioare. Însă pentru cei care la vremea aceea erau tineri şi idealişti, experienţa era una îmbătătoare, ţinându-i în priză şi stârnindu-le entuziasmul, în vreme ce, în jurul lor, lumea se cufunda în nebunie. Datoriile de război, compensaţiile datorate şi greşelile în administrarea fondurilor disponibile au declanşat un fenomen de hiperinflaţie. Bancnotele îşi pierduseră aproape integral valoarea. Unii oameni mureau de foame, în vreme ce alţii se avântau în cheltuieli nebuneşti, în condiţiile în care nu avea sens să păstrezi bani ce, în scurt timp, aveau să nu mai valoreze nimic. Ceea ce se întâmpla era de ordinul suprarealismului: preţurile creşteau cu atâta repeziciune încât, în restaurante, chelnerii se urcau pe mese pentru a anunţa noile preţuri din meniu la fiecare jumătate de oră; o franzelă care costa 160 de mărci în 1922 ajunsese la preţul de 200 000 000 de mărci până la finalul lui 1923. Ursula scria: „Femeile aşteaptă la poarta fabricii să încaseze salariile soţilor lor. În fiecare săptămână, li se oferă teancuri

întregi de bancnote de miliarde de mărci. Cu banii aceia, fug la prăvălii, fiindcă peste două ore s-ar putea ca margarina să își fi dublat prețul“. Într-o după-amiază, în parc, a dat peste un bărbat zăcând sub o bancă, un veteran de război cu un membru amputat și un pachet sărăcăcios de lucruri personale strâns la piept. Era mort. „De ce se întâmplă în lume lucruri atât de oribile?“ s-a întrebat ea.

Deși viața la Schlachtensee continua în mare măsură neschimbată, cu discuții cultivate și mobilă fină, milioane de oameni deja adoptaseră viziuni politice radicale. În 1922, ministrul de externe Walther Ratenhau a fost asasinat de ultranaționaliști după semnarea unui tratat cu Uniunea Sovietică. Ursula se lovea în fiecare zi de discrepanțele grotești dintre săracii din mediul urban și burghezia înstărită, clasă din care făcea parte și ea. Citea cu aviditate scrierile lui Lenin și ale lui Luxemburg și romanele radicale ale lui Jack London și Maxim Gorki. Își dorea să meargă la universitate, asemenea fratelui ei.

Jürgen era deja o vedetă în devenire în cercurile academice de stânga. După ce studiase filozofie, economie politică și statistică la universitățile din Berlin, Erlangen și Heidelberg, obținuse un doctorat în economie înainte de a se muta în SUA, în 1926, pentru a urma un program de studii postdoctorale la Brookings Institution din Washington. Acolo avea să o cunoască pe Marguerite Steinfeld, cercetător în economie, la fel ca el, cu care s-a și căsătorit, doi ani mai târziu.

Berta a pus piciorul în prag: fiica ei răzvrătită nu avea nevoie de și mai multă educație; avea nevoie să își cultive feminitatea, apoi să își găsească un soț. În 1923, la vârsta de 16 ani, Ursula a fost înscrisă la o școală de meserii pentru a învăța dactilografie și stenografie.

Nopțile și le petrecea scriind: poeme, nuvele, povești despre aventuri și iubire. Cum i se refuzase accesul la învățământul superior, își concentra energia spre lumea pe care și-o crea în imaginație. Scrierile ei copilăroase îi reflectau

dorința de a trăi experiențe palpitante, dar și un pronunțat simț al dramaticului și o ciudată dragoste pentru absurd. Ursula era întotdeauna personajul principal în propriile ei povești și scria despre ea însăși la persoana a treia, imaginându-se drept o tânără care înfăptuia lucruri mărețe grație hotărârii de care dădea dovadă și disponibilității de a-și asuma riscuri. Despre unul dintre personaje scria: „Își depășise slăbiciunea fizică din copilărie; se întărise și devenise puternică..." Surorile ei mai mici o numeau „Vârtej de basm". Jurnalul ei reflecta preocupările ursuze specifice adolescenței, dar și un optimism de neînvins. „Sunt indispusă", scria. „Sunt cu fundul în sus și mârâi la lume, îmi sare țandăra rapid, sunt o corcitură cu o coamă de păr negru pe cap, nas de evreică și membre stângace, rea de gură și morocănoasă... Totuși, există cerul albastru, un soare ce mă încălzește, picături de rouă pe acele pinilor și o adiere în aer de-mi vine să o zbughesc afară din casă, să sar și să fug și să iubesc toți oamenii din lume."

În anul în care Ursula își încheia educația formală, Hitler orchestra celebrul Puci de la berărie, o tentativă eșuată de lovitură de stat care a făcut ca numele viitorului Führer să fie pe buzele tuturor germanilor, dar care i-a adus acestuia și o condamnare la închisoare. De după gratii, Hitler a dictat *Mein Kampf*, biblia nazistă a bigotismului.

Însușindu-și instinctele politice ale tatălui ei, șocată de degradarea umană căreia îi fusese martoră, oripilată de fascism și sedusă de noile și învolburatele concepte de chitate socială, luptă de clasă și revoluție, Ursula a fost în mod inevitabil atrasă de comunism. „Revoluția socialistă a Germaniei e pe punctul de a izbucni", declara ea.

„Comunismul îi va face pe oameni mai fericiți și mai buni." Revoluția bolșevică demonstrase că vechea ordine era putredă și sortită pieirii. Fascismul trebuia înfrânt. În 1924, Ursula s-a alăturat Federației Tineretului Comunist din

Berlin, înrădăcinându-se în ceea ce avea să devină ideologia ei esenţială pentru tot restul vieţii. Avea 16 ani. Asemenea altor comunişti proveniţi din familii înstărite, Ursula se străduia să acorde puţină importanţă privilegiilor de care se bucura. „Aveam un trai mult mai modest decât s-ar fi aşteptat oamenii“, insista ea. „Am avut un străbunic care vindea şireturi pe stradă, în Galiţia.“

Tinerii colegi comunişti ai Ursulei proveneau din toate colţurile, clasele şi comunităţile Berlinului, având în comun hotărârea de a pune capăt opresiunii capitaliste şi de a facilita formarea unei noi societăţi. În acea atmosferă ameţitoare, prieteniile înfloreau. Gabriel „Gabo“ Lewin era un băiat din rândul clasei de mijloc, din suburbii. Heinz Altmann era un ucenic chipeş, ale cărui încurajări o convinseseră pe Ursula să se alăture partidului. Aceştia erau tinerii infanterişti ai comunismului german, iar Ursula era încântată să facă parte din grupul lor. Evenimentele din cursul paradei de 1 Mai 1924 i-au stârnit pofta pentru risc, pe care o va purta cu ea toată viaţa. Vânătaia produsă de bastonul poliţistului a dispărut în cele din urmă; furia ei însă nu s-a stins niciodată.

În weekenduri, membrii Asociaţiei Tinerilor Comunişti călătoreau la ţară, pentru a le propovădui marxism-leninismul ţăranilor germani care, adesea, îşi asmuţeau câinii asupra tinerilor „evanghelişti“. Într-o seară, în Löwenberg, în nordul Berlinului, un fermier înţelegător le-a permis membrilor grupului să doarmă în şura lui. „În seara aceea, am fost deosebit de veseli“, scria Ursula. „Imediat ce am pus capul pe pernă, cineva a început să îşi imagineze cum va arăta locul acela peste douăzeci de ani. Löwenberg în 1944: au trecut ani buni de când a aderat la comunism. Multă vreme ne-am contrazis pe tema banilor – dacă vor fi fost sau nu desfiinţaţi până atunci. Din păcate, noi aveam să fim foarte în vârstă la momentul respectiv – în jur de 35 de ani!“ Au adormit visând la revoluţie.

Ursula avea de la natură vocaţia de misionar. Nu era niciodată moralizatoare, însă îi plăcea la nebunie să schimbe ideile oamenilor şi avea tendinţa să anihileze argumentele scepticilor unul câte unul, până când ceilalţi ajungeau să privească lumea la fel ca ea. Şi-a propus să o convertească pe bona familiei. „Am încercat să îi explic anumite lucruri. I se părea că ceea ce îi spuneam avea sens", afirma Ursula. Olga Muth nu era nici pe departe interesată, însă o lăsa pe fată să creadă că o asculta.

Soţii Kuczynski nu erau de acord ca fiica lor să se expună bătăilor poliţiei, nici să îşi petreacă nopţile prin şuri cu o şleahtă de tineri comunişti. Observând că „lectura era singurul domeniu care o interesa", Robert i-a aranjat să intre drept ucenică la librăria R.L. Prager de pe Mittelstrasse, specializată în Drept şi Ştiinţe politice. Berta i-a cumpărat o pereche de pantofi cu toc, o rochie bleumarin cu guler alb, mănuşi şi o poşetă cafenie din piele de crocodil. Atât mama, cât şi doica au studiat-o pe Ursula înainte de a pleca la muncă în prima ei zi:

– Nimic în faţă şi nimic în spate, a spus Ollo. Tot ca un băiat arăţi.

– Însă picioarele sunt frumoase, a spus Berta. Ceea ce nu se vede decât dacă faci paşi mărunţi.

Ollo i-a dat dreptate:

– Ursel nu va fi niciodată o domnişoară în adevăratul sens al cuvântului.

Ca toate lucrurile pe care le spunea Ollo Muth, şi aceasta era o afirmaţie neplăcută, însă adevărată. Cu nasul ei lung, părul vâlvoi şi stilul direct, Ursula nu avea nimic feminin.

„Nu am să mă transform niciodată în lebăda superbă din poveste", scria Ursula în jurnal. „Cum ar putea nasul, urechile şi gura să mi se micşoreze dintr-odată?" Şi totuşi, încă din adolescenţă, emana un magnetism sexual intens pe care mulţi îl găseau irezistibil. Chicotea când muncitorul

care repara acoperişul Băncii Dresdner o fluiera admirativ, în timp ce ea pedala spre muncă. „Îmi trimite o bezea şi îşi deschide larg braţele.“ Cu ochii ei luminoşi, talia subţire şi râsul contagios, nu rămânea niciodată fără parteneri de dans la petrecerile adolescenţilor din Zehlendorf. La una dintre aceste petreceri a purtat „pantaloni foarte scurţi, de un roşu aprins, şi o cămaşă mulată, cu guler scrobit“ şi a dansat până la şase jumătate dimineaţa. „Zic unii că aş fi sărutat vreo douăzeci de băieţi“, i-a spus fratelui ei. „Nu cred să fi fost mai mult de nouăsprezece.“

Munca la librăria Prager era plictisitoare şi extenuantă. Managerul era un tiran care fuma ţigară de la ţigară, avea un cap mare, chel, uşor ţuguiat, neabătut de la misiunea sa de a inventa noi umiliri şi sarcini inutile pentru angajaţii săi. Ursula l-a poreclit „Ceapa“ şi l-a etichetat drept exploatator capitalist. Ursula îşi petrecea timpul „scuturând cârpa de praf şi stând în picioare în nişte unghere întunecate“. Nu avea voie să citească în timpul programului. „Cu siguranţă trebuie să mai existe şi alte meserii“, reflecta ea. „Tăietor de lemne, de exemplu. Aş putea oare să devin tăietoare de lemne?“ Salariul ei minuscul nu îi ajungea pentru mai nimic, având în vedere inflaţia scăpată de sub control. Avea să îşi amintească anii adolescenţei din perioada Republicii de la Weimar printr-o serie de imagini cu tentă politică. „Averea cercurilor restrânse, privilegiate, şi sărăcia celor mulţi, oamenii fără un loc de muncă cerşind la colţ de stradă...“ Ursula şi-a propus să schimbe lumea. Pentru că era ambiţioasă şi încrezătoare: avea să schimbe societatea în moduri mai radicale decât cele ale tatălui ei şi era hotărâtă să devină o mamă mai bună decât fusese propria ei mamă. Aceste ambiţii îngemănate nu aveau să se armonizeze de fiecare dată.

Robert şi Berta Kuczynski au renunţat să mai intervină în activitatea politică a fiicei lor. În 1926, Robert s-a angajat pe un post temporar la Brookings Institution, alături de Jürgen,

realizând cercetări în domeniul finanţelor americane şi statisticilor populaţiei. Următorii câţiva ani aveau să îi găsească pe el şi pe Berta călătorind cu regularitate în America, lăsându-le pe Ursula şi Olga Muth să se ocupe împreună de gospodărie, ceea ce a întărit legătura dintre ele.

„Ollo a noastră, care nu a avut niciodată pe cine să iubească. Micuţa creatură isterică şi cenuşie, în permanenţă nemulţumită, care e înnebunită după fiecare dintre noi, Ollo care trece prin foc pentru noi, face totul pentru noi, trăieşte doar pentru noi, nu cunoaşte altceva pe lumea asta în afară de noi." Scrisorile adresate de Ursula părinţilor ei care erau mai mult absenţi îi reflectau resentimentele ascunse: „Dragă mami, sper că sentimentele tale materne îţi vor alimenta interesul profund faţă de toate mărunţişurile noastre de zi cu zi". O altă scrisoare venea cu o recomandare: „Sperăm cu toţii, până la ultimul, că mami va înceta în curând să mai vină cu idei grozave privind problemele de gospodărie, sfaturi despre cum se găteşte varza, cum se face curat într-o casă şi alte asemenea sugestii".

În timp ce Ursula îşi petrecea zilele ştergând praful de pe cărţi, fratele ei era ocupat să le scrie. În 1926, la vârsta de 22 de ani, Jürgen Kuczynski a publicat *Înapoi la Marx* (*Zurück zu Marx)*, lucrare introductivă ce doar vestea avalanşa de materiale editoriale pe care avea să o dezlănţuie în următoarele câteva decenii. Jürgen îşi iubea sunetul propriei voci, dar îi plăcea chiar mai mult sunetul stiloului său pe hârtie. Opera sa de-o viaţă a fost colosală: cel puţin 4 000 de lucrări publicate, inclusiv volume nenumărate de articole, pamflete, discursuri şi eseuri pe teme politice, economice, statistice şi chiar gastronomice. Jürgen ar fi fost un scriitor mai bun dacă şi-ar fi dat voie să scrie mai puţin. Stilul lui s-a mai scuturat de înfloriturі pe măsură ce a înaintat în vârstă, însă tot nu se putea îndura să spună în cuvinte mai puţine ceea ce avea posibilitatea să exprime

într-o sumedenie. Studiul lui privind condiţiile de muncă a ajuns, în cele din urmă, să cuprindă 40 de volume. *Înapoi la Marx* a fost o lucrare comparativ modestă ca volum, având doar 500 de pagini. Cu grandomania lui specifică, i-a spus surorii sale că „spera că muncitorii aveau să o citească cu plăcere“. Ursula i-a oferit câteva sugestii editoriale: „Scrie în fraze mai uşoare şi mai scurte. Ar trebui să te străduieşti să prezinţi totul cât mai simplu, ca să poată fi înţeles de toată lumea. Uneori, textul nu face decât să devină mai complicat acolo unde, de dragul unui impact mai mare, se repetă în două sau trei locuri, schimbându-şi doar forma şi structura frazei“. Un sfat excelent, pe care Jürgen a ales să îl ignore.

Atât acasă, cât şi la muncă, Ursula muncea ca un hamal; în afară de aceste două contexte însă, era o revoluţionară.

Cu doar câteva săptămâni înainte de a împlini 19 ani, Ursula s-a înscris în KPD, cel mai mare partid comunist din Europa. Sub bagheta noului său lider, Ernst Thälmann, partidul a devenit tot mai leninist (şi, ulterior, stalinist) în viziune, dedicat democraţiei, însă primind ordine şi finanţare direct de la Moscova. KPD avea o aripă paramilitară, prinsă într-un conflict tot mai acerb cu batalioanele naziste numite Cămăşile Brune. Comuniştii se pregăteau de luptă. În nopţile luminate de lună, într-un colţ îndepărtat al pădurii Grunewald, cei dintâi prieteni ai ei din Mişcarea de Tineret, Gabo Lewin şi Heinz Altmann, au învăţat-o pe Ursula să tragă cu arma. La început rata de fiecare dată ţinta, până când Gabo i-a explicat că trebuie să închidă celălalt ochi. Ursula s-a dovedit a fi un ţintaş excelent. Gabo i-a dat un pistol semiautomat Luger şi i-a arătat cum să îl desfacă şi să îl cureţe. Ea a ascuns arma în spatele unei grinzi din podul casei de la Schlachtensee, strecurând-o într-o pernă făcută ferfeniţă.

La venirea revoluţiei, Ursula avea să fie pregătită.

Ursula s-a alăturat manifestaţiilor antifasciste. „Sunt teribil de ocupată", scria. „Mă pregătesc pentru aniversarea Revoluţiei din Rusia." În pauzele de prânz, se aşeza pe o bancă pe Unter den Linden, bulevardul străjuit de copaci ce traversa centrul Berlinului, şi citea ziarul comunist *Die Rote Fahne* (*Drapelul Roşu*). Adeseori mergea să discute cu taximetriştii şi vânzătorii de fructe din clasa muncitoare, mulţi dintre aceştia fiind comunişti, lansându-se în dezbateri politice aprinse cu ei. În jurnal scria: „Atât de mulţi oameni flămânzi, atât de mulţi cerşetori pe stradă..."

Într-o după-amiază, Ursula s-a alăturat unui grup de tineri stângişti, membri ai Partidului Social Democrat, precum şi ai KPD, pentru a merge să înoate şi să facă plajă pe malul unui lac din afara Berlinului. Ursula şi-a amintit mai târziu de momentul acela. „Mă răsucesc pe călcâie şi văd un bărbat de douăzeci şi ceva de ani, cu aspect îngrijit, foarte puţin adus de spate şi cu un chip inteligent, aproape frumos. Mă priveşte. Ochii îi sunt mari şi căprui-închis. E evreu." Tânărul a întrebat-o dacă putea să stea lângă ea şi să discute. „N-am timp", a răspuns Ursula. „Trebuie să merg la un curs de marxism pentru muncitori." El a insistat, cerându-i permisiunea să o revadă. „O să mă gândesc!", a spus Ursula, apoi s-a îndepărtat în grabă. Câteva zile mai târziu, tânărul cu ochi căprui aştepta în faţa clădirii în care se ţinea cursul ei de marxism.

Rudolf Hamburger era student la arhitectură la Universitatea Tehnică din Berlin. Cu patru ani mai mare decât Ursula, Rudi s-a dovedit a fi o rudă îndepărtată – mama lui şi Berta Kuczynski erau verişoare de gradul al doilea –, provenind dintr-un mediu similar cu al Ursulei. Hamburger se născuse în Landeshut, în Silezia Inferioară, unde tatăl lui deţinea o fabrică de confecţii care producea uniforme militare. Al doilea dintre cei trei fii ai familiei, Rudi crescuse într-o atmosferă de politică liberală şi cultură

intelectuală ebraică neaprofundată. Max Hamburger construise un ansamblu rezidenţial model în care locuiau cei opt sute cincizeci de muncitori ai săi. Familia îmbrăţişa o gândire progresistă din punct de vedere politic, însă nici pe departe revoluţionară. La vremea respectivă, Rudi era deja un susţinător înflăcărat al modernismului în arhitectură şi al curentului Bauhaus. Printre colegii lui de facultate, după cum nota el, se numărau „un aristocrat austriac, un japonez care proiecta interioare în nuanţe pastelate meticulos asortate, un anarhist şi o unguroaică înzestrată cu o încredere complet nejustificată în propriul ei geniu“. Un alt contemporan era Albert Speer, „Arhitectul lui Hitler“, viitorul ministru nazist al Producţiei de Război şi Armamente.

Ursula a simţit o atracţie subită faţă de el şi, dintr-un impuls de moment, l-a invitat pe Hamburger la o şedinţă comunistă. S-au înţeles bine. L-a invitat din nou, la o altă şedinţă. „E, în sfârşit, timpul să mă întâlnesc din nou cu Rudi“, scria Ursula în jurnal. „Mă ajută să pregătesc ceaiul. Nu îşi dă seama că am dat aragazul încet pentru ca apa să fiarbă lent... Paltonul meu de iarnă e prea subţire, susţine Rudi. Îmi îndreaptă atenţia spre lucruri frivole.“ Şi-a cumpărat un palton nou, apoi şi-a reproşat acea extravaganţă, gândindu-se că alţii mor de foame în timpul acela. „Mi-e dor de Rudi“, scria. „Apoi mă enervez că o asemenea persoană poate să îmi sucească minţile. Şi că am nevoie atât de mare de el. Apoi adorm plângând“. Într-o noapte, în timp ce se întorceau acasă de la un concert, Rudi s-a oprit sub un felinar. „Se profila pe fundalul luminos. Părul lui bogat era în continuare sălbatic, în acelaşi stil surprinzător, iar ochii lui întunecaţi nu îşi pierdeau niciodată expresia melancolică şi ascunsă, nici măcar atunci când râdea sau era cufundat în gânduri.“ Acela a fost momentul în care Ursula s-a îndrăgostit. „E oare posibil ca o secundă, o propoziţie, expresia din ochii unei persoane să schimbe brusc tot ceea

ce ai simţit până atunci, transformând acele lucruri în ceva nou?“ s-a întrebat ea. Rudi a condus-o acasă. „În noaptea aceea, m-a sărutat“, scria ea. „A fost trist, pentru că buzele mele erau foarte uscate. Un lucru atât de mărunt, însă eu îmi petrecusem toată după-amiaza cu gândul la acel sărut, bucurându-mă în tăcere.“

Rudi Hamburger era aproape partenerul ideal: bun la suflet, amuzant, blând şi evreu. Părinţii amândurora aprobau relaţia lor. Dacă Ursula devenea prea serioasă, Rudi o tachina uşor. Iar când vorbea despre ambiţia lui de a deveni un mare arhitect, ochii lui mari şi căprui scânteiau de încântare. Era şi generos. „Mi-a oferit o ciocolată“, i-a spus Ursula fratelui ei. Dulciurile erau rare, iar ea ţinea morţiş să sublinieze că nu era o indulgenţă pe care şi-o permiseseră ca burghezi. „Nu a cheltuit bani pe ea. Nu facem noi asemenea prostii. Dar dacă cineva îi oferă ceva el, întotdeauna împarte cu mine.“

Rudi a adus vorba de căsătorie. Ursula s-a arătat rezervată. Pentru că Rudolf Hamburger avea totuşi un defect: nu era comunist. Chiar dacă aveau în comun obârşia ebraică, interesele culturale şi ciocolata, iubitul Ursulei nu era totuşi un „tovarăş“ şi nici nu arăta vreo intenţie în sensul acesta.

Viziunea politică a lui Hamburger era liberală şi progresistă, însă nu era dispus să îmbrăţişeze comunismul. Disputele lor urmau deja un tipar:

– Tu pui la îndoială socialismul în general şi în special convingerile noastre, protesta Ursula. Ideile tale despre comunism se bazează pe emoţii şi nu au nici cel mai mic fundament ştiinţific.

Rudi îşi enumera obiecţiile faţă de comunism: „Exagerările din presă, tonul primitiv al unor articole, discursurile plictisitoare încărcate de jargon, respingerea arogantă a perspectivelor contrare, comportamentul inept faţă de intelectuali, pe care îi izolaţi în loc să îi atrageţi de partea voastră, vă insultaţi

adversarii în loc să îi dezarmaţi cu argumente logice şi să îi recrutaţi“.

Ursula respingea ideile lui drept o „atitudine tipică de burghez meschin“. Însă, în adâncul sufletului, „ştia că exista un sâmbure de adevăr în cuvintele lui“. Ceea ce o irita cu atât mai mult.

Disputa se încheia de regulă atunci când Rudi făcea o glumă.

– Hai să nu ne certăm. O revoluţie mondială nu reprezintă un motiv să ţipăm unul la celălalt.

Rudi a devenit membru în Ajutorul Roşu, o organizaţie de asistenţă socială pentru muncitori, asociată comuniştilor. A citit câte ceva din Lenin şi din Engels şi s-a declarat „simpatizant“. Însă a refuzat să adere la KPD sau să ia parte la activismul Ursulei. Dincolo de firea sa calmă, Hamburger era incredibil de încăpăţânat şi nici cele mai linguşitoare argumente nu au reuşit să îl convingă să se alăture partidului. „Sunt anumite lucruri legate de partid care mă deranjează“, i-a spus el Ursulei. „Poate că, în timp, voi ajunge să mă răzgândesc.“

După o dispută deosebit de vehementă, Ursula scria: „Când Rudi chestionează viabilitatea socialismului însuşi, mă supăr şi îl contrazic. Pentru el e ca şi cum ar fi vorba de o divergenţă legată de o carte sau o operă de artă, în vreme ce pentru mine reprezintă probleme absolut vitale, esenţiale. În astfel de momente, îl simt ca pe un străin“. Însă Ursula nu avea de gând să renunţe. A copiat o listă de citate comuniste şi i-a oferit-o lui Rudi, într-un gest de iubire atipic. „Cred că, dacă vom rămâne împreună, e doar o problemă de timp până când va intra în partid“, i-a spus ea lui Jürgen. „Dar se prea poate să mai dureze încă vreo doi ani.“

În aprilie 1927, Ursula şi-a dat demisia de la Prager şi din slujba dezagreabilului Ceapă, angajându-se ca asistent arhivist la Editura Ullstein, deţinută de evrei, una dintre cele mai mari edituri de ziare şi cărţi din Germania. Unul dintre

primele ei gesturi, imediat după angajare, a fost să scrie un articol pentru *Die Rote Fahne,* privind condiţiile de muncă inadecvate de la noul ei loc de muncă. „O mie două sute de exemplare gratuite au fost distribuite la intrarea în clădire, ceea ce a avut un impact considerabil." Un impact a avut, cu siguranţă, asupra celor din conducere.

După mai puţin de un an la Ullstein, Ursula a fost concediată. Cauza mereu probleme, iar într-o perioadă de tulburări politice şi antisemitism în continuă expansiune, conducerea editurii nu voia să atragă atenţia în mod negativ:

– Trebuie să îţi dai demisia, i-a spus Hermann Ullstein.

– De ce? a întrebat Ursula, deşi ştia deja răspunsul.

– O întreprindere democratică nu are ce să îi ofere unui comunist.

Cu un istoric al muncii lipsit de continuitate şi prea puţină experienţă, în contextul în care rata şomajului era în creştere, Ursula a descoperit că nu mai avea şanse să se angajeze. Refuza să accepte pomană de la părinţii ei. Îşi dorea o provocare, undeva într-un loc inedit, şi puţin spaţiu pentru a reflecta şi a scrie. Avea nevoie de o aventură pe o altfel de scenă. A ales America.

Marele Lenin scrisese: „Mai întâi vom ocupa Europa de Est, apoi masele din Asia. Vom încercui ultimul bastion al capitalismului, Statele Unite ale Americii. Nu va fi nevoie să luptăm. Va cădea în mâinile noastre asemenea unui fruct copt". America era pregătită pentru revoluţie. În plus, Jürgen încă locuia acolo, iar Ursula voia să îl vadă. Luase o hotărâre: avea să plece în SUA şi să se întoarcă după ce Rudi îşi va fi terminat studiile de arhitectură. Sau poate că nu. Era o decizie vizionară şi, pentru o femeie necăsătorită, de 21 de ani, care nu mai călătorise niciodată în străinătate, una incredibil de îndrăzneaţă. Ignorând rugăminţile mamei ei şi propunerea tatălui de a o sprijini financiar, în septembrie 1928, s-a îmbarcat pe un pachebot cu destinaţia

Philadelphia. Rudi a condus-o la plecare, întrebându-se dacă avea să o mai vadă vreodată.

În pragul Marii Depresiuni, America era un loc al contrastelor: vitalitate şi efervescenţă vizibile, dar şi sărăcie zdrobitoare, şansă şi decădere, speranţe arzătoare şi catastrofe economice iminente. Ursula era independentă pentru prima dată în viaţa ei. A reuşit să se angajeze ca profesoară de germană pentru copiii unei familii de quakeri, apoi a devenit cameristă la Hotel Pennsylvania. Engleza ei, deja avansată, s-a îmbunătăţit rapid. După o lună, a luat trenul spre New York şi s-a îndreptat spre Lower East Side din Manhattan.

Colonia de pe Henry Street, înfiinţată de asistenta medicală Lillian Wald în spiritul reformei progresiste, asigura îngrijiri medicale, educaţie şi cultură pentru imigranţii săraci din oraş. Imigranţii puteau locui acolo fără să plătească chirie, în schimbul câtorva ore pe săptămână de muncă în folosul comunităţii. Wald era sufletul comunităţii, luptând pentru drepturile femeilor şi ale minorităţilor, pentru sufragiu universal şi integrare rasială, o feministă modernă şi, pentru cea mai recentă locatară a Coloniei de pe Henry Street, o revelaţie şi o sursă de inspiraţie. După prima şi singura ei întâlnire cu Wald, Ursula a rămas profund impresionată de personalitatea şi filozofia americancei. „Sarcina de a asigura fericirea oamenilor necesită colaborarea activă a bărbaţilor şi femeilor deopotrivă; nu poate fi restrânsă la doar o jumătate din lume“, declara Wald. Ursula s-a mutat acolo şi s-a angajat la Librăria Prosnit, din Upper Manhattan.

Ursula avea să rămână în SUA timp de aproape un an. Acea experienţă a influenţat-o pe toate planurile, punând bazele unei relaţii ambigue, de iubire şi ură deopotrivă, cu Occidentul capitalist, ce avea să o urmărească tot restul vieţii. Extremele politice şi economice ale Americii, de la sfârşitul zgomotoşilor ani ’20, erau comparabile cu cele ale Germaniei din perioada Republicii de la Weimar. New Yorkul

depăşise Londra, devenind oraşul cu cea mai mare populaţie din lume – peste zece milioane de locuitori –, iar metropola exploda de energie, creativitate şi bogăţii, precum şi de o obsesie faţă de noile tehnologii, maşini, telefoane, radio şi jazz. Totuşi, dincolo de strălucirea aparentă, dezastrul era iminent, în condiţiile în care investitorii mici şi mari alimentau o piaţă bursieră supraîncinsă, convinşi că ascensiunea spectaculoasă a acesteia nu se va încheia niciodată.

Spre deosebire de Ceapă, Prosnit se bucura să aibă ca angajată un şoarece de bibliotecă. Ursula era deja familiarizată cu literatura marxist-leninistă; ştia să redea bucăţi întregi din memorie şi chiar o făcea, poate un pic cam prea des. Mulţi dintre clienţii lui Prosnit erau comunişti americani, iar rafturile librăriei ofereau noi orizonturi de stânga prin curentul literaturii proletare: cărţi scrise de autori proveniţi din clasa muncitoare şi destinate unor cititori însufleţiţi de conştiinţa de clasă. Ursula a fost captivată de vigoarea intelectuală a stângii americane. În special una dintre cărţile publicate recent i-a mers direct la inimă. În aprilie 1929, a apărut pe piaţa editorială volumul *Daughter of Earth (Fiica Pământului),* al scriitoarei americane de factură radicală Agnes Smedley. O autobiografie doar vag ascunsă sub voalul ficţiunii, romanul urmăreşte povestea Mariei Rogers, o tânără dintr-un mediu sărac, care se chinuieşte să îşi construiască relaţii şi se angajează în slujba socialismului internaţional, respectiv în cauza privitoare la independenţa Indiei. „Eu nu am ţară“[3], declară protagonista lui Smedley. „Compatrioţii mei sunt bărbaţii şi femeile care luptă împotriva opresiunii... Fac parte dintre cei care mor pentru alte cauze – epuizaţi de sărăcie, victime ale celor bogaţi şi puternici, servind unor idealuri măreţe...“ *Fiica Pământului* s-a dovedit un succes comercial instant, iar Smedley a fost ridicată în slăvi drept „mama radicalismului literar feminin“[4]. Pentru Ursula, cartea a avut efectul unei chemări la arme: o femeie apărându-i cu

înverşunare pe cei oprimaţi, solicitând schimbări radicale şi gata să moară pentru o cauză ce părea romantică, spectaculoasă şi riscantă.

La câteva săptămâni după sosirea la New York, Ursula s-a alăturat Partidului Comunist American. În primăvara aceea, a participat la o tabără de vacanţă socialistă organizată undeva pe malul râului Hudson, unde a intrat în contact cu Michael Gold, o cunoştinţă de-ale părinţilor ei şi, la momentul respectiv, cea mai sonoră voce radicală a Americii. Gold era pseudonimul literar al lui Itzok Isaac Granich. Născut într-o familie de imigranţi evrei români şi crescut în sărăcie în Lower East Side, era un comunist dedicat cauzei, editor fondator al ziarului marxist *The New Masses* şi polemist feroce. Lui Gold îi plăcea să provoace conflicte. Când l-a descris pe Ernest Hemingway drept „renegat“, scriitorul i-a dat o replică tăioasă: „Să-i spuneţi acestui Mike Gold că Ernest Hemingway îi transmite să se ducă dracului“[5]. Ursula a declarat romanul *Jews Without Money* ca fiind „una dintre cărţile [ei] favorite“.

Deopotrivă fascinată şi dezgustată de New York, Ursula tânjea după casă, după tovarăşii şi familia ei. Mai presus de toate, îi era dor de Rudi.

În toamna anului 1929, Ursula s-a îmbarcat pe un vapor cu destinaţia Berlin. Câteva săptămâni mai târziu, bursa americană s-a prăbuşit, aducând milioane de oameni în pragul sărăciei, marcând începutul Marii Depresiuni.

Abia când l-a văzut pe Rudi aşteptând-o în port, Ursula şi-a dat seama cât de mult îl iubea. Îndoielile ei legate de preferinţele politice ale lui Rudi se domoliseră în timpul perioadei petrecute peste Ocean. Cu siguranţă avea să îşi dea seama până la urmă. Ursula Kuczynski şi Rudolf Hamburger s-au căsătorit în octombrie, în cadrul unei ceremonii simple la care au participat doar membrii celor două familii şi prietenii lor apropiaţi.

Tinerii însurăţei erau fericiţi, şomeri, săraci lipiţi şi, în cazul Ursulei, extrem de ocupaţi să agite spiritele înspre

o revoluţie. Din principiu, au refuzat să accepte bani de la familiile lor şi s-au mutat într-un minuscul apartament de o cameră, fără încălzire şi fără apă caldă. Ea alerga de colo, colo prin Berlin, scriind articole pentru *Die Rote Fahne*, punând în scenă producţii teatrale în scop propagandistic şi organizând expoziţii de cărţi radicale. Conducerea partidului i-a cerut să înfiinţeze o bibliotecă marxistă pentru muncitori, care să le permită celor înscrişi să împrumute literatură de stânga. Ajutată de Erich Henschke, un evreu ortodox din Danzig, care lucra drept gropar, traversa Berlinul cu un cărucior în care aduna cărţi comuniste de la editurile radicale şi de la tovarăşii simpatizanţi ai cauzei. Atunci când un ziar a publicat o fotografie a Ursulei împingând roaba de cărţi, părinţii ei au fost oripilaţi. „Aveam voie să plimb căruţul prin oraş, însă nu aveam voie să fiu fotografiată făcând asta." Henschke era un huligan comunist care ar fi preferat să se ia la bătaie cu Cămăşile Brune mai degrabă decât să strângă acele cărţi pe care nu era câtuşi de puţin tentat să le citească. În cele din urmă, şi-au format un stoc de circa 2 000 de volume şi le-au aranjat pe rafturi improvizate într-un fost porumbar din cartierul muncitoresc evreiesc. Rudi le-a pictat un panou cu litere mari şi roşii: „Biblioteca Marxistă pentru Muncitori: Împrumuturi – 10 pfenigi per carte". Primul client a fost un muncitor în vârstă: „Aveţi ceva foarte simplu despre socialism pentru soţia mea, fără cuvinte străine?" Interesul clienţilor era redus, iar mirosul vag, dar persistent, de găinaţ de porumbei nu se poate spune că aducea vreun beneficiu.

Ursula aranja un raft la Târgul de Carte Revoluţionară din Berlin când a apărut un străin elegant, cu tenul măsliniu, care a început să răsfoiască titlurile. Ea i-a recomandat să citească *Fiica Pământului*. Cu o expresie uşor îndurerată, bărbatul i-a explicat că o citise deja, deoarece Agnes Smedley era fosta lui soţie. Ursula a fost uluită. În faţa ei se afla revoluţionarul indian Virendranath Chattopadhyaya.

Promovarea literaturii marxiste era o activitate plăcută şi nobilă din punct de vedere ideologic, însă complet neprofitabilă. Rudi era calificat acum, însă frustrat de insuficienţa proiectelor arhitecturale. O prietenă de-ale Ursulei l-a angajat să decoreze (complet în roşu) interiorul Librăriei Roşii, de factură comunistă, amplasată în apropiere de gara Görlitz. A proiectat o extensie a bibliotecii socrului său şi a lucrat la conturarea planului pentru un hotel nou. Însă, pe măsură ce criza economică mondială se agrava, numărul comenzilor era în scădere.

Ajutorul le-a venit de la mare depărtare. Helmuth Woidt, un prieten din copilărie de-ai lui Rudi, lucra în Shanghai pentru producătorul german Siemens. La începutul anului 1930, Woidt a trimis o telegramă pentru a-l informa pe Rudi despre un anunţ de angajare publicat într-un ziar din Shanghai: Consiliul Municipal Shanghai, aflat sub administraţie britanică, era în căutarea un arhitect care să construiască clădiri guvernamentale în oraşul chinezesc. Rudi şi-a depus candidatura şi a primit imediat un răspuns: dacă accepta să îşi plătească singur călătoria în China, era angajat. Woidt le-a oferit cazare gratuită în apartamentul de la ultimul etaj al casei sale din Shanghai.

Ursula s-a arătat reticentă la început. Oare o nouă plecare din Germania ar fi însemnat că îşi lasă tovarăşii de izbelişte? Pe de altă parte, revoluţia avea loc în lumea întreagă, iar China părea o destinaţie nespus de romantică. Ursula a anunţat la sediul KPD că urma să plece în Shanghai şi intenţiona să se alăture Partidului Comunist Chinez, aşa cum făcuse şi când aderase la cel american. „Comunismul e internaţional, pot să muncesc şi în China“, le-a spus ea cu naivitate tovarăşilor ei.

Ursula habar nu avea spre ce cataclism politic se îndrepta. În Shanghai exista într-adevăr un Partid Comunist, însă funcţiona în afara legii, era persecutat şi îl păştea anihilarea.

2

Târfa Orientului

Ursula a plecat din Berlin convinsă că izbucnirea revoluției comuniste în Germania era doar o chestiune de timp, ba chiar că avea să se întâmple curând. Îi părea rău că avea să o rateze. Partidul nazist suferise o înfrângere zdrobitoare în alegeri, iar brutele fasciste ale lui Hitler deja păreau o prostioară grotescă, o mică anomalie istorică profund dezagreabilă. Era cât se poate de sigură de cum avea să arate viitorul – și se înșela cât se putea de tare. În următoarele trei luni, Partidul nazist avea să devină al doilea ca mărime din Germania, ascensiunea lui Hitler avea să se înscrie pe o traiectorie de neoprit și urma să înceapă distrugerea comunismului german.

Într-o seară caldă de iulie, în 1930, Ursula și Rudi s-au urcat în trenul care mergea spre Moscova, având bilete doar pentru dus. Banii le ajungeau pentru drumul spre Shanghai, dar nu și cât să se întoarcă acasă. Toată averea lor era alcătuită din două valize cu haine, câțiva cârnați, pâine, cuburi pentru supă, un mic arzător cu spirt și o tablă de șah. De la Moscova, s-au urcat în trenul Express transsiberian și și-au continuat greoiul drum spre est. Din cușeta ei, Ursula privea imensitatea Rusiei alunecând dincolo de geam, un

ocean fremătând de păduri de mesteacăn ce se întindea până la linia orizontului. Trenul s-a oprit pe neașteptate între gări, iar pasagerii au coborât, bucuroși să-și poată dezmorți picioarele. „De undeva a început să răsune muzica unui acordeon, iar oamenii au început să danseze. În scurtă vreme, mâinile lor le-au prins pe ale noastre și am dansat și noi“[1]. Într-o poieniță, undeva în Siberia sovietică, Ursula și Rudi s-au învârtit dansând pe muzica unui acordeon rusesc.

Din Manciuria, au urcat în trenul companiei Chinei de Est, cu destinația Changchun, apoi au schimbat, mergând cu un tren care circula pe linia Manciuriei de Sud, pentru anevoioasa călătorie spre sud, până în Dalian, de unde s-au îmbarcat pe un vapor cu aburi pentru a parcurge ultimul segment al drumului, de 965 km, traversând Marea Galbenă, pentru a ajunge în Shanghai.

Primul lucru care a izbit-o pe Ursula a fost mirosul, duhoarea fierbinte a sărăciei, ridicându-se în valuri din portul Shanghai – o miasmă groaznică de transpirație, iz de canal și de usturoi. Ursula fusese martoră la numeroase suferințe umane în timpul crizei economice prin care trecuse Republica de la Weimar, însă nimic de o asemenea amploare. „Vaporul era înconjurat de bărci improvizate, pline de cerșetori, invalizi gemând de durere, având doar cioturi în loc de brațe și picioare, copii cu răni purulente, unii orbi, alții cu scalpul ras, acoperit de cojile unor răni.“ Hamali extenuați, numai piele și os, formau o „bandă transportoare umană“ de la vapor la țărm.

În port, îi aștepta Helmuth Woidt, purtând un costum de doc de un alb incandescent și o pălărie safari, alături de soția sa, Marianne, care strângea la piept un imens buchet de flori. După un scurt drum cu ricșa, au ajuns la o vilă spațioasă, pe un bulevard străjuit de copaci, aparținând Concesiunii Franceze, zonă rezidențială preferată de cea mai mare parte

a comunității de afaceri din Shanghai, deoarece era suficient de departe de duhoarea și vacarmul portului. Un majordom chinez cu mănuși albe le-a turnat băuturi reci. Servitorii le-au servit tăvi pline cu mâncare, făcând plecăciuni. Valizele prăfuite le-au fost luate, iar Ursula și Rudi s-au trezit îmbrăcați în chimonouri răcoroase, sorbind cocktailuri pe o verandă spațioasă ce dădea spre o grădină atent îngrijită. În doar câteva momente, Ursula trecuse dintr-o lume într-alta.

Shanghaiul din 1930 putea candida cu succes la titlul de orașul cu cea mai dramatică divizare socioeconomică din lume, fiind un loc în care între bogați și săraci nu era un simplu decalaj, ci o prăpastie. Parțial colonie, parțial oraș chinez, Shanghaiul găzduia 50 000 de străini, în jurul cărora trăiau aproape trei milioane de chinezi, cei mai mulți într-o sărăcie lucie. Comunitatea internațională includea britanici, americani, francezi, nemți, portughezi, indieni, ruși albi, japonezi și alte naționalități, unii dintre ei refugiați fără un ban, alții plutocrați apăruți peste noapte și înzestrați cu averi năucitoare. Tulburările politice și foametea din China continentală se adăugau urmărilor Marii Depresiuni, forțând noi valuri de oameni să migreze spre oraș într-o încercare disperată de a găsi un loc de muncă și ceva de mâncare. Ici-colo dădeai peste câte un trăgător de ricșă mort între brațele vehiculului, în vreme ce mașini americane noi-nouțe străbăteau alene străzile, conduse de șoferi în uniformă. Shanghaiul era cel mai mare oraș din China, centrul comercial al Asiei de Est. Companiile private și băncile se întreceau să ridice construcții tot mai mari în districtul Bund, amenajat pe secțiunea elegantă a țărmului. Însă, dincolo de zona comercială scânteietoare și de enclavele străinilor, se afla un alt Shanghai – un loc ticsit de ateliere în care se muncea în condiții inumane, fabrici de textile și locuințe mizere –, sufocat de boală și disperare și clocotind de resentimente politice. Shanghaiul era singurul loc din China unde exista un proletariat industrial și tot acolo se născuse

Partidul Comunist Chinez (PCC). America, după cum descoperise Ursula, nu fusese încă pregătită pentru revoluţie, însă China era.

În urma Războaielor Opiului, din secolul al XIX-lea, Imperiul Chinez le acordase anumitor puteri străine – Marea Britanie, Franţa şi Statele Unite – „concesiuni" extrateritoriale de-a lungul fluviului Yangtze, districte autoguvernate care se bucurau de propriile legi şi de propria administraţie. Doar optsprezece dintre cei cincizeci şi doi de kilometri pătraţi ai oraşului se aflau sub guvernarea directă a Chinei. Cea mai mare enclavă, Colonia Internaţională, care unea Concesiunea Britanică cu cea Americană, cuprindea aproximativ jumătate din populaţia oraşului, iar pe măsură ce noi puteri străine încheiau tratate cu China, cetăţeni ai acelor state veneau pentru a se alătura administraţiei. Germania îşi cedase drepturile extrateritoriale după Primul Război Mondial, făcând ca cei 1 500 de nemţi care locuiau în Shanghai să treacă sub incidenţa legilor chineze. Colonia Internaţională era guvernată de Consiliul Municipal Shanghai, un organism ales de rezidenţii străini, însă dominat de britanici. Aceştia se aflau în fruntea tuturor departamentelor, cu excepţia orchestrei municipale care era condusă, desigur, de un italian. Pentru a ajunge cu maşina dintr-o parte a oraşului în cealaltă, un şofer avea nevoie de trei permise de conducere diferite. Trei tipuri de forţe poliţieneşti – corpul francez, corpul chinez, plus poliţia municipală a oraşului Shanghai, aflată sub autoritate britanică – se luptau să îşi impună autoritatea, se suprapuneau şi se zbăteau să ţină în frâu infracţionalitatea înfloritoare din oraş.

Poreclit „Parisul Estului", Shanghaiul mai era numit şi „Târfa Orientului", fiind locul în care buticuri elegante se înghesuiau lângă spelunci unde se fuma opiu, cabarete, temple antice, cinematografe şi bordeluri. Autorul britanic născut în Shanghai, J.G. Ballard, amintea de un oraş în care „orice era posibil şi orice putea fi cumpărat şi vândut"[2].

Deopotrivă strălucitor şi sordid, luminos şi hidos, Shanghaiul colcăia de o mulţime internaţională de cerşetori, milionari, prostituate, clarvăzători, cartofori, jurnalişti, gangsteri, aristocraţi, dictatori militari, artişti, proxeneţi, bancheri, contrabandişti şi spioni.

Comunitatea de expatriaţi germani din Shanghai avea propria ei biserică, propria şcoală, propriul spital şi propriul club, Concordia, un *schloss* hidos cu turle în stil bavarez, amenajat în districtul Bund, unde se găseau o sală de bal şi una de bowling. Germanii din Shanghai se strângeau aici să joace cărţi, să bea, să intoneze cântece patriotice, să bârfească şi să depene amintiri despre patria-mamă, văitându-se, totodată, de servitorii lor chinezi. În fruntea acestui mic colţ de Germanie se afla un minimonarh, consulul general Heinrich Freiherr Rüdt von Collenberg-Bödigheim, diplomat cu vechime şi nazist înflăcărat, care avea să devină, în cele din urmă, ambasadorul lui Hitler în Mexic.

Soţii Hamburger şi-au petrecut prima seară în Shanghai, la club. A urmat un val de invitaţii: ceai în compania lui Constantin Robert Eginhard Maximilian von Ungern-Sternberg, un nobil de origine baltică, descendent al lui Ginghis Han, care scăpase ca prin urechile acului de Revoluţia bolşevică. (Fratele său mai mare, Roman, o căpetenie războinică feroce a Ruşilor Albi, cunoscut drept „Baronul nebun", invadase Rusia înainte de a fi capturat şi executat de un pluton al Armatei Roşii); cină în compania lui Hans Stübel, profesor de etnologie şi expert în tatuaje chinezeşti; o petrecere la piscină în casa omului de afaceri Max Kattwinkel; cocktailuri în compania lui Karl Seebohm, reprezentant al producătorului de produse chimice I.G. Farben, care avea un ochi de sticlă, un venit privat considerabil şi trei sute de discuri pentru gramofon. Un membru marcant al clubului era Johann Plaut, cel mai important jurnalist din comunitatea germană – dar şi cel mai înfumurat.

Două personaje exotice, care-şi făceau veacul în preajma clubului Concordia, erau Rosie Goldschmidt şi Bernardine Szold-Fritz. Fiica unui bancher evreu din Germania, Goldschmidt căpătase deja o oarecare notorietate graţie jurnalelor ei de călătorii şi considerabil mai multă faimă datorită vaginului ei. Rosie fusese căsătorită cu Ernst Gräfenberg, un ginecolog din Berlin care devenise celebru studiind orgasmul feminin: „punctul G", punctul erogen aflat în interiorul vaginului, îi purta numele. În ciuda acestei descoperiri, Rosie a divorţat de Gräfenberg după cinci ani, pentru a se căsători cu un bărbat de 63 de ani, Franz Ullstein (cel care moştenise editura la care fusese angajată Ursula), o legătură amoroasă considerată atât de ofensatoare de familia acestuia, încât Rosie fusese pe nedrept acuzată că ar fi fost spioană pentru Franţa. Rosie avea să devină corespondent de război pentru *Newsweek,* o romancieră de succes şi contesă, prin căsătoria cu un aristocrat ungur. Bernardine Szold-Fritz era prietena apropiată a lui Rosie şi cea mai aprigă rivală a ei în societate: făcând parte din cercul de newyorkezi care îi includea pe Dorothy Parker şi pe F. Scott Fitzgerald, Bernardine era căsătorită (la momentul respectiv) cu Chester Fritz, un înstărit comerciant american de metale poreclit „Domnul Argint". Bernardine organiza petreceri de un exces devenit legendar, dichisită cu cercei rotunzi enormi, un pieptar de argint cumpărat din Bali şi turban. „Îşi petrecea după-amiezile plimbându-se prin apartamentul ei zugrăvit în roşu şi negru, folosind un telefon cu un cablu absurd de lung pentru a organiza cine de tip bufet, ceaiuri şi întruniri ale companiei ei de teatru amator"[3]. Nu spusese nimănui că, de fapt, provenea din Peoria, Illinois.

Astfel de personaje din înalta societate reprezentau pentru Ursula duşmanii clasei muncitoare, însă, chiar şi aşa, o intrigau şi o fascinau. Vieţile şi interesele lor erau cât se poate de diferite de ale Ursulei, însă ea îşi făcea prieteni cu

uşurinţă, studiind fiecare dintre aceste persoane noi ca pe o altă poveste şi creionându-le portrete din cuvinte în scrisorile şi jurnalele ei. „Am fost la un cocktail foarte reuşit organizat de doamna Chester Fritz: are un apartament fabulos, pălării ca nişte turbane şi cercei de mărimea unor mingi de tenis, sprâncene curbate, un aer nobil şi o mulţime de prieteni în rândul artiştilor şi intelectualilor." Într-o altă scrisoare nota: „Ne-am dus la soţii Ungern-Sternberg la cocktail. Amândoi sunt deosebit de inteligenţi şi extrem de sofisticaţi". Rosie şi Bernardine au însoţit-o să-şi cumpere haine, întrecându-se care mai de care să îşi îmbrace tânăra protejată în cele mai şic ţinute.

Însă strălucirea vieţii departe de casă a început în scurtă vreme să pălească, iar după doar câteva săptămâni în vâltoarea superficială a vieţii sociale din Shanghai, Ursula şi-a dat seama că tânjea după stimulare intelectuală. Într-una dintre scrisorile ei, remarca: „Femeile astea sunt ca nişte căţeluşi de companie. Nu au nicio viaţă profesională, nici sarcini casnice, nici nu manifestă vreun interes faţă de chestiuni ştiinţifice sau culturale. Nici măcar cu propriii lor copii nu-şi bat capul. Bărbaţii sunt cât de cât mai în regulă, fiindcă ei, cel puţin, au un loc de muncă şi mai fac câte ceva". Servirea ceaiului alături de Bernardine Szold-Fritz şi Rosie Gräfenberg a devenit o corvoadă: „E de fiecare dată la fel. Mai întâi câteva bârfe la o partidă de bridge şi mahjong, apoi se discută despre cursa de câini din ziua anterioară sau despre cel mai recent film urmărit... Acum câteva zile, am jucat minigolf, foarte popular în Shanghai". Majoritatea celorlalţi nemţi din anturajul ei nu erau deloc interesaţi de China care se întindea dincolo de graniţele enclavei lor şi manifestau un rasism feroce faţă de chinezi. Ursula a avut grijă să îşi ascundă preferinţele politice. În clubul Concordia, la clubul Rotary şi în jurul piscinei soţilor Kattwinkel, numele lui Hitler era rostit cu admiraţie şi cei de acolo îi preziceau un viitor strălucit.

În calitate de soție a noului arhitect al consiliului municipal, se aștepta de la Ursula să îndeplinească rolul de gazdă pentru colegii britanici ai lui Rudi. Cel mai important dintre aceștia era Arthur Gimson, comisarul pentru lucrări publice responsabil cu drumurile, podurile, rețeaua de conducte și canalizare și clădirile noi din cadrul coloniei. Stâlp al Societății de Inginerie a Chinei, veteran de război și spectaculos de anost, Gimson se mândrea cu faptul că scrisese o carte intitulată *Fundații ale Podului Rutier Szechuan, cu unele trimiteri la capacitatea portantă a stivelor*, lucrare de căpătâi în domeniu. Ursula îl descria drept „un burlac nebun" care îi trimitea saci de îngrășământ pentru grădină, în semn de mulțumire. Apoi, mai era Charles Henry Stableford, șeful Departamentului de Planificare, care tocmai construia un nou abator de beton, descris ulterior de revista *Architectural Review* drept „o capodoperă a stilului Art Déco și una dintre primele încercări de a combina sacrificarea animalelor cu sacrificarea convențiilor arhitecturale, pentru a crea un stil unic"[4]. Ursula nu reușea să găsească nimic interesant legat de capacitatea portantă a stivelor sau meritele betonului turnat în domeniul construcției de măcelării. Organizarea petrecerilor pentru colegii britanici ai lui Rudi era o obligație socială chinuitoare.

Bernardine, cu petrecerile ei înfiorătoare și ținutele ei caraghioase, somnolentul Gimson și compostul lui, înfumurații plicticoși și rasiști de la club: oamenii aceștia nu i-au alimentat în mod direct rebeliunea Ursulei, însă, cu siguranță, au contribuit la asta.

În timp ce expații dansau și se distrau, la un nivel mai profund al societății din Shanghai se desfășura un război brutal și semisecret între spioni. Pentru că, pe lângă comerț, narcotice și vicii, orașul mai era și capitala orientală a spionajului. Străinii nu aveau nevoie de pașaport sau viză, veneau și plecau fără permise de ședere și de multe ori nu

li se aplicau decât legile din propria țară. Asemenea infractorilor, spionii se strecurau în deplin anonimat dintr-o jurisdicție într-alta. De regulă, păstrau legătura cu lumea de afară folosind stații radio cu unde scurte, iar numărul acestora era atât de mare, încât detectarea și înregistrarea transmițătoarelor ilegale erau practic imposibile. Agenții guvernului naționalist al Chinei îi spionau pe comuniștii din ograda proprie, dar și pe cei străini. Comuniștii clandestini spionau guvernul, însă se urmăreau și între ei. Uniunea Sovietică instalase o întreagă armată de agenți secreți și informatori prin tot orașul. Britanicii, cu ajutorul americanilor, spionau pe toată lumea, în permanență.

Cea mai importantă bătălie de spionaj din Shanghai se dădea între naționaliștii aflați la putere, conduși de generalisimul Chiang Kai-shek, și comuniștii chinezi, susținuți din umbră de Uniunea Sovietică – combatanți într-un război civil ce avea să continue, intermitent, pe parcursul următoarelor două decenii. În 1923, Sun Yat-sen, părintele fondator al Republicii Chineze, precum și liderul Partidului Național, Kuomintang (KMT), își construise o alianță cu Uniunea Sovietică. Un corp de oficiali sovietici, în frunte cu revoluționarul bolșevic Mikhail Borodin, s-a deplasat în China pentru a oferi consiliere, finanțare și susținere militară. Însă după doar patru ani, fragilul pact dintre KMT și PCC s-a destrămat, iar forțele lui Chiang Kai-shek, succesorul lui Sun, au lansat o campanie necruțătoare de anihilare a comuniștilor. Borodin și consilierii lui au fost izgoniți.

Nimeni nu știe cu exactitate cât de multe vieți s-au pierdut în decursul „Terorii Albe" dezlănțuite de forțele lui Chiang și aliații acestora din lumea interlopă. Ucigașii nu au păstrat evidența, însă se estimează că aproximativ 300 000 de oameni au fost vânați și masacrați. Măcelul a fost cu totul înfiorător în Shanghai. Otto Braun, un agent sovietic activ în oraș, scria: „Acoliții lui Chiang Kai-Shek, susținuți

de poliția internațională, scormoneau după comuniști, ziua prin fabricile de textile, iar noaptea prin cartierul chinezesc. Cei care erau prinși se vedeau puși în fața unei alegeri oribile: fie deveneau trădători, fie erau uciși... Această campanie de exterminare sistematică i-a forțat pe comuniști să se ascundă în cele mai întunecate colțuri."

Uniunea Sovietică vedea în China leagănul următoarei etape a revoluției mondiale și, pentru a ajunge la acest rezultat, Moscova a recurs la spionaj la scară largă, pentru a-i susține pe comuniștii chinezi persecutați.

Spionii sovietici din Shanghai se ascundeau sub o varietate amețitoare de nume și înfățișări, reprezentând diverse ramuri ale serviciilor de informații și ale guvernului sovietic, uneori colaborând între ei, adeseori suprapunându-se și ocazional chiar concurând unii cu ceilalți.

Internaționala Comunistă, sau Cominternul, înființată în 1919 pentru a susține revoluția la scară globală sub coordonarea Moscovei, a fost folosită drept fațadă pentru operațiunile de spionaj din China. Departamentul de Relații Internaționale al Cominternului, numit OMS, colecta și disemina informații secrete, făcea contrabandă cu arme, transfera fonduri și instrucțiuni și coordona multiple rețele comuniste secrete. Cominternul avea un „Birou pentru Orientul Extrem", cu un buget anual de 55 000 de dolari în aur, mărci ale Reich-ului german, yeni și dolari mexicani, destinat ațâțării revoluției comuniste în China, Japonia, Filipine și Malaya britanică.

Apoi mai era și serviciul de informații civile al lui Stalin, NKVD (precursorul KGB-ului), care își păstra în Shanghai propria rețea, având rolul de a colecta secrete politice și economice, de a asasina inamicii Moscovei și de a preveni o potențială contrarevoluție în China.

Însă cea mai importantă rețea de spioni sovietici din Shanghai era coordonată de serviciul de informații militare,

numit oficial Direcţia a IV-a a Statului Major al Armatei Roşii a Muncitorilor şi Ţăranilor. (În 1942, Stalin i-a schimbat numele în Direcţia Principală de Informaţii, *Glavnoye razvedyvatelnoye upravleniye*, sau GRU, nume sub care este cunoscut şi în prezent.) Extrem de disciplinaţi, obsedaţi de păstrarea secretului şi absolut necruţători, agenţii Direcţiei a IV-a aveau rolul de a apăra Uniunea Sovietică şi a proteja revoluţia adunând, cumpărând sau furând secrete militare. Sediul de la Moscova al acestui organism era numit, simplu, „Centrul".

În urma Masacrului din Shanghai, aceşti spioni şi-au pierdut acoperirea de diplomaţi acreditaţi, fiind nevoiţi să acţioneze pe ascuns, „în ilegalitate", pretinzând a fi jurnalişti, oameni de afaceri sau profesori. Rivalităţile dintre diferitele organizaţii de spioni sovietici aveau să izbucnească, în cele din urmă, într-un măcel dezastruos pentru toţi cei implicaţi. Însă, din perspectiva guvernului naţionalist chinez, toţi spionii ruşi erau la fel: agitatori comunişti trimişi să instige la violenţă, care trebuiau exterminaţi exact la fel ca revoluţionarii născuţi în China.

Ursula nu s-a îndoit nicio clipă că, în cele din urmă, comuniştii aveau să iasă victorioşi în teribilul război secret care se purta în Shanghai. Fiind o marxistă docilă, vedea cursul istoriei ca fiind predeterminat: proletariatul chinez oprimat avea în mod inevitabil să se ridice să lupte şi, sub conducerea comuniştilor, avea să răstoarne ordinea capitalistă, nimicind clasele burgheze şi pe imperialiştii ce le susţineau din umbră. Chiar şi aşa, comunismul chinez părea străin şi de nepătruns. În Berlin, făcuse parte dintr-o mişcare grandioasă; aici era un simplu spectator la evenimente pe care nu le înţelegea decât vag. „În afară de căldură, plictiseală şi dificultăţile mele în a mă adapta la «societatea» din Shanghai, mă chinuia neputinţa de a intra în contact cu oamenii din China. Mizeria, sărăcia şi cruzimea mi se păreau absolut

respingătoare. Mă întrebam dacă nu cumva eram comunistă doar în teorie." Ca mulţi alţii născuţi într-un mediu privilegiat, Ursula nu era sigură dacă avea tăria sufletească să îndure realitatea mizeră, caracterizată de contradicţii morale şi adeseori violentă a revoluţiei. Putea oare să fie o revoluţionară autentică şi totuşi să se bucure de lucrurile plăcute, cum ar fi o garderobă nouă? Sau ar fi trebuit să poarte doar cămaşa aspră a ortodoxiei comuniste? Politică nu discuta cu nimeni în afară de Rudi, care muncea atât de mult la Consiliul Municipal al oraşului Shanghai, încât nu îi acorda prea multă atenţie.

Chinuită de dorul de casă, se plimba prin Jessfield Park, care îi amintea de parcul Tiergarten din Berlin. Ca de fiecare dată când se simţea demoralizată, prefera să fie singură. Vara era sufocantă în Shanghai. „Ieri, asfaltul a început din nou să se topească, lipindu-mi-se de pantofi în fâşii lungi, negre, iar maşinile lăsau şanţuri adânci în carosabil." Zăcea fără vlagă în patul ei din spaţiosul apartament de la etaj al soţilor Woidt. Să fii soţia unui oficial al unei puteri coloniale, reflecta ea, era un exerciţiu de lene. „Nu poţi să faci absolut nimic, pentru că totul e făcut de băiatul care serveşte în casă, de bucătar şi de rândaş." În aşteptarea următorului cocktail şi a următoarei runde de minigolf, a început să îşi piardă vigoarea, simţindu-se prea extenuată chiar şi pentru a citi. A pus letargia pe seama climei. „Căldura îţi stoarce toată energia... Transpiri incredibil de mult, nu în picături de sudoare, ci în şiroaie." În cele din urmă, a consultat un medic, fiind înştiinţată că era însărcinată în cinci luni.

Ursula şi Rudi au fost copleşiţi de bucurie la aflarea veştii. Însă ea era hotărâtă să nu îşi petreacă următoarele patru luni aşteptând, pur şi simplu, să ducă la sfârşit sarcina, fiind răsfăţată de servitori. „Trebuia să îmi găsesc o ocupaţie."

O oportunitate în acest sens a apărut din partea rotofeiului şi gălăgiosului jurnalist Plaut, corespondent în

Orientul Îndepărtat al agenției de știri Wolff Telegraphic Bureau și șef al Transocean Kuomin Telegraph Agency, o agenție de știri chineză, semioficială, care producea materiale de propagandă pronațională. „Plaut își căuta urgent o secretară abilă, așa că m-am dus la biroul lui și l-am întrebat dacă l-aș putea ajuta vreun pic, propunere de care el a fost foarte încântat. I-am spus, desigur, că eram însărcinată, iar el a zis că puteam să vin și să plec după bunul meu plac."

Plaut a pus-o pe Ursula la treabă, cerându-i să îi organizeze articolele de presă decupate din ziare. „Citeam totul și aflam multe", scria ea. Locuind în Shanghai de douăzeci de ani, Plaut era o adevărată autoritate în materie de politică chineză și se lansa frecvent în disertații extinse pe acest subiect, presărate din plin cu numele persoanelor de vază pe care le cunoștea. „Mă întrerupea adesea din ceea ce făceam pentru a-mi împărtăși lucruri interesante", scria Ursula. „Plaut avea un puternic sentiment al propriei valori și chiar era unul dintre cei mai mari experți în chestiuni legate de Asia și de China, în special."

Într-o după-amiază, în toiul unui alt discurs interminabil, Plaut a pomenit un nume care a făcut-o pe Ursula să tresară: Agnes Smedley.

Se pare că scriitoarea americană se afla în Shanghai, în calitate de corespondent al *Frankfurter Zeitung*, unul dintre cele mai mari ziare din Germania. Ursula a descris impactul profund pe care îl avusese asupra ei romanul lui Smedley, spunându-i lui Plaut că era „dornică să o cunoască, însă intimidată de gândul de a aborda o persoană atât de remarcabilă". Cu un gest amplu, Plaut a luat telefonul, a format un număr, apoi i-a înmânat receptorul Ursulei. La celălalt capăt al liniei se afla Agnes Smedley. Cele două femei au stabilit să se întâlnească a doua zi, la cafeneaua hotelului Cathay.

Smedley a întrebat-o pe Ursula cum avea să o recunoască:

– Am 23 de ani, un metru şaptezeci înălţime, păr negru ca pana corbului şi nas mare, i-a răspuns Ursula.

Agnes Smedley a izbucnit în râs, cu un hohot zgomotos, viguros:

– Ei bine, eu am 34 de ani, înălţime medie şi un aspect cât se poate de comun.

Recent construitul hotel Cathay era o măreaţă citadelă capitalistă şi un simbol al influenţei comerciale a Vestului, având unsprezece etaje, un turn verde în formă de piramidă şi lambriuri în stil Tudor. Cu câteva luni în urmă, în timp ce era cazat la acel hotel, Noël Coward scrisese prima ciornă a piesei *Private lives*. Cel mai luxos hotel de la est de Canalul Suez, Cathay nu părea nicidecum cadrul potrivit pentru o întâlnire între cea mai cunoscută scriitoare radicală a Americii şi o tânără comunistă, însă data întrevederii era încărcată de simbolism: 13 noiembrie, cea de-a treisprezecea aniversare a Revoluţiei Bolşevice. Ambele femei ţineau în mâini buchete de trandafiri roşii pentru a marca această ocazie: Ursula intenţiona să aranjeze florile în salonul soţilor Woidt, ca o mărturisire discretă a simpatiilor ei politice; Smedley plănuia să îi ofere buchetul corespondentei TASS, agenţia de ştiri sovietică, într-un gest făţiş de comemorare a acelei date. Coincidenţa floral㠠s-a dovedit a fi de bun augur.

Smedley nu era nici pe departe o persoană cu aspect comun (nu fusese sinceră nici în privinţa vârstei; avea 38 de ani). Cu părul ei tuns scurt şi ţinuta masculină, era un personaj care ieşea în evidenţă, contrastând intenţionat cu excesul de eleganţă al expatelor. „Agnes arată ca o femeie inteligentă din clasa muncitoare“, scria Ursula într-o epistolă plină de entuziasm adresată părinţilor ei. „Îmbrăcată simplu, cu păr castaniu cam subţire, ochi verzi-cenuşii, mari şi foarte luminoşi, o faţă nicidecum frumoasă, însă bine conturată. Când îşi dă părul pe spate se observă cât de lată îi e fruntea.“

Ursula nu mai cunoscuse niciodată pe nimeni ca ea; pe de altă parte, nici nu prea mai era nimeni care să-i semene lui Agnes Smedley.

Cele două femei s-au împrietenit servind ceai englezesc din porţelanuri fine. Visurile şi neliniştile Ursulei i s-au revărsat de pe buze într-un torent haotic. A vorbit despre singurătatea ei şi despre cât de tare se plictisea, despre tulburătoarele scene de sărăcie pe care le vedea în fiecare zi, despre cât se simţea de înstrăinată de restul europenilor. „Am vorbit nestingherită despre viziunile mele politice, pentru prima dată de când sosisem în Shanghai." A povestit despre copilăria ei din Germania, despre cum a decis să se alăture partidului şi cât de mult însemnase pentru ea romanul *Fiica Pământului*. A vorbit despre Rudi: despre bunătatea şi calmul lui, dar şi despre apatia lui politică şi refuzul nezdruncinat de a îmbrăţişa comunismul. Smedley a ascultat-o cu atenţie, fumând şi încuviinţând. Când Ursula a terminat de vorbit, Agnes i-a împărtăşit povestea propriei sale vieţi, una chiar mai remarcabilă în realitate decât ficţiunea publicată cu un an înainte.

Smedley s-a născut în 1892 într-un bordei cu două camere, fără lumină sau apă, apoi a fost crescută într-un orăşel prăpădit din Colorado, închegat în jurul unei mine de cărbuni. Tatăl ei, cu rădăcini în tribul indienilor Cherokee, era ocazional negustor de vite, cowboy, botanist ambulant şi şofer pe maşinile de transportat cărbune, un alcoolic fără căpătâi, înzestrat cu „sufletul şi imaginaţia unui vagabond"; mama ei a suferit de depresie şi a îndurat numeroase abuzuri; mătuşa ei a fost, printre altele, şi prostituată. În copilărie, Agnes a fost martoră la agresiunile împotriva muncitorilor din Colorado (Masacrul Ludlow), o serie de bătălii sângeroase purtate între minerii intraţi în grevă şi bătăuşii angajaţi de companiile exploatatoare de cărbune pentru a înăbuşi revolta. Când mama ei a murit la vârsta de 40 de ani,

tatăl ei „s-a prăbuşit în genunchi şi a izbucnit în plâns, apoi a început să scotocească prin vechiul ei cufăr de cositor. Cu cei patruzeci de dolari pe care i-a găsit ascunşi printre peticele de cuverturi, s-a dus la birt şi a tras o beţie cu prietenii." De educat s-a educat singură, din puţinele cărţi ce îi picau în mână, „de la romane de dragoste de doi bani până la o înfiorătoare carte de Drept şi ceva numit *Psihologie comportamentală*", o selecţie sărăcăcioasă şi cum nu se poate mai pestriţă din biblioteca impresionantă pe care o avusese la dispoziţie tânăra Ursula. Agnes scria poezii, ghicea viitorul în sâmburi de mere şi a învăţat să călărească, să tragă cu arma şi să arunce lasoul. A adoptat un nume Navajo, Ayahoo, şi s-a dedicat unui feminism feroce. Doamne fereşte să fi îndrăznit cineva fie şi să sugereze „că intelectul şi capacitatea de a construi a unei femei erau inferioare celor ale unui bărbat... că sărea în picioare ca o leoaică rănită şi aproape că-şi înfigea ghearele în beregata respectivului".

După o perioadă în care a lucrat, pe rând, ca spălătoreasă, profesoară şi vânzătoare ambulantă, Agnes a ajuns, în cele din urmă, în California, unde s-a amestecat printre boemi stângişti. Viziunea ei politică s-a radicalizat. Smedley nu a adoptat niciodată o filosofie coerentă, căci viziunea ei politică era una a furiei, o armă automată îndreptată împotriva capitaliştilor, proprietarilor de mine, imperialiştilor şi colonizatorilor care îi ţineau în robie pe săraci, pe cei care nu aparţineau rasei albe şi pe membrii claselor muncitoare. Ea nu avea timp de teorie politică: „Cui îi pasă dacă citesc toate gunoaiele alea? Ştiu cine e inamicul, iar asta e suficient".

În California, a dat peste cercul naţionaliştilor indieni care îşi cereau independenţa faţă de Imperiul Britanic şi, astfel, a ajuns să îmbrăţişeze prima ei cauză. În focul Primului Război Mondial, Agnes s-a implicat profund în aşa-numita „Conspiraţie indo-germană", campania secretă a Germaniei de a submina Imperiul Britanic prin finanţarea şi sprijinirea

cu armament a mişcării de independenţă din India. În martie 1918, a fost arestată în baza Legii Spionajului, închisă timp de două luni, apoi eliberată, în cele din urmă, în ciuda faptului că era, după cum s-a exprimat biograful ei, „cât se poate de vinovată". S-a mutat la Berlin, l-a cunoscut, s-a căsătorit cu el şi apoi l-a părăsit pe revoluţionarul comunist indian Virendranath Chattopadhyaya, cunoscut sub numele de Chatto (pe care Ursula l-a întâlnit la târgul de carte din Berlin) şi a continuat să comploteze alături de rebelii indieni. A urmărit oripilată spectacolul degradării umane din timpul Republicii de la Weimar şi a declarat că Uniunea Sovietică era „cel mai măreţ şi nobil loc de pe pământ".

Agnes era un personaj adesea cu totul şi cu totul extraordinar, însă chiar şi cei mai apropiaţi prieteni ai ei o vedeau ca fiind destul de dificilă. După cum a remarcat unul dintre aceştia, Agnes vedea lumea drept „un joc aspru de moralitate în care «binele» era prins într-o luptă acerbă cu «răul»" şi rareori descăleca de pe „superbul armăsar alb al imaginaţiei ei". Era adolescentă atunci când a suferit prima ei cădere nervoasă. Suferea de ceea ce ea numea „transe de nebunie" şi a început un tratament psihanalitic sub îndrumarea unei psihanaliste germane de sorginte ebraică pe nume Elisabeth Naef, fostă studentă a lui Sigmund Freud, la Viena. Doctoriţa Naef a convins-o pe Agnes să îşi descrie experienţele în scris, sub formă de ficţiune. Astfel, s-a născut *Fiica Pământului*, cu eroina sa furioasă şi ambiţioasă, înstrăinată de societate şi tânjind să se poată exprima liber. Criticii au ridicat cartea în slăvi. Michael Gold, în *The New Masses*, a descris-o ca fiind „amarnic, superb inspirată din ţesătura vieţii". Pe când au început să sosească aplauzele, Agnes se afla deja în Shanghai. A sosit în oraş în mai 1929, pregătită să lupte în numele maselor de chinezi oprimaţi.

Agnes Smedley era un extraordinar cocktail de contradicţii. Era bisexuală, însă credea că homosexualitatea era o

perversiune tratabilă. Susţinea că dispreţuia bărbaţii şi insista că femeile fuseseră „înrobite prin instituţia căsătoriei". Cu toate acestea, a iubit mulţi bărbaţi şi s-a căsătorit de două ori: pe primul ei soţ l-a tratat abominabil, iar din partea celui de-al doilea a îndurat abuzuri fizice şi emoţionale. Considera că sexul era degradant, însă pleda cu entuziasm şi exemplifica energic conceptul de iubire fără obligaţii. „Aici am avut ocazia să mă culc cu oameni de toate culorile şi formele", îi scria unui prieten cu puţin timp înainte de a o cunoaşte pe Ursula. „Un traficant de arme francez, scund, rotofei şi burtos; un monarhist neamţ în vârstă de 50 de ani care crede în rolul dominant al penisului în influenţarea femeilor; un înalt oficial chinez ale cărui acţiuni mi-e ruşine să le descriu, un membru al aripii de stânga a Kuomintangului care s-a dovedit moale şi bălos."

Era o comunistă care nu intrase niciodată în partid; o revoluţionară violentă şi o visătoare romantică; o feministă subjugată de o succesiune de bărbaţi; o femeie care inspira o loialitate intensă, însă le făcea enorm de mult rău multora dintre prietenii ei; sprijinea comunismul fără a reflecta la ce anume presupunea în realitate instaurarea comunismului. Era pasională, bântuită de prejudecăţi, charismatică, narcisistă, nechibzuită, volatilă, adorabilă, excesiv de critică, fragilă din punct de vedere emoţional şi refuzând cu îndârjire orice compromis. „Poate că nu sunt inocentă, însă am dreptate", declara ea.

Ursula era fermecată. Agnes Smedley părea să întruchipeze pasiune şi energie politică, însăşi antiteza complezenţei infatuate de care se lovea în budoarele din Shanghai: „Propria ta existenţă nu are absolut nicio valoare dacă trăieşti în mijlocul nedreptăţilor fără să ridici un deget", a subliniat Smedley. Pentru Ursula, Agnes reprezenta tot ceea ce admira ea cel mai mult: feministă, antifascistă, inamic al imperialismului şi apărător al celor oprimaţi de forţele capitalismului, şi o revoluţionară înnăscută.

Totodată, era şi spion.

În 1928, Agnes Smedley îl cunoscuse pe Jakob Mirov-Abramov, ataşatul de presă al ambasadei sovietice din Berlin, evreu lituanian şi bolşevic cu state vechi. Pozând în diplomat, acesta era în realitate şeful european al OMS, organismul de colectare de informaţii al Cominternului. Mirov-Abramov (numit ocazional, în mod derutant, Abramov-Mirov) era în plină vânătoare de recruţi pentru a-şi crea noi reţele de spionaj în Orientul Îndepărtat, iar această scriitoare radicală, care îşi permitea să pună întrebări impertinente, părea o candidată ideală. Agnes s-a lăsat uşor convinsă de faptul că următorul pas logic al revoluţiei în care se lansase singură era să devină spion: a obţinut un loc de muncă în Shanghai în calitate de corespondent pentru *Frankfurter Zeitung*, şi-a înşeuat armăsarul alb al imaginaţiei şi a pornit în galop spre China.

Optsprezece luni mai târziu, când Agnes a cunoscut-o pe Ursula, Smedley era deja o rotiţă importantă în angrenajul spionajului sovietic, sprijinindu-i pe comuniştii chinezi în eforturile lor disperate de a-i supravieţui Terorii Albe, campania neîncetată a guvernului naţionalist de exterminare politică: a recrutat şi alţi scriitori şi intelectuali simpatizanţi ai cauzei, şi-a folosit propria locuinţă drept casă conspirativă şi adresă poştală şi a transmis informaţii secrete între PCC şi Uniunea Sovietică. Rapoartele şi instrucţiunile ei erau transmise prin radio sau prin intermediul navelor sovietice care soseau şi plecau din Shanghai. La Moscova, se bucura de „o poziţie cât se poate de privilegiată".

Smedley avea să ajungă, în cele din urmă, să lucreze atât pentru Comintern, cât şi pentru Direcţia a IV-a, însă nu ştia, sau nu prea îi păsa, ce ramură a serviciului sovietic de informaţii servea mai exact, câtă vreme lupta pentru muncitorii de rând chinezi. „Aici, mişcarea revoluţionară nu e o idee sau o teorie romantică", scria ea. „Aici ori te răzvrăteşti, ori mori." Multe dintre reportajele ei din ziar nu se diferenţiau deloc de

propaganda comunistă. Sănătatea ei mintală a continuat să se deterioreze. „Am o responsabilitate care cântăreşte mai mult decât problemele personale", declara ea.

Smedley ştia că era ţinută sub observaţie de Serviciile Secrete Britanice (pe care le poreclise, cu dispreţ, „George şi Mary"), precum şi de americani, francezi şi chinezi. Se afla pe lista neagră a guvernului chinez, fiind considerată un agent subversiv periculos, şi se aştepta să fie împuşcată din spate în orice clipă. Scrisorile ei aveau un ton mesianic: „George şi Mary sunt din nou pe urmele mele, însă până şi Iisus Hristos, de-ar fi fost să trăiască în China de azi, tot s-ar fi regăsit pe lista neagră a serviciilor secrete britanice, şi nu numai".

Ursula nu avea habar de activităţile ascunse ale noii sale prietene. Nu ştia că Agnes avea în poşetă un pistol încărcat. Ştia doar că îşi găsise o soră de suflet. Din momentul acela, au devenit inseparabile. „Aproape că nu trecea nicio zi în care să nu ne sunăm sau să nu ne vedem", scria Ursula. „Agnes era singură; toată viaţa ei fusese dedicată efortului revoluţionar. Eu eram comunistă, însă crescusem fără lipsuri materiale, iar acum aşteptam cu nerăbdare naşterea primului meu copil. Duceam o viaţă lipsită de riscuri şi de durere. Şi eram, totodată, cât se poate de lipsită de experienţă."

Smedley i-a prezentat Ursulei un Shanghai foarte diferit de cel pe care îl cunoscuse până atunci. Mâncau la restaurante locale, în compania prietenilor chinezi ai lui Agnes, cu toţii comunişti în secret. Agnes i-a explicat cum contribuise la înfiinţarea Ligii Scriitorilor de Stânga, un grup de gânditori chinezi creat la insistenţele PCC-ului pentru a promova realismul socialist – un demers uluitor de riscant având în vedere campania de înăbuşire desfăşurată de guvern. Liga fusese interzisă aproape imediat după înfiinţare, însă îşi continua existenţa precară în viaţa subterană a oraşului. Prin intermediul lui Agnes, Ursula s-a trezit interacţionând cu unele dintre cele mai puternice voci ale literaturii chineze de stânga. Lu Xun, apreciatul poet chinez,

romanciera în vârstă de 28 de ani Ding Ling şi soţul ei, poetul şi dramaturgul Hu Yepin. Cu ocazia aniversării vârstei de 50 de ani, pentru Lu Xun s-a organizat o petrecere cu o sută de artişti şi intelectuali (reprezentând „un curent de gândire periculos", după cum se exprimase Agnes), găzduită de un restaurant olandez. Ding Ling le-a ţinut un discurs oaspeţilor săi. Agnes a stat de pază la uşă. Ursula s-a întors acasă însufleţită de cât de palpitantă fusese acea aventură. Lui Rudi nu i-a spus unde fusese.

Agnes i-a făcut cunoştinţă Ursulei şi cu Chen Hansheng, cunoscut şi sub numele de Geoffrey Chen, un bărbat mărunţel, cu ochelari, specializat în ştiinţe sociale şi vorbind o engleză ireproşabilă, perfecţionată la universităţile din Chicago, respectiv Harvard înainte de a se muta la Berlin (unde a studiat materialele produse de Robert Kuczynski). Chen avea să devină unul dintre cei mai apreciaţi academicieni din China. În secret, Chen era şi un comunist devotat, recrutat de către Comintern în 1924. Până în 1930, Chen ajunsese să predea la Universitatea din Shanghai şi să lucreze cu jumătate de normă în slujba de „secretar" al lui Agnes. Chen şi soţia lui erau oameni de bază în reţeaua de spioni a lui Smedley, aflată în expansiune. Chen a fost, totodată, pentru scurtă vreme, unul dintre amanţii ei.

Ursula se simţea flatată de atenţia pe care i-o acorda Agnes, năucită de personalitatea acesteia şi intrigată de prietenii ei chinezi radicali. Dar, în acelaşi timp, se simţea şi uşor intimidată. „La începutul prieteniei noastre, care însemna atât de mult pentru mine, nu înţelegeam de ce o persoană de talia lui Agnes dorea să îşi petreacă timpul cu mine, şi nici de ce îi devenisem confidentă."

E posibil ca relaţia lor să fi depăşit graniţele prieteniei. Preferinţele sexuale ale lui Agnes erau fără îndoială suficient de versatile pentru a include şi o femeie căsătorită, însărcinată şi cu 15 ani mai tânără decât ea, însă nu există dovezi

ferme că Ursula ar fi avut înclinaţii lesbiene. Cu siguranţă au dormit în acelaşi pat în numeroase ocazii. Însă, după cum remarcă biograful lu Smedley, „la momentul respectiv... nu exista o linie clară care să separe diferitele tipuri de ataşamente care existau între femei". Este cât se poate de posibil ca relaţia lor să fi fost pasională, romantică şi mistuitoare, fără să fi devenit vreodată carnală. „Eram întotdeauna la dispoziţia ei", scria Ursula.

Indiferent dacă exista sau nu o latură sexuală în ataşamentul ce creştea între ele, Smedley mai avea un motiv pentru a cultiva prietenia acestei tinere comuniste inteligente şi impresionabile care îi spunea că „tânjea să ducă o viaţă activă şi folositoare". Imediat după prima lor întâlnire la hotelul Cathay, Agnes a trimis un mesaj la Moscova, solicitând permisiunea de a se ocupa de recrutarea tinerei doamne Hamburger.

Trei săptămâni mai târziu, Agnes i-a spus Ursulei că avea să fie vizitată acasă de o persoană în care putea „avea încredere deplină". La ora stabilită, majordomul soţilor Woidt a anunţat sosirea „domnului Richard Johnson" şi a poftit înăuntru un bărbat de aproximativ 35 de ani. Ursula a fost impresionată de cât de chipeş era. „Părul ondulat şi bogat, un chip deja brăzdat de riduri adânci, ochi de un albastru intens, mărginiţi de gene întunecate, şi o gură superb conturată." Străinul şchiopăta vizibil şi vorbea cu un puternic accent german. De la mâna stângă îi lipseau trei degete. Radia farmec şi pericol.

Numele lui adevărat era Richard Sorge. Era principalul partener de spionaj al lui Agnes Smedley şi actualul ei amant, cel mai important spion sovietic din Shanghai, un bărbat versat în jocurile seducţiei şi ofiţer al serviciului de informaţii militare al Armatei Roşii.

Vizita lui Sorge nu a durat mult. Însă, în acea scurtă jumătate de oră, viaţa Ursulei s-a schimbat irevocabil.

3

Agentul „Ramsay“

Ian Fleming l-a descris cândva pe Richard Sorge drept „un spion formidabil“. În ciuda faptului că era neamţ, comunist şi aproape de vârstă mijlocie, în 1930, Sorge semăna remarcabil de mult cu personajul James Bond, inclusiv prin aspect, apetitul pentru alcool şi desfrânarea sa extraordinară, aproape patologică. Chiar şi duşmanii de moarte ai lui Sorge îi recunoşteau abilitatea şi curajul. După plecarea din China, Sorge avea să se mute la Tokio, unde avea să rămână nedetectat timp de nouă ani, desfăşurând operaţiuni de spionaj, ajungând la cele mai bine păzite secrete ale înaltelor comandamente japonez şi german şi avertizând Moscova în privinţa invadării de către naziști a Uniunii Sovietice, în 1941. Când a cunoscut-o pe Ursula, Sorge se afla de-abia la începutul carierei sale de spion în Orientul Îndepărtat, angajat pe o cale care avea, în cele din urmă, să îi asigure un loc în restrânsul panteon al spionilor care au schimbat cursul istoriei.

Născut în Baku, în 1895, dintr-un tată german şi o mamă rusoaică, Sorge s-a alăturat unui batalion de elevi din armata Kaizerului la izbucnirea Primului Război Mondial, trecând direct, după cum spunea chiar el, „de pe băncile şcolii în hala unui abator“. Cea mai mare parte a brigăzii din care făcea

parte a fost spulberată la doar câteva zile după sosirea pe front. El şi-a căpătat prima rană în 1915, apoi încă una doar un an mai târziu, iar într-un final, aproape fatal, în martie 1916, când ambele picioare i-au fost sfâşiate de şrapnel şi şi-a pierdut o parte dintr-o mână. Experienţa de război a tânărului Sorge l-a transformat într-un comunist neînduplecat, convins că doar o revoluţie mondială avea „să elimine cauzele economice şi politice ale acestui război şi ale altor posibile războaie viitoare“. O combinaţie bizară între şoarece de bibliotecă şi bătăuş, savant rafinat şi funcţionar îndărătnic, a urcat în permanenţă în ierarhia serviciilor secrete ale Uniunii Sovietice până ce a ajuns, în cele din urmă, să facă parte din Direcţia a IV-a, serviciul de informaţii al Armatei Roşii, o organizaţie descrisă de comandantul ei drept „înalt cler puritan, cucernic în ateismul său... răzbunătorii tuturor relelor trecute, făuritorii noului paradis şi ai noului pământ“.

Sorge era un preot-războinic desfrânat: indulgent cu sine, bătăios şi devotat în întregime regimului brutal pe care îl servea, un mincinos înnăscut înzestrat cu o charismă letală, aroganţă fără margini şi un noroc aproape incredibil. Se bucura de „harul de a-i face pe oameni să se simtă în largul lor“ şi de a atrage femei în patul său. În materie de spionaj, era extrem de disciplinat, iar în viaţa personală era excepţional de dezordonat. Era, totodată, snob, excesiv de critic şi adeseori beat, scandalagiu şi pasionat de motociclete rapide şi femei.

În 1930, exportatorii sovietici ai revoluţiei comuniste se orientaseră spre est. Pentru a da o mână de ajutor asupritului PCC şi pentru a spiona guvernul naţionalist, Direcţia a IV-a a prevăzut o nouă reţea de spioni ilegali care să acţioneze sub acoperire. Agnes Smedley era unul dintre aceştia; Sorge, cu numele de cod „Ramsay“, era un altul. Primind ordin de la Centru, acesta şi-a aranjat un loc de muncă în China, în calitate de corespondent al unui ziar cu un nume amuzant, *Ştiri din agricultura germană*, îndreptându-se astfel către

Shanghai. Cu cinci luni înainte de sosirea Ursulei, Sorge s-a instalat în clădirea YMCA de pe Bubbling Well Road, şi-a cumpărat o motocicletă puternică şi i-a făcut o vizită lui Agnes Smedley, după cum fusese instruit, pentru a-i cere ajutorul la „fondarea unui grup de colectare de informaţii în Shanghai". Agnes a acceptat bucuroasă să colaboreze cu Sorge, apoi, la fel de rapid şi cu la fel de multă plăcere, s-a culcat cu el.

Pretinzând a fi un jurnalist aflat la vânătoare de ştiri, Sorge s-a alăturat cluburilor Concordia şi Rotary şi a început să iasă la băut cu consilierii militari germani ai KMT-ului. Comunitatea germanilor („fascişti cu toţii şi profund antisovietici", a remarcat Sorge) s-a grăbit să îl primească în sânul ei pe acest nou-venit cu poftă de viaţă, „un bun prieten de pahar", considerându-l unul de-ai lor. Agentul Ramsay „i-a curăţat de informaţii, cum ai curăţa o gâscă grasă pentru masa de Crăciun", scria un alt spion sovietic. Smedley i-a pus la dispoziţie reţeaua ei tot mai largă de intelectuali, scriitori, soldaţi şi academicieni comunişti chinezi, printre care se numărau Chen Hansheng şi un tânăr jurnalist japonez, Hotsumi Ozaki, care avea să devină unul dintre cei mai valoroşi informatori ai lui Sorge. Comunismul rămânea în umbră în oraşe, adepţii săi fiind puşi pe fugă, însă, în regiunile îndepărtate din sud-estul ţării, începea să câştige teren. În munţi, insurgenţii aveau să înfiinţeze în scurtă vreme Sovietul din Jiangxi, un adevărat stat în stat autonom. Cei 50 000 de ţărani soldaţi conduşi de Mao Zedong erau la fel de necruţători precum forţele naţionaliste, vânându-i şi executându-i pe duşmanii revoluţiei: misionari, ţărani cu terenuri însemnate, oficiali şi mica aristocraţie rurală. În cursul deplasărilor pe continent demarate în calitate de jurnalist, Agnes era martoră la avansul sângeros al Armatei Roşii a Chinei şi se declara „la fel de dură şi feroce precum numeroşi chinezi, clocotind de ură, gata oricând de luptă,

fără nici cea mai mică urmă de toleranţă faţă de cei cu o situaţie confortabilă în viaţă, intransigentă faţă de oricine exprima până şi cea mai mică reticenţă“.

Ajutat de un expert tehnician radio trimis de la Moscova, Sorge a început să transmită către Centru un flux constant de informaţii privind manevrele trupelor naţionaliste, structurile de comandă ale acestora şi armamentul de care dispuneau.

Deşi Sorge respecta „mintea genială“ a lui Agnes Smedley, era mai puţin măgulitor faţă de ea în alte privinţe. „Ca soţie [termen prin care se referea la o parteneră sexuală], valoarea ei era nulă... Pe scurt, era ca un bărbat“. Agnes însă se îndrăgostise de răpitorul maestru spion pe care îl numea „Sorgie“ sau „Valentino“. Era adeseori văzută în spatele lui în şaua motocicletei, gonind pe Nanking Road, experienţă ce o făcea să se simtă „măreaţă şi magnifică“. În scrisorile însufleţite pe care le trimitea acasă, ridica în slăvi virtuţile acestei „persoane atât de rare“.

„Sunt căsătorită, copilă, cum ar veni“, îi scria Agnes prietenei sale Margaret Sanger, pioneră în controlul natalităţii în Statele Unite. „Doar într-un fel căsătorită, ştii tu; dar e un bărbat adevărat şi facem totul jumi-juma, el mă ajută pe mine şi eu pe el şi muncim împreună în toate cele... Nu ştiu cât o să dureze; asta nu depinde de noi. Mă tem că nu prea mult. Însă perioada aceasta va fi cea mai bună din viaţa mea. Nu am mai avut niciodată zile atât de bune, nu am mai cunoscut niciodată o viaţă atât de sănătoasă psihic şi fizic. Consider asta a fi împlinirea deplină şi, când se va fi sfârşit, mă voi simţi mai singură decât m-ar putea face vreodată să mă simt toată iubirea din reviste.“ Această scrisoare incoerentă dovedeşte cât de furtunoase erau sentimentele lui Agnes. Fiecare nou agent pe care îl recruta era un serviciu adus revoluţiei şi un dar de iubire pentru Sorgie. În noiembrie 1930, cu aprobarea Moscovei, i-a oferit-o pe Ursula, deja însărcinată în luna a şasea.

Ani mai târziu, Ursula avea să rememoreze iniţierea ei în cariera de spion sovietic.

După ce Ursula l-a asigurat că în casă nu se mai afla nimeni altcineva în afară de servitori, Sorge a închis cu grijă uşa camerei de zi şi s-a aşezat lângă ea, pe canapea:

– Am auzit că eşti dornică să sprijini eforturile tovarăşilor noştri chinezi?

Ursula a încuviinţat entuziastă.

Atunci, Sorge s-a lansat într-o scurtă, dar pasională descriere a dificultăţilor monstruoase cu care se confruntau comuniştii chinezi. „Mi-a vorbit despre lupta împotriva guvernului reacţionar al ţării, despre responsabilităţile şi pericolele pe care le implicau chiar şi cele mai mărunte gesturi de ajutor pentru tovarăşii noştri."

Şi de data aceasta, Ursula a încuviinţat. Atunci, el a tăcut o clipă şi a privit-o în ochi:

– Vreau să te gândeşti mai serios la asta. În momentul de faţă, încă mai poţi refuza fără să-ţi reproşeze nimeni nimic.

Ursula s-a simţit uşor insultată. Îşi exprimase deja, cât se putea de ferm, devotamentul faţă de cauză. Iar din întrebarea lui Sorge răzbătea nerostită o ameninţare cum că, dacă alegea să se implice acum, dar mai târziu avea să bată în retragere, acest lucru avea să îi fie reproşat într-o manieră ce ar fi putut să se dovedească extrem de neplăcută pentru ea.

Răspunsul ei „întrucâtva tăios" a fost formulat într-un clişeu comunist: indiferent de riscuri, era pregătită „să ia parte la acest efort de solidaritate internaţională".

Sorge a zâmbit. Contribuţia ei avea să fie una strict logistică, i-a spus. Apartamentul ei din reşedinţa soţilor Woidt avea să fie folosit drept ascunzătoare, un loc în care Sorge avea să organizeze întruniri cu tovarăşii revoluţionari. Rudi nu venea niciodată acasă în timpul zilei. Ea urma să le deschidă uşa vizitatorilor, să le servească gustări, să îi anunţe dacă se apropia cineva de casă, iar

în rest, să nu le stea în drum. „Eu trebuia să le dau, pur şi simplu, camera mea, însă nu aveam voie să particip la discuţii.“

Înainte de a pleca, Sorge a menţionat că, în câteva zile, muncitorii şi elevii aveau să organizeze o manifestaţie în centrul Shanghaiului. I-a sugerat că poate i-ar plăcea să meargă să observe protestul.

După aceea, domnul Johnson a plecat. Ursula tot nu îi aflase numele adevărat.

Câteva zile mai târziu, Ursula se afla pe Nanking Road, în faţa magazinului universal Wing On, cu braţele încărcate de plase de cumpărături. Cumpărăturile, îşi calculase ea, aveau să justifice cumva prezenţa ei acolo în ziua manifestaţiei, făcând-o să pară o coincidenţă; totodată, găsise la Wing On o superbă fustă din mătase care se potrivea perfect siluetei ei. Mulţimi de elevi şi muncitori se revărsau în stradă într-un protest mut, flancaţi şi supravegheaţi de şiruri lungi de poliţişti lipsiţi de expresie. Tensiunea era palpabilă, iar atmosfera îi amintea de demonstraţia de 1 mai, din 1927, când fusese învineţită de bastonul unui poliţist. În Shanghai, simplul fapt de a ieşi în stradă era considerat o declaraţie de răzvrătire. Brusc, poliţia s-a năpustit spre mulţime, împărţind pumni şi bastoane. Un bărbat a fost târât în pragul unui magazin, unde poliţiştii au început să îl lovească sistematic. Zeci de protestatari au fost împinşi cu forţa pe străzi lăturalnice, de unde, cu şuturi şi pumni, au fost urcaţi în camionetele care îi aşteptau. Oamenii nu opuneau rezistenţă, afişând expresia stinsă a celor condamnaţi. „Am privit chipurile acelor tineri revoluţionari care tocmai fuseseră condamnaţi la moarte în momentul acela şi am ştiut că – fie şi doar de dragul lor – voi îndeplini orice sarcină îmi va fi încredinţată.“ Dacă ei puteau înfrunta moartea cu atâta seninătate, atunci avea să se străduiască şi ea să facă acelaşi lucru.

Grăbită să se îndepărteze de scenele violente de pe Nanking Road, strângându-şi la piept plasele de cumpărături, Ursula nu l-a observat pe bărbatul cu ochelari şi început de chelie care o privea îndeaproape de la un colţ de stradă.

Gerhart Eisler era un personaj de rang înalt în ierarhia comunistă germană: în cele din urmă, avea să se mute în SUA, unde se zvonea că ar fi devenit liderul din umbră al Partidului Comunist American. În 1929, după o perioadă petrecută la Moscova, îndeplinea rolul de persoană de legătură între Comintern şi PCC, având, totodată, sarcina de a „epura partidul de spioni şi disidenţi"[1]. Îşi câştigase porecla de „Călăul". Eisler o verifica pe cea mai proaspătă recrută a lui Sorge, studiind reacţiile ei la manifestaţie. În lumea în care tocmai intrase Ursula, verificarea din umbră a prietenilor era la fel de importantă ca spionarea duşmanilor. Eisler a fost mulţumit de ceea ce a văzut. Singura lui rezervă ţinea de faptul că doamna Hamburger nu avea o ţinută suficient de burgheză. Ar fi trebuit „să adopte un stil feminin în astfel de ocazii", a afirmat agentul Comintern, fiindcă orice plus de feminitate ar fi redus din potenţialele suspiciuni pe care ar fi putut să le trezească. Eisler avea opinii categorice în privinţa ţinutei pe care ar fi trebuit să o adopte spionii. „Ar trebui cel puţin să poarte pălărie."

În scurtă vreme, s-a creat un tipar pentru întrunirile clandestine. Richard Sorge îşi programa vizitele atunci când Rudi şi soţii Woidt lipseau de acasă. Sosea întotdeauna primul, urmat, la intervale neregulate, de „oaspeţii" săi, de regulă chinezi, ocazional europeni, şi niciodată prezentaţi după nume. Peste câteva ore, aceştia plecau din nou, la ore diferite. Ursula nu punea întrebări. Nu îi spunea lui Agnes când era planificată o întrunire. Dacă servitorii sau vecinii remarcau că un domn chipeş venea frecvent în vizită, întotdeauna după-amiezile, la doamna care locuia în apartamentul de la etaj, nimeni nu spunea nimic. Acesta era Shanghaiul anilor '30.

Ursula ştia că Richard Sorge era spion sovietic, însă nu avea habar ce soi şi nici nu cunoştea adevărata natură a regimului pe care îl serveau. În mintea ei, nu exista nicio diferenţă între cauza revoluţiei şi interesele militare ale URSS-ului: orice acţiune avantajoasă pentru Moscova contribuia, totodată, la progresul comunismului. „Ştiam că activităţile mele erau în folosul tovarăşilor ţării în care trăiam. Dacă această solidaritate practică era o iniţiativă a Uniunii Sovietice, cu atât mai bine.“

Ursula avea încredere în Sorge, dar se arăta rezervată în prezenţa lui şi nu doar fiindcă ştia că era amantul lui Agnes. El mai zăbovea stingher câteva minute după fiecare întâlnire, vizibil dornic să mai stea la poveşti. Dincolo de şarmul lui, Ursula detecta „o anumită tristeţe interioară“. „Erau zile în care – în contrast cu vitalitatea lui obişnuită cu, umorul şi ironia lui – era retras şi deprimat.“ Ea se străduia să îşi păstreze profesionalismul. „Dorinţa de a nu părea indiscretă mă făcea sfioasă când vorbeam cu Richard.“ Sorge era consternat de purtarea Ursulei. Într-o astfel de ocazie, când Sorge trăgea de timp în holul casei, cu pălăria în mână, Ursula i-a spus: „E timpul să pleci“. A părut rănit. „Deci sunt dat afară?“ Sorge nu era obişnuit ca femeile să îi ceară să plece.

Fericit, prosper şi euforic la gândul că avea să devină tată, Rudi nu avea nici cea mai vagă idee că soţia lui făcea acum parte dintr-o reţea de spioni sovietici şi că locuinţa lor era folosită drept casă conspirativă. Îşi adora tânăra soţie însărcinată. („Rudi mă numeşte lămâiul său“, îi scria Ursula mamei sale, „pentru că înfloresc şi port rod în acelaşi timp“) Rudi se bucura de viaţa de expat, creând costume pentru festivalul anual de la clubul german şi lucrând la punerea în scenă a unei piese de teatru cu compania de actori amatori. Munca la Consiliul Municipal Shanghai îl ţinea ocupat şi îl absorbea: a început prin a proiecta un complex rezidenţial pentru asistente medicale, apoi o instalaţie de incinerare,

după care au urmat o şcoală pentru fete şi o închisoare. Agnes Smedley i-a cerut să creeze decorul interior al noului ei apartament de pe Route de Grouchy din Concesiunea Franceză. Ca activitate secundară, şi-a înfiinţat o firmă, numită The Modern Home, care realiza mobilier Art Déco pentru rezidenţii străini din Shanghai.

Rudi a fost încântat să facă cunoştinţă cu noii prieteni ai Ursulei, Richard Johnson (acesta fiind numele sub care îl ştia el) şi Agnes Smedley, deşi simţea că viziunea politică a acestora era mult mai de stânga decât a lui. În continuare, respingea comunismul. În calitate de liberal din păturile superioare ale clasei de mijloc, educat şi cu înclinaţii de stânga, era la fel de hotărât să îşi apere poziţionarea moderată pe cât era Agnes de înverşunată în radicalismul ei.

„Îmi dau seama cât de putred şi corupt este sistemul capitalist“[2], i-a spus el.

> Susţin libertatea şi egalitatea tuturor raselor. Mă interesează Rusia şi o admir, chiar dacă resping unele dintre lucrurile care se petrec acolo. Tu ştii că, pentru tine, comunismul este alegerea potrivită. Pentru mine e diferit. Cu excepţia celor îndurate ca evreu, eu trăiesc în armonie cu mediul meu. Umanismul german, cultura şi arta burgheze înseamnă mult pentru mine. Deşi condamn o bună parte din capitalism şi îl văd destrămându-se, eu sunt pacifist. Urăsc distrugerea şi mă ţin departe de ea. Mie îmi place foarte mult să conserv. Pur şi simplu, nu pot accepta o viziune asupra lumii în manieră globală, trebuie să o analizez şi să o descompun în bucăţi şi îmi păstrez libertatea de a decide ce aspecte pot să accept şi pe care le resping.

Într-o seară, la cină, Ursula a remarcat, cu falsă nonşalanţă, că i-ar plăcea să se implice în lumea clandestină a comunismului chinez. Rudi s-a arătat oripilat şi a reacţionat cu o furie ce nu-i stătea în fire:

– Eu încerc să îmi fac un rost în viaţă într-o ţară străină, a repezit-o el. Sunt răspunzător pentru copilul pe care urmează să îl avem. Dacă se ajunge la asta, nu vei putea îndura cruzimea şi brutalitatea la care sunt supuşi comuniştii. Nu pari să ai habar ce anume va însemna cu adevărat pentru tine copilul pe care îl porţi în pântec.

Fuseseră iubiţi timp de trei ani şi erau căsătoriţi de un an. Rudi găsea vitalitatea şi fermitatea Ursulei în acelaşi timp atrăgătoare şi profund îngrijorătoare. Furia îi reflecta bănuiala tot mai apăsătoare că între el şi Ursula începea să se strecoare ceva ce nu stătea în puterea lui să controleze. Ursula hotărâse că nu putea şi nu avea să îi dezvăluie soţului ei adevărul despre activităţile ei secrete, prudenţa lui pragmatică neavând ce să caute în noua ei lume. Ursula era dedicată comunismului, însă, în acelaşi timp, devenea tot mai dependentă de pericol, de percepţia ei romantică asupra riscurilor şi de plăcerea îmbătătoare a secretului. „Am participat la lupta de rezistenţă, însă cel mai intim partener al meu m-a avertizat că e o idee proastă şi s-a ţinut deoparte.“

Decepţia începuse să se insinueze în căsnicia lor.

Ursula ducea o viaţă dublă: una cu Rudi, în calitate de soţie a unui oficial al unei puteri coloniale – o viaţă monotonă, convenţională şi confortabilă; cealaltă cu Sorge, Smedley şi colaboratorii lor comunişti – o existenţă palpitantă, plină de întâlniri secrete, camaraderie şi stimulare intelectuală. O vizita adesea pe romanciera Ding Ling, a cărei nuvelă, *Jurnalul domnişoarei Shafei*, făcuse senzaţie cu trei ani în urmă, creionând portretul radical al unei tinere chinezoaice care respingea conformismul sufocant al educaţiei primite. Precum cartea *Fiica Pământului,* semnată de Smedley, şi această nuvelă era dureros de apropiată de o autobiografie autentică, fiind scrisă într-o perioadă în care Ding Ling era „nefericită, căzută în patima alcoolului, descurajată de tragedia naţională a contrarevoluţiei politice şi epuizată

de viaţa în sărăcie, de multe ori sordidă, petrecută în camere de pensiuni“[3]. Se afla pe lista neagră a guvernului, fiind considerată un agent subversiv periculos, la fel ca soţul ei, sfiosul şi nepământeanul poet Hu Yepin.

Ursula nu se mai simţea singură. Spunea, într-o scrisoare adresată familiei ei: „Cât despre prieteni – cu totul aparte şi deasupra tuturor – este Agnes“. O ajuta pe Smedley să-şi traducă articolele în germană pentru *Frankfurter Zeitung*. Cele două femei urmăreau împreună filme cu Buster Keaton, iar Agnes a încurajat-o să guste şi preparate mai exotice ale bucătăriei chineze şti: calamar, carne de melc, înotătoare de rechin. „Nu e tocmai rău la gust“, spunea Ursula. „Însă trebuie să îţi iei inima în dinţi ca să încerci.“

Prietenia cu Agnes Smedley o stimula pe Ursula, însă era şi obositoare. Schimbările de dispoziţie ale femeii erau bruşte şi violente. Când era beată, Smedley avea tendinţa să danseze dezlănţuit, adesea în locuri publice. Uneori zăcea în pat zile întregi. „Agnes avea calităţi remarcabile“, avea să scrie Ursula mai târziu. „În acelaşi timp, era instabilă emoţional. Deşi era adeseori veselă şi distractivă, contaminându-i pe toţi cu umorul ei, mult mai ades era deprimată şi suferea episoade de tristeţe care îi afectau sănătatea. Dacă se simţea singură, mă duceam să o văd. Dacă se simţea deprimată, mă suna la trei dimineaţa, iar eu mă sculam din pat să merg la ea.“ Ocazional se certau. Agnes era caustică în privinţa căsătoriei, a bărbaţilor şi a maternităţii. Dacă Ursula o contrazicea, femeia reacţiona tot mai furios, pentru ca mai apoi să plece valvârtej. „După câteva ore, mă suna ca şi cum nu s-ar fi întâmplat nimic, iar eu mă bucuram că suntem din nou prietene.“ Când Agnes a trecut printr-o depresie, Ursula s-a mutat acasă la ea, lăsându-l pe Rudi să se descurce singur. „În ultima vreme, am dormit în apartamentul ei“, scria ea. „Se simte mai bine când e cineva acolo noaptea.“

Pentru Ursula, acele zile au însemnat aventuri extraordinar de palpitante, o anticipare nerăbdătoare a momentului naşterii, dar şi pericole considerabile. Guvernul KMT şi-a intensificat campania de eradicare a comuniştilor, ajutat şi de lumea interlopă a Shanghaiului. În cadrul unei înţelegeri secrete, generalisimul l-a numit pe Du Yue-sheng, „Du Urechi Mari“, liderul Bandei Verzi şi stăpânul absolut al comerţului cu opiu al oraşului, „agent-şef de suprimare a comuniştilor pe zona Shanghai“. Biroul Chinez de Securitate Publică (BSP) îi vâna fără milă pe toţi comuniştii, indiferent dacă erau străini sau chinezi, adeseori cu ajutorul autorităţilor britanice şi franceze, înlocuind judecata cu tortura, intimidarea şi crima. O comunistă care s-a numărat printre puţinii supravieţuitori a descris ulterior ce i s-a întâmplat cât timp a fost închisă la cazarma BSP din Longhua. Mai întâi a fost bătută, metodic şi fără să i se spună vreun cuvânt, de doi paznici. Apoi a fost torturată prin metoda numită „banca tigrului“[4], constând în sfâşierea ligamentelor de sub genunchi până când victima îşi pierdea cunoştinţa. „Locul acesta este comandamentul suprem în materie de masacrare a oamenilor“, scria aceasta. „Aici au puterea de a ucide pe oricine doresc. Auzim adeseori focuri de armă atunci când alţi prizonieri sunt executaţi în apropiere.“

În calitate de cetăţean american, Agnes se bucura de o oarecare protecţie legală şi ar fi putut cere ajutorul consulului american, în cazul în care ar fi fost arestată de chinezi. Însă Ursula şi Sorge, fiind cetăţeni germani, nu aveau niciun fel de drepturi legale extrateritoriale. Consulul general, fascistul Heinrich von Collenberg-Bödigheim, era ultima persoană care ar fi sărit în ajutorul a doi spioni comunişti. Dacă ar fi fost prinşi, s-ar fi aflat cu totul la mila BSP-ului, poliţia secretă a Chinei.

Inspectorul Patrick T. Givens, cunoscut drept Tom, se afla în fruntea vânătorii de spioni din Colonia Internaţională, căci şi administraţia britanică vedea în comunism o ameninţare periculoasă. „Irlandez fermecător din Tipperary“, cu o mustaţă

militărească, având întotdeauna o poantă la îndemână când era vorba de glume deşucheate, Givens se alăturase poliţiei municipale a oraşului Shanghai în 1907, avansând până la rangul de şef al Diviziei Speciale, unitatea de poliţie responsabilă de securitate şi informaţii. Sarcina lui Givens era de a identifica şi localiza comuniştii din jurisdicţia sa şi de a-i da pe mâna autorităţilor chineze. La pensionare, în 1936, avea să primească o medalie de onoare şi laude oficiale din partea primarului Shanghaiului, menţionându-se, printre altele, că, „în cursul îndeplinirii îndatoririlor sale de a colecta probe împotriva comuniştilor, acesta a colaborat frecvent şi îndeaproape cu BSP-ul". După cum remarca un comentator, Givens era un călău de la distanţă: „Hăituirea comuniştilor şi a celor suspectaţi că ar fi fost «roşii» şi aducerea lor în faţa justiţiei însemna, în multe dintre cazuri, moarte sigură".

Givens a fost caricaturizat în personajul „J.M. Dawson", şeful poliţiei din Shanghai, în cartea de benzi desenate *Lotusul albastru*, avându-l drept protagonist pe Tintin, Hergé atribuindu-i identitatea unui traficant de arme lacom şi corupt. Dawson încearcă să poruncească maltratarea lui Tintin de către paznicii închisorii, observând că tânărul reporter nu are documente care să îi permită să se afle în Colonia Internaţională. După care încearcă să îl ucidă pe Tintin, plantând o bombă în avionul cu care acesta zbura.

În realitate, jovialul inspector Givens era incoruptibil şi implacabil. Ştia că existau agenţi subversivi comunişti care operau pe domeniul lui, sprijiniţi de instigatori străini şi finanţaţi de Uniunea Sovietică, şi era hotărât să îi deconspire.

Pe 17 ianuarie 1931, Givens a primit un pont informându-l că treizeci şi şase de comunişti, printre care cinci tineri lideri ai Ligii Scriitorilor de Stânga, se întruniseră în şedinţă la Eastern Hotel. Trupele Diviziei Speciale s-au năpustit peste ei, i-au arestat pe toţi şi i-au dat pe mâna BSP-ului. Printre cei arestaţi se număra şi Hu Yepin, blajinul poet căsătorit cu

Ding Ling. Vestea arestării s-a răspândit rapid în lumea clandestină a comuniştilor. Abia mulţi ani mai târziu a ieşit la iveală faptul că cel care oferise pontul Diviziei Speciale fusese Wang Ming, noul lider al PCC, care vedea în Liga Scriitorilor un cuib de „tovarăşi disidenţi“ şi voia să o lichideze. Aşa cum s-a întâmplat adeseori în istoria comunismului, măcelul a fost provocat nu de forţe externe, ci de conflictele înverşunate între facţiunile din interiorul partidului. Ding Ling şi-a ieşit din minţi, însă nu putea face nimic pentru a solicita eliberarea soţului ei. Pe 7 februarie 1931, douăzeci şi trei dintre comuniştii arestaţi, printre care şi trei femei, au fost executaţi la sediul central al BSP-ului din Longhua. Despre Hu Yepin se zvonea că ar fi fost îngropat de viu.

Ursula nu a avut răgaz să îi jelească, nici să îşi facă griji dacă nu cumva Hu, sub tortură, o identificase pe ea sau pe alţi membri ai grupului. La cinci zile după execuţie, i s-a rupt apa şi a fost dusă de urgenţă la Spitalul German Paulun din cadrul Coloniei Internaţionale. A ajuns acolo gemând de durere, ceea ce a determinat-o pe moaşă, o femeie „cu alură nazistă“, să fluture mustrător un deget şi o replică antisemită: „Trebuie să fii puternică, poartă-te ca o nemţoaică adevărată“. Pe 12 februarie 1931, Ursula a adus pe lume un băieţel: acesta a primit numele de Michael, după Michael Gold, marxistul american pe care îl cunoscuse în SUA cu trei ani în urmă.

„Sunt înnebunită după acest copil dar în acelaşi timp îngrozită de halul în care m-am lăsat fermecată de el“, îi scria Ursula lui Jürgen la câteva zile după ce născuse. „Mă gândesc doar la copil şi la alte chestiuni doar luându-l în considerare pe el.“ Când Misha, după cum îi spunea ea, a împlinit unsprezece zile, Ursula a trimis o nouă scrisoare acasă, însă de data aceasta doar jumătate din conţinutul ei ţinea de micuţ, restul fiind legat de noul Plan Cincinal al Uniunii Sovietice şi de scrierile liderului comunist Karl

Radek. Noaptea citea *Hrănirea şi îngrijirea bebeluşului,* însă şi alte titluri, „pentru echilibru", printre acestea numărându-se romanul lui Boris Pilnyak *Volga se varsă în Marea Caspică,* un imn de laudă adus industrializării forţate a Rusiei sovietice. Conflictul dintre obligaţiile politicii şi cele ale rolului de părinte au început în ziua în care Ursula a devenit mamă şi au continuat pentru tot restul vieţii ei.

Rudi a fost din prima clipă topit după fiul său. Proaspeţii părinţi s-au grăbit să îl prezinte pe Michael prietenilor lor, mândrindu-se cu el. Agnes a reacţionat pozitiv, însă Ursula a observat „tristeţea" prietenei sale care nu avea copii. „Eu mi-am sacrificat copiii în numele luptei de rezistenţă", a remarcat Agnes cu subînţeles. Arthur Gimson, comisarul pentru lucrări publice, le-a trimis un sac de compost pe post de felicitări. Chen Hansheng a adus daruri conform tradiţiei chineze şi „s-a arătat foarte interesat" de bebeluş.

Unul dintre primii vizitatori a fost Richard Sorge. Şi de data aceasta Ursula s-a simţit sfâşiată între activităţile ei clandestine şi instinctele materne, „parţial stânjenită că mă dedasem unor activităţi atât de intime precum aducerea pe lume a unui copil şi parţial mândră de micuţul meu fiu". Sorge a venit cu flori. „L-am condus la pătuţul bebeluşului", scria Ursula. „S-a aplecat şi a întins mâna să dea blând la o parte păturica de pe copil. Vreme îndelungată, nu a făcut decât să îl privească în tăcere." Din perspectiva neînduplecat de pragmatică a lui Sorge, micuţul Misha era o complicaţie, dar ar fi putut să se dovedească şi valoros. Asigura o acoperire perfectă. În fond, cui i-ar fi trecut prin minte că o tânără care tocmai dăduse naştere primului ei copil ar fi putut să fie în acelaşi timp spioană?

4

Când Sonia dansează

Pe 1 aprilie 1931, Rudi şi Ursula Hamburger s-au mutat în propria lor casă, pe un bulevard străjuit de platani care traversa centrul Concesiunii Franceze. La numărul 1464, pe Avenue Joffre, se afla o vilă separată, pe două niveluri, închiriată de la o companie britanică şi amplasată la oarecare distanţă de şosea, în spatele unei grădini generoase.

După nouă luni în Shanghai, erau nerăbdători să prindă rădăcini. Apartamentul soţilor Woidt era prea mic pentru o familie în creştere. „În sezonul cald, camerele mici, aflate chiar sub acoperiş, nu reprezintă un loc potrivit pentru un copil", îi scria Ursula mamei sale. Însă mai avusese şi un alt motiv pentru a se muta. Cum întrunirile secrete aveau loc de două sau de trei ori pe săptămână, Sorge avea nevoie de un loc mai sigur. Marianne Woidt se întorcea uneori pe neaşteptate, iar o dată chiar dăduse nas în nas cu el în pragul casei. Era posibil ca vizitele frecvente să fi atras deja atenţia.

Ca loc secret de întâlnire, noua casă de pe Avenue Joffre era ideală. Servitorii (un bucătar, un băiat în casă şi o doică, sau *amah*) locuiau într-un corp de clădire separat de casa propriu-zisă printr-o curte mică. „Avem vizibilitate

excelentă, neexistând alte clădiri care să ne blocheze câmpul vizual", scria Ursula. Oricine ar fi venit pe aleea din faţa casei ar fi fost văzut cu mult înainte să ajungă la intrare. „Noua noastră casă este absolut minunată. Rudi a făcut o treabă excelentă la amenajarea interioară şi totul e cât se poate de şic. Grădinile au gazon îngrijit, flori superbe şi câţiva copaci înalţi şi bătrâni. E prima dată când locuim singuri şi ne face o plăcere imensă." Rudi nu avea habar de adevăratele criterii după care fusese aleasă noua lor locuinţă.

Întâlnirile au fost reluate imediat, după acelaşi tipar conceput intenţionat pentru a rămâne imprevizibil. Ursula stătea discretă de pază în sufragerie sau, dacă vremea era caldă, în grădină, alăptându-şi copilaşul şi urmărind cu atenţie poarta casei, în vreme ce, la etaj, Sorge ţinea întruniri serioase cu bărbaţi (şi, foarte rar, cu femei) ale căror nume Ursula nu le afla niciodată.

Scrisorile pe care Ursula le trimitea acasă nu trădau absolut deloc viaţa clandestină pe care o ducea. În schimb, descriau în culori vii viaţa ei de zi cu zi, priveliştile şi sunetele din Shanghai şi pe micuţul ei adorat. „Părul lui Michael e încă roşcat, gura îi e leită cu a bunicului său, ochii îi devin mai luminoşi pe zi ce trece, însă nasul îi este în continuare cât se poate de creştin – deocamdată. De multe ori, ne întâmpină cu pumnii ridicaţi, ca şi cum ar fi de pe-acum Luptător pe Frontul Roşu. Nu vă faceţi griji însă! Din moment ce nu ştie încă să vorbească, nici nu şi-a exprimat convingerile politice." Ocazional, descria violenţa sângeroasă a represiunii anticomuniste ce mătura întreaga Chină. În unele locuri, familii întregi erau şterse de pe faţa pământului. Ursula era cât se poate de conştientă că ar fi putut deveni ea însăşi următoarea victimă. Acum, că avea în grijă un bebeluş, miza părea, brusc, incomensurabil mai mare. Mai târziu avea să scrie: „Eram nevoită să mă feresc în permanenţă, ca nu cumva să fie cineva cu ochii pe casă, sau, la drept vorbind, pe mine.

Înainte şi după întrunirile cu tovarăşii mei, aveam grijă să supraveghez discret străzile".

„Teroarea Albă e înfiorătoare aici"[1], îi scria Agnes Smedley scriitorului american Upton Sinclair. În cei patru ani de măcel, care au urmat masacrului iniţial din Shanghai, şi-au pierdut viaţa cel puţin 300 000 de persoane. Cei suspectaţi de comunism erau arestaţi cu sutele, sau, pur şi simplu, erau răpiţi şi ucişi de gangsterii lui Du. „Foarte puţini se mai întorceau din închisoare", scria Ursula. „Cei mai mulţi nici nu apucau să ajungă până acolo: erau împuşcaţi, omorâţi în bătaie, îngropaţi de vii sau decapitaţi. În oraşele din provincie, capetele acestora erau înfipte în ţăruşi lângă porţile oraşului pentru a-i intimida pe oameni... Puterile străine, desigur, îl sprijină cu fervoare pe Chiang Kai-shek în ampla sa campanie de exterminare a Roşilor. Am văzut fotografii – care sunt oripilante şi cât se poate de reale." Însă şi comuniştii, la rândul lor, erau capabili de o brutalitate năucitoare, în special faţă de cei dintre ai lor, pe care îi suspectau de trădare.

Gu Shunzhang era un fost magician profesionist, asasin cu experienţă şi liderul Brigăzii Roşii Comuniste, aşa-numita „Echipă de hingheri", însărcinată să îi vâneze pe cei care trădau partidul şi să îi ucidă pe agenţii poliţiei secrete a KMT-ului. În aprilie 1931, BSP-ul l-a arestat pe Gu, care a acceptat să coopereze pentru a-şi salva viaţa. Fiind „un dicţionar ambulant" în materie de membri ai partidului, a dezvăluit identităţile a numeroşi comunişti, cei mai mulţi dintre aceştia fiind ulterior arestaţi şi executaţi. Aceia dintre liderii partidului care au supravieţuit s-au refugiat în diverse ascunzători din Shanghai. Însă nu înainte de a se fi răzbunat. La ordinele lui Ciu Enlai, comunistul cu rangul cel mai înalt dintre cei rămaşi în Shanghai, care avea să devină cel dintâi premier al Republicii Populare Chineze, treizeci de membri ai familiei lui Gu au fost răpiţi, ucişi, apoi îngropaţi într-o

grădină de pe teritoriul Concesiunii Franceze, nu departe de noua casă a Ursulei. Doar fiul de 12 ani al lui Gu a fost lăsat în viaţă.

Într-o frumoasă dimineaţă de vară, când Michael avea aproape şase luni, Ursula a fost sunată de Richard Sorge, însă nu pentru a organiza o nouă întrunire, ci cu o propunere complet diferită:

– Ţi-ar plăcea să vii la o plimbare cu motocicleta?

Sorge o aştepta pe Ursula la marginea oraşului, în şaua unei enorme motociclete negre Zündapp K500, cu motor boxer cu doi cilindri. I-a arătat cum să îşi pună picioarele pe scăriţe şi i-a sugerat să se ţină bine. Apoi au pornit la drum, cu un zgomot asurzitor şi la o viteză ameţitoare. Sorge conducea cu o inconştienţă fantastică. În scurt timp, lăsaseră oraşul în urmă şi zburau prin zona rurală a Chinei, trecând pe lângă lanuri de orez şi sate, cu braţele Ursulei încolăcite strâns în jurul lui. „Încântată de viteză, l-am îndemnat să accelereze tot mai mult." Sorge a făcut-o, iar motocicleta a părut să se desprindă de şosea. Ursula era într-o stare de extaz împletit cu groază.

„Când ne-am oprit", scria ea mai târziu, „eram o persoană complet schimbată. Râdeam şi zburdam şi vorbeam fără oprire." Neliniştile ei păreau să se fi spulberat. „Am uitat cu totul de nesuferita viaţă socială din Shanghai, la fel şi de presiunile constante de a mă conforma etichetei, de responsabilităţile activităţilor clandestine şi de grijile nejustificate legate de fiul meu... Nu îmi mai era teamă." Mulţi ani mai târziu, avea să reflecteze la acel episod: „Poate că organizase acea tură pe motocicletă pentru a-mi testa curajul fizic. Însă dacă în realitate căutase o cale de a îmbunătăţi relaţiile dintre noi, atunci i-a ieşit de minune. După acea tură cu motocicleta nu m-am mai simţit inhibată de el".

Sorge înţelegea puterea de seducţie a unei motociclete rapide. Ursula, asemenea lui, iubea riscul. Fără îndoială o

testa, însă într-o manieră mai degrabă emoţională decât fizică. Încă nu s-a stabilit cu exactitate când anume Ursula Hamburger şi Richard Sorge au devenit amanţi. Ani buni mai târziu, întrebată de relaţia ei cu Sorge, Ursula a răspuns pe ocolite: „N-am fost o sfântă". Multe surse sugerează că relaţia lor a încetat să mai fie platonică la scurtă vreme după acea palpitantă tură cu motocicleta şi e cât se poate de posibil ca acest lucru să se fi întâmplat undeva în zona rurală de la marginea Shanghaiului, chiar în după-amiaza aceea.

În calitate de femeie casnică şi spioană, până în momentul acela, Ursula rămăsese la periferia reţelei lui Sorge, asigurând doar o ascunzătoare şi facilitând întâlniri, însă fără să încalce principiile discreţiei şi fără să pună întrebări. „Nu ştiam mare lucru despre ceea ce se petrecea în propria mea casă." Odată ce între ea şi Sorge a înflorit o relaţie intimă mai profundă, Ursula s-a alăturat cercului de colaboratori apropiaţi ai acestuia, devenindu-i un ajutor de nădejde în activităţile lui conspirative, parteneră şi confidentă. „Conversaţiile noastre au devenit mai profunde", scria ea. Sorge i-a descris copilăria petrecută în Baku, oripilantele sale experienţe din război, dar împărtăşit şi convingerea că doar comunismul putea înfrânge flagelul fascismului. I-a povestit despre o fiică pe care o avea în Rusia şi pe care nu o văzuse niciodată, născută de o soţie de care nu mai pomenise niciodată până atunci. Nu a existat niciun „moment nemaipomenit" în care Sorge să îi dezvăluie pentru cine lucra, însă, în lunile care au urmat, Ursula a ajuns să înţeleagă limpede că amantul ei se afla în fruntea unei ample operaţiuni de spionaj, coordonate şi finanţate de Armata Roşie, operaţiune în care era acum pe deplin implicată şi ea. De-acum, la finalul întrunirilor din casa de pe Avenue Joffre, nu îi mai cerea lui Sorge să plece.

Sorge i-a prezentat şi pe ceilalţi membri ai reţelei sale. Principalul său operator radio pe unde scurte, Max Clausen, era un fost cadru din marina militară germană,

care construise un minuscul transmiţător de 7,5 waţi, suficient de mic cât să poată fi ascuns într-un dulap, dar şi suficient de puternic pentru a comunica cu staţia de recepţie sovietică din Vladivostok. Ajutorul lui Clausen era Josef „Sepp" Weingarten, poreclit „Treazul", fiindcă era mai mereu beat. „Cu păr blond, obraji îmbujoraţi, un temperament agreabil" şi remarcabil de incompetent, Weingarten se căsătorise cu o refugiată din comunitatea ruşilor albi, însă nu îşi făcuse niciodată curaj să îi spună că era spion comunist şi era în permanenţă terorizat de gândul că soţia lui ar fi putut să afle. Fotograful grupului, a cărui sarcină era să copieze documente pe film îngust de 35 mm, era un polonez de 25 de ani din Lodz pe nume Hirsch Herzberg, care se ascundea în spatele numelui de „Grigor Stronski" sau Grişa. Ursula a fost impresionată de aspectul ieşit din comun al acestuia şi de atitudinea sa gravă: „Avea părul ondulat, brunet, pieptănat cu cărare pe mijloc, o frunte ce îi strălucea ca şi cum ar fi fost lustruită şi ochi întunecaţi deasupra pomeţilor proeminenţi". Drept paravan, Herzberg avea un magazin de aparate de fotografiat, un spaţiu al cărui design interior fusese conceput de Rudi, fără ca acesta să aibă habar de adevărata sa destinaţie. Grişa Herzberg a devenit unul dintre vizitatorii frecvenţi ai casei de pe Avenue Joffre, în vreme ce viaţa socială şi cea secretă a Ursulei se împleteau tot mai strâns. Ursula s-a lansat într-un nou capitol al poveştii, începând să ia notiţe legate de această nouă serie de personaje. În primăvara aceea, Herzberg a surprins-o într-o fotografie în care sorbea cafea dintr-un bol, aruncând o privire furişă peste buza acestuia. Când i-a oferit imaginea developată, fotograful polonez a remarcat: „Foarte bine surprins momentul – te reprezintă exact. Fotografia ar putea fi intitulată «Portret de pirat»". Expresia Ursulei, poznaşă şi elegantă în acelaşi timp, este întruchiparea ideii de corsar comunist.

Pe urmă, mai era şi Isa. Ursula a fost din prima clipă atrasă de Irene Wiedemeyer (scris uneori Weitemeyer), o evreică de naţionalitate germană din Berlin cu „pistrui pe o piele foarte albă, ochi albaştri visători şi păr roşcat zbârlit", care gestiona librăria Zeitgeist de lângă Soochow Creek. „Am o prietenă despre care trebuie neapărat să vă povestesc", le scria Ursula celor de acasă. „Într-o zi ne-am trezit aici cu o tânără fără nimeni şi nimic pe lume, însă cu lăzi întregi de cărţi... Are 23 de ani. Îndrăzneţ din partea ei, nu credeţi?"

Zeitgeist nu era o simplă librărie, iar „Isa" Wiedemeyer nu era o simplă librăreasă ţâfnoasă. Membră a Partidului Comunist German încă din adolescenţă, Wiedemeyer se căsătorise cu un comunist chinez, studiase la Universitatea Sun Yat-sen din Moscova, în 1926, îşi părăsise soţul când acesta devenise troţkist, îşi pierduse fetiţa care era încă doar un bebeluş iar meningita i se dovedise fatală, şi sfârşise în cele din urmă în Shanghai. Librăria ei era o sucursală a grupului Zeitgeist Buchhandlung din Berlin, un lanţ de magazine înfiinţat de Comintern. Librăria ei era utilizată drept căsuţă poştală moartă şi loc de întâlnire de către Comintern, de Direcţia a IV-a coordonată de Sorge, de NKVD şi de toate celelalte agenţii ale serviciilor de informaţii sovietice care operau în Shanghai. „În magazin, mesajele şi informaţiile le erau comunicate agenţilor pe coli de hârtie strecurate între paginile unor cărţi stabilite anterior." Generalul Charles Willoughby, şeful Serviciilor de Informaţii Militare Americane, avea să descrie ulterior librăria Zeitgeist drept „un centru de recrutare pentru Direcţia a IV-a Armatei Roşii"[2]. Comuniştii sovietici şi cei aparţinând altor naţionalităţi, pur şi simplu se împiedicau unii de alţii în magazinul lui *Frau* Wiedemeyer, o încăpere care nu măsura decât 5,5 pe 3,6 metri.

Cele două femei au devenit instant suflete pereche şi complice. „Mi-a fost ca o soră", scria Ursula.

Ursula își găsise o familie nouă, păstrată în secret. „Tovarășii mi-au devenit cei mai apropiați prieteni", avea să scrie ea mai târziu. „Mă simțeam la fel de protectoare față de ei cum mă simțeam și față de micuțul meu... Tot așa cum cele mai mici scâncete ale copilului meu mă trezeau în toiul nopții, la fel eram de atentă, în permanență, la cele mai mici incidente sau nereguli petrecute în preajma tovarășilor mei." Sorge a început să o folosească pentru a transmite mesaje între membrii grupului său, făcând-o „om de legătură", în jargonul spionilor, adeseori prin intermediul librăriei. Îi dădea notițe scrise de mână, cuprinzând informații pe care le colectase în secret pe teme militare sau economice, iar ea le dactilografia la mașina de scris. Fiind prea lungi pentru a fi transmise pe calea undelor, aceste documente, ce ajungeau uneori la sute de pagini, erau trimise către Moscova cu vapoare sovietice.

În calitate de paznic la întrunirile lui Sorge, Ursula a ajuns să îi cunoască din vedere pe unii dintre agenții săi, inclusiv pe „o tânără chinezoaică plăpândă, cu păr scurt, ten palid și dinți ușor ieșiți în afară", fiica unui general KMT care avea acces la informații militare utile. Doi dintre vizitatorii reședinței de pe Joffre Avenue erau oficiali ai guvernului, tineri politicoși angajați ai Institutului de Științe Sociale. Ursula îi știa doar după numele de Chen și Wang. Aceștia s-au oferit să o învețe mandarină. Sorge a fost de acord că lecțiile de limbă ar fi fost un pretext convingător pentru vizitele frecvente ale lui Chen și Wang în casa Ursulei. Înzestrată cu un talent natural de lingvist, Ursula a găsit o adevărată plăcere în a descifra tainele acelei limbi complexe. Chiar și numele „Hamburger", îi scria ea mamei sale, putea fi descompus în părți componente: „Han-bu-ga: Han = un faimos nume de familie chinez; Bu = artist excelent; Ga = caracter solid. Prin urmare «un artist de prima clasă, cu un caracter solid, din familia Han». Nu-i așa că i se potrivește lui Rudi? Apoi

Ursula: Ussu la = «pură ca o orhidee», ceea ce nu mi se potriveşte deloc".

Într-o zi, Sorge a intrat în casă cărând un diplomat ticsit cu documente şi i-a cerut Ursulei să îl pună undeva în siguranţă. Ea l-a ascuns în dulapul încastrat în perete, în spatele unui cufăr antimolii în care se aflau hainele lor de iarnă. Ursula avea acum în grijă documentaţia reţelei lui Sorge, precum şi propaganda comunistă tipărită şi alte materiale incriminatoare. Câteva săptămâni mai târziu, Sorge a reapărut cu un cufăr greu, încuiat, şi doi hamali chinezi care să îl care la etaj. Ursula l-a ascuns alături de diplomat.

Expaţii, a căror companie fusese altădată atât de iritantă pentru Ursula, se transformaseră acum în surse valoroase de informaţii. La cererea lui Sorge, Ursula a început să urmărească mai atent bârfele de la clubul Concordia, cele din jurul piscinei soţilor Kittwinkel, şi cele de la ceaiurile simandicoase organizate de Bernardine Szold-Fritz. Constantine von Ungern-Sternberg şi Karl Seebohm puteau fi surprinzător de indiscreţi când discutau chestiuni ce ţineau de angajatorii lor, Siemens şi I.G. Farben, companii germane ce furnizau tehnologie militară guvernului chinez. Asculta cu sfinţenie obositoarele discursuri politice ţinute de jurnalistul Plaut, care nu a bănuit nicio clipă că Ursula „nu ezita să stoarcă totul de la el". Chiar şi consulul general, Heinrich von Collenberg-Bödigheim, stătea cu plăcere la poveşti cu tânăra şi atrăgătoarea soţie a arhitectului municipal. „Nu am fost nevoită să mă complic pretinzând că sunt nazistă", scria ea. A jucat, în schimb, rolul unei femei casnice curioase, inofensive şi oarecum plictisite, căreia îi plăcea să meargă la cumpărături, fără nici cel mai mic gând cu tentă politică în căpşorul ei drăgălaş. Sorge o încuraja să evalueze singură informaţiile pe care le strângea. „Pentru Richard, nu era suficient să raportez ceea ce aflasem. Dacă raportul era prea scurt, mă întreba «şi tu ce părere ai despre asta»?" Când revenea cu

un raport mai complet, Sorge o felicita. „Bun, o analiză aşa cum trebuie!“ Ursula aproape că nu conştientiza faptul că i se făcea pregătire profesională, însă aspectele specifice muncii de spion începeau să-i contureze pe nesimţite personalitatea: atât felul în care arăta, cât şi viaţa interioară secretă, abilitatea de a selecta şi exclude informaţiile ce erau în plus, vigilenţa constantă şi obişnuinţa de a minţi şi de a se ascunde. „Comportamentul clandestin a devenit a doua mea natură“, scria ea.

Într-o seară oarecare, printre oaspeţii care luau cina în casa soţilor Hamburger se numărau Gimson de la Consiliul Municipal, Plaut de la Trans Oceanic, Rosie Gräfenberg, deţinătoarea celui dintâi punct G., jurnalişti, ofiţeri de armată şi oameni de afaceri de la club, Agnes Smedley şi profesorul Chen Hansheng de la universitate. Sub efectul vinului servit de Rudi, oaspeţii sporovăiau fără rezerve, majoritatea neavând habar că în acel anturaj se aflau şi spioni, mai cu seamă gazda lor. Richard Sorge era invitat frecvent la cină. Lui Rudi îi plăcea jurnalistul german cu viaţă aspră, motocicletă puternică şi o colecţie impresionantă de anecdote deşucheate. În timp ce îşi întreţinea oaspeţii veniţi la cină, Ursula simţea privirea lui Sorge aţintită asupra ei de la celălalt capăt al mesei, cei doi fiind legaţi de un curent invizibil de complicitate erotică. „Îmi plăcea să îl privesc pe Richard ascultându-mă şi îmi dădeam seama după expresia lui dacă ceva era sau nu important.“ Conform biografului lui Sorge, „poveştile de la cinele raportate de Ursula au început să apară cu regularitate în mesajele acestuia către Centru“.

În mesajele transmise către Moscova, Sorge i-a alocat Ursulei un nume de cod: „Sonia“.

Sonia este un nume rusesc, desigur, dar înseamnă şi „hârciog“, termen de alint pentru o persoană somnoroasă. Într-o manieră subtilă, Sorge complimenta abilitatea Ursulei de a se ascunde în văzul lumii: în jargonul spionilor,

un „agent adormit“ este unul instalat pe termen lung şi sub acoperire. Însă în Shanghaiul anilor ’30, numele de Sonia era şi un termen colectiv pentru rusoaicele care se prostituau în număr mare pe North Sichuan Road şi „a căror frază standard era: «Prinţul meu, te rog, cumperi sticluţă de vin micuţei Sonia?»“[3] În cluburile de noapte din Shanghai făcea furori un cântec pe această temă: „Când Sonia dansează pe muzică rusească,/ Nu poţi să nu te-ndrăgosteşti./ Nu-i femeie mai frumoasă decât ea./ Prin vene-i curg Volga, votca, Caucazul./ Vladimir însuşi e nebun după ea,/ Pune deoparte un pahar de votcă/ Doar pentru a o vedea pe Sonia...“[4]

Acel nume de cod avea o semnificaţie pe care doar Sorge şi Ursula o înţelegeau.

Ca numeroşi alţi spioni, Ursula începea să alunece sub vraja palpitantă a propriei duplicităţi, a împletirii dintre pericol şi rutină, dintre viaţa dusă în public şi viaţa dusă sub acoperirea celui mai bine păstrat secret. „Nimeni dintre cunoştinţele noastre nu şi-ar fi imaginat niciodată, în ruptul capului, că eu, mamă a unui copil mic, mi-aş fi pus în pericol familia şi tot ceea ce reuşisem să construim în China, devenind implicată în cauza comunistă.“ Însă gândurile legate de ceea ce ar fi putut să se întâmple îi invadau chiar şi visele. Într-unul dintre coşmarurile ei, poliţia îi spărgea uşa, găsea dovezi incriminatoare şi îi sechestra copilul. Ursula se trezea asudată, tremurând. Ştia bine că ceea ce făcea crea riscuri tot mai mari pentru familia ei. Însă conştientizarea acestui fapt nu a fost suficientă pentru a o împiedica să meargă mai departe.

Activitatea de spion presupune o doză considerabilă de stres. La fel şi creşterea unui copil, administrarea unei gospodării într-o ţară străină şi tăinuirea unei aventuri extraconjugale. Presiunile asupra Ursulei necesitau atât o abilitate genială de a separa diferitele aspecte ale vieţii ei, cât şi o anduranţă psihologică intensă, în condiţiile în care jongla

cu obligaţiile rivale faţă de soţ şi amant, cu angajamentele ei sociale burgheze şi activităţile subversive comuniste, cu micuţul copil şi cu ideologia ei. „Munca mea clandestină îmi afecta profund viaţa personală", scria ea. „Rudi era la fel de blând şi de înţelegător cum fusese întotdeauna, însă nu puteam discuta cu el despre oamenii care îmi erau cei mai dragi sau despre activitatea în jurul căreia se învârtea întreaga mea existenţă." Sub presiunile duble ale spionajului şi ale infidelităţii, mariajul ei începea să se ducă de râpă.

Rudolf Hamburger era blând şi avea încredere în ea, însă nu era un idiot. Fără îndoială, observase că soţia lui petrecea din ce în ce mai mult timp în compania prietenilor ei de extremă stângă, precum roşcata Isa sau sobrul Grişa. Ursula îl încuraja să invite oficiali la cină. Oare nu i s-a părut nimic ciudat în dorinţa subită a soţiei sale de a socializa cu persoane pe care în trecut le detestase? Oare nu s-a întrebat cum se făcea că Johnson, chipeşul jurnalist german cu nume englezesc, era practic nelipsit de la aproape toate dineurile pe care le organizau? Bănuia oare că soţia lui avea poate şi alte ocupaţii în după-amiezile pe care el şi le petrecea la biroul său din centrul Shanghaiului? Majoritatea soţilor încornoraţi sunt, adeseori fără să ştie, complici la ceea ce se petrece. Nu cumva refuza să observe ceea ce i-ar fi displăcut?

Agnes Smedley ştia cu siguranţă ceea ce se petrecea între Ursula şi Sorge şi nu era deloc încântată. Agnes pleda pentru iubirea liberă, câtă vreme libertatea îi era rezervată ei. Aspectul romantic al relaţiei ei cu „Sorgie" se încheiase deja – după cum şi anticipase –, însă descoperirea că tânăra ei protejată devenise acum amanta fostului ei amant nu se potrivea cu planurile ei. „Când vestea aventurii noastre a ajuns la urechile lui Agnes, nu a reacţionat prea bine."[5] Între patru ochi, era în continuare afectuoasă cu Ursula, însă atunci când erau şi alţii de faţă, în special Sorge, făcea comentarii caustice şi profita de orice ocazie pentru a o umili. Ridiculiza

interesul Ursulei față de haine și bucătărie, precum și viața ei de amfitrioană. Clausen, operatorul radio, decisese că Agnes era „o femeie isterică și îngâmfată". Decizia lui Sorge de a-și schimba partenerele a adăugat un nou ingredient cu potențial exploziv într-un cocktail sexual și politic aflat deja într-o instabilitate extremă.

Într-o după-amiază, Sorge a apărut la ușa Ursulei însoțit de un bărbat masiv, cu „un cap rotund, aproape complet chel, ochi mici și un zâmbet jovial, neașteptat". Lor li se alăturau doi chinezi pe care Ursula nu îi mai văzuse niciodată. O jumătate de oră mai târziu, intrând în camera de la etaj cu o tavă cu ceai, Ursula i-a găsit pe cei patru bărbați ținând în mâini revolvere. „Erau arme și în cufărul deschis în fața lor și împrăștiate pe covor": carabine, pistoale, mitraliere și muniție. „Cei doi tovarăși chinezi învățau cum să desfacă armele în bucăți, apoi să le reasambleze." Sorge a alungat-o din cameră, însă nu încape îndoială că fusese o chestiune premeditată, pentru ca Ursula să vadă acel arsenal secret. Era o nouă dovadă a importanței ei. Dulapul din dormitorul ei conținea suficiente probe incriminatorii cât să le vină de hac tuturor. De acum nu mai era doar amanta, confidenta, curierul, secretara, agentul secret și arhivista lui Sorge, ci și custodele arsenalului grupului. „Eram mai folositoare decât îmi dădusem seama până atunci", scria ea. Și într-un pericol chiar mai mare decât estimase.

Către sfârșitul lui iunie, Sorge a apărut în casa Ursulei pe neașteptate, transpirat și neliniștit; doi hamali îl așteptau la poartă:

– Trebuie să îți pregătești o valiză pentru tine și Michael, i-a spus el. S-ar putea să fii nevoită să pleci rapid din Shanghai și să te ascunzi printre tovarășii de pe continent.

Sorge i-a dat adresa unei case conspirative în care putea să se ascundă cu micuțul ei până când urmau să fie mutați în Sovietul din Jiangxi. Nu i-a sugerat nicio clipă că Rudi ar fi urmat să îi însoțească. Sorge i-a promis că avea să îi dea un

telefon, comunicându-i un semnal prestabilit, dacă avea să se dovedească necesar să fugă. Hamalii au coborât apoi cufărul şi diplomatul în care se aflau armele şi documentele, iar Sorge a plecat grăbit. Cu mâinile tremurându-i, Ursula a pregătit imediat o mică valiză cu scutece, haine de bebeluş, apă sterilizată, lapte praf şi un rând de haine pentru ea. Aşteptând să sune telefonul, încerca să se liniştească singură: „Richard era conştient de existenţa unui pericol anume şi ni se oferise o oportunitate de a fugi; prin urmare, situaţia nu era cu nimic mai riscantă decât înainte". Noaptea stătea în pat lângă Rudi, neputând să doarmă, împietrită de tensiune şi inundată de adrenalină, aşteptând semnalul ca să o ia la fugă. În timp ce doica se juca în grădină cu Michael, Ursula rămânea în casă, nedepărtându-se niciodată mai mult de câţiva metri de telefon. Soldaţii susţin adesea că sunt străfulgeraţi de un fior de încântare pură când se trezesc în bătaia focului. Ursula era teribil de înspăimântată. În acelaşi timp, era şi euforică. Confruntată cu perspectiva morţii, se bucura de viaţă cu o intensitate pe care nu o mai cunoscuse până atunci.

Ursula cunoştea cauza crizei, fără să fie nevoie să întrebe: reţeaua fusese compromisă.

Cu câteva zile înainte, pe 15 iunie 1931, poliţia municipală a Shanghaiului îi arestase pe profesorul Hilaire Noulens şi pe soţia acestuia, Gertrude, în casa lor de pe Sichuan Road.

Noulens se ascundea în spatele unei palete ameţitoare de nume, naţionalităţi şi meserii. Toate false. Se prezentase, cu diferite ocazii, drept Paul Christian, Xavier Alois Beuret, Paul Ruegg, Donat Boulanger, Charles Alison, Philippe Louis de Backer, Samuel Herssens, Ferdinand Vandercruyssen, Richard Robinson-Rubens şi doctor W. O'Neil. Se declarase, în diverse momente ale vieţii, belgian, elveţian şi canadian, profesor de franceză şi germană, meseriaş în montajul de tapet, muncitor, mecanic şi sindicalist pacifist. Cu nimic mai prejos decât el, doamna Noulens folosea uneori numele de

Sophie Louise Herbert (născută Lorent) sau Marie Motte. Noulens era un bărbat mărunţel, cu privirea ageră „şi extrem de sperios", în vârstă de aproape 40 de ani şi „în permanenţă agitat, trecând de la una la cealaltă dintre cele trei limbi pe care le vorbea, fără ca măcar să-şi dea seama".

Chiar dacă inspectorul Tom Givens nu prea reuşise să se dumirească *cine* anume era acest omuleţ atât de febril, şi-a dat seama rapid *ce* anume era: un important spion sovietic. Reuşise să îi prindă urma după arestarea în Singapore a unui „francez suspect", Joseph Ducroux, un cunoscut curier al Cominternului care călătorea sub numele fals de Serge LeFranc. Pe o bucăţică de hârtie, Ducroux scrijelise o adresă telegrafică – „Hilonoul Shanghai" – aparţinându-i misteriosului Noulens. Givens ţinuse cuplul sub observaţie timp de o săptămână, apoi lansase un „raid fulgerător" în toiul nopţii. O cheie găsită în buzunarul sacoului lui Noulens deschisese apoi uşa unui apartament de pe Nanking Road în care poliţia a dat peste trei cufere din oţel conţinând sute de documente, multe dintre ele dublu încifrate. Într-un exemplar al cărţii lui Sun Yat-sen *Cele trei principii ale poporului,* s-a descoperit cheia codului. Odată decriptată, colecţia de documente secrete s-a dovedit a fi o adevărată enciclopedie a spionajului sovietic în Shanghai, cuprinzând, printre altele, şi contacte din PCC. Evidenţa statelor de plată a dezvăluit „numele curierilor şi agenţilor din întreaga regiune", dând, totodată, la iveală spioni comunişti din toate colţurile oraşului, inclusiv, spre uluirea lui Givens, din interiorul poliţiei municipale.

Bărbatul pe care îl arestase Givens era în mod evident „principalul punct de sprijin al comploturilor subversive ale comuniştilor", având şase paşapoarte „furate, «împrumutate» sau falsificate cu măiestrie", nouă persoane în subordinea sa, nu mai puţin de cincisprezece case conspirative în întregul Orient Îndepărtat, zece librete bancare, opt căsuţe poştale, patru adrese telegrafice, două birouri, un

magazin şi un buget enorm pentru operaţiuni subversive: în cele zece luni anterioare arestării sale, distribuise năucitoarea sumă de 82 200 de lire sterline către comunişti din China, statele din Malaysia, Japonia, Burma, Indochina, Formosa şi Filipine. Tot capitalul sovietic finanţa şi Armata Roşie a lui Mao în războiul acesteia împotriva guvernului naţionalist. Soţii Noulens, aparent, erau implicaţi în „fiecare etapă a activităţii comuniste" din Orientul Îndepărtat, având „Moscova drept centru de comandă".

În realitate, Noulens era, de fapt, Iakov Matveievici, un evreu ucrainean, un revoluţionar rasat care participase la asaltul asupra Palatului de Iarnă din 1917, ca mai apoi să devină agent al Cominternului în Crimeea, Austria, Franţa şi, în cele din urmă, în China. Soţia lui, Nikolaevna Moiseenko-Velikaia, era fiica unui aristocrat şi o matematiciană talentată care renunţase la postul ei din cadrul Facultăţii de Economie a Universităţii din Petrograd pentru a deveni spioană. Cei doi sosiseră în Shanghai în martie 1930.

Givens nu a aflat niciodată adevărata identitate a bărbatului pe care îl înhăţase, însă a fost mândru de victoria sa: „Aceste arhive ne-au oferit oportunitatea unică de a înţelege din interior, pe baza unor probe documentare incontestabile, cum funcţiona o organizaţie comunistă extrem de bine dezvoltată, de factură «ilegală»".

Arestarea lui Rudnik a reprezentat o lovitură devastatoare pentru spionajul sovietic din Orientul Îndepărtat. Stalin în persoană a ordonat imediat Cominternului să „îşi lichideze toate operaţiunile ample din Shanghai şi să evacueze imediat personalul". Spionii sovietici au început să-şi ia tălpăşiţa, anticipând arestări în masă. Agnes Smedley s-a refugiat în Hong Kong, „plecând într-o grabă atât de mare, încât nu şi-a luat niciun bagaj cu ea". Gerhart Eisler, călăul german care insistase că Ursula ar fi trebuit să poarte pălărie, a fugit la Berlin. Unii nu au reuşit să dispară suficient de repede sau

nu aveau unde să meargă, astfel, zeci de comunişti au sfârşit prin a fi arestaţi. Organizaţia de partid din Shanghai, de la bun început fragilă, a fost făcută ferfeniţă. În Hong Kong, poliţia britanică a arestat un tânăr bucătar născut în Indochina, pe nume Nguyen Ai Quoc, fiul unui filozof confucianist, al cărui devotament faţă de cauza comunistă îl purtase prin Franţa, America, China şi Marea Britanie (unde lucrase ca patiser pe feribotul *Newhaven-Dieppe*). În calitate de lider al Partidului Comunist Indochinez, ţinuse regulat legătura cu soţii Noulens şi a fost condamnat la doi ani de închisoare de Tribunalul Militar din Hong Kong. După eliberarea sa, în 1933, Quoc şi-a continuat ascensiunea, devenind fondatorul mişcării de independenţă a Vietnamului, prim-ministru şi lider al organizaţiei Viet Cong în timpul Războiului din Vietnam. Cei mai mulţi îl cunosc sub numele de Ho Şi Min.

Înarmate cu documentele confiscate de la soţii Noulens, autorităţile chineze au reuşit să dea de urma altor câtorva sute de comunişti, în cadrul a ceea ce britanicii aveau să descrie, cu o răceală înfiorătoare, drept „o aplicare fermă, decisivă şi la momentul potrivit a unui set de măsuri represive". Mişcarea comunistă urbană din China a fost spulberată, liderii ei s-au risipit, iar supravieţuitorii au învăţat să trăiască într-o stare de teamă permanentă. Poliţia secretă cutreiera oraşul, organizând raiduri peste raiduri în casele conspirative. Ciu Enlai s-a refugiat în munţii din Jiangxi, deghizat în preot. Până la începutul anului 1932, în Shanghai nu mai rămăseseră decât doi membri ai Comitetului Central al PCC. Un jurnalist străin (scriind acele rânduri înaintea Holocaustului) a descris Teroarea Albă ca „neavând egal în istorie, poate cu excepţia invaziilor şi măcelurilor puse la cale de huni în secolele al IV-lea şi al V-lea".[6]

Sorge nu a fost deconspirat. Niciunul dintre agenţii lui nu era plătit de soţii Noulens, iar până la momentul respectiv poliţia nu stabilise nicio legătură între el şi cei doi. Sorge era acum „singurul ofiţer de rang înalt al serviciilor de informaţii sovietice rămas

în oraş", având sarcina ingrată de a repune lucrurile în ordine după acel dezastru şi de a face „tot posibilul pentru a-i elibera pe soţii Rudnik". Ursula, Isa Wiedemeyer, Grişa Herzberg şi restul membrilor echipei lui Sorge au fost cu toţii anunţaţi să se pregătească pentru a putea să dispară în orice clipă. Însă, după câteva zile, văzând că semnalul de plecare de urgenţă nu mai sosea, Ursula a început să se relaxeze. Valiza cu documente şi cufărul cu arme au fost din nou băgate în ascunzătoarea din dulapul Ursulei. Întâlnirile au fost reluate. „Începând din momentul acela", scria ea, „am păstrat în permanenţă o valiză pregătită cu cele necesare pentru Mişa şi pentru mine".

Declarându-şi mereu altă identitate, soţii Rudnik, aflaţi în închisoare, reuşeau să se sustragă braţului legii. E foarte greu să pui pe cineva sub acuzare dacă nu ştii precis cine este acea persoană. Între timp, „Afacerea Noulens" devenise un scandal internaţional, o serie de celebrităţi cu înclinaţii de stânga, tovarăşi de călătorie, intelectuali, savanţi şi scriitori insistând în cor că cei doi soţi înşfăcaţi de poliţie erau, pur şi simplu, organizatori pacifişti de sindicate, hărţuiţi fără milă de guvernul chinez cu tendinţe fasciste.

În acel moment, Sorge i-a cerut Ursulei să execute o sarcină mai periculoasă decât orice altceva încercase până atunci:

– Eşti dispusă să ascunzi un tovarăş chinez a cărui viaţă e în pericol?

Acesta era un ordin formulat ca o rugăminte. Era, totodată, un risc calculat. Ursulei i-ar fi fost imposibil să ascundă un fugar comunist în casa de pe Avenue Joffre fără ştirea lui Rudi. Ba chiar ar fi fost necesar ca acesta să colaboreze în mod activ. Ursula ştia că Sorge căuta atât să îi testeze determinarea, cât şi să evalueze cum mergea căsnicia ei cu Rudi, însă nu avea de ales. „Eram nevoită să îi împărtăşesc secretul meu lui Rudi". Nu îşi făcea iluzii. Ştia că era puţin probabil ca Rudi să reacţioneze favorabil la aflarea faptului că soţia sa era o spioană comunistă.

5

Spionii care au iubit-o

În perioada petrecută la Shanghai, Ursula a detectat o schimbare măruntă, însă cât se poate de clară, în orientarea politică a lui Rudi. La fel ca ea, a fost oripilat de Teroarea Albă, de sărăcia zdrobitoare a populaţiei, de pasivitatea burgheziei alcătuite din expaţi care huzureau pe spinarea chinezilor nefericiţi. Mai mult, evenimentele din Germania îl împingeau tot mai mult spre stânga. În doi ani, Partidul Nazist se transformase dintr-un grup amărât de extremişti în cea mai puternică forţă politică din Germania, combinând tactici de terorizare a populaţiei cu strategii convenţionale de campanie politică, în mijlocul unui uragan de propagandă rasistă, anticomunistă şi naţionalistă. Gruparea paramilitară a Cămăşilor Brune stârnea în bătaie opozanţii, organiza proteste în masă şi spărgea vitrinele magazinelor evreieşti, în timp ce Hitler călătorea prin ţară, aţâţând furia antisemită. La alegerile din iulie 1932, naziştii aveau să obţină 14 milioane de voturi, devenind astfel cel mai mare partid din Reichstag. Abandonat de electorat, KPD recurgea tot mai mult la violenţă.

Pentru Ursula, veştile tulburătoare din Germania nu făceau decât să îi confirme faptul că doar comunismul putea

împiedica ascensiunea fascismului, iar Rudi, spre satisfacţia ei, începea şi el să ajungă la aceeaşi concluzie. „S-a apropiat mai mult de mine din punct de vedere politic", scria ea.

Însă existau limitări: când Ursula i-a spus lui Rudi că voia să adăpostească în casa lor un comunist chinez fugar, acesta a explodat:

– Te supraestimezi, a insistat el, şi nu eşti atât de puternică pe cât crezi. Riscul pentru tine şi pentru Mişa e, pur şi simplu, prea mare.

Ea i-a răspuns cu la fel de multă forţă:

– Atitudinea ta ar putea duce la moartea unui tovarăş, iar pentru aşa ceva nu aş putea să te iert niciodată.

Schimbul furios de replici a continuat o vreme, însă, în cele din urmă, Rudi s-a îmbunat, sau mai degrabă a acceptat un fapt inevitabil, asupra căruia nu avea mai deloc control, şi a fost de acord să îl primească în casa lor pe fugarul chinez. De acum, împotriva voinţei lui şi în pofida propriei conştiinţe, devenise complice la conspiraţie şi intrase în reţeaua lui Sorge. Acest lucru ar fi putut să îi apropie pe cei doi soţi. Însă ceva vital se spulberase.

Oaspetele secret a sosit în după-amiaza următoare; era un tânăr chinez mărunţel, politicos, vizibil recunoscător şi extrem de speriat, care nu ştia absolut deloc engleză. Hamburger a încercat să gestioneze cât de bine putea acea situaţie bizară. „Odată ce oaspetele s-a instalat efectiv la noi, Rudi s-a dat peste cap să îl facă să se simtă ca acasă şi s-a arătat cald şi prietenos faţă de el, în măsura în care acest lucru era posibil în lipsa unei limbi comune." Tânărul comunist s-a ascuns la etajele superioare ale casei, ieşind doar noaptea, pentru a se plimba în grădină. Când Rudi şi Ursula aveau oaspeţi la cină, zăcea nemişcat în pat, temându-se ca nu cumva mişcările lui să se audă în încăperile de jos. Nici măcar servitorii nu ştiau de prezenţa lui. După două săptămâni, a dispărut, mutat în mare taină pe

continent, în spaţiul sigur al Sovietului din Jiangxi. Pericolul imediat a fost astfel îndepărtat, însă tensiunea palpabilă dintre Rudi şi Ursula a rămas. „Îmi devenise clar", scria Ursula, „că, în felul acesta, căsnicia noastră nu ar fi avut cum să mai reziste mult."

Întâlnirile conspirative au fost reluate, însă cu o frecvenţă mai mică. Sorge era afectuos şi afabil cu Ursula, însă preocupat de cazul Noulens şi consumat de unul dintre episoadele lui periodice de inconştienţă extremă. La un moment dat, circulând cu viteză mare, s-a izbit cu motocicleta de un zid, zdrobindu-şi piciorul stâng:

– Ce mai contează o cicatrice în plus? a glumit el când Ursula l-a vizitat la spital.

Soţii Noulens, arestaţi în închisoarea din Nanking, în aşteptarea procesului, aveau un fiu de cinci ani pe nume Jimmy. (În realitate, îl chema Dmitri; chiar şi copiii spionilor au nume false). Agnes Smedley se întorsese în Shanghai pentru a coordona Comitetul de Apărare Noulens. A devenit tutorele temporar al lui Jimmy, rol pe care şi-l îndeplinea „copleşindu-l cu daruri ca pe un mic prinţ". Când Ursula i-a sugerat că acest lucru nu era o idee bună, Agnes i-a răspuns furioasă că ar trebui să ia copilul la ea acasă. Ursula a fost tentată. „M-aş fi străduit să îi ofer afecţiunea maternă de care avea nevoie, iar Misha ar fi avut un frate mai mare." Însă Sorge s-a împotrivit categoric, fiindcă astfel s-ar fi stabilit o legătură directă între Ursula şi cei doi spioni sovietici aflaţi în închisoare. „Ar fi însemnat să renunţ la rolul meu în cadrul reţelei ilegale şi nici el, nici eu nu voiam aşa ceva." Agnes însă şi-ar fi dorit-o: după ce o atrăsese pe Ursula în jocul spionilor, acum ar fi vrut să o vadă plecată.

Hotărâtă să extindă sfera de influenţă sovietică în Orientul Îndepărtat, Moscova şi-a înteţit eforturile de sprijinire din umbră a comunismului chinez. O trupă nouă de agenţi sovietici a sosit în Shanghai pentru a reconstrui

reţelele comuniste după dezastrul Noulens şi pentru „a întreţine spiritul de luptă al membrilor de partid şi al simpatizanţilor acestora". Arthur Ewert, veteran revoluţionar german, a apărut în 1932 şi a preluat funcţia de agent principal de legătură dintre Comintern şi PCC, împreună cu soţia sa, poloneza Elise Szaborowski, cunoscută drept Szabo. Soţii Ewert aveau să sfârşească oribil: Szabo a murit într-un lagăr de concentrare din Germania, în timp ce Arthur Ewert a fost capturat în Brazilia şi torturat până când şi-a pierdut minţile. Bărbatul gras, chel şi zâmbitor pe care Ursula îl văzuse asamblând arme de foc în camera ei de oaspeţi cu doar câteva luni în urmă s-a dovedit a fi colonelul Karl Rimm, nume de cod „Paul", un veteran al Armatei Roşii din Estonia şi adjunctul lui Sorge. Rimm avea un restaurant în Concesiunea Franceză, de care se ocupa împreună cu soţia sa, Luise, o letonă „voluptuoasă şi maternă" care coda şi decoda mesajele telegrafice către şi de la Moscova.

Mai exista un personaj demn de atenţie la periferia acestui grup, un britanic de 27 de ani pe nume Roger Hollis, mai puţin cunoscut pentru ceea ce reprezenta în 1932 şi mai mult pentru ceea ce avea să devină mulţi ani mai târziu. Fiul unui episcop anglican, Hollis cochetase cu comunismul la Oxford, înainte de a se retrage de la universitate, venise în China ca jurnalist independent, apoi se angajase la British American Tobacco, compania multinaţională a cărei fabrică din Shanghai producea cincizeci şi cinci de miliarde de ţigări pe an. Hollis era sociabil şi socialist; categoric cunoştea o parte din grupul lui Sorge, inclusiv pe Karl Rimm, şi e posibil să îl fi întâlnit chiar şi pe Sorge în persoană. Conform biografului lui Sorge, Hollis a fost „unul dintre oaspeţii frecvenţi ai soţilor Hamburger".[1] Colegul de apartament al lui Hollis, Anthony Staples, a mărturisit ulterior că o femeie americană şi un neamţ, despre care se crede că ar fi fost Agnes Smedley şi noul şef al Cominternului, Arthur Ewert, îl

vizitaseră pe Hollis la domiciliu. Există chiar oarecare dovezi că britanicul ar fi avut o aventură amoroasă de trei ani cu Luise Rimm, soţia lui Karl. Ursula avea să declare ulterior că nu şi-l amintea deloc pe Roger Hollis.

Prezenţa, contestată de altfel, a acestui britanic obscur în cercul lui Sorge ar fi fost irelevantă dacă Hollis nu ar fi făcut o schimbare majoră în carieră la întoarcerea sa din Orientul Îndepărtat în Marea Britanie. În 1938, s-a alăturat organizaţiei MI5, Serviciul de Securitate Britanic, în cadrul căreia avea să devină director general, având responsabilitatea directă de a vâna spionii sovietici din Marea Britanie în punctul culminant al Războiului Rece. Ani buni mai târziu, presupusele legături dintre Hollis, Ursula şi prietenii ei comunişti aveau să provoace o distrugătoare vânătoare de cârtiţe în interiorul MI5, bazată pe teoria conspiraţionistă niciodată confirmată, sau infirmată pe deplin, cum că Hollis ar fi fost, de fapt, un spion comunist, recrutat în Shanghai în 1932.

Reţeaua lui Sorge îşi crea legături interne puternice, aşa cum se întâmplă întotdeauna în societăţile secrete. Grupul mergea în excursii în zonele rurale din jurul Shanghaiului, distracţii turistice care erau însă şi ieşiri sub acoperire pe teren. Rudi îşi însoţea rareori soţia în aceste plimbări. „Generos şi bun la suflet, ca întotdeauna, se bucura pentru mine de fiecare dată când aveam ocazia să ies din Shanghai, chiar dacă nu putea veni şi el." Rudi insista că avea prea mult de lucru – magazinul de mobilă Modern Home avea acum douăzeci de angajaţi chinezi şi numeroase comenzi în aşteptare – însă, în realitate, se ţinea deoparte, nedorind să fie prins în grupul de spioni al Ursulei. Există o fotografie grăitoare, datând din această perioadă, care îi surprinde pe Rudi şi pe Ursula adormiţi la soare în timpul unui picnic. El are braţul petrecut în jurul ei, ca şi cum ar încerca să nu-i dea drumul. Ea doarme cu trupul poziţionat oblic faţă de al lui.

Cei doi au continuat să își facă planuri împreună. În mai 1932, Ursula le scria părinților ei: „Rudi și cu mine ne gândim tot mai mult ca, odată ce va expira contractul lui, să o luăm de la capăt în Rusia. Sunt destul de sigură că ne vom găsi amândoi de lucru în R[usia]. Sunt o sută de motive pentru a alege R[usia] și a pleca din Shanghai – din păcate, nu toate pot fi exprimate în scris". Într-o altă scrisoare explica: „Am să studiez rusa aici, în regim intensiv, timp de șase luni, și vreau ca și Rudi să învețe această limbă. Nu se știe niciodată". Nu spunea însă că mulți dintre noii ei prieteni comuniști vorbeau rusa, nici că instrucțiunile pe care le primea de la Centru erau scrise în rusă, nici că Sorge o sfătuise să învețe limba dacă voia să lucreze pe termen lung pentru serviciile de informații militare sovietice.

Albumele de fotografii ale Ursulei conțin numeroase imagini cu tânăra comunistă distrându-se alături de prietenii ei spioni: Ursula stând spate în spate cu Karl Rimm, cu brațele înlănțuite, jucându-se de-a „scrânciobul"; Agnes Smedley prinsă într-o conversație serioasă cu Chen Hansheng, lectorul universitar care era și agent secret comunist. La un moment dat, Ursula și Agnes s-au alăturat restului trupei pentru o călătorie de trei zile cu barca pe fluviul Yangtze. „Szabo gătea pentru noi toți în chicineta bărcii... iar Agnes spunea bancuri." Sorge cultiva cu grijă spiritul de echipă. „Poate că era neobișnuit ca tovărășii de activități ilicite să se întâlnească pentru genul acesta de excursii relaxate, însă nu era un gest iresponsabil", scria Ursula. Pentru observatorii din exterior, arătau exact ca orice alt grup de prieteni expatriați, o adunătură pestriță de străini legați de faptul că soarta îi adusese într-o țară ciudată. Ursula avea să își amintească acea perioadă ca fiind „ceva foarte rar și prețios". Nu avea decât 25 de ani. „Alergam în jurul luminișului, luându-mă la întrecere cu Richard [Sorge] și Paul [Karl Rimm], până când ne prăbușeam cu toții în iarbă, răpuși de alergare și de

râsete." Pofta ei de viaţă era contagioasă. Avea să păstreze pentru totdeauna în suflet amintirea unui simplu joc de „Mâţa", pe un câmp, cu prietenii şi cu iubitul ei secret.

Într-o seară, la începutul anului 1932, Ursula s-a întâlnit cu Sorge, Rimm şi Grisha într-o cameră de hotel din centrul Shanghaiului pentru a întâmpina un alt nou-venit. „Gazda noastră era un bărbat vioi, cu ochii negri şi părul brunet, pe care nu îl mai văzusem până atunci." Acesta le-a fost prezentat tuturor sub numele de „Fred". Seara s-a scurs în veselie şi alcool. Fred povestea anecdote amuzante şi cânta în germană şi rusă pe o voce excelentă de bariton. „Avea o voce superbă", avea să îşi amintească mai târziu Ursula. Două zile mai târziu, Sorge i-a cerut Ursulei să îi ducă un tub de carton în care se aflau documente făcute sul. Fred a invitat-o să rămână la un pahar. Din motive pe care nu ar fi ştiut niciodată să le explice prea clar, Ursula s-a simţit tentată să i se destăinuie acestui bărbat pe care nu-l cunoştea mai deloc, descriindu-i diferenţele politice dintre ea şi Rudi şi povestindu-i cât de apăsătoare era povara muncii ei clandestine asupra căsniciei ei:

– Crezi că ar trebui să ne despărţim? l-a întrebat ea.

„Fred m-a ascultat răbdător şi mi-a spus că se simţea onorat de încrederea pe care i-o acordam". A avut inspiraţia să nu exprime nicio părere privitoare la căsnicia ei. După trei ore de conversaţie intensă, Ursula a plecat pe întuneric, simţindu-se nefiresc de încântată. Mai târziu, i-a trecut prin minte că înţelegătorul Fred, de fapt, o intervievase, „verificând dacă eram potrivită pentru munca pe care o aveam de făcut". Chiar mai târziu a descoperit cine era acesta cu adevărat.

Numele adevărat al lui Fred era Manfred Stern; a fost unul dintre eroii comunismului din secolul XX şi, aproape inevitabil, una dintre victimele sale. Revoluţionar încă de timpuriu, a condus o unitate de partizani a Armatei Roşii

împotriva „baronului nebun“ Roman Ungern-Sternberg, al cărui frate, Constantine, era o prezenţă constantă la clubul german din Shanghai. Stern s-a alăturat Direcţiei a IV-a a Armatei Roşii şi a fost trimis în misiune la New York în 1929; dintr-o casă conspirativă de pe 57th Street, a coordonat o reţea de spioni care sustrăgea secrete militare americane, copia documente furate, într-un atelier fotografic cumpărat anume în acest scop în Greenwich Village şi le trimitea apoi la Moscova cu vapoarele. Empaticul Fred cu vocea de aur era o vedetă în devenire în spionajul militar sovietic. În China, venise drept consilier militar pentru Mao şi agent de recrutare pentru Centru. Agenta Sonia începuse să stârnească interesul Moscovei.

Michael se făcuse măricel deja şi începea să vorbească. „Mişa umblă peste tot într-o bluză albă şi chiloţei de pânză cu flori verzi“, îi scria Ursula mamei sale. „De trei săptămâni, deja umblă singur prin grădină şi prin toate camerele, mirosind toate florile, căzând, ridicându-se din nou cu un scâncet, încercând să coboare scările spre grădină, rostogolindu-se, urlând ca din gură de şarpe, descoperind brusc o pasăre într-un copac şi amuţind în mijlocul unui bocet. Spune «tati, tati, mami» şi, mai ales, «bani-bani-bani», cuvânt pe care, spre oroarea mea, l-a învăţat de la bonă. Am compensat învăţându-l să spună „murdari“, iar acum gângureşte frecvent «bani murdari».“

Pe 28 ianuarie 1932, forţele imperiale japoneze au atacat Shanghaiul. În toamna precedentă, Japonia invadase Manciuria, ocupând 1,3 milioane de kilometri pătraţi din teritoriul Chinei şi instalând un guvern-marionetă în regiunea pe care japonezii au redenumit-o Manciukuo. Drept ţintă următoare, conducerea militară a Japoniei expansioniste şi-a îndreptat atenţia spre Shanghai, unde Japonia avea deja drepturi extrateritoriale. Pretinzând că îşi apăra cetăţenii în faţa agresiunii chineze, Japonia a strâns o forţă de

30 de nave, 40 de avioane şi 7 000 de soldaţi în jurul liniei de coastă a Shanghaiului, după care a atacat zonele chinezeşti ale oraşului. Regimentul 19 al armatei chineze a opus o rezistenţă încrâncenată. Conflictul a afectat prea puţin concesiunile străine, însă a alarmat grav Moscova, în condiţiile în care incursiunile japoneze pe teritoriul Chinei reprezentau o potenţială ameninţare la adresa Uniunii Sovietice. Sorge a primit ordin să afle ce se petrecea. El le-a trimis pe Ursula Hamburger şi pe Isa Wiedemeyer în zona de război.

„Această misiune, nu cu totul lipsită de pericole", avea să scrie Ursula mai târziu, într-o manieră ce minimaliza excesiv riscurile reale, „era cel mai bine să fie îndeplinită de femei." Cele două femei străine au atras numeroase priviri curioase, însă au fost lăsate în pace să cutreiere cartierele chinezeşti mistuite de flăcări şi distruse de atacatori. „Sunt soldaţi japonezi peste tot", a raportat Ursula. „Străzi întregi sunt pustiite, populate doar de câteva cadavre, iar singurul sunet care se aude în tăcerea mormântală este huruitul blindatelor grele japoneze... Sărmanii oameni au fost lăsaţi cu gospodăriile golite de tot ce era valoros, cu milioanele de şomeri şi cu morţii." Ursula şi Isa au vizitat în spital soldaţi chinezi răniţi în luptă, au evaluat moralul trupelor şi au estimat impactul atacului japonezilor. Sorge a fost „uluit" de calitatea informaţiilor colectate de cele două spioane, a căror misiune, în momentul acela, semăna mai mult cu cea a unor corespondenţi de război transmiţând direct de pe front. „Am reuşit, totodată, să îi ofer lui Richard o descriere exactă a stării de spirit care domnea printre europeni", avea să scrie Ursula mai târziu. Luptele s-au încheiat după câteva săptămâni printr-un acord de încetare a focului intermediat de Liga Naţiunilor, însă nu înainte ca Ursula să fi fost martoră la o scenă care a zguduit-o până în adâncul sufletului.

„Am găsit un copilaş mort pe stradă", scria ea. Ursula a luat în braţe micuţul corp. „Avea scutecele încă ude." Copilul avea

aproximativ aceeaşi vârstă ca Michael. În momentul acela, Ursulei i s-a dezvăluit cu o claritate înfiorătoare adevărata măsură a mizei jocului. Chiar dacă ar fi privit operaţiunea japoneză din perspectivă politică – „o lecţie clară şi brutală despre metodele capitalismului" –, nu putea să nu vadă în ea şi o avertizare privind lumea neîndurătoare în care trăia în momentul acela. Dacă Ursula ar fi fost prinsă şi executată, următorul copil care avea să zacă mort pe stradă ar fi putut fi chiar al ei.

Rudi a fost oripilat de atacul japonezilor – şi furios, în acelaşi timp. „Este scandalos şi şocant să invadezi o ţară slabă", le-a scris acesta părinţilor săi. „Ceea ce vedem aici este o agresiune militară motivată exclusiv de interese economice." Rudi începea să gândească şi să vorbească precum Ursula. „Această perioadă a contribuit considerabil la transformarea lui Rudi în comunist", avea ea să scrie mai târziu. Soţul ei începea să privească favorabil cauza revoluţiei. Încerca, totodată, să îşi salveze căsnicia. Convertirea sa la comunism a fost un gest disperat de iubire. Însă era prea târziu. Rudi era afectuos şi tandru, însă, în ochii lui căprui, Ursula nu mai vedea acum decât o viaţă întreagă irosită într-o căsătorie convenţională. Richard Sorge îi dezvăluise o altă lume, colorată de emoţii intense, angajamente pe termen lung şi pericole. În compania lui Rudi se simţea confortabil, împlinită. Însă în compania lui Sorge, gonind pe motocicletă, participând la o întrunire de taină sau vreo misiune secretă, se simţea vie cu adevărat.

Agnes Smedley lucra la o serie de povestiri a căror acţiune se petrecea în China, folosindu-şi între timp falsa identitate de jurnalist pentru a transmite informaţii între Sorge, Comintern, PCC şi Centru. Sorge „a făcut-o membră în personalul de la sediul central al Cominternului". Însă britanicii o hăituiau „ca nişte câini feroce", susţinea ea, iar comportamentul ei devenea din ce în ce mai haotic. Cititorii

ziarului *Frankfurter Zeitung* au început să se plângă că materialele ei erau „părtinitoare". Ziarul a primit, totodată, un raport de informații, probabil de la serviciile britanice, în care se arăta că Smedley participase la o întâlnire într-un teatru cu un „grup de tineri comuniști chinezi cu care a tras o beție cruntă și cărora le-a propus favoruri sexuale". La final, scria în raport, Agnes apăruse „goală pușcă pe scenă, purtând doar o pălărie roșie pe cap, și cântase *Internaționala*. Ziarul german era într-adevăr liberal, însă nu atât de liberal. Agnes a fost concediată.

În vara anului 1932, Agnes și Ursula au plecat împreună într-o vacanță de serviciu, instalându-se în munții Kuling, din provincia Jiangxi, chiar la periferia zonei aflate sub control comunist. Ca de fiecare dată, politicul și personalul s-au contopit. Acea călătorie le-a dat ocazia să fugă de arșița verii din Shanghai și să își refacă prietenia, desfășurând între timp misiuni de spionaj minore. PCC le-a pus la dispoziție o casă de vacanță. Cum forțele lui Mao erau campate în munții din apropiere, Agnes avea să realizeze „interviuri cu sovieticii chinezi și apărătorii acestora, Armata Roșie Chineză", să raporteze o parte din ceea ce aflase drept material jurnalistic și să comunice Moscovei eventualele informații secrete spicuite.

Drumul de cinci zile cu barca pe fluviul Yangtze a fost „urmat de o călătorie cu autobuzul ce ne-a zgâlțâit toate oasele, în urma căreia am ajuns la poalele muntelui, [apoi] alte trei ore ni le-am petrecut legănați într-o lectică purtată pe poteci abrupte". La început, relația dintre Agnes și Ursula a părut să își recapete căldura de altădată. „Agnes și cu mine ieșim la plimbări lungi în fiecare după-amiază", scria Ursula, „bucurându-ne de peisajele superbe ale văii fluviului Yangtze și cele dinspre lanțul munților Hubei, unde se află Roșii".

În ziua în care Ursula a scris această scrisoare pentru părinții ei, soții Noulens (al căror nume real în continuare le scăpa autorităților) au fost aduși în fața Înaltei Curți de

Justiție din Jiangsu, acuzați de „finanțarea unor răufăcători comuniști, organizarea de activități subversive, trafic de arme cu comuniștii și activități conspirative de răsturnare a Republicii Chineze". Cu câteva zile înainte, Sorge se întâlnise cu doi curieri trimiși de la Moscova, fiecare dintre ei înmânându-i peste 20 000 de dolari pentru a mitui autoritățile judecătorești chineze.

În Kuling, Ursula și Agnes au primit vestea că soții Noulens intraseră în greva foamei. Când cele două s-au așezat să servească prânzul, Agnes a anunțat dramatic că, din solidaritate, nici ea nu avea să mănânce nimic până când soții Noulens nu erau eliberați:

– Asta nu-i va ajuta cu nimic, a replicat usturător Ursula. Fără un cuvânt, Agnes s-a ridicat și a ieșit furioasă din încăpere. Ursula l-a luat pe Michael și au plecat la o plimbare. Când s-a întors la casa de vacanță, a găsit o scrisoare pe masă.

„Nu pot să rămân aici în aceste circumstanțe, mă întorc la Shanghai", scrisese Agnes. „Ești prea ocupată cu fericirea ta personală și cu familia ta. Problemele private joacă un rol prea important în viața ta. Nu ai ceea ce îți trebuie pentru a fi o revoluționară adevărată."

Ursula s-a simțit profund rănită. „Cu siguranță Agnes mă cunoștea suficient de bine ca să știe că eram pregătită să îmi asum orice risc. Era oare necesar să fac paradă de emoțiile mele pentru a le dovedi? Cum era posibil ca o prietenie atât de strânsă să se deterioreze în halul acesta? De unde îi veniseră lui Agnes acele idei despre mine?"

În realitate, critica lui Agnes fusese mai degrabă personală decât politică: era geloasă pe relația Ursulei cu Sorge și pe prietenia ei cu Isa, o invidia pentru copil și era furioasă că refuzase să se retragă din activitatea de spion, neacceptând sugestia ei de a-l adopta pe micuțul Jimmy.

Ursula a rămas în Kuling, reflectând posomorâtă la prietenia sfârșită dintre ea și Agnes. „A fost o lovitură foarte

grea." A fost înştiinţată că soţii Noulens fuseseră condamnaţi la moarte, însă sentinţa le fusese schimbată în închisoare pe viaţă. Ursula bănuia că Sorge le salvase viaţa celor doi, mituindu-l pe judecător. A continuat să se frământe din cauza acuzaţiilor pe care i le adusese o femeie ale cărei idei şi prietenie însemnau atât de mult pentru ea. „Poate că Agnes avea dreptate. Mă bucuram de viaţă şi puteam găsi o plăcere enormă în lucruri mărunte, obişnuite. Nu cumva le acordam prea multă importanţă? Fiecare răsuflare a fiului meu era ca o mică vrajă pentru mine şi eram hotărâtă să am mai mulţi copii, deşi nu credeam că mariajul meu avea să reziste conflictelor care existau în momentul acela."

În scurtă vreme, durerea a fost înlocuită de furie. Agnes o judecase greşit. Era perfect capabilă să separe viaţa personală de datoria politică. Avea să îi dovedească lui Agnes, şi lumii întregi, că, în ciuda limitărilor impuse de statutul ei de mamă, avea exact ceea ce era necesar pentru a fi o revoluţionară adevărată.

Întoarsă la Shanghai, i-a descris lui Sorge conflictul ei cu Agnes. El a schimbat subiectul. „Richard părea să vadă în acel episod o simplă ceartă pe un subiect relevant doar pentru femei şi nu s-a arătat câtuşi de puţin dornic să se implice." Cu îndelungata sa experienţă în materie de femei, Sorge ştia că ar fi fost o idee proastă să se lase prins într-un conflict între două dintre cuceririle sale. (În timp ce Agnes şi Ursula fuseseră prinse în conflictul lor, Sorge sedusese „o chinezoaică superbă" de la care obţinuse planurile unui arsenal militar chinez.) Ursula şi Agnes au continuat să se întâlnească ocazional, însă prietenia dintre ele se sfârşise şi amândouă erau conştiente de asta.

Smedley o pregătise pe Ursula pentru a intra în lumea spionajului comunist; spiritul aprig şi rebel al americancei o inspirase pe Ursula. Însă, după doi ani de activităţi sub acoperire, Ursula începuse să se maturizeze, devenind ceva ce volatila şi egotista

Agnes nu avea să fie niciodată: un spion profesionist, dedicat cauzei şi din ce în ce mai încrezător în propriile forţe. „Eram în permanenţă conştientă că exista riscul să fiu arestată, aşa că m-am întărit fizic pentru a-mi creşte rezistenţa. Nu fumam, nici nu consumam alcool. Astfel, ştiam că nu aş suferi dacă m-aş trezi brusc lipsită de aceste lucruri." Agenta Sonia se plia tot mai bine pe rolul ce îi fusese atribuit.

Într-o dimineaţă de decembrie, Ursula a răspuns la telefon şi a auzit vocea familiară a fotografului polonez Grişa Herzberg. „Vino la apartamentul meu în după-amiaza asta. Richard vrea să vă vedeţi acolo." Acesta era un semnal prestabilit, anunţând-o să se pregătească pentru o eventuală întâlnire. „Nu fusesem decât foarte rar acasă la Grişa şi, din câte înţelesesem, nu trebuia să merg decât dacă mă suna din nou." Ursula a aşteptat timp de o oră telefonul de confirmare. Când acesta nu amai venit, a plecat la cumpărături.

La cina din seara aceea, soţii Hamburger îi aveau drept oaspeţi pe Fritz Kuck, profesor şi nazist înflăcărat, şi doi fraţi, Ernst şi Helmut Wilhelm, unul arhitect, iar celălalt profesor universitar, ambii însoţiţi de soţiile lor. Seara trecea chinuitor de greu, oaspeţii erau „muţi şi plictisitori", iar oportunităţile de a obţine informaţii utile erau neglijabile. Kuck se lansase într-o prezentare monotonă a priveliştilor pe care le surprinsese în călătoriile sale pe continent, iar Ursula intrase într-o transă de plictiseală, atunci când a sunat telefonul din încăperea alăturată.

Ursula a răspuns. Momentul avea să îi rămână întipărit pentru totdeauna în minte. Pe masă, lângă telefon, se afla o fotografie înrămată a casei părinteşti din Schlachtensee. Din salonul de luat masa, se auzea murmurul conversaţiei:

– Te-am aşteptat două ore în după-amiaza asta, a zis Richard Sorge. Voiam să-mi iau rămas-bun.

Ursula a simţit pământul fugindu-i de sub picioare. S-a lăsat să cadă greoaie pe scaun.

– Mai eşti acolo? s-a auzit slab vocea lui Sorge din receptorul ce zăcea fără viaţă în mâinile ei.

– Da, a răspuns Ursula. Sunt aici.

Sorge i-a explicat în grabă că avea să plece în ziua următoare. Fusese chemat înapoi la Moscova. Nu exista niciun motiv de alarmă, a susţinut el, însă nu avea să se mai întoarcă în China. Centrul îl voia altundeva.

– Vreau să îţi mulţumesc pentru că ai avut întotdeauna atât de multă grijă de mine – şi de toţi ceilalţi. Pentru tine, acesta e doar începutul. Te aşteaptă mult mai mult de atât. Tu să rămâi tare – a spus-o folosind expresia englezească ieşită din uz, *Keep a stiff upper lip* –, promite-mi că vei rămâne puternică. Dar deocamdată îţi urez numai bine, tot binele din lume şi rămas-bun.

Legătura s-a întrerupt.

Ursula a rămas împietrită. Se holba în gol la perete. Grişa uitase să dea cel de-al doilea telefon, o simplă eroare de procedură. „Nu puteam accepta gândul că Richard, pur şi simplu, nu mai era. Nu avea să mai stea niciodată în scaunul acesta să discute cu mine, să mă asculte, să mă sfătuiască, să râdă cu mine.“ Plecase, iar ea nici măcar nu îşi găsise cuvintele pentru a-i spune adio.

„Ce fusese în capul meu? Oare abia atunci mi-am dat seama cât de mult însemna pentru mine?“

Ursula nu l-a mai văzut niciodată pe Richard Sorge. Poate că relaţia lor romantică se încheiase deja însă, pentru Ursula, aceasta nu s-a sfârşit niciodată cu adevărat.

Ursula s-a întors la plicticoşii ei oaspeţi. Nimeni nu a observat că avea inima frântă.

În condiţiile în care Sorge nu mai făcea parte din viaţa ei, prietenia ei cu Agnes Smedley se încheiase, iar căsnicia ei cu Rudi trecea printr-o criză tacită, pe Ursula a năpădit-o dorul de casă. Karl Rimm l-a înlocuit pe Sorge în fruntea

operațiunilor. Era un coordonator eficient al rețelei de spioni, înzestrat cu „forța și pasiunea unui revoluționar", în ciuda constituției corpolente și a atitudinii placide. Însă nu avea nimic din verva predecesorului său. Ursula tânjea după Sorge. În lipsa lui, Shanghaiul părea să-și fi pierdut strălucirea și culoarea. „Acum tânjim după o altă casă"[2], le scria ea părinților ei. „Simt o simpatie enormă față de poporul chinez. Deja mă simt pe sfert asiatică. Dacă voi părăsi această țară, știu că îmi va fi întotdeauna dor de ea." Nereușind să își găsească liniștea, a început să-și plănuiască întoarcerea în Germania, intenționând să vină în primăvara aceea și să-l prezinte pe Michael celorlalți membri ai familiei. Clima fierbinte și umedă din Shanghai îi afecta plămânii micuțului, iar doctorul german o sfătuise să îl ducă în vacanță în Europa. O perioadă departe de Rudi avea să le facă bine amândurora.

Însă veștile din Germania erau înfiorătoare.

Partidul Nazist creștea spectaculos, iar violența confruntărilor dintre fasciști și comuniști ajunsese într-un punct culminant. În data de 30 ianuarie 1933, Hitler a depus jurământul de învestire în funcția de cancelar, dezlănțuind o campanie de violență și teroare mai brutală decât orice cunoscuse lumea până atunci. O lună mai târziu, în urma incendierii clădirii parlamentului, Hitler a suspendat libertățile civile sub pretextul împiedicării unui puci comunist, după care s-a lansat într-o „confruntare nemiloasă" cu KPD. Naziștii au capturat mii de comuniști, au închis sediile partidului și au interzis demonstrațiile. Majoritatea liderilor KPD-ului au fost arestați, deși unii s-au salvat exilându-se în Uniunea Sovietică. Organizația cândva solidă în care intrase Ursula se vedea acum amenințată cu dispariția oficială, nevoită să se refugieze în clandestinitate, în vreme ce membrii supraviețuitori erau hărțuiți și terorizați. Actul de Împuternicire, promulgat în martie, i-a conferit lui Hitler dreptul de a guverna prin decret. Dictatura nazistă începuse,

iar ecouri ale acelui cutremur politic au fost resimțite și în China. Librăria Zeitgeist s-a închis brusc în condițiile în care nu a mai primit finanțare din Germania. Chiar și optimismul Ursulei a început să se clatine. „Îmi era imposibil să înțeleg cum a putut clasa muncitoare a Germaniei să permită ascensiunea la putere a fasciștilor", scria ea.

În Germania, mulți continuau să interpreteze greșit semnele a ceea ce se pregătea. Organizația Centrală a Evreilor Germani a declarat că „nimeni nu ar îndrăzni să se atingă de drepturile noastre constituționale"[3]. Robert Kuczynski nu era la fel de convins. El nu fusese niciodată comunist, însă, în calitate de cunoscut academician evreu cu înclinații de stânga, era o victimă sigură. Jürgen Kuczynski era într-un pericol chiar mai mare. După ce se întorsese din SUA cu Marguerite, devenise membru al KPD-ului în 1930. De atunci, scrisese materiale pentru diverse publicații comuniste și chiar vizitase Uniunea Sovietică alături de o delegație oficială a KPD-ului. În 27 februarie, în timp ce se îndrepta pe jos spre sediul ziarului *Drapelul roșu,* a dat întâmplător peste un prieten care i-a spus că, exact în momentul acela, Gestapoul efectua un raid în redacție. Jürgen a făcut cale întoarsă, evitând la mustață să fie arestat și, cel mai probabil, ucis.

„Suntem oripilați de ceea ce se întâmplă în Germania", le scria Ursula părinților ei. „Doar o parte din ceea ce se petrece reușește să ajungă în ziarele de aici. Am inima atât de grea, încât nu-mi găsesc cuvintele, dar vă rugăm să ne povestiți voi cât de mult aveți posibilitatea."

În martie, o trupă de agenți ai Gestapoului în uniforme negre a bătut la porțile vilei Schlachtensee, cerând să vorbească cu Robert Kuczynski. Olga Muth le-a spus că nu era acasă. Agenții Gestapoului au promis că aveau să se întoarcă. Robert a decis imediat să se ascundă, mai întâi în casa unor prieteni, iar apoi într-un azil de boli mintale. Socrii

Ursulei, Max şi Else Hamburger, aveau o vilă de vacanţă în Grenzbauden, un sat pitoresc situat imediat dincolo de lanţul muntos Riesenbirge, care separa Silezia germană de Cehoslovacia. Soţii Hamburger deja se refugiaseră acolo şi au acceptat să îl adăpostească şi pe Robert până când găsea o soluţie pentru a pleca mai departe, în Marea Britanie sau în America, unde avea prieteni în comunitatea academică. În aprilie, Robert a fugit din Germania, traversând graniţa cu Cehoslovacia. Dând dovadă de ceea ce el descria drept „o loialitate aproape oarbă faţă de conducere“[4], Jürgen a rămas în Germania, s-a alăturat cauzei comuniste clandestine şi a continuat să scrie, în stilul său teribil de pompos, pentru diverse publicaţii de partid secrete. Chiar şi Ernst Thälmann, liderul KPD care acum trăia ascuns, găsea verbozitatea lui Jürgen uşor obositoare. „Prea multe «crize ciclice» şi prea puţine capace de toaletă stricate“, i-a spus acesta tânărului statistician. Berta a lăsat deoparte pensulele de pictură şi nu a mai pus niciodată mâna pe ele. Rămasă cu fiicele ei mai mici, s-au ascuns toate în vechea reşedinţă a familiei, aşteptând să vadă ce avea să se mai întâmple.

Ursula ştia că întoarcerea la Berlin ar fi fost sinucidere curată, în condiţiile în care tatăl ei era vânat de autorităţi, antisemitismul se răspândea în Germania ca un virus extrem de contagios, iar tovarăşii ei erau fie în închisoare, fie morţi, fie puşi pe fugă. Numele ei se afla pe lista de agenţi subversivi comunişti a Gestapoului. Shanghaiul era deja inundat de oameni care fugeau din calea violenţei naziste. Avea să fie nevoită să îşi amâne întoarcerea acasă. „Pe clădirea consulatului de aici flutură svastica“, le scria Ursula mamei şi surorilor ei.

În timp ce Gestapoul îi vâna pe Robert şi pe Jürgen Kuczynski, neobositul Tom Givens, inspector în cadrul poliţiei municipale a Shanghaiului, era tot mai aproape de a-i înhăţa pe membrii reţelei de spionaj sovietice. Pe baza

„mărturisirilor“ unor comuniști arestați, detectivul irlandez își făcuse o listă de străini pe care îi suspecta că ar fi fost spioni sovietici. Richard Sorge era unul dintre cei incluși pe acea listă. La fel și Agnes Smedley. La scurtă vreme după plecarea lui Sorge la Moscova, Agnes s-a îndreptat și ea spre Uniunea Sovietică.

La fel și Ursula.

6

Rândunica

Generalul Ian Karlovici Berzin, şeful Direcţiei a IV-a a Armatei Roşii, era încântat de Richard Sorge. Spionul cu nume de cod „Ramsay" făcuse tot ce i se ceruse, ba chiar mai mult: construise o reţea eficientă de agenţi, depăşise cu succes dezastrul provocat de afacerea Noulens şi supravieţuise timp de trei ani în Shanghai, teafăr şi nevătămat, cu excepţia accidentului în care îşi fracturase piciorul.

Generalul Berzin ştia tot ce e de ştiut în materie de supravieţuire.

Fiul unui fermier leton, Berzin se aflase în fruntea unui detaşament revoluţionar de partizani care înfruntase trupele ţariste şi evadase de două ori din lagărele din Siberia, înainte de a se alătura Armatei Roşii. În timpul Terorii Roşii instituite de Lenin, a încurajat sistematic practica împuşcării ostaticilor drept metodă eficientă de subjugare, iar în 1920 a fost numit în fruntea Direcţiei a IV-a, cea dintâi organizaţie sovietică de informaţii militare. Berzin era fermecător, articulat, ambiţios şi uluitor de brutal, un organizator genial, cu ochi de lup şi zâmbet ostil, care crease o vastă reţea globală de spioni „ilegali", operând sub acoperire, în toate capitalele mari ale lumii. Direcţia a IV-a presupunea

fidelitate deplină, pe care adeseori o răsplătea cu o lipsă de loialitate dusă la extrem: dacă un ofiţer sau un agent făcea o greşeală, dacă o reţea era compromisă, spionii rămâneau pe cont propriu; pentru toţi cei care erau bănuiţi de trădare, pedeapsa era moartea, iar decizia era pusă în executare imediat. „Cruzimea Centrului"[1] era ceea ce diferenţia această organizaţie de altele asemănătoare, conform unui fost agent. „Era absolut neîndurător. Nu exista niciun fel de simţ al onoarei, obligaţiei sau decenţei faţă de cei aflaţi în serviciul Centrului. Aceştia erau folosiţi atât timp cât aveau o oarecare valoare, apoi erau aruncaţi deoparte fără remuşcări şi fără compensaţii."

Berzin l-a interogat personal pe Sorge în biroul său de pe strada Bolshoi Znamensky nr. 19, în clădirea de două etaje, complet neremarcabilă ca aspect, în care funcţiona Centrul, la doar câteva sute de metri de Kremlin, ascultându-l atent pe agentul Ramsay descriindu-i pe agenţii din reţeaua din Shanghai care până atunci se aflaseră în subordinea sa: jurnalistul japonez Hotsumi Ozaki, academicianul chinez Chen Hansheng şi radicala Irene Wiedemeyer. Agnes Smedley făcuse „o treabă excelentă", a raportat Sorge. Apoi mai era şi casnica de naţionalitate germană Ursula Hamburger, un recrut care se arăta deosebit de promiţător. Manfred Stern oferise şi el un raport pozitiv despre recrutul lui Sorge. Berzin era mulţumit de ceea ce auzise despre agenta Sonia.

În Shanghai, o săptămână mai târziu, Ursula a fost convocată la o întâlnire cu Grişa Herzberg şi Karl Rimm, succesorul lui Sorge. Primise un mesaj de la Centru, ceva între invitaţie, sugestie şi ordin:

– Ai fi dispusă să mergi la Moscova pentru un curs de pregătire? a întrebat-o Rimm. Ar dura cel puţin şase luni. Şi nimic nu garantează că te vei întoarce în Shanghai la final.

Mesajul de adio al lui Sorge – „Pentru tine ăsta e doar un început" – a devenit dintr-odată clar. Fără îndoială, „raportase

totul Direcţiei de informaţii al Armatei Roşii“ şi o recomandase pentru un program de pregătire avansată. Ceea ce o flata, însă categoric nu putea pune în practică aşa ceva:

– Cum rămâne cu Michael? a întrebat.

– Una dintre condiţiile pentru a accepta această ofertă este că pe el trebuie să-l laşi altundeva, i-a răspuns Rimm sec. Nu poţi să îţi asumi riscul de a-l duce cu tine în Uniunea Sovietică, fiindcă inevitabil ar învăţa rusa acolo.

Era o logică elementară, chiar dacă nemiloasă, în argumentul lui. După ce îşi încheia pregătirea la Moscova, Ursula trebuia să se strecoare înapoi în viaţa civilă, fără ca nimeni să nu afle unde fusese. Michael prindea limbile din zbor: germana de la părinţii lui, şi pidgin, hibridul de engleză şi chineză vorbit de numeroşi chinezi din mediul urban, de la bona lui. Dacă micuţul s-ar fi întors ştiind chiar şi câteva cuvinte răzleţe în rusă, secretul ei ar fi fost dat în vileag.

Ursula nu se aflase niciodată în faţa unei decizii atât de dureroase: i se cerea, practic, să aleagă între copil şi vocaţia ei ideologică, între familia ei şi activitatea de spionaj. „Gândul de a renunţa la munca mea nu mi-a trecut nicio clipă prin minte“, avea să scrie mai târziu. Precum un fanatic religios, îşi găsise o credinţă unică, neclintită, în jurul căreia să îşi construiască întreaga viaţă. Ascensiunea lui Hitler, agresiunile japoneze tot mai grave şi neîntrerupta măcelărire a comuniştilor chinezi îi întăriseră hotărârea de a lupta împotriva fascismului. Un curs de pregătire ar fi confirmat devotamentul ei faţă de cauza revoluţiei. Poate avea să îl reîntâlnească pe Richard Sorge. Conform regulilor Centrului, agenţilor şi ofiţerilor le era interzis să ia legătura unii cu alţii atunci când erau angajaţi în misiuni separate. Ursula nu putea să îi scrie şi nici el ei. Însă exista o oarecare şansă ca Sorge să se afle încă în Rusia. Ursula ştiuse încă dinainte de plecarea lui Sorge din Shanghai, cu mult înainte, că apetitul lui insaţiabil pentru femei îşi găsise o altă ţintă.

Ştia că probabil nu o iubea nici pe ea, nici pe vreuna dintre femeile lui. Însă tânjea să îl mai vadă o dată. Ambiţia, ideologia, spiritul de aventură, romantismul şi politica şi-au dat mâna pentru a o ajuta să decidă: avea să plece la Moscova, capitala revoluţiei comuniste. „De hotărât m-am hotărât rapid", scria Ursula. Însă unde avea să locuiască Michael? Berlinul ieşea din discuţie. Să îl lase în Shanghai nu era o opţiune, căci fusese avertizată că era posibil să nu se mai întoarcă niciodată acolo. După o lungă discuţie cu Rudi, au căzut de acord ca Michael să îşi petreacă următoarele şase luni cu bunicii săi din partea tatălui, la vila lor de vacanţă din Cehoslovacia, sub pretextul că i-ar fi prins bine „să schimbe clima". Faptul că Rudi ar fi rămas singur în Shanghai nu ar fi stârnit comentarii, având în vedere că „era o practică destul de comună ca străinii din China să îşi trimită soţiile şi copiii în concedii prelungite acasă, în Europa". Rudi credea că încă mai putea să îşi salveze căsnicia. Propriul lui devotament faţă de comunism devenea tot mai puternic. Dacă serviciile de informaţii sovietice voiau ca Ursula să meargă la Moscova, el nu avea să o împiedice (şi probabil nici nu ar fi putut să o facă). Mişa avea să fie pe mâini bune la părinţii lui, iar Ursula, odată terminată pregătirea în Rusia, să îl ia înapoi pe fiul lor, astfel încât familia avea să se regăsească din nou împreună şi să o poată lua de la început. Era ceea ce spera Rudi. Când a venit timpul să-şi ia rămas-bun, şi-a strâns fiul în braţe până când copilul a început să se zbată pentru a se elibera.

Separarea de băieţelul ei de doi ani avea să lase o cicatrice permanentă în inima ei. Ursula şi-a justificat acea decizie dureroasă tot restul vieţii. Însă nu a reuşit niciodată să se ierte întru totul.

În data de 18 mai 1933, Ursula şi Michael s-au îmbarcat pe un cargobot norvegian cu destinaţia Vladivostok. Chiar înainte ca vaporul să ridice ancora, a apărut Grişa, cărând

un cufăr masiv, încuiat, în care se aflau documente destinate Centrului. Pe durata îndelungatei călătorii pe mare, Ursula i-a recitat băieţelului ei poezii pentru copii şi i-a spus poveşti. Şi-au petrecut ore întregi vorbind cu un canar care trăia într-o colivie pe punte. „La gândul separării de el, mi se punea un nod în gât", scria ea. Vremea era caldă, iar în aer plutea mireasma lemnului transportat pe vapor. „Mişa se va afla în grija bunicii sale şi va fi iubit", se alina ea singură. „Aerul de munte îi va prinde foarte bine."

În Vladivostok, pe doc, au fost întâmpinaţi de un ofiţer de marină rus care i-a condus la trenul de Moscova. În prima noapte în micul lor compartiment, Michael s-a arătat agitat, deranjat de huruitul roţilor pe şine. „Am stat întinsă lângă el în patul de cuşetă până când a adormit în braţele mele şi mi-am dat seama din nou cât de greu îmi va fi să mă separ de fiul meu." Nouă zile mai târziu, au ajuns la Moscova şi au lăsat cufărul cu documente în mâinile ofiţerilor care îi aşteptau, după care au urcat într-un alt tren, spre Cehoslovacia, pentru a încheia călătoria cu un drum cu taxiul până în micul sat numit Grenzbauden.

Max şi Else Hamburger, de acum rezidenţi permanenţi în Cehoslovacia, i-au primit călduros pe Ursula şi pe fiul ei. Robert Kuczynski părăsise vila cu luni bune în urmă şi se afla acum în Anglia. „Le-am spus părinţilor lui Rudi că ne gândeam să ne mutăm în Uniunea Sovietică", avea să scrie Ursula mai târziu. Le-a explicat că intenţiona să rămână câteva luni la Moscova pentru a explora opţiunile existente. Soţii Hamburger s-au arătat „nu tocmai încântaţi de plan", însă au fost de acord să se ocupe de nepotul lor oricât ar fi fost necesar.

Mama Ursulei a sosit de la Berlin câteva zile mai târziu. Pentru Berta Kuczynski, aceasta ar fi trebuit să fie o ocazie fericită, o revedere mult aşteptată cu fiica ei cea mare şi şansa de a-şi cunoaşte primul nepot. Însă biata femeie era

cu gândurile complet în altă parte. În lunile scurse de la fuga lui Robert, hărţuirile naziştilor se agravaseră. Gestapoul reapăruse la Schlachtensee, insistând să afle unde plecase Kuczynski. Casa lui Jürgen fusese şi ea asediată de trupele Gestapoului şi întoarsă pe dos. Liderul KPD-ului, Ernst Thälmann, fusese capturat în casa unui bărbat pe nume Hans Kluczynski, iar asemănarea de nume făcuse ca familia Kuczynski să se trezească din nou în centrul atenţiei – ortografia nu a fost niciodată punctul forte al Gestapoului. Jürgen a fost el însuşi arestat, însă eliberat după un interogatoriu de două ore. În mare secret, Jürgen a început apoi să transporte cărţile din biblioteca familiei peste graniţă: circa două treimi dintre cele 50 000 de volume aveau să fie salvate în cele din urmă. Jürgen şi Marguerite îşi duceau acum viaţa mai mult ascunzându-se, temându-se în permanenţă să nu fie arestaţi.

În mai, naziştii au organizat focuri publice pentru a distruge literatura „evreiască şi marxistă", inclusiv scrierile subversive precum romanul lui Agnes Smedley, *Fiica Pământului*. Toate cărţile din Biblioteca Marxistă pentru Muncitori creată de Ursula în 1929 au fost aruncate în flăcări. Prietenul ei, Gabo Lewin, care preluase rolul de bibliotecar, a fost rupt în bătaie şi aruncat în închisoare. La scurtă vreme după aceea, Berta Kuczynski a organizat propria ei sesiune de ars cărţi. Devotata Olga Muth s-a instalat lângă cazanul boilerului de la subsolul casei, aruncând cu lopata în flăcări grămezi de cărţi şi documente de orientare de stânga, în vreme ce restul familiei aducea de la etaj absolut tot ceea ce naziştii ar fi putut considera dovezi incriminatoare, inclusiv multe dintre documentele Ursulei. Când a venit momentul să distrugă manuscrisele atent caligrafiate ale lui Robert Kuczynski, s-a auzit vocea lui Ollo bombănind furioasă: „Îşi spun Partid al Muncitorilor şi tot ce-a scris tatăl vostru a fost menit să îmbunătăţească vieţile muncitorilor". Câteva zile mai târziu, Gestapoul a reapărut în forţă, iar de data aceasta

au întors casa pe dos, percheziționând-o. „Pur și simplu, au dat buzna înăuntru", rememora Brigitte. „Noi eram încă în pat și a trebuit să ne aranjăm rapid, cât să fim prezentabile, și să coborâm într-o singură cameră, unde am fost forțate să așteptăm până au scotocit prin toată casa. Ollo a urmărit totul „calmă și stăpână pe sine", cu brațele încrucișate. Când să plece, frustrați, unul dintre ofițerii Gestapoului s-a răsucit pe călcâie și le-a aruncat vitriolant o ultimă replică: „O s-o prindem până la urmă". Ursula se afla acum pe lista celor căutați de autorități, alături de Robert și Jüngen. Sosise clipa să plece. Berta a scos la vânzare vechea casă a familiei și s-a pregătit să fugă.

Femeia care și-a făcut apariția la vila din Grenzbauden era doar o umbră palidă, îmbătrânită prematur, a mamei elegante și strălucitoare pe care Ursula o lăsase în urmă cu trei ani înainte. Berta abia dacă și-a observat nepotul. „Nu mai era capabilă să se bucure de nimic", scria Ursula. După doar câteva ore, Berta a anunțat că avea de gând să se întoarcă la Berlin.

Michael, în vârstă de doi ani, a simțit tensiunea din atmosferă. „A început să plângă amarnic și tot repeta: «Mami, rămâi cu Mișa, te rog, mami, rămâi cu Mișa». Știind că nu ar fi putut să se controleze dacă ar fi fost nevoită să își ia rămas-bun, Ursula și-a făcut bagajele la prima geană de lumină, i-a îmbrățișat pe Max și Else, apoi s-a furișat discret din casă, plângând înfundat, în timp ce fiul ei încă dormea.

Ofițerii de la gara din Moscova au salutat-o folosind numele „Sonia". Era prima dată când își auzea rostit numele pe care i-l dăduse Richard Sorge și și-a amintit imediat cântecul deșucheat ce făcea furori în barurile din Shanghai. Numele i-a stârnit un potop de amintiri legate de bărbatul care zbura pe motocicletă. „Poate că tocmai de asta îmi plăcea", avea ea să scrie mai târziu. „Numele acela era ca un fel de ultim salut de la el."

Maşina ce o aştepta a pornit spre sud, urcând spre Leninskiye Gory, şirul de dealuri împădurite de pe malul drept al râului Moscova, de unde se poate vedea tot oraşul. În apropiere de satul Vorobyevo, nume derivat din cuvântul rus pentru „rândunică", maşina a oprit la porţile unui amplu complex de clădiri înconjurat de un gard metalic dublu şi păzit de poliţie militară înarmată şi câini special antrenaţi. Era vorba de „Baza Sportivă Internaţională Numărul Opt", în cadrul căreia funcţiona, în secret, şi „Laboratorul de Calificare Radio al Comisariatului Popular al Apărării". Ascuns sub numele de cod deloc inspirat de „Rândunica", acesta era domeniul lui Jakob Mirov-Abramov, unul dintre cei mai importanţi spioni ai Cominternului, cel care o recrutase pe Agnes Smedley în 1926 şi care acum se afla în fruntea Departamentului de Comunicaţii al serviciilor sovietice de informaţii.

Baza Rândunica era echipată cu laboratoare, ateliere şi cele mai noi tehnologii radio. La ultimul etaj se afla o staţie de radiocomunicaţii echipată cu două transmiţătoare (unul de 500 de waţi şi unul de 250 de waţi) şi un puternic radioreceptor Telefunken. Aici se aflau aproximativ optzeci de recruţi aleşi pe sprânceană, de toate naţionalităţile şi de ambele sexe, care studiau arta operaţiilor radio clandestine pe unde scurte: învăţau să construiască transmiţătoare şi radioreceptoare, să asambleze şi să ascundă echipamente de transmisie radio, respectiv să codeze şi să decodeze mesaje în codul Morse. Recruţii primeau, totodată, lecţii de limbi străine, istorie şi geografie, erau îndoctrinaţi în spiritul marxist-leninismului şi învăţau tehnici de luptă cu sau fără arme, tehnici de sabotaj, cum să prepare şi să manipuleze explozibili, spionaj şi contraspionaj, deprinzând toate tehnicile secrete necesare în munca de spion, inclusiv folosirea căsuţelor poştale moarte, a ciocnirilor şi a mijloacelor de deghizare. Înainte de a fi trimişi în

diferite misiuni prin lume, absolvenţii şcolii de spioni erau nevoiţi să treacă printr-un „chinuitor cantonament la o bază sportivă militară", o experienţă atât de solicitantă fizic, încât, odată încheiată, recruţii erau „trimişi să se recupereze la un sanatoriu din Crimeea".

Mirov-Abramov era un „tovarăş prietenos, competent şi loial", dar şi un adevărat zbir, un savant obsedat de aspectele tehnice, care aştepta implicare şi supunere totale din partea celor câţiva oameni pe care îi selecta pentru a-i pregăti. Un coleg de-ai Ursulei scria, la un moment dat:

> Candidaţii erau acceptaţi de Mirov-Abramov după o analiză atentă. Era un psiholog excelent. Îl invita pe candidat în biroul său şi îl întreba dacă dorea să devină un participant activ în lupta împotriva lui Hitler şi împotriva fascismului. După mai multe întrevederi, Mirov-Abramov îi cerea candidatului să semneze condiţiile scrise pentru cursul de pregătire, un contract prin care acesta se punea cu totul în slujba spionajului sovietic. Candidaţii selectaţi erau tineri inteligenţi, cu un talent special pentru limbi străine sau pentru aspecte tehnice. Candidaţii insuficient de capabili erau eliminaţi prin examinări continue. Participanţii la curs erau obligaţi să îşi schimbe numele şi să promită că nu aveau să îşi dezvăluie niciodată adevărata identitate, nici măcar colegilor lor. Pe durata pregătirii, erau nevoiţi să rupă orice legătură cu prietenii lor, nu aveau voie niciodată să plece singuri din şcoală şi nu li se permitea să facă fotografii sau să discute cu nimeni despre şcoală şi despre ceea ce învăţau acolo. Trădarea secretelor se pedepsea cu moartea.[2]

Ursula a trecut interviurile cu Mirov-Abramov, a semnat contractul şi a jurat loialitate, sub ameninţarea pedepsei cu moartea, serviciilor de informaţii sovietice.

De ce a făcut-o? Ursula era o femeie căsătorită (chiar dacă nefericită în căsnicie) şi era mamă; era o intelectuală

din clasa de mijloc, evreică, pasionată de lectură, cu o personalitate caldă şi capabilă să se bucure de plăcerile obişnuite ale unei femei: cumpărături, gătit şi crescut copii. În vreme ce lumea aluneca spre război, majoritatea celor care proveneau dintr-un context similar cu al ei fugeau înspăimântaţi, căutând să se adăpostească, însă ea a ales conştient să se îndrepte în direcţia opusă, căutând pericolul şi savurând riscurile. Deschisă şi directă din fire, Ursula a îmbrăţişat, începând din momentul acela, o existenţă ce avea să fie definită de cea mai profundă discreţie şi de înşelătorie, învăţând să ascundă adevărul atât de oamenii pe care îi iubea, cât şi de cei pe care îi detesta. Spionajul sovietic era o muncă pe viaţă şi, nu tocmai rar, pe moarte. La fel ca tot restul lumii, Ursula şi-a privit viaţa ca şi cum întregul ei parcurs ar fi fost prestabilit, descriindu-şi retrospectiv alegerile drept consecinţe logice ale convingerilor ei politice. Însă la mijloc nu era doar ideologia ei. În culisele minţii ei, spionajul îi oferea o oportunitate de a demonstra că era egala fratelui ei favorit, un jucător important pe scena lumii, la fel ca tatăl ei, şi o revoluţionară mai eficientă decât Agnes Smedley. Şcoala de spioni Sparrow i-a oferit educaţia pe care nu o primise niciodată şi romantismul apartenenţei la o elită secretă. Viaţa cu Rudi îi oferea siguranţă şi stabilitate. Nu îşi dorea nici una, nici alta.

Spionajul creează dependenţă. Odată ce ai gustat din drogul puterii secrete, e greu să mai renunţi la el. Ursula îi studiase pe expatriaţii din Shanghai, oameni neînsemnaţi şi superficiali, ştiind că nu era una dintre ei, ci o persoană diferită, cu o viaţă secretă. Înfruntase pericole extreme, riscuri atât pentru ea, cât şi pentru familia ei, şi scăpase cu bine. Să supravieţuieşti în pofida aşteptărilor provoacă valuri de adrenalină îmbătătoare şi îţi dă sentimentul că ai dejucat planurile sorţii. În sfârşit, spionajul este o muncă ce presupune multă imaginaţie, disponibilitatea de a te

transpune pe tine şi pe alţii dintr-o lume reală într-una artificială, de a lăsa impresia că eşti un anumit gen de persoană, însă ascunzând la interior un om cu totul diferit, secret. Încă din primii ani ai copilăriei, în scrierile ei, Ursula îşi folosise imaginaţia bogată pentru a explora o realitate alternativă, plasându-se pe ea însăşi în centrul fiecărei drame. Acum, în calitate de ofiţer calificat în operaţiuni de spionaj, avea să i se ofere oportunitatea de a-şi scrie propria poveste în paginile istoriei.

Ursula a devenit spion de dragul proletariatului şi al revoluţiei; însă a făcut-o şi pentru ea însăşi, impulsionată de extraordinara combinaţie de ambiţie, romantism şi aventură ce clocotea în sufletul ei.

„Grupul străinilor" de la şcoala de spionaj includea alţi doi nemţi, un ceh, un grec, un polonez, şi pe „Kate", o franţuzoaică atrăgătoare de aproape 20 de ani, „de o mare inteligenţă şi capacitate emoţională", care avea să devină colega de cameră şi prietena Ursulei. Fiica unui docher francez, Kate era în realitate Renée Marceau. (Ulterior, avea să fie trimisă într-o misiune de asasinare a generalului Franco, liderul naţionalist spaniol, folosind un paşaport britanic fals pe numele de „Martha Sunshine". Complotul a eşuat, însă ea a reuşit să fugă din Spania şi a fost recompensată cu Ordinul Lenin.) Recruţii proveneau din lumi cât se poate de diferite; Ursula îi găsea fascinanţi. Grupul locuia împreună într-o clădire mare, din cărămidă roşie, din cadrul bazei Rândunica, înconjurată de livezi de cireşi.

Ursula s-a dedicat trup şi suflet pregătirii. „Tot ce aveam de făcut era să învăţ." Având ca profesor un fost operator radio din marina militară, a practicat asamblarea unui dispozitiv radio din componentele disponibile în magazinele destinate radioamatorilor civili şi a învăţat cum să transmită mesaje codate. Exersând limba rusă zilnic, a făcut progrese rapide şi în această direcţie. Surprinzându-se chiar şi pe ea, a deprins

rapid abilităţile tehnice, învăţând să construiască transmiţătoare, receptoare, demodulatoare şi frecventmetre. Spre încântarea Ursulei, grupului i s-a alăturat şi Sepp „Treazul" Weingarten, chefliul operator radio al lui Sorge, care fusese trimis din Shanghai să îşi reîmprospăteze cunoştinţele, în condiţiile în care ar fi fost de mult cazul să o facă. (Soţia lui, care îl însoţise, se prinsese într-un final că Sepp era spion comunist. Era furioasă.) Mâncarea servită în cadrul bazei era excelentă. „Am înflorit: obrajii mi-au devenit mai rotunzi şi mai îmbujoraţi şi, pentru prima dată în viaţa mea, am depăşit greutatea de şaizeci şi cinci de kilograme."

În weekenduri, Ursula mergea cu Renée să viziteze diverse locuri din apropiere, însoţite de un paznic politicos, dar vigilent. Rătăceau ore întregi pe străzi. „Îmi plăcea teribil de mult frigul iernii din Moscova", scria ea. A făcut câteva încercări discrete de a afla de la instructorii ei cam pe unde s-ar fi putut afla Sorge, însă i s-a spus doar că plecase într-o nouă misiune. Nu i s-a comunicat unde anume şi ştia că nu ar fi fost tocmai înţelept din partea ei să întrebe. Regulile erau clare: agenţii şi ofiţerii aveau voie să socializeze doar la Moscova şi atunci când se aflau în misiune împreună, însă contactele în orice alte circumstanţe erau strict interzise. Sorge se afla în Japonia, pregătind terenul pentru următoarea sa operaţiune majoră de spionaj. Amantul Ursulei o lăsase în urmă, atât emoţional, cât şi geografic. Spionajul sovietic îi adusese laolaltă şi tot acesta îi forţa acum să rămână separaţi. Ursula se întreba dacă avea să îl mai vadă vreodată, iar gândul îi făcea inima să se strângă de durere.

Amintirile legate de Sorge au năpădit-o din nou într-o după-amiază când, aflată în liftul hotelului Novaya Moskovskaya, Ursula a simţit o bătaie pe umăr şi, răsucindu-se pe călcâie a întâlnit zâmbetul radios al lui Agnes Smedley. „Ne-am aruncat una în braţele celeilalte", scria Ursula. Agnes se pregătea să se întoarcă în China. Ursula

credea că întâlnirea era întâmplătoare; în realitate, e aproape sigur că Agnes fusese instruită să „dea accidental" peste prietena ei pentru a-i verifica progresele. Deloc surprinzător, prietenia lor nu a reînflorit pe deplin, însă s-au dus împreună să îl viziteze pe Mikhail Borodin, fostul consilier al lui Sun Yat-sen, care, la vremea aceea, edita ziarul în limba engleză *Moscow News*. În toamna anului 1933, Ursula și Agnes au primit bilete la evenimentele de celebrare a Revoluției din Octombrie, organizate în Piața Roșie. Într-un spectacol ameţitor de forță a sovieticilor, o armată de sportivi a mărșăluit în rând sub privirea aprobatoare a lui Stalin, purtând rachete de tenis, bărci, steaguri și mingi de fotbal în ceea ce avea să devină cunoscută drept „Parada celor o sută de mii de maiouri". Prin intermediul lui Agnes, Ursula a făcut cunoștință și cu alți comuniști străini, printre care ungurul Lajos Magyar, jurnalist la ziarul oficial *Pravda*, și Wang Ming, principalul delegat chinez la Comintern. „Era neobișnuit pentru elevii de la școala noastră să cunoască atât de multe persoane din afara colectivului", scria Ursula. Era o constatare naivă, poate intenționat naivă. Agnes o spiona; i se făcea cunoștință cu minți luminate din grupul comuniștilor străini pentru a i se întări loialitatea, pentru a i se studia reacțiile și pentru a fi ținută sub observație. Era școlarizată, însă și supravegheată, în același timp.

Ursula era ocupată, stimulată și mai sănătoasă ca niciodată. Însă era, totodată, chinuită în permanență de dorul de fiul ei. Descoperise că Rudi nu-i lipsea aproape deloc, însă separarea de Michael era agonizantă și devenea tot mai greu de îndurat cu fiecare zi ce trecea. Doar Renée cunoștea durerea și sentimentul de vinovăție din sufletul ei. Ursula se trezea urmărind câte un grup de copii „doar pentru a le auzi vocile vesele". „Dorul constant de fiul meu mă atrăgea spre fiecare copilaș care îmi ieșea în cale. Când mă opream în fața unui magazin și vedeam cărucioarele ce așteptau afară,

înţelegeam cum puteau unele femei să răpească bebeluşi doar pentru a putea să le schimbe hainele, să îi hrănească şi să îi audă gângurind." Aniversarea de trei ani a lui Michael a trecut la fel cum a venit. Se scurseseră şapte luni de când erau separaţi. Ursula ştia că „nu avea să poată recupera niciodată acele luni pierdute". Michael creştea rapid, la mai bine de o mie şase sute de kilometri depărtare, în vreme ce ea construia transmiţătoare radio într-o bază păzită, împrietenindu-se cu oameni ale căror nume adevărate nu le cunoştea. Datoria ei de mamă era să fie alături de Michael; însă cealaltă datorie era mai puternică. Uneori, la ore târzii din noapte, plângea. Însă nu i-a trecut nicio clipă prin minte să renunţe.

La o săptămână după aniversarea lui Michael, la care nu fusese prezentă, Ursula a fost convocată la Centrul de pe strada Bolshoi Znamensky. Un maior i-a lăudat progresele, apoi a informat-o brusc: „În curând vei fi trimisă în misiune – la Mukden, în Manciuria"[3].

Regiunea Chinei de Nord-Est şi Mongoliei Interioare, cunoscută drept Manciuria, fusese invadată de japonezi în 1931, care o redenumiseră Manciukuo şi care instalaseră acolo un guvern-marionetă. Invadatorii japonezi se luptau cu rezistenţa pe scară largă a chinezilor, care ripostau prin miliţii cetăţeneşti, frăţii ţărăneşti, bande de infractori şi armate de partizani cu nume precum Săbiile Mari şi Suliţele Roşii. Cele mai viguroase acţiuni insurgente erau desfăşurate de reţeaua subterană de comunişti, sprijinită de Uniunea Sovietică – care vedea în extinderea puterii japonezilor în China o ameninţare directă. Misiunea Ursulei în oraşul Mukden (în prezent Shenyang) era de a asigura legătura cu partizanii comunişti, de a le oferi asistenţă materială şi de a transmite Moscovei informaţii militare şi de altă natură pe calea undelor radio. „Situaţia politică din Manciuria era foarte interesantă", avea să scrie ea mai târziu, cu o nonşalanţă studiată. „Iar Mukden era un

punct central." Situaţia era, totodată, spectaculos de periculoasă. Autorităţile din Shanghai anihilaseră mii de rebeli comunişti, însă *Kempeitai*-ul, poliţia militară secretă a japonezilor, era la un cu totul alt nivel: brutală, rasistă şi extrem de eficientă. Aceasta era o misiune importantă, indicând cât de mult crescuse ca spion în ochii şefilor ei, însă exista riscul să nu scape cu viaţă din ea. Ursula era acum căpitan al Armatei Roşii, deşi nimeni nu o informase în privinţa acestei avansări în grad, nici nu i se comunicase că ar fi avut vreun grad militar în general.

„Am acceptat fără să ezit această sarcină surprinzătoare", scria ea ulterior. Însă următoarea afirmaţie a maiorului a pus-o în impas:

– Nu vei opera singură acolo, vei fi însoţită de un tovarăş care îşi va asuma responsabilitatea pentru întreaga misiune. Pentru el e important faptul că tu cunoşti deja China. Aş prefera să vă trimit acolo drept cuplu căsătorit.

Ursula a rămas fără replică pentru o clipă:

– Nu te arăta atât de şocată. Ernst e un tovarăş bun, are 34 de ani şi vă veţi înţelege bine.

– Nici nu se pune problema, a protestat ea. În Shanghai, Rudi şi cu mine suntem foarte cunoscuţi, iar cei din Shanghai călătoresc frecvent la Mukden. Oficial, eu sunt în concediu în Europa, aşa că nu pot să apar pe neaşteptate cu un paşaport fals, pretinzând a fi soţia altui bărbat. E complet nerealist, doar dacă nu cumva divorţez întâi de Rudi, iar asta ar dura.

Nu era pregătită pentru divorţ. Mai mult, nu era sigură că îi plăcea ideea unei căsătorii false:

– Şi dacă nu ne înţelegem? Vom fi legaţi unul de celălalt vreme îndelungată, în izolare clandestină.

Maiorul a rânjit:

– Această operaţiune e vitală. Aşteaptă numai să-l cunoşti.

În ziua următoare, a primit informaţiile complete privind misiunea din Manciuria de la colonelul Gaik Lazarevici

Tumanyan, şeful departamentului asiatic. Tumanyan era un armean „cu o faţă prelungă, păr negru cârlionţat şi ochi de culoare închisă", un bolşevic cu vechime care avansase în grad în cadrul Armatei Roşii, în ciuda sufletului bun şi a firii blânde. „Tums" îşi petrecuse ani buni în misiuni sub acoperire în China şi ştia exact cât de mult îi cerea Ursulei. „În scurtă vreme, mi-am dat seama că aveam de-a face cu o persoană inteligentă, un expert în domeniul lui, care avea încredere în mine", scria ea.

Tumanyan a întâmpinat-o cu un zâmbet larg:

– Ideea căsătoriei a fost abandonată, a spus acesta, oricât ar fi de regretabil pentru tovarăşul în cauză.

Avea un râs contagios.

Colonelul i-a explicat că trebuia să se întoarcă în Shanghai şi să se vadă cu Rudi. Îi spusese că avea să lipsească şase luni; era deja plecată de şapte. Ajunsă acolo, trebuia să îşi găsească un loc de muncă potrivit pentru ea în Mukden, ceva care să-i ofere o acoperire credibilă, apoi să îşi continue călătoria spre Manciuria însoţită de noul ei coleg. Ernst era un marinar provenit din clasa muncitoare, i-a spus acesta Ursulei, şi, totodată, un tehnician radio expert.

Ursula mai avea o întrebare.

– Spuneţi-mi, el ştie că am un fiu? S-a gândit cineva la copil?

Tumanyan a zâmbit din nou:

– Despre asta ar fi bine să-i spui personal.

Câteva zile mai târziu, Ursula a observat o căciulă de blană pentru copii în vitrina unui magazin şi a cumpărat-o imediat. „În Manciuria, iernile sunt reci, iar această căciuliţă mică i-ar prinde bine băiatului. Mi l-am imaginat purtând-o peste părul lui blond, cu ochii lui albaştri şi pielea fină."

Mai târziu, în aceeaşi zi, se afla într-o încăpere goală şi neîncălzită din sediul Centrului, aşteptându-l pe tovarăşul care avea să devină noul ei partener de spionaj. S-a întrebat

dacă dinţii îi clănţăneau din cauza frigului sau mai degrabă a neliniştii.

În cele din urmă, a apărut un bărbat înalt şi zvelt, cu umerii laţi ai unui om obişnuit cu munca grea. „Ne-am strâns mâna pentru o scurtă clipă. Mi-am simţit degetele reci cuprinse în mâna lui caldă şi i-am studiat părul blond şi fruntea largă, brăzdată de riduri, prea mare pentru faţa lui, pomeţii puternici şi proeminenţi, ochii albastru-verzui, cu pleoape înguste, puternic conturate."

Timp de o clipă, s-au măsurat reciproc din priviri fără o vorbă:

– Tremuri, a spus el. Ţi-e frig?

„Înainte să apuc să răspund, îşi dăduse jos paltonul şi mi-l pusese pe umeri. Paltonul ajungea aproape până la podea şi era foarte greu, însă înăuntrul lui eu mă simţeam mai uşoară."

Numele real al lui Ernst era Johann Patra. Un marinar de 34 de ani din oraşul-port Klaipeda, lituanian din naştere, neamţ prin limbă şi purtare şi comunist prin prisma unei convingeri de neclintit. Extrem de inteligent, însă complet lipsit de educaţie, vorbea germana, lituaniana, rusa şi engleza, însă avea dificultăţi în a citi în orice limbă. Spre sfârşitul anilor '20, tânărul marinar fusese remarcat şi recrutat de un ofiţer bulgar din cadrul serviciului de informaţii sovietic şi începuse să îndeplinească sarcini răzleţe pentru Comintern, îndeplinind rolul de curier în cursul călătoriilor sale pe mare între Hamburg, Riga şi alte porturi. În 1932, fusese adus la Moscova pentru a i se oferi pregătire oficială, mai întâi pe partea de sabotaj, apoi în domeniul operaţiunilor radio.

Prima conversaţie a Ursulei cu noul ei şef a fost incredibil de stingheră. Patra s-a limitat la cuvinte monosilabice, întrebând-o pe Ursula dacă ştia să opereze un transmiţător ilegal. „În scurtă vreme, a devenit limpede că ştia mai multe decât mine în materie de operare radio."

Încă stăteau în picioare.

După o altă tăcere prelungă, Patra a spus:

– Căciula aia pe care o tot frământi în mâini e cam mică pentru tine, nu crezi? Mi se pare că nu ţi-ar fi bună nicicum.

– Nu e pentru mine, e pentru fiul meu.

Patra s-a zgâit la ea cu o expresie surprinsă:

– Ai un fiu?

– Da. Michael are trei ani şi îl voi lua cu mine. Ai ceva împotrivă?

În mintea ei, deja se hotărâse. „Nu aveam să permit să fim despărţiţi din nou decât dacă aş fi implicată într-o revoluţie sau în lupta armată a partizanilor. Dacă ar fi refuzat să îl accepte pe băiatul meu, nu m-aş mai fi dus în misiune.“ Îşi pregătise chiar şi un discurs. „Dacă tu crezi că un copil mi-ar afecta independenţa şi abilitatea de a munci, că în calitate de mamă aş fi mai puţin capabilă să îndur pericolele, atunci trebuie să discutăm cu şeful şi să vedem dacă îţi poate găsi o altă colegă.“

Ursula a aşteptat în tăcere.

Pe neaşteptate, Patra a zâmbit pentru prima dată:

– De ce m-ar deranja fiul tău? a spus el. În fond, revoluţia are nevoie de o nouă generaţie.

Ursula a simţit un val de uşurare.

O săptămână mai târziu, Ursula a fost invitată la o discuţie cu generalul Ian Berzin, „proaspăt bărbierit, cu ochii scânteietori şi un aer tineresc, însă cu părul cărunt, aspectul sever şi o atitudine cât se poate de serioasă“. Berzin i-a ordonat să se întâlnească cu Patra în Praga, apoi să meargă după fiul ei şi să o ia spre sud pentru a ajunge în Trieste, pe coasta Mării Adriatice. I-a oferit două bilete pentru un vas de linie italian cu destinaţia Shanghai. Când avea să îl întâlnească pe Patra la bordul acelui vas, trebuia să dea impresia că atunci îl vedea pentru prima dată. Ordinele erau ca cei doi să mimeze o aventură amoroasă, apoi să se îndrepte împreună spre

Manciuria. „Dacă nu vă daţi drept cuplu căsătorit, măcar să pară că locul vostru e împreună“, i s-a spus Ursulei. „E cea mai bună modalitate de a face situaţia ta în Mukden să pară credibilă. El va fi înregistrat ca om de afaceri, iar tu va trebui să îl sprijini în acest rol.“

I se oferea deci o poveste fictivă pe care Ursula ar fi putut s-o scrie ea însăşi: o întâlnire neplănuită, o aventură romantică impulsivă la bordul unui vapor şi o escapadă alături de iubitul secret.

7

La bordul navei *Conte Verde*

Într-o dimineaţă perfect senină şi geroasă, în martie 1934, Ursula a părăsit hotelul Blue Star din Praga pentru a merge să se întâlnească cu Johann Patra. Lângă râul Vltava, scria ea, „ramurile golaşe ale copacilor erau învelite în chiciură, valuri de ceaţă pluteau deasupra apei şi se ridicau spre albastrul cerului, unde deveneau transparente, sfâşiate precum un voal foarte fragil". Încântarea Ursulei era temperată de o neliniște ce o frământa. În ziua următoare, avea să-l ia pe Michael de la bunicii lui, după şapte luni de separare. Oare o mai ţinea minte? Şi mai era şi Patra, ofiţerul ei superior şi noul ei partener, chipeş, dar imposibil de descifrat. „Dar dacă, cu toată bunăvoinţa din lume, pur şi simplu nu ne potrivim unul cu celălalt?" Ursula nu era întotdeauna o persoană cu care să fie uşor să trăieşti, după cum bine ştia şi ea. „Chiar şi unii oameni binevoitori mă calcă pe nervi atât de tare, încât nu pot să-i suport în preajma mea nici măcar o oră în plus, în special pe cei fără umor sau care sunt plictisitori şi insensibili. Pe de altă parte, s-ar putea ca alţii să constate că eu îi calc pe nervi." Cu ocazia acelei prime întâlniri cu Patra, când el îşi pusese paltonul pe umerii ei, Ursula simţise un curent electric subtil şi bizar, o scânteie de tensiune. Poate

că nu era tocmai convins de ideea de a munci cu o femeie. „Trebuie să știe că are o parteneră puternică, care, fie ce-o fi, își va face treaba", reflecta ea. Dar oare nu cumva îi stârnise repulsie arătându-se prea „directă și dură"?

L-a găsit pe Patra așezat în colțul cafenelei de lângă piață, ieșind nefiresc de mult în evidență cu umerii lui lați și claia de păr blond. Era aplecat deasupra unui ziar, cu o expresie concentrată, urmărind cu degetul cuvintele de pe pagină.

Cât timp au recapitulat detaliile misiunii, Patra s-a arătat la fel de taciturn ca înainte. Dar apoi, pe neașteptate, s-a luminat la față:

– Hai să mergem la cinema.

Propunerea lui nu făcea parte din plan. Însă era totuși superiorul ei și, în plus, văzuse postere pentru un film francez pe care voia să îl urmărească, *La Maternelle,* ce rula la un cinematograf clandestin din apropiere. După ce s-au instalat pe locurile lor și filmul a început, Ursula și-a dat seama că nu alesese bine. *La Maternelle* (*Copiii din Montmartre*, în varianta internațională) se petrece într-un orfelinat și spune povestea unui copil abandonat, care tânjește după iubirea de mamă. Pentru Ursula, fragilă emoțional din cauza separării îndelungate de propriul fiu, povestea s-a dovedit prea dramatică. La doar zece minute de când rula prima rolă, a început să plângă. „Lacrimile îmi șiroiau pe față. Îmi era imposibil să le opresc. M-am blestemat pentru propria slăbiciune. Mi-am încleștat mâinile pe brațele scaunului, însă lacrimile au continuat să se reverse."

Îngrozită de ce ar fi putut să creadă Patra, Ursula a șoptit:

– De obicei nu sunt așa.

Consolator, el și-a petrecut un braț pe după umerii ei:

– Mă bucur că ești așa.

În seara aceea, la cină, Johann s-a deschis în fața ei. Cu ochii încă umflați de plâns, Ursula a simțit emoțiile inundând-o din nou când acesta i-a descris propria lui copilărie

chinuită. Tatăl lui, un pescar, obişnuia să îşi cheltuiască salariul pe băutură şi îşi bătea frecvent soţia şi copiii. Mama lui, „curajoasă şi răbdătoare", îşi sacrificase fericirea pentru a-şi creşte cei patru copii, dintre care el era cel mai mare. „Nu am uitat niciodată cu cât respect vorbea despre mama lui", avea să scrie Ursula mai târziu. Patra a rememorat episodul în care tatăl lui s-a întors acasă într-o seară furios şi beat. Băiatul de 15 ani s-a pus scut în faţa mamei sale, încercând să o apere, însă nu a reuşit să îi ţină piept bărbatului mai în vârstă, un luptător cu experienţă. Pescarul şi-a snopit fiul în bătaie, pe urmă l-a alungat din casă. Următorii cinci ani şi i-a petrecut muncind mai întâi ca fochist, apoi ca operator radio. Primul lui contact cu ideologia comunistă fusese prin intermediul unui coleg de echipaj. Treptat, chinuindu-se teribil să înţeleagă, a parcurs cu greu scrierile lui Marx şi Lenin. „În vreme ce restul mateloţilor jucau cărţi, coborau pe ţărm sau se relaxau între gărzi, el se lupta cu tot felul de cuvinte străine şi propoziţii lungi şi complicate pe care nu le înţelegea." Pentru Ursula, care crescuse înconjurată de cărţi şi idei, îmbrăţişarea comunismului fusese o evoluţie firească. Pentru Patra, acest proces se dovedise aproape imposibil de dificil. „Probabil că lui Johann nu i-a fost niciodată uşor, cu nimic", reflecta ea. La sfârşitul serii, marinarul lituanian a condus-o înapoi la hotelul Blue Star, i-a strâns mâna formal şi a dispărut în noapte.

În ziua următoare, în timp ce trenul se târa spre Grenzbauden, emoţiile şi temerile Ursulei se intensificau în egală măsură. „Fiecare clipă mă aducea mai aproape de fiul meu."

Inevitabil, reuniunea atât de mult aşteptată a fost dezamăgitoare. Un copil de trei ani înţelege când a fost abandonat. „În faţa mea stătea un băiat străin, iar eu, la rândul meu, îi eram străină", scria ea. „Fiul meu nici măcar nu a vrut să mă întâmpine. A fugit la bunica lui şi s-a ascuns după fustele ei." Timp de trei zile, Michael a refuzat să vorbească cu ea.

Când totuşi a făcut-o, i s-a adresat furios în combinaţia de chineză cu engleză care era în continuare limba sa principală. „Eu crede Grenzbauden-side mult mai frumos decât Shanghai-side, dar eu vrea mami şi tati vine şi ei şi stă multă vreme în casa de deal care este a lui Grossmutti." Ursula a simţit un nou junghi de remuşcare. Băiatul îşi dorea ca mama şi tatăl său se stea cu el acolo, pe dealurile din Cehoslovacia.

În cele din urmă, a fost nevoită să îl scoată cu forţa din casă, în timp ce urla şi îşi târa picioarele, şi să îl urce în maşina ce îi aştepta. Ceea ce agrava şi mai mult lucrurile era faptul că micuţul se îmbolnăvise de tuse convulsivă. La fiecare câteva minute, „era zgâlţâit de o tuse sacadată şi se învineţea la faţă". În vreme ce trenul aluneca spre sud, spre Trieste, Ursula se întreba: „Oare plăpânda mea rândunică va fi răpusă?"

În dimineaţa următoare, au urcat la bordul navei SS *Conte Verde*. Impunătorul vas de linie era mândria companiei Lloyd Triestino, având 640 de locuri la trei clase. În prima lor zi în larg, Ursula l-a observat pe Patra în celălalt capăt al salonului. Călătorea sub identitatea unui om de afaceri înzestrat cu o avere privată considerabilă, dându-se drept reprezentant al companiei producătoare de maşini de scris Rheinmetall. Cei doi au evitat să se privească. În cele trei săptămâni pe mare, aveau să coboare spre sud, traversând Adriatica şi Mediterana spre Cairo, apoi, de acolo, trecând prin Canalul Suez, aveau să se îndrepte spre Bombay, Colombo, Singapore şi, în sfârşit, Shanghai. În primele câteva zile la bord, Michael, încă bolnav, a rămas închis în cabina de la clasa a doua în care călătoreau. Chinuit de febră, băieţelul „era cuprins de panică pură, imaginându-şi că vaporul cu aburi avea să se scufunde, iar el şi mama lui aveau să moară înecaţi". Ursula îl ţinea în braţe, strângând la piept trupul micuţ, scăldat în sudoare şi zgâlţâit de febră. Copilul a rămas rezervat faţă de ea, însă relaţia lor s-a îmbunătăţit

treptat – şi la fel şi sănătatea lui. După ce citiseră pentru a treizecea oară cartea ilustrată de poezioare pentru copii, Ursula a decis că izolarea prelungită reprezenta un pericol mai mare decât tusea convulsivă şi l-a dus sus, pe punte, deşi a avut grijă să îl ţină la distanţă de alţi copii, pentru a nu le transmite şi lor boala.

Vasul *Conte Verde* era un palat plutitor, construit pe şantierul naval Dalmuir din Glasgow, măsurând 180 de metri în lungime şi având un echipaj de 400 de persoane. La patru ani după călătoria Ursulei, măreţul vapor a început să transporte o altă categorie de pasageri: între 1938 şi 1940, pe măsură ce persecuţia nazistă lua amploare, vapoarele companiei Lloyd Triestino au ajuns să transporte în total 17 000 de refugiaţi evrei căutând să se adăpostească în Shanghai.

Vasul trecea prin Canalul Suez, atunci când Michael şi-a scăpat mingea, iar aceasta s-a rostogolit la vale, pe punte. Un pasager a prins-o cu piciorul înainte să cadă în apă şi i-a adus-o înapoi. Johann Patra şi-a ridicat pălăria într-un gest de salut şi i s-a prezentat mamei băiatului ca fiind Ernst Schmidt, de la compania producătoare de maşini de scris Rheinmetall. Ursula purta o fermecătoare rochie albastră fără mâneci, pe care şi-o cumpărase în Praga. S-au prefăcut că leagă o conversaţie. În seara aceea, au cinat împreună. La fel şi în seara următoare. Dacă restul călătorilor au observat că tânăra nemţoaică elegantă părea să se înţeleagă remarcabil de bine cu bogatul om de afaceri, acest lucru nu era nicidecum ceva ieşit din comun la bordul navei *SS Conte Verde*. „Aventurile amoroase pe vapor erau la fel de normale precum cele din staţiuni", scria Ursula.

Pe măsură ce înaintau spre sud, vremea devenea tot mai plăcută. Serile, când Michael dormea, adulţii se plimbau pe punte, cufundaţi în conversaţie. Peste zi, se bălăceau în piscină, jucau cărţi sau se relaxau pe şezlonguri.

– Eşti o mamă bună, o linişteа Johann pe Ursula.

Când se întâlniseră în Cehoslovacia, căzuseră de acord să nu discute despre misiune la bordul navei, însă Patra şi-a încălcat rapid propria regulă. Ursula memorase codul de transmisie care avea să fie folosit în Manciuria. „Ţi l-ai amintit?" a întrebat-o Patra într-o dimineaţă, după micul dejun. Ea a dat din cap afirmativ şi a recitat codul. El i-a pus aceeaşi întrebare şi în ziua următoare. Când a fost întrebată şi a treia oară, l-a repezit:

– Încetează. Poţi să te bazezi pe mine. El i-a replicat, coborând tonul:

– Nu. Nu te cunosc suficient de bine şi sunt responsabil pentru misiunea asta.

O oră mai târziu, Ursula i-a văzut pe Patra şi pe Michael binedispuşi, construind un pod din cuburi de lemn, iar iritarea ei s-a evaporat.

„Seara ne petreceam câteva ore pe punte sub cerul înstelat, sprijinindu-ne de balustradă şi privind, pur şi simplu, marea, fără a spune nimic, sau discutând încet despre vieţile foarte diferite pe care le duseserăm până atunci, dar care ne conduseseră spre aceeaşi perspectivă asupra lumii." Ursula i-a povestit şi ea despre propria copilărie, despre cei trei ani petrecuţi în China şi despre cum fusese recrutată de Richard Sorge. Patra i-a descris viaţa lui pe mare şi chinul neîncetat de a încerca să înţeleagă literatura revoluţiei. A întrebat-o despre Rudi:

– Firește, nu eşti obligată să îmi răspunzi, a adăugat.

– E un bărbat bun la suflet, dar ne-am îndepărtat unul de celălalt. Da, a fost primul meu iubit... Câţi ani aveam atunci?

– Nu te-am întrebat asta.

– Nu, nu e un secret. Aveam 18 ani... Şi nu, nu e nimeni altcineva la orizont.

Acesta era un alt detaliu pe care Patra nu i-l ceruse.

„Călătoria îndelungată, cu zile călduroase şi nopţi senine, cu soare şi văzduh presărat de stele, toate acestea creau o atmosferă irezistibilă", scria ea. „Când stăteam aplecaţi peste

balustrada vaporului, privind apa, şoptindu-ne sau rămânând în tăcere, nu mai eram tocmai sigură că îmi doream ca relaţia noastră să rămână strict una între «tovarăşi»“ Patra părea să îl placă foarte mult pe fiul ei. Zâmbetul lui rar, fulgerător, îi tăia respiraţia.

În mod ironic, ţinând cont că amândoi erau dedicaţi luptei de clasă, tocmai apartenenţa la clase sociale diferite era un zid imens între ei. „Gusturile lui erau oribile, iar purtarea lui nu aducea nicidecum cu cea a unui om de afaceri“, a remarcat Ursula. Oamenii care călătoreau la clasa întâi, a comentat ea pe un ton tăios, nu îşi puneau după ureche ţigări pe jumătate fumate. „Mie nu-mi pasă de astfel de mărunţişuri, însă face parte din acoperirea ta să te dai drept om de afaceri burghez.“ Faptul că Patra nu reuşea să se adapteze rolului îi punea în pericol pe toţi trei. Furios, Johann s-a îndepărtat cu paşi mari, spunându-i că avea să stea altundeva ca să nu o „facă de ruşine“.

Ursula a fost consternată. „Cum e posibil aşa ceva?“ s-a întrebat ea. „Ne aşteaptă o sarcină enormă; suntem singurii comunişti de pe vaporul acesta; ştim că va trebui să muncim împreună vreme îndelungată şi totuşi ne certăm dintr-un motiv atât de neînsemnat!“

Patra încerca să citească *Ştiinţa Logicii* de Hegel. Un efort pe care nimeni nu ar trebui să se simtă vreodată obligat să îl facă. Ursula îl privea înaintând greoi prin germana complicată a textului, cu chipul schimonosit de concentrare.

El i-a cerut ajutorul:

– Cu educaţia ta şi având ca tată un profesor, vei putea să înţelegi toate astea fără greutate.

Ursula i-a replicat că nu citise în viaţa ei niciun cuvânt din Hegel şi că 800 de pagini de metafizică dialectică germană datând din secolul al XIX-lea nu era ceea ce şi-ar fi dorit să citească în timp ce se relaxa pe şezlong:

– Pentru tine e mult mai uşor, a replicat el, dar eşti prea leneşă ca să faci efortul necesar.

– Sunt la fel de devotată cauzei cum eşti şi tu, doar că nu simt nevoia să o dovedesc în felul acesta.

Puţin mai târziu, Patra i-a arătat mândru o carte poştală pe care scrisese un mesaj pentru mama lui aflată în Lituania – era un castel de un kitsch teribil, scăldat în trandafiriul unui asfinţit:

– E cea mai scumpă pe care o avea comisarul de bord, a spus el cu mândrie. Nu crezi că e minunată?

– Nu. E vulgară, a răspuns ea cu sinceritate – şi a regretat-o imediat.

– Înţeleg, a şuierat Patra furios, rupând cartea poştală. Ei bine, eu sunt doar un muncitor şi nu înţeleg lucrurile astea. Un barbar fără cultură... în vreme ce tu eşti o intelectuală.

Acum se înfuriase ea:

– Ajunge! Nu am să îţi mai permit să mă bagi cu forţa în rolul acesta; am tras prea mult timp pentru comunism ca să accept aşa ceva, iar dacă o să continui aşa, îmi voi pierde tot respectul faţă de tine.

Patra a făcut un pas înapoi:

– Nu asta am vrut să spun, a bombănit el.

Proveneau din lumi diferite; el, un marinar aspru de la Marea Baltică, iar ea, o evreică germană din clasa de mijloc, cu vocaţie de intelectuală. „Părea iritat de eventualele avantaje pe care le dobândisem în viaţă, de educaţia mea, de engleza mea fluentă, de încrederea mai mare pe care o aveam în raporturile cu ceilalţi."

În seara aceea, după ce l-a culcat pe Michael în patul său din cabină, l-a găsit pe Johann pe puntea de la pupa, fumând posomorât din pipă, stând pe o grămadă de parâme. Ursula era hotărâtă să remedieze cearta de mai devreme. „Fără să mă gândesc dinainte, i-am enumerat tot ceea ce admiram la el: ardoarea şi sensibilitatea lui, zelul lui, enorma lui voinţă şi experienţa mult mai amplă."

– Doreşti să îţi spun ce cred eu despre tine? a replicat el.

A început să vorbească fluent, ca şi cum ar fi povestit din memorie o istorie amară:

– În fiecare dimineaţă, apare într-o altă rochie, ca să facă paradă de silueta ei, recunosc, frumoasă, şi în fiecare dimineaţă zâmbeşte cu prietenie către cel puţin douăzeci de persoane. Îi place să cunoască oameni noi, însă nu-i pasă că adunătura de aici e formată doar din mic-burghezi. Vorbeşte sclipitor de bine engleza şi franceza, în special în compania necioplitului ei tovarăş de călătorie, care nu înţelege un cuvânt; şi îi face plăcere să-i arate că el e doar un proletar care nu ştie cum să se comporte. Omul nu s-a ridicat în picioare când ea a intrat în încăpere – ce ruşinos – şi a mâncat cu lingura sosul din farfurie şi şi-a păstrat chiştoacele de la ţigări. Când el face astfel de greşeli, ea se repede asupra lui ca un vultur. El e comunist şi-a învăţat şi a tot învăţat, însă nu cunoaşte bunele maniere. Partidul s-a folosit de el, pe post de curier. Odată, în Brazilia, l-a prins poliţia. Avea asupra lui scrisori incriminatoare şi a reuşit să se sustragă din mâinile lor. Au încercat să îl împuşte, glonţul i-a zgâriat umărul, a fugit şi s-a ascuns trei zile, n-a mai plecat cu nava lui, a rămas fără un ban şi, în tot acest timp, a uitat să aibă grijă să înveţe bunele maniere. Acum e pe nenorocitul ăsta de vapor, aflându-se pentru prima dată în societatea burgheză, şi ştie că nu are voie să iasă în evidenţă; e constant cu ochii pe simandicoşii ăştia neghiobi, studiind totul, ce furculiţă îşi îndeasă în gură, cum nu mănâncă sandviciurile cu mâna, ci le taie în bucăţele mici pe care le înţeapă cu beţe. Asudă precum un cazan de vapor, e atât de al naibii de nesigur pe el, dar ce ar putea să înţeleagă din asta o intelectuală dintr-o familie de bogătaşi?

Nimeni nu îi vorbise vreodată Ursulei în felul acesta. Simţea furia cum creşte în ea. „Nu mi se mai întâmplase niciodată ca o persoană să mă considere înţepată, vanitoasă,

ahtiată după plăceri sau răutăcioasă." *Respiră adânc de câteva ori,* şi-a spus ea în gând. Apoi i-a replicat:

– Îmi dai voie să îţi răspund la acuzaţii pe rând? Nu cred că trebuie să aştepţi până vom avea o societate fără clase pentru a fi prietenos cu persoane din alte clase. A fi fericit merge mână în mână cu a fi prietenos. Iar asta nu înseamnă superficialitate. Dacă sunt deprimată, încerc să rămân singură, ca să nu-i molipsesc şi pe alţii de proasta mea dispoziţie. Ai dreptate, îmi place să cunosc oameni noi. Oamenii mă interesează în mare măsură. Sunt excentrici, amuzanţi, jalnici, răi, admirabili, fiecare are propria lui soartă, în societate şi pe plan individual. Iar acum problema ridicolă a rochiilor mele. Am patru. Fireşte că-mi face plăcere să le port. Nu ai idee cât e de plăcut, atunci când laşi în urmă un martie rece, arunci cât colo vechile haine de iarnă şi te trezeşti brusc în vara din sud, zbenguindu-te în braţele goale şi fără ciorapi, stând la plajă, înotând în piscină? Credeam că şi tu te bucurai de lucrurile astea. Acestea sunt orele noastre de plăcere. În fine, mărunţişuri, restul acuzaţiilor tale sunt mult mai grave.

Patra a întrerupt-o:

– Înainte să continui cu ce ai de zis, să ştii că acelea sunt ore de plăcere şi pentru mine.

Apoi s-a îndepărtat.

În ziua următoare, nava a ancorat în Colombo. Au coborât toţi trei pe ţărm, iar băieţelul a fost extrem de încântat la vederea maimuţelor din copaci. S-au instalat într-o cafenea de pe coastă, cu vedere spre mare, Michael aşezându-se în poala lui Patra.

În seara aceea, la apus, în vreme ce vaporul ieşea din port, Ursula şi Patra s-au sprijinit din nou de balustradă, unul lângă altul. „Braţele ni se atingeau, cum ai atinge vag braţul unui străin într-un tren aglomerat. Mi-am tras braţul puţin mai departe."

– Nu ai de ce să te temi, i-a spus Patra.

– A, nu?

A urmat o pauză:

– E târziu, ar trebui să merg să văd ce face Misha.

– Te mai întorci?

– E târziu.

– Am să te-aştept aici.

Când s-a întors, l-a găsit pe Patra privind oceanul. Nu a auzit-o apropiindu-se.

Ursula şi-a spus: *Du-te şi dă-i la o parte părul pe care i-l ciufuleşte vântul.*

A ales, în schimb, să se oprească lângă el, fără un cuvânt:

– O mare parte din ceea ce se întâmplă e din vina mea, a spus ea, dar nu ştiu cât voi mai reuşi să rezist dacă vei continua să mă insulţi aşa.

– Ai pleca dacă ai putea? a întrebat-o el.

– De ce să mă gândesc la ceva ce e imposibil?

– Eu n-aş pleca de lângă tine.

Patra s-a cufundat în tăcere, aţintindu-şi privirea asupra valului de la pupa. Dar apoi „a ridicat ochii, şi-a plimbat privirea peste apă, s-a uitat la mine şi, cu un gest de tandreţe, mi-a dat la o parte părul de pe faţă".

Făcuseră un pas crucial.

Însă Ursula era în continuare rezervată. Trecuse deja o dată prin experienţa de a iubi şi a pierde un coleg de spionaj. „Nu m-am lăsat sedusă de atmosfera unei călătorii pe mare, cu seri romantice şi ocazia de a fi în permanenţă împreună." În scurtă vreme, aveau să lucreze împreună. El era superiorul ei. Din multe puncte de vedere, erau incompatibili. Şi-a spus în sinea ei: „Mai bine să nu înceapă nimic, decât să pornim pe un drum întortocheat şi fără sfârşit, fiindcă munca ne va ţine legaţi unul de celălalt". Simţea o atracţie intensă faţă de el, o combinaţie ameţitoare de dorinţă carnală, iubire interzisă împachetate în promisiunea unei aventuri.

Patra era insistent, însă răbdător:

– Știu că există ceva serios între noi, iar dacă tu nu poți vedea asta încă, sunt dispus să aștept.

Cei doi spioni se îndreptau către China pentru a lupta într-un război clandestin în care ar fi putut amândoi să își piardă viețile. Însă ceilalți pasageri de pe *Conte Verde* vedeau doar un tânăr cuplu fericit, prins în mrejele iubirii. iubirii.

8

O femeie în Manciuria

Rudolf Hamburger aştepta în port, când vaporul italian a intrat în Shanghai. Lunile scurse fără Ursula şi Michael fuseseră dureros de singuratice. Rudi se îngropase în munca lui de arhitect şi în afacerea cu mobilier, temându-se că familia lui nu avea să se mai întoarcă niciodată. Iar acum iată-i, în sfârşit, sosiţi: fiul lui cu păr bălai strângând o minge la piept; soţia lui, arătând minunat într-o rochie albă fără mâneci, chiar mai frumoasă decât înainte, datorită kilogramelor pe care le pusese pe ea în Rusia. I-a dus înapoi în casa de pe Avenue Joffre, „dând pe dinafară" de fericire. Familia era reunită. Patra a ajuns neobservat la un hotel.

Fericirea lui Rudi a durat doar câteva ore.

„N-a fost uşor să îi spun că venisem doar în vizită", avea să scrie Ursula mai târziu. Ea şi Michael aveau s-o apuce în curând spre nord, pentru a merge în Manciuria, i-a explicat ea lui Rudi, cât de blând putea, şi nu aveau să călătorească singuri.

Un alt bărbat poate că ar fi recurs la acuzaţii şi mustrări, cerându-i Ursulei să-l lase pe Michael cu el, aruncând prin casă cu vase, ameninţând cu procese la tribunal. Rudi a primit acel anunţ sumbru fără a face o scenă. „Era foarte deprimat, dar, ca de fiecare dată, calm." Însă a refuzat categoric să accepte

posibilitatea ca acea separare să fi fost permanentă; nu avea să renunţe la fiul lui, nici la soţia sa. În felul lui, Rudi era la fel de încăpăţânat ca ea. „Rudi era înzestrat cu un tip special de insistenţă care n-ai fi bănuit că se ascundea în spatele comportamentului său blând", scria ea. „Nu mi-a reproşat nimic, nici nu mi-a făcut probleme; a acceptat chiar şi faptul că s-ar putea să nu locuiesc singură în Mukden."

Mai exista un factor care contribuia la stoicismul lui Rudi. Ştia că Ursula avea să desfăşoare „activităţi secrete de partid" în Manciuria. Înainte, îi displăcuseră şi se opusese activităţilor ei de spionaj, însă acum le aproba din toată inima. Devenise comunist, a declarat el, împins la acţiune de forţa istoriei. Familiile lor se aflau în exil, fugind din calea autorităţilor sau confruntându-se cu o persecuţie tot mai gravă. Ţara lui natală se zbătea în ghearele fascismului. Shanghaiul era inundat de refugiaţi, iar clubul devenise un cuib de naziști în care el, ca evreu, nu mai era bine-venit acum. Ursula a privit uluită această schimbare în atitudinea lui Rudi. „Nu mai era doar un simpatizant care refuza să se angajeze concret, ci un comunist dispus să colaboreze." A simţit un licăr de admiraţie pentru bărbatul remarcabil cu care se căsătorise. Însă acea admiraţie nu a făcut-o să îl iubească din nou.

La trei zile după ce se întorsese, Ursula a luat o ricşă până la un mic restaurant de la periferia oraşului, unde o aştepta Patra cu un oficial PCC de rang înalt. „Tovarăşul" chinez, al cărui nume nu i-a fost comunicat, le-a explicat că invadarea Manciuriei adusese forţele japoneze la graniţa cu Rusia, ameninţând însăşi Uniunea Sovietică. „Misiunea voastră este, prin urmare, de două ori mai importantă", a spus acesta. Partizanii comunişti din munţi duceau o campanie de gherilă feroce împotriva invadatorilor japonezi. „Manciuria e într-o stare de semirăzboi". Ursula şi Johann aveau să asigure legătura partizanilor din mişcarea de rezistenţă cu Moscova. Sarcina lor era să cumpere piesele necesare pentru

a construi un transmiţător radio, să meargă cu trenul la Mukden şi să creeze o bază de operaţiuni în oraş. În calitate de principal detaşament de gardă al serviciilor de informaţii sovietice în Manciuria, lor avea să le revină responsabilitatea de a le furniza rebelilor bani, arme şi explozibili, de a adăposti refugiaţi, de a identifica persoane potrivite pentru a fi pregătite la Moscova, din rândul partizanilor, de a recruta şi instrui operatori radio locali şi de a transmite mesaje şi informaţii între Centru şi liderii trupelor de gherilă. Tovarăşul le-a descris cum aveau să ia legătura cu partizanii. În calitate de expatriaţi europeni, aveau mai multă libertate de mişcare decât chinezii, însă japonezii aveau să-i supravegheze îndeaproape în condiţiile în care „oricine intră în Manciuria din China ar putea face parte din mişcarea antijaponeză, fiind un potenţial inamic". În cele din urmă, le-a prezentat riscurile. „Când era vorba de străini, japonezii nu puteau să-i facă, pur şi simplu, să «dispară», aşa cum le făceau chinezilor", însă, dacă ar fi fost prinşi de către *Kempeitai*, ar fi fost torturaţi, iar apoi ucişi.

Johann Patra a mers să cumpere lămpi electronice, un demodulator şi cablaje. Pentru a alimenta transmiţătorul radio construit de ei, aveau nevoie de două transformatoare din fier, cântărind câte două kilograme jumătate fiecare. Cum acestea nu puteau fi nicidecum ascunse în bagaje, cei doi erau nevoiţi să le cumpere la sosirea în Mukden.

Ursula avea nevoie de un loc de muncă oficial, ceva în domeniul literar. S-a prezentat la Evans & Co., o librărie americană din Shanghai, explicând că intenţiona să se mute în Mukden, oferindu-se să devină reprezentant al librăriei, în Manciuria. Avea să achiziţioneze un stoc de cărţi la preţuri angro, să le vândă cititorilor englezi la preţ de retail, şi să păstreze toate profiturile pe care le obţinea astfel. Evans & Co. au acceptat, grăbindu-se să îi pună la dispoziţie o scrisoare oficială de numire în post şi un set de cărţi de

vizită tipărite. Ursula era de-acum directorul executiv și reprezentantul unic al Agenției Literare Manciukuo, specializată în cărți educative, medicale și științifice. Și desigur, în spionaj.

La jumătatea lui mai 1934, cu puțin înainte de data stabilită pentru plecarea la Mukden, Ursula l-a lăsat pe Michael în grija lui Rudi, explicându-i că avea să se întoarcă peste două zile. Nu i-a spus unde mergea. În după-amiaza aceea, ea și Johann au luat trenul spre orașul antic Hangchow (în prezent Hangzhou), aflat la sud-vest de Shanghai, la distanță de două ore, și s-au cazat la un fermecător hotel cu etaj, înconjurat de o cochetă grădină interioară.

„A fost o zi de vis", scria Ursula. „Ținându-ne de mână, ne-am plimbat pe străduțele vechi, ticsite de vânzători ambulanți și mulțimi de oameni." S-au oprit să privească un restaurator de porțelanuri reasamblând cu îndemânare boluri de orez sparte. Bătrânul avea cu el un ingenios dispozitiv sonor de atras atenția clienților format dintr-o prăjină de bambus cu un gong și două lanțuri ce produceau un clinchet subțire atunci când pășea. În grădina unui templu budist, s-au așezat pe o bancă lângă un mic lac. „Am vorbit despre Confucius, despre Armata Roșie Chineză, despre nuferii de pe iazuri, despre trecători, despre Mișa și despre călătoria la Mukden. Nu am vorbit despre noaptea pe care o aveam în față."

Când au ajuns înapoi la hotel, Johann s-a dus după ceai verde. Din curte răsuna sunetul jucătorilor de mahjong, piesele de os ale jocului țăcănind ca niște castaniete surde. Un aer răcoros se strecura printre jaluzelele de hârtie, făcând să tremure ușor plasa împotriva țânțarilor de pe generosul pat cu patru stâlpi. Ursulei i s-a făcut brusc frig. Și-a luat pe ea jacheta lui Johann, amintindu-și episodul petrecut cu câteva luni în urmă, când el o îmbrăcase cu paltonul lui, cu dinții clănțănindu-i de frig și de nerăbdare.

A băgat mâna în buzunarul jachetei și a scos o fotografie.

Johann, cu braţul petrecut pe după şoldul unei prostituate chineze. O fotografie datată, făcută cu cinci zile în urmă, în Shanghai.

Ursula încă se zgâia la poză când a intrat Johann aducând o tavă de ceai. Văzând fotografia din mâna ei, Patra s-a lansat într-un monolog plin de căinţă, „obişnuitele cuvinte goale pe care le spun mii de bărbaţi", explicaţii prin care căuta să se justifice, rostite pe nerăsuflate şi fără niciun sens:

– A fost doar un suvenir, n-a însemnat absolut nimic, ceva strict fizic, de mult uitat, a fost vina ta, n-ar fi trebuit să... iar eu atunci nu aş fi... şi nu are nicio legătură cu ceea ce simt faţă de tine... niciodată n-am să mai... Ţipă la mine, loveşte-mă... nu poţi să faci din ceva atât de mărunt..."

Şi tot aşa, neobosit.

Ea nu a răspuns nimic.

Mai târziu, s-au urcat în patul mare. „A fost de-ajuns o singură dată să-i spun «lasă-mă în pace»", avea ea să scrie mai târziu.

Patra a adormit rapid. Ursula a rămas trează, ascultând murmurul de voci trăncănind în chineză şi ţăcănitul rece al pieselor de mahjong.

Micuţul Michael şi-a petrecut lunga călătorie cu trenul până la Mukden aşezat între Ursula şi Johann, sporovăind vesel în vreme ce, de dincolo de geam, alunecau pe lângă ei culturi de soia şi sate minuscule. Lămpile radio erau ascunse în şosete făcute sul, pe fundul valizei. Johann s-a întins ca să o prindă de mână:

– Nu putem lăsa ca povestea aia stupidă din Shanghai să strice totul. Nu contează... Haide, fii din nou veselă, cum erai înainte.

Ursula nu i-a răspuns. „Nu vedeam rostul în a-l acuza că era o persoană complet diferită faţă de mine şi că nu putea înţelege cât de profund mă rănise."

Când au ajuns la graniță, vameșii japonezi au golit fiecare valiză și au strâns toate lucrurile grămadă pe peron. Johann apucase să ascundă lămpile radio între pernele banchetei din compartiment.

Anticul oraș-cetate Mukden era o versiune mai mică și mai puțin scânteietoare a Shanghaiului, un labirint aglomerat de străzi înguste și case scunde de cărămidă, de printre care răsăreau ici-colo maiestuoase clădiri municipale. O vastă mahala mizeră se revărsa dincolo de zidurile fortificate ale vechii cetăți. Străinii trăiau în propria lor enclavă. Aici, populația de expatriați era mai hărțuită, iar profiturile mai reduse, în condițiile în care străinii erau nevoiți să concureze cu invadatorii japonezi. O colecție bizară de oameni fără căpătâi fusese adunată de valurile sorții în Mukden: aventurieri, escroci, nomazi care căutau să fugă de propriul lor trecut sau să își creeze un altfel de viitor. Încă o soție nefericită fugită în lume cu amantul ei nu prea stârnea curiozitatea nimănui. Orașul era inundat de vânzători de opiu, infractori și prostituate. Aveau să se găsească „o grămadă de ocazii ca Johann să își completeze colecția de fotografii", a reflectat Ursula cu amărăciune.

Ajunși la hotelul Yamato, și-au desfăcut bagajele, lăsând intenționat afară cărțile de vizită tipărite ale firmelor Rheinmetall și Evans & Co., pentru a fi găsite de spioni. În după-amiaza aceea, Johann a plecat să caute o ascunzătoare pentru piesele transmițătorului radio. Ursula a lăsat o valiză nedesfăcută, legând o ață subțire peste încheietoare. Când s-au întors de la cină, ața dispăruse. Curioșii își făcuseră inspecția. „În hotel nu am schimbat niciun cuvânt important." Fiecare chelner avea urechile ciulite.

Se stabilise de la bun început că legătura cu partizanii, cea mai periculoasă dintre sarcinile ce îi așteptau, îi era atribuită Ursulei. Generalul Berzin insistase pe acest aspect. Patra „nu trebuia expus riscurilor majore". În cadrul echipei de două

persoane, Ursula era ofiţerul mai mic în grad, prin urmare ar fi fost o pierdere mai puţin însemnată. Contactul iniţial era programat să aibă loc nu în Mukden, ci în oraşul Harbin, aflat cu 645 de kilometri mai la nord. Johann a anunţat-o brusc că va merge el în locul ei. Însă Ursula a vrut să ştie de ce schimba în ultimul moment strategia asupra căreia căzuseră de acord:

– Ei bine, tu eşti femeie şi mamă, poate e prea mult pentru tine.

– Asta ştiam de la bun început, a răspuns ea pe un ton tăios. Am să-l iau pe Mişa cu mine.

– Vrei să-l forţezi pe micuţ să îndure un drum atât de lung, apoi să-l laşi singur într-o cameră de hotel ore întregi? Nici nu se pune problema. Dacă mergi tu, Mişa va rămâne cu mine.

Johann a recapitulat rutina zilnică a copilului: orele de masă, hainele, cât de mult ulei de cod să îi dea cu linguriţa.

– Poţi să fii liniştită în ceea ce-l priveşte pe Mişa, i-a spus el. Tu întoarce-te întreagă.

Ursulei i-a displăcut profund oraşul Harbin, cea mai mare aşezare din Manciuria, populată de mii de ruşi albi care fugiseră din calea revoluţiei. Aceştia erau victime ale forţelor istorice, care îşi meritau soarta, desigur, însă alcătuiau un tablou demn de milă: exilaţi în zdrenţe, căzuţi în sărăcie extremă, nevoiţi să trăiască din infracţiuni, din prostituţie sau ca şoferi de ricşe. „Mulţi dintre ei cerşeau pe la colţuri“, scria Ursula. „Dintre toate oraşele pe care le-am cunoscut, Harbinul acelor vremuri a fost cel mai sinistru.“

Instrucţiunile Ursulei erau să se întâlnească cu un om de legătură al partizanilor identificat drept „Li“, într-un cimitir de la periferia oraşului, la o oră după apusul soarelui. Ei îi fusese întotdeauna frică de întuneric. „Era o povară pentru mine, fiindcă, în munca noastră, multe lucruri se petrec în timpul nopţii.“ Doi beţivi au trecut pe lângă ea, clătinându-se

şi cântând. Un bărbat s-a apropiat tiptil, zgâindu-se la ea. Ursula a aşteptat să audă cuvântul care fusese stabilit drept parolă, însă expresia bărbatului sugera că nu pentru activităţi de spionaj se afla acolo. A luat-o la fugă şi s-a ascuns în spatele unei pietre de mormânt. A mai aşteptat o oră după ora primită în instrucţiuni, apoi s-a întors la hotel, bucurându-se să regăsească lumina după atâta întuneric. A revenit la cimitir şi în seara următoare, după cum fusese instruită, însă partizanul tot nu a apărut. „De ce nu venise? Oare fusese arestat?" Dezamăgită, a luat trenul înapoi spre Mukden.

La hotelul Yamato, Johann era atât de prins cu masa de seară a lui Mişa, încât nu a observat când Ursula a intrat în salonul de mese. „Îl aşezase pe copil pe un scaun, punându-i o pernă dedesubt pentru a fi mai înalt, şi îi legase un şervet la gât, cu foarte mare atenţie, având grijă să nu îi prindă părul de pe ceafă. A gustat supa, pentru a se asigura că nu era prea fierbinte, apoi a ridicat lingura la buzele lui Mişa. A şters câteva picături de lichid de pe bărbia băieţelului, complet absorbit de ceea ce făcea."

Ursula a simţit un val de iubire.

Abia când a ajuns în spatele lui, Johann a întors capul:

– Sunt atât de uşurat, a spus el încet.

– Oh, Johann, ce am să mă fac cu tine?

Şi-a petrecut braţele în jurul gâtului lui. „M-a îmbrăţişat strâns multă vreme."

Însă, mai târziu, când i-a relatat misiunea eşuată, Johann şi-a ieşit din nou din sărite:

– Ai un talent grozav de a rata ocaziile ce ţi se oferă, s-a răstit el.

Acelaşi lucru era valabil şi pentru el. În noaptea aceea, au dormit din nou separaţi.

Exista şi o a doua întâlnire cu Li, gândită ca măsură de siguranţă suplimentară, ce urma să aibă loc la o săptămână după prima. De data aceasta, Johann a insistat să meargă el

însuşi la Harbin. Spre propria ei iritare, Ursula a început să se simtă tot mai neliniştită pe măsură ce se apropia ora la care ar fi trebuit să se întoarcă Johann, şi cu atât mai mult după ce deja trecuse. „E ciudat cât de repede te obişnuieşti cu cineva", a reflectat ea. Se plimba agitată prin cameră, nereuşind să citească. „Fusese oare arestat? Poate că îl torturaseră pe Li până cedase şi le mărturisise unde urma să aibă loc întâlnirea."

La miezul nopţii, Johann s-a strecurat, în sfârşit, în cameră, arătând complet epuizat. Li nu îşi făcuse apariţia.

S-a băgat în pat lângă ea. Uşurarea a adus cu ea un val de pasiune căreia Ursula nu a mai încercat să îi reziste.

„În rest, totul a fost grozav în noaptea aceea", avea să scrie ea mai târziu.

O altă întâlnire fusese stabilită în oraşul Fushun, la 50 de kilometri est de Mukden, drept alternativă în cazul în care prima nu ar fi avut loc. Ursula şi-a pus în bagaje cărţile cumpărate drept acoperire, a vândut în total nu mai puţin de cinci cărţi în Fushan, dar s-a întors euforică. Omul de legătură al partizanilor apăruse exact la timp, „un chinez din nord, înalt şi taciturn, cu gesturi expeditive" care îi explicase, folosind o chineză simplă, fragmente de engleză pidgin şi schiţe creionate, că era liderul unei unităţi de comunişti alcătuite din muncitori, fermieri, profesori, elevi şi vânzători stradali. „Aşa, aşa, foarte bine", a spus acesta în repetate rânduri. Li, i-a explicat el Ursulei, „se speriase". Bărbatul s-a prezentat cu numele de „Chu" şi i-a explicat că avea nevoie urgentă de explozibili pentru un atac prin care plănuiau să saboteze linia de căi ferate ce deservea sudul Manciuriei.

„Munca noastră poate, în sfârşit, să înceapă", a reflectat Ursula, odată întoarsă la hotel, în timp ce cosea notiţele de la întâlnire în interiorul tivului cămăşii ei de corp.

Rămâneau alte două obstacole majore: aveau nevoie de transformatoare pentru a alimenta transmiţătorul şi de

un loc sigur din care să transmită. Japonezii vânau transmisiunile ilegale pe unde radio. Să monteze o antenă pe acoperişul hotelului ar fi fost periculos – şi, cel mai probabil, imposibil. Ursula a pornit în căutarea unei baze permanente, pe care să o poată folosi drept staţie de radiocomunicaţii.

Patra, între timp, a luat la rând toate magazinele de aparatură radio din Mukden, căutând, fără succes, transformatoare pe care să le poată folosi. Reticent, s-a întors cu trenul înapoi la Shanghai: avea să fie nevoit să le cumpere din oraş, apoi să găsească o cale de a trece din nou graniţa, ascunzând cumva masivele obiecte de metal. Ursula i-a spus să se consulte cu Rudi, insistând că, oricât ar fi fost de bizară situaţia, putea avea încredere deplină în soţul ei.

Oficialii japonezi rechiziţionaseră cea mai mare parte a proprietăţilor disponibile în Mukden, însă câteva case spaţioase fuseseră abandonate de generalii chinezi care fugeau din calea invadatorilor. Una dintre acestea, o vilă luxoasă ascunsă în spatele unor ziduri înalte, care îi aparţinuse cândva unei rude a comandantului suprem manciurian generalul Zhang Xue-liang, se afla în vecinătatea Clubului German din Mukden. Ursula i-a aruncat clădirii o singură privire şi a decis că era prea bătătoare la ochi, sumbră, şi cu mult peste bugetul lor, însă a observat că în colţul terenului era pitită o construcţie din piatră mai mică. Servitorul i-a explicat, zâmbind cu subînţeles, că fusese ridicată anume pentru amanta stăpânului casei. Exista un tunel ce făcea legătura între clădirea respectivă şi grădina casei principale, asigurându-i generalului iubăreţ acces rapid şi tainic la concubina sa. Micuţa construcţie nu avea apă curentă şi era încălzită doar cu o sobă pe lemne, însă în rest era ideală, cuprinzând trei camere mici, cu pereţii îmbrăcaţi în lambriuri, la parterul înălţat, o bucătărie amenajată la subsol, un pat enorm pentru general şi amanta lui şi un tunel ce le-ar fi permis să fugă rapid din casă. Din afară nu

putea vedea nimeni ce se petrecea înăuntru, iar vecinătatea Clubului German îi oferea Ursulei o satisfacţie bizară: avea să lupte împotriva fascismului la doar câţiva paşi de o clădire unde era arborată svastica. Pentru prima dată în mai bine de un an, Ursula avea o casă, un cuib: „A fost o plăcere să întind o rogojină de paie, să atârn o fotografie pe pereţi, să cumpăr o vază."

În Shanghai, Johann a cumpărat două transformatoare grele, de douăzeci de centimetri lungime. Vameşii japonezi ar fi trebuit să fie orbi ca să nu le vadă. Rudi a găsit o soluţie. Au cumpărat un scaun masiv cu spătar, cu tapiţerie groasă, „un hidos monstru verde-maroniu", şi au cerut să fie livrat la casa de pe Avenue Joffre. Johann şi Rudi au răsturnat scaunul pe spate, au scos piunezele ce fixau pânza de sac şi au legat cele două transformatoare de arcurile din interiorul scaunului, folosind cabluri şi frânghii. Apoi au îndesat la loc umplutura scaunului şi au prins din nou pânza de sac în piuneze. „Nu era nimic vizibil, iar sporul de greutate adăugat astfel scaunului cu spătar era imperceptibil." Scaunul a fost apoi livrat la Mukden cu un tren de marfă. Rudi probabil că încă nu avea habar de relaţia ce începuse să înflorească între soţia lui şi ofiţerul ei superior; iar dacă totuşi bănuia ceva, era prea civilizat pentru a face caz din asta. Soţul Ursulei şi amantul ei tocmai finalizaseră prima lor misiune împreună, combinând abilităţile de spion ale unuia din ei cu experienţa în decoraţiuni interioare a celuilalt.

Când Johann s-a întors în Mukden, Ursula i-a oferit un tur al noii case:

– Poate că dormitorul nostru ar trebui să fie aici, în faţă, a spus el. Apoi Misha ar fi în camera alăturată, iar cea de-a treia cameră ar putea fi sufrageria în care să instalăm transmiţătorul... De ce te uiţi aşa la mine?

Ursula s-a încruntat:

– N-am ştiut că te aşteptai să ne mutăm împreună.

– Am presupus că e de la sine înţeles acum că e totul limpede şi în regulă între noi. Toată lumea ştie că eşti cu mine.

Ursula a rămas neînduplecată. Nici nu se punea problema să locuiască împreună.

– Am să mă bucur de fiecare clipă în care eşti cu mine, iar asta va fi în cea mai mare parte a timpului, zi şi noapte.

– Atunci, de ce nu tot timpul?

– Pentru că am un ritm al vieţii diferit, iar tu îmi impui să fiu complet integrată în viaţa ta. Uneori am nevoie să fiu singură.

Ursula începuse să se îndrăgostească de Johann: o atrăgeau tandreţea lui protectoare, afecţiunea lui faţă de Misha şi zelul lui revoluţionar. Însă Johann era, totodată, un bărbat irascibil şi dominator, un misogin de modă veche care „le acorda bărbaţilor mai multe oportunităţi decât femeilor“ şi care vedea în independenţa ei un afront la adresa demnităţii lui.

Ţâfnos, Johann s-a mutat în camera liberă a unui om de afaceri german. Însă Ursula era convinsă că avea dreptate să insiste să aibă locuinţe diferite; precum numeroşi alţi bărbaţi cu personalitate puternică şi sensibili la jigniri, Patra avea un orgoliu ce trebuia gestionat corect, dar şi mângâiat în acelaşi timp. „Treptat, am depăşit momentul acela delicat. Îi arătam iubirea mea fără reţineri şi mă surprindeam singură de cât de cuminte, ascultătoare şi răbdătoare am devenit în tot ceea ce ţinea de muncă. Însă fără acele câteva ore pe care le aveam doar pentru mine, probabil că nu m-aş fi descurcat.“

Oribilul scaun verde a sosit la timp în gara din Mukden. Când Ursula şi Johann l-au cărat în casă şi l-au întors cu susul în jos, au văzut „cu groază“ că unul din transformatoare atârna pe jumătate afară: zgâlţâiturile din timpul călătoriei rupseseră sârmele, iar muchia tăioasă a transformatorului spintecase pânza de sac. O singură frânghie zdrenţuită îl mai ţinea fixat. „Câteva manevre în plus şi transformatorul ar fi ieşit cu totul, caz în care chiar şi cel mai incompetent angajat japonez al căilor ferate l-ar fi remarcat.“

Johann s-a apucat să asambleze radioul, un oscilator Hartley în trei puncte. Era un tehnician abil, cu degete îndemânatice, răbdare infinită şi o putere de concentrare fenomenală. „Nu se uita niciodată la ceas şi nu lua niciodată pauză." În cele din urmă, setul a fost asamblat: o maşinărie monstruoasă şi greoaie, făcută în casă, cu un demodulator şi două transformatoare masive, lămpi radio mari şi bobine obţinute încolăcind un fir gros de cupru în jurul unei sticle goale de bere. Părţile radioului erau ascunse la fundul unui vechi cufăr de haine din lemn de camfor, mascat de un raft fals încastrat în perete, construit de Johann şi acoperit cu un vraf de pături. Ascunzătoarea nu ar fi rămas nedescoperită în cazul unei percheziţii la sânge, însă aranjamentul era suficient pentru a ascunde echipamentul de privirile iscoditoare ale servitorilor. Ursula a pus o pană sub capacul cufărului. Dacă cineva l-ar fi deschis, şi-ar fi dat seama. Ultima sarcină era să monteze o antenă Fuchs pe acoperişul casei: pentru un necunoscător, aceasta probabil că „nu s-ar fi deosebit cu nimic de o antenă de recepţie" pentru un radio obişnuit, însă dacă ar fi fost văzuţi montând-o, operaţiunea ar fi atras atenţie nedorită. Erau nevoiţi să lucreze noaptea. Ursula i-a spus lui Johann să lase totul în seama ei.

Ursula a aşteptat până când Michael dormea dus. Apoi s-a căţărat pe acoperiş printr-o trapă din pod, cărând cu ea două prăjini lungi de bambus, un patent, o frânghie şi o rolă de cablu de antenă într-un rucsac. A legat prima prăjină de un horn, trecând cablul printr-o gaură făcută în partea de sus, ca şi cum ar fi băgat aţă într-un ac de bambus. Apoi a traversat atentă coama acoperişului, ducând cu ea cealaltă prăjină de bambus, echipată similar, astfel încât cablul să stea întins între ele, şi a legat-o de hornul opus, înfăşurând bine capătul cablului în jurul bazei. „Vedeam în jurul meu conturul vag al coroanelor copacilor şi al acoperişurilor vecine." Pierzându-şi pentru o clipă echilibrul, Ursula „s-a rezemat de horn, găsind

un oarecare sprijin în soliditatea acestuia". Dar apoi a făcut greşeala de „a coborî privirea spre nesfârşita beznă". Brusc, a fost cuprinsă de spaimă. „Eşti o laşă", şi-a spus singură. „O fricoasă. N-ai cum să cazi, e totul în capul tău."

Atunci, Michael a început să ţipe. „De obicei, băiatul dormea profund, însă acum urla fără întrerupere."

Întorcându-se rapid în celălalt capăt al acoperişului, a aruncat rucsacul prin trapa podului şi apoi a sărit şi ea. Cu siguranţă, ţipetele copilului aveau să îi trezească pe vecini. Michael era ridicat în capul oaselor în pat, plângând în hohote. „Am apă cu bule în degete", s-a văicărit micuţul. Băiatul se alesese cu furnicături pentru că dormise pe braţ: „Un nou argument în sprijinul ideii că revoluţionarii de profesie nu ar trebui să aibă copii", a reflectat ea întristată, chicotind fără să vrea. A frecţionat mânuţa lui Michael şi i-a mângâiat capul până când l-a auzit din nou respirând regulat.

Apoi s-a căţărat înapoi pe acoperiş.

În seara următoare, radioul era pregătit de testare. După cum stabiliseră în prealabil, nu aveau să comunice decât noaptea, la ore diferite, şi doar pe una din cele două lungimi de undă convenite de la bun început, contactând staţia Armatei Roşii din Vladivostok, având numele de cod „Wiesbaden". Ursula s-a aşezat la masa de scris, Johann a conectat bateriile, iar ea a transmis un scurt mesaj codat, bătându-l cu degetele înfiorate de emoţie. Câteva momente mai târziu, au primit confirmarea, un vag răpăit în cod Morse venind din îndepărtata Rusie – un semnal de la Centru. „Ne-am zâmbit fericiţi."

Armata Roşie nu era singura care trăgea cu urechea pentru a prinde mesajele Ursulei. Zi şi noapte, avioanele japoneze survolau cerul în toate direcţiile, cercetând undele radio: dacă două dintre acestea prindeau simultan semnalul, puteau identifica exact de unde era emis. Iar dacă s-ar fi întâmplat acest lucru, poliţia secretă japoneză s-ar fi năpustit asupra lor şi, în foarte scurtă vreme, Ursula ar fi fost moartă.

9

Viaţă de hoinară

În casa alăturată, s-a mutat un nazist.

Trecuse mai puţin de o lună de când Ursula locuia în căsuţa ei, când în vila principală a moşiei s-a mutat un nou locatar. Ca vecin, Hans von Schlewitz era alarmant din toate punctele de vedere: aristocrat german, traficant de arme şi nazist cu state vechi, în contact cu membri importanţi ai administraţiei japoneze. Era, totodată, gras şi beţiv. Ursula era pregătită să îl deteste la prima vedere şi să părăsească proprietatea la primul semn de pericol.

Von Schlewitz s-a dovedit a fi încântător, blând şi ironic, dovadă vie a faptului că duşmanii politici şi de clasă pot fi de-a dreptul amuzanţi – şi cât se poate de utili. Monarhist de modă veche, cu o genealogie cu rădăcini adânci în istorie, Von Schlewitz îl considera pe Hitler un mârlan şi detesta partidul nazist, la care aderase strict din considerente comerciale. Era burtos, chel, jovial, viclean şi foarte amuzant, „un povestitor grozav şi foarte ager". Şchiopăta din cauza şrapnelului încasat la Verdun. „Aici sunt treizeci de bucăţi de oţel", îi plăcea să spună, plesnindu-se peste coapsa enormă. Colabora strâns cu forţele militare japoneze din Manciuria şi era excepţional de vorbăreţ, în special când se cherchelea,

ceea ce se întâmpla frecvent. „Dacă mă întâlneşti undeva şi ţi se pare că am băut prea mult", i-a spus acesta Ursulei, „fii bună şi du-mă acasă."

Von Schlewitz şi Ursula s-au împrietenit imediat. „Prefer de departe conversaţia cu tine în detrimentul discuţiilor cu filistinii nemţi de aici", i-a spus el. Îi era dor de propria lui familie, rămasă în Germania, şi s-a ataşat de micuţul Misha, încurajându-l să facă slalom cu tricicleta printre scaunele din vastul lui salon de servit masa. Flirta cu extravaganţă, mai mult din cavalerism decât cu intenţii serioase, cu evreica inteligentă care locuia în căsuţa din grădină, iar ea flirta la rândul ei cu el.

Johann Patra, vânzătorul de maşini de scris cu trăsături ariene, era în continuare primit cu braţele deschise de către ceilalţi expatriaţi germani, însă începuseră să circule zvonuri dezagreabile despre „iubita lui semită". Ursula se forţa să îi însoţească pe Johann şi pe Von Schlewitz la club şi era nevoită să îndure aluziile răutăcioase. Japonezii ar fi fost mai puţin bănuitori faţă de o persoană care socializa cu naziştii. Când Von Schlewitz a auzit că Ursula se văzuse ţinta unor comentarii rasiste, s-a umflat ca un cocoş: „Dacă vreunul dintre nemţii de aici se atinge chiar şi de-un fir de păr din capul tău, să-mi spui imediat." Aşadar, departe de a reprezenta o ameninţare, noul vecin se dovedea a fi o binecuvântare neaşteptată, excelent deghizată: dacă japonezii ar fi încercat să pună mâna pe ea, ar fi fost nevoiţi să treacă mai întâi de Von Schlewitz.

Atenţiile bărbatului mai în vârstă i-au stârnit lui Johann o criză de gelozie:

– Câţi ani are acest fascist?

– În jur de 55, cred.

– Pare să te impresioneze grozav.

Ursula i-a spus să nu fie ridicol, remarcând că Von Schlewitz era suficient de bătrân pentru a-i fi tată:

– Nu ar încerca niciodată ceva cu mine.

– Îți place să vorbești cu acel alcoolic nazist, să chicotești la complimentele lui. Dacă ar ști cu ce te ocupi, te-ar împușca. Ar trebui să îl otrăvești, în loc să fii amabilă cu el.

– Johann, nu fi atât de naiv. Nu suntem aici ca să otrăvim naziști. E necesar să ne înțelegem bine cu restul germanilor de aici. E necesar și pentru tine, face parte din acoperirea ta.

În realitate, Ursula savura pe deplin flirtul ei cu Schlewitz, care se dovedea a fi o companie excelentă, o acoperire convingătoare și o sursă utilă de informații militare. Nu era ea primul spion care să folosească atracția sexuală drept instrument de spionaj.

Existența Ursulei în Mukden era un amestec bizar de pericol și rutină casnică: avea o viață de familie cu Johann și Michael, o viață socială în cadrul căreia fraterniza cu fasciștii, și o a treia viață secretă, de ofițer al Armatei Roșii care coordona operațiuni paramilitare comuniste. „Fiecare întâlnire cu partizanii era riscantă", scria ea mai târziu. „Dacă s-ar fi descoperit că îi sprijineam pe partizani, ne-am fi putut aștepta să fim condamnați la moarte. Cum reușeam să trăim, având de înfruntat aceste pericole? Relativ liniștit. Când ești permanent în pericol, ai doar două opțiuni: ori te obișnuiești, ori îți pierzi mințile. Noi ne-am obișnuit".

Ursula a plecat să achiziționeze cele necesare pentru bombele lui Chu. Instructorii de sabotaj din cadrul bazei Rândunica ținuseră lecții despre cum să obții explozibili din produse obișnuite de uz casnic, printre care azotat de amoniu, sulf, acid clorhidric, aluminiu și permanganat. Aceste ingrediente puteau fi toate obținute în Mukden, însă dacă ar fi fost cumpărate împreună, sau în cantități mari, ar fi atras atenția nedorită. De la un magazin de bricolaj din centru, Ursula a cerut patru kilograme jumătate de azotat de amoniu, praful alb cristalizat folosit drept îngrășământ pentru plante, din care se poate obține un exploziv prin

amestecarea cu aluminiu pulbere sau păcură. Înțelegând greșit cantitatea pronunțată de Ursula în chineză, vânzătorul s-a întors cu un sac de cincizeci de kilograme. Bucuroasă de acel accident fericit, Ursula a încărcat sacul în căruciorul lui Michael, pe el cocoțându-l peste ceea ce reprezenta ingredientul principal pentru o bombă de patruzeci și cinci de kilograme. Johann a construit temporizatoare și amorse. Chu a venit acasă la Ursula să ia explozibilii:

– Așa, așa, foarte bine, a spus acesta, surâzând. Campania de sabotare a comuniștilor s-a intensificat, atacurile vizând posturi de pază, fabrici operate de japonezi, convoaie militare și, mai presus de toate, sistemul de căi ferate care avea o importanță vitală pentru economia Manciuriei. Partizanii aveau semnale prestabilite care indicau dacă o operațiune avusese succes. „Abia când văd semnul bifurcat crestat pe al patrulea copac din partea dreaptă a primei intersecții de pe White Moon Street, simt că mi se ia o piatră de pe inimă", scria Ursula. Presa controlată de japonezi raporta prea puține detalii, însă frecvența cu care erau denunțați „teroriștii" și brutalitatea măsurilor represive ale japonezilor arătau cât de eficient era războiul clandestin. „Luna trecută, grupurile antijaponeze au executat 650 de atacuri numai în provincia Mukden"[1], arăta Ursula într-o scrisoare către familia ei, din iulie 1934.

Ursula nu le-a dezvăluit rolul jucat de ea în acele atacuri. De fapt, nu prea le-a spus mare lucru părinților ei, în general. Ei știau doar că fiica lor aventuroasă și rebelă își lăsase soțul în Shanghai și lucra ca librar ambulant în China de Nord. „Sunt ocupată de dimineața până seara", scria ea cu francheță, înainte de a adăuga ceva mai puțin sincer: „În niciun caz să nu vă faceți griji pentru mine. Nu aveți absolut niciun motiv. Trăiesc exact viața pe care mi-o doresc și sunt foarte satisfăcută. Stați liniștiți! La un moment dat, în mod inevitabil, viața asta de hoinară o să se sfârșească". Nu le-a spus că

exista posibilitatea reală ca viața ei să se sfârșească în celula unei închisori japoneze, așteptându-și execuția. Se semna „fiica voastră rătăcitoare, dar fericită". Nu pomenea nicăieri nimic de Johann Patra.

Robert și Berta Kuczynski erau și ei niște hoinari, în mare măsură.

Numeroși evrei nu au înțeles decât târziu virulența antisemitismului nazist. Însă atacurile asupra evreilor și a proprietăților evreiești din Berlin se agravau constant. În scurtă vreme, evreilor avea să li se refuze serviciul militar, actorii evrei să fie alungați de pe scenă, iar studenții evrei, împiedicați să dea examene la medicină, farmacie și Drept. Sistemul de lagăre de concentrare s-a extins rapid. Elizabeth Naef, geniala psihanalistă evreică la care fusese Agnes Smedley, a lăsat un bilețel scurt – *„Ich kann nicht mehr!"*[2] („Nu mai pot!") – și s-a sinucis. Aflat în Marea Britanie, Robert i-a scris surorii lui, Alice, îndemnându-i pe ea și pe soțul ei, Georg Dorpalen, să plece din Germania cu cei patru copii ai lor. Unchiul Georg a refuzat fără drept de apel, remarcând că era un erou de război decorat pentru faptele sale și un doctor evreu extrem de apreciat. Avea „să rămână în țara sa natală, pe care o iubea".

În 1934, Berta a vândut, în sfârșit, casa de pe malul lacului Schlachtensee, la un preț considerabil redus, a făcut bagajele întregii familii și a fugit în Anglia însoțită de fiicele ei mai mici, Barbara, Sabine și Renate. Acolo s-au reîntâlnit cu Robert, care obținuse un post la London School of Economics în calitate de cercetător în domeniul demografiei coloniale. Ceva mai târziu, li s-a alăturat și Brigitte. Olga Muth, doica familiei, a avut de ales dacă să rămână în Germania sau să vină și ea în Anglia. Fiind de rasă ariană, nu o păștea niciun pericol în Germania și și-ar fi putut găsi un alt loc de muncă în Berlin. Mai mult, nu vorbea aproape deloc engleza, iar perspectivele de viitor ale familiei Kuczynski în

Marea Britanie erau, în cel mai bun caz, incerte. „Însă a ales să rămână alături de familie" şi s-a îngrămădit fără ezitare cu toţi ceilalţi, într-un mic apartament închiriat în nordul Londrei. Membrii familiei Kuczynski erau de-acum refugiaţi.

Dintre rudele apropiate ale Ursulei, doar Jürgen a mai rămas la Berlin, furişându-se dintr-o ascunzătoare într-alta, scriind neîncetat, rămânând vocea excesiv de pretenţioasă a unui partid comunist aflat într-o situaţie din ce în ce mai disperată.

Comunicaţiile radio ale Ursulei către Moscova includeau rapoarte privind misiunile de sabotaj, moralul partizanilor, măsurile japonezilor de combatere a insurgenţilor, precum şi informaţii militare şi politice culese de la alţi expaţi din anturajul ei, inclusiv Von Schlewitz. Transmitea şi primea mesaje cel puţin de două ori pe săptămână, notând „şi cele mai rapide comunicaţii codate, fără a face nicio greşeală". Însă era o muncă frustrantă şi care necesita mult timp. Transmiţătorul era slab. Adeseori, semnalul de la Vladivostok era bruiat sau neinteligibil. Mesajele fragmentate trebuiau repetate la nesfârşit. Uneori, se apuca să le descifreze la 3 dimineaţa, lucrând la lumina unui bec palid în spatele ferestrelor acoperite de obloane, ştiind că Michael avea să se trezească peste câteva ore. Nu îndrăznea să aprindă focul în sobă, ca nu cumva fumul să atragă atenţia asupra activităţilor ei nocturne. „Stăteam în faţa decodorului de semnale Morse, îmbrăcată în trening şi înfăşurată în pături, cu mănuşi fără degete pe mâini. Auzeam avioanele survolând casa. Într-o bună zi, inevitabil, aveau să mă prindă... Îmi doream atât de mult să mă refugiez în patul meu cald." Fiecare transmisiune era ca o rundă de ruletă rusească.

Însă, când radioul funcţiona bine, iar cele cinci sute de caractere regulamentare de text, împărţite în seturi de câte cinci, se aliniau ca şirurile de soldaţi încolonaţi, Ursula simţea o exaltare bizară, secretă. „Casa mea, închisă cu obloane, era

ca o fortăreață. Misha dormea adânc în camera alăturată. Orașul era cufundat în somn. Doar eu eram trează, trimițând în eter informații despre partizani – iar în Vladivostok, un cadru al Armatei Roșii stătea și asculta."

Aveau nevoie și de o echipă de rezervă. Chu a fost de acord să le aducă pe cineva cu pregătire în domeniul operațiunilor radio. Într-adevăr, în scurtă vreme, a apărut un cuplu de tineri chinezi, care le-a transmis salutări din partea liderului partizanilor și care avea deja pregătită o acoperire credibilă: Wang avea să-i dea Ursulei lecții de mandarină, iar soția lui, Shushin, o croitoreasă abilă, avea să îi cârpească hainele și să îi coasă altele noi, să o ajute cu treburile gospodărești și la creșterea copilului. Wang era politicos, însă greoi, în vreme ce Shushin era înzestrată cu o dorință înnăscută de a învăța cât mai mult, vorbea o engleză decentă și nutrea o ură viscerală față de japonezi. Deși arăta ca un copil, era și ea mamă, având doi micuți, de patru, respectiv doi ani, care locuiau cu părinții ei. „Wang semăna cu Johann prin purtarea lui serioasă și disciplinată, iar amuzanta și vesela Shushin era ca mine." Între cele două femei s-a format imediat o legătură sufletească. „Era absolut încântătoare; când exersa codul Morse, degetele ei dansau pe taste." După fiecare lecție de operare radio, zăboveau să bea ceai împreună, să se plângă de bărbații lor, să discute politică și să își împărtășească povești din viețile lor extrem de diferite. Shushin i-a confecționat Ursulei un pardesiu larg de vară, cu un buzunar secret ascuns în căptușeală, exact atât de mare cât să încapă în el două lămpi radio. Într-o seară, conversația a luat o turnură sumbră: Ce s-ar întâmpla dacă i-ar prinde japonezii? Cine putea îndura mai bine închisoarea și tortura, bărbații sau femeile?

– Crezi că teama suplimentară de a-și lăsa copiii în urmă ar doborî o mamă? s-a întrebat Shushin.

Ursula încă reflecta la întrebare, când Shushin i-a împărtășit părerea ei:

– Eu nu cred că puterea de a îndura aşa ceva depinde de cât de mult suferi. Poate că tocmai copiii sunt cei care ne fac puternice.

Michael avea aproape patru ani, învăţa din zbor chineza de la copiii cu care se juca şi îşi dezvolta vocabularul în trei limbi diferite. Ursula era încântată de „întrebările lui inteligente şi bine gândite" şi de curiozitatea lui insaţiabilă. „Mi-ar plăcea la nebunie să am patru copii ca el", scria ea. Patra începuse să colecţioneze instrumente muzicale tradiţionale chineze şi îl lua şi pe Michael în expediţiile dedicate cumpărăturilor. Ursula nu îi însoţea decât rar. „Ambii ar fi văzut în mine o intrusă." Îi plăcea teribil să urmărească progresul acelei relaţii necomplicate, căci Johann ştia instinctiv cum să se poate ca un părinte bun. Şi se întreba dacă ar fi putut avea la un moment dat copii împreună.

La Moscova, nu se ştia că parteneriatul dintre cei doi spioni trimişi la Mukden devenise mai mult decât profesional, iar Ursulei îi convenea nici să nu se afle. „Lucram bine împreună", scria ea. „El era mai dificil decât mine, cu rezervele lui, accesele de furie ocazionale, intoleranţa şi neliniştea lui, iar eu, între timp, învăţasem să nu îl irit, să cedez în faţa lui aproape în toate." În materie de spionaj, avea încredere deplină în el; în iubire, mai puţin. În apropierea lui Johann, se mutase o tânără rusoaică atrăgătoare, „o păpuşă subţirică şi cochetă, cu o fundă roz prinsă în părul blond". Ursula a devenit imediat bănuitoare. „Ludmila se va întoarce în curând acasă la părinţii ei, în Harbin", a informat-o Johann, pe un ton puţin prea visător. Ursula era deranjată de propria ei gelozie, însă reflecta: „Trebuie să ştiu exact cum stau lucrurile cu acest Casanova". Johann era irascibil, pretenţios şi foarte probabil infidel; însă era, în acelaşi timp, tandru şi, în ciuda temerilor personale, puternic. Era un amant atent. Şi ştia să construiască o bombă excelentă.

„Ne iubeam, trăiam pericolul împreună, eram tovarăşi, iubeam faptul că bombănea în somn, că era mândru de mine când arătam bine, că îşi făcea griji când eram plecată prea mult timp, că ne certam, apoi ne împăcam, şi că ne era dor unul de celălalt când misiunile ne ţineau separaţi.“ Putea discuta cu Johann despre politică, revoluţie şi comentariile amuzante ale băieţelului care acum era aproape al amândurora. „Vorbeam despre cum va fi Germania după ce va fi luat sfârşit era nazismului şi despre cum avea să arate Germania comunistă.“ Johann era dezamăgit că atât de mulţi germani aparţinând clasei muncitoare îl susţinuseră pe Hitler în ascensiunea sa la putere şi în campania împotriva evreilor. „Mi-am pierdut încrederea în propria mea clasă“, a spus el. Au stabilit să sărbătorească în momentul în care aveau să realizeze transmisiunea radio cu numărul 100.

După o întâlnire cu Chu în oraşul Anshan, aflat la distanţă de două ore de mers cu trenul la sud de Mukden, Ursula a vizitat piaţa din localitate şi a dat de un restaurator de porţelanuri precum cel pe care îl văzuseră în Hangchow, „un individ în vârstă, cu o barbă albă şi rară“. A remarcat că mâinile îi tremurau în timp ce reasambla un bol de orez spart. Au început o conversaţie greoaie, iar Ursula l-a întrebat de micul gong de porţelan pe care îl purta pe o prăjină. Bătrânul a ridicat obiectul:

– Astăzi este ultima mea zi de muncă, a spus el. Am fii, nepoţi şi strănepoţi, iar peste trei zile, am să mă întind şi am să mor.

Ursula a rămas încremenită. Bărbatul i-a pus în mâini gongul de porţelan.

– Ia-l tu, i-a spus acesta. Tu vei trăi o viaţă lungă.

În seara aceea, întoarsă la Mukden, i-a spus lui Johann povestea restauratorului de porţelanuri pe care îl găsise muncind la ultimul lui bol şi i-a dat micul gong pentru a-l adăuga la colecţia lui: un dar din iubire, promiţând longevitate.

În ianuarie 1935, Rudi a venit în vizită la Mukden, aducând daruri pentru Michael şi piese de schimb pentru radio. Ursula

a comunicat Moscovei: „Rudi este acum un comunist convins şi nu doreşte să mai rămână inactiv politic". Câteva luni mai târziu, a revenit cu materiale pentru confecţionarea bombelor. Rudi îşi petrecea ore întregi jucându-se cu fiul său în grădină. Michael se ataşase de Patra, însă apariţiile bruşte, neaşteptate şi inexplicabile ale tatălui său erau momente de fericire pură. Ani buni mai târziu, în ceea ce el numea „fragmente fantomatice de mozaic", avea să-şi rememoreze amintirile din copilărie: momentele în care tatăl lui îl învârtea prin aer în grădină, textura sacoului de tweed al lui Rudi pe obrazul lui, mama lui citindu-i cu voce tare până adormea. „Copilul fericit al unei familii fericite de germani în China."

Rudi nu a pus niciun fel de întrebări privind relaţia Ursulei cu Johann, nici nu a cerut să i se spună când aveau să se întoarcă la Shanghai. Nu făcea niciun fel de presiuni. Însă nu renunţase la familia sa. Hamburger era o combinaţie bizară, un radical cu o gândire conservatoare un revoluţionar distins. Un prieten avea să îl descrie ulterior drept „ultimul comunist victorian"[3]. Pentru a păstra aparenţele şi de dragul fiului său, era dispus să se joace de-a familia fericită, sperând că, într-o bună zi, aveau să regăsească fericirea cu adevărat.

La începutul anului 1935, Moscova i-a ordonat lui Patra să construiască un transmiţător radio pentru Shushin şi Wang. Însoţită de Michael, Ursula a luat trenul până la Tianjin, de unde a cumpărat mai multe lămpi radio, pe care le-a trecut apoi peste graniţă cusute în interiorul ursuleţului de pluş al fiului ei. Câteva săptămâni mai târziu, Shushin şi Wang au plecat, luând cu ei cel de-al doilea set radio asamblat de Johann. Ursula nu ştia încotro se îndreptau şi nici nu a întrebat. „Mi-a venit foarte greu să-mi iau rămas-bun de la Shushin, singura mea prietenă."

Perioada petrecută în misiune în Mukden a fost una de fericire şi teamă, euforie şi epuizare, iubire, gelozie şi, ocazional, oroare. După o întâlnire în munţi cu Chu, Ursula se

întorcea pe jos într-un sat din apropiere, traversând un peisaj „neîntinat și superb", când a văzut cadavrul unui bebeluș zăcând pe drum: era cel de-al doilea copilaș mort pe care îl vedea în tot atâția ani și un memento brutal al pericolului ce îl pândea pe propriul ei fiu. Foametea îi forța pe țăranii rămași fără mâncare și împovărați de familii numeroase să își abandoneze o parte dintre copii, de regulă fetele. „Trupul încă nu i se răcise", scria Ursula. „Ce fel de lume era aceasta în care un părinte era obligat să își sacrifice un copil pentru a-l salva pe altul?" De fiecare dată când sufletul i se înfiora de teamă, își amintea de recunoștința simplă a lui Chu. Tânărul lider de gherilă „radia calm și demnitate". Ursula își amintea singură că luptau pentru o cauză ce făcea să merite orice sacrificiu. „Luptam împotriva fascismului japonez."

Invadatorii japonezi erau convinși, pe bună dreptate, că, în spatele campaniei de gherilă tot mai ample, se afla sprijinul Moscovei. Străinii erau luați cu forța și aduși la interogatorii. Ursula a fost „invitată" la secția de poliție din Mukden și condusă într-un birou în care o aștepta un ofițer japonez. „Uniforma mulată îi scotea în evidență picioarele crăcănate. Deși stătea în picioare perfect drept, brațele și le ținea depărtate de corp, ca pe niște mânere". Pe un ton nonșalant, ofițerul i-a zis: *„Saditec pozhalste"*, adică „Te rog, ia loc" în rusă. Era un truc pentru a vedea dacă vorbea rusa, caz în care s-ar fi putut dovedi a fi spion sovietic.

– Ce-ați spus? a întrebat ea.

După un interogatoriu scurt, fără cap și coadă, Ursula a fost lăsată să plece. Însă *Kempeitai*-ul începuse să strângă lațul.

„Utilizarea frecventă a transmițătorului nostru, achiziționarea de substanțe chimice, păstrarea lor în casa noastră și transportul acestora, întâlnirile mele cu partizanii – toate au avut loc sub permanenta supraveghere japoneză." Ursula pretindea că se obișnuise cu pericolul, însă somnul îi era întrerupt adesea de un coșmar recurent, în care inamicul

dădea buzna în casă înainte ca ea să apuce să distrugă mesajele decodate. A început să ia somnifere.

Von Schlewitz a observat că începuse să slăbească. „Doamnă vecină, azi vă invit la cină, vom comanda cele mai delicioase şi mai alese bucate", a anunţat-o el. Printre îmbucăturile uriaşe de mâncare şi câte o duşcă de vin, Von Schlewitz „a încercat diplomatic, însă fără succes, să afle ce era în neregulă". În cele din urmă, Ursula i-a zis: „Dacă îmi va cădea o cărămidă în cap, va trebui să ai tu grijă de Mişa". Von Schlewitz i-a promis că ar fi bucuros să o facă şi că l-ar adopta pe băiat dacă s-ar dovedi necesar. „Asta a fost prea mult pentru mine", scria ulterior Ursula, pe care o pufnea râsul când se gândea ce ironie crudă ar fi fost ca un traficant de arme nazist să adopte şi să crească fiul unui spion comunist evreu. Chiar şi aşa, era o alinare pentru ea să ştie că generosul ei vecin ar fi avut grijă de fiul ei în cazul în care ea şi Patra ar fi fost prinşi.

Von Schlewitz nu a întrebat-o de ce îi era teamă că ar putea să îi cadă „o cărămidă" în cap, nici de ce era posibil ca fiul ei să aibă nevoie să fie adoptat, nici de ce era atât de interesată de subiecte militare. Afaceristul pilit probabil ştia mult mai multe decât lăsa să se vadă.

În aprilie 1935, Ursula şi Johann tocmai luau cina în căsuţa de piatră când au auzit un ciocănit în uşă. În prag stătea un băiat chinez de circa 16 ani, cu răsuflarea tăiată. Acesta a strecurat o bucăţică de hârtie în mâna Ursulei: un străin îi dăduse nişte bani şi îi ceruse să transmită acel „mesaj despre o boală gravă".

Ursula a închis uşa şi a desfăcut biletul. Era scris într-o engleză simplă de mâna tremurătoare a lui Chu. Când a citit mesajul, a simţit pereţii încăperii prăvălindu-se peste ea. Apoi a pus hârtia în scrumieră, a aprins un chibrit şi a privit-o arzând. Cenuşa hârtiei încă licărea când s-a întors spre Johann:

– Au arestat-o pe Shushin.

10

Din Peking în Polonia

În timp ce coda mesajul de urgenţă către Moscova, Ursula îşi imagina ce suferinţe îndura Shushin în momentul acela. Oare îi sfărâmaseră deja degetele delicate care nu demult dansaseră pe claviatura codificatorului Morse? „Ştiam care era procedura. Începeau cu degetul mare – «Dă-ne numele!» –, apoi treceau la arătător «Vorbeşte!» – şi tot aşa, unul câte unul. Dacă victima păstrează în continuare tăcerea, încep să-i smulgă unghiile.“ Cel mai probabil, japonezii îl arestaseră şi pe Wang. El nu ar fi putut să îndure multă vreme tortura administrată ca la carte. Ursula a transmis mesajul, comunicarea ei cu numărul 100 către Moscova.

Răspunsul a fost rapid şi precis. „Întrerupeţi orice contact cu partizanii. Demontaţi şi ascundeţi radioul. Plecaţi din Mukden. Mutaţi-vă în Peking şi instalaţi acolo o nouă staţie radio.“

Misiunea se încheiase. Reţeaua, echipamentele şi viaţa pe care o construiseră atât de atent în ultimele cincisprezece luni trebuiau distruse de îndată.

Ursula a demontat transmiţătorul radio şi a împachetat piesele în pungi de plastic. În dimineaţa următoare, ea şi Johann au urcat în trenuri separate, pe care le-au schimbat de două ori, au făcut cale întoarsă, apoi s-au întâlnit la

marginea unei păduri de la periferia de nord a oraşului Mukden. Niciunul din ei nu fusese urmărit. Johann a săpat o groapă şi au îngropat rapid componentele radioului.

Apoi s-au aşezat într-o poieniţă sub razele soarelui de primăvară.

– Hai să vorbim puţin în pacea şi liniştea asta, i-a spus Johann blând. Shushin şi Wang au o căsnicie solidă?

– Chiar foarte solidă.

Exista o legătură directă între cuplul chinez şi Ursula, ce avea să fie uşor de identificat.

– Au tot venit şi plecat din casa ta în ultimele şase luni, a spus Johann. Va trebui să pleci în curând. E posibil ca la uşa ta să te aştepte cineva chiar acum.

Avea dreptate, firește. Însă dacă ar fi plecat amândoi din oraş „în mare grabă", gestul lor ar fi trezit suspiciuni. Probabil aveau doar câteva zile la dispoziţie, cel mult, până când Shushin şi Wang aveau să cedeze, iar *Kempeitai*-ul să vină să o aresteze.

– Ne trebuie o acoperire nouă, a spus Ursula. Prima parte o ştiu toţi: ne-am cunoscut pe vapor şi ne-am îndrăgostit. Te-am urmat până aici, din Shanghai. Acum vom adăuga partea a doua: ne-am despărţit pentru că tu ai o iubită nouă.

Era prima dată când făcea aluzie la Ludmila, rusoaica din vecini. Johann a început să-şi frământe căciula în mâini. Preţ de câteva minute, nu a spus nimic. Apoi a bombănit:

– Mă admira şi mă asculta ca pe un savant.

Ursula şi-a aţintit privirea în pământ. Printre rădăcinile noduroase, se iţeau minuscule flori aurii crescând din muşchi.

După o tăcere îndelungată, a răspuns:

– N-ar trebui să spun asta, însă dacă voi găsi pe cineva aşteptându-mă la uşă, mă voi bucura. Cel puţin atunci nu ar fi tot alţii în suferinţă.

A izbucnit în lacrimi. Johann i-a mângâiat părul.

În drum spre gară, Johann s-a oprit şi s-a întors către ea:

– Mai ţii minte când ţi-am spus, pe vapor, că vom rămâne împreună pentru totdeauna? Am spus-o din suflet atunci, iar acum mi-e chiar mai clar. În ciuda a tot ceea ce s-a întâmplat, mi-ai dat gongul vânzătorului de porţelanuri. E aproape ca şi cum povestea cu fata aceea a fost necesară ca să îmi arate de ce anume nu mai am nevoie – şi că am nevoie de tine.

Ursula se simţea complet amorţită.

Pe tren, au recapitulat povestea în spatele căreia aveau să se ascundă. Ursula avea să plece prima la Peking (în prezent Beijing) şi avea să se afle că cei doi se separaseră. Johann avea să o urmeze după câteva zile:

– Scrie-mi un bilet de adio – banalităţi –, ai cunoscut pe altcineva şi oricum nu ne înţelegeam chiar atât de bine. Te deranja în special faptul că păstram secrete faţă de tine, ceea ce va sugera că nu aveai habar de munca mea. Adaugă ceva despre diferenţele de rasă pe care nu ai reuşit să le depăşeşti.

Johann a făcut o faţă îndurerată.

– Nu mai ţii deloc la mine?

– Johann, sunt teribil de obosită.

Ursula i-a spus lui Von Schlewitz că fusese părăsită de iubit şi avea de gând să plece din Mukden. Jovialul traficant de arme german nu i-a adresat întrebări indiscrete. Dacă aceasta era povestea pe care alegea ea să o spună, avea să o repete şi el când apăreau japonezii, ceea ce urma să se întâmple în curând. Von Schlewitz i-a condus pe Ursula şi pe Michael la gară, făcându-le cu mâna la plecare. Ursula nu l-a mai văzut niciodată.

În trenul care cobora huruind spre sud-vest, Ursula s-a oprit să reflecteze: „Brusc se alesese praful de luni întregi de muncă asiduă. O mulţime de lucruri rămâneau neterminate".

Ursula stătea întinsă în patul hotelului din Peking, cu obrazul pulsând de durere şi mintea zbârnâindu-i de gânduri. În timpul călătoriei îndelungate cu trenul, ceea ce

începuse ca o durere de dinţi surdă se agravase brusc, iar de la gară fugise la cel mai apropiat cabinet stomatologic pentru o intervenţie de urgenţă, ce durase două ore, în care îi fusese scos nervul. Michael urmărise cu interes întreaga scenă, în special când dentistul pusese mâna pe cleşte. „Ca să nu-i stârnesc copilului o frică de dentist care să-l urmărească toată viaţa, nu am scos niciun sunet." Tortura a făcut-o să se gândească la Shushin. Când efectul anesteziei a început să se risipească, Ursula a simţit durerea pulsatilă cuprinzându-i treptat obrazul şi urcând spre tâmplă, însoţită de un val de vinovăţie şi greaţă. În ciuda unei „oboseli copleşitoare" şi a unei doze considerabile de somnifere, nu reuşea să adoarmă. „Ne-am abandonat partizanii", şi-a spus ea. „Chu va veni la următoarea întâlnire, iar eu nu voi fi acolo." Poate că Shushin era deja moartă. Îl ura pe Johann pentru că se culcase cu Ludmila, însă avea nevoie disperată de el. „Eram separaţi doar de câteva zile şi deja îmi era dor de el." Fără transmiţătorul radio, se simţea neputincioasă; devenise o parte esenţială din viaţa ei, „aşa cum e puşca pentru soldat, sau maşina de scris pentru scriitor". În cele din urmă, a căzut într-un somn adânc indus de medicamentele pe care le luase.

Ursula şi Michael aşteptau în gara din Peking când a sosit trenul din Mukden. Patra l-a învârtit pe băiat prin aer, iar pe Ursula a sărutat-o prelung şi apăsat. În ziua următoare, a strâns piesele necesare pentru a asambla din nou un aparat radio. Primul mesaj primit de la Moscova s-a dovedit surprinzător: „Ascundeţi transmiţătorul şi patru săptămâni pauză". De regulă, spionii Armatei Roşii nu primeau concedii. În realitate, Centrul încerca să evalueze cât de grav fusese afectată reţeaua din Mukden. În seara aceea, au servit la cină piele de raţă la cuptor, supă din înotătoare de rechin şi ceai verde. „Eram obosiţi, ne simţeam apropiaţi şi fericiţi."

Astfel, a început o bizară lună de miere. „În Peking e ca în rai", le scria Ursula părinţilor ei. Treptat, au început să

se relaxeze, descoperind încetul cu încetul o „modalitate de a savura fiecare oră din acele zile atât de rare în care nu ne păştea niciun pericol". Durerea de dinţi s-a potolit, iar greaţa care o lovise înainte de a pleca din Mukden s-a risipit. A început să doarmă din nou. L-au dus pe Michael să vadă lacul de la Palatul de Vară, au făcut drumeţii pe dealuri, s-au plimbat pe străzile oraşului şi şi-au oferit răgaz să citească. Johann era atent şi tandru cu ea, păpuşa rusească din Mukden devenind o simplă amintire. „Nu ne spuneam cuvinte tăioase", scria Ursula. „Johann era fericit pentru că locuiam împreună. Îmi amintesc de acel august în Beijing ca fiind o perioadă scăldată în lumină caldă."

După patru săptămâni, au reasamblat radioul. Johann dormea când a venit mesajul de la Moscova, un ordin brusc care i-a făcut inima să tresară. „Sonia, vino la Shanghai cu bagajele. Ernst, rămâi pe poziţie şi aşteaptă noul partener." Din Shanghai, dicta în continuare mesajul, Ursula avea să meargă la Moscova pentru noi instrucţiuni, apoi urma să călătorească în Europa pentru a-şi vizita familia. După cinci ani în slujba consiliului municipal al Shanghaiului, Rudi şi familia lui aveau dreptul să plece în concediu acasă. Ursula ştia că nu se vor mai întoarce în China: misiunea ei se încheiase.

Ursula s-a aşezat pe pat, privindu-l pe Johann dormind. „Fruntea brăzdată de riduri, pometii înalţi, nasul îngust, gura neliniştită, agitată, mâinile lui. Mi-am lăsat lacrimile să curgă." Era a treia oară când plângea pentru el. Prima dată se întâmplase într-un cinematograf din Praga, apoi într-o pădure de la marginea oraşului Mukden, iar acum în Peking, în vreme ce el dormea, iar ea îşi lua adio în tăcere:

– Asta înseamnă adio, a spus el în dimineaţa următoare, când Ursula i-a comunicat ordinele sosite de la Moscova. Dar apoi s-a luminat la faţă. Oamenii noştri nu sunt cruzi, ni se va permite să rămânem împreună. Imediat ce voi scăpa de-aici, ne vom căsători.

Ursula nu a spus nimic.

Johann i-a condus la gară, a pus bagajele la locul lor, l-a îmbrăţişat pe Michael, apoi s-a oprit, uşor stingherit, pe peronul din faţa geamului de la compartimentul lor:

– Am să-ţi scriu din nou când voi pleca din China, a spus el. Neapărat.

Uşile s-au închis zgomotos, iar trenul a fluierat. Johann nu le-a făcut cu mâna. Apoi s-a răsucit pe călcâie şi s-a îndepărtat.

Ursula nu îi spusese că era însărcinată.

Colonelul Tumanyan, superiorul Ursulei, a întâmpinat-o călduros în biroul de pe strada Bolshoi Znamensky şi a lăudat-o pentru munca pe care o făcuse în Mukden şi pentru ceea ce se dovedise a fi fost o evadare ca prin urechile acului din Shanghai. În mai 1935, inspectorul Tom Givens, de la Poliţia Municipală din Shanghai, arestase un alt spion sovietic de rang înalt. Joseph Walden susţinea că e un artist muritor de foame, însă, în realitate, era colonelul Yakov Grigorievici Bronin, reprezentant al serviciilor sovietice de informaţii. În apartamentul lui Bronin, poliţia a găsit dovezi conform cărora maşina lui de scris fusese achiziţionată de o anume Ursula Hamburger. Rudi a fost chestionat şi le-a oferit Serviciilor Speciale o poveste convingătoare, însă falsă, despre cedarea maşinii de scris. Givens se apropia prea mult de adevăr. Ursula a luat primul vapor din Shanghai, conştientă fiind de faptul că nu avea să se mai întoarcă. Însă Direcţia a IV-a plănuia deja o nouă misiune.

– Eşti dispusă să mergi în Polonia? Cu Rudi? a întrebat-o Tumanyan.

Guvernul polonez de extremă dreaptă forţase partidul comunist să treacă în ilegalitate, iar tovarăşii de acolo aveau mare nevoie de un operator radio expert. Din moment ce Rudi era acum dispus să muncească pentru serviciile de

informaţii sovietice, iar ea garanta pentru devotamentul lui, puteau lucra în echipă, coordonând celulele comuniste poloneze, colectând informaţii militare şi raportând totul Moscovei. Munca de arhitect a lui Rudi avea să le asigure acoperirea necesară. Deşi era în continuare şeful departamentului asiatic, Tumanyan avea să rămână superiorul ei direct. Colonelul Tums tot nu era la curent cu starea căsniciei Ursulei. Ea nu i-a spus ofiţerului în subordinea căruia se afla că era însărcinată cu copilul lui Johann Patra. „Din punctul lui de vedere, era o propunere logică, generoasă."

Din perspectiva Ursulei însă, propunerea nu era nicidecum una lipsită de complicaţii. I-ar fi fost relativ uşor să facă un avort în China, însă din clipa în care descoperise că era însărcinată, luase o decizie definitivă în această privinţă. „Tânjeam după un al doilea copil, iar acum, că era pe drum, voiam să îl păstrez."

Sarcina ei a creat o situaţie extraordinară. Conform instrucţiunilor, se oprise pentru scurtă vreme în Shanghai înainte de a călători la Moscova cu Michael. Rudi a fost stupefiat să afle că era însărcinată cu copilul lui Patra şi a îndemnat-o să avorteze. Când Ursula i-a scris lui Johann pentru a-l informa despre ce se petrecea, şi el a încercat să o convingă să facă avort. În mod bizar, de aici s-a ajuns la un schimb de scrisori între Patra, aflat în Peking, şi Hamburger, aflat în Shanghai, în care cei doi discutau despre ce ar fi trebuit să facă Ursula. „Eu nu am spus nimic, în vreme ce ei doi au continuat să se târguiască pe viitorul meu." Era hotărâtă să păstreze copilul, şi cu asta, basta. În cele din urmă, Rudi a ales calea decenţei, cum făcea întotdeauna, şi „a declarat că nu mă putea lăsa singură în starea în care eram". Avea să o urmeze oriunde ar fi fost trimisă în misiune; avea să joace în continuare rolul de soţ, măcar de formă, dacă nu şi în realitate, şi să rămână un tată pentru Michael; aveau să ascundă lumii întregi, Centrului şi propriilor familii că pruncul pe care îl purta în

pântec nu era al lui. După naşterea copilului, Ursula urma să decidă singură ce viitor îşi dorea, cu sau fără el. Şi reacţia lui Patra la acest plan a fost nobilă, în felul ei: „Dacă nu pot fi cu tine, nu e nimeni mai potrivit decât Rudi şi mă voi simţi mult mai liniştit ştiind că eşti cu el".

Sugestia lui Tumanyan de a-i trimite pe Rudi şi pe Ursula într-o misiune comună punea acest aranjament neconvenţional într-o cu totul altă lumină. Rudi şi Ursula urmau să locuiască şi să muncească împreună. Hamburger era un tată bun, un arhitect talentat şi un om generos, însă Ursulei îi era teamă că nu avea stofă de spion. „Şarmul lui şi politeţea perfectă făceau să fie apreciat peste tot, în special de către femei, şi îi deschideau multe uşi", însă, pe de altă parte, „în multe privinţe era naiv şi moale". Între timp, pentru ea pericolul devenise parte din viaţa de zi cu zi. După cum descoperise, spionajul presupunea nu doar riscuri, ci şi sacrificii, pierderea unor oameni dragi şi durere. Era însărcinată cu copilul altui bărbat. Încă îl iubea pe Patra, deşi ştia că era prea puţin probabil ca ei doi să mai formeze vreodată un cuplu. Era corect „să mă aştept să pot trăi cu Rudi în astfel de circumstanţe?"

Ursula i-a spus lui Tumanyan că avea să accepte misiunea, avea să-l ducă pe Michael în Marea Britanie pentru a-şi vizita familia, apoi urma să se mute la Varşovia. Rudi avea să vină separat la Moscova pentru a discuta misiunea cu Tumanyan. Pe urmă, nu avea decât să decidă singur dacă voia sau nu să o urmeze în Polonia. Dacă alegea să nu o facă, urma să meargă singură. „Nu îmi era teamă să duc misiunea la bun sfârşit pe cont propriu." Înainte de a pleca de la Moscova, i-a fost prezentat un ofiţer de informaţii bulgar pe nume Stoyan Vladov (pe numele adevărat, Nikola Popvassilev Zidarov), care avea să fie principalul ei om de legătură în Polonia.

Întreaga familie Kuczynski, însoţită de loiala Ollo, s-a reunit pe docuri la Hay's Wharf în Gravesend, când a intrat în port nava *SS Co-Operatzia*, venind de la Leningrad, în

data de 21 octombrie 1935. Ursula nu îşi mai văzuse tatăl şi fraţii de mai bine de cinci ani.

Jürgen se afla şi el în Marea Britanie. Fratele mai mare al Ursulei se încăpăţânase să reziste în Germania până în ultimul ceas, trudind pentru a sprijini comunismul clandestin, sperând că, în cele din urmă, clasa muncitoare avea să îşi vină în fire şi să-l dea jos pe Hitler. La începutul anului 1935, chiar făcuse o vizită în Uniunea Sovietică, ocazie cu care se întâlnise cu mai mulţi lideri ai KPD-ului aflaţi în exil, precum şi cu Karl Radek, comunistul pe ale cărui scrieri Ursula le citise în Shanghai după naşterea fiului ei. La 30 de ani, Jürgen era văzut de către Kremlin ca fiind un om cu un viitor strălucit: Radek afirma că Stalin însuşi întrebase dacă pentru tânărul Kuczynski ar fi fost benefic sau dezavantajos să devină membru al Academiei Sovietice de Ştiinţe. Jürgen fusese suficient de inspirat să refuze o onoare care, dacă ar fi fost descoperită de nazişti, le-ar fi dat un motiv în plus să îl ucidă. Se întorsese la Berlin, după cum s-a exprimat chiar el, „pe deplin convins că în scurtă vreme, aveam să îmi pot invita tovarăşii să se întoarcă în Germania". Acea convingere se dovedise iluzorie, iar realitatea îl izbise cu brutalitate atunci când Jürgen a primit ordin să scoată pe furiş din Germania ce mai rămăsese din fondurile KPD-ului şi să depună banii la o bancă olandeză. Naziştii începuseră să îi aresteze prietenii şi aliaţii politici. Berta îi trimitea scrisori în care îl implora să vină în Marea Britanie, înainte să fie prea târziu. Pe 15 septembrie 1935, în urma Congresului anual de la Nürnberg, parlamentul german a adoptat „Legea cetăţeniei Reichului", prin care evreii îşi pierdeau dreptul la cetăţenie germană. Străini în propria lor ţară, văzându-şi spulberată orice speranţă renaşterea comunismului şi constatând că isteria antisemită se intensifica, Jürgen şi Marguerite îşi părăsiseră ascunzătoarea şi fugiseră din ţară. La trei zile

după ce sosise la Londra, Jürgen a luat legătura cu Partidul Comunist Britanic.

Familia se reunise, însă în condiţii extrem de diferite faţă de vechea lor viaţă: îngrămădiţi într-un sărăcăcios apartament de trei camere din nordul Londrei. Prima lor reuniune de familie în formulă completă din 1929 încoace a fost agitată şi zgomotoasă, însă profund marcată de tristeţe. „Tânjeam cu toţii după casa în care crescusem şi după peisajul care pentru noi însemna acasă." Când părinţii şi fraţii Ursulei au aflat că era însărcinată cu un al doilea copil, au presupus că Rudi era tatăl. „Nu a fost nevoie să îi mint", avea să scrie ea mai târziu – o formulare interesantă în spatele căreia se ascundea însă ceea ce ea ştia foarte bine că era „o înşelătorie detestabilă".

După reuniunea de familie, Ursula l-a luat pe Jürgen deoparte şi i-a spus adevărul. Cei doi fraţi rămăseseră la fel de apropiaţi – şi de competitivi – ca întotdeauna. I-a explicat că avusese o aventură extraconjugală în China, deşi nu i-a spus cu cine, şi că Rudi nu era tatăl copilului ce urma să vină pe lume – dar că el era conştient de acest lucru. Jürgen i-a spus că era „imposibilă", dar a promis să nu împărtăşească nimănui altcuiva ceea ce îi mărturisise. Chiar dacă pe hârtie nu reuşea să se mai oprească din vorbit, Jürgen era cât se poate de capabil să păstreze un secret, iar Ursula avea încredere deplină în el.

Copiii familiei Kuczynski îmbrăţişaseră cu toţii, într-o măsură mai mare sau mai mică, vederi de stânga. Brigitte, următorul copil venit pe lume după Ursula, era deja membră a partidului comunist. Exmatriculată de la Universitatea din Heidelberg pentru că pălmuise un student, lider al Tineretului Hitlerist, fugise în Marea Britanie în septembrie 1935. Chiar şi mezina, Renate, „era mândră să se considere comunistă". Simpatiile politice ale refugiaţilor nu au trecut însă neobservate.

MI6, Serviciul Britanic de Informaţii Externe, a deschis pentru prima dată un dosar pe numele lui Jürgen, în 1928, când acesta a început să scrie pentru ziare comuniste. Robert, capul familiei, care în acea perioadă preda economie la LSE şi făcea muncă de cercetare pentru guvern, era şi el suspectat că i-ar fi simpatizat pe bolşevici. MI5, serviciul de securitate, se arăta deosebit de interesat de această familie de nemţi cu vederi de stânga, proaspăt instalată în Marea Britanie. În decursul următorilor ani, serviciile de informaţii britanice aveau să strângă nu mai puţin de 94 de dosare legate de familia Kuczynski. Autorităţile britanice de control al imigraţiei au remarcat sosirea Ursulei de la Leningrad, un prim semnal de alarmă ce a atras atenţia agenţiei MI5.

Rudi a ajuns şi el în Marea Britanie câteva săptămâni mai târziu. Întâlnirea sa cu colonelul Tumanyan la Moscova nu fusese pe deplin satisfăcătoare. „Dorinţa mea fusese să fiu trimis în misiuni [de spionaj] independente şi să mi se asigure pregătirea necesară în acest scop. Această dorinţă nu mi-a fost îndeplinită, însă am primit anumite promisiuni." Decizia lui de a se pune la dispoziţia serviciilor de informaţii sovietice era o alegere politică, însă avea şi o motivaţie personală. Rudi încă o iubea pe Ursula şi „se agăţa de speranţa deşartă că vor reuşi să se împace". În acelaşi timp, nu avea de gând să renunţe la fiul său. Tumanyan i-a ordonat lui Rudi să o însoţească pe Ursula în Polonia şi să o ajute cu tot ceea ce avea nevoie.

Au plecat în ianuarie 1936, într-o formulă nouă. Olga Muth a implorat-o pe Ursula să o ia şi pe ea. Renate era aproape adolescentă, era prea mare pentru a mai avea nevoie de bonă. În Polonia, Ollo ar fi putut să aibă grijă de Michael şi să o ajute pe Ursula după naşterea bebeluşului. Ursula a acceptat bucuroasă. O cunoştea pe Olga Muth de când avea trei ani. „A existat întotdeauna o legătură specială între Ollo şi mine", scria Ursula.

În Polonia, domnea haosul. Józef Pilsudski, liderul autocrat de extrema dreaptă care se aflase în fruntea ţării din 1926, tocmai murise, lăsând în urma lui un guvern încrâncenat împotriva sovieticilor şi hotărât să anihileze comunismul, ai căror membri erau forţaţi în mare măsură să se refugieze în clandestinitate. Antisemitismul polonez era în creştere. Polonezii încercau să negocieze o înţelegere cu Hitler pentru a lansa împreună un atac asupra Uniunii Sovietice. Era un moment nepotrivit pentru a fi spion comunist în Polonia sau, dintr-o altă perspectivă, unul cât se poate de nimerit.

Soţii Hamburger au închiriat o casă în Anin, o suburbie a Varşoviei, iar Rudi şi-a găsit de muncă, ajutat de doi arhitecţi polonezi, Szymon şi Helena Syrkus. Ursula a început să înveţe poloneza şi să asambleze un transmiţător radio, primul pe care îl construia singură, ascunzându-l în carcasa de lemn a unui gramofon pe care îl golise pe dinăuntru. Într-o noapte, a „apăsat pentru prima dată butonul de pornire, la lumina unui bec palid din apartamentul nostru". Două minute mai târziu, a venit răspunsul de la Moscova – recepţionat perfect.

Ofiţer de rang înalt în cadrul Direcţiei a IV-a, bulgarul Stoyan Vladov crease deja o reţea de informatori polonezi cu numele de cod „Mont Blanc". Fost muzician într-o orchestră de cinematograf, Vladov se alăturase partidului comunist în 1914, petrecuse cinci ani în închisoare pentru trafic de arme, primise pregătire militară şi de spionaj la Moscova, iar în prezent lucra la o vastă fermă horticolă, cultivând trandafiri, desfăşurând operaţiuni de spionaj pentru Armata Roşie şi sprijinindu-i pe comuniştii polonezi. O dată pe lună, Ursula se întâlnea cu el la Cracovia pentru a prelua informaţiile colectate de acesta, apoi se întorcea la Varşovia pentru a le transmite mai departe către Moscova. „Teoretic, ar fi trebuit să îl consiliez", scria ea. Însă Vladov nici nu îşi dorea, nici nu avea nevoie de consiliere.

Ursula a început să se plictisească. După viaţa palpitantă şi periculoasă pe care o dusese în China, existenţa ei părea acum aproape banală: fie făcea naveta între cele două oraşe ca să preia ceea ce avea de comunicat Vladov, fie stătea închisă în apartament, transmiţând mesaje radio şi pregătindu-se pentru naşterea celui de-al doilea copil. În ceea ce îl privea pe Rudi, activităţile lui de spionaj erau chiar mai limitate. Ocazional, opera transmiţătorul radio sau efectua „reparaţii generale şi lucrări de întreţinere", însă Centrul evita să îi încredinţeze o responsabilitate mai mare. „De mai multe ori a insistat să îşi comunice propriile mesaje, întrebând când ar fi putut merge la Moscova pentru a urma un program de pregătire în spionaj care să îi permită să desfăşoare misiuni pe cont propriu." Răspunsul Moscovei era, „invariabil, lipsă totală de interes". Rudi se arăta nerăbdător să devină spion, însă, deocamdată cel puţin, Armata Roşie nu îl dorea.

Şi nici Ursula. „Rudi şi cu mine ne împăcam ca doi buni tovarăşi şi nu ne certăm", însă relaţia lor era la fel de rece precum iarna poloneză. La momentul respectiv, micuţul Michael simţea doar „o fericire intensă că familia era din nou împreună"; mult mai târziu, avea să se întrebe cum putuse tatăl lui să îndure „povara mentală a acestei farse". Soţ doar cu numele, Rudi nu se prefăcea că ar fi fost încântat de venirea pe lume a copilului Ursulei, eveniment ce se apropia rapid. Gândurile Ursulei se îndreptau adesea spre Johann Patra; se întreba unde era şi dacă era în siguranţă. „Nu va reuşi să reziste singur", îşi spunea ea. „Va face vreo prostie." Însă după câteva luni, a constatat că îndura mai uşor separarea de el. Erau fundamental incompatibili. Johann „avea nevoie de un cu totul alt gen de femeie drept parteneră permanentă; una care să îl accepte fără critici, fără să îl conteste sau să îl pună sub semnul întrebării". La începutul relaţiei lor, Ursula îi fusese subordonată; acum era egala lui, sau poate chiar se bucura de un statut superior

în ochii celor de la Centru. Încăpăţânat şi de modă veche, nu ar fi putut accepta niciodată acel dezechilibru. Şi totuşi, purtând în pântec copilul lui Johann, îi resimţea absenţa ca pe o durere permanentă, surdă. Surprinzându-şi silueta de femeie gravidă reflectată în vitrina unui magazin, Ursula şi-a spus: „Ce trist că micuţul meu nu e aşteptat cu bucurie nu de unul, ci de doi oameni!".

Devotata Olga Muth, ajunsă la 55 de ani, era însă în elementul ei pregătind sosirea nou-născutului, având grijă de Michael şi sprijinind discret operaţiunile de spionaj ale familiei. Ollo era cât se poate de conştientă de faptul că angajatorii ei erau spioni implicaţi în lupta împotriva fasciştilor şi aproba acest lucru, chiar dacă nu o spunea cu voce tare. Ştia că, la orele târzii ale nopţii, stăpâna casei, fata pe care ea în continuare o numea Vârtej, trimitea mesaje radio cu ajutorul unui transmiţător ilegal ascuns în interiorul unui gramofon având un disc cu uvertura suitei de muzică întâmplătoare *Egmont* (opus 84) a lui Beethoven pe platan. Colaborarea dintre cele două femei era tacită, bazată pe o loialitate personală ce depăşea sfera politicului şi care nu a fost nici măcar o dată discutată deschis. „Eu nu pomeneam niciodată nimic despre natura muncii mele", scria Ursula. „Iar Ollo nu mă întreba nimic." Olga Muth era bona familiei; însă era, totodată, şi asistent de spion.

Pe 27 aprilie 1936, într-o clinică dintr-o suburbie a Varşoviei, Ursula a adus pe lume o fetiţă sănătoasă. I-a pus numele Janina (sau Nina, pe scurt). Opt ore mai târziu, se întorsese deja acasă, „instalată în faţa transmiţătorului ilegal, la lumina unei lămpi cu abajur", şi scria un mesaj ce începea cu: „Vă rog să îmi scuzaţi întârzierea, dar tocmai am născut".

În scrisorile trimise părinţilor ei, tonul era mai exuberant: „Ce fericire e să soseşti acasă şi să găseşti un pătuţ, cu tot cu bebeluş în el, aşezat în faţa casei noastre din pădure...

Ollo e un ajutor minunat şi e topită după Janina. Rudi e foarte ocupat".

Nina avea şase luni când Centrul i-a ordonat Ursulei să se mute în Danzig (în prezent Gdansk) pentru a-i sprijini pe comuniştii de acolo care se zbăteau să reziste clandestin. Rudi avea să rămână să lucreze în Varşovia, pentru a le asigura reînnoirea permiselor de şedere. Danzig, port la Marea Baltică, avea statut de „oraş liber", fiind considerat un oraş-stat autonom înghesuit între Polonia şi Germania şi teoretic independent faţă de ambele state. În realitate, numai liber nu era: cei mai mulţi locuitori erau germani, guvernul era dominat de nazişti, iar până în 1936 deja luase amploare campania de integrare a oraşului în cel de-al Treilea Reich. Ursula sosise într-un oraş ce tocmai trecea printr-un proces intens de convertire la nazism: „Pe clădirile oficiale era arborată svastica, pereţii birourilor publice erau decoraţi cu portretele lui Hitler, polonezii erau terorizaţi, iar evreii erau intimidaţi, persecutaţi şi arestaţi". Karl Hoffman, un tânăr comunist cu o „faţă delicată", zgâlţâit de o tuse provocată de tuberculoză, crease acolo o mică celulă de rezistenţă ce sabota submarinele germane construite pe şantierele navale din Danzig şi plănuia să facă inutilizabile semafoarele din oraş pentru a frâna invazia anticipată a naziştilor. Ursula reprezenta legătura lor cu Moscova.

Ursula, Ollo, Michael şi Nina s-au mutat într-un apartament însorit dintr-un bloc modern, în districtul Oliwa. În timpul zilei, Ursula mergea la cumpărături, plimbându-şi bebeluşul în cărucior, şi strângea rapoarte de la spionii lui Hoffman; seara, după ce toţi ceilalţi se retrăgeau la culcare, scotea transmiţătorul din gramofon şi lua legătura cu Moscova, trimiţând şi recepţionând mesaje. Fiind mamă a doi copii mici, nu mai avea nevoie de un loc de muncă să-i servească drept acoperire.

Michael se străduia să se apropie de ceilalţi copii din cartier. Într-o zi, a întrebat-o pe mama lui: „Ce înseamnă

«a nu fi bine-venit»?“ Ea i-a răspuns că însemna „interzis“. Băieţelul a insistat: „Ce înseamnă evreu?“ Ursula a încercat să schimbe subiectul. Michael a inventat un cântecel. „Interzis fumatul, interzis evreii, interzis gălăgia.“ Ursula i-a cerut să tacă. El a schimbat versurile. „Permis scuipatul, permis evreii, permis cântatul...“ Ea i-a dat o palmă, pentru prima şi ultima dată în viaţa ei. Cu ochii în lacrimi, Michael a fugit din cameră. Ursula era devastată de ceea ce făcuse. Tensiunea în care trăia începea să îşi spună cuvântul. „Ce se va întâmpla cu micuţii mei dacă voi fi capturată?“ se întreba. Încerca să se consoleze singură cu gândul că „amândoi au părul blond şi ochii albaştri; asta îi va proteja de orice brutalitate“. Însă ştia că nu era adevărat.

Munca ei era monotonă, dar şi periculoasă; lipsită de satisfacţii, însă nu şi de recompense.

La scurt timp după ce Michael a împlinit şase ani, Ursula a recepţionat de la Centru un mesaj complet diferit de tot ceea ce primise până atunci. Adresat ei personal, mesajul era următorul: „Dragă Sonia, Comisariatul Popular al Apărării a decis să te decoreze cu Ordinul Steagul Roşu. Te felicităm călduros şi îţi urăm în continuare succes în munca ta. Directorul“.

Înfiinţat după Revoluţie, Ordinul Steagul Roşu era cea mai valoroasă medalie militară sovietică, acordată pentru curaj şi eroism pe câmpul de luptă. Stalin însuşi fusese onorat cu această medalie, la fel şi Troţki. Ursula s-a simţit iniţial stânjenită de acea onoare, întrebându-se dacă nu cumva „valoarea ei era exagerată“, dar ulterior a resimţit un soi de mândrie calmă. În ultimii şase ani, îşi riscase viaţa în repetate rânduri în Shanghai, Manciuria şi Polonia. Spioană comunistă germano-evreică, instalată într-un Danzig aflat sub conducere nazistă, Ursula ştia că arestarea ei ar fi însemnat deportarea în Germania, închisoarea şi în cele din urmă, moartea. Ea era cea care nu îşi văzuse adevărata

valoare; căci iată, tocmai acum, tocmai din partea şefului Direcţiei a IV-a, primise o recunoaştere a succeselor ei în calitate de soldat secret al Armatei Roşii.

Câteva zile mai târziu, pe strada ei, s-a întâlnit cu soţia unui oficial nazist care locuia deasupra, un fascist băgăreţ căruia îi scăpase faptul că Ursula era evreică:

– Şi ţie ţi se întâmplă frecvent să-ţi fie bruiat radioul? a întrebat-o femeia.

– Nu am auzit nimic, a răspuns Ursula, brusc înfiorată. La ce oră s-a întâmplat?

– Pe la 11:00... Azi-noapte a fost destul de rău, din nou. Ursula trimisese un lung mesaj către Moscova în seara precedentă.

Femeia a continuat să sporovăiască:

– Soţul meu susţine că e cineva care transmite comunicaţii de undeva din apropiere. Va organiza un raid în zonă, vineri...

În seara aceea, după ce a văzut toate luminile stinse în apartamentul de deasupra ei, Ursula a transmis rapid un mesaj către Moscova, explicând că avea să mute urgent transmiţătorul radio şi că aşteaptă un răspuns. A reinstalat radioul într-o casă conspirativă deţinută de un membru al reţelei lui Hoffman. Răspunsul Moscovei a fost repetat de mai multe ori. „Întoarce-te în Polonia." Misiunea din Danzig durase trei luni.

Ursula a primit un nou mesaj, imediat ce s-a întors la Varşovia: peste câteva zile avea să se întâlnească cu un tovarăş într-un loc desemnat de Centru. Tovarăşul era colonelul Tumanyan în persoană, rânjind larg, iar Ursula a fost nevoită să îşi stăpânească impulsul de a-l săruta. Nu era o practică agreată ca eroii militari sovietici să se sărute. Tumanyan i-a transmis felicitări din partea generalului Berzin, care revenise la Moscova în calitate de şef al serviciilor de informaţii ale Armatei Roşii după ce îşi petrecuse

un an în Spania, oferind consiliere militară republicanilor prinşi în Războiul Civil:

– Directorul e mulţumit de munca ta, i-a spus Tumanyan, dar apoi, în timp ce se plimbau prin Varşovia, armeanul a adoptat un aer grav. Îmi dai voie să îţi vorbesc ca un prieten, şi nu în calitate de superior al tău? Nu pari să mai radiezi fericirea de altădată. Cum merge cu Rudi?

Spre propria ei surprindere, Ursula şi-a descărcat sufletul în faţa colonelului Tums: i-a spus în ce hal ajunsese căsnicia ei doar de formă şi i-a povestit despre relaţia cu Johann Patra, din care se născuse Nina: „I-am spus că aveam o apreciere deosebită faţă de Johann şi încă îmi era dor de el, însă nu voiam să mă întorc la el". I-a explicat cât de frustrantă era pentru ea munca pe care o făcea în Polonia.

– Mă simt neexperimentată, a spus ea. Nu sunt suficient de familiarizată cu cele mai recente tehnici în materie de construcţie de transmiţătoare radio. Mai presus de orice, aş dori să îmi completez pregătirea.

Tumanyan a încuviinţat înţelegător:

– Atunci vei veni la Moscova pentru câteva luni, apoi te vei întoarce în Polonia.

Fără să ştie exact ce făcea, Ursula tocmai începea un nou capitol în povestea ei.

11

Dacă ai intrat în horă...

În iunie 1937, în inima Kremlinului, unul dintre cei mai în vârstă bolşevici îi prindea o medalie în piept uneia dintre cele mai tinere vedete în devenire ale Armatei Roşii.

Mikhail Kalinin, fost majordom şi unul dintre primii discipoli ai lui Lenin, a fost primul preşedinte al Rusiei sovietice, membru al Biroului Politic, preşedinte al Prezidiului Sovietului Suprem, acolit supus al lui Stalin, iar pentru cetăţenii sovietici de rând, un personaj de o grandoare aproape imposibil de cuprins cu mintea. Oraşul Kaliningrad a fost numit după el. Până în 1937, nu mai rămăsese din el decât o marionetă politică, participând prea puţin la guvernare, dar scos în faţă la ocaziile solemne. În ziua respectivă, le înmâna personal Ordinul Steagul Roşu celor aproximativ douăzeci şi cinci de soldaţi şi marinari recompensaţi pentru diverse acte de curaj, aşa cum făcuse de nenumărate ori înainte. Ceea ce era diferit de data aceasta era faptul că una dintre persoanele decorate era o femeie de 30 de ani.

Mai devreme, în dimineaţa aceea, Ursula se îmbrăcase într-un costum gri şi îşi lustruise pantofii înainte de a urca într-un camion militar. La Kremlin, medaliaţii erau conduşi pe coridoare lungi pentru a ajunge, în cele din

urmă, în auditoriul central. Câteva minute mai târziu, „un tovarăş în vârstă, cu părul cenuşiu, a intrat în încăpere".

Kalinin a păstrat mâna Ursulei într-a sa cât timp i-a prins drapelul cu numărul 944 pe rever. „Bărbaţii din Armata Roşie au aplaudat zgomotos şi îndelung, probabil pentru că eram singura femeie." Pe chipul bătrânului a văzut o expresie de „bunătate pură". Ceea ce era doar o mască, deoarece Kalinin era o brută. Trei ani mai târziu, în calitate de membru al Biroului Politic Sovietic, a semnat ordinul de executare a peste 22 000 de ofiţeri polonezi întemniţaţi într-o pădure din apropiere de Smolensk: faimosul Masacru de la Katyń.

Ursula călătorise de la Varşovia la Moscova cu o oprire prin Cehoslovacia, unde îşi lăsase copiii la părinţii lui Rudi, împreună cu nelipsita şi capabila Olga Muth. Nu le-a spus socrilor ei că fiica ei nu era nepoata lor. Else Hamburger era bolnavă şi avea să moară până la sfârşitul acelui an. Rudi, care rămăsese în Polonia, o rugase pe Ursula „să nu o amărască şi mai mult pe mama lui în acele momente dificile", prin urmare, merseseră mai departe cu minciuna că Nina era copilul lui Rudi. Folosind un fals paşaport sovietic pus la dispoziţie de Tumanyan, Ursula intrase apoi în Finlanda, înainte de a trece graniţa spre Rusia.

Armata Roşie a primit-o cu toate onorurile. Tumanyan a insistat ca Ursula să îşi ia o scurtă vacanţă la o staţiune specială din Alupka, pe ţărmul Mării Negre, apoi să se instaleze în apartamentul din Moscova în care locuia cu familia sa. Armata Roşie respecta ierarhia cu o stricteţe extremă, însă pentru Ursula a fost cât se poate de firesc să lege o prietenie strânsă cu severul veteran de război sovietic care era şi superiorul ei direct. Întorcându-se la baza Rândunica, a început un nou curs de pregătire riguroasă: a învăţat să opereze un sofisticat transmiţător cu circuite *push–pull*, să prepare explozibili şi să construiască diverse amorse cu temporizator folosind fire electrice, cablu de aprindere şi

un acid ce dizolva un sigiliu de cauciuc pentru a declanşa un detonator. Pe un câmp de la periferia Moscovei, a exersat detonarea şinelor de căi ferate. Unii dintre instructori erau comunişti care luptaseră în Spania, ţară sfâşiată de un violent război civil între naţionaliştii lui Franco (sprijiniţi de Hitler) şi republicani (susţinuţi de Uniunea Sovietică). Alţii erau agenţi secreţi cu experienţă îndelungată în misiunile sub acoperire, care îi învăţau pe cursanţi „ce trebuie să ştie un partizan care operează în spatele liniilor inamice". Colegii şi instructorii o tratau cu respect. Purta la rever Steagul Roşu înmânat de marele Kalinin.

În timpul liber (şi fără a-şi informa superiorii, care nu ar fi fost de acord cu ceea ce făcea), Ursula a scris un scurt roman. Inspirat de personajul Sepp „Dezmeticitul" Weingarten, romanul prezenta povestea unui agent secret comunist care se îndrăgosteşte de o femeie din comunitatea ruşilor albi, însă îşi ascunde adevăratele convingeri politice. Eroina poveştii este atât de impresionată de minunăţiile vieţii în URSS, încât se converteşte, în cele din urmă, la marxism-leninism, iar cei doi trăiesc fericiţi până la adânci bătrâneţi în paradisul socialist sovietic. „La drept vorbind, manuscrisul nu avea nicio valoare", avea ea să mărturisească mai târziu. Însă, pentru un text de propagandă comunistă eficientă, era surprinzător de bine scris, vădind un talent înnăscut de povestitor.

Ursula resimţea puternic separarea de copiii ei, o combinaţie deja familiară de vinovăţie şi nelinişte. Cel puţin copiii se aveau unul pe celălalt, îşi spunea ea. Însă nu cumva aveau să o respingă, aşa cum făcuse Michael după prima ei absenţă prelungită? Devora cu lăcomie fiecare scrisoare din Cehoslovacia. Era torturată de conştiinţa faptului că unele dintre cele mai fragede amintiri ale micuţilor nu aveau să o includă şi pe ea, însă nu şi-a pus niciodată problema să îşi abandoneze munca. Ca toţi spionii, îşi organiza mental, în

compartimente diferite, viețile pe care le ducea în paralel: Moscova reprezenta una dintre lumile ei, rolul de mamă reprezenta un alt univers. Avea multe lucruri care să o țină ocupată.

La un moment dat, a primit un mesaj de la sediul central: „Un bun prieten de-ai tăi se află la Moscova și dorește să te vadă, dacă ești de acord".

– Doamne, ești la fel de slabă ca întotdeauna, a spus Johann, cuprinzând-o entuziasmat în brațe, în holul de la intrarea clădirii de pe strada Bolshoi Znamensky nr. 19.

Patra fusese adus înapoi la Moscova pentru a se pune la punct cu cele mai recente tehnologii radio. Urma să se întoarcă în scurtă vreme la Shanghai.

Patra se aștepta cu toată sinceritatea ca relația lor să reînvie după aproape doi ani de separare și i-a cerut imediat Ursulei să se întoarcă în China cu el. Ea i-a spus că era imposibil. Chiar dacă aveau un copil împreună – i-a arătat cu mândrie fotografii cu fiica lui –, legătura romantică dintre ei dispăruse. „În pofida calităților lui incontestabile, Patra devenise chiar mai iritabil, dur și intolerant decât înainte". S-au despărțit prietenește.

Mulți dintre tovarășii comuniști germani de altădată ai Ursulei se aflau acum la Moscova, forțați să se refugieze în exil, printre aceștia numărându-se Gabo Lewin și Heinz Altmann, cel care o învățase să tragă cu arma în pădurea Grunewald, în 1924. În prezent, Lewin edita un ziar comunist în limba germană, iar Altmann era jurnalist. Karl Rimm, cel care îl înlocuise pe Sorge în Shanghai, a apărut într-o bună zi la baza militară, purtând uniforma unui ofițer de rang înalt. Sonia l-a îmbrățișat – „o încălcare a etichetei" – și au luat cina împreună în seara aceea. Cea mai fericită revedere a fost cu Grișa Herzberg, fotograful polonez din Shanghai, care, încetul cu încetul, avansa în rang în cadrul serviciilor de informații ale Armatei Roșii. Au făcut împreună o călătorie cu

o barcă de agrement pe noul canal Moscova-Volga, prietenia lor renăscută fiind doar vag afectată de faptul că niciunul nu avea voie să îi spună celuilalt unde fusese, ce făcuse sau ce ar fi putut să facă mai departe, conform regulilor prestabilite. S-au dus să înoate, apoi s-au întins pe malul canalului, bucuroşi să savureze razele soarelui.

Şi totuşi, o umbră întunecată venea să ştirbească fericirea Ursulei: prietenii şi colegii ei erau deja ucişi într-un ritm ameţitor.

Marea Epurare stalinistă a fost una dintre cele mai ample campanii de ucidere în masă din istorie. Sub efectul paranoiei turbate a lui Stalin şi convingerii acestuia că revoluţia era subminată din interior, între 1936 şi 1938, statul sovietic a arestat 1 548 366 de persoane bănuite de trădare, contrarevoluţie, sabotaj şi spionaj. Dintre acestea, 681 692 au fost ucise. Cele mai multe erau inocente. NKVD-ul (precursorul KGB-ului) obţinea mărturisiri recurgând la tortură şi forţa fiecare victimă să toarne alţi „duşmani ai poporului", creând un vortex tot mai vast de suspiciune şi distrugere. Victimele mai norocoase erau trimise în sistemul de lagăre de muncă numit Gulag. Restul erau executate sumar: oficiali de partid, intelectuali, ţărani mai înstăriţi (chiaburi), polonezi şi alte minorităţi, troţkişti, semitroţkişti, birocraţi, oameni de ştiinţă, preoţi, evrei, muzicieni, scriitori şi oricine altcineva care ar fi reprezentat o ameninţare la adresa autorităţii lui Stalin. Se spune că Stalin ar fi fost auzit spunând, în timp ce semna listele zilnice de execuţii: „Cine o să-şi mai aducă aminte de aceşti mizerabili peste zece, douăzeci de ani? Nimeni".[1]

Forţele armate sovietice erau considerate un cuib de trădători deosebit de periculos, iar serviciul de informaţii militare, un rival al NKVD, era acuzat că adăpostea spioni fascişti. Întreaga clasă a ofiţerilor Armatei Roşii şi ai Marinei a fost practic anihilată, la fel şi cea mai mare parte din

Comintern. Spionii erau priviți cu suspiciune; spionii care aveau contact cu străinii sau cei care nu erau de naționalitate rusă, cu atât mai mult. Și pentru că NKVD în sine era alcătuit din spioni, a început să își acuze, apoi să își ucidă sistematic propriii membri.

Abilitățile de supraviețuire ale generalului Ian Berzin, în cele din urmă, l-au părăsit: șeful Direcției a IV-a a fost concediat, arestat și împușcat în subsolul clădirii Lubyanka, sediul NKVD. Predecesorul lui a fost ucis și el. Succesorul lui a rezistat doar câteva zile până a fost, la rândul lui, executat. „Din nefericire, tovarășii aflați în poziții de conducere se schimbau frecvent în perioada respectivă", scria Ursula, recurgând la un eufemism sumbru. „Nefericire" e un cuvânt mult prea blând pentru a descrie măcelul arbitrar și de neoprit care se declanșase. „Întreaga Direcție IV a căzut în mâinile germanilor"[2], a declarat Stalin în mai 1937. Dintre cele șase persoane care s-au perindat la conducerea serviciului de informații militare între 1937 și 1939, una singură a supraviețuit. Legendarii agenți care îi recrutaseră pe spionii comuniști britanici ce aveau să devină cunoscuți drept „cei cinci magnifici de la Cambridge" au fost rechemați la Moscova și măcelăriți la rândul lor.

Mulți dintre cei pe care Ursula îi iubea și admira cel mai tare au fost arestați și uciși cu brutalitate, unul câte unul, unii înainte de sosirea ei, alții în timpul ședерii ei la Moscova, și mult mai mulți ulterior. Comuniștii germani care se refugiaseră în Rusia au fost uciși cu sutele sau trimiși înapoi în Germania nazistă, unde îi aștepta aceeași soartă. Gabo Lewin, prietenul ei din copilărie, a fost condamnat pentru activități contrarevoluționare și trimis în Gulag. Heinz Altmann, care o încurajase să intre în Liga Tineretului Comunist în 1924, a ajuns în captivitate înaintea lui Lewin. Jakob și Tatiana Rudnik (cunoscuți drept soții Noulens) au evadat cumva din închisoarea din China doar

pentru a dispărea definitiv după întoarcerea în Rusia. Manfred Stern, pe care Ursula îl cunoscuse în Shanghai, în 1932, își continuase cariera, devenind liderul Brigăzii Internaționale implicate în Războiul Civil Spaniol sub pseudonimul „General Kléber". Stern a fost condamnat la 15 ani de muncă forțată și a murit în Gulag, în 1954. Jakob Mirov-Abramov, cel care o recrutase pe Agnes Smedley și care o primise pe Ursula în tabăra de pregătire Rândunica, a fost torturat până când și-a „mărturisit" faptele și a fost împușcat pe 26 noiembrie 1937; soția lui a fost executată trei luni mai târziu. Karl Rimm a fost lichidat în 1938 pentru apartenența la o „organizație teroristă contrarevoluționară", iar soția lui, Luise, a cunoscut aceeași soartă la scurt timp după aceea. Richard Sorge a supraviețuit pentru că a avut înțelepciunea de a refuza să se întoarcă din Japonia atunci când a fost convocat, iar cum superiorii lui erau înlocuiți și uciși într-un ritm amețitor, a scăpat nepedepsit pentru această dovadă de nesupunere. Jurnalistul ungur Lajos Magyar și scriitorul Karl Radek – oameni pe care Ursula îi respecta profund, văzând în ei intelectualii loiali ai revoluției – au fost îngropați în negura istoriei fără mari fasoane. Boris Pilniak, al cărui roman Ursula îl citise imediat după nașterea lui Michael, s-a trezit acuzat că ar fi fost spion și că ar fi complotat să îl asasineze pe Stalin; a fost judecat pe 21 aprilie 1938 și executat în aceeași zi. Mikhail Borodin a murit într-un lagăr. Sepp Weingarten a dispărut. La fel și Isa Wiedemeyer. Comuniștii străini din Rusia erau arestați în masă și măcelăriți. Fostul soț al lui Agnes Smedley, Virendranath Chattopadhyaya, și-a primit sentința pe 2 septembrie 1937 și a fost executat imediat după. Prietenia lui Stalin nu oferea niciun fel de protecție. La un an după ce Ursula își primise medalia de la Mikhail Kalinin, soția evreică a acestuia, Ekaterina, a fost arestată, torturată în închisoarea Lefortovo și trimisă în lagăr.

Ursula avea să pretindă mai târziu că nu ştiuse de acele epurări, că nu avusese habar de magnitudinea măcelului, de neverosimilul acuzaţiilor false şi de rolul jucat de Stalin în persoană în acel masacru criminal. A acceptat mitul conform căruia spionii capitalişti cultivau o atmosferă de neîncredere în interiorul Uniunii Sovietice făcând „să nu fie deloc uşor pentru cei responsabili să distingă între greşelile tovarăşilor corecţi şi acţiunile inamicului". În jargonul uciderii în masă, „greşeli" era doar un termen de propagandă folosit pentru a justifica execuţii în lipsa unor dovezi reale.

Însă Ursula ştia că prietenii şi colegii ei erau anihilaţi şi că mureau nevinovaţi. Ceva mai târziu avea să scrie: „Eram convinsă că erau comunişti şi nu inamici". Însă nu a spus-o la momentul respectiv. Nu a întrebat nici de ce fuseseră acuzaţi, nici unde dispăruseră, pentru că a manifesta orice formă de curiozitate era în sine un gest sinucigaş. La fel ca milioane de alte persoane, Ursula a ales să îşi ţină gura şi să nu scoată niciun cuvânt de protest, întrebându-se în tot acel timp cine avea să fie următorul.

Grişa Herzberg a dispărut, brusc şi fără urmă, la scurtă vreme după ziua idilică pe care şi-o petrecuse făcând plajă cu Ursula pe malul canalului Moscova-Volga. Data şi locul execuţiei lui rămân necunoscute. Ca mulţi alţii, polonezul de 32 de ani, a dispărut pur şi simplu peste noapte. Stabiliseră să se întâlnească la cină. Grisha nu a mai apărut. Ursula nu a întrebat la Centru unde plecase. Aveau să treacă ani buni până să îndrăznească să îi pomenească din nou numele.

În sinea ei, Ursula era înspăimântată. Înfruntase pericole şi în trecut, însă nimic nu se compara cu spaima perfidă şi constantă că ar fi putut fi acuzată pe nedrept de trădare. În calitate de spioană născută în altă ţară şi având legături cu atât de mulţi dintre cei lichidaţi, Ursula era în pericol de moarte. Ameninţarea din partea statului sovietic era considerabil mai gravă decât orice fusese nevoită să înfrunte din

partea dușmanilor comunismului. Faptul că era femeie nu o proteja cu nimic, căci Stalin credea în egalitate când era vorba de execuții. Dacă ar fi solicitat să se întoarcă în Polonia, ar fi riscat ca gestul ei să fie interpretat drept o mărturisire a propriei vine. Asemenea altor oameni care se confruntau cu o oroare mult prea cumplită pentru a putea fi descrisă în cuvinte, Ursula a preferat să ignore ceea ce se petrecea, prefăcându-se că nu era adevărat, că prietenii ei aveau să se întoarcă și că aceia care nu se mai întorceau probabil greșiseră. Își ferea privirea, continuând totuși să se uite mereu peste umăr.

Cum anume a supraviețuit Ursula rămâne un mister. Ea considera că fusese, pur și simplu, norocoasă, însă a fost mai mult decât atât. Ursula avea o capacitate remarcabilă de a inspira loialitate. Într-o profesie bazată pe minciună și duplicitate, nu a fost trădată niciodată. Victimele campaniilor de epurare erau încurajate să identifice alți trădători, însă Ursula nu a fost niciodată denunțată. Ani mai târziu avea să concluzioneze că, cel mai probabil, cineva „veghease asupra mea". Acel „cineva" a fost colonelul Tumanyan, veteranul armeano-georgian care coordonase cariera Ursulei în cursul misiunilor acesteia în Manciuria și Polonia. Tums îi păzise întotdeauna spatele Ursulei și îi păstrase cu loialitate toate secretele. El știa despre relația ei cu Patra și despre dificultățile din căsnicia ei, despre eforturile ei disperate de a ține în echilibru activitatea de spionaj cu viața obișnuită, de zi cu zi. „Era genul de persoană cu care puteai discuta astfel de lucruri" și, deși își păstra în permanență „autoritatea ce venea la pachet cu rangul său militar", în spatele ochilor întunecați se ascundea un suflet sensibil. Ursula ajunsese să îl considere un prieten. Câtă vreme Tumanyan se afla la cârma lucrurilor, ea se simțea în siguranță.

Apoi, ca mulți alții, Tumanyan a dispărut și el.

Ursula a fost convocată la Centru, unde a constatat că din biroul superiorului ei dispăruseră toate efectele personale ale acestuia, iar la masa de scris era aşezat un bărbat corpolent, cu uniformă de colonel, ras pe cap şi cu ochii afundaţi în orbite, care i-a comunicat pe un ton impasibil că fostul ei ofiţer superior, colonelul Tumanyan, primise „o nouă misiune". Ursula nu a aflat niciodată ce se întâmplase cu Tums, iar expresia de pe chipul noului ei superior direct sugera că ar fi fost extrem de stupid din partea ei să întrebe.

Khadzi-Umar Mamsurov, cunoscut drept „tovarăşul Hadshi", era fiul unor ţărani musulmani din Osetia de Nord şi unul dintre cei mai duri luptători din Armata Roşie. În timpul Războiului Civil Spaniol, a condus o unitate de partizani în spatele liniilor naţionaliştilor, într-o operaţiune care i-a creat o reputaţie de cruzime ce a fost ulterior imortalizată în literatură. Ernest Hemingway a creat personajul Robert Jordan, protagonistul romanului *Pentru cine bat clopotele*, inspirat parţial de persoana lui Umar Mamsurov.

Colonelul Mamsurov era versat în politicile de birou şi îşi adaptase tehnicile de gherilă astfel încât să le poată folosi pe terenul alunecos al birocraţiei staliniste; avea să avanseze în grad până la funcţia de director adjunct al serviciului sovietic de informaţii militare. Ursula a ajuns să îl admire pentru rezistenţa sa indestructibilă, însă Mamsurov nu avea nimic din sensibilitatea lui Tumanyan. Tovarăşul Hadshi nu avea să vegheze asupra Ursulei. Era prea ocupat să se protejeze pe sine.

După cinci zile la Moscova, cu o zi înainte de data la care trebuia să se întoarcă în Polonia, Ursulei i s-a oferit o audienţă la noul şef al Direcţiei a IV-a, Semyon Gendin, soldat decorat şi ofiţer NKVD, cel care venise să îi ia locul înlocuitorului lui Berzin. Acesta i-a lăudat munca, i-a ordonat să se întoarcă în Polonia şi i-a cerut să îi transmită un mesaj de mulţumire lui Rudi. Câteva luni mai târziu, Gendin a călcat pe urmele

predecesorilor săi, ajungând într-una dintre celulele rezervate celor care urmau să fie executaţi.

Campaniile de epurare aveau să se încheie de la sine, în cele din urmă, lăsând însă o cicatrice permanentă, niciodată vindecată, în memoria colectivă a poporului rus. Loialitatea Ursulei a rămas neştirbită, însă acum i se adăuga şi o doză de teamă. O sămânţă de îndoială îi încolţise în suflet. De acum înainte, nu avea să ştie niciodată dacă o convocare la Moscova însemna o nouă medalie sau o execuţie.

Întoarsă în Polonia, înconjurată din nou de copiii ei, Ursula s-a bucurat să se cufunde din nou în viaţa de casnică, cel puţin pentru o vreme. Scrisorile ei către familie erau pline de detalii despre creşterea copiilor, despre vizitele ei la coafor, despre afecţiunea lui Ollo faţă de micuţa Nina şi despre certurile acesteia cu Michael, despre dificultatea înnoirii permiselor de şedere. Cu Rudi mai avea în comun doar responsabilităţile părinteşti şi activităţile de spionaj, dar nimic altceva. S-au mutat într-o casă nouă în Zakopane, un oraş-staţiune de la poalele munţilor Tatra.

Michael avea să rememoreze această perioadă cu o nostalgie dureroasă, retrăind o serie de amintiri întrepătrunse: cum învăţase să fluiere, cum se căţărase în copaci şi cum confecţionase case din carton cu ferestre de celofan, ajutat de tatăl său. Îşi amintea chipul mamei sale: „Ochii căprui şi calzi, părul negru uşor ciufulit, gura veselă sub nasul proeminent". Ceea ce micuţul Michael, pe atunci în vârstă de şapte ani, îşi amintea drept „un vis al paradisului" era, de fapt, ultima suflare a unei căsnicii muribunde.

La fiecare două săptămâni, Ursula lua legătura cu Moscova pe calea undelor radio, transmiţând mesaje între Centru şi florarul spion bulgar Stoyan Vladov. În Moscova, fusese învăţată să arunce poduri în aer şi să organizeze reţele de agenţi sub acoperire; întoarsă în Polonia, munca ei se limita în mare măsură la a face pe mesagerul secret.

În alte părți ale lumii, restul comuniștilor luptau cu ferocitate împotriva amenințării tot mai copleșitoare a nazismului, în condițiile în care Europa se îndrepta încet și greoi spre război. Johann Patra se întorcea în China, pentru a coordona o nouă rețea de agenți și sabotori împotriva japonezilor. Trecuseră mai bine de doi ani de când se despărțise de el în Peking; îi era dor de el în continuare. În Spania, republicanii băteau în retragere. În Berlin, ultimele rămășițe ale vieții de altădată a Ursulei erau în curs de a fi distruse. Până la jumătatea anului 1938, peste 250 000 de evrei fugiseră din Germania și Austria, în timp ce alte câteva sute de mii se pregăteau să plece. Rămășițele organizației comuniste, clandestină acum, se pregăteau să opună rezistență armată. În Anglia, Jürgen scotea pe bandă rulantă broșuri comuniste și se afirma rapid ca lider *de facto* al comuniștilor germani emigrați în Marea Britanie.

Ursula a urmărit desfășurarea acestor evenimente cu oroare și frustrare. „Simțeam că nu realizam mare lucru în Polonia." Avea nevoie de o altă aventură. În 1938, a cerut permisiunea să vină din nou la Moscova. Deja nu mai rămăsese nimeni dintre prietenii și tovarășii ei germani. I-a spus tovarășului Hadshi că era pregătită pentru o nouă provocare.

Cei de la Centru erau de acord că agenta Sonia nu era folosită la întreaga ei capacitate. S-a decis ca următoarea ei misiune să fie în Elveția neutră, țara cu cel mai mare număr de spioni pe cap de locuitor din lume și una dintre țintele principale ale spionajului sovietic. Tatăl Ursulei avea contacte în Liga Națiunilor de la Geneva, contacte care s-ar fi putut dovedi utile. Rudi probabil își putea găsi de lucru acolo ca arhitect. Elveția oferea deja azil miilor de germani fugiți din țara lor natală; o altă familie de refugiați evrei avea să se integreze cu ușurință în peisaj.

La ultima ședință de pregătire înainte de plecarea ei în misiune, colonelul Mamsurov a informat-o pe Ursula că

fusese avansată la gradul de maior, ceea ce a fost un şoc pentru ea, în condiţiile în care nu avea habar că ar fi deţinut vreun grad militar oficial. „Nu ştiam nici măcar cum să execut salutul militar, cu atât mai puţin să mărşăluiesc." Chiar şi aşa, s-a simţit flatată. „Eram mândră să fac parte din Armata Roşie." Înainte de a pleca din Moscova, a fost pusă în legătură cu un tânăr german pe nume Franz Obermanns. Cu cinci ani mai mic decât ea, Obermanns era un fost chelner şi membru al rezistenţei comuniste din Berlin care fusese arestat de Gestapo, însă evadase şi plecase să lupte în Spania alături de Brigada Internaţională 13. Mamsurov i-a explicat că tânărul îşi finalizase pregătirea în materie de operare radio şi că avea să o urmeze pe Ursula în Elveţia, unde urma să îndeplinească rolul de ofiţer în subordine şi asistent. Obermanns era entuziast, curajos şi destul de prost. Avea să călătorească folosind un paşaport finlandez fals, sub numele „Eriki Noki"[3] – o alegere ciudată având în vedere că Obermanns nu fusese niciodată în Finlanda, nu ştia nimic despre acea ţară şi nu vorbea o iotă de finlandeză.

Elveţia, tărâmul paşnic al vacilor cu talangă şi al ceasurilor cu cuc, are cea mai veche politică de neutralitate militară din lume, reuşind să se ţină departe de implicarea în orice război, din 1815 încoace. Această neutralitate o făcea ideală pentru operaţiuni de spionaj – dar şi excepţional de periculoasă. Îngrămădită între Germania şi Austria naziste, Italia fascistă şi Franţa democrată, reprezenta un cuib încins al spionajului internaţional. Germanii, britanicii, francezii, sovieticii şi americanii operau cu toţii reţele de spionaj aflate în concurenţă directă în această ţară, folosind Elveţia drept bază de lansare pentru misiuni pe teritorii inamice. Războiul spionilor din Shanghai fusese brutal, însă haotic; în Manciuria, Ursula fusese nevoită să se ascundă de *Kempeitai*, poliţia secretă japoneză; în Polonia şi Danzig, îndeplinise rolul de curier pentru rezistenţa comunistă clandestină. Însă

în Elveţia, lupta se dădea la un cu totul alt nivel. Ţara mişuna de spioni, fiind un adevărat domeniu de vânătoare internaţional pentru spioni de toate coloraturile. Toată lumea spiona pe toată lumea, iar serviciul de securitate elveţian îi spiona, politicos dar insistent, pe toţi ceilalţi spioni.

Uniunea Sovietică, temătoare şi neîncrezătoare în Hitler, avea nevoie de informaţii despre forţa militară ce se pregătea în interiorul Reichului, iar Elveţia neutră, având 362 de kilometri de graniţă comună cu Germania nazistă, era locul ideal pentru a obţine astfel de informaţii. Ursula a primit ordin să meargă în Elveţia trecând mai întâi prin Marea Britanie, să se instaleze undeva lângă Geneva, să construiască un transmiţător radio ilegal, să ia legătura cu reţelele preexistente de spioni sovietici şi să asigure o legătură radio stabilă cu Moscova, folosind un set gata memorat de cifruri. În acelaşi timp, Centrul i-a cerut să îşi recruteze propria echipă de agenţi care să fie infiltraţi în Germania, pentru a strânge informaţii militare şi a desfăşura operaţiuni de sabotaj. Pentru prima dată, Ursula avea să ţintească direct regimul lui Hitler: abia aştepta să înceapă.

Naziştii aveau, la rândul lor, o mulţime de spioni în Elveţia şi încă mai mulţi informatori în cadrul serviciului de informaţii elveţian. Poliţia dezvoltase un sistem extrem de eficient de a detecta aparatele radio ilegale, iar guvernul elveţian era strict neutru şi la fel de sever cu toată lumea când era vorba de spionaj: oricine era prins spionând, indiferent de naţionalitate sau culoare politică, se putea aştepta să fie arestat şi deportat. Dacă Ursula ar fi fost deportată în Germania, ar fi fost ucisă. Asta, firește, doar dacă nu se prindea Gestapoul sau agenţii acestuia cu ce anume se ocupa, şi atunci ar fi ucis-o chiar în Elveţia.

Înainte de a pleca de la Moscova, Ursula a venit cu o sugestie: i s-ar fi permis să caute recruţi în Londra, în drum spre Elveţia, şi să îi trimită în Germania ca agenţi sub

acoperire? Numeroşi comunişti britanici se oferiseră să lupte în Spania în Brigada Internaţională şi era posibil ca printre supravieţuitori să se numere şi unii dornici să continue bătălia împotriva fascismului, infiltrându-se în Germania drept cârtiţe. Britanicii se bucurau în continuare de un statut oarecum favorabil în Germania, şi, în ciuda animozităţii crescânde dintre cele două state, a remarcat Ursula, „nu ar fi fost nimic neobişnuit în apariţia ocazională a câte unui englez înstărit", venit acolo în concediu, nici măcar în 1938. Era prima dată când avea o iniţiativă şi propunea un plan conceput de ea. Nu se mai mulţumea doar să execute ordinele. Ursula făcea trecerea de la spion la coordonator al unei reţele de spionaj. Centrul a fost de acord: cât timp îşi vizita familia în Londra, trebuia să încerce să recruteze „unul sau doi tovarăşi care îşi dovediseră curajul şi loialitatea în cursul Războiului Civil Spaniol", apoi să plece la Geneva. Trebuia să evite contactul cu Partidul Comunist Britanic (CPGB). La final, colonelul Mamsurov i-a întins un document şi i-a cerut să îl semneze: „o declaraţie care recunoştea dreptul Centrului de a ordona executarea ei prin împuşcare dacă dezvăluia cifrul primit unei terţe persoane fără autorizaţie de la Centru". Nu era un document oficial, ci o avertizare.

În Shanghai, lucrase sub coordonarea lui Sorge; în Mukden, desfăşurase activităţi de spionaj alături de Patra; în Polonia, îl avusese pe Rudi drept ajutor desemnat. În Elveţia, urma să fie pe cont propriu. Discutase cu Rudi şi „ajunseserăm la concluzia că nu mai puteam locui împreună". În ultimii doi ani, parteneriatul lor supravieţuise doar în virtutea sarcinilor părinteşti pe care şi le împărţeau şi a unei ideologii comune, însă în sfârşit căsnicia se încheiase. Şi totuşi fără ranchiună. Rudi a anunţat că se va întoarce la Shanghai, unde dorea să îşi reia munca de arhitect şi să înceapă să lucreze independent pentru serviciile de informaţii militare sovietice. De

asemenea, intenţiona să îşi petreacă vara în America, vizitându-l pe fratele său Victor (la vremea aceea, profesor de Embriologie la Universitatea Washington din St. Louis), apoi să urmeze un curs de tehnologie radio la Paris, astfel încât să fie pe deplin pregătit să se dedice spionajului cu normă întreagă, odată întors în China. Mamsurov a acceptat, deşi cu o oarecare ezitare: planurile lui Rudi privind viitoarea sa carieră în spionaj erau mai ambiţioase decât orice pretindea Moscova de la el.

Paşaportul german al Ursulei a fost modificat atent de falsificatorii din cadrul Direcţiei a IV-a, adăugându-i-se pagini albe „pentru a înlocui paginile pe care se aflaseră vize, ştampile etc., trădând călătoriile ei în Orientul Îndepărtat". Conform noii versiuni a paşaportului ei, Ursula îşi petrecuse ultimii doi ani în Germania. Pe 10 iunie 1938, Ursula a sosit în Marea Britanie, adăugându-se valului de refugiaţi evrei care căutau adăpost şi fără a ieşi cu nimic în evidenţă printre aceştia. Autorităţilor de control al imigraţiei le-a declarat că intenţiona să rămână cu părinţii ei aproximativ trei luni şi a semnat un angajament oficial că avea să plece până cel târziu pe 20 septembrie. „Înţeleg că, dacă voi depăşi perioada permisă, se vor lua măsuri pentru a mă forţa să mă întorc în Germania, indiferent cât voi insista să nu se recurgă la aşa ceva."[4] Contrar mitului popular, Marea Britanie nu îi primea cu braţele deschise pe toţi evreii germani, mai ales dacă erau comunişti.

Familia Kuczynski locuia în continuare în Hampstead. Brigitte se căsătorise cu un comunist scoţian, Anthony Lewis, şi se mutase în clădirea Isokon, aflată la două uşi distanţă de locuinţa părinţilor ei de pe strada Lawn – un bloc de apartamente cu aspect modern ce avea să devină celebru drept cămin pentru un număr suspect de mare de spioni comunişti. Jürgen s-a instalat tot în apropiere, pe strada Upper Park. Stânga britanică îi primise cu entuziasm pe aceşti distinşi refugiaţi evrei aparţinând intelectualităţii germane.

Ba chiar, după cum se exprima un istoric, „lista de prieteni şi cunoştinţe a familiei Kuczynski aproape că era un almanah de personalităţi marcante din viaţa politică, academică şi literară de stânga a perioadei respective": cuprindea scriitori precum Cecil Day Lewis, Sydney şi Beatrice Webb, Rosamond Lehmann, Rose Macaulay, John Strachey şi Stephen Spender; editorul Victor Gollancz, politicienii laburişti Aneurin Bevan şi Tom Driberg, istoricul Arnold Toynbee şi mulţi alţii. Jürgen chiar a ajuns la relaţii cordiale cu Sylvia Pankhurst, sufrageta care milita pentru dreptul la vot al femeilor, şi cu Lilian Bowes Lyon, verişoara primară a Reginei consoarte din perioada respectivă (soţia Regelui George al VI-lea). Era de-a dreptul dificil să participi la un dineu în Hampstead în 1938, fără să dai, întâmplător, peste un membru al familiei Kuczynski.

Jürgen era purtătorul de drapel al mişcării antifasciste din Marea Britanie, în special în comunitatea tot mai extinsă a comuniştilor germani aflaţi în exil. Se plimba prin ţară ţinând discursuri, colectând fonduri pentru refugiaţi, păstrând minutele întrunirilor, cultivând legăturile cu stânga britanică şi scriind neîncetat: pamflete, istorii, rapoarte, broşuri de propagandă. A început să lucreze la cartea *History of Labour Conditions*, căreia avea să îi adauge noi completări tot restul vieţii. Când nu scria, colecta fonduri pentru Freedom Radio 29,8, un post antinazist care transmitea în Germania şi care s-a bucurat de contribuţii în emisiuni inclusiv din partea lui Albert Einstein, Ernest Hemingway şi Thomas Mann şi dădea o mână de ajutor la fondarea Ligii Culturale Germane Libere, o „organizaţie germană nonpartinică de refugiaţi, orientată împotriva naţional-socialismului şi fascismului, având drept obiectiv crearea de condiţii favorabile pentru dezvoltarea culturii germane". Jürgen era neobosit şi cât se poate de obositor.

În secret, Jürgen scria şi rapoarte politice şi economice pentru Uniunea Sovietică, documente ce ajungeau apoi

la Moscova prin intermediul ambasadei sovietice. Un vizitator frecvent în casa lui Jürgen era ataşatul de presă sovietic Anatoli Gromov (pe numele său adevărat Gorski), în realitate şeful misiunii sovietice de informaţii din Marea Britanie, nume de cod „Vadim". Acesta îl măgulea pe Jürgen, spunându-i că rapoartele lui erau apreciate la Moscova pentru „logica lor glacială". Între sosirea sa în Marea Britanie şi Căderea Franţei, Jürgen a călătorit în repetate rânduri la Paris, „de fiecare dată când legile conspiraţiei o permiteau", pentru a primi ordine şi a transmite informaţii Cominternului şi liderilor KPD aflaţi în exil.

Jürgen Kuczynski era un comunist devotat care îi comunica în secret informaţii lui Stalin. Bănuia că sora lui era implicată în spionajul sovietic, însă nu ştia în ce măsură. Considera că era de datoria lui, în calitate de comunist, să transmită Uniunii Sovietice informaţiile valoroase la care avea acces. Dacă acest lucru făcea sau nu din el un spion autentic, era o problemă de perspectivă.

Serviciile secrete britanice nu erau tocmai lămurite în privinţa familiei Kuczynski. Erau opozanţi cât se poate de serioşi ai nazismului, fără îndoială, însă erau şi germani, comunişti şi evrei, trei caracteristici ce reprezentau tot atâtea motive de a fi suspecţi în ochii organizaţiei MI5, în cadrul căreia existau destul de mulţi antisemiţi. MI5 era la curent cu activităţile comuniste ale lui Jürgen şi cu deplasările acestuia la Paris, însă nu ştia nimic despre contactele sale cu serviciile de informaţii sovietice. Robert Kuczynski, profesor la LSE, era considerat mult mai suspect decât fiul său. Despre Brigitte se ştia că era membră activă în CPGB (filiala Londrei de Nord). Familia era ţinută sub observaţie, însă în condiţiile în care războiul cu Germania se apropia cu paşi grăbiţi, MI5 a devenit mai preocupat să descopere spionii nazişti decât să supravegheze o mână de simpatizanţi ai comunismului.

Ursula s-a apucat imediat de treabă. La sugestia Moscovei, a luat legătura cu Fred Uhlman, poet, avocat şi pictor german, comunist şi veteran al Războiului Civil Spaniol, şi l-a întrebat dacă existau persoane dispuse să se angajeze în „activităţi ilegale şi periculoase pe teritoriul Germaniei", printre foştii lui tovarăşi britanici din cadrul Brigăzilor Internaţionale. Uhlman s-a prezentat cu această întrebare la Douglas Springhall, unul dintre colegii lui din Brigada Internaţională, care, la rândul lui, l-a contactat pe Fred Copeman, fost lider al Batalionului Britanic. Copeman i-a recomandat un tânăr voluntar care tocmai se întorsese în Marea Britanie.

Alexander Allan Foote este unul dintre cele mai importante, dar şi misterioase personaje din istoria spionajului britanic, un om despre care nici până în prezent nu se cunosc foarte multe.

Fiul unui fermier crescător de păsări din Yorkshire, Foote avea 32 de ani, păr blond şi ochi albaştri pătrunzători. Abandonase şcoala la 16 ani, pentru a lucra la un garaj auto, înainte de a deveni negustor de cărbune, apoi, după cum se exprima chiar el, „agitatul director de vânzări"[5] al unei companii producătoare de furaje pentru păsări. Nu împărtăşea „pasiunea obsesivă pentru creşterea găinilor" a tatălui său. Foote avea un amestec bizar de trăsături; hedonist, aventuros, oportunist şi fermecător. Încă din adolescenţă, a început să participe la întruniri comuniste, însă izbucnirea conflictului din Spania, în 1936, a fost ceea ce i-a oferit o filosofie politică accesibilă, chiar dacă superficială. „Războiul Civil lăsa impresia că totul era ori alb, ori negru", scria acesta. Naţionaliştii spanioli şi aliaţii lor fascişti încercau să distrugă democraţia, iar republicanii o apărau cu ajutorul Uniunii Sovietice. „Totul părea să se rezume la această explicaţie simplă." Foote nu s-a alăturat partidului comunist, dar se descria ca fiind „uşor bolşevic".

Foote s-a înrolat în Forţele Aeriene Regale Britanice în 1935, însă, pe 23 decembrie 1936, „pe punctul de a fi dat

afară", a dezertat, părăsind garnizoana din Gosport pentru a pleca la Londra, de unde s-a îmbarcat către Spania, alături de alte câteva sute de voluntari britanici idealişti dornici de luptă, dintre care cei mai mulţi nu aveau să se mai întoarcă niciodată. Motivele lui Foote erau doar parţial politice: lăsase însărcinată o fată şi hotărâse că pericolele din Spania erau mai blânde decât ameninţarea reprezentată de tatăl scos din minţi al fetei. Batalionul Britanic, parte a Brigăzii Internaţionale 6, s-a adunat în Catalonia, reunind britanici, irlandezi şi cetăţeni din colonii, o mână de suedezi şi un etiopian confuz. Cei mai mulţi dintre aceştia erau comunişti. Sergentul Foote a fost numit ofiţer însărcinat cu transportul. A rămas în Spania timp de doi ani, ajungând, în cele din urmă, ordonanţa lui Copeman, un fost boxer de categoria grea care făcuse parte din marină. În calitate de comandant de batalion, Copeman cam lăsa de dorit; a fost descris de unul dintre subordonaţii săi drept „mai mult sau mai puţin nebun, împărţind ordine complet ilogice oricui îi ieşea în cale şi promiţând că avea să îi stâlcească în bătaie dacă nu se executau". Cu toate acestea, Copeman a văzut în Foote mai mult decât un alt tânăr furios şi dornic să moară pentru o cauză. În toamna lui 1938, lui Foote i s-a permis să se întoarcă în Marea Britanie pentru a participa la cel de-al Cincisprezecelea Congres Comunist, găzduit de Primăria din Birmingham, pe care acesta l-a găsit extrem de plictisitor. La scurtă vreme după aceea, Foote a fost invitat să ia cina alături de Copeman şi soţia lui, Kity, în casa lor din Lewisham.

– Sprinhall mi-a cerut să-i recomand pe cineva pentru o misiune, a spus Copeman, care fusese recent trimis acasă din Spania ca invalid, după ce fusese împuşcat în faţă şi în gât. Credem că tu ai putea fi persoana potrivită. Nu ştiu nimic despre misiune în afară de faptul că va fi în străinătate şi că e foarte periculoasă.

Foote a acceptat imediat, în ciuda faptului că, după cum s-a exprimat chiar el, „nu aveam habar pentru cine urma să

lucrez şi în ce scop". Copeman i-a mâzgălit pe hârtie o adresă din Hampstead.

La momentul respectiv, Ursula plecase deja spre Elveţia, părăsind portul Dover pe 24 septembrie 1938. Aşa se face că, atunci când Foote a bătut la uşa verde de pe strada Lawn, nu Ursula a fost cea care i-a deschis, ci Brigitte, care, între timp, îşi luase numele englezesc de doamna Bridget Lewis. Sora mai mică a Ursulei devenise complice la spionajul sovietic şi ştia exact ce avea de făcut când şi dacă apărea un bărbat pe nume Alexander Foote.

Foote s-a aşezat, uşor neliniştit, într-un fotoliu învelit în creton, în timp ce „o gospodină respectabilă, cu un vag accent străin", l-a interogat temeinic în timp ce servea ceai şi fursecuri. „Întreaga atmosferă a apartamentului era una de perfectă respectabilitate burgheză." După zece minute, interviul se încheiase. „Stăpâna casei s-a ocupat de mine cu eficienţa impersonală a cuiva care îşi angaja o menajeră."

– Vei merge la Geneva, i-a spus Brigitte, dându-i o bancnotă de 10 lire. Acolo vei fi contactat şi vei primi instrucţiuni suplimentare.

Următoarele ei cuvinte ar fi putut fi desprinse din paginile unui roman cu spioni de calitate îndoielnică:

– Joia viitoare, trebuie să te prezinţi în faţa Oficiului Poştal Central din Geneva, exact ora amiezii. Trebuie să porţi un fular alb, iar în mâna dreaptă să ai o curea de piele. La prânz, va veni la tine o femeie având o plasă de cumpărături împletită, în care se va afla un pachet verde. Îţi va spune, în engleză: „De unde ai cumpărat cureaua aceea?" Tu îi vei răspunde: „Am cumpărat-o de la o prăvălie din Paris". Apoi o vei întreba de unde poţi cumpăra o portocală ca a ei, iar ea îţi va răspunde: „Ţi-o dau pe asta pentru un penny englezesc".

12

Molehill

Ursula trăia într-un peisaj desprins dintr-o carte poştală elveţiană. Cabana din munţi, situată lângă o fermă deasupra lacului Geneva, nu departe de satul Caux-sur-Montreux, era înconjurată de unele dintre cele mai grandioase privelişti din lume. „Dinaintea noastră, pajiştile se contopeau cu pădurea, iar pădurea cu valea, acolo unde lacul şi panglica fluviului Ron scânteiau“[1], scria ea. Alpii se înălţau magnifici în depărtare, iar în spatele casei, păşuni bogate urcau spre o creastă acoperită de brazi de sub vârful Rochers de Naye. Cei mai apropiaţi vecini erau fermierul şi soţia acestuia, aflaţi la o jumătate de kilometru distanţă. O potecă îngustă ducea în satul Caux, de unde pornea un drum şerpuitor ce cobora până în Montreux, pe malul lacului. În timpul nopţii, din grajdul din spatele casei se auzea răsuflarea calmă a bovinelor. Seara, Ursula juca Lotto cu Michael, în timp ce Nina pieptăna părul păpuşii, iar Ollo cosea şi cânta. Când apunea soarele, Ursula stătea lângă fereastra deschisă, inspirând adânc atmosfera calmă. „Aerul era răcoros. Am cunoscut multe ţări, oraşe, sate, apartamente, hoteluri, pensiuni; niciodată până atunci – şi niciodată de atunci încolo – nu am mai trăit într-un peisaj de o asemenea

frumusețe." Văzuse anunțul de închiriere pentru acea căsuță în vitrina unei agenții imobiliare din Geneva: se simțea acolo ca într-un refugiu, la adăpost de lumea ce se prăbușea în jur.

Termenul de „cârtiță", folosit în jargonul de specialitate pentru a desemna un spion, nu avea să intre în limbajul curent decât începând cu anii '60, însă, pentru publicul modern, numele acelei căsuțe pare deosebit de potrivit: La Taupinière, Molehill (Muşuroiul de cârtiță).

În timpul nopții, când toată lumea dormea, Ursula își construia transmițătorul din componente cumpărate de la magazine de bricolaj din Geneva, Vevey și Lausanne: claviatură, o antenă cu mufe banană și două baterii grele, „fiecare de mărimea unui dicționar", pe care le ascundea în șură. În spatele raftului de jos al șifonierului încastrat în perete se afla un panou fixat cu șuruburi, iar acolo era spațiu fix cât să poată ascunde echipamentul asamblat. Ursula a făcut două găuri mici în peretele din placaj și a trecut cablurile prin ele, astfel încât să poată folosi transmițătorul fără a-l scoate din dulap. Când transmițătorul era deconectat, găurile erau mascate cu dopuri de lemn, realizate astfel încât să semene cu noduri în lemn. Era chiar posibil ca transmițătorul astfel ascuns să „rămână neobservat în cazul unei percheziții superficiale", însă Ursula știa că, „dacă ar fi fost localizat pe baza sursei semnalului radio, chiar și cea mai bună ascunzătoare s-ar fi dovedit inutilă".

Ursula a mutat masivul pat de lemn lângă șifonier, „pentru a putea vedea munții" și a comunica cu Moscova așezată în pat.

Pe 29 septembrie 1938, într-o noapte senină și răcoroasă, ideală pentru transmisiuni, Ursula și-a testat pentru prima dată transmițătorul radio meșterit acasă. La 11:20 noaptea, a obținut o conexiune bună pe frecvența de 6,1182 MHz și a introdus codul de apel ce o identifica, transmițând apoi un mesaj scurt – șase „grupuri" alcătuite din câte cinci numere fiecare. Își imagina mesajul ca pe o stea căzătoare.

„Cu viteza luminii, numerele mele brăzdau cerul, treceau pe lângă luna în creştere, ajungeau unde erau aşteptate, îi ajutau pe tovarăşii mei şi îi făceau mai puternici." La aproximativ 1 500 km depărtare, la staţia de recepţie din pădurea Dymovka, din apropierea graniţei dintre Polonia şi Ucraina, un operator al Armatei Roşii a prins semnalul şi a trimis înapoi un scurt mesaj de confirmare. Din Dymovka, vestea că transmiţătorul Soniei funcţiona a ajuns la Centru şi la biroul maiorului Vera Poliakova, femeia în funcţie de ofiţer care coordona toate operaţiunile de spionaj din Elveţia.

Cuprinsă de uşurare, Ursula s-a oprit lângă fereastra deschisă: „Mi-am sprijinit coatele pe pervaz şi mi-am aruncat privirea afară. Până şi aerul nopţii mirosea a păduri şi pajişti şi totul era cufundat într-o linişte deplină".

Neputând să doarmă din cauza adrenalinei ce îi gonea prin vene, Ursula a rămas trează ore întregi, pentru ca, în cele din urmă, să îşi pornească radioul cu lămpi şi să îl pună pe frecvenţa postului BBC, având grijă să nu crească volumul ca să nu-i trezească pe ceilalţi din casă. Ştirile transmise la radio i-au alungat somnul pentru tot restul nopţii.

„Prim-ministrul britanic a fost aplaudat pentru gestul său de a aduce «pace în Europa» după ce a semnat un pact de nonagresiune cu Germania."[2] Premierul Neville Chamberlain se întorsese la Londra aducând un acord semnat de Adolf Hitler în care se arată dorinţa liderului german de a nu mai intra niciodată în război împotriva Marii Britanii. Domnul Chamberlain a declarat că acordul încheiat cu germanii era un semnal de „pace pentru vremurile noastre", însă acesta avea să fie inevitabil criticat de o mulţime de voci, care vedeau în el o „concesie" făcută agresiunii germane în Europa.

Acordul de la München i-a permis Germaniei naziste să anexeze Regiunea Sudeţilor (*Sudetenland*), teritoriu din vestul Cehoslovaciei, în schimbul unei promisiuni de pace care avea să fie în scurtă vreme încălcată. După cum s-a

exprimat Ursula, acea înţelegere „a dat undă verde ambiţiilor expansioniste ale lui Hitler". Războiul se apropia.

„Ar trebui bătut cu propria lui umbrelă", a declarat Olga Muth în dimineaţa următoare, când Ursula i-a dat vestea acordului semnat de Chamberlain. „Iar dacă Hitler va dori să ocupe şi Elveţia, ce se va alege de noi?"[3]

Veştile deveneau din ce în ce mai sumbre. În Spania, „trădarea de la München" a spulberat şi ultima speranţă a alianţei antifasciste, distrugând moralul republicanilor. Trupele lui Franco au avansat rapid, iar victoria naţionaliştilor în bătălia de la Ebro a marcat sfârşitul Republicii Spaniole şi al soldaţilor internaţionali care o apăraseră. „Cât de mult îmi doream să fi fost acolo cu ei", scria Ursula, „în loc să fi fost aici, pe propriul meu front, cu doi copii, o bătrână şi douăsprezece vaci". Valul fascismului creştea din toate părţile. Ursula a citit cu oroare despre evenimentele din 9 noiembrie, când naziştii s-au dedat nebuniei sângeroase ce avea să intre în istorie drept „Noaptea de cristal", noaptea sticlei sparte, vandalizând firmele şi sinagogile evreilor, asasinând şi arestând evrei. Ziarul *The Times* raporta: „Niciun propagandist străin, hotărât să denigreze Germania în ochii lumii, nu ar putea să întreacă oroarea incendierilor şi bătăilor, a atacurilor mişeleşti asupra unor oameni nevinovaţi şi lipsiţi de apărare, ce a pătat ieri obrazul acelei ţări".[4] Banca Kuczynski, fondată de tatăl lui Robert şi sursa bogăţiei care alimentase în trecut stilul de viaţă al familiei, a fost confiscată şi trecută peste noapte în proprietatea unor nemţi arieni. Aceeaşi soartă a avut-o şi Ullstein, editura evreiască la care fusese angajată Ursula în 1928: din momentul acela, compania avea să scoată pe bandă rulantă materiale de propagandă hitleristă şi să publice *Das Reich*, ziarul nazist.

De la Molehill, aşezarea cocoţată pe o coastă de deal din Elveţia, Ursula le scria părinţilor ei care se aflau în Londra: „Vitalitatea noastră, la fel ca a voastră, s-a spulberat".

*

Hoinărind prin faţa Poştei din Geneva, în soarele toamnei răcoroase, Alexander Foote reflecta posomorât că în ziua respectivă fiecare gospodină elveţiană părea să-şi fi cumpărat o portocală pentru masa de prânz. Nu îi era deloc clar ce anume căuta în Elveţia. Pe durata călătoriei cu trenul, se întrebase dacă nu cumva urma să fie implicat într-o operaţiune de trafic pe piaţa neagră sau, poate, „forţat în rolul unui nobil erou apărut de nicăieri să îi salveze pe prizonierii din Dachau". Întreaga misiune era în mod evident clandestină, ilegală şi în armonie cu înclinaţiile lui politice vag stângiste, ceea ce lui Foote îi convenea de minune. Însă simţea că atrăgea remarcabil de multă atenţie zăbovind pe stradă cu un fular alb la gât şi o curea de piele în mână, studiind-o pe fiecare dintre femeile care treceau pe acolo în timp ce aştepta. „Mă simţeam ca un idiot prea conştient de sine, condamnat, în cel mai bun caz, să mă fac de râs şi, în cel mai rău caz, să mă trezesc acuzat de elveţieni că acostez femei." Clopotul oraşului tocmai bătea ora douăsprezece când a văzut-o. „Subţire, cu o siluetă frumoasă şi picioare şi mai şi, cu părul negru prins într-o coafură cuminte, ieşea în evidenţă în mulţimea de elveţience. Având puţin peste 30 de ani, ar fi putut trece drept soţia unui minor oficial consular francez". Avea la ea o portocală şi o plasă împletită în care se afla un pachet verde:

– Scuză-mă, a spus Ursula. De unde ai cumpărat cureaua aceea?

Aşezaţi la cafea într-un local din apropiere, s-au măsurat reciproc din priviri. „Era înalt şi puţin prea gras. Părul îi era blond-roşcat, genele deschise la culoare, tenul palid şi ochii albaştri. Pentru un alt englez, accentul lui ar fi trădat proveniența din păturile de jos ale clasei de mijloc, însă în Germania acest detaliu nu avea importanţă." Ursula i-a cerut

să îi spună „Sonia“ şi i-a explicat că, începând din momentul acela, în toate comunicaţiile, el avea să fie „Jim“. Foote s-a simţit atras de ea. „O persoană agreabilă şi o tovarăşă jovială, primul meu contact cu lumea spionajului nu a fost atât de înspăimântător pe cât mă aşteptasem... Vorbea engleza cu vag accent străin şi era, după estimarea mea, rusoaică sau poloneză.“ Ursula l-a studiat îndeaproape – „fiecare cuvânt, cadenţă, gest“ – şi a remarcat că „pricepea rapid ceea ce i se spunea şi adresa întrebări inteligente“. După o oră, Ursula se hotărâse.

– Vei merge la München cu o viză de turist pe un an, i-a spus ea. Te vei instala acolo, vei învăţa limba, îţi vei face cât mai mulţi prieteni posibil şi vei fi atent la tot ce se petrece.

I-a cerut să se documenteze în materie de tehnologie radio şi să studieze tehnici fotografice de bază. În München, sarcina lui principală avea să fie de a cultiva compania muncitorilor şi a oficialilor de la fabrica BMW, care, în afară de maşini, producea şi motoare de avion pentru Luftwaffe. Când Foote a menţionat că nu ştia nimic despre Germania, Ursula i-a răspuns răstit:

– Citeşte despre München la biblioteca publică.

Odată instalat în Germania, putea să îi comunice adresa lui prin intermediul lui Brigitte, aflată la Londra, trimiţându-i un roman: trebuia să îşi scrie adresa pe o pagină anume, folosind o cerneală invizibilă obţinută adăugând amidon de porumb în apă. Când se aplica tinctură de iod peste pagina respectivă, mesajul secret devenea vizibil. Apoi i-a înmânat un plic cu 2 000 de franci elveţieni „pentru diverse cheltuieli“ şi i-a cerut lui Foote să se prezinte la o nouă întâlnire cu ea, în faţa poştei din Lausanne, la ora 12:00, peste exact trei luni socotite din ziua aceea. I-a oferit şi câteva sfaturi simple despre cum putea să-şi dea seama dacă era urmărit. În cele din urmă, i-a cerut o recomandare. Batalionul Britanic din Spania fusese dizolvat, iar cei 305 voluntari rămaşi în viaţă

fuseseră repatriaţi. Mai exista cineva printre foştii lui tovarăşi de arme, a vrut ea să ştie, care ar fi putut fi potrivit pentru o misiune similară cu a lui? El a reflectat pentru o clipă, apoi i-a sugerat un prieten comunist care luptase alături de el în Bătălia de la Jarama (6-27 februarie 1937), dobândind o reputaţie de războinic neînfricat. Bărbatul acesta, a spus Foote, era „singurul dintre vechii lui camarazi capabil să execute singur o sarcină riscantă".

Ursula a memorat numele: Len Beurton.

Alexander Foote a urcat în tren cu inima uşoară, portofelul plin şi doar o vagă idee despre ceea ce i-ar fi putut rezerva viitorul. I se spusese să se aştepte la o misiune „dificilă şi periculoasă"; un concediu la München cu toate cheltuielile acoperite nu părea să fie nici una, nici alta. În mod evident, fusese implicat într-o operaţiune de spionaj, însă habar nu avea ce anume avea de spionat, nici, la drept vorbind, ce presupunea, mai exact, spionajul. Poate că, a reflectat el, Sonia făcea parte din Comintern, o organizaţie comunistă despre care auzise în trecere. Întors în Marea Britanie, şi-a strâns lucrurile de la sora lui, care locuia în East Grinstead, şi-a depus actele pentru o viză turistică în Germania şi i-a făcut o nouă vizită doamnei Lewis, în casa de pe Lawn Road, pentru a se informa în privinţa „condiţiilor din Germania" şi a confirma aranjamentele secrete de comunicare a adresei la care avea să se stabilească. S-au întâlnit de alte două ori pentru ceea ce el numea „evenimente sociale". Un raport al MI5 avea să noteze ulterior: „Este posibil ca F[oote] să fi avut un flirt cu Brigitte".[5]

Zăpada a venit devreme în Elveţia în anul acela, acoperind munţii. „Peisajul magnific părea să fi fost creat anume drept fundal pentru această casă", scria Ursula. Michael, pe atunci în vârstă de opt ani, cobora în fiecare zi pe schiuri până la mica şcoală din Caux. Duminica, luau trenuleţul albastru ce urca pufăind până în vârful muntelui, apoi parcurgeau pe

schiuri distanța de aproape un kilometru și jumătate până acasă. Nina și Ollo își petreceau după-amiezile pe săniuță. Ursula a început să se amestece în comunitatea numeroasă a expatriaților din Geneva, în care spionii se intersectau cu diplomați, jurnaliști și alții care nu păreau să aibă absolut nicio ocupație. Ca de fiecare dată, Ursula s-a împrietenit și cu persoane care îi semănau în gândire și cu oameni cu vederi cât se poate de diferite. Cu toții erau interesanți: Robert Dell, corespondentul publicației *The Manchester Guardian*, și ginerele său, David Blelloch, care lucra pentru Organizația Internațională a Muncii; o evreică în vârstă pe nume Lillian Jakobi[6], care fugise dintr-o căsnicie nefericită cu un rabin; Marie Ginsberg, bibliotecară la Liga Națiunilor. Diplomația era subiectul predilect de conversație în Geneva, iar bârfele și secretele reprezentau principala monedă de schimb. În acest caleidoscop bizar, era imposibil să-ți dai seama cine spiona pentru cine. Multe dintre noile cunoștințe ale Ursulei erau bine informate, uneori chiar indiscrete, în privința situației internaționale tot mai grave. Tot ceea ce reușea să afle de la ei comunica mai departe către Moscova. „Oare îi trădam pe cei care se purtau frumos cu mine?" se întreba ea. Ursula s-a împrietenit, printre altele, și cu soția fermierului din zonă, *Frau* Füssli, o elvețiancă inimoasă, extenuată, care avea patru copii, un soț dominator și „ochi căprui și calzi". De multe ori, în conversațiile lor, se opreau asupra aceluiași subiect: cât de mult ar fi preferat *Frau* Füssli să fie căsătorită cu fermierul din cealaltă parte a văii, cu care avea o idilă.

Într-o după-amiază, la ușa casei Ursulei, a apărut Johann Patra. După ultima lor întâlnire din Moscova, acesta se întorsese în China pentru a-i ajuta pe insurgenții comuniști (o absență inspirată, care probabil îl salvase de măcelarii lui Stalin), iar acum tocmai se pregătea de o nouă scurtă vizită la Centru înainte de a se reîntoarce în Shanghai. Aflase unde locuia Ursula și se hotărâse să îi facă o vizită surpriză. Ea s-a

bucurat să îl vadă, însă a izbit-o cât de naiv îi părea acum şi a fost consternată de cât de puţin interes manifesta faţă de copila vioaie, acum în vârstă de trei ani, care era fiica lui. „Nu îl învinovăţeam", scria ea. „Însă nici nu îl înţelegeam."

Poate că, de fapt, nu se înţeleseseră niciodată unul pe celălalt. Povestea lor de iubire părea acum doar o fantezie îndepărtată.

Ollo era un ajutor nelipsit: gătea, făcea curat, cosea şi avea grijă de micuţa Nina, de care se ataşase, numind-o uneori „copila mea". Bona dormea în dormitorul micuţei. Uneori, Ursula se întreba dacă nu cumva afecţiunea lui Ollo faţă de fiica ei era la graniţa cu obsesia. Faţă de Michael se arăta excesiv de strictă. Olga Muth ştia că Ursula muncea adeseori până noaptea târziu, trimiţând mesaje cu ajutorul transmiţătorului ascuns în fundul şifonierului. Când Ursula apărea la micul dejun epuizată de nesomn, Ollo o trimitea înapoi în dormitorul de la etaj.

– Văd cât timp rămâne lumina aprinsă în camera ta... Stai în pat, am eu grijă ca cei mici să nu fie gălăgioşi.

Complicitatea lor devenise mai deschisă în ultima vreme. Ursula chiar discutase cu Ollo despre ce ar fi trebuit să facă aceasta în eventualitatea unui raid al poliţiei.

– Dacă se întâmplă ceva, tu nu ai văzut nimic şi nu ai auzit nimic, şi orice ar fi, nu te abaţi de la povestea asta.

La fel cum se întâmplase în casa în care copilărise Ursula, rivalitatea dintre mamă şi bonă era tacită, însă intensă. Ollo considera că, dintre ele două, ea era mama mai bună, iar la un moment dat, chiar a sugerat că activităţile de spionaj ale Ursulei o împiedicau să îşi îndeplinească pe deplin rolul de mamă. Rănită de acel comentariu, Ursula i-a replicat:

– Ar trebui să renunţ la munca mea pentru că îi am pe ei sau ar trebui să renunţ la copii din cauza muncii ilegale pe care o fac? Ambele mi-ar fi imposibile.

Ollo îi atinsese o coardă sensibilă. Când Ursula avea de transmis un mesaj radio sau de participat la o întâlnire, își întrerupea provizoriu funcția de părinte și, la fel cum făcuse propria ei mamă din cu totul alte motive, lăsa această sarcină în mâinile lui Ollo. Își adora copiii, însă uneori era o ușurare să poată lua o pauză de la rolul de mamă și să redevină spioană. Nu își punea munca mai presus de propriii copii; însă considera că putea să aibă atât o familie, cât și o carieră de spioană.

În iarna aceea, Foote s-a instalat într-un apartament mobilat de pe Elisabethstrasse nr. 2, în München. Un student la universitate și ofițer SS pe nume Eugen Lahr a acceptat să îi dea lecții de germană și l-a prezentat bucuros pe Foote și altor naziști. După cum fusese instruit, Foote a cumpărat un roman, și-a scris adresa cu cerneală secretă, apoi l-a trimis prin poștă la adresa de pe Lawn Road. Însă a uitat să indice la ce pagină se afla mesajul, iar Brigitte a fost nevoită „să îmbibe întregul volum în tinctură de iod pentru a da la iveală textul secret". După aceea, Foote s-a relaxat. Pretinzând a fi un turist britanic excentric și bogat: „aveam suficienți bani de buzunar și prea puține lucruri de făcut, în afară de a mă distra" – activitate la care era chiar priceput.

Foote servea fiecare masă în oraș. Într-o zi, căutând un loc unde să ia prânzul, s-a oprit la Osteria Bavaria, un restaurant de pe Schellingstrasse cu un meniu fix ce părea decent. Foote tocmai se înfrupta din păstrăvul bine prăjit, cu garnitură de Kartoffelsalat (salată de cartofi), când „la ușă s-a stârnit agitație și a apărut Hitler".

Din întâmplare, Foote alesese să ia prânzul în restaurantul favorit al Führerului, proprietate a unui fost camarad de-ai acestuia din Primul Război Mondial. Hitler mânca întotdeauna în anexa din spate a clădirii, separat de restul mesenilor printr-un perete despărțitor subțire, confecționat din lemn, pe care era montat un cuier. De regulă, era însoțit

de aghiotantul lui, SS Obergruppenführer Wilhelm Brückner, şi mai mulţi asistenţi. La fel ca majoritatea tiranilor, Hitler era mofturos la mâncare, iar comanda lui nu varia niciodată: „Ouă şi maioneză, legume şi paste şi compot de fructe sau un măr proaspăt dat pe răzătoare, plus Fachinger Wasser"[7], o apă minerală medicinală ce făcea furori la vremea respectivă, pretinzând că remedia problemele de stomac. Führerul avea frecvent gaze în timpul mesei. Nimeni nu făcea caz din asta. În martie 1935, Hitler a servit masa la Osteria Bavaria în compania surorilor Mitford, Unity şi Diana, britanice simpatizante ale nazismului: una era o admiratoare fanatică a lui Hitler, iar cealaltă era amanta lui Oswald Mosley, liderul fascist britanic. Cu ocazia acelui prânz, Diana a admirat „ochii albaştri-cenuşii ai lui Hitler, atât de întunecaţi, încât adeseori păreau cafenii şi opaci". Un an mai târziu, s-a căsătorit cu Mosley în casa din Berlin a lui Josef Goebbels, avându-l pe Hitler printre invitaţi.

Amuzat să se afle într-o companie atât de faimoasă, Foote şi-a făcut un obicei din a lua prânzul la restaurantul respectiv şi a remarcat că, atunci când se afla la München, Hitler mânca acolo de până la trei ori pe săptămână. „Acest fapt banal", scria el, „avea să atragă consecinţe surprinzătoare."

Foote şi Ursula s-au reîntâlnit, aşa cum plănuiseră, în faţa poştei din Lausanne. Sonia în continuare nu s-a arătat decât „o idee dispusă să îl lumineze" în privinţa rolului lui, însă generozitatea cu care îl sponsoriza era de-ajuns să îi potolească orice nelinişti: de acum se afla pe statul de plată, i-a explicat ea, cu un salariu de 150 de dolari pe lună, plus decontarea cheltuielilor, iar în schimbul acestor bani, el trebuia să pregătească rapoarte privind „condiţiile politice şi economice din Germania". Ceea ce i-a stârnit chiar mai mult curiozitatea a fost afirmaţia Ursulei că în scurt timp avea să fie contactat de un „nou colaborator". Alături de acesta, Foote trebuia să lucreze la „o posibilă operaţiune de sabotaj

şi să o ţină caldă până în momentul în care avea să primească undă verde de la director".

Fără a fi aflat mare lucru, însă considerabil mai bogat, Foote s-a întors într-un München „încă plin de turişti care savurau amurgul păcii europene". „Conversaţiile cu prietenii mei din SS şi ceea ce vedeam cu propriii mei ochi m-au convins că era doar o problemă de timp până când aparatul militar avea să preia controlul, iar ţara avea să intre în război."

Rudi Hamburger a venit în Elveţia pentru a-şi lua rămas-bun. Acum că finalizase la Paris un curs de operare radio de două luni, era nerăbdător să se întoarcă în China şi să înceapă munca de spion sovietic cu acte în regulă. Moscova îi acceptase, în sfârşit, rugămintea: primise ordin să se îmbarce din Marsilia spre Shanghai, însoţit de ofiţerul Armatei Roşii care coordona operaţiunile de spionaj din regiune şi care, întorcându-se în China, avea să supravegheze activităţile clandestine ale lui Rudi.

Acel ofiţer era Johann Patra.

Pentru ambii bărbaţi situaţia era, ca să ne exprimăm delicat, neobişnuită. Johann avea să lucreze alături de bărbatul pe care îl încornorase. Rudi avea să primească ordine de la fostul amant al soţiei sale şi, totodată, tatăl biologic al copilului pe care toată lumea îl credea al lui. Centrul nu era neapărat o organizaţie caracterizată de sensibilitate, însă chiar şi greu încercatul Umar Mamsurov simţise nevoia să îl întrebe pe Hamburger dacă era dispus să lucreze în subordinea lui Patra. După cum s-a exprimat Ursula, „fiind un om generos şi cu principii solide, Rudi avea o părere foarte bună despre Johann şi a acceptat". Rudi s-a arătat, sau s-a prefăcut a fi, împăcat cu situaţia. „Nu exista un conflict personal între noi legat de faptul că, în trecut, trăise sub acelaşi acoperiş cu soţia mea. Ca bărbaţi, ne înţelegeam unul pe celălalt. Trecutul rămăsese în urmă."

Rudi era hotărât să evite orice fel de scenă dramatică, prin urmare a rămas doar câteva zile, însă despărţirea finală de familia lui s-a dovedit mai dureroasă decât orice altceva cunoscuse până atunci. Micuţul Michael, ataşat profund de tatăl său, avea să rememoreze acel moment al separării cu o durere a cărei intensitate nu pălise câtuşi de puţin nici opt decenii mai târziu. „Mi-l amintesc luându-şi rămas-bun de la noi şi spunând că avea să se întoarcă în curând. Mama mi-a spus că o să vină înapoi, însă nu a mai făcut-o. Nu a fost sinceră cu mine în privinţa asta. Eu ştiam doar că o vreme a fost acolo, apoi, pe neaşteptate, a dispărut. Eu l-am tot aşteptat." Ollo a fost şi ea mâhnită de plecarea lui Rudi, refuzând să accepte că mariajul Ursulei se încheiase cu adevărat.

Ursula l-a condus la gara din Montreux. Rudi fusese prima ei iubire. Fuseseră parteneri, în căsnicie, ideologie şi spionaj, de când ea avea 18 ani. Nu îl mai iubea, însă plecarea lui marca o nouă rupere a unei legături importante. Pierduse deja foarte mulţi oameni dragi: Sorge şi Patra, prietenii ei Agnes, Shushin şi Grişa şi nenumăraţi alţi colegi şi tovarăşi, prieteni şi rude, distruşi de Stalin sau de Hitler. Viaţa ei părea să se măsoare în despărţiri dureroase prin gări şi porturi. Loial şi încăpăţânat, Rudi era unul dintre puţinii oameni în care avea încredere deplină, iar acum pleca şi el. „A rămas pe peron, urmărind cu privirea micul tren de munte albastru, până când a dispărut la cotitură."

Pentru Len Beurton a fost o surpriză să se trezească în faţa magazinului Uniprix din oraşul elveţian Vevey, de pe malul lacului Geneva, la exact ora 11:50 în data de 15 ianuarie 1939, ţinând un măr în mâna stângă şi un ziar împăturit sub braţul drept, studiind mulţimea în căutarea unei femei cu o plasă de portocale. Săptămânile care trecuseră de când se întorsese din Spania fuseseră pline de surprize: un mesaj de la fostul lui comandant, cerându-i să sune la un număr

din Hampstead, apoi întâlnirea cu o femeie elegantă, „cu un uşor accent străin", care îi dăduse bani, îi spusese să meargă în Elveţia şi îl pusese să memoreze o serie de aranjamente complexe cu fructe, ziare şi parole bizare. Se liniştise puţin când doamna Lewis pomenise numele lui Alexander Foote, fostul lui tovarăş de arme. Dacă era şi Foote implicat în povestea aceea, era probabil vorba de un fel de „escrocherie internaţională". Toată treaba părea destul de dubioasă. Însă pe Len nu îl deranja. Chiar îi plăceau treburile dubioase şi cu siguranţă nu îi era teamă. Len nu înţelegea cu adevărat frica.

Ursula îl studia pe chipeşul tânăr englez din cadrul unei uşi din apropiere. „Avea 25 de ani, păr castaniu bogat, sprâncene împreunate şi ochi limpezi, căprui-deschis. Era zvelt, cu o alură de sportiv, puternic şi musculos."[8] Len s-a întors, a surprins-o privindu-l şi i-a zâmbit:

– Îţi place îngheţata? l-a întrebat ea.

– Nu, prefer whisky-ul, a răspuns el.

Pornind la plimbare prin Vevey, Ursula i-a explicat lui Len că îi fusese recomandat pentru „o misiune periculoasă în Germania, în continuarea luptei pe care o purtase pe teritoriul Spaniei". Când l-a avertizat că munca lui avea să fie extrem de periculoasă, Len „s-a luminat la faţă". Ceea ce avea de făcut, i-a spus ea, era să se întoarcă în Marea Britanie, iar de acolo să se îndrepte spre Frankfurt, oraş în care funcţiona gigantul industrial I.G. Farben, o rotiţă vitală în angrenajul aparatului de război german. Odată ajuns acolo, trebuia să înceapă să înveţe singur limba germană. Nu avea voie să spună nimănui unde mergea. După ce se stabilea la Frankfurt, Len trebuia să ia legătura cu vechiul lui prieten, Alexander, aflat la München, şi să aştepte noi instrucţiuni. Tânărul nu i-a pus nicio întrebare. Nu a fost curios să afle pentru ce organizaţie avea să lucreze, nici cât timp era nevoit să rămână în Germania. Nu a arătat nici cel mai mic semn de nelinişte, nici măcar de ezitare. S-a mulţumit să bage în

buzunar banii pe care i i-a oferit Ursula, i-a strâns călduros mâna, fără a o privi în ochi, şi s-a îndepărtat rânjind.

Ursula a fost intrigată de tânărul englez, cu şapte ani mai mic decât ea. „Pe jumătate timid, pe jumătate agresiv, mi-a lăsat o impresie de imaturitate băieţească." Concluzia ei iniţială a fost că era „un tânăr plăcut şi modest", însă „extrem de sensibil".

Len Beurton nu-şi putea lua gândul de la femeia pe care acum o cunoştea drept Sonia.

> Aveam 25 de ani, iar experienţa mea amoroasă fusese până atunci limitată la pasiunile copilăreşti stârnite în inimile băieţilor de câte o vedetă de film dintr-un univers îndepărtat. Probabil aşa se explică de ce reacţia mea instantă faţă de Sonia a făcut să nu îmi amintesc decât prin ceaţă, oarecum, ce s-a spus la acea primă întâlnire a noastră. Bănuiesc că ea şi-o fi închipuit că nu îmi revenisem pe deplin după bombardamentele din Spania. Fireşte, nu avea de unde să ştie că de fapt *ea* era bomba.

Len s-a îndrăgostit de Ursula din clipa în care a văzut-o aşteptând pe trotuar în faţa unui supermarket elveţian, ţinând în mână o plasă cu portocale.

Până în momentul acela, Leon Charles Beurton (pronunţat Burton şi adeseori scris astfel) nu cunoscuse nimic care să semene cătuşi de puţin cu iubirea. Viaţa lui Len a început în Barking în 1914, la trei săptămâni după ce părinţii lui se căsătoriseră, fiind forţaţi de împrejurări. Tatăl lui, francez la origine, fusese chelner la un hotel şi s-a înrolat în armata franceză imediat după izbucnirea războiului, fiind ucis la câteva săptămâni după sosirea pe front. Când Len avea şase ani, Florence Beurton a ales să plătească un impiegat rămas văduv, pe nume Thomas Fenton, pentru a-l lua în grija sa. „Am să mă întorc în vacanţele şcolare", i-a

spus ea. „În fiecare dimineaţă, se trezea convins că de data aceasta mama lui categoric avea să vină după el.“ Len nu şi-a mai văzut mama niciodată. Fenton avea deja doi băieţi ai lui, iar pe copilul luat în grijă îl ignora. „Nu a existat nici urmă de afecţiune. A fost strict o tranzacţie comercială“, avea să scrie Len mai târziu. La vârsta de 14 ani, Len a fugit de acasă şi şi-a găsit de lucru ca muncitor în agricultură, apoi ca mecanic şi şofer de camion în Londra. Serile şi le petrecea urmând cursuri la seral. În weekenduri, învăţa să tragă cu arma la baza sportivă a Armatei Teritoriale, iar în pauza de prânz se antrena la clubul de box Blackfriars. „Mulţi dintre cei mai interesanţi boxeri erau evrei“, scria acesta mai târziu. „Pentru a-şi dovedi valoarea, un băiat evreu trebuia să fie de două ori mai puternic decât boxerii nonevrei. Am dezvoltat un respect natural faţă de ei. Atunci s-au pus bazele dispreţului furios pe care l-am simţit când antisemitismul lui Hitler a devenit doctrină oficială.“

La vârsta de 18 ani, s-a angajat la o carieră de pe insula Jersey, unde a intrat sub aripa unui fost marinar american-irlandez pe nume Moriarty. Un gigant corpolent, blând din fire şi aprig la politică, Moriarty l-a familiarizat pe Len cu scrierile radicale ale lui Jack London şi cu legenda lui John Hill, activistul laburist american executat în 1915. „M-a învăţat mult mai mult decât cum să sparg granitul cu un ciocan de trei kilograme. Revoluţia a devenit parte din viaţa mea.“ Împreună, cei doi au început să asculte Radio Moscova. „Am urmărit ascensiunea fascismului şi împreună ne-am păstrat convingerea fermă că muncitorii din Germania îşi vor regla conturile cu Hitler. Am urmărit evenimentele din Spania şi am decis că singurul loc potrivit pentru un antifascist era în Brigăzile Internaţionale.“

Beurton s-a înrolat în Batalionul Britanic din Spania în ianuarie 1937 şi, trei săptămâni mai târziu, pe 12 februarie, a intrat în luptă pe frontul Jarama. Mulţi ani mai târziu, avea să

rememoreze în scris operaţiunea de pe „Dealul Sinuciderii", una dintre cele mai sângeroase bătălii din Războiul Civil, în cadrul căreia forţele naţionaliste încercaseră să disloce trupele republicane şi internaţionale ce apărau drumul spre Madrid.

> În dimineaţa aceea, zorile s-au ivit reci, senine şi luminoase. Lumea întreagă părea tânără şi noi la fel, un batalion de 600 de persoane urcând spre creasta de deasupra râului Jarama. Până la căderea nopţii, nu rămăseserăm mai mult de 300. În dimineaţa de 13, eram 225. În data de 14, rămăseserăm 140. Acea zi istorică de 14 februarie a fost decisivă în oprirea ofensivei fasciste. Obiectivul vital al drumului dintre Madrid şi Valencia fusese salvat. Batalionul şi-a îngropat morţii. Pentru cei din clasa muncitoare britanică, nu exista o moarte mai onorabilă. Am menţinut acel front timp de patru luni. „Solidaritate şi Unitate", îmi spusese bătrânul Moriarty, „sunt cele mai frumoase două cuvinte din vocabularul revoluţionarului". Bătălia de la Jarama mi-a dovedit câtă dreptate avea.

Batalionul a fost prima familie pe care o cunoscuse Beurton vreodată, iar în decurs de o lună de când fusese primit în sânul ei, trei sferturi dintre ei deja muriseră.

Len era, în mod justificat, un bărbat nesigur pe el, excesiv de sensibil şi cu o tendinţă de a se văita din orice. Cel mai bine se simţea când era de capul lui, în spatele liniilor inamice, rătăcind prin zonele rurale ale Spaniei, în momentele de răgaz dintre bătălii. Însă avea o calitate cu totul remarcabilă: era imun la frică. Nu era curajos în sensul clasic al cuvântului, însă rămânea impasibil în momente în care alţii erau înspăimântaţi. Un psiholog american l-a intervievat în momentul în care violenţa ciocnirilor ajunsese în punctul culminant şi a declarat că „nu mai cunoscuse niciodată pe nimeni atât de complet lipsit de capacitatea de a simţi frica

fizică". În februarie 1937, Beurton se afla la volanul unui camion ce venea dinspre bucătăria de campanie a batalionului, avându-l pe bancheta din dreapta pe căpitanul George Nathan, atunci când vehiculul a fost lovit din plin de un obuz de artilerie. Beurton a ieşit dintre rămăşiţele camionului nu doar teafăr şi nevătămat, ci şi încercat de o veselie bizară. Alte două camioane i-au fost distruse în bombardamente, fără ca el să cunoască nici cea mai mică tresărire de neliniște. „Sistemul meu nervos, descoperisem, funcţiona eficient în condiţii de stres", scria acesta.

În aprilie 1939, Len Beurton a luat trenul din Frankfurt spre München şi a sunat la uşa casei de la Elisabethstrasse numărul 2. Foote a fost încântat (şi nu deosebit de surprins) când a descoperit că „noul tovarăş" la care se referise Sonia era vechiul lui prieten, Len. I-a sugerat acestuia să ia prânzul împreună la Osteria Bavaria, ca să aibă ocazia, după cum s-a exprimat el, „să îi arunce o privire lui Hitler". Într-adevăr, cei doi englezi abia se aşezaseră la masă, când li s-a spus să îşi stingă ţigările, pentru că în scurtă vreme avea să sosească Führerul, duşman de moarte al fumatului. „Noi nu eram obligaţi să îi oferim salutul nazist, fiind supuşi britanici, însă ne-am ridicat în picioare, ca toţi ceilalţi." În local se aflau şi două femei care aşteptau sosirea Führerului: una era Unity Mitford, acolita britanică a lui Hitler, iar cealaltă era amanta lui, Eva Braun. „Era evident că cele două se detestau reciproc", a remarcat Len. Hitler şi-a salutat cele două invitate, înclinându-se şi sărutându-le mâna fiecăreia din ele, apoi a traversat restaurantul, acompaniat de aplauze furtunoase.

În momentul acela, Len a băgat mâna în buzunarul interior al sacoului. Îşi căuta tabachera, însă Foote a avut impresia pentru o clipă că „era gestul cuiva ce urma să scoată un revolver". A fost oripilat. „Fără îndoială, existau destul de mulţi agenţi Gestapo nerăbdători să apese pe trăgaci" strecuraţi în anturajul lui Hitler, oameni care ar fi deschis

focul la cel mai mic semn al unei tentative de asasinare. „Nu s-a întâmplat absolut nimic." Gorilele care îl protejau pe Hitler aveau un aer plictisit şi nu au reacţionat deloc când Len şi-a scos ţigările, iar Hitler a dispărut în salonul din fundul restaurantului. Foote a răsuflat uşurat, spunându-şi: „Mare minune că nu încearcă nimeni să-l trimită pe lumea cealaltă, având în vedere lipsa precauţiilor la astfel de ocazii informale".

Sonia le ceruse lui Foote şi lui Beurton să identifice oportunităţi de sabotaj în interiorul Germaniei naziste, o potenţială ţintă care să poată fi distrusă într-o manieră spectaculoasă, frânând eforturile de reînarmare ale Germaniei şi atrăgând, totodată, atenţia presei internaţionale. Len credea că avea deja în vizor obiectivul ideal. Prietenosul proprietar al apartamentului în care locuia îl dusese să vadă dirijabilul Graf Zeppelin, impunătoarea aeronavă de pasageri, ce funcţiona pe bază de hidrogen. În 1936, Goebbels a trimis acest dirijabil într-un tur al Germaniei, împărţind din zbor materiale de propagandă şi bubuind de imnuri patriotice. Giganticul aparat de zbor fusese scos din uz şi era în prezent expus într-un hangar uriaş al aeroportului din Frankfurt, simbol măreţ al avansurilor ştiinţifice germane, al puterii militare a naziştilor şi al mândriei naţionale. Len a sugerat să îl arunce în aer.

Foote i-a spus să „lase prostiile", însă cu cât discutau mai mult despre idee, cu atât părea mai fezabilă o operaţiune de sabotaj. Beurton a insistat: „Ar fi cât se poate de uşor de plasat o bombă cu ceas, cu o amorsă lentă, sub unul dintre scaune, iar explozibilul şi hidrogenul din înveliş ar face restul". S-a întors să arunce din nou o privire, studiind atent pernele şi draperiile şi „învelişul din pânză impregnată cu amestec antidetonant". Dacă un dispozitiv incendiar ar fi plantat în gondolă, întreaga aeronavă ar exploda ca un uriaş spectacol de artificii.

La următoarea întâlnire cu Ursula în Vevey, Foote i-a prezentat în linii mari planul. Sonia s-a arătat „extrem de entuziasmată" şi i-a explicat că se putea construi o bombă din zahăr, pulbere de aluminiu şi cărbune. „Nu era dificil de construit o amorsă cu temporizator de acurateţe medie", care să le dea sabotorilor timp suficient să se retragă înainte de detonarea bombei. L-a invitat pe Foote să treacă pe la ea în dimineaţa următoare, „ca să putem testa amestecul în linişte şi pace" – o modalitate bizară de a descrie fabricarea unei bombe artizanale. Foote a fost încântat de invitaţia în casa Soniei. „Simţeam că era un pas înainte în procesul de integrare în reţea". În şopronul cu acoperiş înclinat de la marginea fermei La Taupinière, cei doi au asamblat bomba şi i-au introdus o amorsă cu temporizator. „Toată treaba începea într-un pachet de ţigări." Apoi au aşezat dispozitivul incendiar sub o pernă de canapea şi s-au refugiat în casă. Singurul rezultat a fost un volum însemnat de fum negru şi o duhoare nemaipomenită. Dacă nu reuşea să dea foc nici măcar unei perne de bumbac, era extrem de puţin probabil ca bomba respectivă să incendieze tapiţeria de piele a dirijabilului.

La cina din seara aceea, au căzut de acord că planul era probabil nerealist. Conversaţia a alunecat apoi spre viaţa pe care o ducea Foote în München. Acesta i-a spus Ursulei că îşi făcuse un obicei din a mânca la Osteria Bavaria, unde venea frecvent şi Hitler să ia prânzul, însoţit de gărzile lui de corp somnoroase:

– Ar fi uşor de plasat o bombă într-un geamantan sub paltoanele şi pălăriile atârnate pe peretele despărţitor ce separă masa lui Hitler de corpul principal al restaurantului, a remarcat el într-o doară.

Răspunsul Soniei l-a năucit:

– O idee excelentă.

„Închipuiţi-vă", avea el să remarce mai târziu. „Se aştepta să îl asasinez pe Hitler."

Foote s-a întors la München, iar Ursula a transmis imediat un mesaj către Moscova, raportând că agentul Jim îi „prezentase o oportunitate de a ajunge în proximitatea lui Hitler şi a-l asasina". Răspunsul pe care l-a primit a fost: „Directorul este extrem de interesat de raportul asupra lui Hitler". Foote trebuia să „îi urmărească manevrele şi obiceiurile".

„Zăpada s-a topit, iar primăvara avea o frumuseţe de basm", scria Ursula. Vremea caldă a făcut să apară o mulţime de narcise sălbatice pe dealurile de deasupra căsuţei şi nu mai puţin de trei spioni la Molehill. Alexander Foote şi Len Beurton au venit separat în Elveţia şi s-au cazat la Pensiunea Elisabeth din Montreux, ce dădea spre Bon Port, pe malul lacului Geneva. În ziua următoare, în vreme ce copiii şi Ollo „îşi croiau drum printr-o mare de flori, umplându-şi braţele de narcise", cei trei conspiratori s-au instalat în bucătăria Ursulei pentru a discuta despre cum ar putea să îl asasineze pe Hitler.

Foote a fost în mod clar alarmat atunci când a constatat, în săptămânile ce au urmat, că ordinul ambiguu de „a sta cu ochii" pe Hitler la Osteria Bavaria „înflorise în ochii Kremlinului într-un autentic complot de asasinare, în care Len şi cu mine, aparent, fuseserăm desemnaţi drept actori principali". Beurton era entuziasmat. „Ce ar fi putut fi mai simplu decât să punem o bombă cu ceas într-un diplomat pe care să îl lăsăm pe cuier împreună cu paltoanele noastre şi, după un prânz servit devreme, să ne luăm tălpăşiţa în speranţa că bomba va exploda în timp ce Hitler şi anturajul său îşi savurează mâncarea în spatele panoului de pin, trimiţându-i pe toţi pe lumea cealaltă?" O metodă alternativă – „un asasinat în formă mai tradiţională" – ar fi fost să îl împuşte pe Hitler în timp ce traversa restaurantul şi să spere că escortele acestuia, luate prin surprindere, aveau să se dovedească prea lente pentru a interveni în timp util. Singura problemă cu acest al doilea plan era că avea un caracter sinucigaş. Ursula şi Beurton împărtăşeau amândoi

convingerea că uciderea lui Hitler nu doar că era posibilă, ci constituia un imperativ moral. „Niciunul din noi nu credea în eficienţa atacurilor teroriste asupra indivizilor“, scria ea. „Însă existau anumite persoane pe care le consideram atât de periculoase şi monstruoase, încât eram amândoi dispuşi să încălcăm regulile.“ Foote nu era nici pe departe la fel de dornic să se implice. Şi el îşi dorea moartea lui Hitler. Însă pur şi simplu, nu îşi dorea să moară şi el. Poate că Beurton nu ştia ce însemna frica, însă Foote nu era străin de ea.

În ziua următoare, au practicat tehnici de asamblare a bombelor, iar Ursula le-a dat complicilor ei o primă lecţie de introducere în tehnologia radio. Cât de diferiţi erau aceşti doi englezi, reflecta Ursula. Len era „inteligent, citit, şi un fin observator“, însă îi lipsea „încrederea în propria persoană pe care o avea Jim“. Foote era „ingenios şi viclean“, înzestrat cu „talent organizatoric“, însă detecta la el şi „o înclinaţie spre cinism“ şi tendinţa de a trăi viaţa pe picior mare: părea să se simtă cam prea bine în Germania. Lui Beurton îi plăcea să rătăcească singur prin munţi, în timp ce Foote se simţea în largul lui în bordelurile din Geneva. „Îl preferam pe sensibilul Len“, scria ea. „Care iubea natura şi se arăta interesat de copiii mei.“

Franz Obermanns, cel care ar fi trebuit să fie asistentul Ursulei şi care îi fusese prezentat la Moscova, a ajuns în Elveţia cu câteva luni mai târziu decât se preconizase. În cursul pregătirii, tânărul comunist german detonase prematur o bombă şi sfârşise cu bărbia crestată de cioburi. Centrul insistase că ar fi atras prea multă atenţie dacă ar fi apărut în Elveţia cu faţa bandajată, prin urmare îşi amânase plecarea până după ce i se vindeca rana. Ursula s-a întâlnit cu el în Berna şi i-a cerut să se instaleze în Fribourg, în vestul Elveţiei, să construiască un transmiţător, să fie atent la eventualele semne că ar fi urmărit şi să aştepte să vadă ce avea să se întâmple mai departe. Obermanns nu inspira încredere: era destul de entuziast, însă avea încă pe faţă o cicatrice de

un roşu aprins – „ceea ce nu era tocmai un avantaj în munca unui agent secret". Dădea impresia că e stângaci.

Până în vara anului 1939, Ursula avea două transmiţătoare în stare funcţională, doi agenţi infiltraţi în Germania, un asistent docil în persoana lui Obermanns şi un plan de a-l arunca în aer pe Führer. Pentru finanţarea operaţiunilor, Moscova a transferat fonduri într-un cont bancar din Londra, ascunzând adevărata lor origine, iar Ursula retrăgea de acolo cât şi cum avea nevoie. Centrul era mulţumit: reţeaua elveţiană a maiorului Sonia funcţiona cu o precizie de invidiat, iar războiul se contura tot mai clar la orizont.

În martie, trupele germane au ocupat Praga şi, tot atunci, Austria a fost anexată Germaniei naziste. În Spania, naţionaliştii lui Franco făceau legea. „Nu cumva Elveţia avea să fie următoarea pe listă?", se întreba Ursula. Deja străinii începuseră să fugă din ţară, temându-se de o potenţială invazie nazistă. Naziştii aveau puse la punct în Elveţia două organizaţii separate de colectare a informaţiilor: Abwehr (informaţii militare) şi puternicul Birou Principal de Securitate al Reichului German, sau RSHA, condus de Heinrich Himmler, care combina Gestapoul cu SD, serviciul de spionaj al SS-ului. Vânătorii de spioni ai Germaniei scormoneau întreaga ţară, căutând să dea la iveală inamicii Reichului. „Geneva colcăia de agenţi secreţi din numeroase ţări, iar oamenii Gestapoului veneau cu sutele", scria Ursula. Paşaportul ei german, eliberat în Shanghai în 1935, avea să expire în mai 1940, iar în calitate de evreică rămasă fără cetăţenie, nu avea dreptul să solicite unul nou. Fără paşaport şi fără permis de şedere, cel mai probabil ar fi fost deportată, ceea ce ar fi fost echivalentul unei condamnări la moarte. Deja prin Geneva circulau poveşti înfiorătoare despre ceea ce li se întâmpla evreilor din Germania. Marie Ginsberg, bibliotecara de la Liga Naţiunilor, era o evreică de naţionalitate poloneză activă în reţeaua clandestină ce ajuta evreii să plece pe furiş din Germania cu

paşapoarte false. S-a oferit să o ajute pe Ursula; în schimbul a 2 000 de franci, un diplomat bolivian din Berna ar fi putut să îi rezolve acesteia un paşaport bolivian. Ceea ce i-ar fi oferit o oarecare protecţie, însă destul de mică. Însă Ursula avea nevoie să obţină legal cetăţenia unui alt stat şi un paşaport autentic cu care să poată fugi rapid din Elveţia, în cazul în care naziştii s-ar fi decis să o invadeze.

Într-o după-amiază, Olga Muth s-a întors din sat cu o veste îngrijorătoare.

– Evreii cu paşapoartele expirate aveau să fie deportaţi în Germania.

Ursula a minimalizat pericolul:

– Sunt mulţi oameni care nu au paşaport, iar deportările nu se pot face decât pentru cazuri izolate.

Ollo nu s-a lăsat convinsă atât de uşor.

– Dacă află cineva cu ce te ocupi, tu o să urmezi. Ştii ce ţi se va întâmpla sub regimul lui Hitler. Nu vei supravieţui. Dar apoi, bona germană s-a luminat la faţă. Un lucru îţi promit. Pe copii îi voi ţine cu mine, chiar de va trebui să îi ascund. Când mă vor trimite înapoi în Germania, îi voi lua cu mine. Cu ochii lor albaştri şi părul blond, nu vor atrage atenţia nimănui. Pot să câştig suficient cât să întreţin trei persoane. Nu va trebui să-ţi faci griji în privinţa lor. Se vor simţi excelent cu mine.

Ursulei nu îi plăcea turnura pe care o luase conversaţia şi i-a pus capăt, într-un mod abrupt:

– Sunt încă în viaţă. E posibil ca munca pe care o fac să nu fie descoperită şi, chiar de aş fi arestată, e posibil să nu fiu deportată.

Olga Muth intenţionase să o liniştească. Însă în cuvintele ei, Ursula simţise o răceală bizară. Bona îşi făcuse deja un plan pentru eventualitatea în care Ursula ar fi murit şi era hotărâtă să îi adopte şi să îi crească ea însăşi pe copiii ei, întorcându-se în Germania nazistă.

13

O căsătorie de convenienţă

În data de 23 august 1939, miniştrii de externe ai Germaniei şi ai Uniunii Sovietice au semnat, la Moscova, un acord diplomatic ce a făcut să se prăbuşească, sabotat din interior, întregul univers politic al Ursulei. Conform înţelegerii negociate între Joachim von Ribbentrop şi Viaceslav Molotov, Germania nazistă şi Uniunea Sovietică, până atunci duşmani de moarte, se angajau să nu se atace reciproc. Printr-un protocol secret anexat Pactului de nonagresiune, cei doi au consimţit, totodată, să împartă în sfere de influenţă germană, respectiv sovietică, teritoriile Poloniei, Lituaniei, Letoniei, Estoniei şi Finlandei. Acesta era un joc politic al puterii, o culme a cinismului şi un calcul la rece al ambelor părţi, bazat pe constatarea că, la momentul respectiv, aveau mai mult de câştigat din pace, decât din conflict. În sinea sa, Hitler era convins că războiul cu Uniunea Sovietică era „inevitabil" şi avea să se ocupe personal de acest lucru. Însă Führerul, pe care Ursula nu demult complotase să îl asasineze cu aprobarea deplină a Armatei Roşii, nu mai era, în momentul acela, inamicul lor.

În ziua de după semnarea Pactului Ribbentrop-Molotov, Ursula a primit un mesaj radio de la maiorul Vera Poliakova de

la Centru: „Încetează toate activitățile împotriva Germaniei. Retrage-ți toți agenții infiltrați și întrerupe legătura cu orice agenți rezidenți rămași".

Ursula a fost zgâlțâită până în adâncul sufletului. Complet pe neașteptate, Moscova suspendase acțiunile ofensive împotriva regimului care îi forțase familia să se refugieze în exil, distrusese Partidul Comunist German și începuse un măcel sistematic al evreilor din a căror comunitate făcea parte și ea. Luptase împotriva fascismului întreaga ei viață de adult, în Germania, China, Manciuria, Polonia, iar acum, în Elveția; își riscase viața în mod repetat pentru Uniunea Sovietică; iar acum, comunismul, cauza politică pe care o iubea, era în cârdășie cu nazismul pe care ea îl detesta, crezul violenței și asasinatelor pe considerente rasiale.

Ursula nu mai trecuse niciodată printr-o asemenea criză de conștiință politică. Campaniile de epurare ale lui Stalin dăduseră la iveală brutalitatea din miezul regimului, însă Ursula se convinsese singură că acele orori fuseseră consecința unor „greșeli" individuale. Pactul sovieticilor cu naziștii era un act de trădare. Luni întregi circulaseră prin Geneva zvonuri privind negocierile secrete dintre Germania și Moscova, însă Ursula le ignorase, considerându-le simple „bârfe jurnalistice". Prin toate grelele încercări din viața ei de tânăr adult trecuse sprijinită de convingerea că partidul, coordonat de la Moscova, era infailibil. În timp, Ursula avea să învețe să repete papagalicește minciuna conform căreia acel Pact de nonagresiune fusese un armistițiu temporar necesar, împiedicând un complot al Vestului capitalist de a atrage Germania nazistă și URSS-ul într-un război care ar fi fost distrugător pentru amândouă. În realitate, la fel ca majoritatea comuniștilor inteligenți din perioada respectivă, Ursula știa că Hitler reprezenta exact opusul tuturor valorilor în care credea ea; iar Stalin alesese, din motive oportuniste, să facă pace cu el. Ursula era devastată, profund dezamăgită,

şi nu era singura care se simţea astfel. Pactul dintre nazişti şi sovietici a stârnit consternare în sânul partidelor comuniste din lumea întreagă şi a fost primit cu oroare de evreii de peste tot. I-a surprins, totodată, pe aliaţii Germaniei, printre care şi Japonia, şi i-a băgat în priză pe inamicii acesteia: două zile mai târziu, Marea Britanie a încheiat un tratat cu Franţa, în apărarea Poloniei. În ziua următoare, Elveţia şi-a mobilizat întreaga armată, anticipând o invazie a germanilor. Caux, de regulă forfotind de turişti în sezonul estival, a devenit un oraş-fantomă atunci când şi ultimii turişti au fugit din calea pericolului.

Chiar dacă fusese teribil de rănită de pactul cu diavolul încheiat de liderii de la Moscova, Ursula a rămas un ofiţer disciplinat al Armatei Roşii. Alexander Foote se afla la Geneva când a aflat vestea. Ursula i-a spus să rămână acolo şi să-i comunice lui Len Beurton să părăsească imediat Germania, pentru a li se alătura în Elveţia. Ştia că nu ar fi fost înţelept să sfideze ordinele de la Moscova, însă a făcut o aluzie subtilă la cât era de nefericită într-un mesaj comunicat Centrului, prin care cerea să fie transferată din Elveţia în SUA. Răspunsul primit a fost unul sever: „Nu e nevoie de alţi agenţi în America". Sonia trebuia să rămână la datorie, să aştepte noi ordine, iar între timp să se facă utilă, învăţându-i pe Foote şi pe Beurton cum să opereze un transmiţător radio pe unde scurte.

În data de 1 septembrie, Germania a invadat Polonia. Oraşul liber Danzig a fost încorporat în Reichul German şi o bună parte din organizaţia comunistă clandestină de acolo a fost anihilată peste noapte. Karl Hoffman, delicatul lider tuberculos al grupului, fost colaborator al Ursulei, a fost ucis, iar reţeaua lui de informatori a fost lichidată.

Len se afla în Bavaria când a primit de la Foote telegrama care îl instruia să „dispară din Germania cât mai repede". Beurton a trecut graniţa spre Elveţia pe 3 septembrie 1939.

În ziua aceea, Marea Britanie a declarat război Germaniei.

Foote și Beurton s-au cazat la Pensiunea Elisabeth – erau singurii oaspeți –, iar micul trio de spioni s-a pitit în munții elvețieni. De la Centru nu venea nimic în afară de o liniște de rău augur. „În prima săptămână de război în Europa, nu am primit niciun fel de instrucțiuni", scria Foote. Până în momentul acela, Ursula nu le spusese de unde veneau ordinele, însă acum, că nu mai luptau împotriva fascismului, le datora subagenților ei o explicație mai completă: le-a dezvăluit adevăratul ei nume, le-a descris munca pe care o făcuse în China și Polonia și le-a explicat că era ofițer al Armatei Roșii. Ordinul de a înceta operațiunile de spionaj împotriva Germaniei venise direct de la Moscova. Foote a fost amuzat la modul ironic că „se alesese praful" din toate eforturile de pregătire a asasinării lui Hitler, însă nu l-a tulburat prea tare revelația că lucra pentru serviciile de informații militare sovietice. Ursula se străduia să dea impresia că nu o destabilizase câtuși de puțin schimbarea dramatică de politică a Uniunii Sovietice, însă, pentru cei doi britanici, era evident că Ursula era dezgustată și mâhnită.

„Pactul ruso-german", scria Foote, a izbit-o „ca un trăsnet căzut din senin. Efectul acestuia asupra Soniei a fost nimicitor. Din perspectiva ei, partidul fusese întotdeauna o forță fermă și neclintită de combatere a fascismului. Dintr-o singură lovitură, toate acestea se năruiseră, iar ea, în spiritul loialității față de partid, era nevoită să îi privească pe naziști ca fiind prietenii ei și să privească regimul democratic ca fiind potențiali inamici. Chiar era prea mult pentru ea".

Astfel, a început o bizară perioadă de incertitudine. La câteva zile după izbucnirea războiului, Ursula le-a trimis o scrisoare părinților ei, în Marea Britanie. „Acum că s-a întâmplat, mai că nu-mi vine să cred. E ciudat că apusurile sunt în continuare la fel de frumoase și calme ca întotdeauna. Mă simt singură aici". În fiecare zi, cei doi bărbați

veneau la Molehill pentru a învăța să folosească transmițătoare radio. Foote își petrecea după-amiezile lăfăindu-se la soare, iar serile, în barurile și restaurantele din Geneva, făcându-i curte surorii ministrului de externe al României. Ursula și Len făceau plimbări lungi prin zona rurală a regiunii. Încetul cu încetul, tânărul englez a început să se deschidă în fața ei, povestindu-i cum fusese abandonat în copilărie, cum ajunsese să îmbrățișeze o politică radicală și prin ce experiențe trecuse în Spania. Viața bizară pe care o dusese Len era motivul pentru care acesta devenise „excesiv de sensibil și introvertit", reflecta ea, însă era ceva special la acest „bărbat timid și tăcut, inteligent, curajos și cu principii morale nobile". Len rămânea adeseori la cină și se juca puțin cu copiii, înainte de a se întoarce la pensiune.

„Moscova ne abandonase", scria Foote. „Utilitatea noastră expirase deocamdată, iar Armata Roșie se mulțumea să permită rețelei să rămână în paragină până când venea momentul să fie readusă la viață. Moscova ne retezase aripile de spioni." Ursula continua să-și îndeplinească mecanic datoria, oferind Centrului rapoarte lunare seci privind situația politică, însă, după cum remarcase Foote, „nu punea suflet în ceea ce făcea". Dezamăgirea Ursulei s-a agravat atunci când Uniunea Sovietică a invadat Finlanda, în noiembrie 1939, un act de agresiune fățișă în scopul expansiunii teritoriale. Franz Obermanns, asistentul Ursulei, s-a arătat la fel de consternat. „Șocați și nedumeriți, ne petreceam ore întregi discutând", scria ea. Elvețienii începuseră să îi ia la puricat pe străini, verificându-i unul câte unul. În timpul uneia dintre conversațiile Ursulei cu Obermanns, la ușa casei a apărut pe neașteptate un polițist, gâfâind de la efortul de a fi urcat La Taupinière. Ursula s-a prefăcut că tânărul cu cicatrice pe față era unul dintre pretendenții ei (gurile sparte din zonă remarcaseră că mai mulți bărbați o vizitau frecvent pe fermecătoarea femeie necăsătorită care locuia în vârful

dealului), iar polițistul a plecat satisfăcut după ce studiase documentele false ale lui Obermanns și își notase numele, Eriki Noki.

Pactul nazist și sovietic elimina teoretic orice fel de operațiuni de spionaj directe, însă nu îi împiedica pe agenții Gestapoului să își continue vânătoarea de spioni și sabotori comuniști, atât în Germania, cât și în afara granițelor acesteia. Moscova sprijinea în continuare ce mai rămăsese din mișcarea comunistă din Germania. Spre sfârșitul lunii octombrie, Ursulei i s-a ordonat să organizeze ridicarea unei sume mari de bani de la un curier din Geneva, apoi să o transfere peste graniță, în Germania, către Rosa Thälmann, soția liderului KPD întemnițat, Ernst Thälmann. Ceea ce ar fi fost cât se poate de admirabil ca „gest de solidaritate internațională", doar că nici Ursula, nici Obermanns, nici unul dintre cei doi englezi nu ar fi putut intra în Germania fără a risca să fie arestați imediat. S-a întrebat dacă nu ar fi fost o idee bună să încerce să facă acea călătorie folosind pașaportul german al Olgăi Muth. „Dacă lucrurile ieșeau prost, ea ar fi putut oricând să pretindă că i-l furasem." Însă nici cea mai abilă deghizare nu ar fi putut s-o facă pe Ursula cu cincisprezece centimetri mai scundă și cu 25 de ani mai bătrână, respectiv să îi schimbe culoarea ochilor din căprui în verzi. Ollo a acceptat să meargă personal. Nimeni nu ar fi bănuit-o pe bona pe jumătate căruntă că ar fi putut fi cărăuș pentru comuniști – și putea motiva că mergea să viziteze orfelinatul militar în care crescuse. Principalul motiv de îngrijorare al lui Ollo era Nina. „Eu sunt o femeie bătrână, ce mi s-ar putea întâmpla dacă lucrurile ies prost? Însă n-aș putea îndura să fiu separată de copila mea."

La ora 12:00 în după-amiaza următoare, Alexander Foote îl aștepta pe curierul cu bani în fața intrării grădinii botanice din Geneva. După cum fusese instruit, purta o pălărie de fetru albastru-închis, pe brațul drept îndoit ținea o umbrelă

împachetată atent, în mâna dreaptă, o pereche de mănuşi din piele, iar în stânga, un exemplar din revista *Picture Post*. Predarea şi preluarea au durat mai puţin de un minut. Când banii au ajuns la Molehill, Ursula a desprins partea din spate a unei perii vechi de haine, a împăturit strâns bancnotele astfel încât să încapă înăuntru, apoi a lipit totul la loc. Ollo, „inocentă, mărunţică, cu părul cenuşiu ca un şoricel", a pornit spre Germania. Dacă naziştii descopereau ce urma să facă, nu avea să se mai întoarcă.

Rosa Thälmann s-a arătat iniţial bănuitoare, suspectând o cursă a naziştilor, când la uşa apartamentului ei a apărut o femeie necunoscută. Însă odată ce a fost primită înăuntru, Ollo a convins-o că banii aveau să ofere „un ajutor considerabil familiilor înfometate" ale altor victime ale nazismului. În ziua următoare, într-un parc din Berlin, Ollo i-a înmânat peria de haine ascunsă într-o pungă. Cele două femei s-au îmbrăţişat şi au vărsat câteva lacrimi:

– Nu voi uita asta niciodată, a spus Rosa.

– E totul în regulă, a anunţat Ollo, urcând poteca spre Molehill.

Ursula a fost uşurată să o vadă – şi profund recunoscătoare. Însă, atunci când bona a luat-o strâns în braţe pe Nina, pe atunci în vârstă de trei ani, Ursula nu a putut să nu observe că „nu avea ochi decât pentru Nina".

Elveţia, care fusese odinioară un refugiu, începea să se transforme într-o cuşcă. Operaţiunile autorităţilor elveţiene de localizare a aparatelor radio ilegale s-au intensificat, la fel şi cele de supraveghere a străinilor. Vânătorii de spioni ai lui Himmler şi-au înteţit şi ei eforturile. „Din câte îmi dădeam seama, eu nu eram ţinută sub observaţie", scria Ursula. Însă, de fiecare dată când pornea transmiţătorul, se întreba dacă nu cumva avea să fie pentru ultima dată. Autorităţile bancare elveţiene au blocat tranzacţiile din străinătate, iar finanţarea de la Moscova a încetat. Ursula îşi întreţinea acum

nu doar propria familie și pe Ollo, ci și pe Foote, Beurton și Obermanns. Centrul a promis să mai trimită bani. Însă nu au primit nimic.

Într-o dimineață, a apărut un ofițer al serviciului de securitate elvețian, neanunțat și iscoditor. Ursula i-a parat întrebările, apoi a vrut să știe:

– Cum se face că Elveția cea neutră și democratică se arată neîncrezătoare față de germanii persecutați de Hitler, în loc să se concentreze asupra naziștilor germani, care sunt în număr excesiv de mare în țara aceasta?

Ofițerul i-a răspuns cu tristețe:

– Aș fi fost de o sută de ori mai bucuros să mă fi ocupat mai degrabă de asta.

Acea vizită le-a stârnit neliniștea. Len Beurton a săpat o groapă în pădure, acoperind-o cu o scândură mascată sub pământ și frunze, ca să aibă unde să ascundă transmițătorul, în caz de urgență.

Alexander Foote o îndrăgea pe Ursula, însă a fost oarecum luat prin surprindere când aceasta i-a propus să se căsătorească.

Motivele ei erau cât se poate de lipsite de romantism. Odată ce îi expira pașaportul german, avea să rămână fără nicio protecție legală, în afară de un fals document bolivian. Însă, în calitate de soție a unui englez, ar fi fost eligibilă pentru a primi cetățenie britanică și s-ar fi putut adresa consulatului din Geneva pentru a obține un pașaport britanic. Apoi, dacă naziștii ar fi invadat Elveția, ar fi putut să se refugieze la Londra și să se alăture familiei ei.

Centrul a aprobat planul, iar Foote a acceptat cererea în căsătorie a Ursulei. „La vremea respectivă, în Elveția aveau loc numeroase *mariages blancs* [căsătorii de conveniență], strict cu scopul de a obține documente legale", scria acesta. Ursula l-a asigurat că „avea să poată divorța oricând". Singura problemă era faptul că Ursula era în continuare

căsătorită cu Rudi, care se afla undeva în China. Lui Foote îi plăcea să își asume riscuri, însă n-ar fi mers chiar până la bigamie. Din nou, soluția s-a dovedit brutal de simplă: Foote a depus o declarație pe proprie răspundere adresată tribunalului elvețian specializat în divorțuri în care afirma că Rudolf Hamburger (cu domiciliul actual necunoscut) se făcuse vinovat de „adulter cu una dintre surorile Soniei într-un hotel din Londra". Rudi nu făcuse așa ceva, însă este probabil ca Foote însuși să o fi făcut totuși, cu Brigitte. Ani buni mai târziu, Foote „nu a ezitat să își recunoască pe deplin mărturia falsă făcută în fața tribunalului elvețian", însă acest subterfugiu avea să o bântuie pe Ursula. La 26 octombrie 1939, căsătoria Ursulei a fost desfăcută în temeiul adulterului comis de Rudolf Hamburger. Rareori a existat o hotărâre de divorț mai nedreaptă.

La începutul lui decembrie, Franz Obermanns nu și-a mai făcut apariția la o întâlnire care ar fi trebuit să aibă loc la Zürich, și nu s-a arătat nicio săptămână mai târziu, când fusese programată întâlnirea de rezervă. Extrem de speriată, Ursula a încălcat toate regulile, sunând la apartamentul acestuia din Fribourg. O voce pe care nu o recunoștea i-a spus că Obermanns nu mai locuia acolo.

E un mister de ce poliția elvețiană a avut nevoie de atât de mult timp pentru a-și da seama că era ceva dubios legat de Eriki Noki, un bărbat cu o cicatrice distinctivă pe față, care călătorea cu un pașaport finlandez eliberat în Canada, dar care nu vorbea nici finlandeza, nici engleza. Un raid în apartamentul acestuia a dat la iveală „o grămadă de piese radio", iar Obermanns a fost arestat. Ursula știa că undeva în dosarele poliției exista și un raport indicând faptul că „Enoki" fusese văzut la ferma La Taupinière. În noaptea aceea, ea și Len au scos transmițătorul radio din dulap, au împachetat piesele individual pentru a le proteja de umezeală și le-au îngropat în pădure. Începând din acel moment, fiecare

contact cu Moscova avea să presupună scoaterea transmițătorului din pământ și reasamblarea acestuia. Epoca transmisiunilor din vârful patului apusese.

Poliția a stabilit rapid identitatea reală a lui Obermanns, iar atunci când Gestapoul a aflat că agitatorul comunist condamnat fusese arestat de elvețieni, a emis o cerere de extrădare imediată. Cererea a fost respinsă, pe motiv că persoana respectivă era deja cercetată de autoritățile elvețiene pentru ilegalități ce priveau pașaportul său. Ghinionistului spion i-a surâs norocul; Obermanns avea să își petreacă restul războiului într-un lagăr de internare elvețian, în condiții relativ confortabile. „Întreaga poveste a zdruncinat-o grav pe Sonia", scria Foote.

Între timp, Foote și Beurton începuseră să se calce reciproc pe nervi. În afară de experiența pe care o trăiseră împreună în Spania, aveau prea puține lucruri în comun: Beurton era serios și sobru, în vreme ce Foote se comporta adeseori ca și cum ar fi fost într-un fel de vacanță secretă, îngrășându-se, și la propriu, și la figurat, în vreme ce Europa ardea. Len se plângea că partenerul lui era „un egoist care punea prea mare preț pe plăcere". Foote era, totodată, nestatornic. La câteva săptămâni după finalizarea divorțului, i-a spus Ursulei că avea o „mărturisire" de făcut: plecase la război în Spania pentru a evita să se căsătorească cu o femeie pe care o lăsase însărcinată în Anglia. Dacă s-ar fi căsătorit cu Ursula, „treaba respectivă ar fi fost scormonită din nou", prin urmare, hotărâse să se retragă din aranjamentul lor. Ceea ce era un inconvenient major și, totodată, ridica probleme ideologice. Dacă mărturisirea lui Foote era autentică, însemna că acesta luptase în Spania din motive rușinoase, nu din devotament politic. Iar dacă era o minciună, însemna că Foote încerca să se eschiveze de la un ordin direct din partea Armatei Roșii.

Însă Foote era pregătit cu o sugestie alternativă:

– Ai fi dispusă să te căsătorești cu Len în locul meu?

Ursula a fost încântată de planul de rezervă. Ba chiar mai încântată decât de cel inițial. Indiferent cu care dintre cei doi englezi s-ar fi căsătorit, mariajul ar fi fost o cale pentru obținerea pașaportului de care avea nevoie, însă Len îi plăcea mai mult. I-a prezentat ideea lui Beurton, asigurându-l că ar fi fost o căsătorie strict de formă.

– Poți avea încredere în mine că îți voi acorda divorțul imediat ce vei dori acest lucru.

Len i-a răspuns pe un ton tăios:

– Înțeleg cât se poate de bine ce înseamnă o „căsătorie pe hârtie", s-a răstit el.

Însă a acceptat propunerea, chiar și așa. Ursula a găsit surprinzătoare „atitudinea conflictuală" a lui Len. Sensibilitatea lui față de ideea unei false căsătorii a făcut ca ceva în ea să vibreze. Din momentul acela, prietenia lor a virat spre ceva ușor diferit. La început, nu reușea să-și dea seama exact despre ce era vorba. Era ciudat acest tânăr englez atât de retras, însă era totodată ceva atrăgător în amestecul acela al lui de timiditate și curaj, tandrețe și duritate. Era posibil să se afle sub supravegherea elveților. Exista riscul unei invazii a germanilor. Dacă i-ar fi găsit, Gestapoul ar fi putut să-i ucidă pe toți. Însă el nu părea să perceapă mai nimic din tensiunea aceea și din pericolul care îi păștea. La un moment dat, chiar a sugerat să se ofere să spioneze pentru germani, „pentru a putea să le fure secretele", o idee pe cât de curajoasă, pe atât de nepractică. În același timp, Ursula era înduioșată de relația tot mai profundă dintre Len și Michael și de „încercările lui de a-l înțelege cu adevărat pe băiat".

Pentru Olga Muth a fost un șoc să descopere că Ursula era acum logodită cu Len Beurton.

– Credeam că doar lucrezi cu el, a protestat ea. Iar acum o să și locuiască aici?

Ursula a pus mâna pe umărul bonei.

– E un om bun. S-a ataşat de copii. Această căsătorie e cu adevărat foarte importantă, fiindcă îmi asigură paşaportul necesar.

– O să scăpăm de grija că te vor prinde şi te vor deporta? Ursula a încuviinţat:

– Atunci ăsta e singurul motiv pentru care te căsătoreşti cu el – e o căsătorie de formă?

Ursula a încuviinţat din nou, ceva mai puţin convingător de data aceasta.

– E şi paşaportul unul dintre motive.

Ollo a oftat îmbufnată şi s-a lansat într-o mustrare furioasă, ca şi cum ar fi certat o copilă neascultătoare:

– Tipic din partea ta. Mai întâi ai avut bărbat şi nici c-ai fi putut nimeri unul mai bun. Apoi pretinzi pe nepusă masă că te-ai răcit de Rudi şi te îngropi cu micuţul tău în cel mai îndepărtat colţ al Chinei. Am fost şocaţi cu toţii. Mama ta şi cu mine am bănuit acelaşi lucru: exista şi ceva politic în spatele purtării tale. Apoi ne-am trezit că urmează să naşti. Nici măcar nu am aflat cine era tatăl, iar acum – alt bărbat!

Ursula s-a cutremurat. Ollo fusese dintotdeauna directă în exprimare şi ţinuse la Rudi. Însă mai era ceva în reacţia bonei ei dragi, ceva mai sumbru şi mai periculos. Olga Muth nu era doar furioasă; părea speriată.

Zvonul că *Frau* Hamburger se logodise cu cel mai tânăr dintre cei doi englezi s-a răspândit rapid prin Caux, aşa cum se întâmplă de regulă cu astfel de veşti în comunităţile restrânse. Deşi nu cunoştea substratul bizar al logodnei, *Frau* Füssli, soţia fermierului, s-a bucurat nespus pentru Ursula, şi la fel şi Lillian Jakobi, evreica în etate ce îi devenise o prietenă apropiată.

Cei doi logodnici au început să îşi petreacă timpul pe pârtii. Ursula era deja o schioare abilă, însă Len schia cu o combinaţie de entuziasm extrem, competenţă minimală şi

lipsă deplină a oricărui sentiment de teamă. Într-o după-amiază, au luat micul tren până în Rochers de Naye, aflat la şase sute de metri deasupra nivelului mării. Din vârf, peisajul văii era spectaculos. Au coborât pe schiuri în viteză. În cazul lui Len, mult prea în viteză: a pierdut controlul pe o porţiune mai abruptă, s-a izbit de un perete de gheaţă şi şi-a rupt ambele schiuri. S-au întors acasă croindu-şi drum cu greu prin zăpadă, ţinându-se unul de celălalt ca să nu alunece şi să cadă. Beurton a râs fericit tot drumul. Ursula avea să scrie ulterior: „Atunci mi-am dat seama cât de mult îmi plăcea Len". Nu a existat nicio revelaţie romantică, nu s-a trezit brusc îndrăgostită de el, ci pur şi simplu a ajuns, încetul cu încetul, să înţeleagă că, deşi îi spusese lui Len că avea să poată divorţa de ea oricând ar fi vrut, ea spera totuşi că nu o va face.

Beurton nu ştia cum decurge viaţa de familie într-o casă. „Perioada aceea în care a devenit parte din familia noastră, în care a simţit căldură şi afecţiune într-o atmosferă veselă şi armonioasă, a fost o experienţă decisivă. Eram tovarăşi legaţi unul de celălalt prin muncă şi pericole. Împărtăşeam aceleaşi opinii despre cărţi şi oameni. În fiecare zi, admiram frumuseţile peisajului. Iar înţelegerea pe care le-o arăta Len copiilor era de-a dreptul fantastică."

Şi-au ales o dată de bun augur politic, pentru oficierea căsătoriei: 23 februarie, aniversarea înfiinţării Armatei Roşii, ce avea să fie numită ulterior „Ziua Apărătorului Patriei". Ceremonia a fost foarte discretă. Două inele ieftine de la magazinul Uniprix din Vevey şi câteva documente semnate rapid la oficiul de stare civilă din Geneva, avându-i drept martori pe portar şi pe funcţionarul însărcinat cu registrul. După care domnul şi doamna Beurton s-au întors la Molehill pentru a servi clătitele pregătite de Ollo pentru masa de prânz.

Nu se ştie, desigur, când a încetat această căsătorie de convenienţă să fie doar un aranjament de formă – şi perfect platonic. Însă este cât se poate de posibil ca ea să se fi consumat chiar în seara respectivă (ocazie cu care Len şi-a pierdut virginitatea), la Molehill, la exact 22 de ani de la înfiinţarea Armatei Roşii.

Ursula Kuczynski s-a îndrăgostit întâmplător de Len Beurton – şi în cel mai indirect mod posibil. Cea de-a patra iubire a vieţii ei, cea care avea să şi reziste până la final, a fost rezultatul unui complot ilegal şi a unei căsătorii de formă.

Mai târziu aveau să discute când anume începuse cu adevărat povestea lor de iubire.

– Când ţi-ai dat seama că îţi place de mine? l-a întrebat ea.

– În romane, personajul ar spune că a fost „dragoste la prima vedere". S-a întâmplat la prima noastră întâlnire secretă, în Vevey, în faţa magazinului Uniprix.

– Încă de pe atunci? Eu nu am avut câtuşi de puţin habar!

– Nici în sinea mea nu mi-am recunoscut multă vreme, a spus Len.

Însă şi Ursula se îndrăgostise de Len mai devreme decât îi mărturisise acestuia. Într-o scrisoare adresată mamei ei, scrisă la scurt timp după logodnă, îi explica acesteia că intenţiona să se căsătorească cu acest britanic, cu şapte ani mai tânăr decât ea. „Îl iubesc", adăugase ea.

Peste ani, Len a făcut o evaluare a Ursulei ca soţie, agentă de informaţii şi revoluţionară.

> Stil, eleganţă, stăpânire de sine, modestie şi iniţiativa de a purta lupta pe teritoriul inamicului, la toate acestea adăugându-se stabilitatea în condiţii de stres. S-ar putea chiar spune că e necuviincios să vorbeşti în astfel de termeni despre propria ta şefă şi soţie. Sonja [varianta germană a numelui Sonia], stăpânea la perfecţie tehnicile de diversiune, de producere şi utilizare a explozibililor, teoria şi practica radiocomunicaţiilor

> și abilitatea de a-i învăța și pe alții. Nu cerea niciodată nimănui nimic ce nu ar fi așteptat și de la ea însăși. Devotamentul ei față de cauza eradicării fascismului era absolut. Însă rămânea feminină și era cea mai iubitoare mamă.[1]

Ca în multe alte căsnicii de succes, nici mariajul lor nu a fost lipsit de neînțelegeri. Len o acuza uneori pe soția lui că era „tiranică" – ceea ce categoric putea fi, în special în aspecte ce țineau de profesia ei de spioană. Nu încăpea vreun dubiu că se căsătorise cu superiorul său. Ea îl găsea exagerat de sensibil, având deseori schimbări bruște și inexplicabile de dispoziție. „Se agita cu lucruri pe care eu le consideram neimportante". Însă Ursula i-a oferit lui Len iubire necondiționată și absolută, ceea ce el nu mai cunoscuse până atunci. Ani buni, ea trăise în pericol și își asumase riscuri extreme, în timp ce era însoțită constant și uneori chiar paralizată de teamă. Ceea ce i-a oferit Len Ursulei, pe lângă loialitatea sa nemuritoare și un certificat de căsătorie, a fost un produs secundar al propriului său caracter neobișnuit: i-a împrumutat ceva din propria lui cutezanță relaxată.

Richard Sorge îi oferise o viață palpitantă și plină de pericole. Johann Patra, marinarul aparținând clasei muncitoare, era o creatură dintr-o altă lume, gelos și competitiv, un revoluționar irezistibil de romantic. Însă Len nu era nici superiorul ei direct, nici rivalul ei. Avea nevoie de ea cum nu mai avusese nimeni niciodată și o iubea într-o manieră simplă, intensă și mai presus de orice îndoială. Ursula nu mai era tânăra încăpățânată și dornică de aventură din trecut, ci un agent sub acoperire matur, un ofițer de informații înalt calificat, cu doi copii, o rețea de spioni și o povară considerabilă a responsabilității. Viața ei nu se mai învârtea în jurul motocicletelor rapide și ale dezbaterilor politice până târziu în noapte; avea nevoie de sprijin, și la nivel emoțional, și la nivel profesional. Nu-și

mai dorea un partener care să o provoace, nici unul cu care să se războiască. Voia un soț bun. Și cu asta s-a și ales.

Ursula a depus actele de obținere a pașaportului britanic la o zi după nuntă, iar consulul, respectând procedura, a luat legătura cu biroul de pașapoarte din Londra pentru a întreba dacă să îl elibereze sau nu. Răspunsul a venit în data de 28 martie 1940: „Nu avem niciun dosar pe numele doamnei Ursula Beurton, ci doar o posibilă urmă legată de fostul ei soț care pare să indice simpatii comuniste. Fără a investiga mai adânc, nu văd cum ați putea refuza să îi eliberați un pașaport britanic".

MI5 nu era de aceeași părere.

Serviciul de securitate britanic devenise, între timp, extrem de suspicios în privința familiei Kuczynski și îngrijorat de ideea că era posibil ca un nou membru al acesteia să poposească în țară. „Panica Roșie" se intensificase odată cu pactul dintre naziști și sovietici. Atât Robert, cât și Jürgen Kuczynski adoptaseră linia oficială a partidului, dictată de la Moscova, condamnând public războiul drept un conflict între imperialiști în care comuniștii nu aveau nicio miză. În ochii MI5, Robert „încuraja răspândirea defetismului"[2] cu atitudinile sale „anti-război". Familia era profund implicată în activitățile Ligii Culturale Germane Libere, pe care MI5 o considera „o organizație a frontului comunist".

La sfârșitul anului 1939, Jürgen Kuczynski a fost prezentat în fața Tribunalului pentru Străini, organism creat de Ministerul de Interne pentru a decide care dintre cei 70 000 de „străini inamici" de naționalitate germană și austriacă aflați în Marea Britanie trebuiau închiși ca fiind potențiali agenți inamici. MI5 a prezentat dovezi că era comunist (ceea ce acesta nu se străduia câtuși de puțin să ascundă), iar pe 20 ianuarie 1940, Jürgen a fost închis în lagărul Seaton Camp din Devon, fostă destinație de vacanță, alături de alți 568 de prizonieri de „categoria A", majoritatea naziști. Robert a fost desemnat ca aparținând „categoriei C" și

i s-a permis să rămână în libertate, spre marea iritare a MI5. „Toată lumea ştie, inclusiv judecătorul, că este un comunist autentic şi că îşi exprimă oricând şi oriunde aversiunea faţă de Războiul Imperialist."[3] MI5 îl privea cu la fel de multă suspiciune şi pe Len Beurton, însă nu erau încă pe deplin lămuriţi dacă acesta era simpatizant al comunismului sau al nazismului. „Se ştie despre Beurton că s-a arătat suficient de interesat de Germania încât să cumpere o gramatică a limbii germane şi cărţi în germană pentru începători, şi se crede că se afla în Germania în septembrie 1939". Acesta a fost adăugat pe Lista Neagră de Război a Biroului Central de Securitate, ca posibil subversiv.

Închiderea lui Jürgen Kuczynski în lagăr s-a soldat cu un conflict între MI5, care îl voia în închisoare, şi Ministerul de Interne, care nu vedea niciun motiv pentru a-l reţine. Numeroşi prieteni, cu relaţii în cercurile înalte, au intervenit pentru a cere eliberarea lui Jürgen, insistând (pe nedrept) că acesta era complet nevinovat. Când Kuczynski tot nu a fost pus în libertate, s-a ajuns chiar ca liderul laburist Clement Attlee să ridice această problemă în Camera Comunelor. Lilian Bowes Lyon, verişoara Reginei, i-a scris lui Marguerite, arătând că îi împărtăşea mâhnirea faţă de încarcerarea soţului ei. Sir Alexander Maxwell, Subsecretar Permanent de Stat în cadrul Ministerului de Interne, a remarcat că simplul fapt de a fi comunist „nu e în sine un motiv de internare în lagăr" şi a insistat că, „în afară de cazul în care MI5 are informaţii în plus faţă de ceea ce apare în aceste dosare, Kuczynski trebuie eliberat". Jürgen a ieşit din detenţie în data de 19 aprilie 1940, însoţit de laudele călduroase ale comandantului lagărului, care l-a descris drept „un bărbat foarte capabil intelectual şi de o calitate umană reală". Cei de la MI5 era furioşi. În continuare, nu aveau habar cât de strânsă era colaborarea lui Jürgen cu serviciile de informaţii sovietice, însă, chiar şi aşa, îl considerau „o persoană foarte

periculoasă", a cărui soră nu ar fi trebuit nicidecum să primească cetățenia britanică.

MI5 a încercat să blocheze procesul de emitere a unui pașaport pentru Ursula. „Am primit acum noi informații cu privire la doamna Ursula Beurton și suntem categoric de părere că nu trebuie să i se elibereze un pașaport britanic." Li s-a răspuns sec: „Nu mai putem face nimic în această privință, deoarece am autorizat eliberarea pașaportului în data de 24 aprilie".

Ursula a ridicat „prețiosul document" de la consulatul de pe strada Quai Wilson numărul 41 din Geneva. Obținuse exact la timp soluția care i-ar fi permis să fugă din Elveția în cazul în care țara ar fi fost atacată de naziști – iar aceștia erau cât se poate de hotărâți să o facă.

La o săptămână după ce Ursula a devenit cetățean britanic, Hitler și-a lansat faimosul *Blitzkrieg*: activate de numele de cod „Danzig", trupele germane s-au revărsat spre vest și spre nord într-un torent armat de nestăvilit. Au fost invadate Danemarca, Norvegia, Olanda, Belgia și Luxemburgul. În data de 14 iunie, naziștii au ocupat Parisul, lăsând doar „Zona Liberă" din sudul Franței sub regimul de la Vichy al mareșalului Pétain. Germania a început să plănuiască invadarea Elveției încă din ziua în care Franța a depus armele. În public, Hitler a declarat că, „oricând și orice s-ar întâmpla, vom respecta inviolabilitatea și neutralitatea Elveției"[4]. În privat, a început pregătirile pentru a încorpora această țară în teritoriul extins al Reichului German, considerându-i pe elvețieni „o ramură bastardă a Volk-ului nostru"[5] și „o pată rușinoasă pe fața Europei".

După cum s-a exprimat Ursula, „Elveția era încercuită de fasciști; un singur pasaj îngust prin Franța mai rămăsese deschis".

Foote avea să afirme ulterior că Ursula și Len erau prea ocupați unul cu celălalt pentru a acorda atenție evenimentelor

internaţionale. Nu era adevărat; însă, cu siguranţă, „se comportau ca un cuplu în luna de miere“, hoinărind prin Alpii Elveţieni, ţinându-se de mână şi culegând narcise. „Era cât se poate de evident că mariajul lor nu era nici pe departe unul de convenienţă“, scria Foote, vizibil amuzat de iubirea ce înmugurea între cei doi. Olga Muth însă, era furioasă şi posomorâtă. Ollo încă nutrea o loialitate fierbinte faţă de Rudi, care habar nu avea că soţia lui obţinuse divorţul, avea acum un nou soţ, un nou nume şi o nouă naţionalitate.

Pe de altă parte, Rudolf Hamburger nu se afla nicidecum într-o poziţie care să-i permită să intervină în acea situaţie, având în vedere că, la momentul respectiv, tocmai era torturat într-o închisoare din China.

14

Hoața de copii

Emily Hahn, corespondenta în China a ziarului *The New Yorker*, tocmai se refugiase în adăpostul antiaerian al Press Hostel din Chongqing, atunci când poliția militară a dat buzna înăuntru și l-a arestat pe unul dintre ceilalți străini cazați acolo. Bărbatul a scos un pistol, însă a fost dezarmat după o foarte scurtă luptă, nu înainte de a fi încercat să înghită o bucată de hârtie. A fost legat și luat pe sus. „A fost ca o scenă dintr-un film"[1], scria Hahn.

„Mickey" Hahn văzuse destule scene dramatice în cei treizeci și cinci de ani de viață: era o aventurieră fumătoare de trabucuri, de loc din St. Louis, Missouri, care trăise în mijlocul unui trib de pigmei, traversase America deghizată în bărbat, la volanul unui Ford Model T, și ajunsese singură, pe jos, dintr-o parte a Africii Centrale în cealaltă. A ajuns în Shanghai aproximativ în aceeași perioadă în care Ursula tocmai pleca, și a devenit faimoasă fumând opiu și participând la dineuri însoțită de „Domnul Mills", un gibon domesticit pe care îl purta îmbrăcat într-un scutec și un smoching făcut la comandă. S-a împrietenit cu Agnes Smedley, care s-a folosit de adresa din Shanghai a lui Hahn drept căsuță poștală moartă pentru scrisorile pe care nu voia să i le intercepteze

poliția. După izbucnirea războiului dintre Japonia și China, în 1937, Hahn, alături de un mic grup de jurnaliști, s-a mutat în Chongqing, capitala pe timp de război a guvernului chinez sub conducerea lui Chiang Kai-shek. Orașul era bombardat cu înverșunare de japonezi. Când se auzeau sirenele, străinii cazați la Chongqing Hostel, mulți dintre ei încă în pijamale și cămăși de noapte, se înghesuiau într-un adăpost construit în interiorul unei peșteri din grădină. Aici, chelnerii chinezi le serveau gustări și cocktailuri, în vreme ce în jurul lor ploua cu bombe incendiare. În timpul unei astfel de ocazii, a ajuns Emily Hahn să fie martoră la finalul catastrofic al primei misiuni de spionaj a lui Rudolf Hamburger, încheiată mult prea curând.

Totul începuse cât se poate de promițător. În data de 20 aprilie 1939, Rudi și Johann Patra urcaseră la bordul vasului *Katori Maru*, în Marsilia. Vasul era ticsit de evrei care fugeau din Europa și se îndreptau spre Shanghai, „unul dintre puținele locuri din lume în care încă mai erau primiți"[2], după cum scria Hamburger. În Shanghai și-a închiriat o casă modestă, în vreme ce Patra s-a instalat într-o cameră a unei familii de chinezi bogați. Majoritatea persoanelor pe care el și Ursula le cunoscuseră în anii '30 nu se mai aflau acolo, însă în oraș locuiau acum doi membri ai familiei primare a lui Rudi: fratele său mai mic, Otto, om de afaceri, și tatăl lui, Max, rămas văduv. Ca arhitect, avea prea puțin de lucru și își petrecea timpul luând de la Patra lecții de operare radio și de fabricare de explozibili. Cei doi se înțelegeau bine. Despre Ursula nu vorbeau decât rareori. Hamburger era nerăbdător să își înceapă munca de spion, însă Moscova tot nu se grăbea să îl trimită în misiune. În cele din urmă, după aproape un an de tăiat frunză la câini, a fost trimis în Chongqing, în sud-vestul Chinei, cu ordine vagi să recruteze informatori din rândul expatriaților comuniști. Patra i-a construit o stație radio pe unde scurte, ascunsă în

interiorul unui aparat de radio comercial obișnuit și i-a spus să „păstreze legătura". Rudi s-a îmbarcat spre Hong Kong, iar de acolo a zburat spre Chongqing, în data de 9 martie 1940.

La sosirea în aeroport, poliția chineză i-a verificat bagajele și i-a confiscat radioul, spunându-i lui Hamburger că putea să vină după el peste două zile. Un spion mai capabil ar fi fugit imediat din localitate. Hamburger, în schimb, a făcut exact ceea ce i s-a spus. Când a primit înapoi radioul, la timp și „fără comentarii", s-a întrebat cum de „incompetenții" de chinezi nu se prinseseră că înăuntrul acestuia era ascuns un transmițător ilegal. Însă era prea târziu când și-a dat seama că „știau foarte bine că era un dispozitiv de emisie-recepție folosit în scopuri de spionaj și de acum intraseră în alertă în privința mea".

Crizele internaționale atrag o mulțime pestriță de oameni, iar Chongqing Press Hostel fusese invadat de jurnaliști, scriitori, antreprenori și spioni. Hamburger a fost surprins să dea accidental peste Agnes Smedley, a cărei prietenie jucase un rol atât de important în viața Ursulei și, indirect, în viața lui. Agnes își continua lupta, într-o cruciadă cu șanse mici de succes, în numele comunismului chinez, însoțind Armata Roșie, luându-le interviuri liderilor acesteia (inclusiv lui Mao), scriind materiale de propagandă prea puțin voalată pentru publicații occidentale și petrecând mai mult timp pe linia frontului războiului chinez decât orice alt corespondent, bărbat sau femeie. Inspira devotament și iritare oriunde mergea. Când și-a făcut apariția la Chongqing Hostel, în urma unei noi căderi nervoase și după mai bine de un an în teatrul de război, suferea de malnutriție, malarie, urticarie și posibil tifos, iar ficatul îi era grav afectat. Începuse să își piardă unghiile de la picioare și dinții, însă rămânea un personaj aparte, după cum o descria Hahn, „arătând ridicol într-o cămașă de noapte de satin roz piersică". Rudi știa că Agnes era spioană, însă e aproape sigur că Smedley nu avea habar că soțul prietenei ei de altădată era și el agent acum.

Nerăbdător să își înceapă activitatea de spion, Rudi Hamburger s-a dus să-și cumpere mai multe piese pentru transmițătorul radio. Toate achizițiile de genul acesta erau monitorizate atent de către serviciile de informații chineze. Generalul Dai Li, „Himmler al Chinei", se afla în fruntea „Biroului Național de Investigații și Statistică", o poliție secretă dedicată misiunii de a da la iveală spionii. Rudi era o țintă ușoară.

Emily Hahn îl remarcase pe „așa-zisul refugiat german" încă de când sosise la hotel, însă era atentă să îl evite pe arhitectul purtător de beretă, „luându-l drept unul dintre acei artiști din München cu pronunțate înclinații teutone... părea să se potrivească perfect în acel rol". În noaptea de 21 aprilie 1940, oaspeții hotelului socializau distrați în adăpostul antiaerian, „tremurând de frig și obosiți", în timp ce așteptau să se încheie raidul, când o brigadă de soldați chinezi a dat buzna înăuntru. În momentul în care a fost înhățat, Rudi „a protestat că nu avea nimic de ascuns", apoi și-a infirmat cumva propria declarație de inocență fluturând un revolver, pe care habar nu avea cum să îl folosească.

Hahn rămăsese mască, nevenindu-i să-și creadă ochilor.

> A băgat în gură o bucată de hârtie, mestecând-o și încercând să o înghită. Avea un cod pe ea, *exact* ca în filme. Toată lumea a fost profund cutremurată de acea scenă. Până în momentul acela, îl acceptaserăm cu toții ca fiind un refugiat perfect obișnuit... Nu părea surprins de arestare, nici măcar foarte indignat. „Lăsați-mă să mă îmbrac, bine?" a spus acesta. Soldații i-au legat mâinile cu sfoară, apoi l-au scos în pas de marș, lăsându-ne cu gurile căscate. Bărbatul nu s-a uitat la niciunul dintre noi. Am auzit tot felul de povești după aceea, cea mai rezonabilă dintre acestea fiind că omul fusese spion nu al naziștilor, ci al chinezilor comuniști.

Percheziționarea camerei de hotel a lui Rudi a scos la iveală transmițătorul și alte obiecte incriminante. După o noapte

în care a stat încuiat într-o baracă de lemn din cadrul bazei polițienești, a început interogatoriul. „Mi s-au pus întrebări furioase – cărei țări și cărei organizații îi aparțineam? – însă în van." Chiar dacă Rudi Hamburger nu avea câtuși de puțin veleități de spion („naivitatea lui îl făcea complet nepotrivit pentru activități conspirative", după cum s-a exprimat fiul lui), era înzestrat cu o încăpățânare cu totul ieșită din comun. A refuzat să răspundă la întrebări. „După opt zile, au recurs la tortură. Mi-au legat brațele la spate și am fost ridicat cu un fel de scripete, prins pe brațe, suspendat la circa șaizeci de centimetri de podea." A fost lăsat să se bălăbănească, în timp ce tendoanele din umeri i se întindeau și cedau încetul cu încetul. „M-am trezit atârnat într-o poziție cam dureroasă", scria Rudi, minimalizând, ca de obicei, ceea ce se petrecea.

După o lună de interogatoriu, a fost dus cu mașina la douăzeci de kilometri în amonte pe cursul râului Jialing, la Conacul Bai, o casă țărănească spațioasă din regiunea Geleshan, în mijlocul unei văi pitorești aflate la poalele unor dealuri îmbrăcate în păduri de conifere.

Conacul era un lagăr de concentrare și centru de tortură pentru prizonierii politici, „înconjurat cu garduri electrice și păzit de gărzi armate care trăgeau în intruși fără a sta la discuții". Localnicii numeau acel loc „Valea Fericită".

Conacul găzduia aproximativ cincizeci de prizonieri, cu toții bărbați. Hamburger era singurul străin. Colegul lui de celulă era Wong Pin Fong, un tânăr care vorbea engleza și pretindea că fusese arestat deoarece participase la un protest ilegal în stradă. Era evident că fusese plasat în aceeași celulă cu Hamburger ca să afle pentru cine lucra acesta. Rudi s-a arătat extrem de precaut în privința prizonierului-momeală, însă Wong a ajuns singur la concluzia corectă: „În realitate, probabil că faci parte din serviciile secrete americane sau sovietice", a declarat acesta. Timp de cincisprezece minute în fiecare zi, Hamburger era lăsat să vadă priveliștea din

faţa conacului printr-o fereastră cu zăbrele – cincizeci de kilometri de peisaje verzi, nesfârşite – înainte de a fi din nou încuiat în celula sa, o formă ingenioasă de tortură mentală în completarea celei fizice. La fiecare şase săptămâni, era adus în faţa unui oficial şi i se cerea să mărturisească totul. La fel ca toţi ceilalţi prizonieri, şi el s-a îmbolnăvit de malarie. În condiţiile în care mânca preponderent orez, iar raţiile scădeau mereu, a început să se stingă, şi fizic, şi psihic. „Cât timp ar putea să mă mai reţină?" se întreba. „Câteva luni? Câţiva ani? Ţara e în război, iar în război, orice e posibil."

În iunie 1940, la scurtă vreme după căderea Franţei, Ursula a primit un mesaj de la Moscova, prin care i se cerea să ia legătura cu „Albert", un tovarăş din Geneva, şi să îi adreseze câteva întrebări: „Biroul tău funcţionează în continuare? Care e situaţia ta financiară? Poţi transmite mesaje către Centru prin Italia? Ai nevoie de un transmiţător?" Concluzia era clară şi cât se poate de surprinzătoare: fără îndoială, mai exista o reţea de spioni sovietici care opera în Elveţia, coordonată de acest misterios Albert. După cum fusese instruită, Ursula a introdus un bileţel prin fanta cutiei poştale de pe Rue de Lausanne numărul 13, promiţând că avea să revină peste câteva zile.

Bărbatul care i-a deschis uşa era „solid, aproape rotofei, brunet, cu ochii negri şi un aer trist".[3] Cu ochelarii lui rotunzi, ochii încercănaţi şi o expresie funebră, semăna cu o bufniţă corpolentă şi uşor deprimată.

– Salutări din partea domnului Weber, i-a spus Ursula.

Bărbatul a dat afirmativ din cap, recunoscând parola, a condus-o într-un birou „plin de cărţi şi hărţi, cu masa de scris ticsită de hârtii şi jurnale", şi i-a făcut loc să stea jos. Ursula s-a întrebat dacă nu cumva era un membru al comunităţii academice. Bufniţa şi-a studiat oaspetele, „o femeie înaltă şi zveltă, aproape fragilă, purtând o rochie de lână mulată pe

corp. I-am dat în jur de 35 de ani. Mișcările îi erau fine și o idee languroase".[4]

– Numele meu de cod este Sonia, i-a spus Ursula cu un zâmbet, vorbind în germană. Directorul mi-a cerut să iau legătura cu tine. Mi-au fost transmise numele și adresa și instrucțiuni pentru a-ți face o vizită și a afla cum stau lucrurile cu grupul tău. Toate acestea trebuie să le consemnez într-un raport către director. Fără îndoială, vei primi noi instrucțiuni prin intermediul meu.

„Albert" era în realitate Alexander „Sandor" Radó, comunist evreu de naționalitate maghiară și „savant cartograf obsedat" ca profesie. Era, totodată, coordonatorul unei rețele de spioni sovietici care avea să devină cunoscută sub numele de *Rote Drei* (Cei Trei Roșii), element central al rețelei mai ample de spionaj antinazist pe care vânătorii de spioni ai lui Himmler o porecliseră *Rote Kapelle* (Orchestra Roșie). Fost comisar în Armata Roșie ungară, Radó studiase cartografie la Berlin, organizase un serviciu de propagandă antinazistă în Austria și se refugiase la Paris în 1933, unde fusese etichetat de naziști drept „Inamicul public numărul 1". Fusese recrutat de Direcția a IV-a în 1935, primind numele de cod incredibil de stupid „Dora", simplă anagramă a cuvântului Rado. Până în 1940, rotofeiul și modestul geograf maghiar ajunsese la cârma unui birou de cartografie din Geneva numit Geopress, furnizându-le hărți ziarelor europene. Era, totodată, spionul *rezident* al sovieticilor în Elveția (termenul acestora pentru spionul aflat în fruntea unei rețele), cu rangul de general-maior, dirijând cea mai importantă parte a Orchestrei Roșii: un sistem complex de spioni infiltrați în Italia, Spania, Elveția și, cel mai important, în interiorul Germaniei naziste. Radó își scria la mașină rapoartele, apoi folosea tehnici de microfotografiere pentru a le reduce la dimensiuni de „micro-puncte", practic, de mărimea unui punct tipărit, le lipea în cărți pe care le

trimitea prin curier la Paris, iar acolo erau mărite, codate şi transmise Moscovei de ramura franceză a serviciilor de informaţii militare sovietice. Ocuparea de către nazişti a nordului Franţei blocase această cale de comunicare. După cum spunea Radó: „Mă aflam în fruntea unui grup de spioni, eram în plin război şi nu aveam contact cu Centrul".

– Există informaţii importante care rămân netransmise, i-a spus acesta Ursulei.

Teoretic, operaţiunile de spionaj activ împotriva Germaniei fuseseră suspendate în urma încheierii pactului dintre nazişti şi sovietici, însă echipa lui Radó continua să colecteze informaţii militare de o importanţă critică.

– Geopress e o organizaţie care ne asigură acoperire excelentă, iar autorităţile locale nu bănuiesc nimic, i-a spus Radó Ursulei. Primim în continuare informaţii cu regularitate, însă nu fac decât să se adune grămadă, fiindcă nu am niciun mijloc de a le comunica mai departe Centrului. Avem nevoie de un transmiţător, de operatori radio calificaţi şi de un apartament sau o casă din care să operăm. Avem nevoie de un cod şi de ore stabilite pentru transmisie şi recepţie. Sunt o mulţime de probleme, după cum vezi, şi toate necesită rezolvare urgentă.

„Ştiam extrem de puţine lucruri despre Sonia", avea să scrie Radó mai târziu. „Habar nu aveam unde locuia sau cu cine lucra, nici ce fel de informaţii colecta. Regulile activităţii conspirative îmi interziceau să o întreb. Cele două grupuri ale noastre – al Soniei şi al meu – au operat independent şi în izolare deplină până când circumstanţele ne-au forţat să luăm legătura unul cu celălalt."

Ursula şi-a scos transmiţătorul radio din groapa în care îl ascunsese în pădure. Radó îşi scria rapoartele în limbaj normal, pe hârtie de şerveţel, apoi lua o bucată de cretă şi desena o cruce albă la un colţ de stradă în Geneva. Ursula supraveghea o vreme locul semnalizat, apoi ridica pachetul

dintr-o „căsuță poștală moartă“, termen folosit în spionaj pentru a desemna un loc sigur pentru a lăsa mesaje: o gaură mică de sub grilajul din holul apartamentului vecin. Pe urmă, împăturea hârtia de șervețel în interiorul unei lanterne mari, pe care Len o modificase scoțându-i una din cele două baterii, refăcându-i circuitul și instalând un bec de putere mai mică: lanterna funcționa în continuare, chiar dacă lumina ei era cam chioară, și în același timp ascundea câteva bucăți de hârtie de șervețel. Întoarsă la Molehill, Ursula încifra rapoartele, le transmitea peste noapte Moscovei, descifra răspunsurile și le lăsa apoi pentru Radó, într-o altă „cutie poștală moartă“ din Geneva.

Cantitatea de informații produsă de Radó era enormă. Ursula se simțea din nou utilă. „Având atât de mult de lucru, aș fi fost fericită dacă aș fi avut mai puține griji în alte privințe“, scria ea.

Elveția era, practic, izolată de restul Europei, iar economia țării se deteriora sub amenințarea invaziei naziste. Guvernul Elveției avertizase public că, dacă un singur soldat german ar fi traversat granița, armata ar fi distrus infrastructura industrială a țării și s-ar fi retras în munți pentru a duce un război de gherilă. Radó scria: „A început să circule o glumă amară cum că Elveția ar fi de acum cea mai mare închisoare din lume. Hitler și Mussolini reușiseră să separe patru milioane de persoane de restul lumii. Un singur coridor îngust, din apropierea Genevei, rămânea deschis traficului prin zona neocupată a mareșalului Pétain [și] se preconiza că inclusiv coridorul prin Franța aflată sub regimul de la Vichy – și, astfel, accesul prin Spania sau Portugalia către Marea Britanie sau Statele Unite – avea să se închidă până la urmă“.

Ceea ce o îngrijora pe Ursula ținea mai mult de propriul său cămin. Comportamentul Olgăi Muth devenea din ce în ce mai irațional. Refuza să se despartă oricât de puțin de

micuța Nina, nu vorbea aproape deloc cu Len și se certa întruna cu Michael. Ursula le scria părinților ei: „Dacă cineva spune ceva de bine despre Misha, Ollo sare imediat să contrazică persoana respectivă, apoi începe să vorbească despre Nina".[5] Într-o după-amiază, Ursula stătea relaxată la povești în bucătărie cu prietena ei Lillian Jakobi, în vreme ce Ollo cosea în tăcere într-un colț al încăperii. Lillian tocmai obținuse o viză pentru Marea Britanie, unde fiul ei se afla deja ca refugiat. Avea să părăsească Elveția în scurtă vreme și a îndemnat-o și pe Ursula să facă același lucru:

– Te afli într-o capcană de șoareci care se va închide atunci când vor veni naziștii. Să nu-ți închipui că au să-ți ia în considerare documentele. Trebuie să pleci – pentru binele copiilor tăi. În Anglia, ai fi de zece ori mai în siguranță, în pofida războiului.

În clipa aceea, Ollo a sărit în picioare și a fugit la etaj, plângând în hohote. Ursula a găsit-o întinsă în pat, palidă și tremurând, cu privirea ațintită în tavan:

– Ce s-a întâmplat, ți-e rău?

– Nu mi-e rău, dar înțeleg totul, a răspuns ea.

– Despre ce vorbești?

Ollo s-a ridicat în capul oaselor și a lovit marginea patului:

– M-ai luat de proastă, dar n-am să-ți permit s-o mai faci. Nu te da nevinovată. Ai plănuit totul crezând că nu voi observa până când nu va fi prea târziu. Dar te-ai înșelat!

– Tot nu știu la ce te referi, a spus Ursula, năucită de acea izbucnire.

– Ba știi foarte bine: ai vrut noul pașaport ca să poți să fugi de aici cu copiii. Vrei să mergi cu ei și cu Len în Anglia, iar pe mine să mă lași singură, fără Nina, fiindcă sunt nemțoaică și nu pot să îi însoțesc. Asta e recunoștința pe care o primesc!

Ursula a încercat cu calm să o convingă că nu intenționa să plece din Elveția, iar criza de isterie a lui Ollo s-a calmat treptat. Însă temerile bonei nu erau complet nejustificate:

dacă germanii ar fi invadat țara, familia ei ar fi fugit folosindu-se de pașapoartele lor britanice, iar ea chiar ar fi rămas de izbeliște. Războiul ar fi putut să o separe cu brutalitate pe Ollo de Ursula și erau amândouă conștiente de acest lucru. Câteva zile mai târziu, Ollo a luat-o pe Ursula deoparte, i-a declarat cu ochii în lacrimi că „nu putea trăi fără Nina" și i-a făcut o propunere:

– Ce-ar fi să mergeți voi în Anglia și s-o lăsați pe Nina aici cu mine, n-ar fi mai bine așa? Nu voi avea nevoie de bani. Am să muncesc pe rupte, iar copilei nu îi va lipsi nimic. Chiar vrei să o expui pe Nina bombardamentelor germane din Anglia? Vrei să fii responsabilă de a o fi pus în pericol pe micuță? După ce se vor calma lucrurile, am să ți-o aduc înapoi.

Din punctul de vedere al lui Ollo, ideea era cât se poate de rațională. Ursula era ocupată cu munca de spion și cu proaspătul ei soț. Chiar dacă le citea copiilor și îi ducea la plimbări lungi și expediții la schi, în ochii lui Ollo era un părinte defect, la fel cum fusese și mama ei. Ollo era cea care îi peria părul Ninei, culegând ouăle de păduchi, ea îi înțelegea limbajul secret de copilaș, ea o adormea, fredonându-i cântece de leagăn nemțești. Mișa, care avea nouă ani, o respingea, însă Nina era în continuare puiul ei și nu avea să permită să fie separată de ea.

Dintr-odată, Ursula s-a simțit înspăimântată de moarte. Adorata Ollo, cea care fusese stânca familiei atâția ani, încerca să îi fure copilul.

Ursula a refuzat chiar și să discute acea propunere scandaloasă. A preferat să schimbe subiectul:

– Ce-ar fi să-ți iei o vacanță? i-a sugerat ea. Am să-ți găsesc un loc drăguț, apoi, peste câteva săptămâni, te vei putea întoarce.

Ollo a reacționat violent:

– Nu. N-ai să mă obligi să plec de aici. Nu am să te scap din ochi. Îți promit.

Molehill era de acum un loc încărcat de tensiune. Ollo refuza să mai mănânce, plângea frecvent şi abia dacă scotea câteva vorbe, emanând un aer de „amărăciune mută". Noaptea se încuia în camera pe care încă o împărţea cu Nina, temându-se că Ursula ar fi putut fugi cu micuţa, cât timp ea dormea. Şi-a făcut rost de un binoclu („Oare de unde îl are?" s-a întrebat Ursula), şi de fiecare dată când nu avea de lucru, se cocoţa pe dealul de lângă casă şi îi urmărea. „Când vorbeam cu Len între patru ochi, ea încerca să tragă cu urechea la uşă." Spionul era acum cel spionat. Ollo a început să deschidă cu abur scrisorile Ursulei.

Într-o după-amiază, Ursula s-a întors de la Geneva după ce tocmai ridicase o nouă tură de rapoarte lăsate de Radó în căsuţa poştală moartă şi a găsit o scrisoare de la părinţii ei. Chiar dacă plicul nu ar fi fost resigilat într-o manieră atât de stângace, şi-ar fi dat seama din expresia furtunoasă de pe chipul lui Ollo că îi citise conţinutul. Scrisoarea era o rugăminte fierbinte adresată Ursulei, insistând să părăsească Elveţia. „Dacă rămâi acolo până când Hitler va invada ţara, te paşte o moarte sigură. Dacă munca soţului tău, pe care nu îl cunoaştem, te forţează să rămâi acolo, măcar trimite-ne copiii. Dar, dacă el înţelege situaţia, va vedea că trebuie să vii şi tu aici." Lui Ollo, acea scrisoare îi confirma temerile: era pe punctul de a fi abandonată şi lăsată fără „copilul ei".

În ziua următoare, Olga Muth şi-a pus pălăria şi a anunţat că merge la coafor. S-a dus, în schimb, la consulatul britanic din Montreux. Furioasă şi înverşunată, Ollo îşi ticluise propriul plan: avea să o împiedice pe Ursula să plece cu Nina, dezvăluindu-le britanicilor că femeia pentru care lucra era spion comunist.

Ursula a descris ulterior acel gest ca fiind produsul unei minţi profund tulburate, însă, din punctul de vedere al lui Ollo, planul era perfect raţional. Se ataşase de fiecare dintre copiii familiei Kuczynski, pe măsură ce veniseră pe lume

unul după altul, însă în iubirea ei față de Nina se adăuga și un element de disperare, obsesia unei femei deja în vârstă, fără copii, înspăimântată să se afle la mila unor evenimente internaționale din care nu înțelegea mare lucru. Ollo se considera victima unei trădări crude. Oferise familiei tot ce avea, iar acum Ursula gândise un plan de evadare din care ea nu făcea parte. Intenționa să informeze guvernul britanic că doamna Leon Beurton era o spioană care se căsătorise strict cu scopul de a obține cetățenie britanică. Apoi, Regele Angliei avea să îi anuleze pașaportul Ursulei și aveau să poată rămâne cu toții fericiți în Elveția. După ce le explica totul englezilor, avea să meargă la coafor, iar de acolo – în vizită la Lillian. Acela era planul lui Ollo. Însă nu i-a ieșit.

Olga Muth nu știa decât puține cuvinte în engleză. Oficialul de la consulatul britanic vorbea franceza, nu știa mai deloc germană și nu avea deloc timp de irosit. Dat fiind numărul mare de persoane ce căutau să se refugieze în Marea Britanie, consulatul era bombardat cu cereri, întrebări, „zvonuri și denunțuri", unele realiste, multe dintre ele exaltate, iar unele pur și simplu nebunești. Ollo i-a comunicat oficialului de la consulat numele și adresa ei, apoi s-a lansat într-un torent asurzitor de explicații în ceea ce ea credea a fi engleză, însă era, de fapt, germană presărată ici-colo cu engleză. Precum atât de multe alte persoane care nu cunosc o limbă străină, Ollo credea că volumul avea să compenseze sărăcia vocabularului ei. „Ceea ce debita într-o engleză stricată era atât de incoerent"[6], avea să scrie Foote mai târziu, încât în momentul în care s-a oprit să tragă aer în piept, oficialul de la consulat s-a ridicat și a poftit-o, foarte politicos, să plece. După care „i-a adăugat numele pe lista nebunilor care asediau consulatul în fiecare zi".

Frustrată și surprinsă de această reacție nefavorabilă, Ollo și-a deschis sufletul în fața frizerului ei de la coafor (așa cum li se întâmplă adesea oamenilor, în mod straniu) și l-a

întrebat căror autorităţi elveţiene ar fi trebuit să li adreseze pentru a-şi denunţa angajatoarea. Frizerul, antinazist până în măduva oaselor, n-a vrut să aibă nimic de-a face cu întreaga poveste. Totodată, s-a arătat „în mod intenţionat brutal" cu părul ei. Ollo avea nevoie de cineva care vorbea engleza şi care ar fi putut să le explice situaţia britanicilor în locul ei.

A ajuns la uşa apartamentului lui Lillian Jakobi „agitată şi confuză" şi cu părul ciufulit. Lillian a insistat ca Ollo să se întindă şi să ia câteva picături de valeriană, un remediu natural împotriva anxietăţii.

– Trebuie să mă ajuţi, repeta Ollo. Trebuie să vii cu mine. Ştii că nu pot să trăiesc fără Nina. Te rog, vino cu mine, chiar acum.

Lillian era nedumerită. Ollo a continuat să bată câmpii:

– Ştiu de multă vreme că vor să părăsească Elveţia, deşi se poartă ca şi cum nu aşa ar sta lucrurile. Sunt oameni răi. M-au minţit şi vor să mă abandoneze. Dar eu nu renunţ la Nina.

Ollo i-a povestit că încercase deja să le explice autorităţilor britanice că Ursula şi Len erau „comunişti şi că în timpul nopţii foloseau o staţie radio secretă, pentru ca Anglia să nu-i primească şi să fie nevoiţi să rămână aici". Însă, dintr-un motiv sau altul, „nu fusese corect înţeleasă". Acesta era motivul pentru care Lillian trebuia să „o însoţească la consulat şi să le explice totul din nou, ca la carte".

Lillian a fost năucită să afle că Ursula era spion, însă oripilată de trădarea comisă de Ollo prin faptul că le dezvăluise acest lucru autorităţilor.

– Pentru numele lui Dumnezeu, ce-ai făcut? Ar putea fi arestaţi în orice clipă.

Răspunsul bonei a înfiorat-o:

– Atunci măcar îmi va rămâne mie copila, a spus ea, apoi a izbucnit în plâns.

Ollo își alesese greșit persoana căreia să îi ceară ajutorul. Lillian a rămas în picioare lângă femeia care se văicărea pe canapeaua ei și a mustrat-o fără milă:

– Când vei avea din nou mintea limpede, n-ai să mai poți fi fericită niciodată. Vei suferi toată viața din cauza vinei teribile pe care singură ți-ai provocat-o. Nu-ți dai seama cât de gravă e trădarea ta? Nicio persoană decentă nu te va ierta dacă vei arunca familia asta în mizerie. Te privesc acum ca pe un om bolnav și vreau să te ajut. Firește, habar nu aveam că sunt comuniști în secret, însă, sincer îți spun, nu pot decât să admir asta.

I-a spus lui Ollo să meargă acasă și să nu-i pomenească nimic Ursulei despre evenimentele din ziua aceea; știa că își programase să vină la cumpărături la Montreux în ziua următoare.

În momentul în care Ursula a coborât din tren, Lillian a tras-o deoparte într-un parc din apropiere.

– S-a întâmplat ceva teribil.

Ursula era șocată, lividă de furie și extrem de înspăimântată. Cui altcuiva îi mărturisise Ollo ce se petrecea? Avea frizerul ei să meargă la poliție? Ollo nu avea habar de Radó, deci rețeaua probabil că nu era pusă în pericol deocamdată. Însă categoric cunoștea identitatea lui Alexander Foote – și unde ar fi putut să îl găsească. Chiar și Rudi, oriunde s-ar fi aflat, ar fi fost în pericol dacă Ollo le-ar fi împărtășit naziștilor ceea ce știa.

Ursula reușise să se ferească de poliția secretă chineză și de autoritățile britanice din Shanghai, de Kempeitai-ul japonez, de serviciile de securitate elvețiene și poloneze, de MI5 și de Gestapo. Nu o trădase nimeni niciodată: nici Shushin, sub tortură, nici Tumanyan, nici vreuna dintre celelalte victime ale lui Stalin. Chiar și Rudi îi păstrase secretele. Dar acum se afla în fața unui potențial dezastru după ce fusese denunțată de o femeie căruntă, bună la suflet, pe care o cunoștea și o iubea de când avea trei ani.

„Tot ceea ce construisem şi cultivasem cu atâta efort şi în afara legii era acum în pericol să se prăbuşească. Trebuiau luate măsuri imediate."

Brusc, a lovit-o un alt gând teribil. Ollo sosise acasă târziu în seara precedentă, cu un aer obosit şi neliniştit. Se dusese direct la culcare şi încă nu se trezise când Ursula plecase de la Molehill în dimineaţa aceea. Len probabil ieşise să se plimbe prin munţi. „Ce ar fi împiedicat-o pe Ollo să o ia pe Nina şi să fugă din ţară cu ea?" Poate chiar în momentul acela, era deja în drum spre Germania.

– Trebuie să mă întorc imediat.

Ursula a luat un taxi până în Caux, ceea ce nu mai făcuse niciodată, şi a urcat în fugă ultimul kilometru şi jumătate până la casa în care locuiau, cu gândurile tulburate de spaime teribile. Dacă Ollo îi răpise copilul, avea să fie nevoită să informeze poliţia, însă dacă poliţia ar fi prins-o înainte să ajungă la graniţă, Ollo le-ar fi mărturisit tot adevărul. Şi de data aceasta, munca ei de spion şi viaţa ei de familie se aflau într-un conflict direct. „Dacă poliţia afla adevărul, munca noastră era nenorocită, or exact asta nu puteam permite să se întâmple. Însă era de datoria mea să fac tot ceea ce îmi stătea în putinţă pentru ca Nina să nu fie răpită de lângă mine şi dată pe mâinile naziştilor, poate pentru totdeauna." Gâfâind, a dat colţul pe cărarea de deasupra pădurilor şi acolo, la celălalt capăt al luminişului, i-a văzut pe Nina şi pe Michael jucându-se fericiţi la soare. „Mi s-au înmuiat genunchii. M-am întins în iarbă, mi-am ridicat privirea spre cer şi am rămas acolo până când răsuflarea mi s-a potolit."

În noaptea aceea, când întreaga casă era cufundată în tăcere, Ursula i-a spus lui Len ce se întâmplase. Au demontat transmiţătorul radio şi, pe întuneric, s-au dus să îl ascundă în groapa din pădure, după care s-au întors în pat „uzi, murdari şi obosiţi".

În dimineaţa următoare, s-au aşezat pe banca din faţa casei să îşi bea cafeaua sub razele reci ale soarelui, în timp ce copiii se jucau de-a prinselea. Ollo încă nu ieşise din camera ei. „Poieniţele erau pline cu flori de toamnă. Nina ţipa de plăcere, iar Michael râdea.“

Len s-a întors spre Ursula şi a spus:

– Deja a vorbit cu prea multă lume. Trebuie să facem ceva înainte să vă dea pe mâna poliţiei, şi pe tine, şi pe ceilalţi, şi să o răpească pe Nina, a spus Len. Va trebui să o ucizi.

15

Vremuri bune

Ursula zăcea în pat, întrebându-se dacă ar trebui să îşi ucidă bona.

Len fusese ferm în această privinţă. „În timpul Războiului Civil Spaniol, privise moartea în faţă de nenumărate ori". Dacă nu se intervenea pentru a o opri pe Ollo, exista riscul ca din cauza ei să fie cu toţii în pericol de moarte. „Oare s-ar adresa autorităţilor elveţiene sau ar merge chiar atât de departe încât să ia legătura cu fasciştii germani?" Spionajul e o profesie letală, iar Ursula era cât se poate de conştientă de acest lucru. „În trecut, fusesem nevoită să mă confrunt cu moartea în repetate rânduri." Însă ideea de a o „lichida" pe Olga Muth, indiferent cât de gravă ar fi fost trădarea ei, era mai mult decât putea să îndure. „Nu eram nici terorişti, nici criminali, nici insensibili, nici cruzi." Iar Ursula o iubea. Îşi amintea cât de bună fusese Ollo cu ea în copilărie, de curajul neclintit pe care îl arătase când Gestapoul răscolise casa de la Schlachtensee, discreţia ei tacită, vitejia ei atunci când se oferise să îi ducă bani Rosei Thälmann în Germania nazistă. „Se adaptase minunat la atmosfera ilegală şi mă sprijinea din principiu." Ursula se considera pe ea vinovată pentru situaţia oribilă în care se ajunsese. „Teama ei de a nu

ne pierde avea la bază iubirea ei faţă de copil, dar şi faţă de mine. Ollo merita înţelegerea şi răbdarea mea.“ Îşi riscase viaţa pentru Ursula. Nu o puteau ucide şi nici nu avea să îi dea Moscovei ocazia de a-i ordona să o facă.

Pe parcursul acelei lungi nopţi de nesomn, Ursula şi-a conturat un plan: avea să îi ascundă pe copii într-un loc unde Ollo să nu-i poată descoperi şi apoi să închirieze în secret un apartament în Geneva, unde să instaleze transmiţătorul. Apoi avea să o concedieze pe Olga Muth şi să o trimită înapoi în Germania. După care avea să le explice superiorilor ei de la Moscova ce se întâmplase şi să aştepte ordinele lor. Însă nimic din toate acestea nu se putea întâmpla, câtă vreme Ollo se afla sub acelaşi acoperiş cu ea, urmărindu-i fiecare mişcare. Ursula a discutat situaţia cu Alexander Foote, care s-a arătat înţelegător faţă de „biata bătrână“, însă şi el a fost de părere că „era un pericol pentru noi toţi... exista în orice moment riscul ca bătrâna servitoare să încerce din nou să îi toarne“.

Simţind tensiunea, copiii au devenit irascibili. Prins într-o nouă ceartă cu bona, Michael a numit-o „vrăjitoare“. Ollo i-a dat o palmă peste faţă. Ursula a explodat:

– Bun, până aici, nu se mai poate trăi cu tine. Cu plânsetele tale nesfârşite, cu închipuirile tale, ne scoţi pe toţi din minţi. Iar acum l-ai lovit pe băiat. Aici punem punct.

Foarte reticentă, Ollo a acceptat să se mute cu soţia fermierului până când se potoleau puţin lucrurile. A părăsit casa bombănind posomorâtă:

– N-am să te scap din ochi; de asta poţi să fii sigură.

La primele ore ale dimineţii următoare, o siluetă măruntă stătea ghemuită pe banca din faţa casei familiei Füssli, cu binoclul îndreptat spre Molehill. „De fiecare dată când unul dintre noi ieşea pe uşă, ducea binoclul la ochi. Dacă mă duceam în sat, mă urmărea cu privirea până când nu mă mai putea vedea.“ Câteva zile mai târziu, *Frau* Füssli a venit să

cureţe grajdul şi a luat-o pe Ursula deoparte. Ollo îi spusese că Ursula era spion.

– Nu ştiu nimic legat de politică, a spus *Frau* Füssli. Dar înţeleg că războiul şi Hitler sunt adevărate dezastre. Sunt scandalizată de ceea ce a făcut şi intenţionează să facă.

Ollo începuse să studieze mersul trenurilor către Germania şi plănuia să meargă la consulatul german din Geneva. Soţia fermierului i-a promis Ursulei că avea să o anunţe în clipa în care Ollo mergea în oraş. De acum, *Frau* Füssli o spiona pe Ollo, care o spiona pe Ursula. Iar Ursula se afla în criză de timp.

Les Rayons, o şcoală cu internat aflată într-o zonă izolată de deasupra lacului lângă Gland, a acceptat să îi primească pe Michael şi Nina în regim de urgenţă, cu plata în avans. Proprietarii germani ai şcolii păreau oameni buni la suflet, iar Ursula era convinsă că „aveau să îi ţină o vreme pe copii dacă noi am fi fost arestaţi". Apoi a găsit un apartament cu două camere, disponibil pentru închiriere în centrul Genevei, o locuinţă cu „pereţi reci, tencuiţi", cât se poate de diferită de „căsuţa caldă şi vie de pe deal". Gândul de a părăsi La Taupinière o sfâşia. „Peisajul de munte devenise parte din viaţa mea. Îmi aducea bucurie în fiecare zi."

– Mă voi simţi singură, a spus *Frau* Füssli, când Ursula i-a explicat că urma să plece.

Soţia fermierul ştia motivul, fără să fie nevoie să întrebe. În seara aceea, şi-au strâns lucrurile, iar Len a dus bagajele în sat pe întuneric, împreună cu transmiţătorul pe care îl dezgropase. O ceaţă densă învăluia dealul în zorii zilei următoare, când Ursula şi-a înfofolit copiii şi au pornit de-a lungul căii ferate spre Caux. Len a rămas în urmă, pregătit să o intercepteze pe Ollo în cazul în care aceasta i-ar fi observat plecând şi ar fi încercat să îi urmărească. Nu a fost cazul.

„Ceaţa rece de toamnă a fost un avantaj pentru noi“, scria Ursula. Separarea de copii a fost agonie pură.

– Pentru cât timp ne trimiţi de acasă? a întrebat-o Michael la poarta căminului de copii.

Nina s-a agăţat de Ursula plângând.

„Aveam să-mi mai văd oare copiii vreodată?“ s-a întrebat Ursula. Şi-a amintit inevitabil, cu o claritate dureroasă, momentul în care îl lăsase pentru prima dată pe Michael în munţii din Cehoslovacia. „Mami, rămâi cu Mişa, te rog, mami, rămâi cu Mişa!“ Întoarsă la casa de pe deal, Ursula a cunoscut ceea ce a numit „unul dintre puţinele mele momente de disperare“, emoţie urmată de o străfulgerare de mânie. „Toate acestea se întâmplau nu din cauza muncii mele – le-aş fi îndurat curajoasă dacă asta ar fi fost situaţia –, ci din cauza unei bătrâne nebune. Din cauza ei, suntem nevoiţi să ne părăsim casa, să ne abandonăm copiii, să ne întrerupem munca de revoluţionari şi poate chiar să mergem la închisoare.“

Bona a sosit la amiază şi a găsit-o pe Ursula în holul gol.

– Unde sunt copiii? a vrut aceasta să ştie. Unde e Nina mea?

– Sunt în siguranţă, a replicat Ursula. Se află într-un loc unde nu vei putea ajunge la Nina, chiar de-ar fi să mi se întâmple mie ceva. Iar de acum, nu mai contează ce se întâmplă cu mine. Fă orice ai de gând să faci. Fără îndoială, mă cunoşti suficient de bine încât să ştii că nu mă tem.

Ollo s-a albit la faţă şi s-a prăbuşit pe podeaua din dale de piatră:

– Acum ce se va alege de tine, Ollo? a întrebat Ursula blând, ţinând în poală capul bătrânei.

– Nu-mi pasă de nimic, a hohotit Ollo.

– Pot să-ţi las suficienţi bani pentru jumătate de an.

– Nu ai atât de mult.

Ursula i-a explicat că îşi vânduse broşa, ultimul obiect de valoare pe care îl mai avea.

– Pot să vin cu tine la gară? a întrebat Ollo.
– Îţi va fi şi mai greu atunci.
– Îndeplineşte-mi această ultimă rugăminte.

Când Ursula a urcat în micul tren în gara din Caux, Olga Muth a rămas pe peron, plângând în tăcere. „Ştia că acel rămas-bun era pentru totdeauna." Un alt tren plecând din gară, o altă iubire năruită în viaţa Ursulei. Vagonul s-a pus în mişcare, iar femeia măruntă a încercat să alerge stângace pe lângă el, împiedicându-se şi murmurând ceva printre lacrimi. Ursula nu a reuşit să desluşească ce anume. Olga Muth, loiala şi afectuoasa trădătoare, încă zăbovea pe peron, când trenul a dispărut cu un huruit după prima curbă a căii ferate.

Ordinele de la Moscova au fost categorice: părăseşte Elveţia.

Denunţul făcut de Ollo autorităţilor britanice periclitase reţeaua. Franz Obermanns se afla în continuare la închisoare şi cel puţin trei persoane din afara reţelei erau la curent cu activităţile ei clandestine. Agenta Sonia reprezenta acum o problemă, iar riscul de deconspirare devenise prea mare. Maiorul Poliakova i-a cerut Ursulei să îi predea transmiţătorul lui Foote, să îl instaleze în locul ei ca operator radio pentru Radó, apoi să plece spre Marea Britanie, traversând din Franţa aflată sub regimul de la Vichy, Spania şi Portugalia, însoţită de Len şi de copii.

Sandor Radó a văzut în plecarea iminentă a Ursulei „aproape un act de dezertare", însă spionul cu aer de bufniţă a rămas impresionat de cel care avea să o înlocuiască, englezul „Jim". Radó l-a considerat pe Foote „inteligent şi hotărât", în pofida „lipsei depline a oricărei educaţii politice", spunând despre el că era în mod evident „un învăţăcel talentat al Soniei" şi un „operator radio remarcabil, cu o extraordinară capacitate de muncă". Ursula i-a comunicat ordinele de la Moscova: Foote trebuia să pregătească un alt operator radio

pentru Radó, să construiască un alt transmiţător, apoi să se mute în Lausanne. Ursula avea să lase în urma ei o reţea solidă. Până la sfârşitul anului 1940, scria Radó, „aveam la dispoziţie două transmiţătoare şi trei operatori radio calificaţi".

Unul dintre cei trei avea să fie chiar Len Beurton, cât se poate de împotriva voinţei sale. Ursula a obţinut cu uşurinţă o viză care să-i permită să traverseze Spania, însă solicitarea lui Len a fost respinsă. În calitate de fost membru al Brigăzilor Internaţionale, numele lui se regăsea pe o listă a străinilor care nu aveau ce să caute în Spania lui Franco. Consulatul spaniol a refuzat făţiş să îi emită viză de tranzit. Era nevoit să rămână în Elveţia.

Ursula şi-a strâns toate lucrurile într-o singură valiză, i-a preluat pe copii de la şcoala Les Rayons şi şi-a luat rămas-bun de la puţinii ei prieteni rămaşi în Elveţia. „E chiar mai greu să-ţi iei la revedere de la oameni pe care îi iubeşti şi îi respecţi, când ştii că s-ar putea să fie pentru totdeauna", reflecta ea. Într-unul dintre ultimele ei mesaje către Centru, Ursula a sugerat o metodă de a contacta serviciile de informaţii sovietice odată ce ajungea în Marea Britanie: „Wake Arms. Epping 1 & 15. GMT.3".[1] În traducere: întâlnire la taverna Wake Arms de lângă pădurea Epping, aflată la nord de Londra (un han frecventat cândva de tâlharul Dick Turpin), în data de 1 şi 15 a fiecărei luni, la 3 după-amiaza, ora de Greenwich. Moscova însă dorea un alt punct de întâlnire, un colţ de stradă la sud de Marble Arch, în centrul Londrei. Centrul i-a trimis, totodată, un nou set de coduri şi ore de transmisie, pe care Ursula i le-a comunicat lui Foote.

Ursula era obligată prin lege să informeze consulatul britanic că intenţiona să călătorească în Marea Britanie. Când consulul a anunţat autorităţile de supraveghere a imigraţiei din Londra, o serie de semnale de alarmă a fost declanşată.

Germanii care intrau în Marea Britanie erau monitorizaţi îndeaproape, iar Ursula îndeplinea cam toate criteriile care să facă din ea o persoană suspectă: familia Kuczynski se afla deja sub supravegherea MI5; fusese căsătorită cu un bărbat „cu simpatii comuniste"; fratele ei comunist, Jürgen, fusese internat în lagăr ca persoană ce prezenta un risc de securitate; tatăl ei era un intelectual de stânga, cu viziuni pacifiste; noul ei soţ era suspectat ca fiind agent subversiv, nefiind un secret faptul că luptase în Spania şi că vizitase Germania la scurtă vreme înainte de izbucnirea războiului. Chiar şi căsătoria cu Beurton ridica semne de întrebare, având în vedere că Ursula „în mod evident aparţine unei cu totul alte clase sociale".

„Se pare că familia s-a pus în mişcare şi trebuie să ne pregătim pentru sosirea lor", conchideau cei de la MI5. „Pare destul de clar că aceasta este o căsătorie de convenienţă, însă, fiind cetăţeni britanici, nu le putem refuza intrarea în ţară. Soţul se află deja pe Lista Neagră... şi cel mai potrivit ar fi să trecem şi numele ei pe Lista Neagră, ca să îi putem supraveghea îndeaproape toate activităţile".

În data de 11 decembrie 1940, Ursula Beurton a fost etichetată oficial drept o potenţială ameninţare la adresa societăţii britanice.

O săptămână mai târziu, în zorii zilei, Len Beurton i-a condus pe Ursula şi pe copii la staţia de autobuz din Geneva şi le-a urcat bagajele pe suportul de pe acoperiş. „Len a rămas să ne privească de pe marginea drumului" când autobuzul s-a pus în mişcare, rămânea din el silueta pierdută în ninsoare a unui om bătut de soartă. Erau căsătoriţi de-abia de 10 luni şi urmau să treacă doi ani până când aveau să se revadă.

În ajunul Crăciunului, mica familie a ajuns în Portugalia, după o călătorie de coşmar: douăzeci şi opt de ore cu autocarul până la Nimes, în sudul Franţei; o întârziere de şase ore rămasă fără explicaţie; alte douăsprezece ore până la graniţa Spaniei

franchiste; o nouă aşteptare îndelungată, cât timp li s-au verificat documentele şi percheziţionat bagajele, la ieşirea din Franţa şi sosirea în Spania; o călătorie nocturnă, urcând spre nord, prin zona rurală a Spaniei („o lună luminoasă, orăşele cufundate în somn... câteva dealuri, iar în stânga noastră, Mediterana); Barcelona la trei dimineaţa; un tren spre Madrid, apoi, în sfârşit, la ora 11 noaptea, în data de 23 decembrie, un tren aglomerat spre Lisabona. Un cuplu de lituanieni amabili le-a dat voie copiilor să doarmă în patul lor, în timp ce Ursula şi-a petrecut noaptea în picioare, pe culoar. La amiază, trenul a intrat scârţâind în gara din Lisabona. Ursula a găsit un hotel ieftin, un doctor pentru Nina, care făcuse febră, o păpuşă şi câteva cuburi de lemn drept cadouri de Crăciun, după care s-a prăbuşit într-un pat inconfortabil.

Apoi au aşteptat. Oamenilor li se alocau locuri pe vapoare sau în avioane cu destinaţia Marea Britanie, în funcţie de cât de importanţi erau pentru efortul de război, iar Ursula şi copiii ei, alţi trei evrei germani fugind din calea lui Hitler, erau oarecum spre coada listei. Nina şi-a revenit rapid. Ursula a încercat, fără succes, să îi găsească lui Len un loc pe un vas care pleca din Marsilia spre Marea Britanie (ocolind Spania). Înainte de a pleca din Elveţia, îşi retrăsese din cont puţinii bani pe care îi mai avea şi deja fondurile erau pe terminate. A trimis două telegrame şi două scrisori familiei ei, fără a primi însă niciun răspuns. Într-o scrisoare cu data de 4 ianuarie (interceptată de MI5), scria: „Sunt aici cu copiii, în Lisabona, după un drum destul de obositor. Va trebui să aşteptăm cel puţin încă trei săptămâni. Nu ştiu unde vom ajunge... Sunt mai degrabă îngrijorată pentru că nu primesc veşti de la voi".

În cele din urmă, Ursula a fost informată că avea să se îmbarce pe *SS Avoceta*, cu destinaţia Liverpool.

MI5 a verificat lista de pasageri şi a anunţat autorităţile de supraveghere a imigraţiei din Liverpool: „La sosirea ei, vă rugăm să ne comunicaţi destinaţia, descrierea şi segmentul

de tren în care călătorește. Ne vom ocupa apoi să fie preluată". Încă dinainte să pună piciorul pe sol britanic, Ursula fusese plasată sub supraveghere directă.

În data de 14 ianuarie 1941, *SS Avoceta* și-a început călătoria alături de un convoi de paisprezece nave comerciale transportând minereu de fier, stâlpi de susținere pentru mine și fructe, escortat de opt nave de război ale Marinei Regale, cu rol de protecție împotriva submarinelor germane. *Avoceta*, aflată sub comanda comandorului amiral Sir Bertram Thesiger, era un pachebot cu aburi, vechi de șaptesprezece ani, lent și masiv, măsurând 90 de metri în lungime, ceea ce îl făcea o țintă atractivă. Căpitanii de submarine aveau să descrie ulterior această perioadă drept „vremurile bune", *Die Glückliche Zeit*, când încă reușeau să scufunde o mare parte a transporturilor britanice din Oceanul Atlantic, cu foarte puține pierderi de partea lor. Pentru Ursula și copiii ei, cele trei săptămâni cât a durat traversarea, prin strâmtoarea Gibraltar, categoric nu au reprezentat o perioadă fericită, în comparație cu ultima călătorie pe mare a Ursulei, pe care o făcuse alături de Johann Patra la bordul vasului *Conte Verde*. Erau înghesuiți într-o cabină minusculă, cu hubloul închis cu șuruburi și mascat. Copiii sufereau de rău de mare. Gândurile Ursulei erau cele ale unui om într-o situație limită – și firești în acel mediu claustrofobic. Avea să reușească Len să plece din Elveția? Ce se întâmplase cu Rudi? Conform regulilor, îi era interzis să îl contacteze direct în China, însă el le trimisese frecvent scrisori și cărți poștale copiilor. În primăvara anului 1940, acestea încetaseră brusc, iar de atunci Ursula nu mai primise nicio veste de la el. O astfel de tăcere era atipică pentru Rudi, ceea ce o îngrijora profund. Ursula nu și-a împărtășit temerile cu Nina și Michael. În Marea Britanie, avea să activeze ca spion în interiorul unei țări aflate în război cu Germania. „Oare ce fel de muncă îmi va cere Centrul să fac?" se întreba ea. „Voi fi oare capabilă să o fac? Dar dacă nu apare nimeni la întâlniri?"

Vremea era oribilă, vasul zbătându-se în ghearele vântului şi ale valurilor furioase. Echipajul era încordat. Chinuită de greaţă, neliniştită şi fără ocupaţie, Ursula se pregătea sufleteşte pentru impactul cu o torpilă germană.

Otto Hamburger era îngrijorat. Nu mai ştia nimic de fratele lui de aproape un an. După ce plecase spre Chongqing, în primăvara anului 1940, Rudi se evaporase. Când Otto a deschis o valiză pe care fratele lui o uitase la el, o descoperit că era „ticsită de materiale comuniste". A început să-şi facă scenarii dintre cele mai sumbre. Însă apoi, la începutul anului 1941, Otto a primit un telefon de la o cunoştinţă din Shanghai, un german pe care îl cunoscuse în context profesional, Dieter Flatow, care i-a sugerat să se întâlnească la un colţ de stradă la jumătatea distanţei dintre birourile lor. Dieter i-a explicat că fratele lui, Gerhard, îi trimisese o telegramă din Chongqing scrisă în *Rotwelsch* (tradus literal ca jargon al tâlharilor), limbajul semi-secret folosit de hoţi şi alte grupări ilegale din sudul Germaniei. Mesajul era următorul: *„H's Bruder als Späher in Kittchen. Soll weggeputzt werden"*[2], însemnând, aproximativ, „Fratele lui H [al lui Hamburger] a dat de naiba că şi-a băgat nasul în oale străine [a spionat]. S-ar putea s-o păţească urât [să fie lichidat]". Dacă pentru autorităţile chineze era doar o înşiruire de cuvinte fără sens, pentru Otto mesajul a fost cât se poate de clar. L-a sunat imediat pe „prietenul comunist al lui Rudi", Johann Patra, care a luat legătura prin radio cu Moscova.

Relaţiile dintre URSS şi Republica Chineză deveniseră mai cordiale după semnarea Pactului de nonagresiune chino-sovietic, din 1937, iar în prezent Moscova oferea un sprijin militar considerabil guvernului naţionalist al Chinei, prins în continuare în războiul cu Japonia. În ianuarie 1941, aceste relaţii s-au îmbunătăţit semnificativ, odată cu sosirea în Chongqing a generalului Vasili Ciuikov, în calitate de comandant al misiunii militare sovietice. Cel care în viitor avea

să obţină victoria în bătălia de la Stalingrad era în momentul acela cel mai important consilier al lui Chiang Kai-shek, iar din această postură, îşi putea permite să ceară favoruri.

Trei săptămâni mai târziu, Rudi Hamburger a fost scos din celula sa din Conacul Bai şi adus în faţa magistratului care desfăşura ancheta. După nouă luni de captivitate, pe jumătate mort de foame şi chinuit de malarie, arăta ca o fantomă. În loc să i se ordone din nou să mărturisească, a fost informat că avea să fie eliberat în scurtă vreme şi i se va permite să zboare înapoi în Rusia. „Prietenii interveniseră", scria Rudi. Detenţia lui la *Happy Valley* se încheiase.

La începutul lui februarie, Rudolf Hamburger a ajuns la Moscova şi a fost dus la o casă de vacanţă extrem de bine păzită în Kuntsevo, la marginea oraşului, în apropiere de reşedinţa personală a lui Stalin. „Am fost primit călduros", povestea Rudi într-o scrisoare adresată tatălui său, descriindu-i cum fusese cazat „într-o minunată casă de vacanţă, pe o superbă moşie împădurită". Perioada petrecută la închisoare nu îi ştirbise cu nimic entuziasmul faţă de spionaj; ba chiar devenise mai hotărât să exceleze într-o profesie pentru care era cât se poate de nepotrivit. Conacul avea şi o bibliotecă impresionantă, iar Rudi, după luni întregi în care fusese lipsit de stimulare intelectuală, a consumat pe nerăsuflate volume întregi de literatură comunistă. Cândva un sceptic, Hamburger ajunsese acum să îmbrăţişeze din tot sufletul doctrina comunistă. „Patru bărbaţi [Marx, Engels, Lenin şi Stalin] au realizat cel mai măreţ progres spiritual din ultimii 50 de ani", declara el. În ciuda faptului că eşuase atât de spectaculos în prima lui misiune, Centrul avea noi planuri pentru el. Rudi urma să plece în Turcia, imensa regiune de frontieră dintre est şi vest care, la fel ca toate ţările neutre, colcăia de spioni.

Pachebotul SS *Avoceta* a sosit la Liverpool în după-amiaza zilei de 4 februarie 1941, iar Ursula şi copiii au coborât de la

bordul navei „foarte înfrigurați și obosiți", însă ușurați să se afle pe uscat, unde submarinele germane nu i-ar mai fi putut ajunge. Teama ce o încercase la bord era perfect justificată. Câteva luni mai târziu, căpitanul submarinului german *U-203* a observat pachebotul *Avoceta* prin periscop și a lansat patru torpile spre babordul acestuia. „S-a clătinat ca un cal împiedicat"[3], avea să descrie ulterior căpitanul, iar în scurtă vreme, s-a scufundat, cu tot cu cele 123 de persoane aflate la bord, membri ai echipajului și pasageri, dintre care 32 de femei și 20 de copii.

Ofițerul de supraveghere a imigrației, John Pease, a preluat-o pe Ursula când stătea la rând la ghișeul de verificare a pașapoartelor. Ceilalți pasageri se holbau când Ursula și cei doi copii au fost înșfăcați. „Nina a început să plângă." Ursula s-a trezit imediat în fața unui torent de întrebări: „Unde e soțul tău? Din ce ai să te întreții? De ce ai plecat din Elveția?" După două ore, Pease le-a dat celor doi copii câte o monedă de un penny, i-a predat-o pe Ursula maiorului Taylor de la MI5 și a scris la mașină următorul raport.

> Doamna Beurton face obiectul dosarului individual nr. 186 în cadrul Listei Negre de Război a Biroului Central de Securitate. Motivul indicat pentru părăsirea Elveției este teama de a mai rămâne, din cauza legăturii ei cu o familie recunoscută pentru politica sa antinazistă – tatăl ei a părăsit Germania în urmă cu aproximativ opt ani, din același motiv, și este în prezent profesor la Universitatea din Londra, expert în probleme de populație. Domnul Beurton nu poate părăsi Elveția, deoarece se află în imposibilitatea de a obține viză pentru Spania.

Acum era rândul maiorului Taylor să încerce să afle adevărul de la Ursula. Ea fusese învățată cum să facă față interogatoriilor și a răspuns politicoasă la întrebări, una după alta. Însă Taylor era și el priceput în profesia sa și simțea că ceva nu era tocmai în regulă în povestea doamnei Beurton. „Era foarte vagă în privința

deplasărilor ei şi era imposibil de verificat adevărul declaraţiilor sale din cauză că paşaportul îi fusese eliberat doar recent." Ursula i-a spus că îl cunoscuse pe Len Beurton în Elveţia, unde acesta „se refăcea după tuberculoză", însă când Taylor a insistat să îi descrie exact cum şi când se cunoscuseră, ea a replicat că „nu era sigură" – un detaliu pe care cineva proaspăt căsătorit era puţin probabil să îl fi uitat. „Ori nu ştia, ori nu voia să îmi dea nici măcar date aproximative... Mai departe, a declarat că în prezent Beurton se refăcuse după boală şi spera să se întoarcă în Anglia alături de ea." Ce căuta Len în Germania cu puţin timp înainte de izbucnirea războiului? Răspunsul ei – cum că „încercase fără succes să recupereze o sumă de bani ce îi aparţinea ei şi care în continuare se afla acolo" – părea o minciună. După două ore, Taylor i-a dat voie să plece. Apoi, a trimis un mesaj urgent la sediul MI5: „Ar fi de dorit să ordonaţi punerea sub supraveghere a doamnei Ursula Beurton".

Ursula s-a cazat la un hotel ieftin. Câteva ore mai târziu, au fost cu toţii treziţi de sirenele ce anunţau un raid aerian şi înghesuiţi într-un beci alături de alţi oaspeţi ai hotelului, în vreme ce avioanele din cadrul Luftwaffe revărsau o ploaie de bombe peste docurile din Liverpool.

Nu aveau un acoperiş deasupra capului, rămăseseră, practic, fără bani, şi erau bombardaţi într-o ţară aflată în război. Primul ei soţ dispăruse. Cel de-al doilea soţ nu putea pleca din Elveţia. Bona ei se afla în Germania nazistă, probabil chiar în momentul acela divulgând Gestapoului secretele Ursulei. Însă, cel puţin nu mai trăia cu teama zilnică de a fi capturată, deportată în Germania şi trimisă într-un lagăr de exterminare. În trenul ce aluneca spre sud, însoţit de ploaie şi de peisajele cufundate în linişte ale zonei rurale a Marii Britanii, Ursula a simţit cum stresul şi teama acumulate începeau să pălească. Aici era la adăpost de vânătorii de spioni ai Germaniei naziste.

Totuşi, nu şi de spionii Marii Britanii.

16

Barbarossa

Moscova alesese un loc cât se poate de nepotrivit pentru acea întâlnire – exact în centrul cartierului londonez al bordelurilor.

Aşteptând în Shepherd Market în semiîntunericul tot mai adânc, Ursula se simţea ostentativă. Din când în când, câte un bărbat se furişa din umbră, iar ea îi făcea semn cu mâna să plece. Prostituatele care munceau cu regularitate acolo începeau să devină bănuitoare faţă de femeia îmbrăcată sobru care părea hotărâtă să zăbovească, refuzând clienţi buni şi subminând activitatea celorlalte.

Instrucţiunile primite de Ursula erau cât se poate de exacte: la 7:15 seara, în prima zi a lunii, trebuia să se prezinte la acest colţ de stradă la est de Hyde Park, unde urma să fie abordată de un ofiţer de informaţii militare de la ambasada sovietică. Dacă acesta nu îşi făcea apariţia, Ursula trebuia să vină la o nouă întâlnire, în data de 15. Din două în două săptămâni, timp de trei luni, Ursula lua trenul din Oxford şi venea să stea printre prostituate, proxeneţi şi beţivi. Ofiţerul nu apărea niciodată. Într-o seară, în timp ce îşi croia drum prin bezna deplină a oraşului aflat sub ordin de stingere a luminilor, au pornit sirenele ce anunţau un raid antiaerian, iar Ursula s-a trezit condusă spre o staţie de metrou, unde mii

de londonezi respectau instrucţiunile de a-şi păstra calmul şi a-şi vedea mai departe de ale lor. „Îşi desfac pachetul cu mâncare, îşi scot termosurile cu ceai, andrelele şi firele de tricotat şi ziarele“[1], scria Ursula.

Oraşul era atacat cu înverşunare de aviaţia inamică, însă refuza să cedeze. „Ieri m-am plimbat prin Londra“, îi scria Ursula lui Len. „Rămăşiţele vastelor magazine universale mă tulbură mai puţin decât căsuţa în ruine, cu un rând de rufe încă atârnate la uscat deasupra sobei din bucătărie.“ În loc să îi îngenuncheze pe locuitorii oraşului, bombardamentele aveau efectul opus: „Oamenii îl detestau pe Hitler şi urau fascismul“, scria Ursula. „Ţara întreagă s-a ridicat la luptă.“ Pentru prima dată, se simţea mândră de proaspăta ei cetăţenie britanică, însă era şi frustrată, în acelaşi timp: bătălia împotriva fascismului era în toi, iar ea nu putea decât să privească de pe margine. A cumpărat piese pentru a-şi construi un transmiţător, din ce în ce mai convinsă că nu avea să i se mai ofere niciodată ocazia de a-l folosi. Probabil că se întâmplase ceva la Moscova. Aparent, cariera ei de spion se încheiase. „Îmi pierdusem aproape complet speranţa că aveam să mă întâlnesc cu cineva de la Centru.“

La fel ca multe alte familii de refugiaţi din Marea Britanie în anii războiului, membrii familiei Kuczynski erau risipiţi, împrăştiaţi şi fără bani. Ursula ar fi vrut să locuiască în Oxford, aproape de părinţii şi de sora ei, Barbara, însă, în condiţiile în care atât de mulţi oameni fugeau din calea războiului în oraşele din jurul Londrei, opţiunile în materie de locuinţe de închiriat erau puţine: una dintre gazde insista ca Ursula să joace cărţi şi să se roage cu ea în fiecare seară; o alta a dat-o afară după câteva zile, neputând să suporte „fizionomia străină“ a Ursulei. În următoarele patru luni, Ursula şi copiii ei s-au mutat de patru ori. Poliţia din Oxford îi urmărea fiecare mişcare şi raporta totul către MI5. „În prezent, locuieşte pe Kingston Road numărul 97, cu sora

ei", nota inspectorul de poliţie Charles Jevons. „Singurele persoane care o vizitează sunt tatăl ei şi soţia acestuia. Kuczynski, din câte am fost informat, este un comunist convins."

Robert Kuczynski se pensionase de la London School of Economics la vârsta legală de 65 de ani. În ciuda excelenţei sale academice, nu lucra decât rareori pe bani. „E mult prea mândru pentru a se pricepe la a-şi găsi un loc de muncă", scria Ursula. Jürgen, Marguerite şi cei doi copii mici ai acestora erau înghesuiţi într-un apartament din Hampstead, supravieţuind din puţinul pe care reuşea să îl câştige Jürgen din scris şi din cursurile pe care le ţinea. Reacţia lui Jürgen faţă de sosirea surorii lui mai mici a fost lipsită de entuziasm. Alexander Foote avea să afirme ulterior: „Pe Jürgen l-a înfuriat întoarcerea Soniei [sic] în Marea Britanie... pentru că prezenţa ei acolo, în calitate de agent rus, risca să compromită eforturile politice ale celorlalţi membri ai familiei Kuczynski"[2]. Fără un loc de muncă, fără o locuinţă stabilă, cu prea puţine bunuri personale, fără un soţ care să întreţină familia şi fără finanţare de la Centru, risca să alunece în sărăcie. „Ajunsesem să trăiesc din ultimele mele economii", scria ea. „Nu am dezvăluit aceste griji familiei mele. Nimeni nu avea prea mult de împărţit cu alţii." În cele din urmă, în aprilie 1941, a găsit o casă fără etaj, gata mobilată, disponibilă de închiriat, pe Oxford Road numărul 134, în satul Kidlington, la opt kilometri de Oxford. MI5 îi intercepta scrisorile. Însă nimeni nu a observat tiparul vizitelor ei la Londra şi nici faptul că zăbovea la colţul unei străzi dubioase înainte de a se întoarce la Oxford.

Pentru prima dată în viaţa ei, Ursula a început să alunece în depresie. Scrisorile ei către Len erau încărcate de tristeţe şi dor. „Sunt atât de multe mărunţişuri pe care îmi doresc să le împart cu tine. Încă nu mi-am găsit prieteni. Azi-dimineaţă, am alergat cu căruciorul, să iau un sac de cărbune. Asta

înseamnă că vom putea face baie, pentru prima dată în câteva săptămâni." Len lucra în continuare ca operator radio pentru *Die Rote Drei* ai lui Sandor Radó, însă lipsit de entuziasm. Spaniolii se încăpăţânau să îi refuze viza de tranzit şi era forţat să rămână în Elveţia pe termen nedeterminat. „Cât de mult speram să vii şi tu", scria Ursula. „În sute de feluri – «Trebuie să facem plimbarea asta împreună», «Trebuie să discutăm despre cartea asta»... Acum va trebui să mă obişnuiesc cu gândul că astfel de lucruri nu sunt pentru noi." Singură fiind, se îmbrăca în cele mai bune haine ale ei, de dragul unui bărbat de care se bucurase ca soţ preţ de doar câteva luni. „Port o rochie nouă; prima pe care tu nu o ştii. Roşie, cu mici buline albe pe ea, centură albă şi guler alb." Se întreba dacă Len avea să o vadă vreodată purtând-o.

Spre sfârşitul lunii mai, şi-a făcut din nou drum prin Shepherd Market şi s-a oprit să aştepte mâhnită la colţul străzii, ignorând privirile ostile ale prostituatelor. „Aproape că îmi pierdusem cu totul speranţa." Apoi l-a văzut: „un bărbat cu un aer dur – solid, cu început de chelie, nas mare şi urechi mari – care în mod evident s-ar fi descurcat şi singur într-o încăierare"[3]. Acesta o privea intens. „Bărbatul a venit la mine, nici pe departe primul de pe acea stradă blestemată, însă de data aceasta, era cel pe care îl aşteptasem."

Nikolai Vladimirovici Aptekar, în vârstă de 32 de ani, fusese cândva tractorist în Odesa, iar acum lucra ca şofer şi secretar pentru ataşatul militar al ambasadei sovietice. Era, totodată, ofiţer în Armata Roşie, operând sub numele de cod „Iris", şi unul dintre membrii esenţiali ai amplei reţele de informaţii militare sovietice din Londra. După cum proceda în lumea întreagă, Moscova opera şi în Marea Britanie cu două categorii distincte de spioni: cei „legali", ofiţeri ai serviciilor de informaţii precum Aptekar, munceau sub acoperire diplomatică oferită de ambasadă; cei „ilegali", cum era Ursula, trăiau ca simpli civili şi erau, prin urmare, lipsiţi de

protecţie diplomatică. Aptekar absolvise cursurile şcolii de aviaţie din Leningrad şi lucrase ca inginer în cadrul comandoului de bombardieri înainte de a fi detaşat în sprijinul serviciilor de informaţii militare şi trimis în Marea Britanie. Chiar dacă arăta ca un boxer ilegal, Aptekar era un bun ofiţer de informaţii, stăpânind bine limba engleză şi având cunoştinţe solide în materie de tehnică de spionaj şi tehnologie militară.

Aptekar i-a şoptit parola. Ursula i-a răspuns cu un alt cod. În clipa următoare, s-au despărţit, luând-o în direcţii opuse. Ursula s-a simţit însufleţită. „Am luat-o în jos pe stradă aproape plutind, trecând de alte două străzi până am ajuns în locul unde urma să discutăm."

– Poţi să-mi spui Serghei, a zis Aptekar câteva minute mai târziu, adăpostit în cadrul uşii unui magazin.

Ursula nu avea să afle niciodată numele lui adevărat. Bărbatul i-a transmis „salutări şi felicitări de la Centru", i-a înmânat un plic în care se aflau „suficienţi bani cât să-mi risipească toate grijile financiare" şi şi-a cerut scuze că, din cauza unui accident de maşină, îi fusese imposibil să vină mai devreme:

– Centrul are nevoie de veşti, a spus el. Chiar dacă Marea Britanie nu era un inamic al Uniunii Sovietice, nu îi era încă nici aliat. Moscova era flămândă după informaţii. Ce fel de contacte îţi poţi face? În armată? În cercurile politice? Ordinile sunt să organizezi o reţea de informare. Cât ţi-ar lua să pui în funcţiune un transmiţător?

Ursula i-a spus lui Aptekar că putea avea transmiţătorul radio pregătit şi activat în mai puţin de 24 de ore.

Ursula revenise în joc.

La foarte scurtă vreme după ce restabilise contactul radio cu Moscova, evenimentele petrecute la mai bine de o mie şase sute de kilometri depărtare, la graniţele de vest ale Uniunii Sovietice, au transformat războiul şi rolul Ursulei în cadrul acestuia.

În data de 22 iunie 1941, Germania a atacat Rusia. Operaţiunea Barbarossa a fost cea mai amplă invazie din istoria războiului, mobilizând aproximativ trei milioane de militari germani de-a lungul unui front de trei mii de kilometri. Acesta era războiul de exterminare al lui Hitler, operaţiunea îndelung plănuită de a lichida populaţiile de evrei şi de slavi din partea vestică a Uniunii Sovietice, de a crea *Lebensraum* (spaţiu vital) pentru populaţia germană şi de a distruge bolşevismul. „Tot ce avem de făcut este să dăm un şut uşii şi întreaga structură şubredă se va prăbuşi“[4], declara Führerul. După milioane de morţi şi patru ani de lupte brutale, avea să-şi dea seama în sfârşit că se înşelase amarnic, catastrofal. Mai mulţi spioni sovietici, printre care şi Richard Sorge din Tokio şi Sandor Radó din Elveţia, trimiseseră avertizări în privinţa iminentei invazii, însă Stalin refuzase să le creadă, convins că atât timp cât Germania era ocupată să lupte împotriva Marii Britanii, Hitler nu s-ar fi lansat niciodată într-un război pe două fronturi, atacând şi Rusia. Subalternii lui erau prea înspăimântaţi pentru a-i spune adevărul.

Pentru Ursula, pentru familia ei, pentru fostul ei soţ, pentru amanţii ei de odinioară şi pentru colegii ei de spionaj, izbucnirea războiului pe Frontul de Est a schimbat totul. Marea Britanie şi Uniunea Sovietică erau de acum aliaţi, urmând să se bucure, după şase luni, şi de sprijinul deplin al Statelor Unite, intrate în război în urma atacului de la Pearl Harbor. Pactul dintre nazişti şi sovietici, o trădare de moarte pentru atât de mulţi comunişti, a fost spulberat peste noapte.

Ursula s-a simţit atât oripilată, cât şi euforică. Armatele germane avansau printr-o serie de victorii rapide, ocupând porţiuni întinse din teritoriul Uniunii Sovietice; aparent, Moscova avea să cadă în mâinile naziştilor şi comunismul însuşi risca să dispară de pe faţa pământului. Ursula susţinea că fusese „distrusă“ de vestea atacului-surpriză. Însă fusese

în acelaşi timp şi uşurată, eliberată de povara de a pretinde că era de acord cu pactul cinic încheiat de Stalin cu Hitler. Moscova luase legătura cu ea exact în momentul în care munca ei de spion se putea din nou concentra pe distrugerea nazismului. De acum, intrase din nou în luptă, nu o mai privea de pe margine, şi lupta alături de britanici.

În ziua Operaţiunii Barbarossa, Winston Churchill a ţinut unul dintre cele mai mobilizatoare discursuri din istoria acelui război, transmis în direct de BBC.

„Avem un singur obiectiv şi un singur scop irevocabil. Suntem hotărâţi să îl distrugem pe Hitler, precum şi orice rămăşiţă a regimului nazist. Nimic nu ne va abate vreodată de la acest scop. Nimic. Niciodată nu vom face concesii, niciodată nu vom negocia cu Hitler sau cu vreunul dintre acoliţii lui. Vom lupta împotriva lui pe uscat; vom lupta împotriva lui pe mare; vom lupta împotriva lui în aer până când, cu voia lui Dumnezeu, vom fi mântuit pământul de umbra lui şi îi vom fi eliberat poporul de sub jugul lui.

Pericolul ce îi ameninţă pe ruşi ne ameninţă, prin urmare, şi pe noi şi ameninţă şi Statele Unite, tot aşa cum cauza oricărui rus ce luptă pentru patria şi căminul său este cauza tuturor oamenilor liberi şi a tuturor popoarelor libere din toate colţurile lumii."

Ghemuită lângă aparatul de radio, Ursula a ascultat fermecată discursul grandios al lui Churchill şi l-a declarat „genial". „Atacul lui Hitler asupra Uniunii Sovietice a avut un impact puternic asupra Marii Britanii", scria ea.

Timp de câteva zile după Operaţiunea Barbarossa, Moscova nu a mai răspuns mesajelor Ursulei. Când a reuşit, într-un sfârşit, să ia legătura prin radio cu Centrul, a constatat că acesta era avid de informaţii despre Marea Britanie: Ce gândeau cu adevărat politicienii şi generalii? Cât de sincere fuseseră declaraţiile lui Churchill? Avea Marea Britanie să sprijine Rusia? Robert Kuczynski, grație

reţelei ample de prieteni şi cunoştinţe cu relaţii importante, se afla într-o poziţie privilegiată pentru a răspunde la astfel de întrebări. Mulţi dintre economiştii de orientare stângistă şi mulţi dintre politicienii pe care îi cunoştea acesta erau implicaţi direct în eforturile de război. Ursula a decis că acesta era momentul potrivit pentru a-şi recruta tatăl drept agent sovietic. Profesorul a consimţit să îi comunice toate informaţiile pe care reuşea să le afle, conştient fiind că Ursula avea să le transmită cumva mai departe Moscovei; nu ştia că fiica lui era ofiţer de informaţii al Armatei Roşii. Robert Kuczynski a raportat că „politicienii de frunte şi comandaţii militari ai Marii Britanii anticipau o înfrângere a Uniunii Sovietice în termen de trei luni".

Odată spulberat pactul dintre naziști şi sovietici, Jürgen Kuczynski şi-a schimbat poziţia peste noapte, încetând să mai atace războiul drept complot imperialist şi începând să-l apere cu îndârjire, prezentându-l drept un imperativ moral. MI5 a privit cu ochi buni această revizuire a opiniilor lui Jürgen, remarcând că aţâţătorul comunist „încetase să mai răspândească propagandă defetistă printre refugiaţi", iar acum „pleda pentru colaborarea la efortul de război al Aliaţilor şi sprijinirea directă a URSS-ului". La rândul său, Jürgen îi comunica Ursulei tot ceea ce reuşea să afle şi s-ar fi putut dovedi interesant sau util pentru Moscova. Deşi nu a fost niciodată recrutat oficial de serviciile de informaţii militare sovietice, Jürgen Kuczynski avea de acum propriul nume de cod, „Karo". Mesajele către Moscova ale spionilor *rezidenţi* din Londra, interceptate în 1941 şi decriptate mult după încheierea războiului, arată de cât de multă apreciere se bucura acesta din partea generalului-maior Ivan Andreevici Sklyarov, şeful brigăzii de informaţii militare din Londra: „Îl recomand fără ezitare pe Jürgen Kuczynski. E un savant de geniu, evreu şi economist ce îmbrăţişează strâns ideologia marxistă. M-am convins că e perfect de încredere. Cunoaşte

nu doar Germania, ci şi continentul şi Anglia şi ne-ar fi mai valoros şi o sursă mai credibilă de informaţii decât oricine altcineva dintre cei pe care îi cunosc... E înalt, slab, brunet, urât, absolut genial şi cât se poate de stabil politic"[5]. Spre deosebire de tatăl lor, Jürgen ştia exact unde mergeau informaţiile pe care i le comunica Ursulei.

Reţeaua Soniei, care începuse cu membrii propriei familii, avea să se extindă treptat, transformându-se într-un sistem amplu de informatori care, în cunoştinţă de cauză sau nu, furnizau o paletă largă de informaţii utile Moscovei: economice, politice, tehnice şi militare. La dineurile din Hampstead, intelectualii de stânga ai Marii Britanii schimbau nestingheriţi bârfe şi secrete, fără a avea habar că, printr-unul sau alt membru al familiei Kuczynski, totul ajungea la urechile Moscovei, transmis prin radio de către Ursula. O „sursă fertilă de informaţii" s-a dovedit a fi Hans Kahle, comunist german şi fost luptător în Brigăzile Internaţionale, care, în calitate de corespondent de război al publicaţiilor americane *Time* şi *Fortune*, avea acces la informaţii extrem de utile.

Un raport către Moscova al spionilor *rezidenţi* din Londra, trimis pe 31 iulie 1941 şi decriptat parţial în anii '60, arăta că „IRIS s-a întâlnit cu SONIA [sic] în 30 iulie". Se menţionează că Sonia trimitea zilnic mesaje Moscovei, la interval de câte o oră, în timpul nopţii, comunicând, totodată, informaţii suplimentare cu ajutorul unor microfotografii, de mărimea unui punct tipografic, incluse în scrisori şi trimise către case conspirative din Spania sau Portugalia neutre, pentru a fi ridicate de către agenţi sovietici. Centrul o plătea cu 58 de lire pe lună, sumă calculată retroactiv din data sosirii ei la Liverpool, ceea ce reprezenta un venit consistent în Marea Britanie în perioada războiului. Ani buni mai târziu, MI5 tot nu reuşise să dea în vileag identitatea lui Iris: „Probabil numele englezesc de botez IRIS folosit drept nume de cod

pentru o femeie. În rusă, cuvântul IRIS se referă fie la floare, fie la un tip de bomboană; pare o alegere complet nepotrivită pentru un nume de cod". Iris era, desigur, Nikolai Aptekar, corpolentul ofiţer al serviciilor de informaţii sovietice, care ar fi fost amuzat să afle că era luat drept femeie sau numit după o bomboană ori floare.

La fiecare două săptămâni, Sonia lua trenul spre Londra pentru a se întâlni cu „Serghei", de fiecare dată într-un cu totul alt loc, niciodată mai mult de 15 minute, de regulă, în bezna de care îi fusese întotdeauna frică. „În oraşul acela cu toate luminile stinse, fără felinare stradale, fără măcar o sclipire de la o fereastră luminată, îmi era frică. Nu era aproape nimeni pe stradă, iar cei care totuşi treceau pe lângă mine erau invizibili. Stăteam în întunericul greoi, aşteptându-mă ca în orice clipă cineva să mă prindă de faţă sau de gât. De fiecare dată când auzeam paşi uşori, îmi ţineam respiraţia, înspăimântată, şi mă simţeam uşurată dacă se dovedeau a fi ai «colaboratorului nostru»".

MI5 a continuat să ţină sub observaţie familia Kuczynski. Într-un memoriu din februarie 1941, scria că „diverse surse" raportaseră că Jürgen Kuczynski era în contact direct cu serviciile de informaţii sovietice. Însă alianţa anglo-sovietică modificase priorităţile agenţiei MI5: în contextul în care ruşii se aflau în tabăra Marii Britanii, serviciile de securitate erau mai puţin preocupate să monitorizeze agenţii subversivi comunişti, concentrându-se, în schimb, să vâneze agenţii nazişti. Eforturile de supraveghere a familiei Kuczynski s-au redus, după care aproape că au încetat complet. În realitate, nu mai existau spioni nazişti activi în Marea Britanie: din cauza spărgătorilor de coduri de la Bletchley Park, fuseseră cu toţii interceptaţi, până la ultimul, şi fie executaţi, fie convinşi să schimbe tabăra. Însă agenţi sovietici mai erau din plin: cei cinci magnifici de la Cambridge – Kim Philby, Anthony Blunt, Donald Maclean, Guy Burgess şi John

Cairncross, toţi aflaţi pe poziţii înalte în cadrul structurilor de conducere ale Marii Britanii – şi o casnică discretă refugiată din Oxfordshire, agenta Sonia, ochii şi urechile serviciilor de informaţii militare sovietice din Marea Britanie.

Ursula nu vedea nicio contradicţie în a-i sprijini pe aliaţii Rusiei şi a-i spiona în acelaşi timp. Nici primul ei soţ nu vedea.

Rudi Hamburger primise ordin să pornească spre Turcia pe uscat, traversând Iranul, însă, aşa cum s-a întâmplat de atâtea ori în cariera acestui spion ghinionist, planul nu a funcţionat. Reuşise să ajungă în Teheran, în momentul în care Operaţiunea Barbarossa a redesenat harta războiului. Nu a reuşit să obţină viză pentru Turcia. În august 1941, britanicii şi sovieticii au lansat o invazie comună a Iranului, pentru a pune mâna pe câmpurile petrolifere, înainte ca germanii să ajungă la ele. Teheranul, până atunci actor secundar în război, a devenit brusc un loc de o vitală importanţă strategică, în special după sosirea americanilor, care au oferit o mână de ajutor la construirea infrastructurii de transport necesare pentru a menţine fluxul de combustibil şi alte provizii către trupele sovietice de pe Frontul de Est. Hamburger scria: „Am primit instrucţiuni să renunţ la încercarea de a obţine o viză pentru Turcia şi să mă concentrez pe ceea ce era de făcut în Iran" – monitorizarea mişcărilor de trupe, a livrărilor de armament şi a activităţilor militare ale britanicilor şi americanilor. Hamburger s-a instalat în capitala iraniană şi a început să îi spioneze pe aliaţii Uniunii Sovietice, cu nepriceperea lui caracteristică.

În Elveţia, Alexander Foote a recepţionat primul mesaj de la Moscova după declanşarea Operaţiunii Barbarossa: „Bestiile fasciste au invadat patria claselor muncitoare. Vi se cere să vă îndepliniţi sarcinile în Germania cât de bine posibil. Directorul". Sandor Radó şi-a intensificat imediat eforturile. În următorii doi ani, dintr-un apartament din Lausanne, Foote a transmis sute de mesaje către Moscova, informaţii provenite de la spioni infiltraţi în Germania

nazistă care ofereau o perspectivă uluitor de detaliată asupra strategiei militare germane. După cum s-a exprimat Foote, generalii de la Moscova „practic duceau întregul război în baza materialelor primite de la noi".

Len Beurton, pe cealaltă parte, şi-a pierdut treptat interesul de a mai lucra pentru *Die Rote Drei*, apoi s-a certat cu Radó, care a încetat să îl mai plătească. „Len îşi dorea un singur lucru", scria Foote. „Să se întoarcă în Anglia şi să fie din nou alături de Sonia". Consulul bolivian corupt care îi făcuse rost Ursulei de un paşaport fals a acceptat să facă acelaşi lucru şi pentru Len, în schimbul altor 2 000 de franci. Consulatul francez însă a observat falsul în numele de „Luis Carlos Bilboa" şi a refuzat să îi acorde viză de tranzit pentru Franţa. În Marea Britanie, Ursula a apelat la Asociaţia Brigăzilor Internaţionale, rugându-i să facă lobby pe lângă guvern pentru a-l ajuta pe Len să plece din Elveţia, şi i-a scris parlamentarului laburist Eleanor Rathbone, ale cărei eforturi în sprijinul exilaţilor germani îi atrăsese porecla de „Ministru al Refugiaţilor". Situaţia dificilă a lui Beurton a ajuns inclusiv la urechile lui Anthony Eden, secretarul de externe. Însă nimic nu părea să funcţioneze.

„Fără activitate, tânjind după soţia lui, stând prost cu banii, ocolit de noroc şi disperat să se întoarcă în Marea Britanie"[6], Len era profund nefericit. Însă noua alianţă dintre Marea Britanie şi Uniunea Sovietică i-a oferit brusc un licăr de speranţă. Consulatul britanic de pe Quai Wilson se afla la doar câteva sute de metri de apartamentul lui de lângă lacul Geneva. Len a trecut pe acolo pentru o scurtă discuţie.

Victor Farrell era Ofiţerul de Control al Paşapoartelor. Faptul că era totodată şi ofiţer MI6, dispus să le elibereze paşapoarte refugiaţilor care meritau acest lucru era „unul dintre cele mai cunoscute «secrete» din Geneva". Beurton s-a oferit să îi furnizeze lui Farrell „informaţii utile privind activitatea inamicilor", dacă ofiţerul MI6 l-ar fi ajutat să se

întoarcă în Marea Britanie. Nu se ştie exact ce fel de informaţii a oferit Len către MI6, iar pasajele relevante au fost cenzurate în documentele declasificate ulterior. Nu a dezvăluit nimic despre activităţile Ursulei, nici despre propria lui activitate în sprijinul serviciilor de informaţii sovietice. Însă, în mod cert, l-a identificat pe cel puţin unul dintre agenţii lui Radó, un jurnalist chinez acreditat la Liga Naţiunilor pe nume L.T. Wang. Unul dintre oaspeţii care treceau frecvent pragul casei lui Wang era generalul Alexander von Falkenhausen, fost consilier militar al lui Chiang Kai-shek în China, care în prezent era guvernatorul nazist al Belgiei aflate sub ocupaţie. Wang îl spiona în secret pe Falkenhausen, transmiţându-i apoi informaţiile lui Radó. Len i l-a prezentat pe jurnalistul chinez lui Farrell, căruia Wang i-a părut „prietenos şi impenetrabil", însă s-a convins, în timp, că reprezenta şi o sursă bogată de informaţii. Deoarece Marea Britanie şi Uniunea Sovietică erau în prezent aliate, Len nu a avut mustrări de conştiinţă că îl transferase pe Wang la MI6. În schimbul acestui serviciu, Farrell a fost de acord să îi facă rost lui Beurton de un paşaport fals.

Noul peisaj politic producea schimbări în materie de loialitate. Ursula şi Rudi spionau Marea Britanie, aliatul Moscovei; ofiţerul britanic de informaţii Victor Farrell se folosea de un agent sovietic pentru a-i spiona pe naziştii din Elveţia; Len, încă agent al serviciilor de informaţii sovietice, ajuta în secret agenţia MI6, fără a anunţa Moscova. Chiar dacă erau cu toţii uniţi în ampla bătălie împotriva nazismului, aliaţii se spionau între ei, aşa cum fac întotdeauna aliaţii, de altfel.

Invadarea de către Hitler a Uniunii Sovietice a mai avut un efect secundar de importanţă majoră, împingându-l pe unul dintre cei mai importanţi spioni din istorie direct în plasa Soniei.

17

Drumul spre iad

Klaus Fuchs trăia după două seturi de reguli: legile invariabile ale fizicii, cu ajutorul cărora avea să contribuie la dezlănţuirea unei noi ştiinţe de o putere înspăimântătoare, şi un al doilea grup de legi sociopolitice în care credea cu la fel de multă profunzime, legi ce aveau să ducă, în opinia lui, la triumful inevitabil al comunismului. Combinarea acestor două corpuri diferite de idei, unul ştiinţific şi altul ideologic, a declanşat în Fuchs o reacţie în lanţ care l-a transformat dintr-un fizician de geniu în cel mai periculos spion din lume. În 1951, un Comitet al Congresului American avea să conchidă: „Independent de oricine altcineva, Fuchs a periclitat siguranţa unui număr imens de persoane şi a produs distrugeri mai grave decât oricare alt spion nu doar din istoria Statelor Unite, ci din istoria tuturor popoarelor".

Şi chiar nu a făcut-o intenţionat.

Fuchs a fost al treilea dintre cei patru copii ai unui pastor luteran din Germania de Vest. Tatăl lui, Emil, a fost un om deosebit de curajos, aprig apărător al propriilor opinii şi de o aroganţă morală impunătoare, educându-şi copiii să îşi urmeze glasul propriei conştiinţe, indiferent de consecinţe. Cu patru ani mai tânăr decât Ursula, Fuchs se maturizase

şi el tot în haosul politic şi economic al Republicii de la Weimar. Asemenea copiilor familiei Kuczynski, fraţii Fuchs au îmbrăţişat şi ei comunismul, au aderat la KPD şi s-au aruncat în confruntările din ce în ce mai violente ale studenţilor şi ale manifestaţiilor de stradă din anii '20. Klaus a fost poreclit *Der Rote Fuchs*, Vulpea Roşie. Într-o zi, pe când se întorcea acasă după o întrunire antinazistă, a fost atacat pe neaşteptate de Cămăşile Brune, stâlcit în bătaie şi aruncat într-un râu, cu dinţii din faţă făcuţi zob. Tânărul fizician era student la Universitatea din Kiel în 1931, când mama lui s-a sinucis ingerând acid clorhidric. Tatăl lui a fost arestat, doi ani mai târziu, pentru că se pronunţase public împotriva lui Hitler. Fratele lui a fost aruncat în închisoare, apoi forţat să plece în exil alături de sora lui mai mică, în timp ce sora lor cea mare a fost hărţuită de nazişti până când a ajuns, în cele din urmă, să se sinucidă, aruncându-se sub roţile unui tren, în Berlin. E de înţeles de ce Fuchs era convins că fascismul îi distrusese familia. Vedea politica din aceeaşi perspectivă din care privea şi ştiinţa, ca pe o ecuaţie cu o singură soluţie corectă, o lume în alb şi negru: „Nu existau nuanţe intermediare... trebuia să fii ori nazist, ori comunist", spunea el. Marxismul a luat locul religiei cu care crescuse.

Încă de pe atunci un savant precoce incredibil de talentat, la vârsta de douăzeci şi doi de ani, Fuchs s-a înscris la Institutul de Fizică „Kaiser Wilhelm" din Berlin, însă fusese deja plasat pe lista neagră a sistemului, etichetat drept agitator comunist, riscând să fie arestat în orice clipă. În cadrul unei întruniri secrete, liderii KPD-ului l-au îndemnat să părăsească Germania, să îşi continue studiile în străinătate şi să aştepte revoluţia care avea cu certitudine să îl distrugă pe Hitler. Fuchs a ajuns în Folkestone în septembrie 1933, „alb la faţă, aproape mort de foame, cu o grămadă de haine murdare într-o raniţă de pânză".

Ca mulţi alţi academicieni ce fugeau din calea nazismului, Fuchs a fost primit călduros de comunitatea ştiinţifică a Marii Britanii. Fizicianul Nevill Mott l-a angajat ca asistent de cercetare ştiinţifică la Universitatea din Bristol, iar în 1937, după ce a obţinut un doctorat în fizică, Fuchs s-a mutat la Universitatea din Edinburgh, unde a lucrat sub coordonarea unui alt refugiat german, eminentul fizician Max Born, studiind comportamentul electronilor şi undele electromagnetice. După o verificare superficială, MI5 a decis că Fuchs nu reprezenta o ameninţare la adresa securităţii ţării.

Fuchs era excentric chiar şi după standardele lumii academice. Ocazional, socializa cu alţi membri ai comunităţii de germani în exil şi l-a cunoscut astfel pe Jürgen Kuczynski la Clubul German Liber din Londra. Însă a rămas în mare parte un personaj solitar, enigmatic, fumător înrăit şi violonist care învăţase singur această artă, de o punctualitate feroce, ocazional beat, înalt, miop, deşirat, cu „un chip sensibil şi curios şi un aer vag pierdut". Un coleg i-a compus o strofă umoristică:

> Fuchs pare
> Nu vă fie cu mirare
> Un teoretician get-beget
> Ascet.

Tânărul neamţ părea să fie „exemplul perfect de profesor distrat în devenire". Nu discuta niciodată politică – de fapt, nu discuta mai nimic în afară de fizică. Oamenii se întrebau ce se petrecea în spatele ochelarilor rotunzi, cu lentile groase, însă nimeni nu se îndoia, iar Fuchs cu atât mai puţin, că era pe punctul de a deveni un savant strălucit. Moştenise de la tatăl său un simţ rigid al corectitudinii morale şi avea să remarce mai târziu: „Din când în când, trebuie să apară indivizi care să îşi asume intenţionat povara vinovăţiei, deoarece ei văd situaţia mai limpede decât cei aflaţi la putere".

În 1939, în pragul războiului, Fuchs şi-a depus actele pentru a obţine cetăţenie britanică, însă, înainte să apuce să o obţină, a fost închis, alături de alţi germani consideraţi inamici, mai întâi într-un lagăr de pe Insula Man, apoi în Canada, într-un lagăr de la marginea oraşului Quebec. Acest tratament nu i-a stârnit totuşi resentimente, iar Fuchs a continuat să colaboreze, de la distanţă, cu Max Born, care pleda pentru eliberarea lui, insistând că Fuchs, care îi era coleg, făcea parte „din micul grup de fizicieni teoreticieni de elită ai acestei ţări". Eforturile lui Born au dat roade, iar pe 11 ianuarie 1941, la două săptămâni după ce împlinise 29 de ani, Fuchs a ajuns înapoi în Liverpool, unde avea să sosească şi Ursula, o lună mai târziu.

În data de 3 aprilie, Jürgen Kuczynski a organizat o petrecere în apartamentul său din Hampstead, Lawn Road Flats numărul 6, pentru „a sărbători întoarcerea lui Fuchs în Marea Britanie". Printre participanţi s-au numărat şi personaje marcante din comunitatea germană, respectiv cea britanică, foarte mulţi comunişti, câţiva oameni de ştiinţă şi numeroşi spioni. Pe lista de oaspeţi, s-au regăsit şi Brigitte Lewis, la momentul respectiv angajată ca secretară la London School of Economics, şi comunistul german Hans Kahle, care se împrietenise cu Fuchs în perioada în care fuseseră amândoi internaţi în lagărul din Canada. În afară de faptul că îi furniza informaţii Ursulei, Kahle era şi „vânător de talente pentru serviciile de informaţii sovietice". E posibil ca petrecerea organizată în cinstea lui Fuchs să fi fost ideea lui. Băutura a curs gârlă, iar oaspetele de onoare s-a servit fără rezerve. La un moment dat, Jürgen i-a făcut cunoştinţă lui Fuchs cu „un bărbat politicos, inteligent, vorbind o engleză perfectă [şi] interesat de ştiinţă" care s-a prezentat drept Alexander Johnson. Conversaţia celor doi a virat spre „posibilităţile oferite de energia atomică". În 1938, oamenii de ştiinţă germani descoperiseră că fisiunea uraniului se

produce atât cu degajare de energie, cât şi cu eliberare de neutroni, alimentând fisiuni ulterioare şi declanşând, eventual, o reacţie în lanţ. Autorul modelului atomic, danezul Niels Bohr, determinase că fisiunea se produce în izotopul extrem de rar U-235, o descoperire epocală care deschidea calea spre o nouă maşinărie producătoare de energie (un reactor nuclear), oferind, după cum s-a exprimat Fuchs, „posibilitatea de a produce curent pe termen lung". La sfârşitul acelei seri, Fuchs a fost de acord „să pregătească pentru Johnson un scurt raport despre posibilităţile energiei atomice". Apoi a dispărut în noapte şi a luat trenul înapoi spre Edinburgh.

„Johnson" era în realitate colonelul Semyon Davidovici Kremer, ofiţer al serviciilor de informaţii militare sovietice, cunoscut sub numele de cod „Barch".

Cu un an în urmă, alţi doi fizicieni germani aflaţi în exil, angajaţi ai Universităţii din Birmingham, Otto Frisch şi Rudolf Peierls, redactaseră o lucrare ştiinţifică secretă ce avea să schimbe lumea întreagă şi, în cele din urmă, să îi ameninţe existenţa. Raportul Frisch-Peierls[1] a reprezentat un înspăimântător salt înainte în materie de ştiinţă nucleară: prima descriere practică a metodei de fabricare a unei arme nucleare, o „superbombă" care foloseşte energia înmagazinată în nucleele atomice, pentru a dezlănţui o explozie la o temperatură comparabilă cu cea din interiorul soarelui. Detunătura iniţială a unei astfel de explozii ar distruge orice urmă de viaţă de pe o suprafaţă întinsă, au conchis oamenii de ştiinţă, iar norul radioactiv care i-ar urma ar ucide încă şi mai mult.

Peierls recomanda ca bomba atomică să fie realizată în regim de urgenţă. „Deşi nu există dovezi că germanii înţeleg potenţialul unei bombe cu U-235", avertiza acesta, „este cât se poate de posibil ca, totuşi, acesta să fie cazul şi poate chiar, fără ştirea noastră, să fi pus deja la punct procesul de producţie".

Guvernul britanic a organizat o comisie top secretă, cu numele de cod „Maud", pentru a explora fezabilitatea dezvoltării unei astfel de bombe. De aici avea să se ajungă la lansarea proiectului „Tube Alloys" (un alt nume de cod gândit să inducă în eroare), un program industrial care a implicat zeci de oameni de ştiinţă de la diverse universităţi britanice şi care avea drept scop cercetarea şi dezvoltarea bombei.

În data de 10 mai, la o lună după petrecerea din Hampstead, Peierls i-a scris lui Fuchs, invitându-l să „participe la un proiect teoretic ce presupunea probleme matematice de o deosebită complexitate". A adăugat: „Nu pot să dezvălui natura sau scopul acestui proiect". Guvernul britanic şi-a justificat ulterior decizia de a-l recruta pe Fuchs în proiectul de dezvoltare a armamentului nuclear: „Era nevoie de cele mai luminate minţi pentru a contribui la acea cercetare, iar creiere precum cel cu care este înzestrat doctorul Fuchs sunt cu adevărat rare. Era recunoscut drept – şi s-a dovedit a fi – unul dintre cei mai distinşi fizicieni teoreticieni în viaţă". Ştiind că Fuchs fusese un „membru activ al Partidului Comunist din Germania", MI5 s-a întrebat dacă ar fi fost înţelept să i se acorde acces la un proiect de înaltă securitate, însă, în cele din urmă, a decis „să accepte eventualele riscuri". Fuchs a ghicit că noua sa muncă secretă era „legată de cercetări în domeniul energiei nucleare", însă abia după ce a ajuns în Birmingham şi s-a mutat în locuinţa pe care Peierls o împărţea cu soţia sa, a descoperit adevărata natură a programului. Peierls presupusese corect că Fuchs avea să „privească favorabil ocazia de a participa la un proiect ce urmărea să dejoace planurile lui Hitler"; cum anume avea să utilizeze Fuchs acea participare era ceva ce Peierls nu şi-ar fi imaginat niciodată. În iunie, Fuchs a început să lucreze la bomba atomică. Peste câteva zile, Hitler a invadat Uniunea Sovietică.

Aparent un savant inadaptat social, Fuchs a rămas în secret un comunist devotat şi un înverşunat duşman al

fascismului. Precum Ursula, fusese oripilat de acordul dintre naziști și sovietici, însă „îi găsise o justificare convingându-se singur că Rusia semnase pactul pur și simplu pentru a câștiga timp". Acum, Marea Britanie intrase într-o cursă contracronometru în încercarea de a pune la punct cea mai puternică armă din câte cunoscuse lumea vreodată, fără a informa Moscova. Fuchs a considerat că această atitudine era nedreaptă, o încălcare a noii alianțe anglo-sovietice. Avea să scrie mai târziu: „Nu m-am considerat niciodată spion. Pur și simplu, nu înțelegeam de ce Occidentul nu era dispus să împartă bomba atomică cu Moscova. Eram de părere că o armă cu un asemenea potențial distructiv imens trebuia pusă la dispoziție, în mod egal, marilor puteri". Fuchs fusese învățat să își asculte conștiința, iar în universul moral monocrom în care trăia el, a informa Moscova despre noua armă nu era un act de trădare față de Marea Britanie, ci un gest de solidaritate comunistă și o oportunitate de contribui la distrugerea nazismului. Autoritățile britanice aveau să condamne ulterior acțiunile lui Fuchs ca fiind „aroganța interioară și sigură pe sine a unei minți cu totul introspective", însă Fuchs se considera un erou secret, așa cum se consideră mulți spioni. „Aveam deplină încredere în politica rusească, prin urmare, nu am ezitat deloc." Atacul germanilor asupra Rusiei l-a mobilizat să muncească în secret pentru Uniunea Sovietică. „Am luat legătura [cu Moscova] prin intermediul unui alt membru al partidului comunist."

Era vorba despre tovarășul Jürgen Kuczynski.

În vara anului 1941, Fuchs l-a vizitat pe Kuczynski în Hampstead și „i-am descris, folosind expresii generale, natura informațiilor mele". În memoriile sale, Jürgen scria: „Klaus a venit în mod firesc la mine, căci eram liderul politic în Anglia"[2]. Jürgen nu înțelegea nimic din fizica nucleară, însă știa cum să profite de o ocazie. L-a contactat imediat pe Ivan Mihailovici Maisky, ambasadorul sovietic în Marea

Britanie şi prieten al lui Jürgen. Maisky era prins de ceva vreme într-un conflict cu Anatoli Gorski, spionul *rezident* al NKVD-ului, aşadar, în loc să îl anunţe pe el, i-a comunicat informaţia generalului Sklyarov, şeful brigăzii de informaţii militare sovietice la Londra. Sklyarov a luat legătura cu Centrul, care „i-a ordonat să îl recruteze pe Fuchs", sarcină pe care i-a delegat-o adjunctului său, colonelul Semyon Kremer.

Kremer fusese comandant al unui corp de tanchişti al Armatei Roşii, înainte de a fi transferat în sprijinul serviciilor de informaţii militare şi trimis în Marea Britanie în 1937, sub acoperirea unui post de ataşat militar sovietic. MI5 l-a plasat pe Kremer sub supraveghere; a fost observat „plimbându-se în sus şi în jos pe Charing Cross Road, cumpărând cea mai recentă ediţie a cărţii *Jane's Fighting Ships* şi toate cărţile de tactică militară modernă la care reuşea să ajungă". Însă MI5 nu îl supraveghea şi pe 8 august 1941, când Kremer a intrat „într-o casă privată aflată la sud de Hyde Park". Fuchs a sosit câteva minute mai târziu şi a bătut la uşă, fiind primit de „Alexander Johnson", bărbatul pe care îl cunoscuse la petrecerea de pe Lawn Road cu patru luni în urmă. Kremer a rostit codul de recunoaştere:

– Salutări de la Kuczynski!

La momentul respectiv, trecuseră deja două luni de când Fuchs lucra cu Peierls, căutând să rezolve probleme ce ţineau de difuzia gazoasă, proiectând o uzină care să producă uraniu îmbogăţit, componenta critică a unei arme nucleare. Fuchs i-a înmânat lui Kremer şase pagini de notiţe, rezumând ceea ce ştia despre construirea bombei atomice, inclusiv esenţa memoriului Frisch-Peierls şi descrierea procesului de îmbogăţire a uraniului. Era prima parte din ceea ce avea să devină un corn al abundenţei de informaţii militare:

– De ce ai decis să dai aceste informaţii pe mâna Uniunii Sovietice? l-a întrebat Kremer.

– URSS-ul trebuie să aibă propria sa bombă, a răspuns Fuchs, adăugând că nu voia să fie plătit şi cerea doar ca informaţiile să „ajungă pe biroul lui Stalin".

Sklyarov a transmis notiţele la Moscova în valiza-diplomat şi a trimis un mesaj codat către Centru: „Urgent. De mare importanţă".

> BARCH s-a întâlnit cu fizicianul german Klaus Fuchs, care face parte dintr-un grup special al Universităţii din Birmingham ce lucrează la aspectele teoretice ale realizării unei bombe cu uraniu. Presupunând că se degajă cel puţin unu la sută din energia atomică a explozibilului pe bază de uraniu, o bombă de zece kilograme va fi echivalentul a 1 000 de tone de dinamită. BRION.

Moscova a răspuns imediat: „Ia toate măsurile pentru a obţine informaţii despre bomba cu uraniu". Fuchs a primit numele de cod OTTO.

Brigada de informaţii militare sovietice avea de puţină vreme un nou nume şi un nou conducător. La ordinele lui Stalin, Direcţia a IV-a se numea acum Direcţia Principală de Informaţii *(Glavnoye Razvedyvatelnoye Upravleniye)* sau GRU. Noul şef al serviciilor de informaţii militare, generalul Alexei Panfilov, a evaluat personal materialul primit din Marea Britanie. Dacă noua armă funcţiona, avea „să îi paveze omenirii drumul spre iad"[3].

În următoarele şase luni, Fuchs i-a înmânat lui Kremer cantităţi industriale de secrete ştiinţifice, circa 200 de pagini de informaţii din inima programului de dezvoltare a armelor nucleare a Marii Britanii. De regulă, cei doi se întâlneau în weekenduri într-o staţie de autobuz aglomerată, urcau în acelaşi autobuz şi, fără un cuvânt, se aşezau unul lângă celălalt pe platforma de la ultimul nivel. Fuchs cobora primul, lăsând un pachet pe scaun. Uneori, luau un taxi împreună

şi îşi rezolvau problemele pe bancheta din spate. Fuchs nu înţelegea mare lucru din arta spionajului. Încălcând cu totul principiile activităţilor conspirative, de mai multe ori l-a sunat pe Kremer pe numărul de telefon de la birou şi, conform unei surse ruseşti, la un moment dat, chiar a apărut fără veste la ambasada sovietică, având asupra lui „patruzeci de pagini de notiţe". Nici Kremer nu înţelegea mai bine protocolul în spionaj. Se uita mereu peste umăr când era cu Fuchs, verificând dacă nu cumva erau urmăriţi – o modalitate certă de a trezi bănuieli. Îl enerva pe Fuchs insistând să facă drumuri lungi cu taxiul prin Londra, obişnuind să se întoarcă de unde venise, apoi să meargă mai departe, pentru a-i induce în eroare pe eventualii urmăritori.

Kremer era prea puţin impresionat de informaţiile pe care le colecta; ar fi preferat de departe să se afle într-un tanc, în toiul luptei, în loc să se întâlnească cu acest tânăr savant pe platforma autobuzelor londoneze. Mult mai târziu, Fuchs avea să descrie casa lui Jürgen Kuczynski drept „reşedinţa mea secretă", sugerând că era un vizitator frecvent pe Lawn Road. Ambasada sovietică era ţinută sub observaţie, iar liniile telefonice îi erau ascultate; familia Kuczynski era urmărită îndeaproape; Kremer era cunoscut drept ofiţer al serviciilor de informaţii sovietice. MI5 a avut numeroase ocazii de a înţelege ceea ce se petrecea, dar nu a făcut-o niciodată.

Rememorând una dintre întâlnirile cu Fuchs, Kremer povestea: „Mi-a dat un caiet mare, de circa 40 cm pe 20 cm, care era plin cu formule şi ecuaţii. Mi-a spus: «Aici se află tot ce trebuie să ştie savanţii voştri pentru a putea organiza producţia de arme nucleare». Materialul a fost trimis integral la Moscova, reacţia fiind cererea expresă de a nu pierde contactul cu Fuchs. Însă, ca de obicei, nu ni s-a spus nimic despre cât de folositor era materialul".

Materialul nu era doar folositor; era de-a dreptul nepreţuit. În august 1941, un alt informator al Uniunii

Sovietice, funcţionarul britanic John Cairncross, i-a dat coordonatorului său o copie a raportului comisiei Maud descriind obiectivele programului de înarmare nucleară. Fuchs a furnizat o imagine detaliată a procesului real de dezvoltare a bombei, pas cu pas şi experiment cu experiment: proiectele de construire a unei uzine de îmbogăţire a uraniului prin difuzie gazoasă, estimările privind masa critică pentru explozibilul U 235, măsurarea fisiunii şi cooperarea tot mai strânsă a britanicilor cu savanţii nucleari americani. La sfârşitul lui 1941, Fuchs a participat la redactarea a două lucrări importante privind separarea izotopilor U 235 – şi i-a comunicat lui Kremer rezultatele muncii lui de cercetare.

Însă în vara anului 1942, la fel de brusc cum apăruse, Kremer a dispărut din viaţa lui Fuchs, fără nicio avertizare sau explicaţie. Ofiţerul sovietic s-a întors pe neaşteptate la Moscova, revenind în fruntea unei brigăzi de tanchişti pe Frontul de Est, unde a fost rănit de două ori şi în cele din urmă, avansat în gradul de general maior. În mod bizar, nici Kremer, nici Moscova nu au luat măsuri pentru a asigura continuitatea contactului cu Klaus Fuchs. Motivul acestei omisiuni misterioase nu a fost niciodată explicat într-o manieră satisfăcătoare. Kremer ardea de nerăbdare să se întoarcă la războiul convenţional şi nu se înţelegea prea bine cu colegii de la ambasadă. E posibil să fi renunţat pur şi simplu la post într-un moment de iritare. Însă, indiferent de motiv, Fuchs s-a trezit abandonat, rămas fără coordonator într-un moment crucial: el şi Peierls tocmai obţinuseră un succes major în calcularea timpului necesar pentru a obţine uraniu îmbogăţit şi voia să comunice Moscovei acest lucru. A apelat din nou la Jürgen Kuczynski, care de data aceasta a decis să nu mai treacă informaţia prin ambasadă. În schimb, a informat-o pe sora lui.

La o reuniune de familie în Hampstead, în luna iulie a acelui an, Jürgen a luat-o pe Ursula deoparte şi i-a spus

că „un fizician pe nume F. pierduse legătura cu un reprezentant al departamentului militar al Ambasadei Sovietice, cunoscut sub numele de «Johnson»". În seara aceea, întoarsă în Kidlington, Ursula a trimis un mesaj Moscovei, cerând instrucţiuni. Dându-şi seama, probabil, că evitaseră la mustaţă o gafă de proporţii istorice, Centrul a răspuns: „Ia legătura cu Otto".

Întâmplător, Ursula avea deja contacte în domeniul secretelor atomice, prin intermediul unei prietene de familie.

Activitatea de spioană a Melitei Norwood a început în 1937. Născută dintr-un tată leton şi o mamă englezoaică, Letty Sirnis a crescut în Bournemouth şi s-a alăturat partidului comunist la vârsta de 25 de ani. În urma morţii premature a tatălui ei, familia s-a mutat în Hendon. Sora ei îi fusese studentă lui Robert Kuczynski la London School of Economics, iar mama ei, Gertrude, ajutase familia Kuczynski să îşi găsească prima locuinţă permanentă din Marea Britanie, cea de pe Lawn Road. În 1932, Letty a devenit secretară a Asociaţiei Britanice de Cercetare a Metalelor Neferoase (BNFMRA), o companie semipublică având ca obiect de activitate cercetările metalurgice. Cinci ani mai târziu, NKVD-ul, precursor al KGB-ului, a recrutat-o drept informator. S-a căsătorit cu un profesor comunist de matematică, Hilary Norwood, şi s-a mutat într-o casă tip duplex din Bexleyheath, unde îşi creştea copiii, citea literatură pacifistă şi îşi pregătea propriul gem. Când KGB-ul s-a trezit în criză de personal, în urma campaniilor de epurare, a fost transferată în serviciile de informaţii militare sovietice.

Se prea poate ca Melita Norwood, nume de cod Hola, să fi fost cel mai longeviv agent sovietic de pe teritoriul britanic, însă a fost totodată, ani buni, şi unul sortit celei mai anoste munci. Acest lucru s-a schimbat în 1942, odată cu lansarea programului britanic de înarmare nucleară. O bună parte din cercetarea legată de proprietăţile anumitor metale, printre

care şi uraniul, era desfăşurată de către BNFMRA şi astfel, dintr-odată, Norwood, „secretara perfectă" după părerea şefului ei, s-a trezit având acces la secrete deosebit de valoroase. În august 1941, Churchill a devenit primul lider din lume care a aprobat un program de înarmare nucleară, iar câteva săptămâni mai târziu, Norwood a realizat prima ei predare de informaţii către serviciile sovietice, un studiu privind comportamentul uraniului la temperaturi ridicate. Începând din momentul acela, a furnizat un flux constant de informaţii top secrete legate de programul atomic, completând, confirmând şi, în unele cazuri, dezvoltând torentul de informaţii asigurat de Fuchs. Motivaţia ei era remarcabil de asemănătoare cu a lui – „Voiam ca Rusia să se afle pe o poziţie de egalitate cu Occidentul" – şi la fel şi imaginea ei de sine, respectiv iluzia legată de ceea ce era cu adevărat.

„Nu m-am considerat niciodată spioană." Publicaţia *The Times* avea să relateze ulterior: „Scotea documentele despre Tube Alloys din seiful superiorului ei, le fotografia în miniatură, cu o cameră specială, apoi i le dădea coordonatorului ei sovietic, cu care se întâlnea incognito în suburbiile din partea de sud-est a Londrei"[4]. Coordonatorul era Ursula Beurton.

Cum familia Norwood era de multă vreme apropiată de familia Kuczynski, cele două femei aveau întotdeauna o scuză să se întâlnească „chiar şi vizitându-se reciproc acasă".

Centrul se baza tot mai mult pe agenta Sonia, „şefa reţelei noastre de spioni clandestini din Anglia"[5], ale cărei informaţii de cea mai înaltă calitate proveneau nu doar de la informatori individuali precum Norwood, ci şi, indirect, din straturile superioare ale structurilor de conducere ale Marii Britanii. Politicianul laburist Sir Stafford Cripps era unul dintre prietenii apropiaţi ai lui Robert Kuczynski şi un membru de încredere al Cabinetului de război al lui Churchill. În 1942, recent întors de la Moscova, unde îşi petrecuse doi ani ca ambasador al Marii Britanii, era deosebit de bine informat

în privinţa relaţiilor anglo-sovietice şi avea acces la secrete de stat importante. Totodată, faţă de academicianul german care îi era prieten, se arăta extrem de indiscret. Kuczynski îi pasa mai departe fiicei sale orice fel de informaţii pe care le afla de la Stafford Cripps şi de la alţii, iar ea comunica totul către Moscova.

În cealaltă viaţă a ei, paralelă, Ursula se transforma rapid într-o casnică tipică din Marea Britanie, iar copiii s-au adaptat cu uşurinţă la noul mediu. Michael era elev la şcoala primară din Kidlington. În scurta sa viaţă, de până atunci, învăţase germană, chineză, poloneză şi franceză. Acum, aproape peste noapte, a învăţat să vorbească engleză – cu accent de Oxfordshire. Când Ursula era plecată, veneau vecinii să aibă grijă de Nina. Oamenii de la sat pot fi excesiv de curioşi şi băgăreţi, însă în condiţiile în care zona rurală era inundată de un număr mare de străini, printre care şi mulţi refugiaţi, nimeni nu-i acorda prea multă atenţie femeii care locuia pe Oxford Road doar cu copiii ei, fără să deranjeze pe nimeni. Vorbea engleza atât de bine şi cu un accent atât de sesizabil, încât majoritatea oamenilor nici nu ştiau că era nemţoaică şi îşi închipuiau că era englezoaică sau, în cel mai rău caz, franţuzoaică. Singura problemă, din perspectiva localnicilor, era numele ei. „Beurton" aducea suspect de mult cu un nume străin, ceea ce, desigur, şi era. Prin urmare, au început să o numească „doamna Burton", refuzând să folosească orice alt nume. Într-un fel, era un semn că o acceptaseră în rândul lor.

Cele două aspecte ale vieţii Ursulei, activităţile ei domestice şi cele de spionaj, cele la vedere şi cele secrete, se contopeau ca niciodată până atunci. În rolul ei de doamna Burton de la numărul 142, avea un cămin stabil, copii fericiţi, vecini prietenoşi şi o familie ce o sprijinea; în rolul ei de agent Sonia, avea un aparat de fotografiat cu care producea micro-puncte, o reţea de subagenţi, un coordonator sovietic săritor care o aprecia şi un transmiţător radio ilegal ascuns în

dulapul din dormitor. În plus, şi-a recăpătat soţul şi colegul de spionaj.

În data de 30 iulie 1942, avionul care decolase din Lisabona a aterizat pe aeroportul Poole, iar un bărbat înalt şi slab, cu un paşaport britanic identificându-l drept John William Miller, a coborât pe pistă. Ţinându-se de promisiune, Victor Farrell de la MI6 îi furnizase lui Len Beurton o soluţie pentru a fugi din Elveţia; drumul lui din Geneva în Marea Britanie se dovedise, în cele din urmă, remarcabil de uşor. Autorităţile elveţiene, franceze, spaniole şi portugheze îl lăsaseră pe domnul Miller să treacă fără nici cea mai mică obiecţie; cele britanice însă, nu. Când a ajuns în Poole, bagajul i-a fost verificat la sânge, iar Len a fost supus unui interogatoriu chiar mai riguros decât cel prin care trecuse Ursula.

Len Beurton a recunoscut cu inima uşoară că paşaportul britanic era fals, după cum fals era şi cel de-al doilea paşaport bolivian, descoperit în valiza lui, pe numele de Luis Carlos Bilboa. Restul declaraţiei lui a fost o ţesătură complexă de minciuni. A afirmat că se dusese în Germania în 1939, „pentru a încerca să vândă anumite proprietăţi aparţinându-i lui Herr Rudolf [sic] Kuczynski, refugiat în exil încă de la venirea la putere a lui Hitler, în prezent profesor de demografie la Universitatea din Londra"; a povestit că plecase din Elveţia pentru că „situaţia părea gata să explodeze". Când a fost întrebat cum supravieţuise financiar timp de trei ani fără un loc de muncă, Len „a pretins că ar fi moştenit 20 000 de lire de la nişte rude din Franţa" în perioada în care muncea în Jersey, înainte de război, iar de atunci trăise tot din banii respectivi.

Autorităţile au simţit că ceva era suspect în toată povestea lui. Len nu a pomenit nimic despre tuberculoza care, după spusele Ursulei, l-ar fi determinat să vină în Elveţia iniţial; tatăl lui fusese un chelner francez sărac lipit pământului, deci părea puţin probabil ca rudele lui să fi strâns 20 000 de lire, cu atât mai puţin să-i fi lăsat acei bani moştenire unui

îndepărtat văr englez; manifesta „lipsă de francheţe în felul în care răspundea la întrebări". Cum anume reuşise să facă rost de cele două paşapoarte false era un alt aspect ce trebuia investigat mai în profunzime. „Interogatorul se vede nevoit să îşi recunoască incapacitatea de a-şi forma o opinie clară în privinţa lui Beurton... se poartă oarecum suspect de fiecare dată când se află în faţa unei autorităţi a statului (în special de natură militară), părând să aibă faţă de acestea o antipatie şi neîncredere inerente". Len se afla deja pe lista neagră, reprezentând un potenţial risc de securitate, iar răspunsurile lui sugerau că era cazul să şi rămână acolo. A fost eliberat, însă nu înainte ca MI5 să ia măsuri pentru a-l împiedica să iasă din ţară: „Rugăm Oficiul de Paşapoarte să nu elibereze Permis de Ieşire din Ţară pentru Leon Beurton fără a ne informa pe noi mai întâi". Neabătându-se de la sexismul adânc înrădăcinat al perioadei respective, MI5 considera că jumătatea masculină a cuplului reprezenta principala potenţială ameninţare, în contextul în care ţinta reală a suspiciunilor lor ar fi trebuit să fie soţia acestuia.

Ursula şi Len nu se mai văzuseră din 1940. Reuniunea lor a fost una fericită şi pasională. Len s-a minunat de cât de mult crescuseră copiii în absenţa lui, de cât de bine se descurca Nina cu engleza ei şi de interesul tot mai pronunţat al lui Michael faţă de crichet. Ajunsese să îi vadă pe copii ca fiind ai lui. Viaţa de familie şi-a reluat cursul firesc, aproape cum fusese înainte, doar dramaticul peisaj alpin din trecut era înlocuit acum de vastele dealuri înverzite ale comitatului rural Oxfordshire. În timpul plimbărilor lungi prin natură, pe lângă Kidlington, Ursula i-a descris lui Len, în linii mari, cum îşi continuase munca de spion în favoarea Uniunii Sovietice. I-a arătat transmiţătorul radio ascuns în dormitorul lor. Nu i-a oferit însă detalii despre munca ei clandestină, iar Len nu a întrebat-o. Chiar şi în interiorul căsniciei lor, Ursula comunica doar ceea ce considera că era

necesar şi erau multe lucruri pe care încă nu era necesar pentru Len să le cunoască.

La trei zile după sosirea în Marea Britanie, Len a primit o scrisoare de la guvernul britanic, prin care i se cerea să ramburseze costul repatrierii sale din Spania în 1938. Acea notă de plată reprezenta un mesaj clar. „Ne-a arătat că autorităţile luaseră act de întoarcerea lui Len. Acesta avea să scrie ulterior: „Începutul a fost neprielnic – şi aşa a şi rămas".

La sosirea sa în Poole, Len declarase că scopul întoarcerii sale în Marea Britanie era „să îşi revadă soţia şi să se înroleze [în armată]". Acum, că primul obiectiv fusese îndeplinit, se simţea obligat să se ocupe şi de cel de-al doilea: Len s-a oferit voluntar să se înroleze în Forţele Aeriene Regale.

Cât timp Len aştepta să îi sosească hârtiile de încorporare, Michael studia arta loviri mingii de crichet cu scopul de a-i imprima o mişcare lentă, dar cu potenţial de deviere bruscă, Nina învăţa să numere, iar Ursula, la fel ca toate celelalte gospodine din Marea Britanie, se străduia să se descurce cu sărăcăcioasele raţii de război (cu un oarecare ajutor financiar din partea Uniunii Sovietice), se ocupa de copii şi povestea peste gard cu vecinii despre mersul războiului. După toate aparenţele, familia ei era una perfect obişnuită, bucuroasă să se regăsească sub acelaşi acoperiş. Doar că, o dată la câteva săptămâni, Ursula îşi lăsa familia acasă, se urca pe bicicletă şi pedala în secret până într-o altă parte a zonei rurale a Marii Britanii, pentru a se plimba pe câmpii, la braţul unui alt bărbat.

18

Spioni atomici

Spre sfârşitul verii anului 1942, un bărbat şi o femeie, ambii refugiaţi din Germania nazistă, erau cufundaţi în conversaţie într-o cafenea de peste drum de gara Snow Hill din Birmingham. Dacă cineva ar fi tras cu urechea, nu ar fi auzit nimic ieşit din comun. Povesteau despre cărţi, filme şi război, iniţial în germană, mai apoi în engleză, pe care amândoi o vorbeau fluent. Au stabilit să se reîntâlnească o lună mai târziu.

Când s-au ridicat să plece, bărbatul i-a întins femeii un dosar gros, conţinând 85 de pagini de documente, cele mai recente rapoarte privind proiectul Tube Alloys şi cel mai periculos secret din lume.

„A fost plăcut să purtăm o conversaţie obişnuită“[1], scria Ursula, referindu-se la acea primă întâlnire crucială cu Klaus Fuchs. „Am remarcat, cu acea primă ocazie, cât de calm, atent, politicos şi cultivat era.“ În realitate, Fuchs venise la acea întâlnire extrem de angoasat, însă îl calmase „prezenţa liniştitoare“ a femeii care i se prezentase drept Sonia. Kremer se arătase rece şi pragmatic, însă se dovedise că putea „să discute despre ceea ce simţea“[2] cu Sonia.

Gara din Birmingham era un loc mult prea public pentru a se preta întâlnirilor dintre spioni. De la fereastra trenului, în drum spre casă, Ursula a remarcat un loc mai potrivit.

Paşnicul târguşor Banbury, aflat la jumătatea distanţei dintre Oxford şi Birmingham, se remarca prin faptul că nu ieşea absolut deloc în evidenţă. O veche poezioară pentru copii marchează singurul eveniment însemnat petrecut vreodată acolo.

> Încalecă un ponei spre Banbury Cross,
> Să vezi o doamnă elegantă p-un cal arătos,
> Cu inele la mâini, clopoţei la picioare,
> Peste tot, însoţită de muzici şi cântare.

În cele opt secole care se scurseseră de la acel episod, nu se întâmplase mai nimic care să tulbure somnul acelui orăşel, ceea ce îl făcea ideal pentru ce avea Ursula nevoie.

O lună mai târziu, s-a întâlnit cu Fuchs în apropierea gării din Banbury şi au pornit agale pe drumurile de ţară, mergând braţ la braţ, pentru a respecta „principiul încetăţenit al întâlnirilor ilicite", pozând, pentru oricine i-ar fi văzut, în amanţi care savurează o idilă. Prima sarcină era să stabilească o „căsuţă poştală moartă", o ascunzătoare în care să lase mesaje şi să organizeze întâlnirile viitoare. O cărare ce traversa câmpiile pustii şi ducea la un pâlc de pădure izolat, care nu se vedea din drum. Ursula îşi adusese o mică mistrie, iar în vegetaţia măruntă ce creştea printre rădăcinile unui copac, a săpat o groapă. „Klaus stătea şi mă privea prin ochelari." Nu s-a oferit nicio clipă să o ajute, urmărind-o cu o expresie de concentrare intensă, ca şi cum ar fi asistat la un experiment. „Mie mi s-a părut perfect în regulă. Eram o persoană mai obişnuită şi mai practică decât el. O dată am ridicat privirea spre el şi mi-am spus: «O, îndrăgit şi măreţ profesor»".

Timp de un an începând din momentul acela, o dată la câteva săptămâni, într-o dimineaţă de weekend, Ursula lua trenul spre Banbury şi lăsa un mesaj scris în căsuţa poştală secretă, informându-l pe Fuchs unde şi când aveau să se întâlnească în după-amiaza aceea. Fuchs venea din Birmingham cu trenul. Întâlnirile lor aveau loc întotdeauna „pe drumurile de ţară" de lângă Banbury, niciodată în acelaşi loc, şi fiecare dura mai puţin de o jumătate de oră. „Ar fi fost mai dificil să fim urmăriţi în spaţiul deschis de la ţară", scria ea. Şi „stârneam mai puţine suspiciuni dacă făceam o plimbare împreună". În plus, îi făcea plăcere compania lui.

Fuchs nu ştia nimic despre trecutul şi experienţele Ursulei, iar ea nu înţelegea mare lucru din fizica nucleară, însă aveau în comun istoria ţării lor, ideologia şi secretul ce îi lega. „Cine nu a trăit într-o asemenea izolare nu îşi poate imagina cât de preţioase erau aceste întâlniri cu un tovarăş german", avea ea să scrie mai târziu. „Iar faptul că eram amândoi implicaţi în activităţi periculoase sporea sentimentul de apropiere dintre noi." Fuchs părea „sensibil şi inteligent", dar şi rupt de lume, detaşat de realitate, singuratic în duplicitatea sa. Între cei doi s-a format rapid o legătură sufletească.

Ursula avea să susţină ulterior că Fuchs habar nu avusese că „fata din Banbury" (aşa cum a descris-o el mai târziu) era sora tovarăşului Jürgen Kuczynski. Avea grijă să nu o întrebe cum o chema în realitate, nici unde locuia. Jürgen le făcuse legătura, însă cei doi fraţi nu discutau niciodată despre Fuchs. „Deşi fratele meu şi cu mine ne înţelegeam foarte bine, eu respectam cu stricteţe regulile." La momentul respectiv, Ursula nu conştientiza încă importanţa istorică a informaţiilor pe care le transmitea Centrului. Însă reacţia Moscovei – entuziastă, recunoscătoare şi din ce în ce mai lacomă – demonstra cât se poate de clar că tocmai înhăţase cea mai consistentă pradă din întreaga ei carieră. În serviciile de informaţii militare sovietice, nu se practica

măgulirea agenţilor, însă răspunsurile la mesajele ei erau mai însufleţite decât orice primise până atunci: „Important"; „Foarte valoros".

Torentul de secrete ştiinţifice transferate de Fuchs Uniunii Sovietice între 1941 şi 1943 a constituit una dintre cele mai concentrate capturi în materie de spionaj din istorie: circa 570 de pagini de copii după rapoarte, calcule, scheme, formule şi diagrame, proiectarea procesului de îmbogăţire a uraniului, un ghid pentru dezvoltarea accelerată a bombei atomice. O mare parte din acest material era prea complex şi prea tehnic pentru a fi codat şi transmis prin radio, prin urmare, Ursula îi înmâna documentele lui „Serghei" prin intermediul unui „contact-fulger", o predare făcută pe furiş, pe care un observator neinstruit nu ar fi putut să o detecteze. Dacă Ursula avea de comunicat informaţii urgente sau dosare voluminoase, lua legătura cu Aptekar folosind un „semafor grafic" după o procedură prestabilită: „Trebuia să merg la Londra şi, la o anumită oră şi într-un anumit loc, să scap pe jos o bucată de cretă şi să calc pe ea". Două zile mai târziu, venea cu bicicleta la locul de întâlnire, un drum secundar aflat la nouă kilometri şi jumătate după intersecţia dintre A40 şi A34 pe drumul de la Oxford spre Cheltenham; Aptekar venea de la Londra în maşina ataşatului militar şi ajungea la punctul de colectare a materialelor la o oră stabilită, predarea realizându-se rapid. La una dintre aceste întâlniri, ofiţerul sovietic i-a dat Ursulei un nou aparat de fotografiat Minox, pentru crearea de micro-puncte şi copierea de documente, şi un transmiţător mic, dar puternic, de doar cincisprezece pe douăzeci de centimetri, doar a şasea parte din transmiţătorul radio pe care şi-l construise ea şi mult mai uşor de ascuns. Ursula şi-a demontat propriul echipament, însă l-a pus deoparte „pentru utilizare în caz de urgenţă".

Fuchs avea acces la cele mai intime detalii ale proiectului atomic şi nu păstra nimic doar pentru el. În primul an, el

şi Peierls au scris împreună nu mai puţin de unsprezece rapoarte, inclusiv câteva lucrări ce au stat la baza unor progrese însemnate privind separarea izotopilor şi calcularea puterii distructive a bombei. Conform celui mai recent biograf al acestuia, „Fuchs a fost cel care, prin intermediul Soniei, a ţinut Moscova la curent cu toate datele ştiinţifice produse în cadrul proiectului Tube Alloys timp de mai bine de un an"[3]. GRU nu se dumirise de la bun început cât de valoros era Fuchs; din momentul în care acesta a ajuns pe mâinile Soniei, cazul lui a căpătat prioritate absolută, iar proiectul de înarmare nucleară a primit din partea sovieticilor un nume de cod care reflecta entuziasmul crescând al Moscovei: „Enormos". Solicitarea lui Fuchs ca informaţiile furnizate de el să ajungă direct pe biroul lui Stalin a fost satisfăcută pe deplin. De acum, Fuchs şi Sonia se instalaseră ferm pe radarul liderului sovietic, poziţie nu neapărat confortabilă, după cum ar fi putut să confirme oricare dintre apropiaţii capriciosului şi sângerosului tiran.

În aprilie 1942, Molotov, ministrul sovietic de externe, a compilat un dosar cu rapoartele de informaţii secrete (majoritatea provenind din Marea Britanie) ce descriau această nouă superarmă şi i l-a înmânat ministrului industriei chimice, cu ordin de la Stalin, pentru a determina ce măsuri trebuiau luate mai departe. Oamenii de ştiinţă au recomandat ca Uniunea Sovietică să demareze propriul program de dezvoltare a bombei atomice cât de curând posibil. Până la sfârşitul anului, Comitetul de Stat pentru Apărare autorizase înfiinţarea unui laborator de dezvoltare a unei bombe cu uraniu sub conducerea lui Igor Kurchatov, şeful Departamentului de fizică nucleară al Institutului Fizico-Tehnic din Leningrad. În februarie 1943, savanţii sovietici recrutaţi pentru proiectul bombei atomice s-au pus serios pe treabă pentru a rezolva o problemă ce fusese deja parţial soluţionată graţie

fluxului considerabil de materiale secrete ce venea de la Klaus Fuchs şi Ursula Kuczynski.

Descoperirile Marii Britanii în materie de fizică nucleară le erau comunicate şi Statelor Unite, pe cale legală şi formală, însă la fel de secretă. Încă din octombrie 1941, preşedintele Roosevelt îi trimisese un mesaj lui Winston Churchill, sugerându-i să iniţieze o corespondenţă pe tema cercetărilor atomice. Intrarea Americii în război două luni mai târziu a dat un nou avânt acestei colaborări. Însă, în scurtă vreme, a devenit evident că America avansa considerabil în cursa dezvoltării bombei, iar centrul de gravitaţie (şi epicentrul investiţiilor financiare) în materie de cercetare a armelor nucleare era pe punctul de a se muta de cealaltă parte a Atlanticului. Proiectul „Manhattan" al Statelor Unite, în care Marea Britanie şi Canada erau parteneri secundari, avea să absoarbă în cele din urmă programul Tube Alloys, să angajeze 130 000 de persoane şi să construiască prima armă nucleară din lume.

Statele Unite şi Marea Britanie lucrau împreună la bombă, făcând progrese uluitor de rapide pe partea ştiinţifică – totul în cel mai mare secret. Niciuna din ţări nu îşi ajuta, nici informa, principalul aliat, Uniunea Sovietică. Însă Moscova obţinea acel ajutor oricum, fără ştirea lor, prin intermediul spionilor săi. Stalin nu doar că era la curent cu detaliile privind bomba, ci ştia şi că Marea Britanie şi Statele Unite nu bănuiau că el ştia (ceea ce este o situaţie rară în materie de spionaj). Şi le solicita spionilor săi să afle tot mai multe informaţii.

În toamna anului 1942, Ursula, Len şi copiii s-au mutat din nou, instalându-se într-o casă aparţinându-i uneia dintre cele mai importante persoane din sistemul judiciar britanic, un stâlp al comunităţii evreilor englezi şi ultima persoană care ar fi putut fi suspectată că ar adăposti un spion sovietic în curtea din spate a locuinţei sale. Judecătorul Neville Laski, recent pensionat din funcţia de preşedinte al Consiliului de

Delegaţi ai Evreilor Britanici, locuia într-un spaţios conac din perioada Regenţei din Summertown, într-o suburbie plină de verdeaţă în partea de nord a Oxfordului. Laski era un patriot de neclintit. După Acordul de la München, acesta declarase: „Mai presus de orice, obligaţia principală a evreilor britanici este devotamentul lor ferm şi statornic faţă de ţara a cărei cetăţenie o poartă“[4]. Fratele lui Laski, Harold, era un teoretician politic de stânga, profesor de Ştiinţe politice la London School of Economics şi prieten cu Robert Kuczynski. Când Neville Laski şi soţia lui, Phina, cunoscută drept Sissie, au auzit că Ursulei urma să îi expire contractul de închiriere pentru casa din Kidlington, s-au oferit să îi închirieze Avenue Cottage, o fermecătoare clădire cu patru camere ce servise cândva drept şopron pentru trăsuri, situată în spatele conacului, având o scară interioară în spirală şi propria intrare de pe George Street (în prezent, Middle Way) numărul 50a. „Era o căsuţă veche şi interesantă“, scria Ursula, „cu un petic de iarbă drept curte interioară şi o mulţime de şoproane vechi“.

În ziua în care s-a mutat, Ursula i-a făcut o vizită doamnei Laski, spre sfârşitul dimineţii, şi a găsit-o pe Sissie încă în pat, „într-o cămaşă de noapte tivită cu dantelă, servind micul dejun de pe o tavă de argint, exact ca bogătaşii din filme“. Uşor intimidată de acest spectacol, Ursula a rugat-o pe noua ei proprietăreasă să-i permită să „monteze o antenă de pe acoperişul casei noastre până la unul dintre grajdurile ei“. Doamna Laski şi-a dat acordul cu generozitate, fără a bănui câtuşi de puţin că acea antenă ar fi fost altceva decât „una normală pentru orice aparat de radio“. Ursula şi Len au ascuns transmiţătorul miniatural într-o gaură din spatele unei pietre acoperite de muşchi din zidul grădinii.

Klaus Fuchs era cea mai importantă sursă de informaţii a Ursulei, însă nu era singura. În decurs de un an, reţeaua Soniei s-a extins într-o asemenea măsură, încât a ajuns să

includă cel puţin o duzină de spioni, furnizându-i cantităţi însemnate de secrete: militare, politice şi ştiinţifice. Melita Norwood copia cu discreţie toate documentele relevante ale Asociaţiei Britanice de Cercetare a Metalelor Neferoase, care juca un rol din ce în ce mai important în cercetarea nucleară; Jürgen şi Robert Kuczynski adunau neobosiţi informaţiile şi bârfele din jurul lor; Hans Kahle îi prezenta rapoarte cel puţin o dată pe lună. În 1942, Ursula a recrutat un nou agent britanic, un ofiţer din cadrul departamentului tehnic al Forţelor Aeriene Regale „dispus să ofere URSS-ului sprijin constructiv împotriva lui Hitler", furnizând, printre altele, detalii ce ţineau de dezvoltarea avioanelor militare, inclusiv descrierea mecanismului de declanşare folosit pentru a lansa bombele de 450 kg transportate de bombardierul Lancaster. Ursula i-a dat numele de cod „James". „Ne făcea rost de date exacte, mase şi dimensiuni, capacitate, caracteristici speciale, ba a reuşit chiar să îmi pună la dispoziţie planurile de execuţie ale unor aparate ce încă nu fuseseră lansate". Fost sudor şi simpatizant comunist, James a refuzat să fie plătit şi „nu se considera «spion»", deşi, fără urmă de îndoială, exact asta era.

Toate aceste informaţii trebuiau transpuse în rapoarte, codate şi trimise la Moscova. Până la sfârşitul anului 1942, Ursula ajunsese să transmită de două sau trei ori pe săptămână. Micuţul Michael se întreba cum se făcea că mama lui dormea atât de des după-amiaza: era frecvent epuizată după nopţi în care muncea aproape până dimineaţa.

Serviciul de Securitate Radio a fost înfiinţat la începutul războiului, pentru a detecta „transmisiuni ilicite" de pe teritoriul Marii Britanii. Obiectivul său principal era să scoată la iveală agenţii naziști care trimiteau mesaje radio către Germania, însă, până în 1943, „Ascultătorii Secreţi" ajunseseră să intercepteze şi „volume însemnate de trafic radio rusesc"[5]. Materialul interceptat era în cod Morse,

complet indescifrabil, prin urmare, era trimis la Bletchley Park pentru a fi decodificat. Spre deosebire de germani, al căror cod Enigma fusese spart, serviciile de informaţii sovietice foloseau un sistem pe bază de blocuri de unică folosinţă, despre care se credea că nu putea fi spart. Chiar dacă serviciile de informaţii britanice nu reuşeau să descifreze conţinutul traficului radio sovietic, erau hotărâte să îi pună capăt: de fiecare dată când se detecta un transmiţător radio ilegal, o serie de furgonete de detecţie radio dotate cu echipamente sofisticate de localizare erau trimise să ia la puricat zona suspectă.

„Trebuia să ne dăm seama că, la un moment dat, transmiţătorul meu avea să fie descoperit", scria Ursula. La ordinele Moscovei, Ursula şi Len au pregătit un nou operator radio, „Tom", montator la uzina de maşini din Cowley, care să poată prelua transmisiunile în caz de urgenţă. Tom era un comunist convins că ajuta direct cauza antifascistă prin sprijinirea Uniunii Sovietice, aliatul Marii Britanii.

Acea atitudine nu era tocmai rară în Anglia celui de-al Doilea Război Mondial, cu atât mai puţin în rândul comunităţilor neoficiale de simpatizanţi comunişti. Len s-a dovedit a fi eficient ca recrutor de spioni. „Istoricul meu de luptător în Brigăzile Internaţionale avea şi aspecte pozitive"[6], scria el. „Îmi deschidea uşi în cercuri progresiste şi liberale. Sarcina noastră a fost înlesnită de sentimentele antifasciste elementare ale oamenilor, întărite de campania de bombardamente strategice a lui Göring şi de enorma admiraţie pe care şi-o câştigase Uniunea Sovietică luptând singură. Înainte de a lua legătura cu o persoană, era întotdeauna esenţial să îi evaluezi atent caracterul." Unul dintre cei recrutaţi de Len a fost „o veche cunoştinţă" de-ale acestuia, care luptase alături de el în Spania. Ursula a încercat ulterior să ascundă identitatea acestui bărbat, descriindu-l generic drept „chimist".

Recrutul lui Len era probabil excentricul om de știință J.B.S. Haldane, profesor de biometrie la Colegiul Universitar din Londra, care vizitase Spania de trei ori în timpul Războiului Civil, pentru a veni în sprijinul republicanilor, ocazie cu care se împrietenise cu Len Beurton. În 1941, Haldane era implicat în programul top secret de cercetare subacvatică al Marinei, desfășurat la Gosport. „În afară de informații despre operațiunile de transport al tancurilor pe mare, ne-a furnizat și un instrument important care era folosit în cadrul sistemelor radar ale submarinelor", scria Ursula. În momentul în care a primit acel obiect, Ursula a dat fuga la Londra cu o bucată de cretă în buzunar. Două zile mai târziu, Serghei o aștepta la locul de întâlnire aflat la vest de Oxford, când Ursula a apărut pe vechea ei bicicletă, transportând în coș o piesă importantă de echipament militar experimental, furnizată de un profesor marxist pe jumătate surd, care detesta guvernele și șosetele. Ursula scria: „La vremea respectivă, radarul era o tehnologie destul de nouă, iar Centrul s-a arătat foarte interesat".

Într-o zi, întorcându-se dintr-o deplasare la Londra, Ursula l-a găsit pe Len zâmbind cu gura până la urechi, iar pe copii, încă treji și extrem de entuziasmați. Cei trei i-au cerut să închidă ochii, apoi au condus-o la adăpostul antiaerian de tip Morrison din grădină: acolo, decorată cu stegulețe, se afla o bicicletă nouă-nouță. Cea veche, a declarat Len, „îți amenința integritatea fizică", în vreme ce noua bicicletă avea să-i fie utilă pentru a ajunge „în diverse locuri de întâlnire ilegale". Len nu era un bărbat care să-și demonstreze vizibil emoțiile. Ursula a fost înduioșată de gestul lui, reprezentând atât o dovadă de iubire, cât și un tip de achiziție utilă în munca de spionaj.

În primele zile de primăvară ale anului 1943, în plin război, și în condițiile în care rețeaua ei de spioni opera la capacitate maximă, Ursula a descoperit cu încântare că era

din nou însărcinată, la vârsta de 36 de ani. Len se lăsase destul de greu convins să participe la conceperea unui bebeluș, remarcând că era posibil să fie chemat în serviciul militar în orice moment, caz în care ar fi fost nevoit să o lase să se ocupe singură de trei copii mici și o rețea de spioni în plină dezvoltare. Însă Ursula rămânea neînduplecată.

„Îmi doream un copil cu el, [iar] când, la sfârșitul anului 1942, a început încercuirea armatei germane la Stalingrad, prevestind victoria... am început să insist". Cum altfel ar fi putut sărbători mai bine victoria sovietică dacă nu aducând pe lume un al treilea copil? În plus, „copiii mici îmi asigurau o acoperire legală solidă". Cu cât avea mai mulți copii, cu atât ar fi fost mai puțin probabil să fie suspectată de spionaj. Ca în toate deciziile majore din viața ei, interesele ei profesionale, cele politice și cele personale se împleteau.

Ursula nu a informat Centrul că era din nou însărcinată. Fiind o organizație birocratică orientată spre performanță, condusă de bărbați și având prea puține femei în structura sa, GRU nu oferea concediu de maternitate și, chiar dacă ar fi făcut-o, Ursula l-ar fi refuzat. În timp ce copilașul creștea în pântecul ei, creștea și volumul de muncă.

La presiunile lui Stalin, Centrul se dădea acum peste cap să stoarcă tot ce se putea din cea mai importantă sursă a sa. Conform unui raport al GRU, Fuchs a reușit să obțină mulaje de plastilină după diverse chei folosite în cadrul bazei de cercetare din Birmingham, care i-au fost apoi transmise, prin intermediul Ursulei, lui Vladimir Barkovsky, șeful diviziei de informații științifice și tehnice din cadrul rețelei de spioni rezidenți în Londra. „Cu ajutorul cheilor copiate, confecționate de Barkovsky în persoană, [Fuchs] a reușit să obțină o mulțime de documente secrete, atât din seiful lui, cât și din seifurile colegilor săi.[7]" Barkovsky îi luase locul lui Aptekar, fiind noul „Serghei" ce asigura legătura dintre Ursula și spionii „legali" de la ambasada sovietică:

acesta a raportat Moscovei că Fuchs (având acum numele de cod „Rest", înlocuit mai târziu cu „Charles"), „colaborează bucuros cu noi, însă... refuză chiar şi cea mai mică sugestie a unei recompense financiare". Uneori, torentul de informaţii de la Klaus aproape că era mai mult decât putea Ursula să ducă. La una dintre întâlnirile lor, acesta i-a adus „un dosar voluminos cu planuri detaliate", cuprinzând peste o sută de pagini. „Dă-l mai departe cât de repede", i-a cerut Fuchs, punând-o din nou pe drumuri: fuga la Londra, un nou semn cu creta pe asfalt şi o nouă întâlnire pe o uliţă pustie.

În iunie 1943, Stalin i-a dat lui Molotov o listă cu douăsprezece întrebări privind proiectul bombei atomice, ordonându-i să obţină răspunsuri cât mai rapid; ministrul de externe rus i-a transmis lista directorului GRU, general locotenent Ivan Ilici, care a trimis imediat o telegramă către reţeaua de spioni rezidenţi din Londra, în atenţia agentului Sonia. Pe 28 iunie, Ursula s-a întâlnit cu Fuchs şi i-a transmis cele „douăsprezece cerinţe urgente" ale lui Stalin. De acum, activitatea lor de spionaj se desfăşura în baza unei liste punctuale, concepute de liderul sovietic în persoană. Fuchs a compilat un raport corespunzător, cuprinzând toate informaţiile pe care le furnizase până la momentul respectiv şi tot ceea ce ştia despre proiectul Tube Alloys, o dovadă remarcabilă a abilităţilor sale ştiinţifice care, dacă ar fi ajuns în mâinile britanicilor, ar fi reprezentat dovada incontestabilă a vinovăţiei sale.

La 5 600 de kilometri depărtare, la Teheran, Rudolf Hamburger îşi juca rolul de spion cu la fel de multă vigoare ca fosta lui soţie, însă nu cu la fel de mult succes. Incompetenţa lui poate că ar fi fost comică, dacă nu s-ar fi dovedit în cele din urmă tragică, având un impact asupra vieţii Ursulei pe care niciunul dintre ei nu ar fi putut să îl prevadă. Misiunea lui Hamburger în Iran începuse bine. Sub acoperirea unui

loc de muncă în serviciul Ministerului de Finanţe iranian, pentru care proiecta o clădire nouă, Rudi s-a apucat cu înverşunare de spionat, strângând informaţii despre infrastructura rutieră şi feroviară construită de britanici şi americani, pentru a asigura aprovizionarea trupelor sovietice de pe frontul de est. Suspectându-şi în permanenţă aliaţii, Stalin voia ca spionii lui să afle dacă nu cumva acumularea forţelor britanice şi americane atât de aproape de graniţa sovietică nu era un semn al unor intenţii maligne. „Sarcina mea era de a monitoriza toate aceste planuri şi manevre, de a determina efectivul trupelor şi natura forţelor militare care erau concentrate sub pretextul «transporturilor de război», în special în sudul ţării, acolo unde se află câmpurile petrolifere“[8], scria Rudi. Centrul de la Moscova i-a pus la dispoziţie un transmiţător radio masiv, într-o carcasă de aluminiu, pe care Rudi l-a ascuns, suspendat cu o frânghie, în interiorul unui horn dezafectat din apartamentul pe care şi-l închiriase. Timp de mai bine de un an, spionul-arhitect a furnizat un flux subţire de informaţii lipsite de importanţă, majoritatea culese de la localnicii angajaţi de aliaţi. În clima secetoasă a Teheranului, episoadele de malarie, boală pe care o contractase într-o închisoare din China, se repetau mai rar. A reuşit chiar să economisească nişte bani, pe care i-a trimis Ursulei prin intermediul unei bănci americane. O scrisoare de la Rudi a sosit la Avenue Cottage chiar înainte de Crăciunul anului 1942, după o întortocheată călătorie cu sistemul poştal afectat de război. Michael, în vârstă de unsprezece ani, a fost încântat, imaginându-şi ziua în care tatăl lui avea să îşi îndeplinească promisiunea de a se întoarce. „Mă tot aşteptam să apară, aşa cum se întâmplase şi în trecut. Îl iubeam cu adevărat“.

Viaţa lui Rudi Hamburger în Teheran era singuratică, însă exotică şi, în condiţiile în care se împărţea între arhitectură şi spionaj, era şi extrem de aglomerată. Încrederea lui în

comunism reflecta zelul celor convertiţi de la o altă ideologie. Era aproape fericit. Apoi, ca de obicei, a dat greş.

Ruhollah Karubian era un armean-iranian angajat ca secretar personal şi traducător al ofiţerului american instalat în fruntea serviciului feroviar. Într-o după-amiază, în timp ce serveau ceaiul, Hamburger i-a cerut lui Karubian, făţiş, să îi vândă informaţii secrete, declarând că „era rus şi voia să afle tot ce se putea afla despre trupele şi bazele militare britanice"[9]. Rudi s-a oferit să „plătească generos... pentru orice lucru care afectează politica externă a Americii în Orientul Mijlociu". Karubian s-a dus glonţ la şeful lui, descriindu-i această abordare şocantă şi grosolană, iar el, la rândul său, a informat serviciile de securitate militară americane. În salonul lui Karubian, a fost instalat un microfon, iar când Hamburger a venit din nou la ceai, un stenograf, cu o pereche de căşti conectate la microfon, ascuns în dormitorul învecinat, a ascultat întreaga conversaţie, luând notiţe. După cum fusese instruit de către serviciile de securitate americane, Karubian s-a prefăcut interesat de oferta lui Hamburger şi i-a cerut acestuia detalii. „Hamburger a refuzat cu încăpăţânare să dezvăluie numele celor pentru care lucra". I-a ţinut, în schimb, un discurs moralizator pe teme de politică internaţională. „Hitler trebuie înfrânt, dar asta nu ne va împiedica niciodată să ne continuăm munca. Vezi tu, Karubian, azi, Anglia, America şi Rusia sunt aliate, dar după ce se va fi încheiat războiul, s-ar putea să redevină inamici. Grupul meu îşi doreşte toate informaţiile posibile. Vrem să finalizăm instalarea noii ordini după război. Trebuie să cunoaştem adevăratele motive ale tuturor aliaţilor". Pentru cei care trăgeau cu urechea, a fost suficient să audă şi atât. În data de 19 aprilie, Rudolf Hamburger a fost arestat de poliţia militară americană. O percheziţie la apartamentul său a scos la iveală 2 000 de dolari în cecuri de călătorie şi un paşaport hondurian fals, însă nu şi radioul ascuns în horn.

„Hamburger a recunoscut că fusese prins în flagrant şi era dispus să accepte consecinţele, însă refuza cu obstinaţie să divulge cine îi erau asociaţii." După o săptămână de detenţie americană, a fost dat pe mâna autorităţilor britanice din Iran.

Colonelul Joe Spencer, de la Biroul de Apărare şi Securitate, şi-a dat seama că avea de-a face cu un spion, însă nu îi era clar ce fel de spion. Hamburger era, în mod evident, „foarte inteligent şi deloc dificil", însă arhitectul german „refuza să răspundă la întrebări" şi părea „complet indiferent la ameninţări şi metode dure de interogare". Spencer l-a lăsat să fiarbă în suc propriu.

Rudi Hamburger era un om prea sincer şi prea incompetent ca spion, pentru a-şi păstra secretele vreme îndelungată. Lipsit de materiale de lectură şi de companie, a devenit deprimat, apoi vorbăreţ. Spencer, aplicând metodele consacrate ale temnicerilor vicleni, a început să îi ofere reviste, ţigări şi o companie agreabilă. De la o săptămână la alta, aluziile lui Rudi deveneau tot mai transparente. „Insista că nu lucra împotriva Aliaţilor, ci pur şi simplu strângea informaţii pentru «Grupul» lui, despre care refuza să dezvăluie orice fel de detalii. Era destul de convins că, în cele din urmă, «Grupul» lui avea să intervină în favoarea sa. Spera că îi vor aranja un loc de muncă bun ca arhitect proiectant, în caz contrar, avea să se întoarcă în China."

În cele din urmă, în august, a recunoscut că lucra pentru „un aliat".

Spencer a râs:

– Există 25 de Naţiuni Unite; doar nu crezi că o să ţi le înşir pe rând.

– Am să-ţi dau un indiciu, a spus Hamburger. Ce alt aliat, în afară de britanici şi americani, e interesat de transporturile din Persia?

A doua zi, după patru luni de detenţie, Rudi a mărturisit totul: „A recunoscut că era de multă vreme agent profesionist

al ruşilor şi asta avea să şi rămână. Sarcina lui, susţinea, era de a colecta informaţii politice despre intenţiile aliaţilor, în special de la ofiţeri militari. A recunoscut că o dăduse în bară în discuţia cu Karubian". Rudi i-a sugerat lui Spencer să le dea un telefon autorităţilor sovietice pentru a-i confirma declaraţiile. „Dar promite-mi că n-ai să le spui că eu am venit cu această sugestie, deoarece întregul meu viitor depinde de asta."

Spencer a luat legătura cu ataşatul militar sovietic, care a confirmat, trei zile mai târziu, că „Hamburger lucra pentru ruşi şi a cerut să le fie predat".

Din punctul de vedere al colonelului Spencer, povestea era lămurită. „L-am predat ruşilor la o oră târzie din noapte, pe un drum pustiu, înconjuraţi de tot misterul celui mai dramatic film cu spioni. A fost un caz simplu – arestasem un agent al Aliaţilor, în urma unui act de ignoranţă al acestuia, apoi ne-am descotorosit de el fără complicaţii". Şi Rudi se aştepta la un viitor fără complicaţii. „Hamburger părea destul de convins că, după ce avea să le fie predat ruşilor, aceştia nu aveau să îi facă nimic. Zicea că avea să-şi continue activitatea de agent, însă probabil altundeva."

Britanicii şi americanii aveau de acum un dosar extrem de stufos privind persoana lui Rudi Hamburger şi dovada că primul soţ al Ursulei Kuczynski era spion sovietic autodeclarat. Chiar dacă Ursula şi Rudi erau divorţaţi şi se aflau la mii de kilometri unul de celălalt, poveştile şi destinele lor erau în continuare legate în mod inexplicabil. Ca spion, Rudi nu reprezenta o ameninţare reală decât pentru fosta lui soţie.

La sfârşitul lui august, Rudolf Hamburger a fost urcat într-un avion cu destinaţia Moscova, unde era convins că îl aştepta, dacă nu o primire demnă de un erou, cel puţin o încurajare prietenoasă, şi o nouă misiune. La fel ca data trecută, când „prietenii" îl scoseseră dintr-o închisoare chineză, Centrul probabil că avea să îl trimită într-un nou sejur de refacere în deplin confort, înainte de a-i încredinţa

o altă misiune. În fond, „demonstrase un grad remarcabil de perseverenţă, angajament şi loialitate de-a lungul anilor". Rudi credea chiar că era posibil să fie avansat în grad.

Se înşela amarnic.

În lumina paranoiei sovieticilor, Rudolf Hamburger nu era doar incompetent, ci şi extrem de suspect.

La două zile după sosirea la Moscova, a fost arestat, acuzat că lucra pentru serviciile de informaţii americane sau britanice şi „închis pentru anchetare", un eufemism pentru întemniţare pe durată nedeterminată şi interogare fără proces. Scăpase prea uşor din mâinile britanicilor. „Circumstanţele eliberării din detenţie a lui Hamburger după arestarea în Iran au stârnit bănuiala că fusese recrutat de un serviciu de informaţii străin." În spiritul logicii bolnave a persecuţiei comuniste, insistenţele lui Rudi că era nevinovat nu au făcut decât să îi confirme vinovăţia. „Ai fost cumpărat de inamici şi ai venit să lucrezi ca spion pentru ei", insista interogatorul. „Da, ai devenit spion... haide, haide, spion jegos, recunoaşte că te-au cumpărat. Ai devenit spion. Mărturiseşte." Solicitarea lui Rudi de a i se pune la dispoziţie un avocat a fost ignorată. „Timp de 24 de ore eşti ţinut treaz, prin foame şi stres", scria acesta. „Măcar de ai putea să nu te gândeşti la nimic şi să dormi. Mâncarea e îngrozitoare... foamea e o tortură cumplită." Starea lui de sănătate s-a deteriorat rapid. În doar câteva luni, a slăbit 20 de kilograme.

Nu a existat un proces oficial, ci doar un verdict. Rudolf Hamburger era un „element periculos pentru societate", vinovat de infracţiuni politice conform Secţiunii 58 a Codului Penal; a fost condamnat la cinci ani de închisoare. Centrul nu a intervenit. Succesul fostei sale soţii ca ofiţer al serviciilor de informaţii sovietice nu a contat câtuşi de puţin. „Fiind străin, cazul meu e clar: sunt spion inamic. Mi se pune eticheta de adversar, de trădător, ceea ce e mai greu

de îndurat decât celula mea de închisoare, decât foamea." Ca atâţia alţii, a fost înghiţit de fălcile gigantice ale Gulagului sovietic, un alt nevinovat duşman al poporului. Coborârea spre iad a lui Rudolf Hamburger începuse.

Aproximativ în aceeaşi perioadă când Rudi a fost arestat, Ursula Beurton a fost avansată la gradul de colonel, singura femeie din cadrul serviciilor de informaţii militare sovietice care a ajuns vreodată atât de sus în ierarhie. Ea nu a fost informată de această avansare în grad. După cum nu avea să afle decât ani buni mai târziu că i se acordase pentru a doua oară Ordinul Steagul Roşu, o altă onoare fără precedent. Relaţia dintre spion şi superiorii săi, ca toate relaţiile în domeniul spionajului, funcţiona în continuare în baza principiului „informării după necesităţi": Moscova a decis că nu era necesar ca Sonia să fie informată de gradul pe care îl obţinuse, nici de faptul că tatăl primului ei copil era acum prizonier al regimului pe care ea îl servea în continuare.

„Doamna Burton" din Avenue Cottage, Summertown, şi-a petrecut iarna anului 1942 plimbându-se prin Oxford pe noua ei bicicletă, ridicând raţiile de război, ocupându-se de copiii şi de soţul ei şi urmărind evoluţia războiului. Era politicoasă, modestă şi discretă, o simplă gospodină ca oricare alta, străduindu-se să se descurce cu ceea ce avea, urmând sfatul autorităţilor de a-şi amenaja o micuţă grădină de legume în curtea din spate a casei. În timp ce aştepta să nască, a cusut o nouă husă pentru şaua bicicletei, „cu margarete pe un fond verde". Era în relaţii bune cu vecinii, iar ocazional servea ceaiul cu Sissie Laski, la conac. Nina mergea la creşa din Summertown şi făcea parte din organizaţia de fete a cercetaşilor. Accentul german al Ursulei a continuat să pălească. Începea să dezvolte o afinitate reală faţă de britanici, admirându-i pentru încrederea lor neclintită în promisiunea că, în cele din urmă, ţara lor avea să iasă victorioasă. Ca toţi

ideologii, vedea războiul prin prisma propriilor preferinţe politice: „Britanicii erau favorabili Uniunii Sovietice".

Cele patru surori ale Ursulei aveau să se căsătorească toate cu englezi şi să se stabilească în Marea Britanie. Berta tânjea după viaţa ei de altădată din Germania, însă înţelegea că, de acum, Marea Britanie era căminul lor permanent. Îndrăgita mătuşă Alice, sora lui Robert, şi soţul ei, ginecologul Georg Dorpalen, s-au încăpăţânat să rămână în Berlin până la final. În 22 septembrie 1942, Alice i-a scris dragii ei menajere germane, Gertrud: „Acum e momentul să ne luăm rămas-bun şi să îţi mulţumesc din adâncul inimii pentru prietenia şi ajutorul pe care ni le-ai oferit în vremuri grele... Soţul meu este extraordinar de calm şi suntem pregătiţi să ne înfruntăm soarta sumbră. Măcar de i-am supravieţui". Trei zile mai târziu, soţii Dorpalen au fost luaţi pe sus şi expediaţi în lagărul de concentrare Theresienstadt, unde au fost ucişi. Ursula admira curajul unchiului Georg, însă nu s-a putut abţine să nu se întrebe: „Tot curaj a fost şi că, atunci când a venit Hitler la putere, nu a urmat sfatul tatălui meu, preferând să rămână în Germania natală, pe care o iubea?"

În ciuda patriotismului înfloritor faţă de ţara ei adoptivă, Ursula continua să spioneze Marea Britanie fără obiecţii sau scrupule. Len, în aşteptarea febrilă a ordinului de încorporare, era pregătit să lupte pentru Marea Britanie, continuând, între timp, să lucreze ca spion pentru Uniunea Sovietică. Niciunul din ei nu vedea vreun conflict de interese. Partidul şi revoluţia erau pe primul loc, iar Ursula era convinsă că, apărând comunismul, ajuta Marea Britanie, indiferent dacă Marea Britanie îşi dorea sau nu acest gen de ajutor. Ani mai târziu, Ursula insista: „Am fi respins orice sugestie că noi, sau tovarăşii [britanici] care lucrau cu noi, am fi trădat Marea Britanie". Chiar dacă ea nu se considera trădătoare faţă de ţara ei adoptivă, majoritatea englezilor exact aşa ar fi văzut-o; şi era ceva în tonul ei defensiv ce reflecta propriul disconfort.

Ca de fiecare dată, își făcea prieteni cu ușurință. Însă îi mințea pe toți. Ursula considera că putea fi și spion sovietic, și loialist britanic în același timp. MI5 nu era de acord.

Doamna Burton din Avenue Cottage bea ceai cu vecinele, se plângea de criza alimentară și le dădea dreptate când spuneau că războiul avea să se încheie, inevitabil, în scurtă vreme. Nina a desenat un enorm steag britanic și l-a afișat la fereastră. Michael și prietenii lui se jucau de-a războiul, iar în fiecare bătălie britanicii „îi învingeau pe barbari". Ursula a contribuit cu o mică sumă de bani la Mișcarea Națională de Economisire, pentru a ajuta la finanțarea efortului de război.

Între timp, colonelul Kuczynski din cadrul Armatei Roșii coordona cea mai vastă rețea de spioni din Marea Britanie: faptul că era femeie, mamă, sarcina și viața de casnică aparent anostă se împleteau pentru a o camufla perfect. Bărbații pur și simplu nu credeau că o gospodină, care pregătea micul dejun din praf de ouă, își trimitea copiii la școală și apoi ieșea cu bicicleta la plimbare pe drumuri de țară ar fi avut cum să fie capabilă de operațiuni de spionaj importante. Ursula exploata fără milă avantajele naturale ale sexului ei.

Doar o femeie și-ar fi putut da seama că în spatele acestui camuflaj al Ursulei se ascundea altceva. În departamentul de contraspionaj al organizației MI5, exista o singură femeie.

Și era pe urmele Ursulei.

19

Milicent de la MI5

Domnişoara Milicent Bagot era genul de englezoaică ce stârneşte teama în sufletele străinilor, a copiilor şi a managerilor de bancă şi care tinde să fie descrisă drept „formidabilă" – cu alte cuvinte, necăsătorită, fără simţul umorului şi uneori înspăimântătoare. Una dintre puţinele femei din MI5, şi prima care a avansat la un grad superior, era extrem de inteligentă, dedicată muncii ei, profesionistă şi, atunci când situaţia o impunea, dureros de nepoliticoasă. Purta ochelari, avea un aer sever şi nu-i suferea nici în ruptul capului pe idioţi. La drept vorbind, idioţii din preajma ei rareori erau scutiţi de la a afla exact ce părere avea despre ei. Fiica unui avocat din Londra, Bagot fusese educată de o guvernantă până la vârsta de 12 ani, apoi frecventase cursurile liceului Putney, înainte de a se înscrie pentru a urma studii clasice la Colegiul „Lady Margaret Hall" din Oxford. În 1929, la vârsta de 22 de ani, s-a angajat la Divizia Specială a Scotland Yard, ca funcţionar temporar în cadrul departamentului de combatere a agenţilor subversivi. Când acea divizie a fost transferată în subordinea organizaţiei MI5, în 1931, Bagot s-a transferat şi ea, începându-şi astfel o carieră în serviciile de securitate pe care avea să o urmeze tot restul vieţii. Locuia cu bona ei

în Putney. Purta pălărie peste tot. La 4:45, în fiecare după-amiază de marți, indiferent dacă era sau nu război, pleca de la birou pentru a cânta în cadrul Corului Bach (avea voce de alto și, adeseori, *fortissimo*). „Maniacală în respectarea procedurilor și o colegă dificilă, cu opinii solide", a fost verdictul unuia dintre colegii ei. „Era obositoare și tiranică și nu avea rezerve în a-și exprima părerea față de cei mai puțin înxestrați intelectual decât ea." Toți cei din birouri o numeau „Milie", însă erau prudenți pentru ca acea poreclă să nu ajungă niciodată la urechile ei. Renegatul ofițer MI5 Peter Wright scria: „Era ușor țicnită, însă cu o memorie extraordinară în materie de informații și cazuri"[1]. Deși fugeau din calea ei când îi auzeau glasul tunător apropiindu-se pe coridor, niciunul dintre colegii ei nu se îndoia de abilitățile pe care le avea. Chiar și directorul FBI, J. Edgar Hoover, care nu era un admirator nici al MI5, nici al femeilor, i-a scris personal o scrisoare prin care își exprima aprecierea. Chiar dacă avea un caracter cu totul diferit de al Ursulei, era în același timp și opusul, și dublura acesteia: foarte calificată, devotată muncii ei, neintimidată de bărbați și la fel de fermă în convingerile ei anticomuniste pe cât de solid ancorată era și Ursula în ideologia ei. Bagot avea să fie, în cele din urmă, imortalizată în literatură drept model pentru Connie Sachs, excentrica și obsedata fată bătrână din romanele lui John le Carré.

Nu era nimeni în Marea Britanie care să cunoască mai multe despre amenințarea internă a comunismului decât Milicent Bagot.

În 1941, MI5 și-a constituit Divizia F anume pentru a combate activitățile subversive. Departamentul anticomunist F2c era coordonat, teoretic, de ofițerul veteran Hugh Shillito, însă acesta avea doar „un rol de supervizare, justificat de convingerea că era mai bine ca, de ochii lumii, la cârmă să se afle un bărbat"[2]. Nu încăpea nicio îndoială că Milicent era adevăratul șef al unității ce-i vâna pe comuniști.

„Domnişoara Bagot e cu adevărat un personaj extraordinar. Munceşte la problema comunistă de mai bine de douăzeci de ani şi deţine cunoştinţe realmente enciclopedice asupra subiectului... [Este] cel mai valoros membru al întregii divizii". Acest elogiu răsunător i-a fost oferit de directorul general al Diviziei F, superiorul direct al lui Bagot: Roger Hollis, fostul director executiv al unui producător de tutun, care frecventase cercurile comuniste din Shanghai în aceeaşi perioadă ca Ursula, în anii '20. Rolurile contrastante jucate de Milicent Bagot şi Roger Hollis în cazul Soniei aveau să dea naştere uneia dintre cele mai longevive şi mai distrugătoare teorii conspiraţioniste din istoria britanică.

Milicent Bagot a început să urmărească familia Kuczynski din clipa în care aceasta a ajuns în Marea Britanie. S-a opus vehement eliberării din lagăr a lui Jürgen Kuczynski. „Avem o cantitate însemnată de informaţii despre bărbatul acesta care pare a fi implicat activ în activităţi de propagandă antibritanică, însă întâmpinăm anumite dificultăţi în a convinge Ministerul de Interne"[3], scria aceasta organizaţiei MI6. Dosarele compilate de Divizia F îl descriau pe Jürgen ca fiind „un comunist radical şi susţinător fanatic al lui Stalin. Unul dintre cei mai inteligenţi şi mai periculoşi propagandişti ai Moscovei. Există voci care susţin că ar fi agent ilegal al serviciilor secrete sovietice". Când Ursula Kuczynski şi-a depus actele pentru a obţine paşaport britanic, Bagot a fost cea care a atras atenţia asupra faptului că atât ea, cât şi tatăl ei aveau deja dosare de securitate şi că mariajul cu Len Beurton era aproape sigur o manevră de obţinere a cetăţeniei britanice. A anunţat poliţia din Oxford, când familia Kuczynski s-a instalat acolo în 1941 şi a reexaminat scrisorile pe care Ursula le trimisese familiei ei din Elveţia între anii 1938 şi 1941 şi care fuseseră interceptate şi fotografiate.

Se spunea că Milicent „cunoştea un trădător de la douăzeci de metri"[4], iar în familia Kuczynski simţea că

prinsese urma unui întreg cuib. Bagot avea privirea ațintită pe Ursula Beurton, însă, inițial, suspiciunile s-au concentrat asupra lui Len, capul familiei, considerat, în virtutea acestui fapt, o amenințare mai gravă.

La doar câteva săptămâni după ce soții Beurton s-au mutat în Avenue Cottage, la ușa lor a apărut un polițist care l-a invitat politicos pe Len să vină la Londra, „în orice zi îi convenea"[5], pentru o întâlnire cu niște „ofițeri de securitate". Len nu și-a făcut griji. În condițiile în care colaborase cu serviciile de informații britanice din Geneva, se așteptase să fie abordat la un moment dat, eventual chiar cu o ofertă de muncă. Pe 18 septembrie 1942, când Len s-a prezentat la Camera 055 a Departamentului de Război *(War Office)* (locul în care MI5 organiza întâlnirile externe), era așteptat de ofițerul MI5 Desmond Vesey și de Arnold Baker de la MI6. „Existau mai multe aspecte bizare în declarațiile lui Beurton", remarcaseră cei de la MI5: afirmațiile Ursulei cum că soțul ei venise în Elveția pentru a-și reface sănătatea, când el personal nu menționase că ar fi suferit vreodată de tuberculoză; declarația lui cum că ar fi moștenit o sumă considerabilă, bani în numerar, de la rude din Franța; antipatia lui față de reprezentanții autorităților oficiale și „purtarea lui suspectă". Cei doi ofițeri l-au asediat cu întrebări, însă, după câteva ore, i-au dat voie să se întoarcă acasă. „Per ansamblu, Beurton a făcut impresie bună", scria Vesey.

Milicent Bagot și vânătorii din subordinea ei nu aveau de gând să se mulțumească cu acest răspuns. În ziua următoare, s-a obținut un mandat de interceptare a corespondenței soților Beurton, pe motiv că „bărbatul acesta s-a întors recent din Elveția unde se crede că ar fi ținut legătura cu agenți ai unei puteri străine". Hugh Shillito, teoretic șeful lui Bagot dar, în realitate, adjunctul ei, scria: „După părerea mea, acea poveste sugerează numeroase posibilități interesante. Este posibil ca Beurton să fi desfășurat din Elveția

activităţi de spionaj împotriva Germaniei, în serviciul URSS-ului. Se ştie că ruşii au folosit Brigăzile Internaţionale drept bază de recrutare pentru agenţi secreţi".

MI5 i-a trimis un memoriu ofiţerului de securitate din Oxford: „Vă rog să luaţi măsuri ca poliţia să efectueze câteva verificări discrete... Să afle dacă Beurton călătoreşte, când şi unde, ce prieteni are şi cu ce îşi ocupă timpul". Poliţia şi-a făcut datoria şi a revenit cu un raport în care se menţiona că „locuinţa e destul de izolată şi par să aibă contacte limitate cu vecinii... par să trăiască destul de confortabil, plătind chirie 4 guinee şi jumătate pe săptămână" – o sumă considerabilă, având în vedere că niciunul dintre ei nu avea loc de muncă, nici altă sursă oficială de venit. Inspectorul Arthur Rolf, din cadrul Poliţiei Thames Valley, a remarcat totuşi ceva ce ieşea în evidenţă la Avenue Cottage: „Cei doi au un aparat de radio cam mare şi şi-au montat recent un stâlp special pentru a fi folosit pentru antenă". Acel detaliu vital le-a fost comunicat celor de la MI5 în ianuarie 1943, într-o perioadă în care Ursula opera cu Klaus Fuchs la capacitate maximă şi lua legătura prin radio cu Moscova de cel puţin două ori pe săptămână. Mai mult, conform unui ofiţer superior al Serviciului de Securitate Radio, echipajele de interceptare identificaseră un transmiţător radio ilegal care funcţiona undeva în zona Oxfordului. Un memoriu cuprins în dosarul MI5 al soţilor Beurton menţionează pe faţă: „Cel mai interesant aspect pare a fi deţinerea [de către aceştia] unui aparat radio de mari dimensiuni, ceea ce ar putea justifica o investigaţie mai aprofundată".

Însă Roger Hollis, şeful Diviziei F şi superiorul direct al lui Milicent Bagot, nu a considerat că era cazul să verifice acel aparat radio. Şi nu a investigat nici celelalte indicii conform cărora viaţa în Avenue Cottage nu era ceea ce părea a fi. La fel, lui Hollis nu i-a trecut prin minte, sau a refuzat, să îl verifice pe Klaus Fuchs. În repetate rânduri, ceea ce în prezent par a fi piste evidente, care ar fi trebuit să ducă

direct la Ursula, au fost ignorate de Hollis, care a lăsat să se aştearnă praful peste ele.

Teoria că Roger Hollis ar fi fost spion sovietic, recrutat în Shanghai de Richard Sorge şi infiltrat în interiorul serviciilor de informaţii britanice, a fost făcută publică pentru prima dată în 1981 şi a continuat să circule de atunci, refuzând să se stingă în ciuda dezminţirilor oficiale repetate. După ce s-a alăturat organizaţiei MI5 în 1937, Hollis a avansat constant, ajungând în cele din urmă director general, în 1956, poziţie pe care a păstrat-o până când a ieşit la pensie, nouă ani mai târziu. Acuzatorii lui susţin că poziţia privilegiată de care se bucura Hollis i-a permis acestuia să protejeze numeroşi spioni sovietici din Marea Britanie, inclusiv pe Ursula, spioni ce au alimentat intenţionat teoria conspiraţiei. Mai spre sfârşitul vieţii, Ursula a negat că l-ar fi cunoscut pe Hollis în Shanghai, însă s-a întrebat: „Era oare posibil să fi existat cineva în cadrul MI5 care să fi fost, şi în serviciul Uniunii Sovietice, şi care să ne fi protejat în acelaşi timp?" Până în prezent, MI5 continuă să nege această posibilitate, site-ul web al organizaţiei insistând că acuzaţiile formulate împotriva lui Hollis „au fost investigate şi s-a descoperit că nu au nicio bază reală".

Însă tiparul acţiunilor lui Hollis – sau, mai bine spus, al lipsei sale de acţiune – în ceea ce îi priveşte pe Ursula Beurton, Jürgen Kuczynski şi Klaus Fuchs este, în cel mai bun caz, bizar. În 1940, când Milicent Bagot se zbătea să împiedice eliberarea din lagăr a lui Jürgen, Hollis a declarat că „nu a crezut nicio clipă că el ar fi fost agent OGPU [al serviciilor de informaţii sovietice]", opinie sprijinită şi de şeful MI5, în baza faptului că Hollis „îl cunoaşte personal pe Kuczynski". (Natura acestei legături personale nu a fost clarificată niciodată.) Conform scriitorului şi jurnalistului Chapman Pincher (neobositul acuzator al lui Hollis), atunci când ambasada americană i-a cerut organizaţiei MI5 să

redacteze o listă a comuniştilor străini de pe teritoriul Marii Britanii, membrii familiei Kuczynski au fost omişi. Hollis s-a arătat la fel de puţin dispus să îl investigheze şi pe Fuchs.

„Aparent, domnişoara Bagot a atras imediat atenţia asupra cazului lui Fuchs“[6], scrie cel mai recent biograf al fizicianului, însă Hollis s-a arătat „neobişnuit de relaxat“ în privinţa potenţialei ameninţări reprezentate de acesta. Poate că nu e deloc o coincidenţă faptul că Hollis era prieten cu Neville Laski, cel în a cărui căsuţă locuia Ursula, cu ditamai antena radio deasupra capului.

Paul Monk, cel care a ales să preia şi să continue investigaţiile lui Chapman Pincher după moartea acestuia, scrie că, în calitate de şef al Diviziei F, Hollis a obstrucţionat constant eforturile departamentului condus de Bagot de a o investiga pe Ursula Beurton, pe soţul acesteia, pe membrii familiei şi pe principalul ei agent, Klaus Fuchs: „Bagot începuse să o urmărească pe SONIA [sic] încă din 1940... Hollis a fost cel care a înăbuşit sugestiile acesteia ca SONIA să fie tratată drept suspectă şi pusă sub supraveghere... Lui Bagot i se păreau suspecte manevrele SONIEI, ţinând cont de ceea ce cunoştea despre trecutul ei, însă Hollis părea să o ignore cu desăvârşire.“[7]

Există doar două modalităţi de a interpreta comportamentul lui Hollis: a fost ori trădător, ori neghiob. Ca un spion să se ascundă în interiorul organizaţiei MI5 timp de aproape 30 de ani, protejând, în timpul acela, o mulţime de spioni sovietici şi, pe deasupra, acoperindu-şi propriile urme, ar fi avut nevoie de o agilitate rară. Nimeni nu l-ar fi descris pe Roger Hollis ca fiind înzestrat cu aşa ceva. Era un birocrat uşor cocârjat, greoi, cu o imaginaţie plată ca o omletă. Să minţi e uşor. Să ţeşi o plasă de minciuni complexă, cu tot cu explicaţii false şi diversiuni, şi să reuşeşti să o menţii ani întregi, amintindu-ţi toate detaliile, e extraordinar de dificil. Chiar şi lui Kim Philby, cu talentul său ieşit din comun în materie de înşelătorie, i-au scăpat indicii care l-au dat de

gol în cele din urmă. Hollis pur şi simplu nu era înzestrat cu acest gen de abilităţi. În prezent, dovezile par să încline balanţa în favoarea sugestiei că Hollis nu a fost trădător, ci doar incompetent. Chiar era greu de cap.

În dosarul MI5 al Ursulei, există o observaţie notată de Hollis ca replică la o solicitare a FBI-ului, care îi rezumă perfect atitudinea: „Doamna Burton pare să îşi dedice timpul copiilor şi treburilor casnice... nu s-a remarcat niciodată în legătură cu vreo activitate politică". La fel ca atât de mulţi alţii, Hollis nu vedea ceea ce era Ursula cu adevărat, din simplul motiv că era femeie.

În Canada, la data de 19 august 1943, Churchill şi Roosevelt au semnat *Acordul de la Quebec*, un aranjament secret de a colabora pentru construirea bombei atomice. Statele Unite şi Marea Britanie au căzut totodată de acord să nu folosească această tehnologie una împotriva celeilalte, sau împotriva unei terţe părţi, fără să fi stabilit acest lucru de comun acord, şi să nu îl informeze pe Stalin despre ceea ce puneau la cale. Acest vast proiect industrial necesita construirea unor reactoare nucleare şi a unor uzine de îmbogăţire a uraniului prin difuzie gazoasă, precum şi o investiţie masivă de fonduri şi expertiză tehnică din partea americanilor. Oamenii de ştiinţă britanici urmau să fie implicaţi în Proiectul Manhattan, însă ca parteneri secundari. Pentru a menţine securitatea şi a pune proiectul la adăpost de bombardierele germane, programul avea să se mute în Statele Unite – iar Klaus Fuchs avea să traverseze şi el Oceanul pentru a continua să lucreze la el. Decizia de a ascunde toate aspectele proiectului de dezvoltare a bombei atomice de ochii şi urechile Uniunii Sovietice era esenţială pentru aranjamentul dintre englezi şi americani – o dovadă în plus că, deşi Aliaţii luptau în aceeaşi tabără, se aflau pe căi ale istoriei profund diferite.

Unii susţin că Moscova ar fi aflat despre acordul secret de la Quebec de la Ursula, la doar şaisprezece zile după ce a fost semnat. Scriitorul rus specializat în spionaj, Vladimir Lota, citând surse „inaccesibile altor cercetători", scrie următoarele: „Pe 4 septembrie, U. Kuczynski a raportat către Centru informaţii privind rezultatele conferinţei din Quebec"[8].

Acordul de la Quebec era un secret bine păzit şi cum anume a ajuns Ursula să îl afle (sau dacă într-adevăr l-a aflat) rămâne un mister. E aproape sigur că Fuchs nu ştia. Poate că această informaţie fierbinte, echivalentul unei arme autentice, a ajuns la ea strecurată de Jürgen sau Robert Kuczynski, care ar fi aflat prin intermediul vreunuia dintre contactele lor din lumea politică britanică. Însă este la fel de posibil ca afirmaţia conform căreia Ursula a dat mai departe această informaţie să fi fost falsă, născocită la multă vreme după evenimentul propriu-zis, în scopuri de propagandă, pentru a le pune pe ea şi GRU într-o lumină favorabilă. Ursula personal nu a pretins niciodată că ar fi comunicat esenţa *Acordului de la Quebec* din 4 septembrie. Însă, la puţin timp după data respectivă, fiind însărcinată în opt luni, Ursula s-a zbătut să ajungă la Londra în pofida unei furtuni monstruoase, pentru a se întâlni cu „Serghei" (probabil Barkovsky). „Acesta mi-a transmis un mesaj special din partea directorului, lăudându-mă pentru un raport pe care îl trimisesem", scria ea. „Dacă am avea în Anglia cinci ca Sonia, războiul s-ar încheia mai degrabă." Este posibil ca acea apreciere (generoasă după standardele GRU) să fi venit ca reacţie la un raport al Ursulei prin care informa Moscova că de acum Marea Britanie şi SUA colaborau oficial la construirea bombei atomice, fără ştirea Uniunii Sovietice.

Ursula era la cumpărături de alimente în Summertown, atunci când i s-a declanşat travaliul. La ora 3 după-amiaza, a adus pe lume un băieţel, născut cu trei săptămâni înainte de termen, la spitalul Radcliffe din Oxford. La 5 după-amiaza,

deja stătea în capul oaselor în pat, scriindu-i mamei sale: „La 12:45 eram încă la cumpărături. Iar acum, bebeluşul are deja două ore de când e pe lume. Deci vezi cât de uşor mi-a fost". Len se afla la Londra, la o altă întâlnire secretă cu un agent al serviciilor de informaţii sovietice, şi a ajuns la clinică seara târziu. Timp de câteva clipe, a contemplat bebeluşul minuscul din braţele Ursulei, apoi a spus:

– Nu te-am văzut niciodată atât de fericită. Parcă sunteţi două Sonii.

Peter Beurton s-a născut pe 8 septembrie 1943. Este posibil ca, doar cu câteva zile mai devreme, mama sa să-i fi comunicat Uniunii Sovietice un secret care a declanşat Războiul Rece; tatăl său îşi petrecuse ziua la o întâlnire ilegală cu agentul rus care le coordona activităţile de spionaj, iar când o văzuse pe mama copilului său la câteva ore după naştere, i se adresase cu numele de cod. În doar câteva ore, mama lui se întorsese la muncă, reintrată în rolul de spion.

În toate celelalte privinţe, naşterea lui Peter a fost perfect normală.

Klaus Fuchs a fost unul dintre cei şaptesprezece oameni de ştiinţă din Marea Britanie selectaţi să se alăture Proiectului Manhattan. Fusese implicat de la bun început în programul britanic de cercetare a armelor nucleare, iar Peierls insistase să fie însoţit de talentatul său coleg. Înainte ca oamenii de ştiinţă să poată pleca spre America, generalul Leslie Groves, directorul Proiectului Manhattan, a cerut „garanţii că primiseră cu toţii certificate de securitate". O verificare de rutină asupra trecutului lui Fuchs a concluzionat că acesta era „politicos, inofensiv şi un savant tipic... atât de absorbit de munca de cercetare încât îi rămânea prea puţin timp pentru probleme de politică". Hollis personal a autorizat documentele prin care Fuchs a devenit cetăţean britanic în iulie 1942 – „nu s-au identificat obiecţii în privinţa acestui dosar

de dobândire a cetăţeniei". În calitate de cetăţean britanic naturalizat, Fuchs avea de acum dreptul legal de a obţine un permis de ieşire din ţară şi viză temporară pentru SUA. Singura care a protestat a fost neobosita Milicent Bagot, care a adăugat la dosar o scurtă notă prin care se plângea că nu fusese informată că Fuchs era de acum britanic. „Ştiam că se analiza posibilitatea naturalizării lui, însă [nu şi că] era un fapt împlinit."

Ursulei Beurton i-a revenit sarcina de a se asigura că, odată ajuns în America, Fuchs avea să-i poată furniza în continuare Moscovei un flux constant de secrete atomice, acum direct din inima Proiectului Manhattan. Pentru început, Fuchs avea să lucreze la Universitatea Columbia din New York, iar Ursula a primit de la Centru instrucţiuni să identifice un punct de întâlnire în interiorul oraşului şi să îi pună la dispoziţie lui Fuchs un set de semnale, date şi ore şi o parolă care să faciliteze contactul cu un agent al serviciilor de informaţii sovietice. Ursula şi-a scormonit amintirile din tinereţe în căutarea unui loc potrivit pentru o întâlnire secretă: a ales Colonia de pe Henry Street, azilul pentru imigranţi administrat de Lillian Wald, unde locuise în 1928, pe vremea când, la vârsta de 21 de ani, ocupaţia ei era să vândă cărţi.

Când nu mai era mult până în ziua în care Fuchs urma să se îmbarce spre SUA, Centrul a trimis un mesaj: „Sonia. Am primit telegrama ta privind plecarea lui Otto în America. Coordonatele şi condiţiile întâlnirii la New York sunt clare. Transmite-i lui Otto mulţumirile noastre pentru cât ne-a ajutat şi oferă-i 50 de lire în dar. Spune-i că ne aşteptăm ca munca lui pentru noi dintr-un loc nou să se dovedească la fel de roditoare cum a fost în Anglia".

Fuchs avea să-şi continue activitatea de spion cu doar o foarte scurtă pauză: însă dintr-o altă ţară, cu un nou coordonator şi pentru o altă ramură a serviciilor de informaţii sovietice.

Rivalitatea dintre spionii civili şi cei militari ai Rusiei era – şi rămâne – intensă. NKVD-ul evoluase în NKGB şi, mai târziu, avea să devină KGB, cea mai vastă şi mai temută organizaţie birocratică de informaţii din lumea întreagă, fiind totodată dispozitiv de spionaj, serviciu de securitate şi poliţie secretă. În teorie, spionajul militar era exclusiv responsabilitatea GRU; în realitate, KGB-ul, sub conducerea lui Vsevolod Merkulov, care făcea parte din „mafia georgiană" a lui Stalin, nu recunoştea nimic care i-ar fi limitat puterea. Merkulov a fost unul dintre primii susţinători ai Războiului Rece, detestând în special Marea Britanie capitalistă. „Mai devreme sau mai târziu, se va produce o ciocnire între Ursul comunist şi Buldogul vestic", declara acesta. „Va veni şi vremea când ne vom adăpa caii sovietici din apele Tamisei!"[9]

KGB-ul opera o amplă reţea de spioni în Marea Britanie, iar în 1943, l-a identificat pe Fuchs drept potenţială ţintă de recrutare, doar pentru a fi informat că acesta era agent GRU de aproape doi ani deja. KGB-ului nu îi plăcea să fie pus în poziţie de inferioritate faţă de echivalentul său militar şi, în august 1943, la patru luni după numirea lui Merkulov în fruntea organizaţiei, a lansat o operaţiune de preluare cu forţa a puterii. „Spionii atomici" care lucrau pentru GRU au fost transferaţi, în bloc, KGB-ului. „Enormos", operaţiunea de penetrare a Proiectului Manhattan, a trecut sub controlul lui Merkulov. Deşi nu o ştia, Fuchs era de-acum spion KGB.

În data de 5 februarie 1944, Klaus Fuchs se afla la colţul de peste drum de Colonia de pe Henry Street din Lower East Side, Manhattan, ţinând într-o mână o carte verde, iar în cealaltă, o minge de tenis, exact cum îl instruise Sonia. La ora 4 după-amiaza fix, a apărut un bărbat îndesat, purtând o pereche de mănuşi şi ţinând o a doua pereche în mâna stângă. După un minut, acesta a traversat strada, a venit la Fuchs şi l-a întrebat:

– Îmi puteţi spune cum să ajung în Chinatown?

– Cred că Chinatown se închide la ora 5, a răspuns Fuchs, confirmând codul de recunoaştere.

Bărbatul s-a prezentat sub numele de „Raymond". Numele lui adevărat era Harry Gold şi era chimist, comunist şi spion sovietic, omologul Ursulei de cealaltă parte a Atlanticului. Au pornit împreună spre staţia de metrou, au luat metroul spre centru, apoi un taxi până la restaurantul lui Manny Wolf de pe Third Avenue. Gold avea să raporteze ulterior KGB-ului: „Are circa un metru optzeci, e slab, are un ten palid şi iniţial s-a arătat foarte rezervat în purtare... În mod evident, a mai colaborat cu agenţii noştri şi e perfect conştient de ceea ce face[10]. Locul ales de Ursula pentru întâlnire se dovedise „ideal", scria Gold, şi „perfect pustiu", un punct din oraş în care „nu s-ar fi sinchisit nimeni de doi oameni care se intersectau şi începeau o conversaţie" – chiar dacă unul ţinea în mână o minge de tenis, iar celălalt avea patru mănuşi.

Astfel, a început următoarea etapă din odiseea de spion a lui Fuchs, în cursul căreia avea să fie martor la prima testare a bombei atomice în deşertul din New Mexico, urmând să transmită Moscovei secretele construirii acesteia. Înainte de a-l încredinţa KGB-ului, Centrul a realizat o evaluare a cazului: „În perioada în care a colaborat cu Serviciul de Informaţii al Armatei Roşii, Fuchs a transferat materiale importante conţinând calcule teoretice privind fisiunea atomului de uraniu şi crearea unei bombe atomice... Volumul total primit de la Fuchs în perioada 1941-1943: peste 570 de pagini de materiale valoroase".

Fuchs ieşise de sub coordonarea Ursulei. Însă nu ieşise şi din viaţa ei. Omul de ştiinţă german aflase prea puţine lucruri despre „fata din Banbury" în timpul colaborării lor, însă ceea ce ştia era suficient pentru a o distruge. Spionul atomic a fost cel mai mare succes al colonelului Sonia, dar şi un potenţial duşman de moarte, o bombă nedetonată, cu amorsare întârziată.

20

Operațiunea „Ciocan“

Spre sfârşitul lui iunie 1944, Ursula a primit un mesaj de la Jürgen, prin care acesta o ruga să vină urgent la Londra. În timp ce se plimbau pe Hampstead Heath, Jürgen i-a explicat că fusese vizitat pe neaşteptate de un tânăr ofiţer de informaţii american, care îi ceruse ajutorul pentru a recruta spioni care să fie paraşutaţi în Germania nazistă. Americanii căutau în mod special germani exilaţi la Londra, care erau împotriva lui Hitler şi care ar fi fost dispuşi să îndeplinească misiuni de colectare a informaţiilor din interiorul celui de-al Treilea Reich, în sprijinul americanilor. „Cunoşti pe cineva care s-ar potrivi profilului?“, întrebase tânărul, însufleţit. Jürgen categoric cunoştea mai multe astfel de persoane. Şi la fel şi sora lui. Întorcându-se la Oxford, Ursula a transmis un mesaj către Centru.

Locotenentul american Joseph Gould era agent de publicitate în industria cinematografică, organizator de sindicat şi proaspăt recrut în serviciile de informaţii militare americane. În vârstă de 29 de ani, imprudentul newyorkez era entuziast, patriot şi înzestrat cu o imaginaţie excesiv de bogată, având un simţ al dramaticului dus la extrem. Gould se credea regizor al propriului său film cu spioni, în plină

desfășurare. Rapoartele lui de spionaj aduceau a scenarii de film hollywoodiene.

Când Statele Unite au intrat în război, Gould s-a înrolat în divizia de informații a armatei americane și a fost trimis în Marea Britanie imediat după Ziua Z, având de executat o misiune specifică.

Biroul de Servicii Strategice (sau OSS), precursor al CIA-ului, fusese constituit în 1942, pentru a coordona operațiuni de spionaj militar în spatele liniilor inamice. În cadrul OSS, funcționa Unitatea de Informații Secrete, iar în interiorul acesteia, opera Divizia Muncitorească, având drept obiectiv exploatarea sindicatelor clandestine secrete din Europa, cu scopul de a colecta informații. Hitler încercase să nimicească mișcarea muncitorească germană, însă unele sindicate supraviețuiseră, formând un nucleu de rezistență antifascistă clandestină. Cum Aliații strângeau tot mai mult lațul în jurul celui de-al Treilea Reich, și dinspre Est, și dinspre Vest, serviciile de informații americane erau flămânde de informații strategice privind producția militară și industrială a celui de-al Treilea Reich. Nimeni nu avea acces mai direct la astfel de informații decât muncitorii. „Putem profita de ura față de Hitler a membrilor mișcării muncitorești din Europa“, scria Arthur Goldberg, avocat din New York și viitor judecător al Curții Supreme a SUA, aflat în fruntea Diviziei Muncitorești. Mii de sindicaliști germani persecutați se refugiaseră peste granță, iar mulți dintre aceștia se stabiliseră în Marea Britanie. Dacă s-ar fi reușit infiltrarea unora dintre acești exilați antinaziști înapoi în Germania, ca spioni, aceștia ar fi putut lua legătura cu grupurile muncitorești disidente, o rețea de spionaj servită pe tavă, obținând astfel acces la informații vitale privind sistemele de apărare ale Germaniei, producția industrială și militară, situația politică și moralul civililor.

Astfel, s-a născut planul OSS cu numele de cod „Faust“: o echipă de germani „pricepuți“ avea să fie recrutată și pregătită în Marea Britanie, echipată cu cele mai recente tehnologii de comunicații, apoi paraşutată în Germania, unde membrii echipei urmau să se integreze în peisaj, să ia legătura cu organizații ale muncitorilor și să înceapă să transmită informații care să pregătească terenul pentru actul final al războiului. Americanilor nu avea să le fie ușor să găsească oameni dispuși să se paraşuteze în Germania hitleristă complet la risc, „fără comitet de primire, case conspirative sau prieteni“, însă dată fiind experiența lui în materie de sindicate și energia lui efervescentă, Joe Gould era persoana potrivită pentru o asemenea încercare.

Gould a sosit la Londra pe 13 iunie 1944 și s-a apucat de treabă, căutând întâi de toate actori pentru operațiunea Faust. Într-un moment de inspirație, a mers la un anticariat de pe New Bond Street, specializat în cărți străine, despre care se știa că era frecventat de refugiați în exil. Proprietarul anticariatului, Morris Abbey, l-a „plăcut imediat pe tânărul locotenent cu față rotundă și ochelari“ care a intrat în magazinul lui și a declarat – cu aerul cuiva care cerea un set de cărți rare – că, de fapt, ceea ce căuta erau germani antinaziști. Anticarul i-a spus lui Gould că unul dintre clienții lui frecvenți era privit ca un lider în cadrul comunității de refugiați germani, fiind totodată unul dintre membrii fondatori ai Ligii Culturale Germane Libere, un vlăstar al Mișcării pentru o Germanie Liberă, organizație antifascistă, reunindu-i într-o manieră prea puțin închegată pe exilații care i se împotriveau lui Hitler. Abbey i-a dat numărul de telefon al doctorului Jürgen Kuczynski. Câteva zile mai târziu, Gould s-a trezit servind ceaiul în Hampstead cu un „bărbat zvelt, de vârstă mijlocie“, explicându-i că „era în căutarea unor agenți capabili să execute misiuni delicate și extrem de periculoase în interiorul Germaniei“. Imediat

ce tânărul și entuziastul american a plecat, Jürgen a luat legătura cu sora lui.

Conform legendelor germane, Faust este un bărbat dispus să își vândă sufletul pentru a obține cunoașterea pământească. Faust își vede dorința împlinită în urma unui pact cu diavolul.

Visul oricărui spion de rang înalt este să își infiltreze un agent în interiorul serviciilor de informații ale inamicului. Sovieticii reușiseră să facă acest lucru prin infiltrarea lui Kim Philby în MI6, respectiv a lui Anthony Blunt în MI5. Acum i se oferea Ursulei ocazia de a-și infiltra nu doar unul, ci mai mulți agenți, în interiorul serviciului de informații american, în cadrul unei misiuni *top secret*. La instrucțiunile Moscovei, și-a pregătit o listă de comuniști germani din Marea Britanie în care putea avea încredere și care s-ar fi putut arăta dispuși să lucreze ca spioni pentru americani, acceptând, în același timp, să comunice și către Centru absolut toate informațiile dobândite. Spionii din cadrul Operațiunii „Faust“ aveau să fie agenți ai serviciilor de informații americane spionând Germania nazistă, însă operând în realitate ca agenți dubli, sub coordonarea Ursulei Kuczynski, ofițer al Armatei Roșii.

În jargonul spionajului, un „om de legătură“ este un intermediar aflat între un spion și coordonatorul acestuia, rolul acestuia fiind ca, în cazul în care un agent este prins, acesta să nu-l poată identifica pe coordonatorul său și să nu compromită întreaga rețea. Moscova a avertizat-o pe Ursula să fie „cu ochii în patru“ și să își găsească pe cineva care să opereze ca intermediar între ea și spionii din rețeaua „Faust“. Ursula a apelat la o cunoștință mai veche, Erich Henschke, tovarășul care în 1929 o ajutase să înființeze Biblioteca Marxistă pentru Muncitori, vânzând literatură comunistă dintr-un beci din Berlin duhnind a găinați de porumbel. Alungat din Germania de Gestapo, Henschke trecuse printr-un stagiu de pregătire militară în Uniunea

Sovietică, apoi se înrolase voluntar în Războiul Civil Spaniol. Henschke fusese dintotdeauna înclinat spre violenţă şi spre o aplicare rigidă a disciplinei de partid; în afară de pistol, purta cu el un megafon de dimensiuni considerabile pe care îl folosea pentru a-şi îndemna tovarăşii comunişti la luptă. În 1939, reuşise să intre în Marea Britanie cu o carte de identitate franceză falsă sub un nume împrumutat, „Karl Kastro". În prezent, lucra la fabrica de îngheţată Wall din Acton, îndeplinind totodată sarcini funcţionăreşti în cadrul Asociaţiei Brigăzilor Internaţionale. Ursula îl considera pe Henschke „un om lent în gândire, căruia îi venea greu să ia decizii", însă era „conştiincios şi de încredere" şi îi cunoştea pe toţi membrii comunităţii de nemţi. Henschke era ideal ca om de legătură.

Ursula i-a cerut fratelui ei să i-l prezinte pe Henschke lui Gould. S-au înţeles grozav, iar tânărul newyorkez i-a oferit imediat de lucru lui Karl Kastro: un salariu lunar de 5 lire, pentru ca acesta să îl ajute să recruteze agenţi pentru Operaţiunea „Faust".

Ursula i-a dat lui Henschke o listă de 30 de potenţiali recruţi, majoritatea foşti sindicalişti germani care se refugiaseră în Marea Britanie trecând prin Cehoslovacia. Lista fusese în prealabil prezentată Moscovei spre aprobare, cu tot cu biografii şi fotografii. „Nu făceam nici cel mai mic pas fără a mă consulta cu Centrul", scria ea.

În august 1944, într-o tavernă din Hampstead, Gould a organizat prima întâlnire cu cei patru germani care aveau să alcătuiască nucleul Operaţiunii „Faust". Paul Lindner, de 33 de ani, era un strungar din Berlin şi organizator al Sindicatului Muncitorilor Germani în Metalurgie, al cărui aspect agreabil era pocit de faţa plină de cicatrice şi de un set de dinţi sparţi, urmare a unei bătăi nemiloase pe care o încasase de la nazişti. Lindner fugise în Cehoslovacia urmărit de Gestapo, iar în 1939, ajunsese în Marea Britanie, unde

cunoscuse şi se căsătorise cu o englezoaică, stabilindu-se la Londra. Un prieten apropiat de-ai lui Lindner era Anton „Toni“ Ruh, un litograf care îşi folosise tipografia ilegală din Berlin pentru a produce pe bandă rulantă broşuri antinaziste şi paşapoarte false pentru evreii ce căutau să fugă din ţară, până când fusese forţat şi el să îşi ia tălpăşiţa, traversând teritoriul ceh pentru a ajunge la Londra. Kurt Gruber era un miner cărbunar din Valea Ruhr; Adolph Buchholz, un metalurg din Spandau-Berlin. Fiecare dintre aceşti bărbaţi fusese activ în mişcarea sindicală şi în rezistenţa antifascistă. Cu toţii erau comunişti înverşunaţi, aleşi pe sprânceană de Ursula. Henschke le explicase că, deşi aveau să lucreze pentru americani, adevăraţii lor superiori se aflau la Moscova. După cum s-a exprimat Ursula: „Tovarăşii ştiau că acest aranjament fusese aprobat de Uniunea Sovietică“.

Germanii, „stânjeniţi de costumele şi cravatele ieftine“[1], l-au ascultat atent pe Gould când acesta le-a explicat că era în căutarea unor persoane care să se paraşuteze în diverse zone din Germania şi să transmită apoi serviciilor de informaţii americane detalii privind condiţiile din interiorul celui de-al Treilea Reich. „S-a interesat de istoricul fiecăruia dintre ei, ce oraşe cunoşteau, unde şi-ar fi găsit mai uşor contacte, cine i-ar fi adăpostit.“ În baza unui contract oficial cu guvernul SUA, fiecare voluntar avea să primească câte 331 dolari pe lună, prin intermediul unui cont la Chase Bank. Familiile lor aveau să încaseze compensaţii băneşti dacă ei nu se mai întorceau din misiune. Germanii au încuviinţat din cap entuziaşti, şi-au terminat ce aveau prin pahare şi au cerut un scurt răgaz „să se gândească la toate acele lucruri şi să discute şi cu alţii din grupul lor“. Câteva zile mai târziu, Henschke i-a spus lui Gould că bărbaţii cu care discutase erau pregătiţi să se ofere voluntari pentru misiune; nu i-a dezvăluit că ordinul în acest sens venise direct de la Ursula şi de la GRU. Dintre ceilalţi candidaţi, Gould a selectat alţi trei voluntari.

Operaţiunea a fost separată în cinci misiuni distincte, fiecare primind un nume de cod tematic, în spiritul umorului bizar specific spionajului: „Ciocan", „Daltă", „Târnăcop", „Bătător" şi „Fierăstrău". Toate acestea au primit numele colectiv de misiuni „Unealtă".

Noii recruţi nu au dezvăluit faptul că erau cu toţii membri ai KPD-ului. Nu se cunoaşte exact în ce măsură era Gould la curent cu preferinţele politice ale acestor bărbaţi. Era conştient, fără îndoială, că bărbaţii din „trusa lui de unelte" aveau înclinaţii de stânga, însă este la fel de cert că *nu* ştia că aceştia lucrau în secret pentru Moscova. Lindner avea să speculeze ulterior că Gould ar fi putut fi, eventual, un simpatizant al comunismului: „Se poate presupune că este un american tovarăş de-ai noştri", scria acesta. Însă Gould nu era comunist. Nu îl interesa culoarea politică a recruţilor săi. Aceşti „germani liberi" aveau în mod evident curajul necesar şi legăturile cu sindicatele clandestine de care aveau nevoie pentru a-şi îndeplini rolurile ce le fuseseră atribuite, ceea ce pentru el era suficient.

Pregătirile pentru misiunile „Unealtă" au început imediat. La aerodromul Ringway de lângă Manchester, recruţii au urmat un curs intensiv de paraşutism. La o şcoală secretă de spioni din Ruislip, au primit nume false, identităţi şi poveşti de acoperire şi au urmat un regim de pregătire fizică riguroasă; au învăţat să tragă cu arma şi să ucidă silenţios, folosind doar un cuţit. Fiecare recrut avea să fie paraşutat cât mai aproape posibil de oraşul său natal, pentru a facilita integrarea. Hainele de civili rechiziţionate de la refugiaţii germani recent sosiţi în Marea Britanie au fost strânse într-un depozit de pe Brook Street; acolo, bărbaţii şi-au ales costumele pentru rolurile pe care se pregăteau să le joace. „Ceea ce aveau în comun toate aceste lucruri – costumele, cămăşile, cravatele, pălăriile, cataramele, butonii de manşetă, acele de cravată, şireturile – era că fuseseră produse în

Germania". O singură etichetă britanică le-ar fi putut aduce moartea. Din Elveția neutră, s-au cumpărat genți, țigări, lame de ras și ochelari de producție germană, care au fost apoi livrate la Londra prin intermediul valizei diplomatice a Departamentului de Stat. Abilul falsificator al OSS-ului, Bob Work, absolvent al Institutului de Artă din Chicago, a produs un set de pașapoarte germane, permise de călătorie și acte de identitate false, atât de bine realizate încât nu se deosebeau cu nimic de unele autentice. Cum bărbații respectivi nu mai puseseră piciorul în Germania de câțiva ani, au fost infiltrați discret în lagărele în care erau închiși prizonieri de război germani, pentru a afla concret cum stăteau lucrurile în țară și pentru a se obișnui din nou să trăiască printre conaționali. Ceea ce au aflat acolo viitorii spioni s-a dovedit a fi îngrijorător: majoritatea prizonierilor de război germani se agățau cu înverșunare de convingerea că Hitler avea să fie în cele din urmă victorios, deși unii credeau că ar fi trebuit să amâne exterminarea evreilor până după victorie, fiindcă genocidul „i-a stârnit pe evreii din SUA și Anglia să intre pe front împotriva noastră". Pregătirea în cadrul școlii de la Ruislip se desfășura după un program strict: „Lunea, lecții de tactică, miercurea, cum să ne descurcăm cu patrulele SS, vinerea, studii de cartografie..."

Cea mai importantă parte a pregătirii ținea de cea mai recentă inovație majoră a americanilor în materie de tehnologie a comunicațiilor: stații radio pe două căi, portabile, suficient de mici pentru a fi ținute în mână, care permiteau, pentru prima dată, comunicațiile sol-aer. Predecesor al telefonului mobil, dispozitivul fusese proiectat în laboratoarele din New York ale producătorului de electronice RCA, înainte de a fi preluat de Dewitt R. Goddard și locotenent comandantul Stephen H. Simpson, pentru a fi pus la punct și dezvoltat astfel încât să deservească OSS-ul. Dispozitivul avea să devină în cele din urmă cunoscut sub numele de

„staţie de emisie-recepţie", însă, la momentul inventării sale, această minunăţie tehnologică avea un nume mult mai greoi şi stângaci: „sistemul Joan-Eleanor". „Joan" era numele transmiţătorului mobil pe care îl purta agentul de pe teren, măsurând cincisprezece centimetri lungime şi cântărind un kilogram trei sute, echipat cu o antenă telescopică; „Eleanor" se referea la receptorul mai mare, aeropurtat, transportat într-un avion ce trebuia să zboare deasupra locului prestabilit, la o oră prestabilită. Eleanor era numele soţiei lui Goddard, iar Joan, maior în cadrul Corpului Femeilor din Trupele Terestre, era iubita lui Simpson. Sistemul Joan-Eleanor (J-E) opera la frecvenţe de peste 250 MHz, cu mult peste ceea ce puteau germanii să monitorizeze. Acest prototip radio VHF (*very high frequency* – frecvenţă foarte înaltă) le permitea utilizatorilor să comunice până la 20 de minute în limbaj normal, eliminând necesitatea folosirii codului Morse, a criptării şi a genului de calificare radio complexă prin care trecuse Ursula. Ceea ce spunea spionul de la sol era recepţionat şi înregistrat pe un aparat cu fir, de un operator instalat într-un compartiment special, alimentat cu oxigen, din fuzelajul unui bombardier De Havilland Mosquito, zburând la o înălţime de peste 7 600 de metri, în afara razei artileriei germane. Un ofiţer de informaţii aflat la bordul avionului ce survola locul prestabilit putea comunica direct cu agentul de la sol. Ca soluţie de comunicare din spatele liniilor inamice, sistemul J-E era fără precedent, nedetectabil de către inamic, uşor de utilizat şi un secret atât de bine păstrat, că avea să fie declasificat abia în 1976. La şcoala de spioni din Ruislip, voluntarii germani au învăţat să folosească transmiţătorul „Joan", în vreme ce echipajele Grupului de Bombardament numărul 25, de la baza RAF Watton, erau instruite să opereze cu „Eleanor", sub numele de cod „Savanta". Semnalul de apel de la Joan la Eleanor avea să fie „Heinz", iar cel de la Eleanor la Joan avea să fie „Vic". Mesaje speciale codate sub formă

de numere, transmise prin postul de radio BBC, aveau să le indice agenţilor din interiorul Germaniei când să iniţieze transmisiuni şi când şi unde să aştepte livrări pe cale aeriană: semnalul care atenţiona că urma să se comunice o informaţie codată relevantă pentru misiunile „Unealtă“ era un fragment neaşteptat din *Foşnetul primăverii*, cunoscuta partitură pentru pian a compozitorului norvegian Christian Sinding.

În data de 22 noiembrie, Simpson a efectuat primul test funcţional al sistemului, reuşind să înregistreze transmisiuni de la un agent OSS cu nume de cod „Bobbie“, în timp ce zbura la 9 000 de metri deasupra Olandei ocupate de naziști.

Washingtonul era încântat de cum avansa misiunea. Moscova era în asentiment.

La intervale regulate, fiecare dintre voluntarii germani se întâlnea cu Henschke în Hampstead. Paul Lindner descria momentul în care a „depus jurământul“ ca agent GRU. „Începând de azi“, a declarat Henschke la o halbă de bere în Wells Tavern, „trebuie să ţii minte că lucrezi pentru prietenii noştri sovietici şi trebuie să priveşti toate întrebările din perspectiva cuiva aflat în serviciul Armatei Roşii“. Toni Ruh, recrutat cu la fel de multă solemnitate, îi comunica omului de legătură tot ceea ce afla, „cât se poate de detaliat“. „Trebuia să îi raportăm tovarăşului Henschke totul despre metodele folosite la şcoală, despre cum eram învăţaţi să facem salturi cu paraşuta, despre sarcinile care ni se dădeau, despre munca noastră în lagărele de prizonieri de război, precum şi detalii despre acest aparat [J-E], ceea ce făceam constant“. Henschke îi transmitea informaţiile Ursulei, care le comunica mai departe, către Moscova. Spionii „Unealtă“ nu au întâlnit-o niciodată pe femeia care trimitea acele rapoarte, cea care dirija totul din umbră, doamna lor spioană.

Prin intermediul Ursulei, Centrul ştia aproape la fel de multe despre misiunile „Unealtă“ ca OSS-ul şi mult mai multe decât ştia MI6: Moscova a aflat identităţile false ale spionilor,

detalii despre documentele şi hainele lor contrafăcute, despre echipamentele lor şi orele prestabilite pentru transmisiuni. Armata Roşie ştia când şi unde aveau să aterizeze spionii, cine erau contactele lor în rezistenţa antinazistă şi ce însemnau cu adevărat „Savanta", „Ciocan" şi „Fierăstrău"; cunoşteau inclusiv sistemul de cod numeric şi muzica de pian pe care BBC-ul avea să o transmită, pentru a-i anunţa pe agenţii de la sol că urmau să primească instrucţiuni. În zorii Războiului Rece, li se oferea o perspectivă din interior asupra modului în care americanii îşi organizau operaţiunile clandestine asupra metodelor de pregătire şi a agenţilor OSS. Însă cel mai interesant aspect al misiunii, în ochii Moscovei, era sistemul Joan-Eleanor. Rusia nu deţinea o asemenea tehnologie. Era posibil ca spionii Ursulei să o ofere pe tavă Direcţiei Principale de Informaţii – GRU.

„Am raportat Centrului toate detaliile, iar directorul şi-a confirmat interesul", scria Ursula. Statele Unite erau pe punctul de a lansa ultima operaţiune de spionaj majoră din acel război şi nimeni din interiorul OSS-ului nu avea habar că ruşii urmăreau totul cu mare atenţie şi în cel mai mare secret.

Gould era impresionat de recruţii „Unealtă" şi, ca orice alt spion aflat în fruntea unei reţele, simţea o legătură personală profundă cu agenţii săi, în special cu Paul Lindner şi Toni Ruh, echipa de două persoane ce avea să desfăşoare misiunea „Ciocan" şi care urma să fie paraşutată la Berlin, în inima celui de-al Treilea Reich. Gould s-a întrebat dacă nu cumva comitea „păcatul profesional de a se ataşa prea tare de acei bărbaţi". A redactat descrieri detaliate pentru fiecare din ei. Paul Lindner: „Faţă: Pătrăţoasă. Ten: de regulă, palid. Subiectul observă un paradox – cu cât se simte mai în formă, cu atât este întrebat mai frecvent dacă nu cumva e bolnav; îşi încreţeşte fruntea când caută un cuvânt anume, are tendinţa să scuture din cap ocazional. Semnalmente distinctive: semn

roşu în dreapta podului nasului şi sub ochiul stâng, rămas de la inelul masiv al unui nazist care l-a bătut; are şi o cicatrice de baionetă, în partea de sus a fesei drepte, de la o ciocnire cu Batalioanele de Asalt, în 1933“. Apoi venea rândul lui Toni Ruh, „un bărbat masiv, cu părul aproape cărunt şi o fermitate calmă, plăcută“.

„Era o echipă echilibrată“, scria Gould. Cei doi actori principali din producţia „Ciocan“ jucau roluri ce li se potriveau perfect, reflecta Gould, fără a avea câtuşi de puţin habar că aceştia lucrau după un scenariu foarte diferit şi că exista un director de scenă invizibil, care dirija totul din culise. Centrul i-a ordonat Ursulei să se concentreze pe misiunile „Unealtă“ şi să facă tot ceea ce era necesar pentru a aduce sistemul „Joan-Eleanor“ în mâinile ruşilor.

În cadrul MI5, doar Milicent Bagot a mirosit ceea ce se petrecea cu adevărat – şi doar extrem de vag. Neobositul copoi al departamentului F2c nu era la curent cu misiunile OSS-ului, însă îl urmărea pe Erich Henschke, sau Karl Kastro, de ceva vreme. În septembrie 1943, observa că, deşi „este, fără îndoială, comunist pe viaţă, nutrind solide convingeri marxiste, acest bărbat nu a creat până în prezent probleme... pare să ducă o viaţă liniştită“[2]. Şi-a revizuit această evaluare un an mai târziu, când un spion MI5 infiltrat în Mişcarea pentru o Germanie Liberă a informat-o că acest Kastro nu era tocmai un nevinovat producător de îngheţată, aşa cum părea: „Kastro avea legături cu cercul Thälmann [şi] a urmat un stagiu de pregătire militară în URSS, făcând parte din aparatul militar [unitatea militară] al partidului comunist [*Rotfrontkämpferbund* sau Alianţa Luptătorilor de pe Frontul Roşu]“. A trimis o notă de avertizare către MI6: „Se presupune că numele Kastro este împrumutat... [subiectul] a fost descris ca fiind «genul brutal şi violent»“. Milicent Bagot l-a pus pe Karl Kastro sub urmărire. Nu avea încredere în Kastro, iar pe Ursula

o suspecta de multă vreme: dacă îi prindea împreună, ar fi fost deconspiraţi amândoi.

Chiar dacă Gould nu vedea niciun motiv pentru a pune la îndoială loialitatea recruţilor săi, curentul îngheţat al Războiului Rece se făcea deja simţit în unele părţi ale construcţiei de război a Aliaţilor. MI5 vedea în Liga de Cultură Germană Liberă un front comunist. Ofiţerul OSS Bill Casey, avocatul cu minte dură precum granitul aflat în fruntea diviziei de informaţii secrete şi care avea să ajungă directorul CIA, se temea că unii dintre recruţii acelei misiuni extrem de sensibile ar putea fi comunişti. Aceste dubii l-au făcut pe Casey să intre în conflict cu Arthur Goldberg de la Divizia Muncitorească, acesta remarcând că rolul OSS-ului era de a recruta „forţe atipice", ceea ce includea, probabil, şi persoane cu opinii atipice. Disputa a fost prezentată spre soluţionare generalului maior William „Wild Bill" Donovan, fondator şi director al OSS.

Donovan era un bărbat care se simţea bine pe câmpul de luptă: luptase împotriva lui Pancho Villa în Mexic, împotriva germanilor în Primul Război Mondial, împotriva lui J. Edgar Hoover în cadrul FBI-ului şi, în calitate de procuror al districtului New York, împotriva traficanţilor de alcool în timpul Prohibiţiei. Concepuse OSS-ul exact după modelul organizaţiei MI6. Donovan era un aventurier războinic, mai mult pirat decât om politic. „Când era entuziasmat, pufăia ca un cal de curse"[3], iar misiunile „Unealtă" se aliniau perfect „stilului său curajos, nobil, furtunos, vesel, uneori scandalos şi lipsit de scrupule". Asemenea lui Gould, îl durea în cot de culoarea politică a agenţilor săi, remarcând că „l-ar fi pus şi pe Stalin pe statul de plată al OSS-ului dacă asta ar fi contribuit la înfrângerea lui Hitler". Habar nu avea, desigur, că agenţii lui Stalin se aflau *deja* pe statul de plată al misiunilor „Unealtă". Donovan a trecut peste obiecţiile lui Casey. Misiunea a primit undă verde să continue.

Aceeași atitudine viguroasă (sau naivă) a influențat și decizia americanilor de a-l implica pe unul dintre cei mai vizibili comuniști germani din Marea Britanie într-un proiect *top secret* de importanță crucială. În noiembrie 1944, în condițiile în care deja se întrevedea finalul războiului, Secretarul de Război al Statelor Unite a ordonat crearea unui nou organism care să evalueze daunele economice produse Germaniei de bombardamentele Aliaților și să raporteze în ce măsură campania respectivă eroda producțiile militare, industriale și agricole ale țării. Studiul Statelor Unite privind Bombardamentul Strategic (USSBS) a realizat această evaluare pe mai multe căi: supravegherea aeriană, analiza relatărilor din presă și chiar colectând date privind hrana civililor; toate acestea ofereau indicii în privința gradului de distrugere realizat; prin monitorizarea atentă a numărului de serie al tancurilor și avioanelor distruse, se putea estima nivelul producției de armament; orarele trenurilor de marfă reprezentau un alt indice al sănătății economice. Existau câteva minți strălucite în corpul profesional de la USSBS, printre care și Richard Ruggles, viitor profesor de economie la Harvard, și reputatul economist liberal John Kenneth Galbraith. Însă echipa care realiza studiul avea nevoie stringentă de cineva care înțelegea economia germană din experiență proprie și care ar fi putut oferi o perspectivă detaliată, statistică, asupra industriei de armament a lui Hitler și a altor aspecte esențiale ale producției naziste. Exista un singur astfel de neamț în Londra.

Jürgen Kuczynski tocmai își publicase cel mai recent volum din *History of Labour Conditions*, o analiză detaliată a economiei germane începând cu anul 1933. În septembrie, a primit o scrisoare prin care era invitat la ambasada americană, unde i s-a oferit să colaboreze cu USSBS, primind, în schimb, un salariu generos, o uniformă americană elegantă și gradul de locotenent colonel. Jürgen

a cerut „răgaz să analizeze propunerea". Acel răgaz a fost folosit, desigur, pentru a o anunţa pe Ursula, care a informat imediat Centrul: „Răspunsul a venit rapid. Erau interesaţi". Cei doi fraţi erau acum amândoi colonei, în armate diferite.

Agenţii „Unealtă" erau comunişti semisecreţi. Jürgen Kuczynski era unul cât se poate de public. Chiar şi Roger Hollis, directorul diviziei de combatere a activităţilor subversive, care minimalizase constant ameninţarea reprezentată de Kuczynski, a simţit nevoia să avertizeze că „aceia care apelează la serviciile lui trebuie să fie conştienţi că există riscul ca orice concluzii la care ar ajunge Kuczynski privind condiţiile economice din Germania ar putea fi influenţate de convingerile sale politice"[4].

Iniţiativa USSBS avea să se concretizeze într-un final în 208 volume de analize detaliind impactul „decisiv" al bombardamentelor strategice ale Aliaţilor. Doar cinci membri ai corpului care realizase studiul, printre care şi Jürgen, au primit acces la rapoartele complete, care le-au fost comunicate lui Roosevelt, Churchill şi generalilor Eisenhower şi Donovan. Şi, desigur, lui Stalin. Centrul i-a transmis Ursulei o promisiune personală că această captură de informaţii, oferind cea mai clară imagine posibilă a dezintegrării economice a Germaniei, avea să ajungă direct la „Comandantul Suprem al Armatei Sovietice, I.V. Stalin".

În timp ce războiul se apropia cu paşi repezi de un deznodământ sângeros, Ursula s-a trezit prinsă într-un vârtej extenuant în care era nevoită să se împartă între spionaj, copii şi gospodărie: într-o zi obişnuită, coordona informaţii strânse de la tatăl ei, fratele ei, „Tom", „chimistul", şi alţii din reţeaua pr care şi-o crease, strângea informaţii din misiunile „Unealtă", luptându-se, între timp, şi cu întinsul rufelor, cu spălatul vaselor şi cu tot ceea ce era de făcut pentru a menţine pe linia de plutire gospodăria din Avenue Cottage. Melita Norwood asigura un flux constant de informaţii de

la Asociația Britanică de Cercetare a Metalelor Neferoase, care în prezent era implicată în realizarea unui reactor care să producă plutoniu pentru proiectul bombei atomice. Într-o scrisoare dictată asistentei sale personale, domnișoara Norwood, G.L. Bailey asigura guvernul că echipa lui va păstra totul în „cel mai strict secret [și] se vor lua măsuri de siguranță pentru ca nicio persoană neautorizată să nu obțină informații“. Tot Letty dactilografia procesele-verbale ale ședințelor Tube Alloys, producând copii la indigo pentru Sonia.

Michael devenise un adolescent curios și inteligent. Ursula se întreba cât avea să mai reușească să îi ascundă „transmisiunile ei nocturne“. Cu inima grea, l-a trimis la o școală cu internat din Eastbourne, spunându-și că așa era cel mai bine pentru el. Michael tânjea în continuare după tatăl lui. „Treptat, pe măsură ce treceau anii, mi-am dat seama că nu avea să se mai întoarcă. Îmi lipsea teribil de mult. Mama nu vorbea aproape niciodată despre el.“ Când se ducea la Londra să se întâlnească cu „Serghei“, era nevoită să găsească pe cineva care să aibă grijă de copiii mai mici. Câteodată, venea mama Ursulei să o ajute, însă în septembrie, Berta s-a îmbolnăvit de pneumonie. „Indiferent de ce s-ar întâmpla, trebuie să rămâi în spital oricât de mult consideră doctorii că este necesar“, îi scria Ursula. În nopțile când transmitea către Moscova, lucra până la primele ore ale dimineții, întrebându-se dacă nu cumva echipajele de detectare a radiourilor ilegale cutreierau străzile prin apropiere. Fiecare bucățică de hârtie pe care o folosea pentru codarea și decodarea mesajelor era apoi aruncată în flăcările din șemineu. Într-o încercare de a-și mai ușura din povară, a trimis-o pe Nina, pe atunci în vârstă de șapte ani, la o școală cu internat de lângă pădurea Epping. După câteva săptămâni, copila a făcut apendicită acută și a fost dusă de urgență la spital, în pericol să moară. Timp de trei

zile și trei nopți, Ursula nu s-a dezlipit de patul ei, torturată de vinovăție, apoi și-a adus fiica acasă. „Mi-am jurat că nu aveam s-o mai trimit niciodată de lângă mine."

Len nu era prin preajmă să împartă cu ea povara dublă a muncii de părinte și a celei de spion, căci fusese în sfârșit convocat pentru un stagiu de pregătire în cadrul RAF (Royal Air Force). De câte ori îi permitea timpul, Ursula parcurgea pe bicicletă cei 40 de kilometri până la garnizoana recrutului în aviație Beurton pentru a-l vizita, însă îl găsea indispus și plictisit. „Să ne vedem de două ori pe lună pur și simplu nu e suficient", scria ea. A fost respins și la cursurile de pilotaj și, oricât de ironic ar părea, și la cele de operare radio. Solicitarea de a fi transferat la o unitate aflată deja în luptă i-a fost de asemenea refuzată. Din culise, MI5 intervenea discret și îi bloca toate inițiativele. Milicent Bagot și echipa ei nu aveau de gând să-i permită lui Beurton să iasă din țară. „Scrisorile primite de la Len sunt cam mohorâte", îi spunea ea mamei sale. Acele scrisori mohorâte erau citite și de MI5. „Voi lua măsuri să fie ținut sub observație", scria Shillito, adăugând că supravegherea avea să fie discretă. „Nu vreau să se întreprindă nimic care să-i indice lui Beurton că dosarul lui e tratat altfel decât ar fi normal."

În momentele ei de optimism, Ursula se consola cu gândul că Armata Roșie era tot mai aproape de a încercui Berlinul, că revoluția avea să triumfe, iar din ruine avea să se înalțe o Germanie comunistă. Însă în orele mai sumbre, când bebelușul plângea, iar teancurile de rapoarte ce trebuiau comunicate prin radio păreau copleșitoare, se întreba dacă războiul avea să se sfârșească vreodată. Ursula era acum mamă singură și spion solitar. Ca de fiecare dată când se simțea dărâmată, s-a închis în sine, refuzând să-i lase pe alții să întrevadă umbra depresiei ce o bântuia, stresul provocat de viața ei secretă. Nu spunea nimănui prin ce trecea. Reflexul ei de a minți se extindea până și asupra propriilor sentimente. În momentele

cele mai negre, regreta impactul pe care viaţa bizară pe care şi-o alesese îl avea asupra copiilor ei şi în special asupra lui Michael, care îşi petrecuse primii ani din viaţă mutându-se dintr-o ţară într-alta, trecând de la o limbă la alta, alături de o serie de bărbaţi dintre care niciunul nu era tatăl lui. „Ar fi trebuit să aibă o altfel de mamă“, scria ea. „Ar fi trebuit să-şi fi petrecut întreaga copilărie într-un singur loc, cu un tată care să vină seara acasă şi o mamă care să-i fie mereu alături.“

Ca orice bun comunist, Ursula respecta aniversările. Pe 7 noiembrie, data Revoluţiei Bolşevice, a lăsat copiii în grija unei vecine şi s-a dus la Londra să se întâlnească cu „Serghei“, care i-a transmis urări aniversare de la directorul GRU. Şi-ar fi cumpărat un trandafir roşu, însă era imposibil de găsit aşa ceva în Marea Britanie în timpul războiului. Ursula s-a întors la Avenue Cottage înfrigurată şi chinuită de singurătate. „Nu puteam sărbători cu nimeni acea zi. Gândurile mele s-au întors spre trecut.“

Trecuseră aproape doi ani de când nu mai primise nicio veste de la Rudi Hamburger. Nu îndrăznea să întrebe Moscova ce se alesese de el; iar Centrul oricum nu i-ar fi spus, chiar dacă ar fi întrebat. Îi era teamă că poate murise, însă ascundea aceste temeri de Michael şi de restul copiilor. Era chiar mai mult timp de când nu ştia nimic de Johann Patra. Agnes Smedley se întorsese în Statele Unite, trăind într-o colonie de scriitori din nordul statului New York, continuând să facă propagandă viguroasă comunismului chinez. Ursula în continuare nu avea habar ce soartă avuseseră Shushin, Grişa şi Tumanyan. Alexander Foote şi Sandor Radó probabil operau în continuare ca spioni în Elveţia, dacă nu fuseseră încă prinşi. Şi ce se întâmplase oare cu Richard Sorge, iubitul ei, cel care o recrutase?

În aceeaşi seară, la şaisprezece mii de kilometri depărtare, Sorge îşi aştepta călăul în celula condamnaţilor la moarte din închisoarea Sugamo, din Tokio.

Reţeaua lui Sorge din Japonia reuşise adevărate miracole în materie de spionaj. Pozând în nazist pasionat, ducând în Tokio o viaţă de afemeiat şi alcoolic iremediabil, Sorge a dobândit acces atât la ambasada germană, cât şi la cabinetul prim-ministrului japonez, sustrăgând cele mai intime secrete din ambele locuri. În 1941, reuşise să convingă Moscova că Japonia nici nu dorea, nici nu era capabilă să invadeze Siberia, ceea ce descătuşase forţe sovietice vitale pentru a apăra Moscova. Îşi avertizase din timp superiorii în privinţa Operaţiunii Barbarossa, însă Stalin se arătase ingrat şi bănuitor. „E un ticălos care n-a făcut decât să înfiinţeze bordeluri în Japonia şi chiar a îndrăznit să raporteze data atacului german ca fiind 22 iunie. Sugeraţi că ar trebui să îl cred?“ Însă Centrul îl credea, pentru că secretele pe care le dezvăluia Sorge se dovedeau a fi adevărate.

Când germanii au început să suspecteze că Sorge juca pentru echipa adversă, brutalul colonel al Gestapoului, Josef Meisinger, un monstru nazist care ar fi ieşit în evidenţă chiar şi într-o mulţime omogenă, alcătuită din alţi asemenea monştri, a fost trimis să investigheze situaţia. Sorge a neutralizat rapid pericolul, antrenându-l pe Meisinger în desfrâul alcoolizat al vieţii de noapte din Tokio.

Arestarea întâmplătoare a unui agent minor din reţeaua sa a fost evenimentul care a pus capăt norocului uluitor de care avusese parte Sorge până atunci. A fost arestat şi el şi forţat prin tortură să mărturisească. Japonezii s-au oferit să îl dea la schimb pentru a obţine eliberarea unuia dintre agenţii lor, deţinut în Rusia, însă Moscova s-a lepădat de el, negând că ar fi fost agent sovietic. Se spune că Stalin nu voia să iasă la iveală faptul că respinsese ca fiind neadevărate mesajele de avertizare, cât se poate de corecte, transmise de Sorge. În Rusia, soţia lui Sorge, Katya, a

fost arestată sub suspiciunea că ar fi fost spion german și trimisă în Gulag, acolo unde a și murit. Cel mai important informator al lui Sorge, jurnalistul japonez Hotsumi Ozaki, a fost și el arestat.

După doi ani în închisoarea Sugamo, Sorge a fost în cele din urmă condamnat pentru spionaj și s-a decis executarea lui prin spânzurare. Procurorul japonez care ceruse pedeapsa cu moartea a declarat: „Nu am mai cunoscut pe nimeni atât de măreț cum a fost el“.[5]

Sorge a fost spânzurat în data de 7 noiembrie 1944. Ultimele lui cuvinte, rostite într-o japoneză fluentă, cu mâinile și picioarele legate și lațul strecurat deja în jurul gâtului, au fost „Armata Roșie!“ – „Partidul Comunist Internațional!“ – „Partidul Comunist Sovietic!“

În cursul interogatoriilor lungi și brutale la care fusese supus, Sorge le împărtășise japonezilor numeroase aspecte reale din cariera lui de spion, dar strecurase și câteva minciuni.

Marele spion fusese interogat în repetate rânduri în privința rețelei pe care o operase în Shanghai în anii '20, cerându-i-se detalii inclusiv în privința spioanelor care făcuseră parte din ea. Sorge nu avea habar de succesul la care ajunsese Ursula, însă știa că, dacă mai era în viață, fără îndoială desfășura operațiuni de spionaj împotriva puterilor Axei, prin urmare era în pericol. „Femeile nu sunt absolut deloc potrivite pentru munca de spion“, le-a spus Sorge celor care îl capturaseră. „Nu înțeleg nici problemele politice, nici alte aspecte, și sunt o sursă foarte proastă de informații.“ Ceea ce era, desigur, exact opusul adevărului. Rețeaua lui Sorge inclusese numeroase femei, Ursula fiind cea mai importantă dintre acestea. I-a mințit pe japonezii care îl interogau pentru a le distrage atenția de la spioana care îi fusese cândva protejată și colegă în serviciile de informații ale Armatei Roșii, reușind astfel să o pună la adăpost de ei.

Sorge, cel mai infidel dintre iubiţi, s-a dovedit a fi loial până la final, în felul lui.

Joe Gould şi-a petrecut ziua de Crăciun în casa lui Lindner, alături de restul spionilor „Unealtă". Toată lumea s-a îmbătat şi a cântat colinde în germană. Fiul lui Gould avea să descrie mai târziu acest moment drept unul de respect reciproc între un ofiţer evreu al armatei SUA şi cei şapte recruţi germani ai săi, uniţi de un obiectiv comun. Doar că, în acele momente în care Războiul Mondial aluneca spre Războiul Rece, ei se aflau deja de părţi opuse ale baricadei.

Câteva săptămâni mai târziu, Gould i-a cerut lui Erich Henschke să îl însoţească într-o călătorie la Paris. Capitala franceză eliberată găzduia în prezent Comitetul pentru o Germanie Liberă, iar Gould era dornic ca, ajutat de Henschke, să colecteze „adresele unor antifascişti din Germania" care să poată fi folosite drept case conspirative de către spioni. Au vizitat împreună atât sediul Germaniei Libere, cât şi pe cel al unui grup intitulat Amicale des Volontaires de L'Espagne Républicaine (Prieteni ai Voluntarilor Republicani Spanioli). „S-a întors cu toate adresele de care aveau nevoie", fără a şti că lista antinaziştilor de încredere din Germania ce aveau să servească drept contacte pentru spioni fusese aprobată în prealabil de Centru. Serviciile de informaţii ale Armatei Roşii nu doar că urmăreau misiunile „Unealtă"; în realitate, ele le desfăşurau, îndeaproape, prin intermediul Ursulei şi al lui Henschke.

Iar Milicent Bagot era cu ochii pe ei.

La scurtă vreme după ce Henschke s-a întors la Londra, Bagot a trimis un memorandum şefului operaţiunilor sovietice din cadrul MI6, descriindu-şi în detaliu suspiciunile ce îl vizau pe „Karl Kastro" şi cerând ajutor pentru a afla mai multe despre persoanele cu care se întâlnise la Paris acest comunist recunoscut în special în rândul veteranilor Brigăzilor Internaţionale. „Aveţi informaţii privind această organizaţie franceză, vă rog?" îi scria Bagot lui Kim Philby.

În 1945, Philby împlinise zece ani de când era agent sovietic şi cinci de când era ofiţer MI6. Eficient şi recunoscător, avansase rapid în interiorul serviciului de informaţii britanic, în tot acest timp transferând volume uriaşe de informaţii extrem de compromiţătoare către coordonatorii săi din cadrul KGB-ului. Era excepţional de abil în a pune beţe în roate, într-o manieră imperceptibilă, oricărei operaţiuni care ar fi putut ameninţa interesele comunismului sau pe cele sovietice. Răspunsul lui Philby la memoriul lui Bagot, datat 22 februarie 1945, a fost unul perfect inutil: „În momentul de faţă, nu avem informaţii despre Amicale des Volontaires de L'Espagne Républicaine“.

Ultima ocazie de a deconspira infiltrarea sovietică în misiunile „Unealtă“ tocmai fusese ratată.

O săptămână mai târziu, operaţiunea „Ciocan“ se afla deja în desfăşurare.

21

Foșnetul primăverii

Până în momentul acela, Ursula luptase împotriva nazismului doar de peste hotare. Singura dată când aproape că desfășurase o operațiune în interiorul Germaniei naziste fusese atunci când încercase să pună în aplicare asasinarea lui Hitler, plan ulterior abandonat. Acum, cu războiul apropiindu-se de final, spionii ei se îndreptau spre inima celui de-al Treilea Reich.

La ora 9 seara în data de 1 martie 1945, Joe Gould și agenții „Ciocan" au sosit la baza RAF Watton din Norfolk. Paul Lindner și Toni Ruh cărau în spate câte un rucsac în care se aflau 14 000 de mărci ale Reich-ului german, tichete pentru rații, mâncare concentrată, măști de gaze, cerneală invizibilă și două diamante, precum și cafea și 1 400 de țigări americane, urmând a servi drept marfă de contrabandă pe piața neagră. În buzunare aveau documentele, falsificate de Bob Work, identificându-i drept Ewald Engelke din Frankfurt și Anton Vesely, ceh vorbitor de germană, amândoi muncitori calificați în industria apărării, scutiți de serviciul militar. În portofelul lui Lindner, se afla o legitimație falsă care dovedea că făcea parte din Partidul Nazist. Totodată, fiecare bărbat avea asupra lui un pistol de calibru

7,65, pentru a se apăra în cazul în care cineva ar fi încercat să îl captureze, respectiv o capsulă cu otravă, în cazul în care nu ar fi reușit să o facă.

Fără știrea lui Gould, cei doi veniseră și cu instrucțiuni învățate pe de rost de la colonelul Ursula Kuczynski: ordine exacte despre cum, unde și când puteau lua legătura cu serviciile de informații sovietice din Germania. Și GRU se pregătea să infiltreze agenți în Berlinul bombardat sistematic, iar războiul progresa atât de rapid, încât era posibil ca forțele sovietice să ajungă în capitala germană în doar câteva săptămâni. Prin intermediul lui Henschke, Ursula îi dăduse fiecăruia dintre agenți o parolă specială, care să le permită să se identifice drept agenți ai serviciilor de informații sovietice. Odată ce se stabilea legătura cu forțele sovietice, cei doi fuseseră învățați „să nu mai execute niciun alt ordin de la OSS, urmând doar instrucțiunile primite de la Armata Roșie, pe toată durata rămasă a misiunii «Ciocan»".[1]

Pe aerodrom, aștepta un A-26 american, un bombardier ușor, al cărui compartiment pentru bombe fusese modificat astfel încât să încapă în el doi parașutiști. Gould era neliniștit: „Doar cei mai curajoși și abili piloți ar fi capabili să îi transporte pe agenții misiunii CIOCAN în deplină siguranță și exact la destinația dorită, la 47 de kilometri de Berlin, la două sute de metri deasupra solului"[2]. În baraca de pe aerodrom, cei doi agenți au îmbrăcat salopete de pânză peste hainele de civili și și-au legat parașutele. Gould le-a întins plosca lui cu brandy; germanii au luat fiecare câte o dușcă zdravănă.

Gould era tulburat „de senzația că trăia momente dintr-un scenariu de film". Ambii bărbați aveau soții și copii mici, iar „dramatismul momentului părea să aibă legătură cu acest lucru". Chiar și așa, relatarea lui privind scena care a urmat este extrem de cinematografică.

> Ploua uşor, iar prin perdeaua întunecată formată la nivelul solului, singurul obiect care se deslușea era coada înaltă, gigantică şi pătrăţoasă a aeronavei A-26, aflată la cincizeci de metri de noi. Paul şi Toni fumau, iar ceilalţi le vorbeau în şoaptă. Cu trei minute înainte de miezul nopţii, comandantul Simpson a deschis uşa şi a dat semnalul de pornire. O clipă mai târziu, eram biciuiţi de curentul elicei avionului, deja pregătit de decolare, cu motoarele vuind. Am văzut luminiţa roşiatică pâlpâind din compartimentul pentru bombe când am pornit spre avion, încovoiaţi în faţa curentului. Am deschis trapele şi i-am instalat pe Paul şi pe Toni la locurile lor. Era prea mare zgomot pentru a vorbi – şi nici nu era momentul potrivit. De pe pistă, ne-am întins să le strângem mâna. Acum noaptea era perfect senină. Brusc, am văzut avionul punându-se în mişcare, apoi accelerând. Aproape ne-a dispărut din faţa ochilor până să se desprindă de la sol, luând rapid altitudine, virând apoi spre nord-est.

Pilotul, locotenentul Robert Walker, a intrat în spaţiul aerian al Germaniei la altitudine mică şi la o viteză constantă de 480 de kilometri pe oră. „A întors aeronava pe o parte, a răsucit-o şi rostogolit-o pentru a încurca radarele inamice." La 2:05, avionul a ajuns în punctul de lansare de deasupra Alt-Friesack, la nord-vest de Berlin. Vizibilitatea era bună, doar câteva petice de nori ştirbind din luminozitatea lunii. Walker a deschis compartimentul pentru bombe, dispecerul Mishko Derr le-a urat succes celor doi paraşutişti, iar Paul Lindner şi Toni Ruh au sărit în întuneric.

Cei doi spioni germani au aterizat pe un câmp, şi-au îngropat salopetele, paraşutele, armele şi staţiile Joan. Cu două decenii în urmă, Ursula stătuse cuibărită într-o şură din apropiere, alături de un grup de tineri comunişti, imaginându-şi cum avea să arate Germania sub regim comunist. La 6:30 dimineaţa, deja erau zgâlţâiţi pe şine într-un tren spre Berlin, arătând exact ca doi navetişti obişnuiţi, epuizaţi

de război. Se crăpa de ziuă când au ajuns în oraș. Freeda Lindner încă dormea, când fiul ei a bătut ușor la fereastra din față a casei în care copilărise, în suburbia Neukölln, la sud-vest de centrul orașului. Nu îl mai văzuse pe Paul de când fugise din Germania, în 1935, vânat de Gestapo:

– Știam eu c-ai să te întorci într-o bună zi să lupți împo triva naziștilor, a spus ea.

În ziua următoare, luând la pas orașul nimicit de bombe, mutându-se dintr-un adăpost antiaerian într-altul, spionii Ursulei au început să adune informații: despre distrugerile provocate de bombe, despre sistemele de apărare, despre magaziile de muniție, despre manevrele trupelor, despre moralul civililor și, cel mai important, despre capacitatea Germaniei de a-și continua activitatea industrială, militară și comercială în timpul celui mai feroce bombardament din istoria lumii. Bombele Aliaților transformaseră părți întinse din Berlin în maldăre de cenușă și moloz. Armata Roșie, aflată la 55 de kilometri la est de oraș, era pregătită pentru asaltul final asupra capitalei lui Hitler. Cu toate acestea, orașul funcționa în continuare, ca un muribund care încă se mai ține pe picioare, devastat, dar încăpățânat. Din buncărul său, Hitler continua să dea ordine ca Berlinul să fie apărat cu orice preț, în vreme ce Reich-ul i se îndrepta spre anihilare, într-un ultim măcel. Propagandiștii lui Goebbels continuau să scrie cu vopsea pe ziduri: „Fiecare german își va apăra capitala. Vom opri hoardele Roșii la zidurile Berlinului nostru". Lindner și Ruh au fost uluiți să constate că aproximativ două treimi din industria Berlinului erau încă în picioare; rețeaua de căi ferate funcționa, la fel și alimentarea cu energie electrică. Cei doi spioni căscau ochii la toate lucrurile din jurul lor, ca niște turiști sub acoperire. La o săptămână de la parașutare, s-au întors în locul unde aterizaseră, pentru a-și lua armele și echipamentul de comunicare. Pe urmă, s-au instalat în

salonul lui *Frau* Lindner să asculte BBC-ul şi să aştepte acordurile compoziţiei lui Sinding, *Foşnetul primăverii*. În Oxford, Ursula aştepta veşti, lăsându-se pradă unei nelinişti crescânde. Ca toţi spionii aflaţi în fruntea unei reţele, nutrea un sentiment de responsabilitate aproape părintească faţă de bărbaţii pe care îi recrutase, îi instruise prin intermediul lui Henschke şi îi trimisese apoi să înfrunte un pericol de moarte. Serghei îi promisese că avea să o anunţe dacă spionii reuşeau să ia legătura cu Armata Roşie din Berlin. În fiecare săptămână, îl suna pe Henschke de la telefonul public din Summertown pentru a-l întreba dacă nu cumva Gould primise vreo informaţie despre soarta agenţilor. Nu se ştia nimic. BBC-ul transmitea doar informaţii generale despre progresele trupelor ce se apropiau de Berlin. În încercarea de a-şi ocupa gândurile, Ursula îi scria lui Len epistole lungi în care îi dădea detalii despre viaţa lor de zi cu zi: Peter îşi dezvolta tot mai mult vocabularul şi avea un puternic accent britanic; Nina era fascinată de animale; Michael învăţa bine la Eastbourne. A cusut o rochie nouă pentru Nina. „Una dintre părţile bune ale cusutului este că poţi să te gândeşti la diverse lucruri în timpul acela“[3], reflecta ea. Gândurile ei se întorceau în permanenţă la o imagine cu doi bărbaţi coborând cu paraşutele în flăcările ce pustiau Berlinul.

În data de 11 martie, la mare altitudine deasupra capitalei germane, operatorul radio, locotenentul Calhoun Ancrum, ofiţer al Forţelor Aeriene Americane, îşi pregătea dispozitivul Eleanor pentru prima sa conversaţie cu Joan. Înainte de a urca în cabina înghesuită a bombardierului Mosquito PR XVI, Ancrum servise o masă uşoară alcătuită din friptură, pâine prăjită, roşii feliate şi grepfrut. La 7 600 de metri, o eventuală balonare ar putea provoca nişte crampe agonizante. În cadrul misiunilor „Unealtă“, nimic nu era lăsat la voia întâmplării – nici măcar sistemul digestiv al echipajului de zbor. Echipamentul radio era prins cu încărcături

explozive. Dacă avionul ar fi fost forțat să aterizeze pe sol german, tehnologia ar fi fost distrusă. În niciun caz nu i se putea permite inamicului să pună mâna pe sistemul „Joan-Eleanor". La ora 9:00 seara, Ancrum a activat stația:

– Tu ești, Heinz?

De la o distanță de nouă kilometri pe verticală, s-a auzit vocea lui Paul Lindner, aflat într-un lan de grâu de la marginea Berlinului:

– Tu ești, Vic?

– Mă auzi, Heinz?

– Nu te aud, Vic...

Schimbul de replici nu reflecta nimic din importanța istorică a acelui moment, însă conversația purtată printre pârâituri, pe unde radio VHF, reprezenta un triumf tehnologic: pentru prima dată, Aliații din Vest puteau vorbi direct cu spionii lor infiltrați profund în Germania nazistă. Pe parcursul următoarelor șase săptămâni, la intervale comunicate prin mesaje BBC codate, agenții „Ciocan" au oferit descrieri detaliate a ceea ce văzuseră și descoperiseră, o mare parte dintre informații fiind spicuite din rețelele de rezistență ale sindicatelor ce operau clandestin: sistemele de apărare ale Berlinului, rețeaua rutieră și feroviară, manevrele trupelor și localizarea uzinelor de armament ce încă funcționau, inclusiv o vastă unitate de producție de tancuri – o adevărată listă de ținte delicioase, numai bune de bombardat. În data de 29 martie, spionii au raportat că uriașa centrală electrică Klingenberg era încă funcțională. În cadrul unei misiuni de recunoaștere pe timp de noapte, desfășurată într-o stație de triaj de la periferia orașului, cei doi au numărat douăzeci și șase de trenuri de marfă și optsprezece pasageri, ținte facile pentru bombardierele Aliaților.

La sediul OSS din Londra, Bill Casey jubila. Echipa Ciocan le oferise „un succes major... inclusiv date importante pentru campaniile de bombardament, vizând o centrală electrică

încă funcţională, ce le permitea unor fabrici esenţiale să îşi continue producţia, precum şi detalii privind importanţa unei reţele de transport din interiorul Berlinului şi localizarea unor puncte-cheie în care bombele Aliaţilor ar fi putut să o fragmenteze". Armatele sovietice avansau rapid, iar spionii se călcau în picioare să furnizeze orice fel de informaţii care ar fi putut slăbi apărarea Berlinului înaintea asaltului final. Lindner s-a dus la locul de întâlnire desemnat de Ursula, aşteptându-se să se întâlnească cu un agent GRU trimis înaintea trupelor sovietice ce se apropiau, însă nu a apărut nimeni.

Michael a venit acasă în vacanţa de Paşti. Ursula era evreică, nemţoaică şi atee, însă, la insistenţele fiului ei, a acceptat să le pregătească copiilor un prânz pascal tradiţional englezesc, măcar în măsura în care o permiteau raţiile de război: o bucată de carne de oaie numai piele şi os, luată pe datorie de la măcelar, cartofi şi varză din peticul de grădină pe care şi-l amenajase în curtea din spate a soţilor Laski. Lăsând mâncarea pe foc sub privirea atentă a lui Michael, Ursula s-a dus în Summertown şi, aşa cum făcea în fiecare duminică, i-a telefonat lui Erich Henschke. Tonul acestuia i-a dezvăluit ce se întâmplase chiar înainte să apuce să rostească parola pe care o aşteptase. Spionii Ciocan ajunseseră la destinaţie şi luaseră legătura cu cine trebuia. Ceea ce însemna că era posibil ca, în scurtă vreme, sistemul Joan-Eleanor să ajungă în mâinile sovieticilor. Spionii ei erau în siguranţă – sau atât de în siguranţă cât era posibil, într-un oraş asediat.

Prânzul de Paşti a fost un eveniment cât se poate de vesel la Avenue Cottage în anul acela. Michael a mâncat şase chifle fierbinţi.

Tot în aceeaşi zi de Paşti, duminică, pe 1 aprilie 1945, Lindner şi Ruh s-au îndreptat spre o zonă izolată aflată la

nord-vest de Berlin, pentru a ridica un pachet de alimente și alte provizii ce urmau să le fie paraşutate conform programului. Peste tot în oraș, trupele germane se pregăteau pentru un ultim efort de rezistență: unități Wehrmacht în zdrențe, Waffen-SS, dar și bătrâni și adolescenți din Tineretul Hitlerist. Pe neașteptate, cei doi spioni s-au trezit în mijlocul Diviziei Panzer SS Hermann Goering, ce tocmai se deplasa spre nord, cu mare zarvă, pentru bătălia finală. Un tânăr locotenent pe motocicletă, zelos și suspicios, le-a cerut documentele. Lindner a scos hârtiile falsificate care îi identificau drept Ewald Engelke și Anton Vesely și i-a explicat că se întorceau în oraș pentru a se alătura apărătorilor loiali ai acestuia. Ofițerul, sceptic, le-a cerut să își golească rucsacurile. Stația Joan se afla la fundul rucsacului lui Ruh, ascunsă sub haine murdare. Cu gesturi greoaie, mișcându-se cât mai încet posibil, acesta a început să îl golească, șosetă cu șosetă, bombănind în cehă. Paul a ridicat din umeri și a comentat ceva despre „cehul ăsta prost care nu înțelege germană". În buzunarul jachetei, Lindner a tras piedica pistolului de calibru 7,65. Exasperat de cât de mult dura toată treaba, locotenentul le-a făcut semn să-și vadă de drum – o decizie care le-a salvat viața – și probabil și lui. „L-aș fi împușcat cu plăcere", avea să remarce Paul Lindner mai târziu.

Pe 16 aprilie, având orașul înconjurat, sovieticii au lansat ofensiva finală. Forțele Aliaților din Vest se retrăseseră din cursa spre Berlin. Se ajunsese deja la un acord conform căruia orașul avea să fie împărțit în patru zone de ocupație după încheierea luptelor, iar generalul Eisenhower a decis să le cedeze sovieticilor gloria de a captura capitala lui Hitler. Bombardamentele aeriene ale Aliaților au încetat în momentul în care trupele sovietice au intrat în oraș, iar Armata Roșie a preluat tot ceea ce însemna operațiuni de artilerie, revărsând peste Berlin mai mult explozibil

decât tonajul total al bombelor deja lansate de către Aliaţii din Vest.

Bătălia Berlinului se apropia de punctul culminant. În data de 21 aprilie, în timp ce încercau să stabilească contact radio folosind echipamentul Joan-Eleanor, spionii CIOCAN au fost aproape capturaţi de valul forţelor sovietice ce avansau fulgerător dinspre sud, forţându-i pe apărătorii germani să se retragă, stradă cu stradă. În ziua următoare, un alt mesaj transmis prin intermediul BBC-ului i-a ordonat lui Lindner să traverseze spre teritoriul ocupat de sovietici, în vreme ce Ruh rămânea în Berlin. Mii de berlinezi încercau să fugă din oraş, însă întâmpinau rezistenţă; Lindner nu a reuşit nici el să străpungă perimetrul defensiv.

În după-amiaza aceleiaşi zile, a avut loc una dintre ultimele bătălii din cel de-al Doilea Război Mondial, o încercare a germanilor de a apăra cartierul Treptow, din sud-estul oraşului, împotriva unui brutal asediu sovietic. Lindner, Ruh şi tatăl lui Lindner s-au trezit prinşi în luptă şi s-au alăturat atacului împotriva liniilor germane, folosind arme abandonate. Trupele sovietice, luându-i drept loialişti înverşunaţi, au deschis focul asupra celor trei înainte să-şi dea seama că erau partizani antinazişti. Trupele sovietice au inundat Berlinul, demarând o campanie de răzbunare presărată din plin cu violuri, crime şi distrugere. Misiunea CIOCAN se încheiase, cel puţin în versiunea ei americană.

În noaptea aceea, Lindner şi Ruh au traversat oraşul distrus pentru a ajunge în districtul Wartenberg, la o adresă ce le fusese oferită de Henschke cu o lună în urmă. Walli Schmidt fusese colegă cu Ursula în Liga Tineretului Comunist iar cele două păstraseră legătura de-a lungul timpului. Ursula ştia că era loială partidului. În februarie, Walli primise un mesaj prin intermediul reţelei clandestine a sindicaliştilor, cerându-i să se pregătească de acţiune. Era ora 3 noaptea, când Ruh (care o cunoscuse şi el pe Schmidt

în anii '20) i-a bătut discret la ușă. Walli a întredeschis-o, iar Ruh i-a șoptit cuvântul de recunoaștere: „Sonia". Pe bucata de pământ pustiu, cufundat în întuneric, din spatele casei lui Walli, între un prun și cotețul de găini, au îngropat cu grijă stația Joan.

Într-unul dintre mesajele finale transmise de OSS, li se cerea lui Lindner și Ruh să determine „unde se afla Hitler", scopul fiind acela de a-l ucide pe Führer printr-un bombardament de mare precizie. Nu a fost cazul. În data de 22 aprilie, după ce i s-a comunicat că ordinele sale de a lansa o contraofensivă nu fuseseră îndeplinite, Hitler a suferit o cădere nervoasă. O săptămână mai târziu, când forțele sovietice se aflau deja la 500 de metri de Führerbunker, acesta s-a sinucis, împușcându-se.

În aceeași zi în care Hitler se prăbușea în lacrimi, Lindner și Ruh au ieșit în calea unei unități de tancuri a Armatei Roșii ce tocmai intra în Nekölln, au explicat că sunt agenți ai serviciilor de informații sovietice și au fost prezentați în fața unui anume căpitan Martov.

Lindner și Ruh aveau să descrie ulterior cum Martov refuzase să le creadă povestea și, după ce găsise în rucsacurile lor ghidurile de coduri ale OSS-ului, i-a amenințat că îi va aresta și va ordona executarea lor ca agenți ai inamicului. Când au fost în cele din urmă încredințați Diviziei americane 69 lângă Leipzig, cei doi au pretins că petrecuseră două luni în captivitate sovietică. Ceea ce categoric nu era adevărat. E mult mai probabil că, după ce au comunicat parolele de identificare speciale ale GRU primite de la Ursula, au fost duși la sediul serviciilor de informații, unde au oferit rapoarte complete asupra fiecărui aspect al misiunii lor, în special în privința sistemului J-E.

La câteva zile după ocuparea Berlinului de către sovietici, un ofițer al Armatei Roșii și-a făcut apariția la ușa casei lui Walli Schmidt din Wartenberg: împreună, au dezgropat

transmiţătorul Joan din groapa săpată între prun şi coteţul găinilor. Cu o pedanterie demnă de un birocrat, ofiţerul i-a oferit lui Walli o chitanţă pentru jumătate dintr-un nou sistem revoluţionar de comunicaţii. Centrul i-a trimis un mesaj codat agentei Sonia din Marea Britanie, indicând că preluarea echipamentului fusese finalizată.

În data de 2 mai 1945, comandantul forţei de apărare a Berlinului i s-a predat necondiţionat generalului Vasili Ciuikov, acelaşi militar care, în calitate de ataşat sovietic pe probleme de apărare în Chongqing în 1941, contribuise la eliberarea lui Rudi Hamburger dintr-o închisoare chineză. Războiul se încheiase.

Lindner şi Ruh au fost personajele norocoase din povestea „Unealtă". Avionul A-26 care îi transporta pe membrii misiunii „Daltă" spre Valea Ruhr s-a prăbuşit în data de 19 martie în apropiere de oraşul Schwege, toţi cei aflaţi la bord pierzându-şi viaţa. Werner Fischer („Fierăstrău") a aterizat cu bine nu departe de Leipzig, în data de 7 aprilie, având drept misiune raportarea manevrele trupelor germane şi condiţiile din interiorul lagărelor în care erau închişi prizonierii de război britanici, inclusiv Colditz. A fost imediat înconjurat de soldaţi ai Armatei Roşii, care avansaseră mai mult în sudul Germaniei decât îşi dăduse seama OSS-ul. Fischer avea asupra lui documente false, identificându-l drept Ernst Lauterbach, agent special al Gestapoului. A protestat că era de fapt un comunist german aflat în misiune de strângere de informaţii. Soldaţii nu l-au crezut şi l-au împuşcat pe loc, aruncându-i cadavrul într-un şanţ. În afară de Ciocan, o singură altă misiune şi-a îndeplinit obiectivele, şi anume Târnăcop, spionii din cadrul acestei echipe aterizând în Landshut lângă München. După spusele lui Bill Casey, „agenţii ne-au comunicat volume uriaşe de informaţii despre traficul feroviar şi cel rutier, centrele de comunicaţii şi manevrele trupelor, oferind, cu ajutorul avioanelor

Mosquito, nu mai puțin de nouă rapoarte prin intermediul sistemelor Joan-Eleanor".

Lindner și Ruh, urmând instrucțiunile primite de la GRU, le-au explicat americanilor că erau dornici să se întoarcă în Marea Britanie și să continue să lucreze pentru serviciile de informații americane. Însă ofițerul OSS Henry Sutton i-a supus unui raport de evaluare care s-a dovedit a fi „tăios și nu pe de-a întregul prietenos". „Nerăbdarea lor de a se întoarce în Marea Britanie" i s-a părut ofițerului „cumva ciudată". Oamenii aceștia erau probabil comuniști și petrecuseră o perioadă considerabilă în mâinile sovieticilor până să fie eliberați. „Cum ar fi putut Sutton *să fie* sigur că nu deveniseră agenți dubli?" Chiar dacă Gould nu era interesat de culoarea lor politică, Sutton categoric era. „Având în vedere trecutul politic al acestor bărbați, este cât se poate de îndoielnic că s-ar potrivi în operațiunile noastre postbelice din Germania." În contextul în care cel de-al Doilea Război Mondial se sfârșise, iar Războiul Rece tocmai începuse, atitudinea de toleranță față de comunism se transforma treptat într-una de profundă suspiciune, alianța care fusese convenabilă în timpul războiului fiind înlocuită acum de un antagonism postbelic tot mai pronunțat.

Chiar și așa, agenții Ciocan au fost lăsați la vatră în august 1945, în elogiile pline de recunoștință ale OSS-ului „pentru eforturile eroice și extrem de valoroase întreprinse pentru noi. În timpul ostilităților v-ați păstrat sângele-rece, ați acționat eficient și ați demonstrat o abilitate remarcabilă de a exploata toate mijloacele avute la dispoziție pentru a vă îndeplini sarcina dificilă. Îndeplinirea cu succes a misiunii voastre a reprezentat un sprijin deosebit de valoros pentru forțele armate ale Aliaților și a contribuit considerabil la înfrângerea inamicului". OSS-ul s-a lăudat singur. „Echipamentul J-E a fost folosit cu succes pentru a lua și a menține legătura cu echipele de agenți, într-un

moment critic al atacului asupra Germaniei. Pe această cale, s-au obținut informații vitale privind condițiile din Berlin, dispunerea trupelor în zona Berlinului și țintele încă neatinse de bombardamente."

Vestea căderii Berlinului a fost primită cu bucurie fără rezerve pe întregul teritoriu al Marii Britanii, dar nicăieri nu a stârnit mai multă fericire decât în Avenue Cottage, Oxford.

Ursula urmărise progresul misiunilor „Unealtă" prin intermediul informațiilor comunicate lui Henschke de către Gould. Spionii „Ciocan" supraviețuiseră, deși mai mulți dintre ceilalți recruți își pierduseră viața. Ursula contribuise într-un mod vital la eliberarea orașului ei natal de sub blestemul nazismului. Și, mai presus de toate, coordonase o misiune menită să pună în mâinile sovieticilor un element nou-nouț de tehnologie militară americană. Ajuta Rusia să construiască bomba atomică; acum îi ajutase să construiască și stația de emisie-recepție. Nici măcar Len nu știa ce făcuse Ursula. Era un succes secret pe care îl sărbătorea doar în forul ei interior.

În data de 8 mai, soții Laski au organizat o petrecere în stradă pentru a celebra Ziua Victoriei în Europa. „Drumul era ticsit de mese puse cap la cap", scria Ursula. Locuitorii din zonă și-au pus laolaltă modestele rații de război pentru a face prăjituri în cinstea victoriei. S-au ținut toasturi cu limonadă și bere, iar strada a fost decorată cu steguleț confecționate manual. Ursula nu se simțise niciodată mai apropiată de vecinii ei britanici, nici mai în armonie cu starea de spirit a națiunii. Ursula a făcut un tort mare, pe care Nina l-a decorat cu roșu, alb și albastru. „Am trăit și eu bucuria universală."

Cu toate acestea, în calitate de ofițer al Armatei Roșii, Ursula tocmai se îndrepta spre o nouă bătălie. În jurul ei, se produceau transformări majore, ce aveau să schimbe cursul istoriei. Înainte de război, operase ca spion împotriva fasciștilor și anticomuniștilor, chinezi, japonezi și germani;

în timpul conflictului, operase ca spion atât împotriva naziștilor, cât și împotriva Aliaților; după încheierea conflagrației mondiale și de atunci înainte, avea să opereze ca spion împotriva Vestului, reprezentând noii inamici într-un Război Rece. O fotografie a petrecerii de cartier din Summertown în onoarea victoriei o surprinde pe Ursula radiind, sărbătorind fericită nimicirea lui Hitler. Un bărbat poartă uniformă militară. Un altul ridică două degete în formă de V, semnul Victoriei. Însă în spatele imaginii de ușurare, triumf și optimism universal se ascundea o divergență ideologică ascunsă care în scurtă vreme avea să izbucnească într-un nou conflict. „Cu toții speram la o lume mai bună", scria ea. „Însă, în această privință, viziunile noastre despre viitor erau diferite."

Două luni mai târziu, în îndepărtatul deșert din New Mexico, oamenii de știință ce derulau Proiectul Manhattan au detonat primul dispozitiv nuclear, într-un test cu numele de cod „Trinity", creând o explozie echivalentă cu detonarea a 20 000 de tone de TNT. Printre savanții care au urmărit formarea imensului nor de cenușă în formă de ciupercă pe cerul dimineții se număra și Klaus Fuchs, unul dintre cercetătorii care s-au ocupat de dezvoltarea celei mai puternice arme concepute vreodată de om. În august 1944, acesta se mutase în inima Proiectului Manhattan, în Los Alamos, un loc descris de unul dintre oamenii de știință drept „campusul unei enorme universități al cărei corp profesoral îi reunea pe mulți dintre cei mai străluciți savanți ai Vestului, care făceau echipă pentru a reuși să îl învingă pe Hitler în cursa obținerii bombei atomice"[4]. În cadrul Diviziei de Fizică Teoretică, lucra sub coordonarea lui Hans Bethe, care îl considera pe Fuchs „unul dintre cei mai valoroși oameni din divizia mea" și „unul dintre cei mai buni fizicieni teoreticieni pe care îi aveam".

Prin intermediul lui Harry Gold de la KGB, Fuchs comunicase către Moscova absolut toate informaţiile ştiinţifice la care avusese acces: se întâlneau în Queens, lângă Muzeul Metropolitan de Artă din New York, şi în Cambridge, Massachusetts. Fuchs nu doar că îi relata lui Gold progresele înregistrate în obţinerea bombelor „atomice" cu uraniu şi plutoniu, ci îi descria şi cercetările din ce în ce mai accelerate ce vizau chiar bomba cu hidrogen, care era chiar mai puternică. În iunie 1945, Gold aştepta pe o bancă din centrul oraşului Santa Fe, când Fuchs a apărut la volanul „rablei lui cu două locuri" şi i-a înmânat o descriere completă a bombei cu plutoniu ce avea să fie testată în deşert câteva săptămâni mai târziu. Sovieticii au fost încântaţi să primească, „practic, schiţa dispozitivului Trinity".

La Conferinţa de la Potsdam din 24 iulie, preşedintele Truman l-a informat pe Stalin că America obţinuse „o nouă armă, cu o forţă de distrugere ieşită din comun"[5]. Stalin nu s-a arătat mirat – ceea ce nu ar trebui să surprindă pe nimeni, având în vedere că era la curent cu toate detaliile proiectului.

Două săptămâni mai târziu, Forţele Aeriene Americane au lansat o bombă atomică asupra oraşului japonez Hiroshima, apoi o a doua, asupra oraşului Nagasaki. Războiul din Pacific se încheiase, iar Războiul Rece abia începea.

Timp de patru ani, vecinii şi prietenii din Marea Britanie ai Ursulei îi fuseseră aliaţi; pe harta geopolitică rigidă trasată de noul conflict, aceştia îi erau de acum înainte inamici.

22

Great Rollright

Great Rollright e un cătun pitoresc, înconjurat de terenuri agricole, situat în inima regiunii Cotswolds, din nordul comitatului Oxfordshire. În 1945, avea o tavernă din secolul al XVIII-lea, Unicornul, un oficiu poştal, o biserică medievală şi o populaţie de 243 de persoane, majoritatea familii de agricultori care trăiau acolo de generaţii întregi. Trenurile de pe linia Banbury & Cheltenham opreau în halta Rollright de două ori pe zi. Great Rollright era un nume pretenţios pentru un sătuc care numai mare nu era: dimpotrivă, era pitoresc, izolat şi excesiv de apatic. La o săptămână după Ziua Victoriei în Europa, Ursula şi copiii ei s-au mutat la Brazi, o casă din piatră de Cotswold de culoarea mierii, situată la marginea satului, având patru dormitoare, două şoproane şi o toaletă în curte. Casa nu avea curent, telefon sau apă caldă. Era răcoroasă în luna mai şi ucigător de friguroasă în decembrie. Însă, în jurul casei, creşteau o mulţime de trandafiri, iar dincolo de uşa din spate se vedeau „dealurile regiunii Cotswold". Ursulei i-a plăcut din prima clipă.

Dintre toate locurile în care trăise şi în care îşi desfăşurase activitatea de spion, din China până în Polonia, apoi Elveţia, această casă – „veche de 250 de ani, cu bârne groase de lemn

şi tavane joase, curtea şi şopronul şi grădina sălbatică" – a fost cea pe care a îndrăgit-o cel mai mult. A fost, avea ea să scrie, „primul nostru cămin adevărat". Avenue Cottage devenise prea mică pentru copiii ei care crescuseră. Aici avea spaţiu suficient, chiria era mică şi exista un beci mare, încuiat, ideal pentru a ascunde echipamentul radio ilegal. Vecinii erau prietenoşi şi nu îşi băgau nasul în treburile ei. Michael venea acasă de la Eastbourne în vacanţe; Nina, elegantă în noua ei uniformă şcolară, lua autobuzul până la Şcoala Elementară Districtuală din Chipping Norton; Peter era înscris la grădiniţa din sat organizată de soţia vicarului. Ursula şi-a amenajat un petic de grădină în care creştea legume, şi-a construit un coteţ de găini în curtea casei şi în cele din urmă, şi-a luat să crească un porc tânăr. De undeva a apărut şi o pisică fără stăpân. Nina a botezat-o Penny.

Ca în multe alte sate englezeşti, viaţa din Great Rollright se învârtea în jurul tavernei, a bisericii din secolul al XII-lea, a clubului de crichet, a bârfelor locale, a recoltelor şi a sărbătorii anuale. Familia a fost primită fără mare zarvă şi integrată rapid în peisaj. Împrietenindu-se cu soţia unui fermier local, o anume doamnă Malton, Ursula a început să îşi creeze rădăcini. Deşi ea rămăsese o atee marxistă cât se poate de strictă, familia rareori lipsea de la slujbă. Ajunsă la vârsta de opt ani, Nina a îmbrăţişat anglicanismul cu o fervoare copilărească. „În timpul predicii, stăteam în faţă, ascultam atentă şi credeam fiecare cuvinţel." A decis să devină călugăriţă. Apoi s-a răzgândit, hotărând că voia să fie pilot de vânătoare. Clopotarii de la biserica Sfântul Andrei veneau adesea la ceai după slujba de duminică. Fursecurile pe care le făcea Ursula chiar erau foarte bune. La fel cum făcuse şi cu *Frau* Füssli în Elveţia, Ursula îşi petrecea ore îndelungate lângă focul din bucătărie, discutând cu doamna Malton despre lucrurile mărunte specifice vieţii rurale, despre găini, vreme şi copii. A cumpărat câteva articole de mobilier la mâna a doua şi şi-a

atârnat pe pereți picturile chinezești pe care și le adusese din Shanghai. „Era ciudat cât de bine se potriveau rulourile de mătase în acea casă veche." I-a dus pe copii într-o excursie la Stratford-upon-Avon. „Copiii au primit, fiecare, câte patru porții de sucuri acidulate, trei de înghețată și două tururi complete ale magazinului Woolworths". Ursula a insistat, totodată, să viziteze casa în care se născuse Shakespeare.

Cuibărită în inima Angliei, Ursula se transforma într-o englezoaică autentică, însă fără să îl aibă alături de ea pe soțul ei englez. Solicitarea lui Len de a fi transferat din RAF în corpul forțelor terestre a fost aprobată, iar Beurton, spre surprinderea lui, s-a trezit înrolat în Gărzile din Coldstream („cel mai feudal dintre toate regimentele britanice", remarca Ursula cu sarcasm). A fost postat în Germania și nu avea să fie lăsat la vatră decât 21 de luni mai târziu. MI5 l-a avertizat pe superiorul lui Beurton să stea cu ochii pe el: „Trecutul lui e bizar și e posibil să fie, sau să fi fost recent, agent sovietic... [este] de evitat utilizarea lui ca interpret în Germania sau în orice alt loc unde există riscul să poată lua legătura cu rușii". Len își petrecuse cea mai mare parte a anului precedent în garnizoana RAF. Acum se afla într-o țară străină. „Eu eram în mare măsură pe cont propriu", scria Ursula. „Însă eram ocupată cu munca mea."

Secretele furate de Melita Norwood de la Asociația Britanică de Cercetare a Metalelor Neferoase veneau în flux neîntrerupt. Jürgen, demobilizat din Studiul privind Bombardamentul Strategic, se pregătea să se întoarcă în Berlinul de Est, unde comuniștii aveau să construiască Republica Democrată Germană (RDG) în Germania de Est, aflată sub control sovietic. Însă atât el, cât și tatăl lui au rămas conectați la viața politică din Marea Britanie, continuând să deservească interesele Ursulei. „James", ofițerul RAF, îi furniza ocazional informații tehnice. Transmițătorul era folosit constant. Niciunul dintre săteni nu a remarcat faptul

că doamna Burton funcţiona după un program neobişnuit, deşi fiica ei totuşi a observat. „Noi, copiii, eram nevoiţi să îndeplinim sarcini cotidiene prin casă şi prin grădină. În fiecare zi, veneam de la şcoală la 4 după-amiaza. De multe ori, la ora respectivă, mama dormea. Alte mame nu trăgeau câte un pui de somn după-amiaza, iar eu mă gândeam: mă trimite în grădină să plivesc buruieni, în timp ce *ea* doarme!“ Toni Ruh, fostul spion Ciocan, s-a angajat la un contractor în apărare după ce s-a întors în Marea Britanie. La începutul anului 1946, i-a transmis Ursulei, prin intermediul lui Henschke, prototipul unei componente aviatice, „un instrument special de artilerie destinat avioanelor de vânătoare“. Ursula a ascuns obiectul în căruciorul lui Peter, s-a dus cu el în pădurea din apropierea satului Great Rollright şi l-a îngropat. Spre ruşinea ei, însă, când s-a dus să îl recupereze, nu a mai reuşit să îşi amintească unde îl ascunsese – prima ei greşeală în 20 de ani de spionaj. Dar, din toate celelalte puncte de vedere, era un spion model. Transmiţătorul ei radio funcţiona bine, la fel şi sistemul prin care lua legătura şi comunica informaţii către GRU; plăţile de la serviciul de informaţii al Armatei Roşii erau regulate şi suficiente; sistemul de spionaj al Ursulei funcţiona ireproşabil.

Apoi, dintr-odată, s-a oprit.

În toamna anului 1946, Ursula s-a dus la Londra pentru o întâlnire de rutină cu cea mai recentă versiune a lui „Serghei“. Ofiţerul GRU nu şi-a făcut apariţia. Iniţial, acest lucru nu a îngrijorat-o. „Aveam un aranjament special pentru eventualitatea în care pierdeam legătura.“ La câţiva kilometri la vest de Great Rollright, linia de cale ferată Banbury & Cheltenham Direct traversa pe un pod drumul ce făcea legătura între Banbury şi Oxford. Dincolo de prima intersecţie de după traversare, se afla un şir de copaci; cel de-al patrulea de pe stânga avea o rădăcină găunoasă.

Aceea era „cutia poştală moartă“ care urma a fi folosită în eventualitatea unei întâlniri ratate pentru a-i lăsa Ursulei, într-o zi anume din lună, mesaje şi bani. La o săptămână după întâlnirea la care nu apăruse nimeni, Ursula a trecut cu bicicleta pe sub podul feroviar, a parcat-o şi, după ce s-a asigurat că nu era nimeni care să o vadă, a băgat mâna în groapă. Cutia poştală moartă era goală. Tot goală a găsit-o şi în luna următoare. Apoi şi în următoarea. Oare fusese cumva compromisă reţeaua? Conform regulilor, dacă Moscova întrerupea brusc comunicarea, ea nu avea voie să încerce să reia legătura prin radio, până nu primea instrucţiuni în acest sens. După două luni fără nicio veste, Ursula era deja îngrijorată, în criză de bani şi agitată. „Ani întregi trăisem pentru munca asta, iar acum zilele îmi erau pustii.“ În fiecare lună, temându-se că cineva ar fi putut să îi observe tiparul deplasărilor, mergea cu bicicleta până într-un punct al drumului care se afla în câmp deschis şi băga mâna pentru a scotoci înăuntrul unei rădăcini de copac găunoase, fără a găsi nimic. Centrul întrerupsese complet contactul. „Trebuie să fi avut un motiv bun pentru a face asta“, îşi spunea ea.

Exista, într-adevăr, un motiv, însă nu era unul bun.

GRU, grozava maşinărie de colectat informaţii militare a Uniunii Sovietice, greşise copacul.

În loc să lase mesaje sub cel de-al patrulea platan de după *intersecţie*, curierul GRU îşi îngropa coletul secret în cel de-al patrulea copac de după *podul feroviar* – care, printr-o coincidenţă nefericită, avea şi el rădăcini găunoase. Printr-una dintre acele erori umane care sunt la fel de frecvente în spionaj ca în orice altă profesie, GRU o dăduse în bară. Însă Centrul era la fel de nedumerit ca Ursula. „Din motive necunoscute, Sonia nu a luat banii din cutia poştală moartă în intervalul de timp prestabilit, prin urmare am luat banii înapoi“, scria într-un raport. Din punctul de vedere al

Centrului, agentul Sonia întrerupsese contactul, ceea ce nu putea să însemne decât un singur lucru: cel mai probabil serviciile de securitate britanice erau tot mai aproape de a o înhăţa. Ceea ce era adevărat.

Trecutul Ursulei revenea să o bântuie pe trei căi diferite şi prin intermediul a trei bărbaţi diferiţi. Rudi Hamburger, Alexander Foote şi Klaus Fuchs: fostul ei soţ, colaboratorul ei de altădată şi cel mai valoros spion al ei.

În data de 25 martie 1946, ataşatul legal american şi reprezentant al FBI-ului la Londra, John Cimperman, i-a trimis o scrisoare lui Roger Hollis de la MI5: „Vă rog consultaţi corespondenţa anterioară privind dosarul lui Rudolf Albert Hamburger, agent sovietic care şi-a recunoscut afilierea şi despre care nu se mai ştie nimic de când a părăsit Iranul în 22 mai 1943. V-aş fi recunoscător dacă aţi lua măsuri să o interogaţi pe Ursula Hamburger Beurton, fosta soţie a lui Hamburger, cu scopul de a determina unde se află Rudolf în prezent". FBI-ul începuse să investigheze activ toate persoanele cu legături comuniste. Fratele lui Rudi, Victor, aflat în prezent la Universitatea din Chicago, era, prin urmare, o persoană suspectă.

Americanii se arătau brusc interesaţi de spionul sovietic şi de fosta soţie a acestuia.

Rudi Hamburger se afla la momentul respectiv într-un loc aproape inimaginabil de diferit de peisajele cu pante line ale regiunii Cotswolds: era închis în lagărul de muncă forţată Karaganda, un imens gulag întins pe 36 000 de kilometri pătraţi de stepe kazahe. Aici, o armată de prizonieri muncea în regim de sclavie în 50 de mine de cărbune, în mijlocul unei pustietăţi atât de brutale, încât lagărul mai că nu avea nevoie de gărzile care îl păzeau, înarmate cu mitraliere. Oricine încerca să evadeze ar fi murit rapid în sălbăticia îngheţată. „În fiecare dimineaţă, mi se pare de neconceput cum am ajuns aici", scria Rudi.

Purgatoriul lui Hamburger începuse în lagărul de muncă forţată Saratova de pe Volga, la 800 de kilometri la sud de Moscova, după ce primise o condamnare pe cinci ani pentru „infracţiuni politice".

„Asta am devenit acum"[1], scria el. „Trădător, terorist, inamic public". Saratova era un lagăr de exploatarea masei lemnoase, o colonie penală alimentată de muncă forţată şi cea mai mare reuşită a statului stalinist în ceea ce privea proiectarea unui iad populat de oameni pe jumătate vii. Prizonierii purtau haine de puşcăriaş identice, constând dintr-o jachetă şi o căciulă tricotată de bumbac negru, o uniformă gândită să încurajeze conformarea la reguli şi care nu era nicidecum suficientă pentru a-i proteja pe oameni de frigul teribil. Regimul lor alimentar era alcătuit din pâine neagră de cea mai proastă calitate şi o supă apoasă.

„Bucăţele de morcov, schelete de peşte, oase şi capete de peşte dezgustătoare, privindu-te cu ochii lor morţi". După şase luni de captivitate, Rudi scăzuse sub cincizeci de kilograme. Când îndrăznea să se privească într-o oglindă, vedea „un craniu lucios şi cenuşiu şi chipul palid şi supt al unui bărbat îmbătrânit înainte de vreme". Nu existau cărţi, ziare sau radio, nici vreun alt mijloc de comunicare cu cineva din exterior. Printre cei închişi alături de Rudi în lagăr se numărau şi infractori de carieră, care impuneau intern un regim de teroare, violenţă şi extorcare, însă şi prizonieri politici, la fel ca el, „cincizecioptişti", „elemente periculoase social", oameni condamnaţi în baza Articolului 58: studenţi care îndrăzniseră să ceară libertate de expresie, un cuplu care criticase războiul ce le răpise unicul fiu, un bărbat care culesese de pe jos şi păstrase o broşură de propagandă nazistă aruncată dintr-un avion german.

„Rămâi calm şi disciplinat", îşi spunea Rudi. „Ai grijă ce vorbeşti. Trăieşti într-o lume de dictatură totalitară. Ţine-ţi

gura." Plictiseala şi foametea îl măcinau până în adâncul sufletului: „Întins pe patul de scânduri fără saltea, eşti ca un animal torturat ce îşi aşteaptă cuminte soarta amarnică". Se străduia să îşi uite existenţa din trecut şi lucrurile pe care le iubise cândva. „Trebuie să fie posibil să renunţi la luxul sentimentelor, să nu îţi mai aduci aminte frumosul, esteticul care, întruchipate în artă, arhitectură, muzică, făceau parte din viaţa mea... Dacă vrei să supravieţuieşti în lagăr, nu îţi poţi da voie să reflectezi."

La un moment dat, o echipă de ingineri militari americani a vizitat lagărul Saratova pentru a superviza construirea unei fabrici de substanţe chimice, în cadrul unui program de reconstrucţie postbelică. Un secretar bun la suflet i-a oferit lui Rudi o revistă americană ilustrată. „În sfârşit, într-o limbă ce îmi e familiară, pot citi ceva care să-mi distragă atenţia de la gândurile mele disperate." Câteva săptămâni mai târziu, revista i-a fost confiscată, iar Rudi a fost acuzat că introdusese propagandă antisovietică în lagăr. Astfel, a început un al doilea proces. „Judecătorul are tonul tăios, agresiv, pe care l-am cunoscut în Prusia natală. Sarcina lui e să stârnească teamă, să îl forţeze pe acuzat să îşi asume de la bun început poziţia de infractor vinovat şi să înăbuşe orice tentativă de a opune rezistenţă". Sentinţa lui Rudi a fost prelungită cu opt ani şi a fost aruncat în izolare. „În întunericul celulei, nici nu-ţi mai dai seama când e zi şi când noapte. Vegetez, colcăi de păduchi... Îmi folosesc lingura de lemn pentru a schiţa planuri de amplasare pe stratul de gheaţă ce acoperă peretele, proiectând o casă ce nu există decât în visele mele. În cea mai mare parte a timpului, zac într-o letargie teribilă."

Vestea căderii Berlinului a ajuns şi în gulag, iar Rudi a consemnat acel moment: „«Războiul s-a sfârşit – fasciştii sunt distruşi», spune un paznic, râzând, şi îşi aruncă braţele în aer de bucurie. Mă inundă un val de fericire. Genocidul s-a

sfârşit, hitlerismul a fost înfrânt. E pace. Brusc, propriul meu destin pare mărunt, în lumina acestui eveniment enorm".

Rudi pierduse totul, mai puţin încăpăţânarea. Mort de foame, îngheţat, infestat cu păduchi, epuizat de muncă, condamnat pe nedrept de un regim comunist brutal, se agăţa de ideologia pe care o îmbrăţişase la îndemnul Ursulei. „Şocurile revoluţiei întinse pe parcursul unui întreg deceniu şi războiul au produs o generaţie de bărbaţi şi femei eroine, care construiesc o nouă societate", scria el. „Gardurile de sârmă ghimpată ale gulagului nu te pot împiedica să vezi stelele."

În 1945, a fost transferat la Karaganda pentru a lucra la proiectarea şi construirea unei noi cazărmi. „În pofida vieţii în stepa pustie, acest lagăr e mai uşor de îndurat", scria el. Cel puţin îşi putea folosi abilităţile de arhitect, deşi construirea unor şiruri de căsuţe de lemn identice era la ani-lumină de clădirile în stil Art Déco pe care le concepuse în Shanghai. Se gândea adeseori la Ursula, precum şi la Michael, fiul pe care se temea că nu avea să-l mai vadă niciodată. „Aici, pe un pământ pustiu şi lipsit de viaţă, gândul de a-mi petrece opt ani în spatele gardului de sârmă ghimpată mă zdrobeşte cu totul. Dacă nu voi fi murit până atunci, încotro o voi apuca oare?"

MI5 s-a arătat derutat, şi într-o oarecare măsură iritat, de reînnoitul interes al FBI-ului faţă de Ursula Beurton şi fostul ei soţ, spionul sovietic care fusese returnat Moscovei înainte de a dispărea. „FBI-ul insistă surprinzător de mult în privinţa acestui caz şi suspectez că are mai multe informaţii recente despre Hamburger decât avem noi"[2], scria John Marriott de la MI5. Americanilor li se spusese deja, cu un an înainte, că doamna Beurton era mai presus de suspiciuni, din moment ce „pare să îşi dedice timpul copiilor şi treburilor casnice". Însă acum, Cimperman revenise, solicitând MI5 să o interogheze şi să afle de la ea coordonatele fostului ei soţ. „Nu pare să existe niciun motiv temeinic pentru a presupune că doamna poate răspunde la întrebarea lui", scria Marriott.

I-a spus lui Cimperman: „Despre doamna aceasta se ştie că nutreşte simpatii comuniste şi ezit să o interoghez pe un subiect de această natură. Deşi investigaţiile noastre privindu-l pe actualul ei soţ nu au scos la iveală nimic care să confirme suspiciunile pe care le aveam în privinţa lui, acele suspiciuni rămân cât se poate de puternice şi nu suntem nicidecum convinşi că nu ar fi spion sovietic". Interogarea Ursulei Beurton ar fi putut fi un semnal pentru soţul ei, recent demobilizat şi în prezent angajat într-o fabrică de mase plastice, dezvăluindu-i faptul că MI5 îl suspecta. Şi de data aceasta, decizia de a se concentra exclusiv pe jumătatea masculină a perechii a umbrit-o pe cea feminină, care era de fapt spionul mai important.

Cu toate acestea, Marriott i-a trimis un scurt mesaj lui Kim Philby de la MI6. „Fără îndoială, îţi aminteşti că Rudolf Hamburger a fost un agent sovietic reţinut în Iran în mai 1943, mai întâi de către americani, apoi de către britanici, pentru ca aceştia din urmă să îl predea într-un final înapoi autorităţilor sovietice. FBI-ul ne cere acum să o chestionăm pe Ursula Beurton (care, după cum ştii, a fost în trecut soţia lui Hamburger). Din diverse motive, simt că nu pot să dau curs acestei solicitări. Mă întrebam dacă ai putea să îmi comunici eventualele voastre informaţii despre locul în care se află în prezent Rudolf Hamburger."

Philby, cel mai important spion KGB din Marea Britanie, era perfect la curent cu dosarul Ursulei Beurton. Dacă ştia sau nu faptul că şi ea spiona pentru sovietici, şi a protejat-o intenţionat, rămâne un mister. Răspunsul lui Philby a fost de o politeţe sublimă şi având darul de a bloca în întregime demersul. „Din păcate", a comunicat acesta către MI5, MI6 nu avea „niciun fel de informaţie despre locul în care se afla în prezent Hamburger".

În data de 2 august 1947, un englez a intrat în clădirea misiunii diplomatice din sectorul britanic al Berlinului şi i-a

explicat recepționerului nedumerit că era spion sovietic și dorea să dezerteze.

Alexander Foote trăise cel puțin patru vieți diferite, sub tot atâtea nume diferite, de când își luase rămas-bun de la Ursula în Elveția, în decembrie 1940. Fiind unul dintre elementele centrale ale rețelei *Die Rote Drei* a lui Radó, pe parcursul a doi ani, comunicase volume masive de informații militare către Centru, uneori petrecându-și câte 20 de ore pe zi codând și decodând și trăind, după cum s-a exprimat chiar el, „o viață de sihastru". Autoritățile elvețiene știau că undeva, în Lausanne, cineva folosea un transmițător radio ilegal. La fel și Abwehr-ul german. Dintr-o parte sau din cealaltă, era inevitabil că avea să fie înhățat la un moment dat. Foote tocmai își nota un mesaj de la Moscova, la ora 1:15 noaptea în data de 20 noiembrie 1942, când a auzit o „trosnitură asurzitoare"[3], provocată de o secure făcându-i țăndări ușa apartamentului. A apucat doar să își distrugă transmițătorul radio și să își ardă notițele folosind combustibil pentru brichete și o scrumieră de alamă pe care o ținea pe-aproape întocmai pentru acest scop, înainte să își vadă camera inundată de polițiști elvețieni înarmați. „Mă așteptam de câteva săptămâni la o intervenție sau alta și îmi distrusesem toate evidențele, documentele contabile etc., prin urmare, poliția nu a găsit nimic în afară de o grămadă de cenușă și un transmițător deteriorat". Foote a fost arestat și dus la închisoarea Bois-Mermet. Interogatoriul lui a fost remarcabil de civilizat:

– E inutil să îți negi activitățile, Foote, i-a explicat inspectorul Pasche de la Serviciul de Securitate Elvețian, împărțind cu Foote o sticlă de scotch în celula acestuia. Nu există nimic care să sugereze că ai fi acționat împotriva intereselor Elveției, iar eu personal sunt înclinat să te ajut, având în vedere că lucrai împotriva Germaniei, singura țară din lume care amenință independența elveților. Acum nu

mai e nevoie decât să ne oferi o mărturisire completă şi vei fi eliberat imediat.

Foote, la fel de manierat, i-a spus că nu avea să mărturisească nimic şi că dacă Pasche avea dreptate şi era eliberat, sovieticii aveau să presupună că îi trădase şi aveau să îl ucidă. „Am cerut să rămân închis." Foote se simţea bine în închisoare. „Pentru prima dată în ultimii câţiva ani, am reuşit să mă relaxez complet şi am fost lăsat în pace să iau la rând cărţile din biblioteca închisorii.

Când a fost eliberat, în septembrie 1944, Foote s-a dus la Paris, a luat legătura cu misiunea militară sovietică şi a transmis un mesaj către Centru. Câteva săptămâni mai târziu, a primit un paşaport sovietic fals pe numele de Alfred Fedorovich Lapidus şi i s-a ordonat să urce la bordul primului avion sovietic ce decola din Parisul eliberat, cu destinaţia Moscova. Printre ceilalţi pasageri din avionul respectiv se număra şi Sandor Radó, rotofeiul-şef al reţelei *Die Rote Drei*, care reuşise să evite capturarea în Elveţia şi venise la Paris. Un altul era Gavril Ilyich Myasnikov, bolşevic cu vechime, care participase la asasinarea Marelui Duce Mihail Alexandrovici al Rusiei, primul Romanov care fusese asasinat. După ce căzuse în dizgraţia lui Lenin, Myasnikov se exilase în Franţa, însă de data aceasta se întorcea în ţară la invitaţia ambasadei sovietice. Foote l-a descris ca fiind „un ticălos bătrân agreabil" şi a fost impresionat de afirmaţia acestuia: „Mergea în Rusia pentru a-l pune pe Stalin la punct".

Când avionul spre Moscova a decolat la ora 9 dimineaţa, în data de 6 ianuarie 1945, Foote s-a cufundat în gânduri, cuprins de teamă. Devotamentul lui faţă de comunism nu fusese niciodată mai mult decât o spoială. „Era deja de multă vreme dezamăgit şi nemulţumit de atitudinea Centrului", însă mai simţea o oarecare obligaţie faţă de superiorii săi, chiar dacă doar reziduală. „Să îmi fi abandonat intenţionat munca ar fi fost echivalent, în ochii mei, cu a dezerta în faţa inamicilor".

În plus, cei care îi coordonaseră munca de spion îi datorau recunoştinţă pentru ceea ce făcuse. Dacă l-ar fi crezut.

În cursul unei escale în Cairo, Foote şi Radó s-au cazat în aceeaşi cameră din Luna Park Hotel. Cartograful maghiar părea chiar mai sumbru decât de obicei. „În prima noapte, n-a scos aproape niciun cuvânt şi a refuzat să mă însoţească la Cairo pentru o ultimă escapadă amoroasă." În noaptea aceea, Radó a dispărut, lăsându-şi în urmă pălăria, pardesiul şi valizele. „Probe incriminatorii", remarca Foote, „ale unui spion căruia îi pierise curajul". Unul dintre cei mai remarcabili spioni comunişti nu avea încredere că Stalin avea să răspundă cu la fel de multă loialitate pe cât arătase el – şi pe bună dreptate.

Avionul a aterizat la Moscova în 14 ianuarie. Myasnikov se lăuda că Molotov, ministrul de externe sovietic, avea să trimită o limuzină oficială să îl ia de la aeroport. Într-adevăr, exista o maşină ce îl aştepta, însă „feţele severe ale însoţitorilor" i-au dat de înţeles lui Foote că primirea nu avea să fie nicidecum atât de caldă pe cât se aştepta bătrânul bolşevic. Myasnikov a fost arestat pe loc. Opt săptămâni mai târziu, a fost ucis.

Comitetul de recepţie a lui Foote s-a dovedit considerabil mai atrăgător: maiorul Vera Poliakova, ofiţerul Armatei Roşii cunoscător al limbii engleze, care coordonase de la Moscova reţelele din Elveţia, pe tot parcursul războiului. Cu părul ei negru şi silueta subţire, Poliakova era „o frumuseţe remarcabilă", a reflectat Foote. A fost dus la un bloc de apartamente modern, condus într-un apartament cu două camere şi prezentat unui bărbat corpolent pe nume Ivan: „Interpret, însoţitor, paznic, toate la un loc". Interogatoriul a început în dimineaţa următoare, şi nu într-o manieră prietenoasă. „Era evident din tonul întrebărilor că Centrul vedea în mine un agent provocator implantat de către britanici." Timp de câteva zile, care s-au prelungit apoi în câteva săptămâni, Poliakova l-a asediat cu întrebări, uneori în persoană, uneori

în scris, detaliate şi suprapunându-se parţial, încercând să îl prindă într-un labirint derutant şi contradictoriu care să îl facă să se poticnească şi să se dea de gol. Sandor Radó, i-a spus Poliakova, era „un infractor care deturnase fonduri în Elveţia". GRU avea să îl aducă înapoi. Într-adevăr, după ce ambasada britanică din Cairo i-a refuzat cererea de azil politic, Radó a încercat, fără succes, să se sinucidă. În august 1945, a fost extrădat în Rusia şi condamnat la zece ani de închisoare pentru spionaj.

– Nu va mai dura mult până când Rusia va putea ridica oameni de oriunde din lume, dacă aceştia sunt căutaţi de autorităţi, i-a spus Poliakova lui Foote, avertizându-l astfel în privinţa „sorţii la care aş fi putut să mă aştept dacă aş fi dezertat". Prin urmare, în loc să flirteze cu el, Poliakova îi promitea lui Foote că avea să îl aducă înapoi cu forţa şi să îl ucidă dacă încerca să treacă în tabăra inamică.

Foote a primit o nouă identitate falsă, sub numele de Alexander Alexandrovici Dimov şi i s-a spus că avea voie să exploreze oraşul, câtă vreme era însoţit de Ivan. Cu ocazia unei astfel de plimbări, au fost opriţi de un miliţian care le-a cerut documentele la control. Ivan l-a trimis pe bărbat după superiorul său. Câteva momente mai târziu, a apărut un ofiţer KGB de un metru cincizeci înălţime şi cu o vânătaie la un ochi, care a început să ţipe. Poliakova le ordonase să nu răspundă la întrebări, prin urmare, când bărbatul mărunt a insistat furios ca Foote să se identifice, acesta l-a măsurat din cap până în picioare pe minusculul oficial isterizat şi i-a spus, lent şi articulat: „Du-te dracului!" Micul ofiţer KGB a început să mâzgălească într-un carneţel. Neînţelegerea s-a rezolvat cu un singur telefon, iar Foote şi paznicul lui s-au întors la apartament, însă incidentul s-a soldat cu o confuzie care nu s-a mai lămurit niciodată: de fiecare dată când Foote ieşea la plimbare, miliţienii îl întâmpinau călduros cu „Tovarăşul Du-te dracului".

După şase săptămâni de interogatorii zilnice, maiorul Poliakova a apărut din nou, de data aceasta, însoţită de un ofiţer superior care vorbea o engleză perfectă şi purta o cravată ţipătoare, ce nu se potrivea câtuşi de puţin cu restul ţinutei. „Avea peste patruzeci de ani, era inteligent şi intelectual şi un interogator de prima clasă." Era nimeni altul decât directorul GRU însuşi, venit să îl prelucreze pe Foote în persoană. Interogatoriul a durat până spre dimineaţă şi a fost reluat în ziua următoare. „Simţeam că eram judecat pe viaţă şi pe moarte", scria Foote. În cele din urmă, generalul s-a ridicat şi l-a plesnit pe Foote. „A declarat că nu exista nimic ce mi-ar putea reproşa, că eram pe deplin exonerat de toate şi că îmi mulţumea pentru eforturile mele din Elveţia." Când anume, a întrebat Foote, avea să îşi poată relua munca în serviciul glorios al Uniunii Sovietice? Directorul s-a eschivat. „Era necesar să lăsăm apele să se liniştească o vreme şi abia apoi aveam să pot fi folosit din nou în afara ţării." Întreaga poveste fusese un coşmar cutremurător, însă Foote simţea că pericolul se risipise. „Ne-am despărţit, el nutrind convingerea, cred eu, că eram un susţinător înfocat al cauzei în general şi al spionajului sovietic în special. Aceea era impresia pe care dorisem să o las."

Acea impresie era falsă. Dacă mai rămăsese ceva din zelul lui Foote faţă de comunism, chiar şi acele rămăşiţe s-au spulberat în contact cu realităţile dure ale vieţii în Rusia sovietică. „Eram hotărât să scap de acolo şi să mă întorc într-o lume în care libertatea nu era doar un termen de propagandă. Singura modalitate de a scăpa de acolo viu era să mă prefac entuziasmat de orice plan de spionaj mi s-ar fi propus, apoi să fug din ghearele Centrului cât de rapid posibil." Avea să mai treacă un an întreg până să i se ofere ocazia dorită. În primăvara anului 1947, GRU i-a ordonat lui Foote să plece la Berlin, dându-se drept Albert Müller, soldat german cu mamă britanică (ceea ce i-ar fi explicat accentul),

care fusese capturat de ruşi lângă Stalingrad, iar acum căuta să se repatrieze în Germania. După ce obţinea acte de identitate germane, trebuia să călătorească în Argentina. Acolo, pozând în fascist nepocăit, trebuia să se infiltreze în cercurile naziştilor de rang înalt care reuşiseră să fugă, apoi să se folosească de America de Sud drept platformă de lansare pentru a organiza o nouă reţea de spioni în interiorul SUA. „Reţeaua Centrului în State era în stare proastă" după ce mai mulţi agenţi fuseseră deconspiraţi, i-a explicat maiorul Poliakova, iar Armata Roşie era „hotărâtă să o reconstruiască de la zero". Foote avea să se ocupe de acea reconstrucţie.

Spre sfârşitul lunii februarie, călătorind sub numele fals de „Granatov", Foote şi-a luat zborul spre Berlin. „Dacă nu cumva o dădeam în bară în ultimul moment", scria el, „părea foarte probabil ca, în scurtă vreme, să pot să mă descotorosesc de Centru pentru totdeauna". Într-o după-amiază însorită de vară din 1947, „Albert Müller" şi-a prezentat documentele gărzilor care păzeau graniţa dintre zona sovietică şi cea britanică a Berlinului şi s-a aruncat direct în braţele serviciilor de informaţii britanice. Două zile mai târziu, însoţit de o escortă din MI6, ajunsese înapoi la Londra.

Alexander Foote a mărturisit organizaţiei MI6 aproape totul. A descris cum, pe vremea când era un tânăr luptător proaspăt întors din Spania, fusese recrutat în Londra şi trimis în Elveţia; a explicat cum Ursula Kuczynski, „Agent Sonia", îi învăţase pe el şi pe Len Beurton să folosească transmiţătorul radio şi să prepare explozibili; a dezvăluit planul, abandonat în cele din urmă, de a-l asasina pe Hitler şi a arunca în aer zepelinul şi a descris cum bona Ursulei fusese cât pe ce să distrugă reţeaua. A descris în detaliu activitatea reţelei lui Sandor Radó, propria lui arestare şi eliberare de către autorităţile elveţiene, precum şi evenimentele în urma cărora ajunsese din Lausanne la Paris, apoi la Moscova, apoi la Berlin, şi în cele din urmă la Londra. Ascuns într-o casă de

protecţie a martorilor aparţinând MI5 la Rugby Mansions numărul 19, W14, spionul a turnat tot, oferind MI6 prima sa descriere detaliată a spionajului sovietic desfăşurat în Elveţia pe parcursul războiului. Foote s-a arătat „complet netemător“[4] şi peste măsură de încrezător în el însuşi. „Se consideră un agent de prima clasă“, nota MI6. Când a fost întrebat de ce schimbase tabăra, Foote a explicat că fusese dezamăgit de „lipsa de libertate“ din Rusia şi că întorsese armele împotriva foştilor săi superiorilor „pentru că simţea că se pregăteau de război“. Anchetatorul MI6 nu s-a lăsat convins: „Mă îndoiesc că Foote are principii politice reale, indiferent de natura lor“. Foote a sugerat că şi-ar fi dorit să lucreze în cadrul serviciilor de informaţii britanice, eventual ca agent dublu. „Ruşii au deplină încredere în mine, ştiu că pot să fac aproape orice şi chiar aşa şi este.“ MI6 a fost impresionat. „Foote nu şi-a pierdut curajul şi, cu siguranţă, nu a dat bir cu fugiţii“, însă era prea imprevizibil pentru a risca să îl folosească drept agent dublu. „Există un oarecare risc ca un bărbat cu caracterul şi poziţia lui Foote să vireze spre infracţionalitate... poate ar fi mai bine să fie lăsat în pace.“

Alexander Foote spusese adevărul în ceea ce mărturisise MI6-ului, însă nu tot adevărul. Ursula Kuczynski, insista el, se retrăsese demult din activitatea de spion.

Le-a descris cât de tare o supărase pe Ursula pactul dintre sovietici şi naziştişi invadarea Finlandei de către Stalin, ceea ce era adevărat, şi a afirmat că, în urma acelor evenimente, Ursula rupsese orice legătură cu Moscova, ceea ce era fals. Plecarea în Anglia, a spus Foote, pusese capăt carierei de spion a Ursulei. A pomenit vag de oarecare „legături păstrate cu Rusia“, însă a insistat că, începând cu anul 1941, Ursula fusese inactivă. „S-a bucurat să se cufunde din nou într-o viaţă de anonimat respectabil“, a susţinut Foote. „Şi Moscovei i-a convenit în egală măsură să renunţe la ea. Nu

cred că, din momentul acela, a mai avut vreo legătură cu vreo rețea rusească de spionaj." Foote știa că acea afirmație era o minciună sfruntată. Era dispus să descrie organizației MI6 operațiunile de spionaj sovietic, însă nu era pregătit să își trădeze vechea prietenă. Iar eforturile lui de a o proteja nu s-au limitat la atât.

Comunistul austriac Fred Uhlman fusese implicat, în 1938, în recrutarea lui Foote, el fiind cel care o pusese pe Ursula în legătură cu fostul său tovarăș de arme din Războiul Civil Spaniol. Șapte ani mai târziu, cineva i-a bătut la ușa casei din Hampstead. „În fața lui, se afla un bărbat agitat pe care nu l-a recunoscut imediat, luându-l drept cerșetor sau bolnav."[5] Era vechiul lui amic, Footie. „A refuzat să intre, tremurând și bâlbâindu-se incoerent: «Len și Sonia, pericol grav, să nu lucreze, distrugeți tot». După care a fugit". Uhlman i-a trimis un mesaj urgent Ursulei, descriindu-i acea vizită bizară.

Cuvintele bâlbâite frenetic de Foote nu însemnau mare lucru pentru Uhlman, însă pentru Ursula au prevestit dezastrul. Și-a dat seama că fostul ei colaborator probabil trecuse în tabăra inamică. Fără îndoială, dezvăluise tot ceea ce cunoștea despre activitățile lor din Elveția, însă dintr-o rămășiță de loialitate și un „simț al corectitudinii tipic britanic", își asumase „riscul de a veni în secret să ne avertizeze înainte să ne trezim cu oficialii serviciilor de securitate la ușa casei". Foote nu o trădase. Agenții Ursulei nu o trădau niciodată. Însă îi adusese pe vânătorii de spioni ai autorităților britanice aproape până în fața ușii ei.

În interiorul GRU, dispariția lui Foote a stârnit consternare și mustrări. Maiorul Poliakova a fost concediată instant. Toți agenții cu care avusese Foote contact în desfășurarea operațiunilor de spionaj, cel mai important dintre aceștia fiind Ursula, erau de acum compromiși. Centrul deja

întrerupsese contactul cu ea – din greşeală. Acum era abandonată intenţionat. Sonia rămăsese pe cont propriu.

Ursula a aşteptat să apară agenţii MI5. Şi nu a avut prea mult de aşteptat.

Suspiciunile pe care Milicent Bagot le nutrea de multă vreme la adresa ei se confirmaseră. Ursula Beurton era – sau fusese – spion sovietic. Bagot a recitit scrisorile pe care Ursula le trimisese familiei ei din Elveţia. Una dintre acestea, datând din 1940 şi adresată cumnatei ei, Marguerite, părea, la o examinare mai atentă, deosebit de suspectă. „În afară de tricotat[6] (care nu e punctul meu forte), nu prea mi se permite să fac mare lucru pe aici", scrisese Ursula. „Însă după ce am citit un apel către populaţie să se pregătească pentru transfuzii de sânge, am răspuns. Am fost consultată şi s-a descoperit că sângele meu e foarte folositor şi că poate fi utilizat pentru transfuzii către toate grupele sanguine." Bagot bănuia că în acea scrisoare se ascundea un mesaj secret: „transfuzii de sânge" era o aluzie codată la „transmisiuni radio", iar acolo unde se vorbea de „grupe diferite", ea a văzut un indiciu discret că Ursula îi pregătea şi pe alţii să devină operatori radio. MI5 a concluzionat: „Există pasaje criptice care par să se refere la activităţi politice secrete".

Un subiect care până atunci fusese tratat cu doar un minim de interes de către superiorii lui Bagot devenise brusc extrem de important. Cazul a fost luat din mâinile lui Milicent şi încredinţat lui Sir Percy Sillitoe, noul director general al MI5 şi fost comandant de poliţie. Scrisorile trimise de la Brazi au început să fie interceptate şi analizate atent; telefoanele pe care Ursula le dădea fraţilor ei erau ascultate şi înregistrate; extrasele de cont ale Ursulei erau verificate la sânge, în căutarea oricăror transferuri suspecte. Len lucra ca montator la Northern Aluminium Company din Banbury, unde MI5 avea infiltrat un informator, un fost poliţist pe

nume Richard Kerley. Când Len se afla la bancul său de lucru, Kerley a deschis servieta lui Len, rămasă la garderobă, şi a raportat că aceasta conţinea „diverse tipuri de cărţi şi broşuri care ţineau de propaganda comunistă". Câteva cercetări discrete pe plan local au condus la concluzia că nu era nimic ieşit din comun în comportamentul Ursulei, iar unii agenţi MI5 se întrebau chiar oare cum ar fi reuşit să mai găsească timp şi pentru spionaj, când era atât de ocupată cu muncile casnice.

Casa Brazi nu ar fi putut fi nicidecum pusă sub observaţie, fiindcă orice străin care ar fi apărut pe neaşteptate într-un sat atât de izolat precum Great Rollright ar fi fost remarcat de îndată. Poliţistul local a primit ordin să îi urmărească atent pe soţii Beurton, iar inspectorul-şef aflat în fruntea Poliţiei Districtuale a Comitatului Oxfordshire, locotenent colonel Herman Rutherford, a fost adus la zi cu situaţia, în taină: „Sperăm ca, prin intermediul supravegherii realizate de dumneavoastră şi a propriilor noastre investigaţii să aflăm mai multe despre activităţile acestora, pentru a determina dacă desfăşoară sau nu operaţiuni de spionaj în momentul de faţă". Colonelul Rutherford „s-a arătat deosebit de interesat" de acest caz. Ceea ce era prea puţin spus. Rutherford era înnebunit de încântare. Gândul de a scoate la iveală un spion comunist ascuns în Great Rollright era pur şi simplu senzaţional, iar inspectorul-şef îşi dorea să o aresteze personal pe Ursula.

Nu era timp de pierdut. „Ursula, dacă nu se află deja pe lista ruşilor de agenţi «deconspiraţi», va ajunge, fără îndoială, acolo în momentul în care se va descoperi trecerea lui Foote în tabăra britanicilor", avertiza MI5. „Nu putem exclude posibilitatea ca ea să fi venit aici cu o misiune concretă." Ursula trebuia interogată cât mai repede, „preferabil înainte ca ruşii să apuce să o informeze despre soarta lui Foote".

Cea mai capabilă persoană care să facă acest lucru ar fi fost Milicent Bagot. În schimb, cazul i-a fost încredinţat lui William „Jim“ Skardon, fost inspector de poliţie, şef al echipajului de supraveghere numit „Observatorii“ şi „cel mai de seamă specialist“ al ţării în materie de interogare a suspecţilor. Skardon a citit cu plăcere dosarul Ursulei: în scurtă vreme, marele inchizitor al MI5 avea să meargă în Great Rollright să o forţeze să mărturisească totul.

23

Un caz foarte dificil

În vara anului 1947, părinţii Ursulei au venit să locuiască la Brazi. Ursula nu le-a împărtăşit temerile ei. Berta era palidă şi slăbită. Într-o noapte, la ora 2, Ursula a auzit gemete din dormitorul părinţilor ei. „Mama tocmai suferise un atac de cord." Prin pereţii subţiri, Ursula a auzit-o strigând: „Oh, băieţelul meu!"[1] „Se gândea la Jürgen, primul ei copil şi cel pe care îl iubise cel mai mult dintre toţi." Singurul telefon public din Great Rollright, aflat pe terenul viran al satului, era defect. În întuneric, Ursula a pedalat rapid până în Chipping Norton şi l-a trezit pe doctor, care a condus-o înapoi cu maşina lui. „Era prea târziu." Relaţia Ursulei cu mama ei fusese întotdeauna dificilă, însă moartea ei a afectat-o profund. Berta a fost îngropată în cimitirul din Great Rollright. După 45 de ani de căsnicie în care fuseseră împreună la bine şi la rău, Robert Kuczynski era devastat. Ursula l-a convins să rămână la Brazi.

Câteva zile mai târziu, a sosit o scrisoare de la Victor Hamburger: „Am o veste bună: Rudi e viu"[2]. Victor primise o carte poştală de la o anume Maria Jablonska, o poloneză din Danzig recent eliberată din gulag. „M-am întors acasă din Rusia şi mă bucur să îţi pot spune că fratele tău,

Rudolf, e în viaţă. Îi este foarte dor de familie şi în special de Misha, te rog scrie-mi returnându-mi cartea poştală şi îţi voi da mai multe detalii." Scrisoarea lui Victor continua: „Îţi poţi imagina cât suntem de fericiţi cu toţii... firește, trebuie să renunţăm la aproape orice speranţă de a-l mai vedea în următorii câţiva ani". Ursula a dezbătut în sinea ei dacă să îi spună lui Michael că tatăl lui era prizonier în Rusia. „Mi-a spus foarte pe ocolite, că e «în exil»", rememora Michael. „Nu mi-a zis şi unde anume."

MI5 a citit acea scrisoare cu interes şi i-a transmis lui John Cimperman de la FBI că Hamburger era în viaţă, închis într-un lagăr de muncă forţată din Rusia. Colonelul Joe Spencer, ofiţerul de securitate britanic care îl interogase pe Rudi în Teheran înainte de a-l da pe mâna sovieticilor, a fost şi el informat. „S-ar părea că primirea călduroasă la care v-a spus că se aştepta din partea ruşilor nu s-a mai întâmplat, iar în momentul de faţă mai are de executat cinci ani în lagărul de muncă forţată."

Ursula a găsit alinare în această veste, însă i-a stârnit şi noi incertitudini: Ce acte de cruzime îndurase bietul Rudi? Cât timp avea să mai rămână prizonier al Uniunii Sovietice? Avea oare să îşi mai vadă fiul vreodată?

Vara era pe sfârşite, iar Ursula îşi jelea mama, se temea pentru Rudi, tânjea după un semn cât de mic de sprijin din partea Centrului, reflecta la mesajul secret al lui Foote şi aştepta să audă bătaia în uşă ce avea să anunţe sosirea copoilor MI5.

S-a întâmplat la exact ora 13:20 în după-amiaza zilei de sâmbătă, 13 septembrie 1947.

Deschizând uşa, Ursula a dat ochii cu un poliţist aflat deja pe treapta de la intrare, flancat de doi bărbaţi în civil. Poliţistul şi-a dat jos cascheta şi s-a prezentat ca fiind „inspectorul de poliţie Herbert de la Poliţia Chipping Norton". Însoţitorii lui, i-a spus acesta, erau „domnul Saville" (Michael Serpell de

la MI5) şi „domnul Sneddon" – în realitate, Jim Skardon, legendarul anchetator MI5.

– Aceşti domni doresc să discute cu dumneavoastră, doamnă Burton. Putem intra?

Robert Kuczynski citea o revistă în camera de zi. S-a ridicat şi „s-a retras cu o plecăciune politicoasă"[3]. După ce i-a prezentat Ursulei legitimaţia de poliţist, inspectorul Herbert s-a retras şi el. Cei doi bărbaţi rămaşi s-au aşezat stingheri pe canapea. Ursula şi-a primit oaspeţii nepoftiţi.

Serpell, „expert în acţiuni subversive comuniste", se simţea profund jenat în postura de a fi nevoit să interogheze o gospodină în şorţ. Skardon însă avea o ţinută demnă de cineva aflat în fruntea unei brigăzi de vânători de spioni: purta un pardesiu şi o pălărie de fetru de culoare gri, asortate cu o mustaţă subţire, neconvingătoare, şi o expresie vag sardonică – având rolul să ascundă faptul că, în realitate, mai mult bâjbâia decât ştia ce avea de făcut. „Fost poliţist, elegant, fumător de pipă, Skardon avea o părere foarte bună despre propriile sale abilităţi"[4], conform descrierii făcute de unul dintre colegi, încurajându-i insistent şi pe ceilalţi să o îmbrăţişeze. Nu îi plăceau femeile şi refuza să le permită femeilor ofiţer să participe la operaţiuni de monitorizare, deoarece acest lucru ar fi putut să îi expună pe colegii lor de sex bărbătesc la „ispite extraconjugale". Era mătăhălos, protocolar, politicos şi, în calitate de observator-şef, simţul observaţiei îi lipsea cu desăvârşire. „Întruchipa, prin purtarea sa, lumea valorilor cuminţi ale clasei de mijloc – ceaiul servit după-amiaza şi draperiile de dantelă la ferestre", o mentalitate ce avea să se dovedească extrem de ineficientă împotriva spionilor sovietici înrăiţi. Avea să ajungă să îl interogheze pe Kim Philby de zece ori, de fiecare dată arătându-se mai convins de inocenţa acestuia la finalul interogatoriului decât fusese la început. Pe Anthony Blunt l-a chestionat de unsprezece ori în decursul unei perioade de

13 ani şi l-a găsit perfect nevinovat de fiecare dată, lăsându-se păcălit de „fanfaronada de falsă noblețe socială“[5] a lui Blunt. Tot el a ajuns să îl scoată curat şi pe John Cairncross, un altul dintre cei cinci magnifici de la Cambridge, respectiv pe Edith Tudor-Hart, cea care îl recomandase inițial pe Philby KGB-ului. În contextul în care era considerat un vânător de spioni legendar, era, de fapt, incredibil de ineficient în a descoperi spioni.

Prima greşeală a lui Skardon a fost că şi-a subestimat adversarul: „Doamna Beurton e o femeie mai degrabă neimpresionantă, cu păr neîngrijit şi ciufulit, vizibil pe cale să încărunțească, şi cu un aspect cam neglijent“. A doua eroare a lui a fost să îşi dea cărțile pe față:

– Ai fost agent rus vreme îndelungată, până când te-a dezamăgit războiul împotriva finlandezilor, a declarat Skardon. Fără a se opri nici măcar cât să-şi tragă sufletul, a continuat. Ştim că nu ai operat deloc în Anglia şi nu am venit să te arestăm.

Cât ai clipi, Skardon expusese slăbiciunea poziției pe care se afla MI5. Activitățile de spion ale Ursulei în Elveția avuseseră drept țintă Germania; ar fi putut fi trasă la răspundere doar dacă ar fi desfăşurat acțiuni de spionaj în Marea Britanie, împotriva Marii Britanii sau a aliaților acesteia, iar Skardon tocmai îi dezvăluise că nu avea nici cea mai mică dovadă că ar fi făcut aşa ceva.

„Această tentativă «psihologică» de a mă lua prin surprindere a fost atât de caraghioasă şi stupidă şi atât de departe de a mă prinde pe picior greşit, încât aproape am izbucnit în râs.“

– Doriți o ceaşcă de ceai? a întrebat ea. Să-l chem pe soțul meu?

Ursula a venit cu Len din grădină şi a pus ceainicul pe foc, ştiind că deja mingea era în terenul ei. Dacă pur şi simplu s-ar fi închis în tăcere, „domnul Sneddon“ s-ar fi ales cu buza umflată; şi exact cu buza umflată avea de gând să îl lase.

Len a intrat în camera de zi. „Beurton arată surprinzător de tânăr chiar şi pentru cei 33 de ani ai săi", scria Skardon. „Însă era complet eclipsat de soţia lui, care evident e cea care dictează în gospodărie."

După ce s-a servit ceaiul, Skardon şi-a reluat interogatoriul: „Am trecut direct la atac şi i-am spus doamnei Beurton că deţineam un volum uriaş de informaţii şi că aveam nevoie de cooperarea ei pentru a ne ajuta să limpezim ambiguităţile". Dovezile, a sugerat el pe un ton sumbru, proveneau din „informaţii scăpate accidental de Serviciul de Informaţii Rusesc".

Ursula a zâmbit dulce.

– Nu cred că pot coopera. Nu intenţionez să mint, prin urmare, prefer să nu răspund la întrebări.

Skardon nu mai întâlnise niciodată o astfel de femeie. Lui îi plăceau femeile cuminţi şi la locul lor. „Trebuie menţionat de la bun început că, prin atitudinea pe care a adoptat-o, a confirmat tacit că lucrase în trecut pentru serviciile de informaţii sovietice. Felul în care a pus problema dovedea cât de eficientă fusese pregătirea ei în domeniu, dat fiind că s-a recurs la absolut toate mijloacele de persuasiune, artificii şi şiretlicuri posibile, fără nici cel mai mic succes."

Skardon a insistat în continuare:

– Ştim că ţi-ai pierdut afecţiunea faţă de comunism după invadarea Finlandei de către Uniunea Sovietică. Ştim că eşti un supus britanic loial şi că nu te-ai deda la niciun fel de acţiuni ruşinoase pe teritoriul acestei ţări. Nu are de ce să-ţi fie teamă. Ştim că nu te-ai făcut vinovată de nimic în ţara noastră. Din moment ce ţi-ai dat seama cât de puţin valorează cu adevărat comunismul, de ce să nu cooperezi şi să ne povesteşti despre ce ai făcut în Elveţia?

Şi de data aceasta, Ursula i-a dezamorsat întrebările.

„Mi-am confirmat loialitatea, însă i-am spus că asta nu mă obligă să vorbesc despre viaţa mea de dinainte de a

deveni cetăţean britanic. I-am răspuns că, deşi cunoscusem dezamăgiri, nu mă puteam descrie ca fiind anticomunistă. În plus, eram de părere că nu exista nicio contradicţie între a fi un cetăţean britanic loial şi a îmbrăţişa vederi de stânga."

Skardon era deja frustrat. E imposibil să demonstrezi că eşti un anchetator excelent atunci când cineva refuză să îţi răspundă la întrebări. „Nu a negat nimic, mulţumindu-se să se retragă de fiecare dată în spatele zidului de «necooperare»."

Skardon şi-a îndreptat atenţia, „cu o oarecare acreală", spre Len.

– Ştim despre relaţia ta apropiată cu Allan [sic] Foote.

– Footie? a zis Len, parcă amintindu-şi vag un nume din trecutul îndepărtat. A, da. Ce mai face oare?

Spoiala de bunăvoinţă din purtarea lui Skardon se risipea rapid. Ursula i-a întrebat dacă mai doreau ceai şi a cerut voie să se retragă pentru câteva minute, deoarece avea în cuptor o prăjitură pe care o pregătea pentru aniversarea de patru ani a lui Peter.

Rămaşi singuri cu cel pe care îl percepeau a fi „veriga mai slabă", Skardon şi Serpell au început să îl prelucreze pe Len. „Am străpuns muţenia lui Beurton, însă, în ciuda tuturor eforturilor noastre de a-l convinge, nu am reuşit să îi smulgem nimic în afară de faptul că a cunoscut-o pe doamna Beurton în Brighton în 1936." Len pretindea că se reîntâlniseră, „cât se poate de întâmplător", în Elveţia, „cum se mai întâmplă uneori să cunoşti pe cineva în magazinele Prix-Uni [sic]".

Skardon îşi ieşise din fire la modul serios. „După o absenţă destul de lungă, doamna Beurton a revenit, în continuare hotărâtă să nu coopereze. I-am oferit toate argumentele imaginabile, [însă] ea a afirmat că simplul fapt de a încerca să explice de ce refuza să coopereze ar fi însemnat să aducă în discuţie trecutul şi prefera să nu spună nimic mai degrabă decât să ne inducă în eroare."

Skardon i-a spus Ursulei că „loialitatea ei față de foștii ei angajatori" nu avea să fie răsplătită cu aceeași monedă"; ea i-a răspuns că „loialitatea ei viza idealuri, nu oameni". El a avertizat-o că exista riscul ca unii membri ai familiei ei să „devină suspecți" dacă nu mărturisea ea totul; ea „și-a păstrat o indiferență tipică unui slav".

După aproape trei ore de înfruntări inutile, timp în care nu făcuseră decât să bea ceai, Skardon s-a ridicat și a anunțat pe un ton înțepat că aveau să revină a doua zi, „în speranța că, reflectând mai atent, avea să-și schimbe atitudinea".

Ursula nu și-a schimbat-o.

„Și de data aceasta, i s-au prezentat în detaliu toate avantajele cooperării și, prin deducție logică, riscurile presupuse de rezerva ei, însă ea a rămas neînduplecată".

O singură dată a lăsat garda jos pentru o clipă. Foote recunoscuse cu deplină candoare că se făcuse vinovat de mărturie falsă la tribunalul din Elveția când declarase că Rudi Hamburger comisese adulter cu Brigitte într-un hotel din Londra și că făcuse acel lucru pentru a-i permite Ursulei să obțină divorțul. Skardon a relatat în scris momentul: „Domnul Serpell a manipulat-o foarte abil pe doamna Beurton folosind în mod repetat cuvântul «divorț»". Ursula și Len au schimbat priviri furișe. „Nu încape îndoială că acea desfacere a căsătoriei este o verigă slabă în armura ei, însă documentele par a fi în ordine și probabil ar fi greu de justificat o tentativă pe față de a anula căsătoria dintre Beurton și Hamburger și de a o forța să îți reia cetățenia germană".

Cea de-a doua zi de interogatoriu s-a sfârșit, la fel ca prima, tot într-un punct mort.

La plecare, Serpell a încercat să facă puțină conversație, admirând trandafirii Ursulei, înfloriți deasupra ușii de la intrare:

– E foarte frumos aici. Mi-ar plăcea să locuiesc în astfel de condiții.

Ursula a rânjit.

– Se poate rezolva. Am camere de închiriat.

Skardon şi-a turnat iritarea în raportul pe care l-a scris cu privire la interogatoriul respectiv.

> Am obţinut prea puţine informaţii concrete. Există temeiuri pentru a crede că doamna Beurton a renunţat la munca pe care o făcea în folosul ruşilor din raţiuni ideologice, în momentul în care aceştia au avut un comportament atât de dezamăgitor, din punctul de vedere al unui antifascist, la începutul războiului. Este în mod cât se poate de evident fanatic antifascistă şi a confirmat, într-o oarecare măsură, că a fost dezamăgită de politica rusească din perioada 1939-1940, comentând că mulţi oameni îşi pierd încrederea în guverne, însă îşi păstrează convingerile politice. Există totuşi o sclipire luminoasă în acest eşec, la drept vorbind mizerabil, de a o convinge pe doamna Beurton să vorbească. Aceasta s-a arătat de acord ca, în cazul în care ar fi să se răzgândească, indiferent de motiv, să ia legătura cu noi prin intermediul inspectorului Herbert de la Poliţia Chipping Norton. Există o oarecare şansă ca ea să profite de această oportunitate. Este posibil ca interogatoriul să fi avut un efect benefic în sensul consolidării dorinţei soţilor Beurton de a nu mai lucra niciodată în cadrul serviciilor de informaţii. Suntem suficient de mulţumiţi că cei doi nu sunt în prezent implicaţi în activităţi de spionaj şi nimic nu sugerează că s-ar fi dedat unor astfel de activităţi în ultimul timp.

Sir Percy Sillitoe i-a scris colonelului Rutherford de la Poliţia Oxfordshire, spulberându-i speranţele unei arestări dramatice. „Interogatoriul s-a dovedit a fi dezamăgitor, nereuşind să scoată la iveală niciun fel de informaţii în privinţa vieţilor acestor oameni... nu există motive pentru a-i suspecta de activităţi de spionaj în prezent, nici măcar în trecutul recent, deşi sunt amândoi comunişti."

MI5 a înghiţit povestea că Ursula renunţase la spionaj în anul 1940. Pentru a o înhăţa, Skardon ar fi avut nevoie de dovezi concrete că desfăşurase operaţiuni de spionaj în Marea Britanie, însă nu avea aşa ceva. Încă.

Întâlnirea cu MI5 a zgâlţâit-o pe Ursula mai mult decât a lăsat să se vadă. Robert Kuczynski era şi el profund îngrijorat şi suferea deja de cancerul care avea să îl ucidă doar în câteva luni; s-a întors degrabă la Londra pentru a-i povesti Brigittei ceea ce se întâmplase. Vestea că Ursula fusese interogată a ajuns rapid la întreaga familie. Jürgen deja se mutase înapoi la Berlin, iar acum i-a scris Ursulei, îndemnând-o să vină şi ea pentru a construi alături de el noul stat comunist al Germaniei de Est. „Încearcă să vii să ne vizitezi cât de curând posibil. Trebuie să vezi cu ochii tăi cum stau lucrurile, apoi să decizi în toate privinţele şi să îţi faci planurile în funcţie de propriile concluzii."

Ursula a fost tentată de sugestia lui Jürgen. Pe dezagreabilul domn Sneddon şi-l luase de pe cap, însă pentru cât timp? Len era nefericit, sătul de munca în fabrica de aluminiu şi privat de somn. Focul de artilerie la care fusese expus în Spania îi lăsase sechele sub forma unor dureri de cap violente. „Depresiile lui au devenit mai frecvente. Se cufunda zile întregi în tăcere." Deşi continua să verifice locul stabilit drept căsuţă poştală moartă, nu părea să mai existe nicio speranţă ca cineva de la GRU să reia legătura cu ea. „Viaţa mea se împotmolise."

Însă exact în momentul în care Ursula a început să viseze la o existenţă nouă, trecutul a reapărut întruchipat, inconfundabil, în femeia care o introdusese în lumea spionajului. Întâmplător, a descoperit că Agnes Smedley se afla în Marea Britanie, locuind la doar câţiva kilometri depărtare de ea, în Oxford.

Campania neobosită şi furioasă a lui Smedley în sprijinul comunismului internaţional se apropia de sfârşit. În 1941, se

întorsese în SUA şi se instalase în colonia de scriitori Yaddo din nordul statului New York, pentru a scrie o biografie a generalului chinez al Armatei Roşii, Zhu De, continuând să lucreze, după cum se exprimase *Chicago Tribune*, în calitate de „principal avocat al Chinei comuniste“[6]. FBI-ul era cu ochii pe ea. În 1948, a fost forţată să părăsească Yaddo. Câteva luni mai târziu, un raport al serviciilor de informaţii ale armatei SUA a identificat-o drept personaj-cheie în reţeaua de spionaj a lui Richard Sorge, dezlănţuind un torent de titluri de prima pagină în presa din întreaga ţară: „Armata susţine că spioni sovietici au obţinut secrete de război în Tokio; acuzată o scriitoare“. Smedley a ameninţat că avea să se adreseze tribunalului – o manevră periculoasă, având în vedere că era vinovată. Vânătorii de comunişti ai senatorului McCarthy se desfăşurau nestingheriţi. Smedley şi-a acceptat martiriul: „Presa cea scârboasă a mai ars o vrăjitoare pe rug“. Sănătatea lui Agnes fusese afectată de anii petrecuţi în zone de război din China, astfel că, deşi inima ei ar fi fost pregătită pentru o nouă luptă, mintea şi corpul ei nu mai puteau duce. Şi-a luat doar bilet dus spre Anglia şi s-a refugiat în casa din Oxford a prietenei ei, Margaret Sloss.

Ursula tânjea să o revadă pe Agnes, însă îi era teamă că o astfel de întâlnire i-ar fi condus pe agenţii MI5 direct la vechea ei prietenă. „O vizită din partea mea ar fi fost un gest iresponsabil, riscând să o pună în pericol din punct de vedere politic. În orice caz, nu ştiam cum anume era posibil să se fi schimbat de-a lungul anilor. Cum ar fi trebuit să o abordez?“ Era posibil ca amândouă să fie sub supravegherea MI5. Dacă ar fi fost observată intrând în contact cu o persoană acuzată de spionaj în favoarea sovieticilor, acest lucru nu ar fi făcut decât să le întărească suspiciunile. Ar fi trebuit să îşi asume riscul de a relua legătura cu Agnes, cu tot ceea ce ar fi putut să atragă după sine o astfel de manevră, sau să evite contactul cu cea mai veche prietenă a ei şi primul ei mentor? Şi de data

aceasta, glasul inimii o împingea pe Ursula într-o direcţie, iar pregătirea ei de spion, în direcţia opusă. Cu ani buni în urmă, în China, în momentul în care relaţia lor se rupsese de tot, Smedley o acuzase pe Ursula că punea aspectele personale din viaţa ei înaintea devotamentului faţă de cauza revoluţiei. Decizia ei de acum dovedea exact contrariul: Ursula a hotărât că în niciun caz nu avea să încerce să reia legătura cu femeia care o recrutase. Agnes Smedley îşi încetase activităţile de spion cu ani buni în urmă, însă Ursula nu: acea prăpastie era de netrecut.

Şi alte voci ale trecutului se strecurau până la ea, părând acum imposibil de îndepărtate. Din Shanghai, Johann Patra îi trimitea scrisori imploratoare, într-o engleză nu foarte coerentă, rugând-o să se adreseze organizaţiei de ajutorare a emigranţilor germani din China pentru a le confirma că era într-adevăr unul dintre cei care fugiseră din calea nazismului şi merita să fie repatriat în Germania. GRU îl abandonase şi pe el, prin urmare, nu se mai aplica regula care interzicea contactul între spioni. Patra lucra ca mecanic, câştigând doar atât cât să nu moară de foame.

„Străinii pleacă din China spre diverse ţări: America de Nord şi de Sud, Australia, Rusia, Europa etc. UNRRA (United Nations Relief and Rehabilitation Administration – Administraţia Naţiunilor Unite de Ajutor şi Reconstrucţie) mi-ar finanţa călătoria într-o altă ţară dacă aş dori să plec. Tu ce zici de asta? În fond, sfatul tău e important! Dacă ar fi să merg într-o altă ţară, în America de Sud sau Centrală, de exemplu, poate că aş câştiga mai mulţi bani şi atunci te-aş putea ajuta. Am învăţat şi eu să gândesc practic. Tu eşti cu adevărat mai legată de Europa decât mine.“[7] Patra i-a explicat că se căsătorise cu o nemţoaică pe nume Luisa şi împreună adoptaseră un copil. „Îţi poţi imagina aşa ceva, că am soţie şi copil? Nu ai putea să înţelegi asta niciodată. Credeai că sunt de piatră. Ţin la el de parcă ar fi al meu...

I-am pus numele Peter. Situaţia economică şi politică de aici e teribilă şi trebuie să vină vremea schimbărilor drastice. Mi-ar plăcea foarte mult să te văd. Sunt atât de mândru de tine. Eşti fericită pe toate planurile." Ursula a trimis o scrisoare organizaţiei de ajutorare a emigranţilor, aşa cum o rugase Patra, însă nu a primit niciun răspuns.

Robert Kuczynski a murit în data de 25 noiembrie 1947 şi a fost îngropat lângă Berta, în Great Rollright. Necrologurile l-au ridicat în slăvi ca pionier în statistică. Nu s-a pomenit nicăieri de munca lui secretă, realizată prin intermediul fiicei sale, în sprijinul URSS-ului. Ursula s-a cufundat într-un doliu profund. „Ştiam de ceva vreme la ce să ne aşteptăm, însă, chiar şi aşa, moartea lui a fost un şoc teribil", îi scria ea lui Jürgen. „Tata a fost desăvârşit până în ultima clipă." Ursula îşi adorase tatăl, nutrind un respect deosebit faţă de el, îi dovedise că era capabilă să devină o forţă politică şi îl recrutase în lumea ei secretă. Moartea lui a mai sfâşiat una dintre legăturile Ursulei cu Marea Britanie. Gândul de a-şi construi o nouă viaţă în ţara ei natală devenea din ce în ce mai ispititor. Avea abia 40 de ani, era suficient de tânără pentru a o lua de la început. Jürgen, care acum locuia în sectorul sovietic al Berlinului, insista: „Vino să ne vizitezi... O dată pentru totdeauna, renunţă la viaţa pustie pe care o duci şi îţi vei găsi aici, cu uşurinţă, munca potrivită preferinţelor tale politice". Jürgen ştia că scrisorile lui aveau să fie citite de MI5: „muncă potrivită preferinţelor tale politice" era un eufemism pentru activităţile de spionaj. Ursula i-a răspuns: „În afară de a ţine casa pentru soţul şi copiii mei, viaţa mea pare cam fără rost... Să scriu? Cât de mult mi-ar plăcea să fac asta... Trebuie să îi pregătesc cina lui Len. Tocmai îşi termină schimbul de după-amiază".

Germania de Est, ocupată şi administrată de forţele sovietice, era modelată treptat în Republica Democrată Germană, înconjurând Berlinul de Vest, fără a-l include

însă. Stat condus de comuniştii germani şi satelit docil al Moscovei, RDG-ul avea să devină un tărâm al conformităţii ideologice stricte, aplicate cu forţa de către o poliţie secretă căreia nu îi scăpa nimic – Stasi. Însă în 1948, ea reprezenta o rază de speranţă pentru comuniştii germani. În ochii unora precum Jürgen, „statul Socialist al Muncitorilor şi Ţăranilor" avea să fie un paradis marxist-leninist, din care intenţiona să facă parte şi el. A îndemnat-o pe Ursula să vină şi ea: în noua Germanie, aveau să existe oportunităţi din belşug pentru spionii comunişti loiali.

Şi totuşi, Ursula ezita. Len vorbea prost germana. Copiii erau de acum englezi în toată puterea cuvântului. „Iubeau Great Rollright". În vara aceea, ea şi Len i-au dus pe copii în staţiunea Butlin's de pe coasta de sud. Nina avea să descrie acea vacanţă de după război, întruchipând tot ceea ce putea fi mai britanic în materie de concedii, ca fiind „cea mai minunată experienţă" din câte cunoscuse în scurta ei viaţă de până atunci. „Toată ziua[8] răsunau anunţuri din difuzoare, în fiecare seară se organizau dansuri, erau carusele şi leagăne. Punctul de maxim interes era concursul de frumuseţe. Picioare frumoase şi un chip plăcut – doar de atât aveai nevoie. După acea vizită, aveam un nou vis – voiam să mă căsătoresc cu domnul Butlin, să devin bogată şi să îmi pot petrece vacanţa, an de an, într-o astfel de staţiune." Peter a făcut-o pe sora lui mai mare să plângă, spunându-i: „Ai avea noroc dacă te-ar lua şi un bărbat sărac lipit pământului". Nina era o monarhistă pasionată, decupând din ziare toate articolele despre familia regală, pentru a le lipi apoi într-un album masiv de amintiri. O admira în special pe prinţesa Elizabeth. „Când mi s-a spus să aduc o varză mare din grădină, am ţipat: «Prinţesa nu trebuie să facă astfel de munci în grădină»." Micul Peter colecţiona jucării Dinky, vehiculele miniaturale confecţionate din aliaj de zinc. Michael câştigase o bursă pentru a studia filosofia la Universitatea

din Aberdeen. Putea Ursula cu adevărat să își smulgă copiii englezi din locul pe care ei îl considerau acasă? Cum s-ar fi adaptat cu toții la viața sub regim comunist? Nu îl minți pe Skardon când vorbise despre „dezamăgirile" ei legate de comunism. Să lase în urmă Marea Britanie pentru a merge într-o țară pe care ultima dată o văzuse în urmă cu 20 de ani părea nebunie curată. Great Rollright îi oferea alinare. „Dacă mă simțeam tristă, mergeam să mă plimb până într-un loc din apropiere care era preferatul meu, iar dinaintea mea se întindeau nesfârșite dealuri și câmpii."[9]

În 1948, și-a depus actele pentru a obține o viză temporară care să-i permită să viziteze Berlinul, însă i s-a spus că acestea în continuare nu erau disponibile decât pentru cei care aveau de mers în scopuri oficiale. Jürgen i-a propus un plan alternativ: el urma să călătorească în Cehoslovacia la începutul anului următor, în chestiuni ce țineau de cariera sa academică, și i-a sugerat să se întâlnească acolo, în loc să vină ea la Berlin. Rămasă fără părinți, Ursula simțea o nevoie urgentă de a-și vedea fratele mai mare, de a-și deschide sufletul în fața lui și a primi „sfaturi sănătoase" de la acesta. A zburat la Praga în 18 ianuarie 1949. MI5 l-a alertat pe șeful agenților MI6 din oraș în privința sosirii acesteia: „Ursula Beurton a fost implicată activ în operațiuni de spionaj în Elveția în timpul războiului... anunțați-mă dacă ajunge în atenția dumneavoastră în Cehoslovacia". Reuniunea celor doi frați a fost dezamăgitoare. Jürgen era ocupat cu întâlniri în care el era protagonistul și nu i-a putut oferi decât o oră din timpul lui. Era preocupat exclusiv de aspecte practice. „Jürgen nu avea niciodată timp pentru a-și descărca sufletul sau pentru manifestări de emoție." Ursula trebuia să se întoarcă la Berlin, a insistat acesta, însă doar după ce obținea aprobarea Moscovei. „Ar fi foarte dificil să rămâi în Germania fără acordul Centrului." Jürgen nu a renunțat niciodată la obiceiul de a-i spune surorii sale

ce să facă. Încălcând regulile spionajului, Ursula i-a trimis o scrisoare directorului GRU, remarcând că de doi ani nu mai primise nicio veste de la Centru, descriind locul folosit drept căsuţă poştală moartă de după podul feroviar de lângă Great Rollright şi cerând permisiunea să vină în Germania. A semnat scrisoarea cu numele de „Sonia", a sigilat-o în interiorul unui plic adresat ataşatului militar, apoi, după ce s-a asigurat că nu era urmărită, a dus personal plicul la ambasada sovietică din Praga. După care, s-a întors în Anglia şi a aşteptat.

Liniile frontului Războiului Rece au fost redesenate cu o claritate severă în data de 29 august 1949, atunci când Uniunea Sovietică a efectuat primul său test secret de detonare a unei bombe atomice în Kazahstan. Avioanele americane de observaţie meteorologică au înregistrat urmele de radioactivitate produse de acel test, iar în data de 23 septembrie, preşedintele Truman a anunţat: „Avem dovezi că, în ultimele câteva săptămâni, în URSS a avut loc o explozie atomică"[10]. Savanţii sovietici obţinuseră rezultate remarcabile graţie spionilor infiltraţi în Proiectul Manhattan, cel mai important dintre aceştia fiind Klaus Fuchs. Ursula a citit în presă despre testul atomic şi a simţit o tresărire de mândrie. Bomba sovietică era practic o copie a celei americane. În SUA, testul realizat cu succes a fost numit „Joe-1", o aluzie glumeaţă la Stalin, însă serviciile de informaţii au fost şocate de progresul extrem de rapid al programului de înarmare nucleară al sovieticilor. CIA-ul estimase că ruşii nu aveau să pună la punct bomba atomică mai devreme de 1953, în cel mai bun caz; MI6 estimase o durată chiar mai mare.

Pretinsul monopol nuclear al Americii se spulberase peste noapte. Au crescut presiunile privind dezvoltarea bombei cu hidrogen. Membrii cu înclinaţii războinice ai administraţiei americane, printre care şi generalul Curtis „Vechi Pantaloni

de Fier" LeMay, comandantul Forţelor Aeriene americane, sugerase o ofensivă cu bombe atomice împotriva sovieticilor înainte ca aceştia să apuce să îşi dezvolte propriile arme nucleare, având drept obiectiv asigurarea hegemoniei globale a Americii. Acum, orice atac ar fi atras după sine o replică la fel de devastatoare: tocmai începuse fragila şi înspăimântătoarea eră a Distrugerii Reciproc Asigurate. Spioni precum Ursula Beurton şi Klaus Fuchs aveau să pretindă ulterior că nu făcuseră decât să asigure echilibrul militar furând secretele nucleare ale unei tabere pentru a le împărtăşi celeilalte. Ei credeau că făceau lumea un loc mai sigur, contribuind între timp la consolidarea comunismului.

În interiorul MI5, dosarul Ursulei Beurton a rămas deschis. La fiecare câteva luni, avea loc o discuţie de formă pentru a se decide dacă să se trimită din nou anchetatori la Brazi. „Ursula Beurton ar trebui reinterogată", scria colonelul James Robertson de la divizia de contraspionaj. „Consider că genul acesta de persoane trebuie interogate în mod repetat, până se stabileşte fără urmă de îndoială că nu se mai poate stoarce nimic de la ele." Dar Skardon nu avea niciun chef să se mai obosească. „Am reflectat îndelung la posibilitatea de a o reinteroga pe Ursula Beurton... dar nu s-a petrecut nimic recent care să crească probabilitatea ca un astfel de efort să se dovedească mai productiv şi, în condiţiile în care e imposibil de anticipat un rezultat de succes, nu am nicio dorinţă de a redeschide chestiunea". S-a căzut de acord că, în ceea ce o privea pe doamna Beurton, cea mai bună măsură care s-ar fi putut lua ar fi fost de a nu lua absolut nicio măsură. „A fost interogată o dată fără niciun rezultat şi este un caz foarte dificil."

Iarna anului 1949 a fost amarnic de friguroasă. Len a derapat cu motocicleta şi a suferit fracturi grave la un braţ şi un picior. Doctorul a declarat că avea să fie incapabil să muncească timp de cel puţin opt luni. Fabrica de aluminiu a

profitat de ocazie pentru a-l da afară. Puținii bani moșteniți de Ursula de la tatăl ei erau pe sfârșite. Len s-a cufundat și mai adânc în depresie. Șoricelul pe care Nina îl crescuse ca animal de companie a murit înghețat pe pervazul casei Brazi. Conductele de apă s-au spart. Plictisită, neștiind ce să înțeleagă din tăcerea prelungită a GRU, nesigură în privința viitorului, Ursula simțea că munca și cariera ei de spion erau complet blocate.

Într-o dimineață spre sfârșitul lui ianuarie, mai mult din obișnuință decât însuflețită de speranță, Ursula și-a luat bicicleta și s-a dus din nou la căsuța poștală moartă. A parcurs ruta familiară, pe sub podul feroviar până dincolo de intersecție, pe un drum acoperit de polei și alunecos. Și-a sprijinit bicicleta de cel de-al patrulea copac și a început să scotocească în interiorul rădăcinii găunoase. Mâna i s-a închis în jurul unui pachet mic. L-a desfăcut cu degetele înghețate: conținea bani și o scrisoare de la Centru dându-i permisiunea să meargă în Germania. După trei ani, Sonia reintrase în joc.

Ursula era dornică să își revadă țara natală, însă nu era sigură că dorea să locuiască acolo. Michael, acum în vârstă de 19 ani, era în al doilea an de facultate în Scoția. Chiar dacă Len ar fi fost de acord să plece, nu putea călători cu piciorul în ghips. A început, fără grabă, să pregătească un concediu la Berlin. Restricțiile de obținere a vizelor se relaxaseră acum și i s-a spus că nu avea să întâmpine dificultăți în obținerea permisului de care avea nevoie. Nu era nicio grabă. Reușise să scape de poliția secretă chineză și de cea japoneză, de serviciile de securitate elvețiene și de Gestapo. Nu avea niciun motiv să se teamă de greoiul domn Sneddon și de mustața lui jalnică. În mod evident, MI5 nu avea habar de activitățile ei recente de spionaj.

În 3 februarie 1950, Ursula a ridicat ziarul de pe treptele casei Brazi și a fost izbită de „șoc și durere" la vederea titlului

de pe prima pagină: „Savant atomic german arestat". Klaus Fuchs, omul de ştiinţă datorită căruia Rusia avea acum bomba atomică, fusese prins.

Cu patru ani în urmă, Fuchs se întorsese din SUA pentru a se instala în fruntea departamentului de Fizică Teoretică al Institutului Britanic de Cercetare în Domeniul Energiei Atomice din Harwell, Oxfordshire, unde oamenii de ştiinţă proiectau un reactor nuclear care să producă energie electrică pentru uz civil. Un al doilea obiectiv al programului, complet secret, era să producă plutoniu, pentru a permite realizarea armelor nucleare independent de SUA. Fuchs era unul dintre membrii esenţiali ai echipei.

În calitate de ofiţer GRU, Ursula nu ştia că Fuchs revenise în Marea Britanie, dat fiind că acesta se afla în prezent pe statul de plată al KGB-ului. O vreme se abţinuse de la spionaj, însă, la un an după revenirea în ţară, primise instrucţiuni să se întâlnească cu o persoană de contact din cadrul KGB, Alexander Feklisov, în taverna Nag's Head din Wood Green, din nordul Londrei, având asupra lui un exemplar din revista Tribune. Persoana de contact, ţinând în mâini o carte roşie, avea să îi aducă o bere şi să îi spună: „Berea neagră nu e prea bună, o prefer pe cea blondă". La care Fuchs trebuia să răspundă: „Eu cred că Guinness e cea mai bună"[11].

Începând de atunci, o dată la câteva luni, Fuchs se întâlnea cu Feklisov în diverse localuri din Londra. În timp ce unul bea Guinness, iar celălalt bere blondă, Fuchs îi preda coordonatorului său un nou set de secrete ştiinţifice extrem de valoroase. Planurile Marii Britanii vizând bomba atomică, construirea unor reactoare experimentale, pagini întregi de notiţe privind producerea plutoniului şi calcule exacte ale testelor nucleare ce aveau să le permită oamenilor de ştiinţă sovietici să evalueze stocul de arme nucleare al Occidentului. Fuchs a descris, totodată, aspecte-cheie ale bombei cu hidrogen la a cărei dezvoltare se lucra în SUA – informaţii

ce au determinat Uniunea Sovietică să înceapă să lucreze la propria „superbombă".

Coordonatorii din KGB ai lui Fuchs exagerau cu măsurile de securitate. Dacă avea nevoie de o întâlnire de urgenţă, spre exemplu, era nevoit să arunce un exemplar din revista erotică *Men Only* peste zidul unei grădini din Kew, la colţul străzilor Stanmore şi Kew, între cel de-al treilea şi al patrulea copac, şi să scrie un mesaj pe cea de-a zecea pagină, apoi să lase un semn în cretă pe gardul de pe partea nordică a străzii Holmesdale, peste drum de un copac de la capătul estic al drumului, ceea ce i-ar fi indicat locatarului casei de pe strada Stanmore că îl aştepta pentru el în grădină. Ar fi fost mai uşor de memorat formula de obţinere a plutoniului.

Fuchs respectase regulile cu sfinţenie. Nu făcuse nicio greşeală. O nouă verificare de rutină a dosarului său, efectuată de MI5, nu a scos la iveală nimic incriminator.

Fuchs a fost, în cele din urmă, înhăţat din cauză că un succes major al criptografilor americani a permis decodarea, cel puţin parţială, a mii de mesaje din timpul războiului, trimise de către KGB şi GRU. Vânătorii de spioni puteau acum să arunce o privire în trecut. Traficul radio istoric, cu numele de cod VENONA, a dezvăluit faptul că sovieticii avuseseră o cârtiţă de rang înalt în interiorul Proiectului Manhattan, iar până în iulie 1949, în luna premergătoare primului test nuclear al sovieticilor, anchetatorii britanici şi americani concluzionaseră deja că spionul respectiv nu putea fi decât Klaus Fuchs. Traficul VENONA era extrem de confidenţial, nu putea servi ca probă la tribunal. Telefoanele lui Fuchs au început să fie înregistrate, corespondenţa i-a fost interceptată, iar el a fost pus sub supraveghere strictă, toate, însă, în van. Singura modalitate pentru a obţine o condamnare ar fi fost prin obţinerea unei mărturisiri. MI5 l-a trimis pe Jim Skardon.

La momentul respectiv, Fuchs avea deja opt ani de activitate de spion, iar stresul acumulat în timp începea să se

facă simţit. Ajunsese să admire mult Marea Britanie. Exact în momentul în care MI5 i-a dat de urmă, Fuchs a întrerupt contactul cu coordonatorul său sovietic.

În 21 decembrie 1949, Skardon l-a confruntat pe Fuchs în biroul său de la Harwell. A folosit aceeaşi abordare fără ocolişuri pe care o încercase şi cu Ursula.

– Deţin informaţii concrete care demonstrează că te-ai făcut vinovat de spionaj în favoarea Uniunii Sovietice.

Fuchs a reflectat o clipă, apoi a răspuns ambiguu:

– Nu prea cred... Îmi spuneţi, eventual, care sunt acele dovezi?

Deoarece copoii MI5 nu aveau habar de VENONA, Skardon nu avea cum să îi răspundă la acea întrebare. După patru ore, anchetatorul nu obţinuse nimic şi nu era deloc convins de vinovăţia lui Fuchs. După o a doua întrevedere, a decis că era inocent. O a treia s-a dovedit neconcludentă. Skardon nu se dezminţea nici de data aceasta, fiind incapabil să descopere spionul aflat chiar sub nasul lui.

Însă, în data de 23 ianuarie 1950, Fuchs i-a cerut domnului Sneddon să îi facă o vizită acasă în Harwell.

„Se afla, în mod evident, sub un mare stres psihic", scria Skardon. „I-am sugerat să îşi descarce sufletul şi să îşi uşureze conştiinţa spunându-mi întreaga poveste." Fuchs s-a eschivat, iar Skardon, în loc să insiste, profitând de poziţia avantajoasă în care se afla, a sugerat să întrerupă discuţia şi să ia prânzul într-un local. „În timpul mesei, a părut să îşi cântărească decizia, arătându-se profund cufundat în gânduri." Până când s-au întors acasă la el, Fuchs se hotărâse. „Decisese că lucrul cel mai înţelept pentru el ar fi fost să răspundă întrebărilor mele." Această reuşită majoră avea să fie ulterior citată ca dovadă a geniului lui Skardon în materie de interogare. În realitate, Fuchs pur şi simplu a decis să toarne tot, fără a mai aştepta să fie rugat. La drept vorbind, Skardon a fost uluit când Fuchs i-a mărturisit că

îşi petrecuse ultimii opt ani spionând în favoarea Uniunii Sovietice, „transmiţând informaţii privind energia nucleară în cadrul unor întâlniri neregulate, însă frecvente".

Trei zile mai târziu, Fuchs a semnat o mărturisire de zece pagini în Camera 055 a Departamentului de Război. Ca şi activitatea de spion a lui Fuchs, decizia lui de a mărturisi totul a fost, în ochii lui, un gest de principiu, regăsind în el ceva din învăţăturile transmise de tatăl său de la amvon: „Există anumite standarde de comportament moral care se află în tine şi pe care nu le poţi ignora... Cred în continuare în comunism. Însă nu în forma în care este el pus în aplicare astăzi, în Rusia".

Fuchs credea cu naivitate că, în condiţiile în care mărturisise adevărul şi îşi luase acea piatră de pe inimă, avea să i se permită să lucreze în continuare la Harwell. A fost şocat când s-a trezit că e arestat.

Arestarea lui Klaus Fuchs a ajuns pe prima pagină a tuturor ziarelor din Marea Britanie, inclusiv *Oxford Times*, pe care îl citea Ursula. A simţit un fior de teamă pură când a citit mai departe: omul de ştiinţă german comunicase secrete Moscovei „întâlnindu-se cu o străină brunetă în Banbury". Era cert că un indiciu atât de clar nu i-ar fi scăpat nici măcar stupidului domn Sneddon.

Ursula era acum într-un pericol mai grav decât orice cunoscuse de la trădarea Olgăi Muth încoace. Chemându-l pe Len la o discuţie urgentă, i-a explicat implicaţiile arestării lui Fuchs. Din moment ce inspectorul de poliţie Herbert din Chipping Norton încă nu apăruse cu un mandat de arestare, Fuchs probabil nu dezvăluise numele Ursulei. Poate că nici nu îl ştia. „Nu pusesem niciodată piciorul în casa lui, nici el într-a mea", scria ea. „Nu îmi petrecusem niciodată noaptea în Birmingham, unde lucra el, ca să nu mi se găsească numele în registrul vreunui hotel." Poate că Fuchs nu o trădase încă, însă era evident că dezvăluise anumite

detalii privind întâlnirile lor şi nu încăpea îndoială că, sub jurământ la tribunal, avea să divulge şi alte informaţii. Între timp, MI5 avea să pună cap la cap indiciile descoperite. „Mă aşteptam să fiu arestată în orice clipă." Procesul lui Fuchs era programat să înceapă în 28 februarie. Domnul Sneddon avea să reapară la uşa ei în foarte scurtă vreme. Însă nici să părăsească Marea Britanie nu avea să-i fie uşor.

Obţinerea unei vize pentru Germania ar fi durat cel puţin zece zile, în cazul în care nu intervenea MI5, să o blocheze cu totul. Le-a spus celor doi copii mai mici că mergeau în concediu. Aflat în Aberdeen, Michael habar nu avea că mama lui se pregătea să treacă de cealaltă parte a baricadei, fugind în Germania de Est. Len avea să fie nevoit să rămână acolo şi să vină şi el după ce i se vindeca piciorul – asta dacă nu ajungea în închisoare până atunci.

Cu un an înainte, pentru a-şi suplimenta veniturile, Ursula începuse să închirieze camera liberă, primind în gazdă un cuplu tânăr, pe Geoffrey şi Madeleine Greathead. Geoffrey era muncitor la o fermă, iar Madeleine făcea curăţenie în casa aristocraţiei locale. Doamna Greathead era o prezenţă veselă în casă, însă extrem de curioasă. În luna februarie a acelui an, a remarcat că Ursula părea teribil de „stresată" şi că arsese un teanc considerabil de hârtii în curte. „În pivniţă nu aveam voie să intrăm niciodată. Mă întreba dacă n-aveam nimic împotrivă să mă ocup de copii când mergea la Londra, ceea ce făcea destul de des.[12] Madeleine adora să bârfească.

„Am devenit bănuitori. Vorbeam despre bănuielile noastre, însă oamenii se uitau la noi de parcă ar fi fost scorneli." Madeleine o plăcea pe Ursula – „mi-a arătat cum să fac înghețată şi pandişpan" –, însă simţea că se petrecea ceva bizar şi hotărâse să stea cu ochii pe stăpâna casei, pentru a afla ce isprăvea. Ursula îşi petrecuse ultimii 20 de ani din viaţă atentă la orice semn, cât de mic, că ar fi fost urmărită, şi şi-a dat seama imediat că întrebările lui Madeleine nu

erau doar o simplă curiozitate. Trăia din nou cu un spion în propria ei casă.

Ursula a cumpărat trei bilete de avion spre Hamburg. În patru geamantane încăpătoare, a strâns haine şi provizii pentru ea şi pentru copii. Pregătirea bagajelor i-a adus în minte momentul, din urmă cu 20 de ani, când încropise o valiză de urgenţă pentru ea şi bebeluşul Michael, în Shanghai, aşteptând un semnal de la Richard Sorge pentru a se refugia în partea continentală a Chinei aflate sub control comunist. Cu nervii întinşi la maxim, scruta câmpiile din Great Rollright, în căutarea observatorilor MI5.

Skardon, între timp, îl hărţuia lent şi metodic pe Fuchs, în celula acestuia din închisoarea Brixton. Amploarea operaţiunilor de spionaj desfăşurate de el atât în Marea Britanie, cât şi în SUA i-a şocat pe şefii serviciilor de informaţii de pe ambele maluri ale Atlanticului. Fuchs nu a negat că îi servise Uniunii Sovietice pe tavă bomba atomică. Însă, la fel cum făcuse şi Foote înaintea lui, nu a mărturisit chiar totul celor de la MI5. În data de 8 februarie, cu două zile înainte ca Fuchs să fie pus oficial sub acuzaţie pentru încălcarea Legii Secretelor de Stat, Skardon i-a pus în faţă zeci de fotografii ale unor „persoane despre care se ştia că fuseseră sau erau bănuite de a fi fost implicate în activităţi de spionaj" în Marea Britanie şi l-a întrebat pe Fuchs dacă putea să identifice pe cineva de acolo. Una dintre fotografii era cu Ursula Beurton. Fuchs a pus mai multe poze deoparte, murmurând că „faţa îmi pare familiară". Însă a sărit peste fotografia Ursulei. La fel cum a sărit şi peste cele ale lui Jürgen Kuczynski şi Hans Kahle. Şase zile mai târziu, Skardon a revenit, insistând să afle de la Fuchs mai multe detalii despre coordonatorii săi sovietici. „Cea de-a doua persoană de legătură", nota Skardon conştiincios. „A fost o persoană cu care Fuchs s-a întâlnit pe un drum de ţară în apropiere de Banbury, Oxfordshire... Această femeie era, după părerea lui, străină,

deşi vorbea bine engleza, aceasta fiind limba în care s-au desfăşurat transferurile de informaţii. A descris-o ca fiind o femeie scundă, neremarcabilă, având în jur de 35 de ani. Deşi lui Fuchs i s-au arătat numeroase fotografii, nu a reuşit să o identifice în niciuna din ele pe femeia respectivă..."

Faptul că agenţiei MI5 i-a scăpat legătura evidentă cu Ursula Beurton a fost, privind retrospectiv, o gafă de contraspionaj de-a dreptul monumentală. Fuchs mărturisise că se întâlnise în Banbury cu o străină spioană sovietică; în urmă cu doar câteva luni, Jim Skardon interogase o străină spioană sovietică, aflată la doar şaisprezece kilometri distanţă, în Great Rollright. La drept vorbind, exista o singură străină spioană comunistă pe radarul MI5. Cu toate acestea, concluzia lui a fost: „În lipsa unor informaţii suplimentare, pare puţin probabil ca această persoană de legătură să fie identificată".

În data de 18 februarie, cererea Ursulei de a i se acorda viză pentru „vizitarea unor prieteni" în Germania a fost returnată de la Ministerul de Interne cu ştampila „Aprobat". Primul obstacol major fusese trecut. Însă numele ei se afla pe lista persoanelor pe care MI5 le considera potenţial periculoase. Mai devreme sau mai târziu, cineva din cadrul serviciilor de securitate avea să dea alarma într-o manieră extrem de zgomotoasă, aeroporturile aveau să fie informate, iar uşile aveau să i se trântească în nas. Cât timp avea să dureze până să se ajungă acolo era ceva ce putea doar să încerce să ghicească. Rotiţele birocraţiei britanice tind să se învârtă lent, sau cel puţin, imprevizibil. Bârfele sătenilor, prin contrast, pot circula cu o viteză aproape magică, iar copiii vorbeau deschis despre „vacanţa" în care aveau să plece – în mijlocul anului şcolar. Ce fel de soţie pleacă în străinătate, lăsându-şi soţul să se descurce singur, în ciuda unui picior rupt? Patru genţi sport masive păreau un bagaj prea voluminos pentru o femeie şi doi copii mici care mergeau într-o vacanţă scurtă.

Era posibil ca vestea despre lucrurile bizare ce se petreceau la Brazi să fi ajuns deja în salonul Unicornului. De acolo puteau zbura, aproape imediat, la urechile inspectorului de poliţie Herbert.

Madeleine Greathead se arăta deosebit de interesată de planurile de călătorie ale Ursulei şi încerca din răsputeri să o descoasă. Ursula a decis să îi distragă atenţia chiriaşei sale şi să se folosească de ea pentru a răspândi informaţii false. „Într-o zi, Ursula m-a întrebat dacă aş putea să o ajut cu rufăria, căci trebuia să se întoarcă în Germania în ziua următoare, pentru a revendica averea tatălui ei." Asigurându-se astfel că, din spatele muntelui de haine de spălat şi călcat, curioasa ei chiriaşă nu avea să îi mai stea în coaste, Ursula s-a ocupat de ultimele probleme care mai trebuiau rezolvate. A scos transmiţătorul din pivniţă, l-a înfăşurat în pânză de sac şi l-a îngropat printre tufe. În prezent, undeva în pădurile din zona Great Rollright, zace un radio pe unde scurte improvizat, parţial mâncat de rugină, suvenirul îngropat al unui spion de odinioară. După ce a rezolvat cu transmiţătorul, Ursula şi-a împachetat cu grijă cele câteva amintiri pe care avea să le ia cu ea: tablourile chinezeşti din Shanghai, o carte poştală din Elveţia şi o fotografie înrămată a lui Richard Sorge. În cele din urmă, a încălecat pe bicicletă şi a luat-o spre Banbury, respectând cu stricteţe rutina anti-supraveghere, întorcându-se de două ori pe unde venise pentru a se asigura că nu o urmărea nimeni. În rădăcina găunoasă a copacului de după intersecţie, a strecurat un mesaj către GRU, explicând că îşi părăsea postul şi pleca la Berlin. După care, agenta Sonia şi-a luat bicicleta şi a pornit spre casă pentru ultima dată.

În după-amiaza următoare, Len a urcat bagajele în portbagajul taxiului din Chipping Norton. Ursula l-a îmbrăţişat strâns, întrebându-se şi de data aceasta dacă avea să-l mai vadă vreodată. „Rămâi cu bine sau adio – nu ştiam ce avea să fie." Nina şi Peter zbârnâiau de entuziasm la gândul

că aveau să călătorească cu avionul. Au îmbrăţişat-o pe doamna Greathead şi pisica Penny, s-au instalat pe bancheta din spate şi i-au făcut cu mâna lui Len prin fereastra din spate, până când nu l-au mai putut vedea.

Instalată pe băncile inconfortabile din sala de aşteptare a terminalului pentru plecări al aeroportului din Londra (în prezent, Heathrow), în vreme ce copiii se jucau fericiţi cu zaruri de poker la picioarele ei, Ursula fixa împietrită uşile, cu stomacul chinuit de un torent de anxietate care creştea constant. Era convinsă că, din clipă în clipă, poliţia avea să dea năvală în sală şi să o aresteze. A doua zi, urma să înceapă procesul lui Klaus Fuchs, iar acesta probabil că deja o identificase pe „fata din Banbury". Poate chiar în momentul acela, inspectorul Herbert, alertat de bănuitoarea doamnă Greathead, punea mâna pe receptor pentru a telefona la MI5. Marea Britanie o adoptase, iar acum fugea din ţara pe care ajunsese să o iubească. Următoarele câteva minute aveau să decidă dacă îşi lua zborul spre o ţară pe care nu o mai cunoştea sau îşi petrecea următoarea decadă din viaţă, poate chiar mai mult, într-o închisoare britanică, condamnată drept spion comunist important. Era hotărâtă să nu spună nimic, în cazul în care ar fi fost arestată, să nu mărturisească nimic. Avea să-şi păstreze disciplina de ofiţer bine pregătit al serviciilor de informaţii sovietice. Colonelul Kuczynski nu avea să cedeze. Însă cum avea să reacţioneze Michael văzând chipul mamei lui în paginile tuturor ziarelor? Dacă ea şi Len ar fi fost condamnaţi, ce s-ar fi ales de copii?

Scruta mulţimea, căutând un bărbat cu pălărie de fetru, flancat de poliţişti, venind spre ea cu un zâmbet triumfător de sub mustaţă.

Însă domnul Sneddon nu a mai apărut.

Stewardesa le-a urat bun venit când au urcat în avion, fiind mai preocupată de un grup de microbişti italieni în stare de ebrietate, decât de femeia inofensivă ţinându-şi

strâns de mână copiii puşi pe sporovăit. De la fereastra avionului, Ursula a studiat pista biciuită de ploaie, unde un avion militar tocmai se pusese în mişcare, pregătindu-se să decoleze. Instinctiv, i-a memorizat însemnele. Apoi uşa s-a închis, iar Anglia a rămas definitiv în urmă.

În data de 27 februarie 1950, Ursula şi copiii ei au decolat spre Germania. Aveau să treacă 40 de ani până să se întoarcă.

24

Ruth Werner

Pe 1 martie 1950, după un proces care a durat 90 de minute, Klaus Fuchs a fost declarat vinovat de a fi „comunicat informaţii unui potenţial inamic“ şi condamnat la pedeapsa maximă de 14 ani. Jim Skardon l-a vizitat la închisoarea Stafford câteva luni mai târziu şi i-a arătat o fotografie a unei femei cu „o claie de păr foarte ciufulit“. (Lipsa de pedanterie feminină a Ursulei nu a încetat niciodată să îl irite.) „Punând fotografia Ursulei Beurton în faţa lui Fuchs, i-am spus: «Asta e o fotografie pe care ţi-am mai arătat-o şi înainte». Iar el a zis imediat: «Asta e femeia din Banbury». Nu avea nicio îndoială că ea era persoana de legătură, însă nu ştia să explice de ce nu a identificat-o prima dată când i-a fost prezentată acea fotografie.“ Ursula ajunsese prea departe pentru ca domnul Sneddon să o mai poată înhăţa.

Vânătorii de spioni au refuzat să creadă că dispăruse. Directorul MI5, sir Percy Sillitoe, i-a scris colonelului Rutherford de la Poliţia din Oxford: „Doresc neapărat să ştiu unde se află în prezent Ursula Beurton... Intenţiona să îşi viziteze nişte prieteni în Berlin, şi este, desigur, posibil să nu se fi întors“. Inspectorul Herbert din Chipping Norton a raportat că Brazi, casa în care locuise aceasta, era

acum goală, tot mobilierul fusese vândut, iar Len Beurton dispăruse. Disconfortul MI5 s-a accentuat când a sosit şi de la FBI confirmarea faptului că Ursula fugise din ţară. John Cimperman i-a scris o notă furioasă lui John Marriott: „Cu ceva vreme în urmă, vi s-a cerut să o interogaţi [însă] acest lucru nu a fost considerat oportun. Acum am primit informaţii conform cărora Ursula Beurton a părăsit Anglia pentru a se întoarce în Germania". Mult prea târziu, MI5 le-a transmis autorităţilor de control la graniţă să o intercepteze pe Ursula dacă intra sau ieşea din Marea Britanie. „Subiectul este agent comunist şi are legături cu persoane implicate în activităţi de spionaj în favoarea unei puteri străine; păr negru, ochi căprui; ultimul domiciliu cunoscut: Berlin; ocupaţie: casnică".

Ruşinat că nu reuşise să pună mâna pe Ursula în timp util, MI5 avea să cultive ulterior un mit cum că aceasta „fugise înapoi în Germania în 1947"[1]. Dick White, directorul MI5, i-a spus biografului său că Ursula a plecat din ţară la două zile după interogatoriul lui Skardon (ştiind cât se poate de clar că aceasta mai rămăsese în Marea Britanie încă doi ani şi jumătate).

Berlinul de Est, în care s-a întors Ursula în februarie 1950, era un oraş mutilat de război, cu grămezi de moloz pe străzi şi ziduri înnegrite ale clădirilor arse din temelii. Nu existau camere de hotel disponibile. După doar câteva zile, copiii deja cereau să se întoarcă în Great Rollright şi întrebau unde era Len. Ninei îi era dor de pisica ei, Penny. Peter îşi voia jucăriile Dinky. Jürgen informase autorităţile sovietice în privinţa sosirii Ursulei; i-a cerut să aibă răbdare. Ursula s-a mutat împreună cu micuţii într-o garsonieră friguroasă şi a aşteptat ca şefii de la Centru să ia legătura cu ea. „Trăiam în izolare." I-a înscris pe copii la cea mai apropiată şcoală. Cum aceştia vorbeau doar puţin limba germană, erau tachinaţi fără milă. În zilele lungi, rătăcea pe străzi, reflectând la tot

ceea ce i se întâmplase. După dramatismul intens al fugii din Marea Britanie, avea impresia că ajunsese pe un tărâm cenuşiu, prins între două lumi, populat de oameni care reuşeau să supravieţuiască şi nimic mai mult. Jürgen era mult prea ocupat pentru a o ajuta să se instaleze. Mâncarea era puţină, iar munca, inexistentă. Şi totuşi, pentru prima dată în ultimii douăzeci de ani, nu se simţea urmărită. Nu avea niciun transmiţător radio de ascuns, nici agenţi de contactat, nici nu simţea nevoia să îşi ascundă opţiunile politice. Ursula a fost încercată de o senzaţie pe care nu o mai trăise până atunci, iar la început nu a recunoscut-o: simţea un fel de linişte.

În cele din urmă, în luna mai, i s-a transmis prin Jürgen că Moscova avea să trimită pe cineva să ia legătura cu ea. Un ofiţer GRU, pe care nu-l mai văzuse niciodată, a apărut la uşa ei îmbrăcat în civil şi a anunţat-o, pe un ton mai degrabă înţepat, că o scotea în oraş la „o masă festivă". Ofiţerul s-a arătat prietenos, însă formal. A felicitat-o pentru munca pe care o făcuse în China, Polonia, Elveţia şi Marea Britanie şi şi-a cerut scuze pentru confuzia legată de căsuţa poştală moartă din Oxfordshire, din cauza căreia pierduseră contactul cu ea vreme atât de îndelungată. Lumea se schimba rapid, i-a explicat acesta. Tovarăşul Stalin avertizase oficial că Vestul capitalist construia arme nucleare pentru un atac asupra Uniunii Sovietice. În peninsula coreeană, războiul era o ameninţare tot mai concretă. GRU avea să joace un rol vital în conflictul ce stătea să izbucnească şi era multă muncă importantă de făcut. A vrut să ştie când avea să fie Ursula pregătită să îşi reia activitatea în cadrul serviciilor de informaţii militare sovietice.

Ursula şi-a împins deoparte farfuria, a tras adânc aer în piept şi i-a explicat că nu mai dorea să fie spion.

Bărbatul de la Moscova a rămas fără replică.

Privind retrospectiv, Ursula nu a reuşit să identifice exact momentul în care a hotărât să renunţe la spionaj. Poate se întâmplase odată cu arestarea lui Fuchs, sau poate în lunile nesfârşite în care Centrul o lăsase de izbelişte. Sau poate a fost în momentul în care a fugit din Marea Britanie. În ultimele patru luni, petrecute în Berlin, singură dar netemătoare, descoperise gustul liniştii, al calmului care vine odată cu depunerea armelor, un armistiţiu al sufletului. Ofiţerul GRU a încercat să o facă să se răzgândească, însă Ursula a rămas neînduplecată. „Îmi doream o viaţă de simplu cetăţean. I-am spus că nu se schimbase nimic în loialitatea mea faţă de Uniunea Sovietică şi faţă de munca pe care o făcusem, însă nervii mei şi puterea mea de concentrare nu mai erau la fel de solide ca înainte. Consideram că douăzeci de ani fuseseră de ajuns".[2]

Profesia de spion sovietic nu e una din care să te poţi retrage uşor. GRU era un club în care cu greu reuşeai să intri, dar încă şi mai greu era să fii lăsat să pleci. De regulă, ofiţerii de informaţii se retrăgeau din activitate când ajungeau la bătrâneţe, cădeau în dizgraţie sau mureau. Retragerea timpurie nu era prevăzută în contract şi oricine încerca să plece era privit ca potenţial trădător. Cu douăzeci de ani în urmă, Richard Sorge o avertizase pe Ursula, pe un ton sumbru, ce i s-ar fi putut întâmpla dacă ar fi încercat vreodată să dea înapoi. Îşi asumase numeroase riscuri pentru Armata Roşie, însă cel mai curajos gest al ei a fost hotărârea de a se retrage definitiv.

Ursula era hotărâtă:

– Rămân neclintită în privinţa deciziei mele.

Iar Centrul i-a dat voie să plece. La fel cum scăpase nevătămată din campaniile de epurare, tot astfel, GRU i-a dat voie să se retragă din serviciul militar într-o manieră care nu i-ar fi fost permisă niciunui alt ofiţer. Puterea lui Stalin se baza pe supunere oarbă, însă Ursula, ca în atâtea alte

privinţe, s-a dovedit a fi o excepţie de la regulă. A fost un semn al prestigiului ei faptul că s-a retras din lumea spionajului fără reproşuri, represalii sau regrete.

Ursula a fost angajată să producă texte de propagandă pentru Departamentul de Presă al guvernului Germaniei de Est. Scria zilnic comunicate de presă şi edita publicaţia bilunară *Bulletin against American Imperialism*. Şeful ei era Gerhart Eisler, călăul responsabil cu disciplina ideologică care o spionase pe Ursula în Shanghai, în perioada după ce tocmai fusese recrutată, şi insistase că ar fi trebuit să poarte pălărie.

Copiii s-au adaptat din nou la o viaţă complet diferită. Nina şi-a abandonat obsesia faţă de familia regală britanică şi s-a înscris în Tineretul German Liber. Peter a lăsat rapid în urmă engleza cu accent rural, înlocuind-o cu argoul berlinez. Imediat ce i s-a vindecat piciorul, Len Beurton a luat avionul spre Berlin, sosind în iunie 1950. MI5 nu a încercat să îl împiedice. A fost angajat de serviciul de ştiri al Germaniei de Est. După ce a absolvit Universitatea din Aberdeen, un an mai târziu, Michael, un tânăr socialist plin de idealuri, s-a instalat şi el în Germania de Est. Familia se reunise.

Germania de Est era un stat poliţienesc în care cetăţenii erau încurajaţi, mituiţi sau forţaţi să se spioneze între ei. Ministerul Securităţii Statului, sau Stasi, a fost una dintre cele mai eficiente şi brutale poliţii secrete din istorie, cu o vastă reţea de informatori. Toată lumea se afla sub supraveghere, iar Ursula nu făcea excepţie.

Primele rapoarte Stasi legate de Ursula au fost pozitive, remarcând că îşi „petrecuse 20 de ani în străinătate, desfăşurând activităţi confidenţiale pentru Partid“[3]. Caracterul ei a fost descris ca fiind „modest şi rezervat... este deschisă, sinceră şi loială“. Însă, aşa cum se întâmpla cu toţi cei întorşi din Vest, cu atât mai mult dacă erau şi evrei, şi cu toţi cei implicaţi în serviciile de informaţii, şi în jurul Ursulei plutea

o umbră de suspiciune. „Nicio persoană care s-a aflat în exil, într-o țară capitalistă, nu prezintă încredere", scria ea. Stasi i-a cerut detalii despre interogatoriul desfășurat de MI5, despre recrutarea lui Alexander Foote și, în mod bizar, despre Marie Ginsberg, secretara de la Liga Națiunilor din Geneva, care o ajutase pe Ursula să obțină un pașaport fals. Ginsberg era suspectată de legături cu o „organizație de spionaj a sioniștilor americani". Stasi remarca dezaprobator că Ursula „provine dintr-o familie de burghezi cu tradiție". A fost chemată să depună mărturie în fața Comisiei Centrale de Control a Partidului. Un raport Stasi confidențial o descria ca fiind prea independentă în gândire: „Încă nu și-a depășit toate tendințele mic burgheze, dintre care se evidențiază atitudinea individualistă". Ursula își făcuse o carieră din a se sustrage supravegherii și o irita faptul că statul era neîncetat cu ochii pe ea. Ba chiar i-a scris lui Erich Mielke, temutul șef al Stasi, protestând că vecinii ei erau luați la întrebări în privința loialității ei politice. „La una dintre locuințe, părinții nu erau acasă, așa că i s-a cerut fiicei de 18 ani să își dea cu părerea dacă sunt demnă de încredere și să îmi judece purtarea". I-a spus lui Mielke: „Cereți-le ofițerilor dumneavoastră să se abțină de la astfel de indiscreții". A primit scuze. Însă, supravegherea a continuat.

În condițiile în care isteria antisemită era în creștere în Germania de Est, serviciile de informații britanice au remarcat o oportunitate. Dacă regimul ar fi demarat o campanie de eliminare a comuniștilor evrei, Ursula Beurton și Jürgen Kuczynski ar fi fost ținte sigure. MI5 a propus un plan pentru a încerca să-i recruteze, sau cel puțin să îi convingă pe amândoi să revină în Marea Britanie. Pe 23 ianuarie 1953, colonelul Robertson a trimis o notă către MI6, sugerând să li se înainteze Ursulei și lui Jürgen o propunere de colaborare: statul britanic le-ar fi oferit adăpost și garanția că nu aveau să fie trimiși în judecată, dacă ei ar

fi acceptat să coopereze. „Aceste persoane probabil că deţin informaţii valoroase despre spionajul rusesc şi merită făcute eforturi considerabile pentru a ajunge la ei şi, prin ei, la informaţiile lor... Suntem conştienţi că, oricât de înspăimântaţi ar putea fi de incertitudinea vizând viitorul lor sub un regim comunist, această temere ar păli în faţa riscului unor măsuri punitive judiciare sau de altă natură din partea autorităţilor britanice... faceţi tot posibilul pentru a-i informa că nu au de ce să-şi facă niciun fel de griji în această privinţă."[4] Nu se ştie exact dacă această propunere a fost până la urmă înaintată, nici cum au reacţionat Ursula şi Jürgen la ea, deoarece dosarele MI6 sunt în continuare secretizate.

Spre sfârşitul anului 1953, Ursula a primit o mustrare oficială, pentru că lăsase documente confidenţiale pe masa de scris, în loc să le încuie într-un seif. Pentru o persoană care timp de două decenii ascunsese secrete ce schimbaseră soarta lumii, era o ironie nemaipomenită să i se spună că se făcuse vinovată de „o gravă încălcare a încrederii acordate" prin faptul că lăsase la vedere un inofensiv comunicat de presă. Ursula şi-a dat demisia, a ocupat pentru scurtă vreme un post în Ministerul de Externe, după care a renunţat complet să mai lucreze pentru stat.

Însă la viaţa Ursulei avea să se mai adauge un capitol, unul surprinzător. În 1956, a devenit scriitor cu normă întreagă, adoptând încă o dată un nume nou, o vocaţie nouă şi o identitate proaspăt născocită. De acum înainte, avea să fie Ruth Werner, romancieră.

Ursula scrisese încă din primii ani ai copilăriei, folosindu-şi imaginaţia însufleţită pentru a crea poveşti de dragoste şi de aventuri. Spionii şi romancierii nu se deosebesc prea mult: fiecare îşi creează o lume imaginară şi încearcă să-i atragă şi pe alţii în ea. Unii dintre cei mai mari scriitori ai secolului XX au fost şi spioni, printre ei numărându-se Graham Greene, Somerset Maugham, Ian Fleming şi John

le Carré. Din multe puncte de vedere, viaţa Ursulei fusese tot un fel de ficţiune, prezentând un anumit personaj în faţa lumii, în vreme ce, în realitate, era altcineva. Sub numele de Ruth Werner, a redevenit o persoană nouă.

Ursula a ajuns să scrie în total paisprezece cărţi, majoritatea poveşti pentru copii şi adolescenţi. Acestea au fost etichetate drept ficţiune, însă erau bogate în detalii autobiografice, descriind experienţele ei de tânără comunistă în Berlin, aventurile ei amoroase, viaţa ei în China şi Elveţia. Scrisul era parţial un tertip pentru a se sustrage cenzorilor est-germani şi a mărturisi despre viaţa ei secretă, însă în acelaşi timp, îi satisfăcea o nevoie privată intensă. Ursula se văzuse dintotdeauna drept personajul central al propriei drame în desfăşurare; avea un talent înnăscut de a crea suspans, atât în viaţă, cât şi pe hârtie. Ursula a avut grijă să facă irecognoscibile identităţile reale ale personajelor ei, însă aceste poveşti erau, în esenţă, adevărate, superb scrise, relatări ale unei vieţi pline de aventuri şi incidente, privite foarte îndeaproape. Cărţile s-au vândut extrem de bine, unele dintre ele devenind bestselleruri. Werner a fost descrisă, şi e o caracterizare doar uşor exagerată, ca fiind o Enid Blyton a Germaniei de Est. Ursula a devenit cu mult mai cunoscută sub numele de Ruth Werner, un pseudonim ales la întâmplare, decât avea să devină vreodată sub adevăratul ei nume.

În 1956, la trei ani după moarte, Stalin a fost denunţat de către succesorul său, Nikita Hruşciov, şi a început să iasă la iveală întreaga oroare a campaniilor de epurare. Ursula a fost oripilată şi furioasă să afle despre crimele lui Stalin şi despre amploarea măcelului criminal ordonat de acesta. „Am pierdut atât de mulţi prieteni“[5], scria ea. În 1937, aflată la Moscova, aflase de crimele cărora le căzuseră victime atâţia oameni nevinovaţi, bărbaţi şi femei deopotrivă, inclusiv mulţi apropiaţi de-ai ei, însă nu protestase. Ar fi

fost sinucidere curată. La fel ca milioane de alte persoane, închisese ochii la ceea ce se petrecea şi îşi văzuse de munca ei. Acum avea remuşcări pentru că ea supravieţuise. „De ce eu am scăpat nevătămată? Nu ştiu, poate pentru că alegerea celor aşa-zis vinovaţi era la voia întâmplării."

În anul în care Ursula s-a lansat într-o nouă carieră şi şi-a schimbat numele, Rudolf Hamburger a fost eliberat în sfârşit din Gulag.

Timp de zece ani, Rudi şi-a consemnat în schiţe şi notiţe foamea, extenuarea, frigul, plictiseala şi iubirea pe care le cunoscuse ca fiind unul dintre cei 1,5 milioane de prizonieri ai sistemului sovietic de muncă forţată. În lagărul Karaganda din stepele kazahe, Rudi a cunoscut-o pe Fatima, o iraniană aruncată în închisoare după ce găzduise în casa ei o întâlnire neautorizată între musulmani. Aceasta lucra la bucătărie. Făceau dragoste în magazia de provizii. „În plăcerea fugară a iubirii, reuşim să uităm cruzimea inumană a îndelungatului nostru exil"[6], scria el. Fatima a rămas însărcinată şi a făcut avort. La scurtă vreme după aceea, Rudi a fost mutat din nou. „Plânge, iar ochii ei negri şi umezi mă însoţesc până când poarta rămâne cu mult în urma mea... Mai există oare fericire, pace, umanitate, undeva în lume?" se întreba el. Transferat într-un lagăr de exploatare a lemnului de la poalele munţilor Ural, însă prea slăbit pentru a munci efectiv la tăierea lemnului, cel care fusese cândva un arhitect promiţător îndeplinea acum sarcini de mentenanţă în construcţii.

„Totul mă oripilează", scria el. „Sarcinile mărunte care mi se încredinţează, cazarma şi sârma ghimpată ce mă împiedică să uit unde mă aflu, foamea şi gândacii. Spre ce să îmi îndrept privirile în viitor, chiar de-ar fi să supravieţuiesc până la eliberare, lihnit de foame, mâncat de lighioane, încărunţit, un animal ce nu mai cunoaşte nici viaţa, nici munca? Însă Fatima avea dreptate – nu am voie să renunţ. Să renunţ ar

însemna să mor.“ Un alt prizonier din lagăr a primit de acasă patru kilograme de zahăr, s-a așezat pe pat și l-a consumat pe nerăsuflate, murind imediat: sinucidere cu zahăr. În 1951, Rudi a fost transferat din nou într-un alt lagăr, ai cărui prizonieri construiau cea mai mare hidrocentrală din lume, apoi a fost dus înapoi în „temuții munți Ural“.

În 1953, Rudolf Hamburger a fost eliberat oficial, în realitate doar înlocuind un tip de captivitate cu un altul. Nu putea părăsi Uniunea Sovietică. „Unde vrei să mergi?“, a fost întrebat. Nu avea pașaport, iar singurele lui documente de identitate erau hârtiile cu care ieșise din lagăr. „Ce să știu eu despre țara aceasta după nouă ani și jumătate de trai în sihăstrie? Sunt ca un om orb întrebat dacă își dorește camera zugrăvită în roșu sau albastru.“ A ajuns în micul oraș ucrainean Millerovo, administrând un șantier de construcții. Între timp, Ursula și alții aflaseră unde se afla și făceau lobby pentru a-l aduce înapoi în Germania, însă Rudi nu se încadra în niciuna dintre categoriile birocratice definite concret, nefiind nici prizonier de război, nici refugiat din Germania nazistă. Aveau să mai treacă doi ani până să obțină documentele necesare.

Într-un sfârșit, în iulie 1955, Rudi Hamburger s-a întors la Berlin. Ursula le-a spus copiilor ei că acesta se „întorcea după o ședere îndelungată în Uniunea Sovietică“. Pentru Michael, trecuseră șaisprezece ani de când nu își mai văzuse tatăl. Ursula a profitat de această ocazie și pentru a-i explica fiicei sale că tatăl ei nu era Rudi, așa cum crezuse dintotdeauna, ci un marinar lituanian despre care Nina nu știa nimic. În vârstă de 15 ani, copila i-a răspuns cuminte: „Mami, nu sunt deloc fericită că ai avut atât de mulți bărbați“.

Cei zece ani de captivitate îi făcuseră mult rău lui Rudi, însă nu îl distruseseră. „Bărbatul pe care l-am întâlnit nu era unul nimicit, însă era diferit de imaginea pe care o aveam eu în minte despre el“, scria Ursula. „Începuse să încărunțească,

era uşor adus de spate, avea o voce spartă şi un aer ameţit, ca un om ieşit dintr-o pivniţă la lumină, un semi-străin cu un zâmbet în spatele căruia se ascundea o notă de melancolie." Cum convingerile sale politice rămăseseră neschimbate, Rudi a aderat la Partidul Unităţii Socialiste, organizaţia dominată de comunişti care guverna ţara. „Poate că în viitor, vom dezvolta o fiinţă umană cu totul nouă, fără precedent, născută din noul sistem economic", scria el. S-a stabilit în Dresda, unde a fost angajat ca arhitect de către consiliul municipal. Rudi nu vorbea niciodată despre experienţele sale din lagărele de muncă, remarcând doar (ceea ce era, într-un fel, adevărat) că „lucrase pe şantiere sovietice". Michael a aflat că tatăl lui fusese în gulag abia în anii '70.

În 1958, Rudi Hamburger a fost recrutat ca agent Stasi, primind numele de cod „Karl Winkler". În calitate de membru al comunităţii de 170 000 de informatori ai Stasi, sarcina lui era să raporteze ceea ce făceau colegii lui. Deşi a refuzat să culeagă şi să dea mai departe informaţii compromiţătoare, prestaţia lui în serviciul Stasi a fost evaluată ca fiind una „bună"[7]. Rudolf Hamburger fusese abuzat cu brutalitate de către sistemul de spionaj rus, iar în final a ajuns să lucreze pentru el.

Fiul lui Rudi şi al Ursulei, Michael Hamburger, a devenit unul dintre cei mai importanţi specialişti germani în viaţa şi opera lui William Shakespeare. Timp de 30 de ani, a lucrat în calitate de dramaturg şi regizor la Deutsches Theater din Berlin. Nina Hamburger a devenit profesoară. Peter Beurton, mezinul, a ajuns un distins biolog-filosof la Academia de Ştiinţe din Berlinul de Est. Copiii Ursulei o idolatrizau, nu aveau cu totul încredere în ea şi se întrebau cât de bine o cunoşteau cu adevărat. „Nu cred că mama ne-a adus pe lume ca să ne aibă drept acoperire pentru munca ei de spion", avea să spună Nina mai târziu; era mai mult o întrebare decât o afirmaţie. Privind în urmă, Peter reflecta

la impulsurile duale, concurente, ce dictaseră viaţa mamei sale: „Două lucruri au fost importante pentru ea, copiii ei şi cauza comunistă. Nu ştiu ce ar fi făcut dacă ar fi fost nevoită să aleagă între ele“[8]. Mezinul Ursulei era iritat de tendinţa mamei sale de a scormoni secretele copiilor ei. „Întotdeauna punea prea multe întrebări. Întotdeauna voia să ştie puţin mai mult decât eram eu dispus să îi spun. Exista întotdeauna o oarecare tensiune. Sora mea îi spunea totul. Fratele meu nu îi spunea nimic şi îşi păzea cu străşnicie secretele.“

În cazul lui Michael, în special, copilăria ieşită din comun lăsase cicatrice adânci. Tatăl pe care îl adora dispăruse, în mod inexplicabil, şi fusese absent din aproape toată copilăria şi adolescenţa sa. Mama lui se dovedise a fi altcineva decât păruse. Gândul că Ursula îşi riscase copiii de dragul cauzei pentru care lupta îl bântuia pe Michael. „A făcut ceea ce a făcut din convingere, pentru libertatea tuturor oamenilor, şi sunt mândru de ea pentru asta. Însă dacă ar fi fost prinsă în Polonia, eu aş fi sfârşit într-un orfelinat sau chiar mai rău. Gândul acela încă îmi dă fiori.“ Până să împlinească 10 ani, Michael trăise în şase ţări şi în mai mult de douăsprezece case. Viaţa de familie pe care Michael şi-o amintea atât de intens fusese încărcată de secrete. „M-am căsătorit şi am divorţat de trei ori“, spunea Michael Hamburger la vârsta de 88 de ani. „Poate că nu am învăţat niciodată cu adevărat cum să am încredere în cineva.“ A murit în ianuarie 2020, la scurtă vreme după ce a citit manuscrisul acestei cărţi.

În 1966, un alt fost iubit al Ursulei a dat buzna în viaţa ei. Johann Patra era acum stabilit în Brazilia cu soţia şi fiul său, lucrând ca inginer electrician şi cultivând legume în cadrul unei ferme micuţe. „După cum bine ştii, nu am fost niciodată interesat de bogăţiile materiale“, îi scria acesta Ursulei. A pomenit că se gândea să emigreze în Germania de Est. Ursula l-a invitat să vină în vizită, însă l-a avertizat că era posibil să întâmpine dificultăţi de adaptare. În luna ianuarie

a anului următor, la uşa ei a apărut o siluetă sfrijită şi tremurătoare pe care cu greu a recunoscut-o. „Era în pragul unei căderi nervoase. Nu putea vorbi. La drept vorbind, nici eu."

Când şi-a venit în fire, Johann i-a descris Ursulei viaţa sa. Centrul nu mai reluase niciodată legătura cu el în China, însă el îşi păstrase contacte printre comunişti şi astfel aflase soarta reţelei din Mukden. „Shushin a fost ucisă; nu a trădat pe nimeni; soţul ei a fost arestat puţin mai târziu, nu ştiu ce i-au făcut, însă şi-a pierdut minţile şi se spune că ar fi mărturisit totul." Ce se alesese de copiii celor doi nu ştia nimeni. În 1949, odată cu înfrângerea definitivă a naţionaliştilor lui Chiang Kai-shek şi naşterea Republicii Populare, toţi străinii fuseseră forţaţi să plece din China. Îi era dor de Europa. Au vorbit ore întregi, însă Ursula simţea între ei o prăpastie de netrecut. „Eram străini unul faţă de celălalt." Patra rămăsese un marxist convins. „Nu era dispus să ia în calcul şi alte opinii. Era ca şi cum ai fi vorbit cu un zid de cărămidă. Însă toate calităţile lui valoroase erau încă vii: voinţa lui, sacrificiul de sine, compasiunea." A izbit-o din nou revelaţia faptului că relaţia dintre ei nu ar fi avut cum să funcţioneze vreodată. Patra a plecat fără a-şi fi văzut fiica, pe Nina. Din Sao Paulo, Patra i-a scris Ursulei pentru a-i spune că se răzgândise în privinţa întoarcerii în Germania, căci ajunsese la concluzia că revoluţia nu avea să se săvârşească niciodată în Europa.

„Chiar şi în RDG, predomină valorile clasei de mijloc."

În 1977, unsprezece ani mai târziu, Ursula a primit un colet din Brazilia, un pachet învelit în pânză cusută cu grijă. „L-am cântărit în mână. Pachetul nu era greu. În timp ce tăiam cusăturile cu o foarfecă, l-am văzut pe Johann în faţa ochilor, cosând încet şi cu migală, cu un ac gros şi aţă grosieră. Amintirea m-a întristat şi m-a îndurerat. Era o cutie de carton îngustă, tapiţată cu rumeguş şi un ziar brazilian. Ce îmi trimisese?"[9] A dat la o parte şi ultimele bucăţele de hârtie

de împachetat şi a luat în palmă discul circular de porţelan: gongul vânzătorului de porţelanuri.

O lună mai târziu, a aflat că Johann Patra murise.

Ursula a trăit mai mult decât toţi iubiţii ei. Len Beurton nu s-a simţit niciodată pe deplin în largul său în Germania de Est, având tendinţa de a cădea frecvent în depresie. Ursula îl recrutase în munca de spion, îi oferise pregătirea necesară şi se căsătorise cu el. Len fusese în permanenţă partenerul ei mai mic în grad, oferindu-i tărie şi afecţiune, însă prea puţin din aventura sau romantismul iubirilor ei de dinainte. Len spunea uneori că se gândea să se întoarcă în Marea Britanie, însă nu a făcut-o niciodată. Orfanul din Barking nu a încetat niciodată să o iubească pe fata pe care o văzuse pentru prima dată în faţa unui supermarket din Elveţia, ţinând o plasă de portocale. Len a murit în 1997, la vârsta de 83 de ani. Rudolf Hamburger a murit în Dresda, în 1980. Zece ani mai târziu, a fost reabilitat post-mortem de către Moscova. Memoriile sale din Gulag, *Ten Years in the Camps*, au fost publicate în 2013 şi descrise de un critic ca fiind „înălţătoare prin sentimentul lor de speranţă neîmblânzită de a regăsi umanitatea".

Pe Rudi îl iubise pentru bunătatea sa, pe Patra pentru forţa sa de revoluţionar, iar pe Len pentru prietenia lui îndelungată şi afectuoasă. Însă iubirea vieţii ei o cunoscuse în 1931, zburând cu scrâşnet de roţi prin Shanghai în şaua unei motociclete rapide. O fotografie înrămată cu Richard Sorge a stat atârnată pe peretele din camera de lucru a Ursulei pentru tot restul vieţii ei. „A fost îndrăgostită de Sorge", a spus fiul ei, Michael. „A fost întotdeauna îndrăgostită de el." Comuniştii au potopit-o pe Ursula cu onoruri şi elogii.

În 1969, un al doilea Ordin al Steagului Roşu s-a adăugat celui dintâi, primit la Kremlin în 1937. A fost recompensată cu Premiul Naţional al Germaniei de Est, Ordinul Karl Marx, Ordinul de Merit pentru Patrie şi Medalia Jubiliară.

În 1977, a publicat o autobiografie, *Sonya's Report*, dezvăluind faptul că faimoasa scriitoare fusese în realitate un spion prolific. Copiii ei au fost uluiți să descopere trecutul mamei lor. Cartea a devenit imediat un bestseller. Cum această autobiografie a fost scrisă sub controlul Stasi, pudicii cenzori ai statului i-au cerut să elimine părțile privind viața ei amoroasă neconvențională. Ursula a refuzat: „Nu am niciun motiv să mă simt rușinată din considerente morale. Să vă fie rușine vouă că-mi cereți să omit aceste lucruri". Chiar și așa, versiunea finală a cărții a fost parțial un text de propagandă comunistă. Versiunea originală, necenzurată, care includea și aspecte pe care statul nu voia ca Ursula să le dezvăluie, se află în arhivele Stasi. La vârsta de 84 de ani, i s-a permis să viziteze Marea Britanie pentru a-și publica memoriile. Câțiva membri ai parlamentului au solicitat arestarea ei, însă procurorul general a decis neînceperea urmăririi penale. Un proces stânjenitor era ultimul lucru pe care și-l dorea MI5.

Convingerile comuniste ale Ursulei s-au temperat, s-au ajustat și, în timp, s-au spulberat, însă nu au dispărut niciodată cu totul. Încrederea ei în comunism a fost profund zdruncinată de descoperirea adevărului despre Marea Epurare stalinistă, însă și-a apărat trecutul: „Nu muncisem acei 20 de ani de dragul lui Stalin". Inamicul ei, a insistat ea, a fost întotdeauna fascismul. „Drept pentru care îmi țin capul sus." Și totuși, era prea realistă pentru a pretinde că regimul comunist sovietic reflecta cu adevărat idealurile pe care le îmbrățișase în adolescență. Zdrobirea revoltei maghiarilor împotriva Moscovei în 1956; construirea Zidului Berlinului în 1961, sub pretextul de a împiedica accesul fasciștilor în Germania de Est, însă în realitate, pentru a-i împiedica pe cetățenii RDG-ului să fugă din țară; înăbușirea Primăverii de la Praga, în 1968, când tancurile sovietice au năvălit în Cehoslovacia pentru a distruge plăpânda tentativă de reformă. Ursula a urmărit aceste evenimente cu o neliniște

profundă. Până în anii '70, ajunsese deja să își dea seama că, după cum s-a exprimat chiar ea, „ceea ce noi consideram a fi socialism era iremediabil defect".

Privindu-și retrospectiv viața, Ursula a recunoscut că fusese naivă. La bătrânețe, a condamnat „dogmatismul din interiorul partidului, care s-a intensificat de-a lungul anilor, exagerarea realizărilor noastre și ascunderea defectelor, izolarea Biroului Politic de popor". Simțea „amărăciune față de liderii partidului care au putut să mă manipuleze și să mă inducă în eroare" și s-a întrebat dacă nu cumva ar fi trebuit să se distanțeze de regimul est-german aflat în ruine. Știa că „acceptasem sub presiune ceea ce eram comștientă că era greșit" și că profitase de oportunitățile oferite de către stat. „Am luptat împotriva relelor pe care le cunoșteam, însă doar în măsura în care nu îmi periclitam apartenența la partid și posibilitatea de a scrie în continuare cărți."

Însă chiar și odată cu prăbușirea definitivă a comunismului la sfârșitul anilor '80, valorile ei esențiale de stânga au rămas neschimbate. „În continuare, credeam că era posibilă construirea unui socialism mai bun... cu *Glasnost* și *Perestroika*, cu mai multă democrație în loc de dictatură și putere absolută, cu măsuri economice realiste."

Căderea Zidului Berlinului în 1989 a reprezentat atât un șoc, cât și o ușurare. „Nu poți separa la nesfârșit un popor printr-un zid", scria ea.

În data de 18 octombrie 1989, cu ocazia îndepărtării de la putere a vechilor conducători ai RDG-ului, Ursula, în vârstă de 82 de ani, s-a adresat unei mulțimi uriașe adunate în Lustgarten, în Berlin, prevestind o nouă eră de comunism reformat. „Discursul meu este despre pierderea încrederii în partid", a spus ea, cuvintele fiindu-i întrerupte de aplauze. „Trebuie să vă spun, după schimbările care se petrec acum, mergeți și înscrieți-vă în Partid, munciți în interiorul lui, schimbați viitorul, munciți ca socialiști

curaţi! Sunt curajoasă, sunt optimistă, pentru că ştiu că va deveni realitate."

Nu a devenit, iar Ursula a rămas dezamăgită, pentru prima dată în viaţă. Într-un ultim interviu, a fost întrebată ce părere avea despre reunificarea Germaniei şi prăbuşirea comunismului. „Nu schimbă propria mea opinie despre cum ar trebui să fie lumea", a spus ea. „Însă îmi stârneşte un fel de deznădejde pe care nu am mai cunoscut-o până acum."

Ursula Kuczynski nu a fost feministă. Nu o interesau rolul şi drepturile femeilor în lume. Precum alte femei cu mentalitate independentă din epoca ei, a pătruns într-o profesie dominată de bărbaţi şi a excelat, folosind absolut toate avantajele ce veneau la pachet cu sexul feminin. Motivaţiile ei au fost cu siguranţă de natură ideologică, însă comunismul ei nu a fost de genul celui adoptat în anii '30, la un pahar de vin de Xeres în confortul campusului din Cambridge, de studenţi englezi din clasele de mijloc care nu făceau decât să se conformeze unui trend. Credinţa ei în comunism se născuse din experienţe personale dureroase: nedreptăţile brutale ale Republicii de la Weimar, ororile nazismului şi o lume în care copiii mici erau lăsaţi să zacă morţi pe stradă. A fost ambiţioasă, romantică, dependentă de risc, ocazional egoistă, cu o inimă generoasă şi o duritate ce nu puteau aparţine decât unui om care îndurase tot ce avea mai urât de oferit istoria secolului XX. Nu a fost trădată niciodată. Zeci de oameni – din Germania, China, Polonia, Elveţia şi Marea Britanie – au avut nenumărate ocazii de a o deconspira pe Ursula şi de a pune capăt atât activităţii ei de spion, cât şi vieţii ei într-o manieră rapidă şi dureroasă. Nimeni, în afară de Ollo, nu a făcut-o vreodată. Ţinând cont de înverşunarea ei comunistă, a fost totuşi o persoană excepţional de plăcută, stilată şi caldă. Avea un talent înnăscut de a cultiva prietenii, capacitatea de a inspira loialitate neclintită şi disponibilitatea de a asculta şi sprijini oameni ale căror opinii se deosebeau

radical de ale ei. Ca revoluționară, a fost surprinzător de deschisă în gândire. Știa să iubească și să se lase iubită. Ca toți marii supraviețuitori, a fost fantastic de norocoasă.

Ursula Kuczynski a murit pe 7 iulie 2000, la vârsta de 93 de ani.

Câteva săptămâni mai târziu, la o ceremonie de aniversare a 55 de ani de la victoria din cadrul celui de-al Doilea Război Mondial, președintele rus Vladimir Putin a semnat un decret prin care Ursula era proclamată „superagent de informații militare" și îi acorda Ordinul Prieteniei.

Ursula Kuczynski a trăit mult, după cum îi prevestise restauratorul de porțelanuri. Avea zece ani când a avut loc Revoluția Bolșevică și 82 de ani la căderea Zidului Berlinului. Viața ei a cuprins întreaga existență a comunismului, de la începuturile sale tumultoase până la prăbușirea sa catastrofală. Ursula a îmbrățișat acea ideologie cu ardoarea fără rezerve a tinereții și a privit-o murind din perspectiva întunecată de dezamăgire a bătrâneții târzii. Viața de adult și-a petrecut-o luptând pentru o cauză pe care o credea justă și a murit știind că, în mare parte, fusese greșită. Însă tot reușea să privească în urmă cu satisfacție: luptase împotriva nazismului, iubise bine, crescuse o familie, scrisese o mică bibliotecă de cărți bune și ajutase Uniunea Sovietică să evite un conflict nuclear cu Vestul, asigurând o pace fragilă. A trăit mai multe vieți întregi într-una foarte lungă, o femeie cu mai multe nume, numeroase roluri și multiple deghizări.

Însă chiar și în ultimii săi ani de viață, subconștientul îi amintea în continuare că era ceea ce fusese dintotdeauna, spion: „Somnul mi-e chinuit de un coșmar recurent: inamicul îmi suflă în ceafă, iar eu nu mai am timp să distrug informațiile.[10]

Postfață

Viețile celorlalți

Klaus Fuchs a fost eliberat după nouă ani de închisoare și s-a mutat imediat în Germania de Est. Grete Keilson, oficial al Partidului Comunist și veche cunoștință a lui Fuchs, l-a întâmpinat la aeroport; trei luni mai târziu, cei doi s-au căsătorit. Fuchs a fost celebrat de RDG și recompensat cu Ordinul de Merit pentru Patrie, Ordinul „Karl Marx" și Premiul Național. Fuchs a dus dorul vieții din Occident, însă nu a exprimat niciodată vreun regret. A murit în 1988. Marele spion german Markus Wolf scria că Fuchs „a avut de departe cea mai importantă contribuție care i-a permis Moscovei să obțină o bombă atomică [și] a schimbat echilibrul de putere al lumii, spărgând monopolul nuclear al Americii".[1]

Harry Gold, agentul KGB care coordonase activitățile lui Fuchs în America, a fost condamnat la 30 de ani de închisoare. A fost eliberat după executarea a jumătate din pedeapsă, iar restul vieții și-a petrecut-o lucrând drept chimist în Departamentul de Patologie al Spitalului „John F. Kennedy" din Philadelphia.

Jim Skardon și-a continuat seria de eșecuri în materie de vânătoare de spioni. A fost nedumerit că „nu fusese niciodată propus spre avansare în grad și nu apucase să

devină ofiţer superior înainte de a se pensiona, în 1961". Doi ani mai târziu, **Kim Philby** a fugit la Moscova, scriind ulterior o carte de memorii în care ironiza metodele de interogare „meticulos de politicoase"[2] ale lui Skardon – în sensul în care erau complet ineficiente.

Milicent Bagot a rămas unul dintre cei mai importanţi agenţi din cadrul MI5, stingherindu-i pe colegii ei bărbaţi prin forţa personalităţii şi complexitatea cunoştinţelor în materie de acţiuni comuniste subversive. A scris o relatare detaliată a intrigilor internaţionale ale Cominternului şi a fost unul dintre primii ofiţeri care a pus sub semnul întrebării loialitatea lui Philby. Multă vreme după ce Bagot s-a pensionat, în 1967, MI5 a continuat să îi ceară ajutorul pentru a da la iveală spioni comunişti. Milicent Bagot nu a lipsit niciodată de la repetiţiile corului din care făcea parte şi a murit în 2006.

Roger Hollis a devenit director general al MI5 în 1956 şi a ocupat acel post până când s-a pensionat, în 1965. Ancheta ce căuta să determine dacă fusese sau nu cârtiţă a GRU era încă în desfăşurare în momentul morţii acestuia, în 1973, iar teoria conform căreia ar fi fost trădător continuă să existe. Un motiv temeinic pentru a o pune la îndoială este atitudinea lui Vladimir Putin. Preşedintele Rusiei, fost colonel KGB, este mândru de istoria de spionaj a ţării sale. Dacă Hollis ar fi fost un spion de nivel înalt din 1937 până în 1965, în dosarele GRU ar exista tone de dovezi în acest sens. Însă nu a ieşit nimic la iveală, în ciuda faptului că, ocazional, anumiţi istorici „autorizaţi" au primit acces la aceste arhive. Dovada că Rusia a infiltrat un trădător britanic în MI5, fără ca acesta să fie deconspirat vreodată, ar avea o valoare propagandistă imensă pentru Moscova. Aceasta este, aşadar, principala obiecţie împotriva teoriei că Hollis ar fi protejat-o pe Ursula: dacă şeful MI5 chiar ar fi fost o super-cârtiţă sovietică, Putin nu s-ar putea abţine să nu se laude cu acest lucru.

La trei luni după plecarea Ursulei din Marea Britanie, **Agnes Smedley** a murit în Oxford în urma unei intervenții chirurgicale pentru ulcer. Scriitoarea daneză Karin Michaëlis o descria ca fiind „o pasăre singuratică, cu aripi enorme, o pasăre ce nu-și va construi niciodată un cuib [și care] a renunțat la tot, faimă, fericire personală, confort, siguranță, pentru un singur lucru: devotament deplin față de o cauză măreață"[3]. Cenușa ei a fost îngropată în Cimitirul Revoluționar Babaoshan din Peking, în 1951. Adevărata amploare a spionajului desfășurat de Smedley nu a fost dezvăluită decât în 2005.

Trupul lui **Richard Sorge** a fost exhumat după război de către iubita sa japoneză, Hanako Ishii, incinerat și reîngropat în Cimitirul Tama din Tokio. A fost în cele din urmă recunoscut de către Moscova, în 1964, declarat Erou al Uniunii Sovietice și ridicat la rang de cult de către propagandiștii KGB-ului. În 2016, o stație de metrou din Moscova a primit numele lui. **Chen Hansheng**, cel mai apropiat colaborator al lui Sorge, este considerat un pionier al științelor sociale în China. Cercetările lui au stat la baza teoriilor maoiste despre forța „maselor țărănești", însă a căzut în dizgrația regimului comunist și a fost acuzat de spionaj în favoarea naționaliștilor. Refuzându-i-se tratamentul medical pentru glaucom în timpul Revoluției Culturale, a orbit. Chen a murit în 2004, la vârsta de 107 ani. Romanciera **Ding Ling**, prietena Ursulei din Shanghai, a scris peste 300 de cărți și a cunoscut întreaga paletă a persecuției comuniste chineze. Dacă inițial s-a bucurat de aprobarea lui Mao, ulterior a fost condamnată pentru criticile aduse misoginiei din interiorul partidului, a fost forțată să își mărturisească public păcatele, a fost cenzurată, aruncată cinci ani în închisoare în timpul Revoluției Culturale, a petrecut alți doisprezece ani în lagăre de muncă forțată, pentru ca într-un final să fie reabilitată în 1978. **Patrick T. Givens**, jovialul vânător de spioni din Shanghai, a părăsit poliția municipală

în 1936 şi s-a retras la castelul Bansha, cu o vechime de 300 de ani, din Tipperary. **Hadshi Mamsurov**, superiorul Ursulei în cadrul GRU, a supravieţuit campaniilor de epurare, războaielor interne letale din serviciile de informaţii sovietice şi războiului; a format forţele speciale „Spetznaz", a eliberat două lagăre de concentrare şi s-a retras în Osetia natală având gradul de general. Aventuroasa jurnalistă americană **Emily Hahn** a continuat să scrie pentru publicaţia *The New Yorker* până la 80 de ani.

Alexander Foote şi-a publicat memoriile, *Handbook for Spies*, deghizând-o pe Ursula în „Maria Schultz". MI5 a colaborat la publicarea acestei cărţi, considerând-o „un exemplu reuşit de propagandă antisovietică"[4]. Între timp, a apărut o teorie nefondată conform căreia Foote ar fi fost agent dublu, care de la bun început făcuse parte din MI6. A primit un post în cadrul Ministerului Agriculturii şi Pescuitului şi s-a împrietenit cu scriitorul şi omul de televiziune Malcolm Muggeridge. Într-o exprimare rezervată ce nu îl caracteriza câtuşi de puţin, Foote şi-a descris activitatea de funcţionar drept „foarte plictisitoare" comparativ cu viaţa lui anterioară de spion. A murit în 1957.

Sandor Radó a fost eliberat din închisoare în noiembrie 1954, după moartea lui Stalin, şi s-a întors în Ungaria. Doi ani mai târziu, a fost reabilitat oficial şi instalat în fruntea serviciului de cartografie maghiar, ca mai apoi să devină profesor de cartografie la Universitatea de Ştiinţe Economice din Budapesta.

În 1958, **Melita Norwood** a fost recompensată în secret cu medalia sovietică „Steagul Roşu pentru Muncă", echivalentul civil al medaliei militare primite de Ursula. A fost identificată de către MI5 ca reprezentând risc de securitate în 1965, însă deconspirată public abia în 1999, când arhivistul KGB Vasili Mitrokhin a schimbat tabăra, englezilor şase lăzi de dosare: acestea o descriau pe agenta

Hola ca fiind „devotată, de încredere și disciplinată, [care] a transferat un număr considerabil de documente de natură științifică și tehnică“[5]. Când povestea a ieșit la iveală, a fost surprinsă de fotografii de presă în fața casei sale din suburbii, cu brațele încărcate de cumpărături, ceea ce i-a atras porecla memorabilă de „Spionul care a venit de la cooperativă“[6]. Având 87 de ani, era prea bătrână pentru a mai fi pusă sub acuzare. La scurtă vreme după ce a fost deconspirată, Norwood a primit un exemplar din autobiografia Ursulei, cu un mesaj scris de mână de către cea care îi fusese cândva coordonator în activitățile de spionaj: „Pentru Letty, Sonia te salută!“[7]

Joe Gould și-a reluat cariera în cinematografie după încheierea războiului, devenind agent de publicitate pentru United Artists Corporation, apoi pentru Paramount, companie în cadrul căreia s-a ocupat de promovarea filmului lui Hitchcock, *Psycho*. Ultimul lui loc de muncă a fost ca director de relații cu publicul al Centrului de Informații pentru Apărare din Washington, DC. În 2009, a fost decorat post-mortem cu „Steaua de Bronz“ pentru eforturile sale din timpul războiului.

Supraviețuitorii misiunilor „Unealtă“ s-au stabilit în Germania de Est după război. **Erich Henschke** a devenit editor al publicației *Berliner Zeitung*, apoi consilier local al Berlinului, iar în cele din urmă, corespondent al televiziunii de stat a Germaniei de Est. **Paul Lindner** a fost numit redactor-șef al Radio Berlin International. **Toni Ruh** a fost instalat în funcția de director vamal al RDG-ului, după care, ambasador al Germaniei de Est în România, unde s-a sinucis, din motive necunoscute, în 1964. Lindner a murit din cauze naturale, cinci ani mai târziu. Spionii „Ciocan“ au fost recompensați fiecare cu medalia de argint în cadrul unei ceremonii desfășurate în 2006 și elogiați pentru „bravura lor în cea mai pură tradiție a serviciului militar“[8]. Lindner

şi Ruh au fost primii cetăţeni germani şi singurii spioni sovietici care au primit medalii americane pentru curajul dovedit în război.

În octombrie 1950, **Olga Muth** s-a prezentat la ambasada britanică din Berlinul de Vest şi s-a oferit să spună tot ceea ce ştia despre Ursula Beurton. Fosta dădacă a mărturisit celor de la MI6 că lucrase pentru familia Kuczynski din 1911. „Ursula a început să folosească salutul «Cinste Moscovei!» când avea în jur de 20 de ani"[9], a spus Ollo, lansându-se într-un denunţ îndelung exersat. Mai departe, Muth a descris activităţile de spionaj ale Ursulei din Polonia, Danzig şi Elveţia, echipamentele radio folosite de aceasta şi întâlnirile ei secrete din Molehill. A relatat că angajatoarea ei îi ceruse să „ignore acele activităţi, prefăcându-se că nu le vedea, şi să uite tot ceea ce se petrecea". Pe un ton triumfător, Ollo şi-a anunţat concluzia: „Ursula a fost nici mai mult, nici mai puţin decât spion rus". Nimic din toate acestea nu era o noutate pentru MI6 şi, oricum, Ursula se afla în Berlinul de Est, unde autorităţile britanice nu mai puteau ajunge la ea. Serviciile de informaţii britanice suspectau că apariţia neaşteptată a lui Ollo era, de fapt, o manevră plănuită de doamna Beurton însăşi: „Nu se poate exclude posibilitatea ca Ursula să o fi trimis la noi pentru a descoperi în ce măsură mai eram interesaţi, la momentul respectiv, de soarta familiei". Olga Muth a fost condusă politicos afară. Şi de data aceasta, oficialii britanici refuzaseră să asculte denunţul lui Ollo: prima dată se întâmplase în Elveţia, pentru că nu reuşise să se facă înţeleasă, iar a doua oară, fiindcă exista bănuiala că ar fi fost, de fapt, o iscoadă a Ursulei.

Cele patru surori mai mici ale **Ursulei, Brigitte, Barbara, Sabine** şi **Renate**, au rămas în Marea Britanie, la început monitorizate îndeaproape de MI5, apoi tolerate, iar în cele din urmă, uitate de serviciile de securitate. **Jürgen Kuczynski** a renunţat la cetăţenia britanică şi s-a stabilit definitiv în Germania de Est. Devenit profesor la

Universitatea din Humboldt, a înființat Institutul de Istorie Economică, a făcut parte din parlamentul Germaniei de Est și a condus Societatea pentru Studierea Culturii Sovietice, instruindu-i pe membrii acesteia: „Cel care detestă și disprețuiește progresul uman așa cum este el întruchipat de Uniunea Sovietică este el însuși odios și demn de dispreț“[10]. A rămas un stalinist convins, care a criticat stalinismul în memoriile sale din 1973, atrăgându-și astfel o mustrare din partea Partidului; se descria singur ca fiind „un adevărat disident față de linia de partid“. Oficialii partidului vedeau în Jürgen un personaj imposibil de ținut sub control, iar pentru scurtă vreme, a fost chiar suspectat că ar fi fost „agent imperialist“, însă s-a bucurat de succes în noul stat comunist. În 1971, a fost numit consilier pe probleme economice externe al lui Erich Honecker, cel care guverna RDG-ul cu o mână de fier. Și a continuat să scrie, obsesiv, ajungând în total la peste 4 000 de lucrări, inclusiv monumentala sa operă în 40 de volume, *History of Labour Conditions*. Propria lui estimare referitor la cât de mult scrisese a fost de „circa 100 de cărți“, demonstrând că abilitățile lui matematice nu se ridicau nici pe departe la nivelul celor literare. Vasta bibliotecă Kuczynski, alcătuită din 70 000 de volume strânse de trei generații, ocupă în prezent 100 de metri de rafturi în Biblioteca Centrală din Berlin.

Jürgen a murit în 1997, la vârsta de 92 de ani.

Jürgen și Ursula s-au ciondănit, s-au concurat, și-au purtat pică și s-au adorat reciproc până la sfârșitul vieții. După o ceartă deosebit de explozivă, izbucnită din motive pierdute în negura vremii, Jürgen scria: „Tu chiar îți închipui că poți pune cu adevărat în pericol relația noastră! Sugerezi că te-aș putea abandona într-o lume în care se împroașcă atât de mult noroi sau că mi-aș putea schimba relația cu tine, ceva ce alcătuiește o bază solidă în viața mea... În această privință nu vei putea schimba nimic, căci trecutul ne leagă prea puternic“.[11]

Notă privind sursele

Ursula Kuczynski a scris pe larg despre viaţa ei, atât în lucrări de ficţiune, cât şi în texte autobiografice. Memoriile ei, *Sonjas Rapport*, au fost publicate în germană în 1977, cu o versiune în engleză în 1991 (*Sonya's Report*), şi o ediţie completată în germană în 2006. Manuscrisul original necenzurat, cu tot cu fragmentele eliminate ulterior şi comentariile cenzorului Stasi (respectiv, replicile acerbe, scrise de mână, ale Ursulei), se află în arhivele Stasi din Berlin. În plus faţă de acestea, sub numele de Ruth Werner, a scris treisprezece opere de ficţiune (vezi bibliografia), trei dintre acestea cu un puternic caracter autobiografic. *Ein ungewöhnliches Mädchen* [*An Unusual Girl*], *Der Gong des Porzellanhändlers* [*The Porcelain Mender's Gong*] şi *Muhme Mehle* (o poreclă a Olgăi Muth). A scris totodată sute de scrisori (fragmente însemnate dintre acestea regăsindu-se în Panitz, *Gehimtreff Banbury)* şi a ţinut un jurnal încă din copilărie. Le sunt recunoscător fiilor ei, Peter Beurton şi răposatului Michael Hamburger, pentru permisiunea de a traduce şi a cita din acestea. Memoriile lui Rudolf Hamburger, *Zehn Jahre Lager* [*Ten Years in the Camps*] au fost publicate în 2013, la mai bine de trei decenii de la moartea acestuia, cu o introducere semnată de Michael Hamburger. Materiale suplimentare am obţinut din cartea Ninei Blankenfeld *Die Tochter bin Ich* [*I am the Daughter*], din amintirile nepublicate de Peter Beurton, din memoriile nefinalizate ale lui Michael Hamburger, din interviuri cu fiii Ursulei şi alţi membri ai familiei, şi din diverse interviuri radio şi de televiziune pe care aceasta le-a acordat spre sfârşitul vieţii.

Dosarele MI5 privind familia Kuczynski din Arhivele Naţionale (TNA) sunt următoarele: Ursula şi Len Beurton: KV 6/41- 45; Jürgen şi Marguerite: KV 2/1871-1880 şi HO 405/30996; Robert: HO 396/50/28; Berta: HO 396/50/25; Renate: KV 2/2889-2893 şi HO 396/50/27; Barbara: KV2/2936-7; Bridget: KV 2/1569; Sabine: KV 2/2931-2933; Rudolf Hamburger: KV 2/1610

Dosarele Ursulei din Bundesarchiv (documentele nerevendicate ale lui Ruth Werner) sunt înregistrate la NY 4502. Dosarele Kuczynski/ Werner din arhivele Stasi (*Der Bundesbeauftragte für die Unterlagen des Staatsicherheitsdienstes der ehemaligen Deutsche Demokratische Republik*) pot fi găsite la Bfs HA IX/11 FV 98/66 (18 000 pagini în total, alcătuind circa 90 de dosare individuale).

Note

1. „Vârtej“

1 Vezi Ruth Werner, *Ein ungewöhnliches Mädchen*. Celelalte surse importante privind primii ani din viaţa Ursulei sunt Werner, *Sonya's Report*, scrisori şi jurnale citate în Panitz, *Gehimtreff Banbury*, şi amintiri ale lui Peter Beurton, respectiv ale răposatului Michael Hamburger.
2 Citat în John Greene, *A Political Family*
3 Agnes Smedley, *Daughter of Earth*
4 Citat în Ruth Price, *The Lives of Agnes Smedley*
5 Carlos Baker, *Ernest Hemingway*

2. Târfa Orientului

1 Werner, *Sonya's Report*
2 J.G. Ballard, *Miracles of Life*
3 Emily Hahn, *China to Me*
4 Austin Williams, *The Architectural Review*, 22 octombrie 2018
Începuturile vieţii şi carierei de arhitect a lui Hamburger sunt descrise în Eduard Kögel, „Zwei Poelzigschüler"; vezi şi Rudolf Hamburger, *Zehn Jahre Lager*.
Descrieri ale vieţii Ursulei în Shanghai din Werner, *Ein ungewöhnliches Mädchen* şi *Sonya's Report*, şi scrisori citate în Panitz, *Geheimtreff Banbury*.
Principalele surse privind viaţa lui Agnes Smedley sunt Price, *The Lives of Agnes Smedley* şi J.R. şi S.R. MacKinnon, *Agnes Smedley: The Life and Times of an American Radical*. Dosarele MI5 cu privire Smedley sunt TNA KV 2/2207-2208; arhiva Agnes Smedley, cuprinzând 46 de cutii de materiale, este deţinută de Universitatea de Stat din Arizona: http://www.azarchivesonline.org/xtf/view?docId=ead/asu/smedley.xml;query=agnes%20smedley;brand=default

3. Agentul „Ramsay“

Pentru viaţa lui Richard Sorge, vezi Owen Matthews, *An Impeccable Spy*; Robert Whymant, *Stalin's Spy* şi Charles Willoughby, *Shanghai Conspiracy*.

1 „The Man from Moscow", revista *Time*, 17 februarie 1947
2 Werner, *Ein ungewöhnliches Mädchen*
3 Tani E. Barlow, *I Myself am a Woman*
4 Frederic Wakeman, *Policing Shanghai*. Pentru Tom Givens, vezi, de asemenea, şi cartea lui Hergé, *The Blue Lotus*
Pentru Shanghaiul anilor '20, vezi Harriet Sergeant, *Shanghai*, şi Edgar Snow, *Random Notes on Red China*

4. Când Sonia dansează

1 Ruth Price, *The Lives of Agnes Smedley*
Descrierea reţelei de spioni a lui Sorge în Werner, *Sonya's Report*, Owen Matthews, *An Impeccable Spy*, Robert Whymant, *Stalin's Spy*
2 Charles Willoughby, *Shanghai Conspiracy*
3 Wakeman, *Policing Shanghai*
4 Vezi dosarul Stasi NY/4502/ sig 14393
5 Matthews, *An Impeccable Spy*
Pentru cazul Noulens, vezi: Wakeman, *Policing Shanghai* şi Frederick S. Litten, „The Noulens Affair"; Dosarele MI5 ale soţilor Noulens se găsesc la TNA KV 2/2562.
6 Harold Isaacs, citat în Wakeman, *Policing Shanghai*

5. Spionii care au iubit-o

1 Matthews, *An Impeccable Spy*
Sursele privind povestea lui Hollis se pot împărţi în două tabere. Cei mai importanţi dintre acuzatorii săi sunt Peter Wright, *Spycatcher*, Chapman Pincher, *Treachery, Betrayals şi Coverups*, şi Paul Monk, vezi https://quadrant.org.au/magazine/2010/04/christopher-andrew-and-the-strange-case-of-roger-hollis/. Printre apărătorii lui se numără Andrew, *Defence of the Realm*, şi MI5, https://www.mi5.gov.uk/sir-roger-hollis. Subiectul este dezvoltat pe larg de Antony Percy la www.coldspur.com. Vezi, de asemenea, William A. Tryer, „The Unresolved Mystery of Elli".
2 Pentru această scrisoare şi altele, vezi Panitz, *Geheimtreff Banbury*.
3 Afirmaţie a comitetului de conducere al Organizaţiei Centrale a Evreilor din Germania (Centralverein deutscher Staatsbürger jüdischen Glaubens)
4 Vezi Green, *A Political Family*

6. Rândunica

1 Alexander Foote, *Handbook for Spies*
Pentru întâmplările Ursulei la Moscova, vezi Werner, *Ein ungewöhnliches Mädchen* şi *Sonya's Report*.
2 Price, *The Lives of Agnes Smedley*
3 Perioada petrecută în Mukden este descrisă în Werner, *Der Gong des Porzellanhändlers*.
Carierele ofiţerilor de informaţii sovietici, inclusiv ale lui Tumanyan, Patra şi Mamsurov, sunt descrise în detaliu în Viktor Bochkarev şi Aleksandr Kolpakidi în cartea *Superfrau iz GRU*. Deşi anumite fragmente nu par credibile, se oferă acces la dosarele GRU.

7. La bordul navei *Conte Verde*

Călătoria la bordul navei SS *Conte Verde* este descrisă în Werner, *Der Gong des Porzellanhändlers* şi *Sonya's Report*, în scrisorile citate în Panitz, *Geheimtreff Banbury*, în memoriile nefinalizate ale lui Michael Hamburger şi în corespondenţa interceptată inclusă în dosarele MI5.

8. O femeie în Manciuria

Activităţile de spionaj ale Ursulei în Mukden şi relaţia ei cu Patra sunt descrise în Werner, *Der Gong des Porzellanhändlers*.

9. Viaţă de hoinară

1 Această scrisoare şi altele ulterioare sunt citate în Panitz, *Geheimtreff Banbury*; „Hans von Schlewitz", „Shushin", „Wang" şi „Chu" (Werner, *Der Gong des Porzellanhändlers*) sunt probabil pseudonime.
2 Pentru viaţa şi moartea lui Elizabeth Naef, vezi Price, *The Lives of Agnes Smedley*, şi Veronika Fuechtner, Douglas E. Haynes şi Ryan M. Jones, *A Global History of Sexual Science*.
3 Vezi John Green, *A Very Political Family*

10. Din Peking în Polonia

Pentru viaţa şi cariera lui Rudolf Hamburger, vezi: dosarul MI5 din TNA KV 2/1610; dosarul Stasi despre Hamburger MfS HA IX/II. FV 98/66. Vezi şi *Kögel*, „Zwei Poelzigschüler" şi Hamburger, *Zehn Jahre Lager*.
Cariera lui Nikola Zidarov este descrisă în Bochkarev şi Kolpakidi, *Superfrau iz GRU*.
Reţeaua Hoffman este descrisă în Werner, *Sonya's Report*.

11. Dacă ai intrat în horă...

1 Pentru campaniile de epurare ale lui Stalin, vezi Robert Conquest, *The Great Terror*, şi Hiroaki Kuromiya, *The Voices of the Dead.*
2 Matthews, *An Impeccable Spy*
3 Dosarul MI5 cu privire la Franz Obermanns, în TNA KV 6/48
4 Vezi dosarele MI5 cu privire la Ursula, în TNA KV 6/41-45
5 Vezi Foote, *Handbook for Spies*; dosarele MI5 cu privire la Foote, în TNA KV 2/1611-1616

12. Molehill

1 Pentru reţeaua GRU din Elveţia, vezi Werner, *Sonya's Report*, şi Foote, *Handbook for Spies.*
2 http://news.bbc.co.uk/onthisday/hi/dates/stories/september/30/newsid_3115000/3115476.stm
3 Viaţa Olgăi Muth este descrisă în Werner, *Muhme Mehle.*
4 *The Times*, 11 noiembrie 1938
5 Dosarele MI6 privitoare la Foote, în TNA KV 2/1611-1616
6 „Lillian Jakobi" şi „Frau Füssli" (Werner, *Muhme Mehle*) sunt probabil pseudonime.
7 Pentru Osteria Bavaria, vezi TNA KV 2/1611-1616, observaţiile din dosarul Stasi Bfs HA IX/11 FV 98/66 Bd 19, Foote, Handbook for Spies, şi the Mitford Society: https://themitfordsociety.wordpress.com/tag/osteria-bavaria/.
8 Relatare nepublicată, aparţinându-i lui Len Beurton, pusă la dispoziţie de Peter Beurton; vezi şi dosarele MI5 cu privire la soţii Beurton în TNA KV 6/41-45. Pentru perioada petrecută de Beurton în serviciu militar în Spania, vezi Richard Baxell, *British Volunteers in the Spanish Civil War* şi *Unlikely Warriors.*

13. O căsătorie de conveniență

Despre Pactul Molotov-Ribbentrop, vezi Moorhouse, *The Devils' Alliance.*
1 Len Beurton, document nepublicat, pus la dispoziţie de Peter Beurton, din arhiva personală
2 Dosarul Ministerului de Interne din TNA HO 396/50/28
3 Bătălia privind internarea lui Jürgen în lagăr este descrisă în Green, *A Political Family*, şi în dosarele MI5 cu privire la familia Kuczynski, în TNA, KV2/1871-1880.
4 Christian Leitz, *Nazi Germany and Neutral Europe*
5 Boorman, *Hitler's Table Talk*

14. Hoața de copii

1 Emily Hahn, *China to Me*
2 Vezi Kögel, „Zwei Poelzigschüler" și Hamburger, *Zehn Jahre Lager*. Pentru informații privind rețeaua *Die Rote Drei*, vezi https://www.cia.gov/library/center-for-the-study-of-intelligence/kent-csi/vol13no3/html/v13i3a05p_0001.htm. V.E. Tarrant, *The Red Orchestra*; Anthony Read și David Fisher, *Operation Lucy*; Anne Nelson, *Red Orchestra*. Vezi, de asemenea, dosarul MI5 cu privire la Hamel, TNA KV 2/1615.
3 Werner, *Sonya's Report*; dosarele MI5 cu privire la Sandor Radó în TNA KV 2/1647-1649
4 Sandor Radó, *Codename Dora*
5 Werner, *Muhme Mehle*
6 Foote, *Handbook for Spies*

15. Vremuri bune

1 Vezi TNA KV 6/43. Pentru operațiunile MI5 de monitorizare a soților Beurton, vezi TNA KV 6/41-45.
2 Hamburger, *Zehn Jahre Lager*
3 Glyn Prysor, *Citizen Sailors*

16. Barbarossa

1 Werner, *Sonya's Report*
2 Foote, *Handbook for Spies*
3 Jonathan W. Haslam, *Near and Distant Neighbours*
4 Von Hardesty and Ilya Grinberg, *Red Phoenix Rising*
5 Pentru acesta, dar și pentru alte mesaje către și de la Centru decodate în cadrul Venona, vezi Alexander Vassiliev, *Yellow Notebooks:* https://www.wilsoncenter.org/sites/default/files/Vassiliev-Notebooks-and-Venona-Index-Concordance_update-2014-11-01.pdf. Vezi și John Earl Haynes et al., *Spies*; Nigel West, *Venona*
6 Paddy Ashdown, *Nein!*

17. Drumul spre iad

Cea mai detaliată și recentă analiză a cazului lui Fuchs se găsește în cartea lui Frank Close, *Trinity*. Printre alte abordări biografice se numără: Robert Chadwell Williams, *Klaus Fuchs*; Mike Rossiter, *The Spy Who Changed the World*; Norman Moss, *Klaus Fuchs*; Alan Moorehead, *The Traitors*; H. Montgomery Hyde, *The Atom Bomb Spies*. Dosarele MI5 cu privire la Fuchs se află la TNA KV 2/1245-1270.

1 Raportul Frisch-Peierls: http://www.atomicarchive.com/Docs/Begin/FrischPeierls.shtml
2 Jürgen Kuczynski, *Memoiren*
3 Frank Close, *Trinity*
Viaţa şi cariera Melitei Norwood sunt descrise în cartea lui David Burke, *The Spy Who Came in from the Co-op.*
4 https://www.thetimes.co.uk/article/melita-norwood-x2lrfkj7vm5
5 Vassiliev, *Yellow Notebooks*
Interogatoriul şi ancheta privindu-l pe Len Beurton, în TNA KV 6/41-45

18. Spioni atomici

1 Werner, *Sonya's Report*
2 Necrologul lui Ruth Werner, *The Economist*, 13 iulie 2000
3 Close, *Trinity*
4 https://link.springer.com/chapter/10.10%2F9780230598416_2
5 Pincher, *Treachery*
6 Document nepublicat a lui Len Beurton, pus la dispoziţie de Peter Beurton, din arhiva personală
Dosarele MI5 cu privire la Hans Kahle, în TNA KV 2/1561-1566
7 Viktor Bochkarev şi Aleksander Kolpakidi, *Superfrau iz GRU*
8 Hamburger, *Zehn Jahre Lager*
9 Dosarul MI5 cu privire la Hamburger, în TNA KV 2/1610

19. Milicent de la MI5

1 Wright, *Spycatcher*
2 Michael Smith, *The Secret Agent's Bedside Reader*
3 Dosarele MI5 cu privire la Jürgen Kuczynski, în TNA KV 2/1871-1880
4 Close, *Trinity*
5 Dosarele MI5 cu privire la soţii Beurton, în TNA KV 6/41-45
6 Close, *Trinity*
7 Paul Monk: https://quadrant.org.au/magazine/2010/04/christopher-andrew-and-the-strange-case-of-roger-hollis/
8 Pentru dezbaterea privind Acordul de la Quebec, vezi *op. cit.*; Pincher, *Treachery*; Vladimir Lota, *GRU i atomnaia bomba;* Antony Percy la www.coldspur.com
9 Nikolai Tolstoi, *Victims of Yalta*
10 Allen M. Hornblum, *The Invisible Harry Gold*

20. Operaţiunea „Ciocan"

Cea mai bună relatare a misiunilor „Unealtă" este cartea lui Jonathan S. Gould, *German Anti-Nazi Espionage in the Second World War*. Vezi şi

Jonathan S. Persico, *Piercing the Reich;* şi biblioteca CIA, https://www.cia.gov/library/center-for-the-study-of-intelligence/csi-publications/csi-studies/studies/vol46no1/article03.html
Evidenţele serviciilor de informaţii americane privind aceste misiuni se păstrează la Arhivele Naţionale ale Statelor Unite (USNA): Grupul de dosare OSS 226. Vezi şi *OSS War Diary*, volumul 6, 421-456.
Interogatoriile la care au fost supuşi agenţii „Ciocan" în 1953 de către o comisie de investigaţie a RDG-ului se află în Arhivele Partidelor Politice şi Organizaţiilor de Masă ale RDG-ului [SAPMO]: DY 30/IV 2/4/123, BL 123-282.

1 Persico, *Piercing the Reich*
2 Dosarul MI5 cu privire la Karl Kastro (Erich Henschke), în TNA KV 2/3908
3 Richard Dunlop, *Donovan*
4 Dosarele MI5 cu privire la Kuczynski, în TNA KV 2/1871-1880
Pentru evidenţe ale Studiului Statelor Unite privind Bombardamentul Strategic vezi: http://www.ibiblio.org/hyperwar/AAF/USSBS/
5 Matthews, *Impeccable Spy*

21. Foşnetul primăverii

1 Vezi arhivele SAPMO, DY 30/IV 2/4/123, BL 123-282
2 USNA, Grupul de dosare OSS 226
3 Werner, *Ein ungewöhnliches Mädchen*
4 Close, *Trinity*
5 Catherine Putz, „What if the United States..."

22. Great Rollright

Descrierea vieţii în Great Rollright are la bază următoarele surse: Werner, *Sonya's Report*, Janine Blankenfeld, *Die Tochter bin Ich, şi interviuri cu* Michael Hamburger şi Peter Beurton.

1 Hamburger, *Zehn Jahre Lager*
2 Dosarele MI5 cu privire la soţii Beurton, în TNA KV 6/41-45
3 Foote, *Handbook for Spies*
4 Dosarele MI5 cu privire la Foote, în TNA KV 2/1611-1616
5 Werner, *Sonya's Report*
6 Pentru operaţiunea MI5 de vânare a Ursulei şi a familiei Kuczynski, vezi Charmian Brinson şi Richard Dove, *A Matter of Intelligence*

23. Un caz foarte dificil

1 Werner, *Sonya's Report*
2 Dosarele MI5 cu privire la Hamburger, în TNA KV 2/1610

3 Interogatoriul realizat de Skardon se află în dosarele MI5 cu privire la soţii Beurton, în TNA KV 6/41-45
4 Wright, *Spycatcher*
5 Close, *Trinity*
6 Price, *The Lives of Agnes Smedley*
7 Scrisoare interceptată, aflată la dosarul MI5 cu privire la soţii Beurton, în TNA KV 6/41-45
8 Blankenfeld, *Die Tochter bin Ich*
9 Werner, *Sonya's Report*
10 Raymond H. Geselbracht (ed.), "The Truman Administration During 1949: A Chronology", Biblioteca Harry S. Truman
11 Close, *Trinity*; vezi şi dosarele MI5 cu privire la Fuchs, în TNA KV 2/1245-1270
12 http://www.greathead.org/greathead2-o/Sonia.htm

24. Ruth Werner

Dosarele Stasi cu privire la Ursula sunt Bfs HA IX/11 FV 98/66 Bd 19
1 Pincher, *Treachery*
2 Wener, *Sonya's Report*
3 Bfs HA IX/11 FV 98/66 Bd 19
4 Pentru eforturile MI6 de a-i recruta pe fraţii Kuczynski, vezi Matthew Stibbe, „Jürgen Kuczynski and the Search for a (Non-existent) Western Spy Ring in the East German Communist Party in 1953", Contemporary European History, vol. 20, nr. 1, 2001
5 Werner, *Sonya's Report*
6 Hamburger, *Zehn Jahre Lager*
7 Dosarele Stasi cu privire la Hamburger, MfS HA IX/II. FV 98/66
8 Reflecţiile copiilor Ursulei provin din interviuri realizate de autor; vezi şi „Codename Sonya", BBC Radio 4, 2002: https://genome.ch.bbc.co.uk/59623532dbb240c3aa1c2bd002b932f5
9 Werner, *Der Gong des Porzellanhändlers*
10 Werner, *Sonya's Report*

Postfaţă

1 Close, *Trinity*
2 Kim Philby, *My Silent War*
3 Ruth Price, *Smedley*
4 Pincher, *Treachery*
5 " Christopher Andrew şi Vasili Mitrokhin, *The Mitrokhin Archive*
6 *The Times*, 11 septembrie 1999

7 Pincher, *Treachery*
8 Vezi Gould, *German Anti-Nazi Espionage in the Second World War*.
9 Dosarele MI5 cu privire la soţii Beurton, TNA KV 6/41-45
10 Pentru ultimii ani din viaţa lui Jürgen Kuczynski, vezi Green, *A Political Family*
11 Scrisoare nedatată, pusă la dispoziţie de Peter Beurton.

Bibliografie selectivă

Aaronovitch, David, *Party Animals : My Family and Other Communists*, Londra, 2016

Andrew, Christopher, *The Defence of the Realm : The Authorized History of MI5*, Londra, 2009

Andrew, Christopher, and Vasili Mitrokhin, *The Mitrokhin Archive*, Londra, 1999

Ashdown, Paddy, *Nein! Standing up to Hitler 1935–1944*, Londra, 2018

Baker, Carlos, *Ernest Hemingway: A Life Story*, New York, 1969

Ballard, J.G., *Miracles of Life: Shanghai to Shepperton, an Autobiography*, New York, 2008

Barlow, Tani E. (ed.), *I Myself am a Woman: Selected Writings of Ding Ling*, Boston, 1989

Baxell, Richard, *British Volunteers in the Spanish Civil War*, Londra, 2004

—, *Unlikely Warriors: The Extraordinary Story of the Britons Who Fought for Spain*, Londra, 2012

Blankenfeld, Janina, *Die Tochter bin ich*, Berlin, 1985

Bochkarev, Viktor, and Aleksandr Kolpakidi, *Superfrau iz GRU*, Moscova, 2002

Bormann, Martin, ed., *Hitler's Table Talk, 1941–1944*, traducere Norman Cameron, London, 2000

Bower, Tom, *The Perfect English Spy: Sir Dick White and the Secret War 1935–1990*, Londra, 1995

Brinson, Charmian, „The Free German Movement in Britain, 1943–1945", Yearbook of the Research Centre for German and Austrian Exile Studies, vol. 15, 2014

—, and Richard Dove, *A Matter of Intelligence: MI5 and the Surveillance of Anti-Nazi Refugees 1933–1950*, Manchester, 2014

Burke, David, *The Lawn Road Flats: Spies, Writers and Artists*, Martlesham, 2014

—, *The Spy Who Came in from the Co-op: Melita Norwood and the Ending of Cold War Espionage*, Martlesham, 2008

Casey, William, *The Secret War against Hitler*, Washington, DC, 1988

Close, Frank, *Trinity: The Treachery and Pursuit of the Most Dangerous Spy in History*, Londra, 2019

Conquest, Robert, *The Great Terror: Stalin's Purge of the Thirties* (ediție revizuită), Londra, 1990

Dunlop, Richard, *Donovan: America 's Master Spy*, New York, 1982

Figes, Orlando, *The Whisperers: Private Life in Stalin's Russia*, Londra, 2007

Fischer, Benjamin B., „Farewell to Sonia, the Spy Who Haunted Britain", *International Journal of Intelligence and Counterintelligence*, vol. 15, nr. 1, 2002

Foote, Alexander, *Handbook for Spies*, Londra, 2011

Fuechtner, Veronika, Douglas E. Haynes and Ryan M. Jones (editori), *A Global History of Sexual Science, 1880–1960*, Berkeley, California, 2017

Glees, Anthony, *The Secrets of the Service*, Londra, 1987

Gold, Michael, *Jews without Money*, New York, 1930

Gould, Jonathan S., „Strange Bedfellows: The OSS and the Londra Free Germans", CIA Library, https://www.cia.gov/library/center-forthe-study-of-intelligence/csi-publications/csi-studies/studies/vol46no1/article03.html

—, *German Anti-Nazi Espionage in the Second World War: The OSS and the Men of the TOOL Missions*, New York, 2018

Green, John, *A Political Family: The Kuczynskis, Fascism, Espionage and the Cold War*, Abingdon, 2017

Guha, Ramachandra, *India After Gandhi: The History of the World 's Largest Democracy*, Londra, 2007

Hahn, Emily, *China to Me: A Partial Autobiography*, New York, 1944

Hamburger, Rudolf, *Zehn Jahre Lager*, München, 2013

Hardesty, Von, and Ilya Grinberg, *Red Phoenix Rising: The Soviet Air Force in World War II*, Lawrence, Kan., 2012

Hartland, Michael, *The Third Betrayal*, Londra, 1986

Haslam, Jonathan, *Near and Distant Neighbours: A New History of Soviet Intelligence*, Oxford, 2015

Haynes, John Earl, Harvey Klehr and Alexander Vassiliev, *Spies: The Rise and Fall of the KGB in America*, New Haven, Connecticut, 2010

Hennessy, Peter, *The Secret State: Whitehall and the Cold War*, Londra, 2002

Holloway, David, *Stalin and the Bomb*, Londra, 1994

Hornblum, Allen M., *The Invisible Harry Gold: The Man Who Gave the Soviets the Atom Bomb*, New Haven, Connecticut, 2010

Kögel, Eduard, „Zwei Poelzigschüler in der Emigration", lucrare de disertație, Weimar, 2007

Krivitsky, Walter, *I was Stalin's Agent*, Londra, 1940

Kuczynski, Jürgen, *Memoiren*, 4 volume, Berlin, 1981–1999

Kuczynski, Rita, *Wall Flower: A Life on the German Border*, Toronto, 2015

Kuromiya, Hiroaki, *The Voices of the Dead: Stalin's Great Terror in the 1930s*, New Haven, Connecticut, 2017

Lamphere, Robert J., and Tom Shachtman, *The FBI–KGB War: A Special Agent's Story*, New York, 1986

Leitz, Christian, *Nazi Germany and Neutral Europe during the Second World War*, Manchester, 2001

Litten, Frederick S., „The Noulens Affair", *The China Quarterly*, vol. 138, iunie 1994

Lota, Vladimir, *GRU i atomnaia bomba*, Moscova, 2002

MacKinnon, J.R., and S.R., *Agnes Smedley: The Life and Times of an American Radical*, Berkeley, California, 1988

Matthews, Owen, *An Impeccable Spy: Richard Sorge, Stalin's Master Agent*, Londra, 2019

Montgomery Hyde, H., *The Atom Bomb Spies*, Londra, 1980

Moorehead, Alan, *The Traitors: The Double Life of Fuchs, Pontecorvo and Nunn May*, Londra, 1952

Moorhouse, Roger, *The Devils' Alliance: Hitler's Pact with Stalin, 1939–1941*, Londra, 2014

Moss, Norman, *Klaus Fuchs: The Man Who Stole the Atom Bomb*, Londra, 1987

Nelson, Anne, *Red Orchestra*, New York, 2009

Panitz, Eberhard, *Geheimtreff Banbury: Wie die Atombombe zu den Russen kam*, Berlin, 2003

Persico, Joseph E., *Piercing the Reich*, New York, 1979

—, *Roosevelt's Secret War: FDR and World War II Espionage*, New York, 2001

Philby, Kim, *My Silent War*, Londra, 1968

Pincher, Chapman, *Treachery: Betrayals, Blunders and Coverups. Six Decades of Espionage*, Londra, 2012

Price, Ruth, *The Lives of Agnes Smedley*, Oxford, 2005

Prysor, Glyn, *Citizen Sailors: The Royal Navy in the Second World War*, Londra, 2012

Putz, Catherine, „What if the United States Had Told the Soviet Union about the Bomb?", *The Diplomat*, 18 mai 2016

Radó, Sandor, *Codename Dora*, New York, 1990

Read, Anthony, and David Fisher, *Operation Lucy: Most Secret Spy Ring of the Second World War*, Londra, 1980

Rossiter, Mike, *The Spy Who Changed the World*, Londra, 2003

Sebag Montefiore, Simon, *Stalin: The Court of the Red Tsar*, Londra, 2003

Sergeant, Harriet, *Shanghai: Collision Point of Cultures, 1918–1939*, New York, 1990

Smedley, Agnes, *Daughter of Earth*, New York, 1987

Smith, Michael (ed.), *The Secret Agent's Bedside Reader: A Compendium of Spy Writing*, Londra, 2014

Snow, Edgar, *Random Notes on Red China: 1936–1945*, Cambridge, Massachusetts, 1957

Stibbe, Matthew, „Jürgen Kuczynski and the Search for a (Non-existent) Western Spy Ring in the East German Communist Party in 1953", *Contemporary European History*, vol. 20, nr. 1, 2011

Tarrant, V.E., *The Red Orchestra: The Soviet Spy Network inside Nazi Europe*, Londra, 1995

Tolstoi, Nikolai, *Victims of Yalta*, Londra, 1979

Tyrer, William A., „The Unresolved Mystery of ELLI", *International Journal of Intelligence and Counterintelligence*, vol. 29, nor 4, 2016, 785–808

Vassiliev, Alexander, *Yellow Notebooks*, 1995: https://digitalarchive.wilsoncenter.org/collection/86/vassiliev-notebooks

Wakeman Jr., Frederic, *Policing Shanghai 1927–1937*, Berkeley, California, 1995

Watson, Peter, *Fallout: Conspiracy, Cover-Up and the Deceitful Case for the Atom Bomb*, Londra, 2018

Werner, Ruth, *Ein ungewöhnliches Mädchen*, Berlin, 1959

—, *Der Gong des Porzellanhändlers*, Berlin, 1976

—, *Muhme Mehle*, Berlin, 2002

—, *Olga Benario. Die Geschichte eines tapferen Lebens*, Berlin, 1961

—, *Sonjas Rapport*, Berlin, 1977, ediţie nouă, 2006

—, *Sonia's Report*, Londra, 1991

West, Nigel, *Venona: The Greatest Secret of the Cold War*, Londra, 1999

—, *Mortal Crimes: The Greatest Theft in History. The Soviet Penetration of the Manhattan Project*, New York, 2004

Whymant, Robert, *Stalin's Spy : Richard Sorge and the Tokyo Espionage Ring*, New York, 1996

Williams, Robert Chadwell, *Klaus Fuchs, Atom Spy*, Harvard, Massachusetts, 1987

Willoughby, Charles, *Shanghai Conspiracy: The Sorge Spy Ring,* Boston, Massachusetts, 1952

Wolf, Markus, *In eigenem Auftrag*, Schneekluth, 1991

Wright, Peter, *Spycatcher: The Candid Autobiography of a Senior Intelligence Officer*, Londra, 1987